T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

TÜRKİYE VE KIRGIZİSTAN CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA BELİRTİ DELİLİ

Gulzhar AKHMATALİEVA

DOKTORA TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Berrin AKBULUT

Konya - 2020

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin

Adı Soyadı	Gulzhar AKHMATALİEVA
Numarası	164134001007
Ana Bilim / Bilim Dalı	Kamu Hukuku
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☑
Tezin Adı	Türkiye ve Kırgızistan Ceza Muhakemesi Hukukunda Belirti Delili

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

ÖNSÖZ

"Türkiye ve Kırgızistan Ceza Muhakemesi Hukukunda Belirti Delili" adlı bu çalışmada, belirti delilinin rölü ve özellikleri incelenmiştir.

Gerçekleştirmiş olduğum bu çalışmada, her zaman bilgileri ile beni yönlendiren ve değerli zamanını ayırarak destek ve yardımlarını esirgemeyen kıymetli tez danışmanım Prof. Dr. Berrin AKBULUT'a sonsuz teşekkür ederim. Akademik konularda her zaman destek veren Yrd. Doç. Dr. Murat AKSAN'a da teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca, çalışmam sırasında her daim destekte bulunan sevgili aileme şükranlarımı sunarım.

Gulzhar AKHMATALİEVA

T. C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin		
	Adı Soyadı	Gulzhar AKHMATALİEVA
	Numarası	164134001007
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Kamu Hukuku
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ■
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Berrin AKBULUT
	Tezin Adı	Türkiye ve Kırgızistan Ceza Muhakemesi Hukukunda Belirti Delili

ÖZET

Ceza Muhakemesinin temel amacı-maddi gerçeğe ulaşmaktır. Maddi gerçeğe ulaşmanın yolu delil vasıtasıyla mümkündür. Bu tezde, Türkiye ve Kırgızistan Ceza Muhakemesi Hukukunda delilin bir türü olan belirti delili incelenmeye çalışılmıştır. İki ülke Ceza Muhakemesi Hukukunda belirti delilinin rolü ve özellikleri incelenmiştir.

Tez üç bölümden oluşmaktadır. Tezin Birinci Bölümünde Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda delil ile ilgili genel konular, İkinci Bölümde belirti delili ele alınmıştır. Tezin Üçüncü Bölümünde ise Kırgız Ceza Muhakemesi Hukukunda belirti delili incelenmiştir.

Tezin sonuç bölümünde, Türkiye ve Kırgızistan Ceza Muhakemesi Hukukunda belirti delili üzerinde genel değerlendirme yapılmıştır. Değerlendirmede ortaya çıkan farklılıklar ve hukuki sorunlar tespit edilmiş ve bu sorunların çözümü için öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Delil, Belirti Delili, Maddi Delil, İz Bilimi, Kriminalistik, İz, Olay Yeri İnceleme

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin		
	Adı Soyadı	Gulzhar AKHMATALİEVA
	Numarası	164134001007
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Kamu Hukuku
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ■
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Berrin AKBULUT
	Tezin Adı	The evidence sign in Turkish and Kyrgyz Criminal Procedure Law

ABSTRACT

The main purpose of Criminal Procedure Law is to achieve the material fact. Attaining the material fact is possible via the evidence. In this thesis, evidence sign which is one of the types of evidence in Turkey Criminal Procedure Law and Kyrgyzstan Criminal Procedure Law was researched. The role and characteristics of the evidence sign in the Criminal Procedure Law of the two countries were researched.

The thesis consists of three parts. In the first part of the thesis, was described general issues related to evidence in Turkish Criminal Procedure Law. In the second part of the thesis, the evidence sign was researched. In the third part of the thesis was researched the evidence sign of Kyrgyz Criminal Procedure Law.

In the conclusion part of the thesis, was made the general evolution of the Turkey Criminal Procedure Law and Kyrgyzstan Criminal Procedure Law with evidence sign. As a result of the evolution, the differences and legal problems were discovered and suggestions for solving these problems were presented.

Key words: Evidence, Evidence Sign, Material Evidence, Trace Science, Criminalistics, Trace, Crime Scene Investigation

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **iii**

ABSTRACT ..... **iv**

İÇİNDEKİLER ..... **v**

KISALTMALAR ..... **xvii**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA DELİLLER

I. İSPAT KAVRAMI **4**

A. İspat Kavramı **4**

B. İspatın Konusu **7**

C. İspat Yükü **7**

II. DELİL KAVRAMI VE ÖZELLİKLERİ **11**

A. Delil Kavramı **11**

B. Delillerin Ortak Özellikleri **13**

1. Olayı Temsil Edici Olması 14
2. Akla, Bilime ve Mantığa Uygun Olması 15
3. Hukuka Uygun Olması 16
4. Delillerin Müşterek Olması 17
5. Delillerin Erişebilir Olması 18
6. Delillerin Gerçekçi Olması 18

III.DELİLLERİN ELDE EDİLMESİ VE KULLANILMASINA İLİŞKİN CEZA MUHAKEMESİ İLKELERİ **19**

A. Doğrudan Doğruyalık İlkesi **19**

B. Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesi **20**

C. Delillerin Kollektifliği İlkesi **21**

D. Delillerin Resen Araştırılması İlkesi **22**

E. Delillerin Serbestçe Değerlendirilmesi İlkesi **23**

F. Kimsenin Kendisini ve Yakınlarını Suçlayıcı Beyanda Bulunmaya Zorlanamayacağı İlkesi (Nemo Tenetur İlkesi) **25**

IV. DELİL ÇEŞİTLERİ **26**

A. Genel Olarak **26**

B. Beyan Delili **29**

1. Genel Olarak 29

2. Şüpheli-Sanık Beyanı 29
3. Tanık Beyanı 31
a. Genel Olarak 31
b. Tanık Beyanının Değeri 32
4. Diğer Kişilerin Beyanı 33
C. Belge Delili 36
1. Genel Olarak 36
a. Yazılı Belge 37
b. Şekil İçeren Belgeler 37
c. Ses ve Görüntüyü Yansıtan Belgeler 38
2. Elektronik Delil 39
D. Belirti Delili 41
V. DELİLLERİN TOPLANMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ 41
A. Delillerin Toplanması 41
1. Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alınması 42
a. Genel Olarak 42
b. Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alınmasına İlişkin Temel Kavramlar 45
c. Şüpheli veya Sanığın Beden Muayenesi ve Vücudundan Örnek Alınması 47
d. Diğer Kişilerin Beden Muayenesi ve Vücudundan Örnek Alınması 50
e. Kadının Muayenesi 53
2. Fizik Kimliğin Tespiti 54
3. Yer Gösterme 57
4. Olay Yeri İnceleme 57
5. Koruma Tedbiri Olarak Arama ve Elkoyma 58
a. Arama 58
b. Elkoyma 61
B. Delillerin Değerlendirilmesi 62
1. Genel Olarak 62
2. Delil Değerlendirme Vasıtası Olarak Bilirkişi İncelemesi 63
a. Genel Olarak 63
b. Bilirkişinin Görevlendirilmesi 65
c. Bilirkişi İncelemesi ve Raporu 68
d. Uzman Mütalaası 69
e. Kanunda Yer Verilen Bazı Bilirkişilik İşlemleri 70
(1) Gözlem Altına Alma 70
(2) Moleküler Genetik İncelemeler 73
(a) Genel Olarak 73
(b) Moleküler Genetik İnceleme Yapılmasının Koşulları 75
(c) Moleküler Genetik İnceleme Sonuçlarının Gizliliği 77

(3) Adli Muayene ve Otopsi 77
(4) Zehirlenme Şüphesi Üzerine Yapılacak İşlem 79
3. Delil Değerlendirme Vasıtası Olarak Keşif 80

VI. DELİL YASAKLARI 82
A. Delil Yasakları Kavramı ve Anlamı 82
B. Delil Yasaklarının Görevi 84
C. Delil Yasaklarının Türleri 85
1. Delil Elde Etme Yasakları 85
a. İspat Konusu Yasaklar 85
b. İspat Aracı Yasakları 86
c. İspat Metodu Yasakları 87
d. Nispi İspat Yasakları 88
2. Delil Değerlendirme Yasakları 89
C. Delil Yasaklarının Uzak Etkisi 94
D. AİHM Kararlarında Delil Yasakları 95

II. BÖLÜM

TÜRK CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA BELİRTİ DELİLİ

I. BELİRTİ DELİLİNİN TANIMI VE TÜRLERİ 96
A. Genel Olarak 96
B. Belirti DelilininTanımı 97
C. Belirti Delilinin Türleri 101

II. BELİRTİ DELİLLERİNİ İNCELEYEN İZ BİLİMİ 105
A. Genel Olarak 105
B. İz Biliminin Amacı 108
C. İz Biliminin Gelişimi 109
D. İz Çeşitleri 110

III. BELİRTİ DELİLLERİ 112
A. Fiziksel Belirti Delilleri 112
1. Parmak İzi 112
a. Genel Olarak 112
b. Parmak İzinin Özellikleri 114
c. Parmak İzinin Türleri 115
d. Parmak İzinin Tarihi 117
e. Daktiloskopi 117
f. Parmak İzlerinin Tespit Edilmesi 119
(1) Parmak İzlerinin Genel Olarak Tespit Edilmesi 119
(2) Parmak İzlerinin Eleme Yoluyla Alınması 121
(3) Görünmeyen Parmak İzlerinin Tespit Edilmesi 121

(4) Ölü Bedene Ait Parmak İzlerinin Alınması 122
(5) Parmak İzlerinin Tanımlanmasında Otomatik Parmak İzi Tanımlama Sistemi (OPİTS) 124
2. Avuç İzleri 125
a. Genel Olarak 125
b. Avuç İzlerinin Tespit Edilmesi 125
3. Eldiven İzleri 126
a. Genel Olarak 126
b. Eldiven İzlerinin Tespit Edilmesi 126
4. Ayak ve Ayakkabı İzleri 127
a. Genel Olarak 127
b. Ayak ve Ayakkabı İzlerinin Tespit Edilmesi 129
5. Diş İzleri 131
a. Genel Olarak 131
b. Diş İzlerinin Tespit Edilmesi 132
6. Alet İzleri 133
a. Genel Olarak 133
b. Alet İzlerinin Tespit Edilmesi 134
7. Tekerlek İzleri 135
a. Genel Olarak 135
b. Tekerlek İzlerinin Tespit Edilmesi 136
8. Silah 138
a. Genel Olarak 138
b. Silahlarda İzlerin Tespit Edilmesi 143
(1) Ateşsiz Silahlarda İzlerin Tespit Edilmesi 143
(2) Ateşli Silahlarda İzlerin Tespit Edilmesi 143
(a) Mermi Çekirdeği Üzerinde İzler 143
(b) Kovan Üzerinde İzler 144
(c) İs İzleri 144
(d) Mağdur Üzerinde İzler 145
(3) Su Altından Bulunan Silahlarda İzlerin Tespit Edilmesi 145
9. Cam Parçaları 146
a. Genel Olarak 146
b. Cam Parçalarının Tespit Edilmesi 147
D. Kimyasal Belirti Delilleri 149
1. Uyuşturucu veya Uyarıcı Maddeler 149
a. Genel Olarak 149
b. Uyuşturucu veya Uyarıcı Maddelerin Tespit Edilmesi 151
2. Zehir 152
a. Genel Olarak 152
b. Zehirin Tespit Edilmesi 153

3. Atış Artıkları 155
a. Genel Olarak 155
b. Atış Artıklarının Tespit Edilmesi 157
(1) Şüpheli veya Mağdur Üzerinde Atış Artıklarının Tespit Edilmesi 157
(2) Kumaşlarda Giriş Deliği 158
(3) Atış Artıklarının Bilimsel Yöntemlerle İncelenmesi 159
4. Patlayıcı Maddeler 159
a. Genel Olarak 159
b. Patlayıcı Maddelerin Tespit Edilmesi 161
5. Yanıcı Maddeler 163
a. Genel Olarak 163
b. Yanıcı Maddelerin Tespit Edilmesi 163
6. Boya 165
a. Genel Olarak 165
b. Boya Örneklerinin Tespit Edilmesi 166
7. Lif 168
a. Genel Olarak 168
b. Liflerin Tespit Edilmesi 169
8. Kumaş Parçaları 170
a. Genel Olarak 170
b. Kumaş Parçalarının Tespit Edilmesi 171
9. Giysiler 171
a. Genel Olarak 171
b. Giysilerin Tespit Edilmesi 172
(1) Giysilerde Belirti Delillerinin Tespit Edilmesi 172
(2) Mağdurun Giysilerinde Belirti Delillerinin Tespit Edilmesi 172
10. Koku 173
a. Genel Olarak 173
b. Kokunun Tespit Edilmesi 174
E. Biyolojik Belirti Delilleri 175
1. Kan 176
a. Genel Olarak 176
b. Tespit Edilmesi 177
(1) Kan Belirtilerin Tespit Edilmesi 177
(2) Taşınabilen veya Taşınmayan Objeler Üzerinde Kan Belirtilerin Tespit Edilmesi 179
2. Kıl 180
a. Genel Olarak 180
b. Kılların Tespit Edilmesi 182
3. Mekonyum 184
a. Genel Olarak 184

b. Mekonyumun Tespit Edilmesi 184
4. Gaita 185
a. Genel Olarak 185
b. Gaita Örneğinin Tespit Edilmesi 185
5. İdrar 186
a. Genel Olarak 186
b. İdrar Örneğinin Tespit Edilmesi 186
6. Meni 187
a. Genel Olarak 187
b. Meni Örneğinin Tespit Edilmesi 188
7. Tükürük 188
a. Genel Olarak 188
b. Tükürük Örneğinin Tespit Edilmesi 189
8. Ter 190
a. Genel Olarak 190
b. Ter Örneğinin Tespit Edilmesi 191
9. Kemik 191
a. Genel Olarak 191
b. Kemiğin Tespit Edilmesi 192
10. Tırnak 192
a. Genel Olarak 192
b. Tırnağın Tespit Edilmesi 193
11. Doku 193
a. Genel Olarak 193
b. Doku Örneğinin Tespit Edilmesi 194
12. Diğer Belirti Delilleri ve Tespit Edilmesi 194

IV. OLAY YERİ İNCELEME 196
A. Temel Kavramlar 196
1. Olay 196
2. Olay Yeri 196
3. Olay Yeri İncelemesi ve Amacı 197
4. Dökümantasyon ve Belgeleme (Tescil) İşlemi 198
B. Olay Yerinde Sorumlulukları Bulunan Görevliler 198
1. İlk Ekip 198
2. Soruşturma Ekibi 199
3. Olay Yeri İnceleme Ekibi 200
4. Uzman Personel 200
C. Olay Yerindeki Maddi Deliller 201
D. Olay Yeri Güvenliği 202
1. Olay Yerinin Korunmasının Önemi 202
2. Olaya Müdahale 203

3. Olay Yerinin Korunması 204
4. Kişisel Sağlık (Personel) Güvenliği 206
5. Olay Yerinde Alınan Tedbirlere Uymayanlar Hakkında Yapılacak İşlemler 207
6. Olay Yeri Güvenliğini Etkileyen Faktörler 207
7. Olay Yerinin Korunmasında Yapılan Hatalar 208
8. Olay Yerinin Sistematik Korunması 209
9. Farklı Alanlarda Olay Yeri Güvenliği 209
E. Olay Yeri İnceleme Prosedürü 210
1. Olay Yerinin Sistematik İncelenmesi 210
a. İnceleme Öncesi Yapılacak İşlem 210
b. Olay Yerine Varış 211
c. Olay Yerinin Sınırlarının Belirlenmesi ve Güvenlik Tedbirlerinin Kontrolü 211
d. Gözlem Yoluyla İnceleme ve Olay Analizinin Yapılması 212
e. Güvenli Koridor Oluşturma 212
f. Olay Yerinin Orijinal Halinin Belgelenmesi 212
g. Giriş Çıkış Noktasının Belirlenmesi 213
2. Olay Yeri İnceleme Prosedürü 213
F. Sistematik Olay Yeri Delil Araştırması Metodları 213
1. Şerit Metodu 213
2. İzgara Metodu 214
3. Spiral Metodu 214
4. Bölge Metodu 214
5. Tekerlek Metodu 214
G. Kayıt ve Dokümantasyon Yöntemleri 215
1. Fotoğraf ve Video Çekiminde Genel İlkeler 215
2. Fotoğraf Çekimi 215
a. Genel Görünüm Çekimleri 215
b. Orta Mesafe Çekimleri 216
c. Yakın Mesafe Çekimleri 216
3. Video Çekimi 216
4. Kroki 216
a. Kroki Çeşitleri 217
b. Ölçümler 218
c. Kroki Çizminde Dikkat Edilecek Genel Kurallar 218
5. Tutanak Hazırlama 219
6. Rapor Hazırlama 219
H. Olay Yerinde Bulunan Belirti Delillerinin İnceleme Ekipmanları 220
1. Genel Olarak 220
2. Olay Yerinde İncelemede Kullanılan Kit ve Malzemeler 220

V. OLAY YERİNDE BELİRTİ DELİLLERİNİN TOPLANMASI, MUHAFAZASI VE İLGİLİ YERLERE GÖNDERİLMESİ 224
A. Genel Olarak 224
B. Belirti Delillerinin Toplanması ve Paketlenmesi 225
C. Belirti Delillerinin Mühürlenmesi 230
D. Belirti Delillerinin Muhafazası 230
E. Belirti Delillerinin İlgili Yerlere Gönderilmesi 233
F. Laboratuvarların Çalışma Prensibi ve Analiz İşlemi 233

III. BÖLÜM

KIRGIZ CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA BELİRTİ DELİLİ

I. GENEL OLARAK KIRGIZ CEZA MUHAKEMESİ HUKUKU 235
II. İSPAT KAVRAMI VE İSPATIN KONUSU 238
A. İspat Kavramı 238
B. İspatın Konusu 238
III. DELİL KAVRAMI VE ÖZELLİKLERİ 239
A. Delil Kavramı 239
B. Delillerin Ortak Özellikleri 240
IV. DELİLLERİN SINIFLANDIRILMASI 240
V. DELİL ÇEŞİTLERİ 244
A. Genel Olarak 244
B. Beyan Delili 245
C. Belge Delili 246
D. Maddi Delil 247
1. Tanım 247
2. Maddi Delil Türleri 248
VI. MADDİ DELİLLERİ İNCELEYEN KRİMİNALİSTİK BİLİMİ 249
A. Tanım 249
B. Kriminalistiğin Kırgız Hukukunda Gelişimi 250
C. Kriminalistik Ekspertiz Kurumları 251
VII. MADDİ DELİLLER 252
A. İzler 252
1. Genel Olarak 252
2. İnsan İzleri 253
a. El İzi 253
(1) Genel Olarak 253
(2) İzlerin Tespit Edilmesi 255

b. Ayak ve Ayakkabı İzleri 258
(1) Genel Olarak 258
(2) İzlerin Tespit Edilmesi 259
c. Diş İzleri 262
(1) Genel Olarak 262
(2) İzlerin Tespit Edilmesi 262
3. Alet İzleri 264
a. Genel Olarak 264
b. İzlerin Tespit Edilmesi 265
4. Oto İzleri 265
a. Genel Olarak 265
b. İzlerin Tespit Edilmesi 266
5. Koku İzleri 267
a. Genel Olarak 267
b. İzlerin Tespit Edilmesi 268
6. Giysi İzleri 270
a. Genel Olarak 270
b. İzlerin Tespit Edilmesi 271
7. Biyolojik İzler 272
a. Kan İzleri 272
(1) Genel Olarak 272
(2) İzlerin Tespit Edilmesi 273
b. Sperm İzleri 274
(1) Genel Olarak 274
(2) İzlerin Tespit Edilmesi 274
c. Saç-Kıl 275
(1) Genel Olarak 275
(2) İzlerin Tespit Edilmesi 276
d. Tırnak İzi 276
(1) Genel Olarak 276
(2) İzlerin Tespit Edilmesi 277
e. Tükürük İzi 277
(1) Genel Olarak 277
(2) İzlerin Tespit Edilmesi 278
f. Ter 279
(1) Genel Olarak 279
(2) İzlerin Tespit Edilmesi 279
8. Mikro Objeler 280
a. Genel Olarak 280
b. Mikro Objelerin Tespit Edilmesi 281
B. Silah 283

1. Genel Olarak 283
2. Ateşli Silah 284
a. Genel Olarak 284
b. İzlerin Tespit Edilmesi 285
(1) Ateşli Silahın Tespit Edilmesi 285
(2) Mermilerin Tespit Edilmesi 286
(3) Boş Kovanın Tespit Edilmesi 286
3. Atış Artıkları 288
a. Genel Olarak 288
b. Atış Artıklarının Tespit Edilmesi 289
4. Ateşsiz Silah 289
a. Genel Olarak 289
b. İzlerin Tespit Edilmesi 291
C. Patlayıcı Cihazlar 291
1. Genel Olarak 291
2. İzlerin Tespit Edilmesi 292
D. Maddeler ve Materyaller 293
1. Boya Kaplaması 294
a. Genel Olarak 294
b. Boya Kaplamasının Tespit Edilmesi 294
2. Lif 295
a. Genel Olarak 295
b. Liflerin Tespit Edilmesi 296
3. Petrol Ürünleri, Yakıtlar ve Yağlayıcılar 296
a. Genel Olarak 296
b. Tespit Edilmesi 297
4. Cam Parçaları 298
a. Genel Olarak 298
b. Cam Parçalarının Tespit Edilmesi 298
5. Metal ve Metal Parçaları 299
a. Genel Olarak 299
b. Metal ve Metal Parçalarının Tespit Edilmesi 299
6. Uyuşturucu Maddeler 300
a. Genel Olarak 300
b. Uyuşturucu Maddelerin Tespit Edilmesi 301

VIII. MADDİ DELİLLERİN TOPLANMASI 302
A. Genel Olarak 302
B. Beden Muayenesi (Dış Beden Muayenesi) 306
C. Olay Yeri İnceleme 308
1. Kırgız Ceza Muhakemesi Kanununda Olay Yeri İncelemesi (KCMK m.165) 308

a. Tanım 309
b. Olay Yeri İncelemesinin Aşamaları 310
(1) Genel Olarak 310
(2) Hazırlık Aşaması 310
(3) Çalışma Aşaması 311
(4) Sonuç Aşaması 313
c. Olay Yeri İncelemesinde Kullanılan Kriminalistik Teknik Araçlar ve Yöntemler 314
(1) Genel Olarak 314
(a) Kriminalistik Teknik Araçların Ortaya Çıkışına Göre Sınıflandırma 314
(b) Kriminalistik Teknik Araçların Kullanım Amacına Göre Sınıflandırma 314
(2) Kriminalistik Teknik Araçlar Kiti 316
(a) Kriminalistik Çantalar 316
(b) Hareketli Kriminalistik Laboratuvar 317
d. Ambalaj 319
e. Kriminalistik Teknik Markerler 320
(a) Genel Olarak 320
(b) Pasif ve Aktiv Markerler 321
f. Kriminalistik Kayıtlar 322
D. Karşılaştırmalı İnceleme İçin Kişilerden Örnek Alınması (KCMK m.184) 324
E. Arama ve Elkoyma 325
1. Arama 325
a. Genel Olarak 325
b. Şahsi Arama 326
2. Elkoyma 327
IX. MADDİ DELİLLERİN MUHAFAZA ALTINA ALINMASI 327
X. MADDİ DELİLLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ 328
A. Eksper (KCMK m.59) 328
1. Genel Olarak 328
2. Eksperin Hakkı ve Görevleri 329
3. Eksper Raporu 330
B. Uzman (KCMK m.60) 330
1. Genel Olarak 330
2. Uzmanın Hakkı ve Görevleri 330
C. Maddi Delille İlgili Bazı Ekspertiz İşlemleri 331
1. EkspertizinYapılması İçin Kişilerin Sağlık Kurumuna Yerleştirilmesi 331
2. Moleküler Genetik İnceleme 332

3. Ölünün Muayenesi (KCMK m.167)..... 333
D. Soruşturma Deneyi 334
E. İfadeleri Yerinde Kontrol Etme 335
XI. KANUNA AYKIRI DELİLLER (DELİL YASAKLARI)..... 336
SONUÇ 337
KAYNAKÇA 344

KISALTMALAR

ABD	**:**	Ankara Barosu Dergisi
AES	**:**	Auger Elektron Spektroskopisi
AİHM	**:**	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	**:**	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AK	**:**	Avtomat Kalashnikova
AKD-O	**:**	Analiz, Karşılaştırma, Değerlendirme ve Onaylama
AKM	**:**	Avtomat Kalashnikova Modernizirovannıy
ATD	**:**	Adli Tıp Dergisi
AÜHFD	**:**	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜİFD	**:**	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
AY	**:**	Anayasa
Bkz	**:**	Bakınız
C.	**:**	Cilt
CD	**:**	Compact Disc
CHD	**:**	Ceza Hukuku Dergisi
cm.	**:**	santimetre
CMH	**:**	Ceza Muhakemesi Hukuku
CMK	**:**	Ceza Muhakemesi Kanunu
Çev.	**:**	Çeviren
DAB	**:**	Diaminobenzidine
DDT	**:**	Diclordiphenyltricharathan
DFO	**:**	Dizaflueron
DMAC	**:**	Dimethylaminocinnammaldehhyde
DMT	**:**	Dimetiltriptamin
DNA	**:**	Deoksiribonükleikasit
DNT	**:**	Dinitrotoluen
Doç.	**:**	Doçent
Dr.	**:**	Doktora
f.	**:**	fıkra
CMUK	**:**	Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu

FAAS	**:**	Flamless Atomic Absorbation Analysis
FBI	**:**	Federal Bureau of Investigation
GPS	**:**	Global Positioning System
HCI	**:**	Hidroklorit Asit
HMK	**:**	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HNO	**:**	Nitrik Asit
HÜİFD	**:**	Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
İHAS	**:**	İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi
İNİJOSS	**:**	İnonu University İnternational Journal of Sciences
İTK	**:**	İnce Tabaka Kromatografisi
İÜHFD	**:**	İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İÜHFM	**:**	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
KCMK	**:**	Kırgız Ceza Muhakemesi Kanunu
KOH	**:**	Potasyum Hidroksit
L.C.V	**:**	Leuco Crsital Violet
LPG	**:**	Likit Petrol Gazı
LSD	**:**	Liserjik Asit Dietilamid
m.	**:**	madde
m.	**:**	metre
M.Ö.	**:**	millatan önce
MDA	**:**	Metilendoksi Amfetamin
mg.	**:**	miligram
ml.	**:**	mililitre
mm.	**:**	milimetre
MMD	**:**	Multi Metal Depolama
msn.	**:**	Microsoft Network
MTN	**:**	Methyltino Ninhydrin
NAA	**:**	Nötron Aktivasyon Analizi
NaOH	**:**	Sodyum Hidroksit
NSYÖ	**:**	Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi
OPİTS	**:**	Otomatik Parmak İzi Tanımlama Sistemi
PBD	**:**	Polis Bilimleri Dergisi

PD	**:**	Polis Dergisi
PETN	**:**	Pentaeritroltetranitrat
PVAL	**:**	Polvinil Alkol
PVSK	**:**	Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu
RG	**:**	Resmi Gazete
RUVİS	**:**	Yansıtılmış Ultraviyole Görüntüleme Sistemi
RXT	**:**	Rutenyum Tetroksit
s.	**:**	sayfa
S.	**:**	Sayı
SBF	**:**	Siyasal Bilgiler Fakültesi
SEM/EDXA	**:**	Scanning Electron Microscopy/Energy Dispesive X-Ray
SIMS	**:**	Seconder İyon Spektoskopisi
sms	**:**	Short Message Service
SÜHFD	**:**	Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
T.C	**:**	Türkiye Cumhuriyeti
TBBD	**:**	Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TCK	**:**	Türk Ceza Kanunu
TEN	**:**	Tetranitropentaeritrit
THD	**:**	Terazi Hukuk Dergisi
TNRS	**:**	Trinitrorezorsinat
TNT	**:**	Trinitrotoluen
UV	**:**	Ultraviyole
vb.	**:**	ve benzerleri
Y.	**:**	Yönetmelik
YCGK	**:**	Yargıtay Ceza Genel Kurulu
YÜHFD	**:**	Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

GİRİŞ

Herhangi bir suçun işlendiği şüphesinin öğrenmesiyle başlayan ve hükmün kesinleşmesine kadar devam eden ceza muhakemesinde, bir suçun işlenip işlenmediği, işlenmişse kim tarafından işlenmiş olduğu, belirli bir kişi veya kişiler tarafından suçun işlendiği tespit edildiğinde bu kişinin ceza hukuku sorumluluğunun ne olacağı sorunu çözümlenmektedir. Ceza Muhakemesinin amacı maddi gerçeği ulaşmaktır. Maddi gerçeğe ulaşılması için Ceza Muhakemesinde delillerin var olması lazımdır. Deliller, işlendiği iddia edilen fiilin faile yüklenmesi için varlığı aranan araçlardır. Bu araçlar, ceza davasına konu olan maddi olayı temsil eden ve olayın nasıl gerçekleştiğini doğrudan ya da dolaylı bir şekilde açıklayan olgulardır. Deliller genel kabul gören görüşe göre kendi içinde beyan, belge ve belirti delillerine ayrılmaktadır.

Delillerden belirti delili, Ceza Muhakemesinde maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasında önemli rölü alan bir araçtır. İspat edilecek olayın dolaylı bir şekilde ispatına yardımcı olan olgular veya izlerdir. Somut olayın temsili için başka delillerle desteklenen tabii (doğal) ve suni (yapay) delillerdir.

Olay yerinde kalan herhangi bir parmak izi, ayak ve ayakkabı izi, diş izleri, alet izleri, tekerlek izleri, silah, cam parçaları, uyuşturucu veya uyarıcı maddeler, atış artıkları, patlayıcı maddeler, yanıcı maddeler, metal ve metal parçaları, boya, lif, giysiler, koku izleri, kan, kıl, tükürük, ter, tırnak ve diğer belirtiler olayın aydınlatılmasında önemli rol almaktadır. Dava konusu olayı belirlemede, mahkemelerce bu delillerden yararlanılmaktadır. Yararlanılmadan önce, belirti delilleri değerlendirilmektedir.

Belirti delili çoğunlukla olayı tek başına ispata yeterli olmamaktadır. İspatın mümkün olması için bu tür delillerin, diğer delillerle desteklenmesi gerekmektedir. Örneğin, adam öldürme şüphesiyle gömleği kanlı ve elinde bıçağı bulunan kişinin polis tarafından yakalanması durumunda elde edilen bıçak ve kanlı gömlek dolaylı delil niteliğindedir. Söz konusu delilin diğer delillerle güçlendirilmesi için, maktulün vücudundaki bıçak izleri ile yakalanmış olan kişinin elindeki bıçağı eşleştirmek,

maktulün kanı ile yakalanan kişinin gömleğindeki ve bıçağındaki kanın DNA (Deoksiribonükleik asit) analizi vasıtasıyla aynı olup olmadığının bilimsel yöntemlerle tespit edilmesi gerekir. İncelemelerin eksiksiz yapılması için, olay yerinde tespit edilen belirti delillerinin yetkili kişilerce usulüne uygun olarak toplanması, araç ve yöntemlerin doğru kullanılması lazımdır.

Tezimiz Türkiye ve Kırgızistan Ceza Muhakemesi Hukukunda Belirti Delilidir. Tezin amacı iki ülke Ceza Muhakemesi Hukukunda yer alan belirti delilinin ne olduğu, ispat açısından önemi ve özelliklerini inceleyerek ortaya çıkan farklılıkları ve hukuki sorunları tespit etmek ve bu sorunlara çözüm önerisini getirmektir. Tezin kapsamı, Türkiye ve Kırgızistan Ceza Muhakemesi Hukukunda Belirti Delili konusu ile sınırlıdır. Konu ile ilgili daha önce yapılan çalışmalar çok fazla değildir. Özellikle Kırgız hukukunda yeterli kaynak söz konusu değildir. Mevcut kaynaklardan ve yabancı kaynaklardan yararlanılarak tez konusu yazılmaya çalışılacaktır.

İncelemede ilk olarak Türkiye'nin, daha sonra Kırgizistan'ın Ceza Muhakemesi Hukukunda belirti delili ele alınacaktır. Belirti deliline geçmeden önce, Türk Ceza Muhakemesi Hukukundaki delil konusu üzerinde genel açıklamalar yapılacaktır. Açıklamada ispat kavramı, delil kavramı ve özellikleri, delillerin elde edilmesi ve kullanılmasına ilişkin ceza muhakemesi ilkeleri, delil çeşitleri, delillerin toplanması ve değerlendirilmesi, delil yasakları ele alınacaktır. Bu konular tezin Birinci Bölümünü oluşturmaktadır. İkinci Bölümde, Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Belirti Delili başlığı altında, belirti delilinin tanımı ve türleri, belirti delillerini inceleyen İz Bilimi, belirti delilleri, olay yeri inceleme, olay yerinde belirti delillerinin toplanması, muhafazası ve ilgili yerlere gönderilmesi üzerinde incelemeler yapılacaktır Tezin Üçüncü Bölümünde Kırgız Ceza Muhakemesi Hukukunda Belirti delili incelenecektir. Bu bölümdeki konular Birinci ve İkinci Bölümlere paralel olarak değerlendirilmeye çalışılacaktır. Ancak belirti deliline geçmeden önce, Kırgız Ceza Muhakemesi Hukukundaki delil konusunda genel açıklamalar yapılacaktır. Açıklamada ispat kavramı ve ispat konusu, delil kavramı ve özellikleri, delillerin sınıflandırılması ve delil çeşitleri ele alınacaktır.

Tezin sonuç bölümünde, Türkiye ve Kırgızistan Ceza Muhakemesi Hukukunda belirti delili üzerinde genel değerlendirme yapılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA DELİLLER

I. İSPAT KAVRAMI

A. İspat Kavramı

İspat kelimesi, etimolojik olarak Arapça itbat kelimesinden türeyerek, "kalıcı kılma", "kesinleştirme" ve "kanıtlama" anlamına gelmektedir. İspat kelimesi, tanıtı ve kanıtı göstererek, bir şeyin gerçek yönünü ortaya çıkarmak, kanıtlamak, tanıtlamak şeklinde tanımlanmakta ve yargılama hukukunda (ceza yargısı, medeni yargı, idari yargı) önemli bir fonksiyon üstlenmektedir[1]. Doktrinde ispat faaliyeti için "kişinin bir şeyin gerçekliğine diğerini inandırması" tanımlaması yapılmaktadır[2].

Ceza muhakemesinde uyuşmazlığın iki boyutu vardır. Bunun ilki, maddi boyut, diğeri de hukuki boyuttur. Uyuşmazlığın maddi boyutu fiilin gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği, gerçekleştirilmişse kim tarafından nasıl gerçekleştirildiği sorunlarının çözülmesini ifade etmektedir.Uyuşmazlığın hukuki boyutu ise, uyuşmazlığın maddi yönü çözüldükten sonra, işlenen fiilin suç oluşturup oluşturmadığının, fiil eğer suç oluşturuyorsa, söz konusu suçu işleyen failin ceza sorumluluğunun ne olduğunun çözülmesini karşılamaktadır[3]. Bu bakımdan, Ceza Muhakemesi Hukuku, kanunda belirtilen herhangi bir suçun işlendiği şüphesinin öğrenilmesiyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar devam eden bir süreçte, gerçekleştiği iddia edilen fiilin gerçekte işlenmiş olup olmadığını, eğer işlenmişse, kanunda belirtilen herhangi bir suçu oluşturup oluşturmadığını, suçun varlığı söz konusu ise, onun kim tarafından işlenmiş olduğunu ve suç işleyen kişiye nasıl bir yaptırım uygulanması gerektiği hususunu çözüme kavuşturmaktadır. Ancak, söz

---

1 Doğan, Koray, Ceza Muhakemesinde Belirsizlik Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi, "in dubio pro reo", 2. Baskı, Ankara 2018, s. 241.

2 Doğan, Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi, s. 241, 242.

3 Cin, Onursal, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, Konya 2015, s. 95; Değirmenci, Olgun, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, I.Kitap, Seçkin 2014, 111; Öztürk, Cemal, Ceza Muhakemesinde İz Bilimi, Kriminalistiğin Gerçeği (İz Bilimi), Ankara, 2006, s. 40.

konusu sorunların çözülmesi ve hukuki sonuçların uygulanması için Ceza Muhakemesi ispata ihtiyaç duymaktadır[4].

Ceza Muhakemesi Hukukunda kural olarak herhangi bir fiilin sanık tarafından işlenip işlenmediği konusunda hukuk[5] düzeni tarafından kabul edilen vasıtalarla, yargılama makamının tam bir kanaate ulaşmasını sağlayan faaliyete ispat adı verilmektedir[6]. En genel ifadeyle ispat, bir fiilin cezalandırılıp cezalandırılmayacağının kesin olarak tespitidir[7].

Bir olayda ispatın tam olarak gerçekleşmesi ve sanığın fiilinin tam olarak belirlenmesi gerekmektedir. Çünkü, ispat uyuşmazlığın maddi boyutuna ilişkindir. İspatın geçmişte yaşanmış bir olaya ilişkin olması, bazı zorluklara da yol açmaktadır. İspat, eylemin maddi boyutunu aydınlatan bir faaliyet olmasında dolayı, maddi boyutu oluşturan olgular tek tek aydınlatılmalıdır. Bütünün aydınlatılabilmesi için, ilk önce bu bütünü oluşturan parçaların aydınlatılması gerekir[8].

İspat nispidir ve kişiden kişiye değişebilmektedir. Görülmekte olan bir davada ispat savcıya göre mevcut delillerle sağlanmış olabilir. Ancak hakime göre henüz sağlanmamış olabilir veya hakim ispatın sağlandığını düşünürken görev yeri değiştirilip, dosyaya yeni bir hakim gelerek aynı uyuşmazlığa baktığı durumda, yeni atanan hakime göre ispat gerçekleşmemiş olabilir[9].

Ceza Muhakemesinde uyuşmazlığın maddi boyutuna ilişkin bütün hususların ispat edilmesi gerekli değildir. Yalnızca ispata yönelik faydalı vakıaların çözüme

---

4 Akbulut, Berrin, Delil Değerlendirme Yasakları, Fasikül Hukuk Dergisi, 2010, C. 2, S. 13, s. 6.

5 Öztürk, İz Bilimi, s. 40.

6 Özbek, Veli Özer, Tıbbi Deliller ve Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2006, C. 3, S. 2, s. 357; Değirmenci, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, s.111; Turhan, Faruk, Ceza Muhakemesi Hukuku, 1. Baskı, Ankara 2006, s. 152; Öztürk, Bahri/ Tezcan, Durmuş/Erdem, Musatafa Ruhan/Sırma Gezer, Özge/Saygılar Kırıt, Yasemin/ Alan Akcan, Esra/Özaydın, Özdem/Erden Tütüncü, Efser/Altınok Vıllemın, Derya/Tok, Mehmet Can, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Ders Kitabı, 13. Baskı, Ankara 2019, s. 294; Özbek, Veli Özer/Doğan, Koray/ Bacaksız, Pınar, Ceza Muhakemesi Hukuku, 12. Baskı, Ankara 2019, s. 604; Bayraktar, Bülent, Muhakemelerde Delillerin Önemi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 25, Bişkek 2011, s. 41; Değirmenci, Olgun, Bilgi Toplumunun Delil Türü:Sayısal Deliller ve Bilimselliği, Terazi Hukuk Dergisi, 2014, C. 9, S. 97, s. 15; Bkz. Bozdağ, Ahmet/Sarıusta, Kader, Ceza Yargılamasında Mağdurun Beyanı ve Delil Değeri, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2017, C. 8, S. 2, s. 575.

7 Cin, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, s. 95.

8 Cin, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, s. 95; Öztürk, İz Bilimi, s. 40; Bkz. Öztürk vd., s. 295; Bkz. Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 604; Özbek, Tıbbi Deliller ve Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu, s. 357.

9 Cin, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, s. 95; Bkz. Öztürk, İz Bilimi, s. 41.

ulaştırılması lazımdır. Örneğin, ölümle sonuçlanan trafik kazasında, ilk aşamada arabanın rengi, lastik izleri, markası, sürücünün giydiği kıyafeti, aracın plakası gibi unsurlar önemlidir. Fakat ikinci aşama olarak, sürücünün yakalanmasından sonra, aracın rengi, sürücünün giydiği kıyafeti gibi unsurlar önemli olmayabilir. Eğer ispat failin aleyhine sonuçlanırsa, suç sabit olup, uyuşmazlığın maddi boyutundan hukuki boyutuna geçilir[10].

Ceza muhakemesinde ispatın amacı gerçek değil, gerçek konusundaki kanaattir. Ancak bu kanaat ispat vasıtaları olan delillerle her türlü şüpheden uzak bir kesinlikle ispat edilmelidir. Yargıtay'a göre de ceza muhakemesinin en önemli ilkelerinden biri olan "şüpheden sanık yararlanır" ilkesine göre sanığın suçtan cezalandırılabilmesi için temel şart, suçun tereddüde imkan vermeyecek kesinlikte ispat edilmesidir. Kuşkulu ve tam aydınlığa kavuşturulmamış olaylara dayanılarak sanık hakkında mahkümiyet hükmü kurulamaz. Ceza mahkumiyeti toplanan delillerin bir kısmı dikkate alınarak bir kısmı gözardı edilerek oluşan muhtemel kanıya, bir ihtimale değil kesin ve açık bir ispata, her türlü kuşkudan uzak bir kesinliğe dayanmalıdır[11].

Doktrinde bazı yazarlar ispatın, esas itibariyle kovuşturma aşamasına ait bir olgu olduğunu ifade etmektedirler. Buna göre vakıanın ispat edilip edilmediğinin kovuşturma sonunda deliller değerlendirildikten sonra hükümle birlikte anlaşıldığı belirtilmektedir[12]. Ancak diğer bir görüşe göre, soruşturma evresi sadece delillerin toplanıp hiçbir değerlendirme yapılmadan kovuşturma aşamasına aktarıldığı bir evre değildir. Soruşturma evresinde de delil değerlendirilmesi belli ölçüde söz konusudur. Ancak bu suretle savcı soruşturma konusunun ceza hukuku bakımından bir sorumluluk gerektirip gerektirmediğini değerlendirebilecek, takdir yetkisi dahilindeki hususlar hakkında karar verebilecek ve delillerin kamu davası açmak için yeterli olup olmadığını değerlendirebilecektir. Bu sebeple delil değerlendirmesinin kovuşturma evresine ait olduğu, soruşturma evresinde ise şüpheden veya şüphe sebebinden söz edilebileceğinin söylenmesi doğru olmaz. Kanunda soruşturma evresiyle ilgili bazı

---

10 Cin, Onursal, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, s. 95.

11 Şahin, Cumhur/Göktürk, Neslihan, Ceza Muhakemesi Hukuku-2 (CMH-2), 10. Bası, Ankara, 2020, s. 27.

12 Doğan, Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi, s. 268.

maddelerde delil, bazı maddelerde şüphe, bazı maddelerde ise her iki kavram birlikte kullanılmıştır. Soruşturma evresinde toplanan bütün ispat araçları delildir ve delillerin elde edilmesine ilişkin hükümlerin hemen hemen tamamı soruşturma evresine ilişkin hükümler içerisinde yer almaktadır[13].

B. İspatın Konusu

Maddi olaylar, dava ve savunmanın temel hususlarını oluşturan gerçekleşmiş vakıalardır. Maddi olaylar doktrinde iç ve dış vakıalar olarak ikiye ayrılmaktadır[14]. İspatın konusu olayın çözümünde etkili olabilecek maddi olaylardır[15]. Dolayısıyla fiziki olaylar kadar failin saiki, kastı veya taksiri de ispatın konusu olabilir[16]. Vakıalar somut olaylar olabildiği kadar, manevi ve psikolojik durumlarla da bağlı olabilmektedir[17]. İspatın konusu olaylar CMK'da, hem suçu oluşturan olaylar şeklinde (m. 170/4), hem de suç oluşturduğu sabit görülen fiil (m. 230/1) şeklinde belirtilmektedir. Hükümlerden de açıkça anlaşılacağı üzere, Ceza Muhakemesinde kararın verilebilmesi için yalnızca suç teşkil eden olayların ispat edilmesi gerekmektedir. Uyuşmazlığın aydınlatılması için tüm olayların değil, karar için önemli olayların ispat edilmesi yeterlidir. Dolayısıyla, Ceza Muhakemesinde, karara yönelik bütün önemli olguların herhangi bir biçimde ispat edilmesi gerektiği ilkesi geçerli sayılmaktadır[18].

Eğer aşikar veya belli olan hususlar söz konusu olursa, bunların ispatı gerekmez. Böyle hususlar açısından hakimin takdir hakkından da söz edilemez. Örneğin, yürüyen kişinin canlı olduğunun ispatı gerekmemektedir[19].

C. İspat Yükü

İspat yükü (ispat külfeti); "belirli bir vakıanın davada taraflardan birisi tarafından ispatı zorunluluğu"nu ifade eder[20]. Bir diğer ifadeyle "iddia ve savunmaya

---

13 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 26.
14 Ünver, Yener, Ceza Muhakemesinde İspat, CMK ve Uygulamamız, CHD, 2006, C. 1, S. 2, s. 104.
15 Bazı doktrinde vakıaların bir kaç türleri verilmektedir. Bunlar: 1) Esas Vakıa-Belirti (Emare) Vakıa-Yardımcı Vakıa, 2) İçsel-Dışsal Vakıa, 3) Önceki (tarihsel)-Eş Zamanlı-Sonraki (gelecekteki) Vakıa, 4) Sanığın Lehine Olan-Aleyhine Olan Vakıadır. Bilgi için bkz. Doğan, Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi, s. 248, 249.
16 Ünver, Yener, Ceza Muhakemesinde İspat, CMK ve Uygulamamız, CHD, 2006, C. 1, S. 2, s. 104.
17 Taşpınar, Sema, Fiili Karinelerin İspat Yükünün Dağılımındaki Rolü, AÜHFD, 1996, C.45, S.1, s. 544; Tekdemir, Faruk, İspat Yükü ve İkrar, İstanbul Barosu Dergisi, 2017, C. 91, S. 4, s. 201.
18 Akbulut, Delil Değerlendirme Yasakları, s. 7.
19 Toroslu, Nevzat/Feyzioğlu, Metin, Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara, 2018, s. 203.
20 Taşpınar, s. 546.

dayanak gösterilen ve mahkemenin karar vermesinde etkili olan olgulardan hangisinin kim tarafından ispat edileceği hususu"na ispat yükü denir[21].

İspat yükü esasen özel hukukta söz konusu olan bir durumdur. Özel hukukta hakim, hangi vakıaların ispat edilmesi gerektiğini tespit edip ön inceleme tutanağında belirtmektedir. Sonra, söz konusu vakıaların kim tarafından ispat edilmesi gerektiği hususunda inceleme yapmaktadır[22]. İspat yükü üzerinde olan tarafın bunu yerine getirmesi veya yerine getirmemesine birtakım sonuçlar bağlanmıştır[23]. Bizim için önemli olan ise Ceza Muhakemesi Hukukundaki durumdur.

İspat yükünün Ceza Muhakemesi Hukukunda yer alıp almadığı tarışmalı bir konudur[24]. Medeni Usul Hukuku'ndan farklı olarak Ceza Muhakemesi Hukuku'nda "ispat yükü" diye bir sorun olmadığı belirtilmektedir[25]. Ceza muhakemesinde, sözü edilen düzenlemenin açık bir şekilde yer almaması konuyu tartışmalı bir hale getirmektedir[26]. Ancak istisnai olarak kanun bir olayın doğruluğunu önceden kabul edebilir. Yani, hakim şüphesini yenmek için bir karineye dayanarak başka bir araştırma yapmayabilir. Karine, bilinen ve mevcut olaylara dayanarak bilinmeyen bir

---

21 Bkz. Umar, Bilge/Yılmaz, Ejder, İspat Yükü, Büyükçekmece 1980, s. 3; Göksu, Mustafa, Hukuk Yargılamasında Elektronik Delil, Ankara 2011, s. 108; Taşpınar, s. 545, 546; Kiper, Osman, Hukuk Davalarında Kanıtlar, Ankara 1995, s. 13; Bkz. Tutumlu, Mehmet Akif, İspat Yükünün Tayininde Yanılgılar, Terazi Hukuk Dergisi, 2010, C.5, S.46, s. 177.

22 Tekdemir, s. 201.

23 Kendisine ispat yükü düşen taraf bu yükümlülüğü yerine getiremezse ilgili vakıayı ispat edememiş olur (Göksu, Hukuk Yargılamasında Elektronik Delil, s. 109; Tekdemir, s. 201). Ancak taraf, davanın bitimine kadar hakime uygun ve yeterli derecede delil sunarsa davayı kazanmış olur ve ispat yükü yerine getirilmiş sayılır (Göksu, Hukuk Yargılamasında Elektronik Delil, s. 109). Eğer iki tarafın ya da taraflardan birinin sunmuş olduğu deliller ile davaya ilişkin tüm çekişmeli vakıalar aydınlatılmış olursa, bu durumda hakimin ispat yükünün hangi tarafa düştüğünü incelemesinde gerek kalmayacaktır (Tekdemir, s. 213.). Yine davacı bir davada ispat etmesi gereken bir vakıayı ispat edemediği takdirde, davasını ispat edememiş olur ve dava reddedilir. Ancak ispat yükü kendisine düşen davacı, davasını ispat edemezse de dava hemen reddedilmemektedir. Davacının dava dilekçesinde dayanmış olması koşuluyla bir yemin teklif etmesine izin verilebilmektedir (Tekdemir, s. 202).

24 Umar/Yılmaz, s. 7, 8. Bkz. Ünver, s. 111, 112, 113; Bkz.Centel, Nur/Zafer, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, İstanbul, 2018, s. 783; Bkz. Bozdağ/Sarıusta, Ceza Yargılamasında Mağdurun Beyanı ve Delil Değeri, s. 576, 577; Birtek, Fatih, Cumhuriyet Savcısı'nın Delilleri ve Fiili Takdir Yetkisi, Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 2013, C.19, S. 2, s. 968, 969; Doğan, Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi, s. 267.

25 Öztürk vd., s. 294; Yenisey, Feridun/Nuhoğlu, Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, Güncellenmiş 7.Baskı, Ankara 2019, s. 503; Bıçak, Vahit, Ceza Muhakemesi Hukuku, Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Ankara, 2018, s. 459, 460; Yenisey, Ceza Muhakemesi Hukukunda (Hukuka Uygun Bir Şekilde Elde Edilmiş Delil) Delil, s. 12.

26 Doğan, Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi, s. 265; Bkz. Şafak, Ali/Bıçak, Vahit, Ceza Muhakemesi Hukuku ve Polis, Tümüyle Yenileştirilmiş ve Genişletilmiş 6. Baskı, Ankara 2005, s. 278.

olayın varlığının ve gerçekliğinin kanun tarafından farz ve kabul edilmesi anlamına gelir[27]. Örneğin karine olarak sahteliği sabit oluncaya kadar bir belgenin gerçek sayılması kabul edilebilir. Bu durumda ispat edilmesi gereken bir husus yoktur. Ancak bu belgenin sahte olduğu iddia olunursa, bunu iddia eden ispat eder[28].

Doktrinde başka bir görüşe göre, Ceza Muhakemesinde muhakemeye ilişkin ilkeler ve süjelerin fonksiyonları farklı olsa da, "maddi anlamda bir ispat yükünün" bulunduğu belirtilmektedir[29]. Ayrıca, ispat yükünün savcı ve mahkeme/hakime ait olduğunu[30], devletin ceza verme hakkı ve görevini yerine getirebilmesi için ilk önce sanığın suçluluğunun ispat edilmesi gerektiği dile getirilmektedir[31]. Türk Ceza Yargılaması sisteminin tahkike dayalı bir sistem olmasından dolayı hakimin maddi gerçeği resen araştırmasının bir sonucu olarak delil araştırabilmesinin, savcının ise araştırmalarını yaparken sanığın lehine olan delilleri de toplamasının bu makamların ispat yükünün bulunduğuna işaret ettiği dile getirilmektedir[32].

Doktrinde, hakimin resen araştırma yetkisi bulunması ya da sanığın lehine de delil toplama yükümlüğü bulunmasının ceza davasında ispat yükünün bulunmadığı anlamına gelmediği, dolayısıyla savcının üzerinde bir ispat yükünün olmadığı gibi bir anlamın çıkartılmaması gerektiği de ifade edilmektedir[33].

Şüpheli veya sanığın ceza muhakemesindeki haklarından olan lekelenmeme hakkı şüpheli veya sanığın masumluk (suçlu sayılmama) karinesinden yararlanma hakkına sahip olmasını gerekli kılmakta ve böylece kişinin suç işlediğine dair kesinleşmiş bir yargı kararı olmadan suçlu sayılmaması güvence altına alınmaktadır. Bunun sonucu olarak kişinin masumiyeti asıl olduğundan bu hak suçluluğu ispat külfetinin iddia makamında olduğunu, kimseye suçsuzluğunu ispat mükellefiyeti

---

27 https://www.hukukihaber.net/karine-nedir-makale,7910.html (E.T. 17.01. 2020).

28 Kunter, Nurullah/Yenisey, Feridun/Nuhoğlu, Ayşe, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 17. Baskı, İstanbul 2009, s. 624, 625; Yenisey/Nuhoğlu, s. 503.

29 Yayla, Mehmet, Ceza Yargılamasında İspat İçin Yenilmesi Gereken Şüphe;Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri Sistemlerinin İncelenmesi, Ankara Barosu Dergisi, 2013, S.3, s. 302.

30 Akbulut, Delil Değerlendirme Yasakları, s. 8; Ünver, s. 112; Bkz. Koca, Mahmut, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller, 2006, CHD, C.1, S.2, s. 211; Ünver, Yener/Hakeri, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, 14. Baskı, 2018, s. 30; *İspat mükellefiyeti "sanık dışında", "işin gerçeğini/maddi gerçeği araştırmakla yükümlü bulunan" bu iki yargılama süjesinin (Cumhuriyet Savcısı ve mahkeme/hakim) müşterek yükümlülüğündedir*. Bkz. Birtek, s. 969.

31 Ünver/Hakeri, s. 29.

32 Yayla, s. 302, 303.

33 Karakehya, Hakan/Arabacı, Murat, Cumhuriyet Savcısının Hukuki Statüsü, Muhakemedeki Taraf Pozisyonu ve İspat Yükünün Bulunması Üzerine, AÜHFD, 2016, C. 65, S. 4, s. 2074; Ayrıntılı bilgi için bkz. Ünver, s. 111, 112, 113.

yüklenemeyeceğini ifade etmekte, şüpheli veya sanığın suçsuzluğunu ispatlamak zorunda bırakılmasını yasaklamaktadır[34]. Bu ilkeye göre "yerel yargılama makamının hakimleri, muhakemeye, sanığın ispat konusu suçu işlediği önyargısı ile başlamamalıdır"; "Muhakemede ispat yükü sanıkta değil savcıda olmalıdır"; "Savcı sanığı mahkum ettirmeye yetecek delil araçlarını mahkemeye sunma yükü altındadır"; "Savcı açacağı davadan sanığı haberdar etmelidir. Böylece sanığa savunmasını hazırlama ve sunma imkanı tanınmalıdır"; "Şüpheden sanık yararlanmalıdır."[35]

Ceza muhakemesinin en önemli ilkelerinden biri de "Şüpheden sanık yararlanır" ilkesidir. Bu ilkeye göre de sanığın suçu işlediğinin tereddüte yer vermeyecek şekilde bir kesinlikle ispat edilememesi halinde mahkumiyet hükmü kurulamaz[36]. Kısaca kuşku halinde sanık lehine yorum yapılır[37]. Bu ilke uyarınca da sübut noktasında ise sanığın herhangi bir ispat külfeti bulunmamakta olup sanık suçsuzluğunu ispatlamak zorunda değildir. Suçlu olduğu şüpheden uzak bir kesinlikte ispatlanamadığında bundan yararlanmakta ve mahkum olmamaktadır[38]. Yargıtay da fail tarfından yapılan savunmanın esas oluğunu, aleyhe bir karar verilebilmesi için aksinin ispatlaması gerektiğini kararında ifade etmiştir[39]. İfade ve sorguda şüpheli veya sanığa aleyhine olan şüphe sebeplerini yok etme fırsatının verilmesi gerekliliği ispat yükünün şüpheli veya sanıkta olduğu anlamına gelmemektedir. Zira kimse kendi suçsuzluğunu kanıtlamak zorunda olmasa da herkesin suçsuzluğunu kanıtlamak için çaba gösterme, muhakeme işlemi yapma ve ispat faaliyetinde bulunma hakkı ve imkanı vardır[40].

Masumiyet karinesi ve şüpheden sanık yararlanır ilkeleri ceza muhkamesinde ispat yükü olmadığı anlamına gelmez. Sadece şüpheli veya sanığın kendi suçsuzluğunu ispat külfeti yoktur. Masumiyet karinesi esastır ve şüpheli veya sanık

---

[34] Şahin, Cumhur/Göktürk, Neslihan, Ceza Muhakemesi Hukuku-1(CMH-1), Ankara, 2019, s. 148,149; Ünver/Hakeri, s. 28.
[35] Ünver/Hakeri, s. 67.
[36] Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 27; Ünver/Hakeri, s. 67.
[37] Ünver/Hakeri, s. 68.
[38] Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 27.
[39] İlk haksız hareketin mağdurdan veya maktulden kaynaklandığı yönünden fail tarafındna yapılan savunmanın aksinin ispatlanamaması halinde kuşkudan sanık yararlanır ilkesi uyarınca sanık lehine haksız tahrik hükümleri uygulanır. (YCGK, 19.04.2011, 2011/1-47-56).
[40] Ünver/Hakeri, s. 30.

kendisini suçlamadan kurtarmak için delil ibraz etmek zorunda değildir. Fakat isterse bunu yapabilir[41].

Kanaatimizce de Ceza Muhakemesi Hukukunda ispat yükü vardır. Ancak bu yükümlülük müşteki veya sanığa değil; savcı, ve hakim/mahkemeye yüklenmiştir[42]. Resen araştırma, kamu davasının kamusallığı, maddi gerçeğin araştırılması ve şüpheden sanık yararlanır ilkeleri başta olmak üzere ispatla ilgili her ilke savcıya ve hakim/mehkemeye ispat külfeti yüklemiştir. Maddi gerçeğin araştırılması savcı, hakim/mahkemeye bakımından bir yükümlülüktür. AİHM'e göre de ispat yükü iddia makamı üzerindedir[43]. İddiayı ispat etmekle savcı ve hakim/mahkeme yükümlüdür.

II. DELİL KAVRAMI VE ÖZELLİKLERİ

A. Delil Kavramı

Ceza Muhakemesinde maddi gerçeğin ispatına yarayan[44] araçlar delil olarak belirtilmektedir[45]. Yani deliller, işlendiği iddia edilen herhangi bir fiilin[46] faile[47] yüklenmesi için varlığı aranan araçlardır. Deliller geçmişte yaşanan olaydan[48] geriye kalan ve suç teşkil eden fiilin ileride ispatına yarayan izler olarak, olayın

---

41 Ünver/Hakeri, s. 69.

42 Ünver/Hakeri, s. 69, 70, 596.

43 Ünver/Hakeri, s. 69, 70.

44 Kaygısız, Mustafa, Temel Kriminalistik. Kavram-Teori-Uygulama, 4. Baskı, Ankara 2017, s. 79; Seyhan, Ercan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, Ankara 2019, s. 29; Bozdağ, Ahmet, Ceza Muhakemesinde Telefon ve Telsizle Yapılan İletişimin Kayda Alınması Tape ve Dökümlerinin Delil Niteliği ve Mahkumiyete Esas Alınması Üzerine Bir İnceleme, YÜHFD, 2016, C. 11, S. 2-12, s. 754; Gödekli, Mehmet, Türk Ceza Muhakemesinde Maddi Gerçeğe Ulaşmanın Ön Koşulu Olarak Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağı, AÜHFD, 2016, C. 65, S. 4, s. 1818; Kılıç, Mehmet Serkan, Elektronik Delillerin Hukuken Geçerliliği Açısından İlk Müdahalenin Önemine İlişkin Bir İnceleme, Terazi Hukuk Dergisi, 2015, C.10, S.102, s. 35.

45 Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 605; Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 26, 25; Sırma Gezer, Özge, Hukuka Aykırı Delillerin Türk Ceza Muhakemesi Kanunu Kapsamında Değerlendirilmesi, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2017, C. 16, S. 1, s. 190; Öztürk, İz Bilimi, s. 40.

46 Demren Dönmez, Burcu, Ceza Muhakemesi Hukukunda Çarpaz Sorgu, 1.Baskı, Ankara 2007, s. 151; Su, Hakkı, Delillerin Şifresi, Aydın, 2012, s. 13.

47 Öztürk, İz Bilimi, s. 41; Öztürk, Cemal, Delillerde Farklı Bir Sınıflandırma Anlayışı, Terazi Hukuk Dergisi, 2006, C. 1, S. 2, s. 71.

48 Ceza muhakemesi geçmişte gerçekleştiği belirtilen olayın gerçekten de gerçekleşmiş olup olmadığını, o olayın sanık tarafından gerçekleştirilmiş olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılır. Geçmişte yaşanmış olay, bir "yap-boz" resmi şeklinde düşünülürken, deliller "yap boz" resmini oluşturan parçalara benzetilebilmektedir. Ceza Muhakemesinde gerçekleşen faaliyetin "yap boz" resminin parçalarını (delillerini) bir araya getirerek resmi yeniden oluşturma faaliyeti olduğunu dile getirmek doğru olur. Bkz. Centel/Zafer, s. 236.

aydınlatmasına yardım etmektedir[49]. Delil, ceza davasına konu olan maddi olayı temsil eden[50], olayın nasıl gerçekleştiğini doğru ya da dolaylı bir şekilde açıklayan[51] araçtır[52]. Doktrinde delil, hakim açısından "sabit görme", taraflar açısından "ispat", maddi husus açısından "sübut" olarak da adlandırılmaktadır[53]. Hukukta kullanılan biçimiyle kelimenin anlamı "bir davada ileri sürülen sav ve savunmanın doğruluğuna yargıcı inandırmak için toplanması uygun görülen yazılı belgelerin, sözlü işlemlerin tümü" olarak tanımlanmaktadır. Kavram mantık açısından da, tümdengelimci bir dizgede sav ya da "çıkarımın doğruluğunu belgeleyen öncüller ya da önsayıtlar" şeklinde tanımlanmaktadır[54].

Herhangi bir şeyin delil olarak kabul edilebilmesi için suçla ilişkili olması ya da yargılama kuralları açısından önemli vakıaların ispatı üzerinde anlam taşıması lazımdır. Bunların dışında, olay yerinde kalan dokular, her çeşit saç teli, tabanca, parmak izleri, kamera kaydı ya da eşya, doğrudan delil olarak kabul edilmemektedir. Bunlar ancak bilirkişi ya da hakim tarafından bizzat incelenip, ilgili vakıalar ile illiyet bağı kurulduktan sonra delil olarak kabul edilebilmektedir[55].

Doktrinde kanıt ya da ispat vasıtası olarak adlandırılan[56] delillerin uyuşmazlığa konu olan olayla ilgili olması, olayı yansıtması, mantığa[57], bilime[58],

---

[49] Akbulut, Delil Değerlendirme Yasakları, s. 6; Değirmenci, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, s. 112; Koca, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller, s. 208; Yenisey, Feridun, Ceza Muhakemesi Hukukunda (Hukuka Uygun Bir Şekilde Elde Edilmiş Delil) Delil, CHD, 2007, C.2, S.4, s. 6; Değirmenci, Bilgi Toplumunun Delil Türü: Sayısal Deliller ve Bilimselliği, s. 15.

[50] Aksoy İpekçioğlu, Pervin, Gözaltında Alınan İfadenin Önemi ve Delil Değeri, AÜHFD, 2008, C. 57, S. 3, s. 55; Bkz. Tosun, Öztekin, Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri, 4.Baskı, İstanbul 1984, s. 706, 707; Dizdar, Emre, Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi, Fatih Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2015, C. 3, S. 2, s. 145.

[51] Değirmenci, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, s. 112; Değirmenci, Bilgi Toplumunun Delil Türü: Sayısal Deliller ve Bilimselliği, s. 16.

[52] Demren Dönmeze göre bu araçlar; sanık ve tanık açıklamaları, sanık ve tanıktan başka kişilerin açıklamaları, kolluk, savcı ve hakim tutanakları, özel yazılı açıklamalar, görüntü ve ses kaydeden cihazlarla yapılan açıklamalar, belirtiler ve bilimsel delillerdir. Bkz. Demren Dönmez, s. 151, 152; Özbek'e göre bu araçlar; sanık ve tanık açıklamaları, sanık ve tanıktan başka kişilerin açıklamaları, yazılı açıklamalar yani belgeler, görüntü ve ses kaydeden araçlarla yapılan açıklamalar ve belirtiler'dir. Bkz. Özbek, Veli Özer, Elektronik Ortamda Saklı Bulunan Verilerin Ceza Muhakemesinde Delil Niteliği ve Değerlendirilmesi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 2001, C. 59, S. 1-2, s. 182.

[53] Yenisey, Feridun, Ceza Muhakemesi Hukukunda (Hukuka Uygun Bir Şekilde Elde Edilmiş Delil) Delil, 2007, C. 2, S. 4, s. 25; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 609.

[54] Doğan, Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi , s. 242.

[55] Doğan, Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi, s. 243.

[56] Değirmenci, Bilgi Toplumunun Delil Türü: Sayısal Deliller ve Bilimselliği, s. 16; Değirmenci, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, s. 112.

akla uygun olması ve hukuka aykırı olmaması gerekir. Bu vasıfları taşımayan bir husus delil olarak ifade edilemez ve bunlara dayanılarak hüküm kurulamaz[59].

Delil ve delil elde etme aracı ayrımına da dikkat edilmesi lazımdır. Delil elde etme aracında Ceza Muhakemesi'nde yer alan kişilerin ve işlemlerin yardımıyla asıl anlam ifade eden delile ulaşılması söz konusudur. Örneğin, sanığın, tanığın veya bilirkişinin bizzat kendisi değil, onların beyanları delil mahiyetindedir[60].

Ceza Muhakemesinin gayesi maddi gerçeği bulmaktır[61]. Maddi gerçeğin aranması için Ceza Muhakemesinde delilin mevcut olması gerekir[62]. Delil olmazsa, araştırma da başlayamaz. Başka deliller olmadan da ilerleme olamaz. Tüm ispat araçları delildir. Bir şeyin delil olması ile delil olarak kabul edilmesi arasında da fark vardır. Şöyle ki, her ispat aracı soyut olarak bir delildir. Ancak bu delilin kullanılabilmesi için belli şartlara sahip olması gerekir. Aksi takdirde muhakemede delil olarak kullanılamazlar ve hükme esas da teşkil edemezler. Bazı delillerin ceza muhakemesinde ortaya konması, değerlendirilmesi, hükme esas alınması kabul edilmemiştir. Buna delil değerlendirme yasağı denmektedir[63]. Deliller muhakemede değerlendirmeye tabi tutulup şartları sağlamazlarsa delil olarak kullanılması kabul edilmemektedir[64]. Hakim bu delillerle[65] doğrudan doğruya temasa geçip kararını vermektedir[66].

B. Delillerin Ortak Özellikleri

Ceza Muhakemesinde her şey delil olabilir. Herşey herşeyle ispatlanabilir. Deliller her zaman ileri sürülebilir. Hakim delilleri serbestçe değerlendirebilir. Tüm bunlara delil serbestisi ilkesi adı verilmektedir[67]. Ancak delil serbestisi sınırsız bir

---

57 Deliller her kişiye aynı anlamı ifade etmelidir. Ama duygular, seziler ve kanaatler delil olma özelliğinden yoksundur. Değirmenci, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, s. 112.
58 Değirmenci, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, s. 112.
59 Demren Dönmez, s. 152; Bkz.Yıldız, Ali Kemal, Ses ve/veya Görüntü Kayıtlarının İspat Fonksiyonu, 2006, CHD, C. 1, S. 2, s. 255; Değirmenci, Bilgi Toplumunun Delil Türü: Sayısal Deliller ve Bilimselliği, s. 16.
60 Doğan, Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi, s. 242, 243.
61 Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 621, 622; Yenisey/Nuhoğlu, s. 73, 74; Demren Dönmez, s. 151; Değirmenci, Bilgi Toplumunun Delil Türü: Sayısal Deliller ve Bilimselliği, s. 15.
62 Koca, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller, s. 208.
63 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 92.
64 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 25.
65 Bkz. Tosun, s. 706, 707.
66 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 152.
67 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 28, 29.

serbesti değildir. Her şeyin delil olabildiği Ceza Muhakemesi Hukukunda delillerin bazı özelliklere sahip olmaları gerektiği kabul edilmektedir[68].

Delilin sahip olması gereken özellikler, olayı temsil edici olması, akla, mantığa, bilime uygun olması, hukuka uygun olması, müşterek olması, erişilebilir olması, gerçekçi olması şeklinde ifade edilmektedir. Aşağıda bunlar üzerinde durulacaktır.

1. Olayı Temsil Edici Olması

Delillerin gerçek olayı temsil etmesi gerekir. Delilin olayı temsil etmesi, onun olayın bir parçası olmasını ve olayı yansıtmasını ifade eder[69]. Olayın bir parçasını temsil etmeyen ya da olayı aksettirmeyen şeyin delil olamayacağı açıktır[70].

Suç fiili bir tek olaydan veya birden fazla olaydan oluşmaktadır. İspat vasıtası olan delil bu yönde de bir veya birden fazla olabilmektedir. Olay da bir bütün olarak birkaç parçadan oluşmaktadır. Elde edilen deliller olayın bütününü veya söz konusu parçalardan birini veya birden fazlasını temsil etmektedir. İşte olayın bütününü ya da bir kısmını yansıtıcı ve birbirini tamamlayıcı unsurlar delil olmaktadır[71]. Örneğin hırsızlıkta, olay yerinde bırakılan bir levye olayın bir parçasıdır. Beş duyu organıyla hırsızı algılayan ve olaya tanık olan kişinin ifadesi ise olayı yansıtma niteliğini taşımaktadır[72]. Olayı temsil edicilik, delilin eskide gerçekleşmiş olan olayı anlatıp, gözönünde canlandırabilme niteliğini yansıtmaktadır.

Delilin olayı temsil edici olması güvenilir olmasını da gerektirmektedir[73]. Kural olarak bunu hakim araştıracak ve güvenilir görmediği takdirde delili kabul etmeyecektir. Kanun koyucu da güvenilemeyecek delilleri önceden belirtebilmektedir. Örneğin, iyi hal belgelerine mülga kanun koyucu güvenmemişken (CMUK 249), yeni kanun ise adli sicil özetleri ile diğer belgelerin duruşmada okunacağını kabul etmiş bulunmaktadır (CMK 209). Olayı temsil eden delilin aynı

---

68 Toroslu/Feyzioğlu, s. 200.

69 Öztürk vd., s. 295; Özen, Muharrem/Özocak, Gürkan, Adli Bilişim, Elektronik Deliller ve Bilgisayarlarda Arama ve Elkoyma Tedbirinin Hukuki Rejimi (CMK m. 134), Ankara Barosu Dergisi, 2015, S. 1, s. 57.

70 Koca, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller, s. 213; Yenisey, Ceza Muhakemesi Hukukunda (Hukuka Uygun Bir Şekilde Elde Edilmiş Delil) Delil, s. 7; Değirmenci, Bilgi Toplumunun Delil Türü: Sayısal Deliller ve Bilimselliği, s. 19.

71 Şafak/Bıçak, s. 280; Bıçak, s. 460.

72 Demren Dönmez, s. 152.

73 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 30.

zamanda sağlam olması da gerekmektedir[74]. Delilin güvenilir ve sağlam olması, aynı zamanda gerçekçi olmasının bir gerekliliği olduğundan aşağıda delilin gerçekçi olması açıklanırken bu hususlar da ayrıntılı olarak ifade edilecektir.

2. Akla, Bilime ve Mantığa Uygun Olması

Delil olarak adlandırılacak şeylerin rasyonel[75] diğer deyişle, akla uygun olması gerekir. Yeminin delil olmasının 5271 sayılı CMK'da kabul edilmemesi (buna karşılık mülga CMUK m. 25 de yemin hakimin reddinde kabul edilmekteydi) delilin akla uygun olması özelliğine işaret etmektedir. Bir ispat aracına delil diyebilmek için, olayı bir şekilde temsil etmesi, yansıtması yeterli olmamaktadır. Söz konusu yansıtmanın akla mantığa ve bilime[76] uygun olması gerekir. Bu özelliklere sahip olmayan vasıtalara dayanılıp hüküm tesis edilememektedir. Eğer hüküm tesis edilecek olursa, söz konusu hükmün Yargıtayca bozulması gerekmektedir[77].

Delillerin akla uygunluğu ve bilimselliği yakın anlamlar taşımaktadır. Delilin akılcı olması, delilin akıl ile mantığa aykırı olmadan, bilime dayanarak, ona uygun olmasını ifade etmektedir. Delilin bilim tarafından kabul görmüş olması, bilime aykırı olmaması gerekir[78]. Bilimsel yönden kabul edilmiş ve bilimsel olarak kabul edilmesi mümkün olan delillere Ceza Muhakemesinde dayanılabilecektir. Hakim, kararını varsayımlar ile bilimsel açıdan kabul görülmemiş raporlara dayandıramaz. Yargıtay 1993'te vermiş olduğu bir kararında delilin kesinlikle bilimsel ve akılcı olması gerektiğini vurgulamıştır[79]. Bu bakımdan falcının kehaneti[80], şüphelinin ateş

---

74 Yenisey, Ceza Muhakemesi Hukukunda (Hukuka Uygun Bir Şekilde Elde Edilmiş Delil) Delil, s. 7;
Yıldız, Ali Kemal, Trafik Suçları Bağlamında Bilimsel Delillerin İspat Fonksiyonu, YÜHFD, 2006, C. 3, S. 2, s. 408; Karabulut, Ferhat/Karapazarlıoğlu, Ersin/Tosun, Hamza, Ceza Muhakemesinde Delil Kavramı ve Kovuşturma Sürecinde Hakimlerin Delil Algısı, TBBD, 2015, C. 28, S. 120, s. 394; Bkz. Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 30.

75 Ünver, s. 118, 121, 123; Bkz. Yenisey, Ceza Muhakemesi Hukukunda (Hukuka Uygun Bir Şekilde Elde Edilmiş Delil) Delil, s. 7; Bkz. Bozdağ/Sarıusta, Ceza Yargılamasında Mağdurun Beyanı ve Delil Değeri, s. 575, 576.

76 Centel/Zafer, s. 240; Şafak/Bıçak, s. 281; Bıçak, s. 463.

77 19.04.1993'te Yargıtayca verilen önemli bir kararda, Yargıtay, "Ceza Yargılamasının amacı, hiç bir duraksamaya - yer vermeden maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır. Bu araştırmada, yani gerçeğe ulaşmada mantık yolunun izlenmesi gerekir. Gerçek; akla uygun ve realist, olayın bütünü veya bir parçasını temsil eden kanıtlardan veya kanıtların bütün olarak değerlendirilmesinden ortaya çıkarılmalıdır. Yoksa bir takım varsayımlara dayanılarak sonuca ulaşılması, ceza yargılamasının amacına kesinlikle aykırıdır", şeklinde belirtme yapmaktadır. Bkz. Öztürk vd., s. 295.

78 Koca, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller, s. 213; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 79; Karabulut/Karapazarlıoğlu/Tosun, . 395; Özen/Özocak, s. 57.

79 Değirmenci, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, s. 116.

üzerinde yürüyüp yürümemesi, büyücü rüyası[81], dedikodu, safsata gibi akla, mantığa ve bilime aykırı olay ve olguları delil olarak değerlendirmek mümkün değildir[82].

3. Hukuka Uygun Olması

Ceza Yargılamasının gayesi maddi gerçeği elde etmektir[83]. Ama gerçeğin ne pahasına olursa olsun bulunması kabul edilmemektedir. Çünkü Ceza Muhakemesi Kanunu, bir taraftan devletin menfaatlerini göz önünde bulundururken, diğer taraftan delilleri elde etmek bahanesiyle kişinin temel hak ve özgürlüklerinin zedelenmemesine önem göstermektedir[84]. Bu düşüncenin sonucu olarak ispata hizmet edecek nitelikte olan bazı delillerin yasaklanması yoluna gidilmiştir[85].

Rızaya dayalı olarak elde edilmiş olsa bile, hukuka aykırı yöntemlerle elde edilmiş deliller ceza muhakemesinde kabul edilmemektedir[86]. Hüküm verirken hukuka uygun olmayan deliller kullanılmamaktadır. Olayı temsil edici olsa da bunların çoğu yasaklanmış bulunmaktadır[87].

Delilin hukuka uygun olması gerektiği 1982 Anayasasında ve CMK'da açıkça ifade edilmiştir. Anayasanın 38. maddesinde kanuna aykırı şekilde edilmiş bulguların delil olarak kabul edilemeyeceği düzenlenmektedir. Ceza Muhakemesi Kanununun çeşitli maddelerinde de bu husus açıkça ifade edilmiştir. CMK'nın 217. maddesinin 2. fıkrası, hukuka uygun olan delillerin ispat için kullanılabileceğini belirterek, bir şeyin delil olarak kullanılabilmesi için hukuka uygun olmasını aramaktadır. Keza başka normlar da delilin hukuka uygunluğuna işaret etmektedir. Ceza Muhakememizin 206. maddesi, ortaya konulması istenilen delilin kanuna aykırı olarak elde edilmesi durumunda reddedilmesini emretmektedir. Yine CMK'ya göre, sanığın beyanı özgür iradesine dayanmalıdır. Yasak yöntemlerle elde edilmiş ifadeler rıza ile verilmiş olsalar bile delil olarak değerlendirilememektedir (5271, m. 148/3). Müdafi hazır olmaksızın kolluk tarafından alınan ifade, sanık ya da şüpheli

---

80 Öztürk, Furkan/Hancı, Hamit/Cantürk, Nergis, Su Altı Olay Yeri İnceleme, Ankara 2017, s. 24; Şahin/Göktrük, CMH-2, s. 30.
81 Şahin/Göktrük, CMH-2, s. 30.
82 Şafak/Bıçak, s. 281; Bıçak, s. 463.
83 Bkz.Ünver, s. 104.
84 Toroslu/Feyzioğlu, s. 201.
85 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 156.
86 Centel/Zafer, s. 239; Özen/Özocak, s. 57.
87 Yenisey/Nuhoğlu, s. 505; Öztürk/Hancı/Cantürk, s. 23; Aydın, Ahmet, Uygulamada Hukuka Aykırı Deliller, İstanbul Barosu Dergisi, 2013, C. 87, S.2, s. 270; Birtek, s. 972; Bkz. Şahbaz, İbrahim, İletişimin Denetlenmesi ve Yasak Deliller, Ankara 2009, s. 136.

tarafından hakim veya mahkeme huzurunda doğrulanmadıkça hükme esas alınmamaktadır (CMK m. 148/4). Yine CMK m. 289/i'de hükmün hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delile dayanması, hukuka kesin aykırılık olarak kabul edilmektedir. İspat için kullanılmak istenen ancak yukarıda belirtilen özellikleri taşımayan delilin değerlendirmeye alınması söz konusu değildir. Delilin bu nitelikte olup olmadığı da sonuç çıkaracak kişi tarafından serbestçe değerlendirilmektedir.

4. Delillerin Müşterek Olması

Ceza Muhakemesi Hukukunda, sadece hakimin değil, tarafların da delil muhtevasını öğrenmeleri gerekmektedir[88]. Ayrıca tarafların kollektif yargılama faaliyetine katılmaları gerekmektedir[89]. Bu da delillerin duruşmada ortaya konularak tartışılmasıyla mümkün olmaktadır[90].

CMK m. 217/1'de açıkça ifade edildiği gibi "hakim kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilmektedir. Bu deliller hakimin vicdani kanaatiyle serbestçe takdir edilmektedir".

Söz konusu düzenlemeye göre, hakim duruşmaya getirilip tartışılmayan delillere dayanamayacağı gibi, herkes tarafından bilinmeyen, kendi şahsi bilgisine göre de karar verememektedir. Eğer hakim şahsi bilgisine dayanarak karar verirse, bu bilginin tartışılmasına imkan olmayacağından, savunma hakkı zedelemiş olur. Çünkü, kanun delillerin ortaya konulmasını ve kanaatin duruşmadan elde edilmesini öngörmüştür. Bu nedenle, hakim olay ile ilgili şahsi bir bilgi elde etmişse ve bu bilginin olayda kullanılması gerekliyse hakimin görevinden çekinerek tanık olarak dinlenmesi gerekmektedir[91].

Sonuç olarak delillerin müşterekliği özelliği[92], delil içeriğinin hükmün oluşmasında katkısı bulunan herkesçe bilinmesini ve tartışılmasını ifade etmektedir. Kanuna göre, hüküm ancak duruşmaya getirilip, tartışılmış olan delillere

---

88 Toroslu/Feyzioğlu, s. 202; Yenisey/Nuhoğlu, s. 505.

89 Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 615; Yenisey/Nuhoğlu, s. 505; Bozdağ, Ceza Muhakemesinde Telefon ve Telsizle Yapılan İletişimin Kayda Alınması Tape ve Dökümlerinin Delil Niteliği ve Mahkumiyete Esas Alınması Üzerine Bir İnceleme, s. 755, 756; Su, Delillerin Şifresi, s. 14.

90 Koca, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller, s. 208, 209; Öztürk/Hancı/Cantürk, s. 24.

91 Toroslu/Feyzioğlu, s. 203; Şahbaz, İletişimin Denetlenmesi ve Yasak Deliller, s. 135; Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 156.

92 Değirmenci, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, s. 115.

dayandırılabilmektedir. Eğer deliller müştereklik özelliğini taşımıyorsa, hakim kişisel bilgisine dayanarak, olayla ilgili hüküm verememektedir[93].

5. Delillerin Erişebilir Olması

Delillerin erişebilir olması, elde edilebilir olması demektir[94]. Ulaşılması hiçbir şekilde veya belirsiz süre için mümkün olmayan deliller Ceza Muhakemesinde kullanılmamaktadır. Örneğin, tanığın ya da sanığın suç ortağının ölmesi, akıl hastalığına yakalanması ya da bulunduğu yerin belli olmaması, söz konusu kişilerin herhangi bir engel nedeniyle duruşmada hazır bulunmasının belirsiz bir süre için imkansız olması gibi durumlar buna örnektir[95].

Delillerin erişebilir veya diğer ifadeyle elde edilebilir olması önemlidir. Çünkü ulaşılması mümkün olmayan ispat araçlarının duruşmaya getirilip[96] tartışılmaya açılabilmesi mümkün değildir[97].

6. Delillerin Gerçekçi Olması

Delillerin gerçekçi olması demek, onların beş duyu organıyla öğrenilip algılanabilmesi demektir[98]. Deliller dış dünyaya yönelik nesnel alana bağlı araçlardandır[99]. Bu açıdan, maddi bir yapıya sahip olmayıp, beş duyuyla algılanmayan şeyler delil olarak kabul edilmemektedir[100]. Gerçeği yansıtma, delillerin en önemli özelliklerinin birisidir. Deliller bilimsel ve teknik verileri kullanarak gerçeği yansıtırlar[101].

Delilin sağlam ve güvenilir olması da öğretide delillerin gerçekliğinin bir unsuru olarak görülmektedir. Delilin güvenilirliği hakim tarafından değerlendirilmektedir. Örneğin, hakim bir tanık beyanının hükme esas alınıp alınmayacağını, taraflar ile tanığın arasında yakınlık olup olmadığını, bunların aralarında husumet olup olmadığını sorup öğrendikten sonra değerlendirmektedir. Delillerin sağlam ve güvenilir kabul edilebilmeleri için uydurulmamış ya da

---

93 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 30,31; Şafak/Bıçak, s. 281, 282; Bıçak, s. 464; Özen/Özocak, s. 58.
94 Değirmenci, Bilgi Toplumunun Delil Türü: Sayısal Deliller ve Bilimselliği, s. 19.
95 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 30.
96 Değirmenci, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, s. 114.
97 Centel/Zafer, s. 239.
98 Koca, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller, s. 213; Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 30; Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 155; Şahbaz, İletişimin Denetlenmesi ve Yasak Deliller, s. 136.
99 Değirmenci, Bilgi Toplumunun Delil Türü: Sayısal Deliller ve Bilimselliği, s. 19.
100 Değirmenci, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, s. 114.
101 Değirmenci, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, s. 120, 121.

değiştirilmemiş olmaları gerekmektedir. Delilin sağlamlığı, duruşmada hakim tarafından denetlenmektedir. Örneğin herhangi bir belgenin fotokopisi sağlam bir delil olarak değerlendirilmemelidir. Hakim hükmüne ancak belgenin aslını almalıdır[102]. Diğer ifadeyle, delilin elde edileceği andan başlayıp, mahkeme önüne çıkarılana kadar, doğruluğu ve bütünlüğünün sağlanmış olması ve değiştirilmemiş olması gerekir[103].

III. DELİLLERİN ELDE EDİLMESİ VE KULLANILMASINA İLİŞKİN CEZA MUHAKEMESİ İLKELERİ

A. Doğrudan Doğruyalık İlkesi

Bu ilke, hüküm kuracak hakimin ispat araçlarıyla arasına bir vasıta girmeksizin[104] doğrudan doğruya temas kurmasını, böylece olayla ilgili, doğrudan bir kanaat edinmesini ifade etmektedir[105]. Hakimin vicdani kanısı[106], keyfi olmamalıdır[107].

Hakimin delilleri ister elde etme, ister değerlendirme açısından beş duyusunu kullanması gerekmektedir. Örneğin kişiyi dinlerken onun terlemesi, titremesi gibi olayları değerlendirmelidir. Duruşmada sözlülük ilkesi geçerli sayılmaktadır. Doğrudan doğruyalık ilkesinin amacı delillerin kolektif olarak değerlendirilmesidir[108].

Doktrinde de belirtildiği üzere doğrudan doğruyalık ilkesi, delilin bir kişinin algılamalarından ibaret olması halinde, duruşmada ilgili şahsın tanık olarak doğrudan doğruya dinlenmesi yerine, onun önce yapmış olduğu açıklamalarının veya ifade tutanağının okunması ile yetinilmesini yasaklamaktadır. Bunun aksine, eğer delil bir yazılı belge ise, belgenin durşumada okunması gerekmektedir. Tanık dinleme yerine

---

[102] Centel/Zafer, s. 239, 240.
[103] Değirmenci, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, s. 115.
[104] Yıldırım, Akif, Yargılamada Hakim (Heyet) Değişiklikleri ve Adli Yargılanma Hakkı, Terazi Hukuk Dergisi, 2016, C. 11, S. 118, s. 191.
[105] Ünver/Hakeri, s. 56.
[106] Ünver/Hakeri, s. 56.
[107] Koca, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller, s. 213; Yıldız, Trafik Suçları Bağlamında Bilimsel Delillerin İspat Fonksiyonu, s. 408; Özen/Özocak, s. 57.
[108] Ünver/Hakeri, s. 56.

geçen bir okunma durumu söz konusu değildir. Ancak bir belgenin okunması, duruşmanın ve delillerin doğrudan doğruya olması prensibine aykırı değildir[109].

B. Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesi

Şüpheden sanık yararlanır ilkesi[110] gereğince, hakim sübut konusundaki şüphesini yok ederek bir kanaate varamamış olursa[111], yargılamaya konu iddia sabit olmamış olur. Şüpheden sanık yararlanır ilkesinin kabulünün sebebi bir suçlunun cezasız kalmasının bir masumun cezalandırılmasına tercih edilmesidir. Şüpheden sanık yaralanır ilkesi suçun nitelikli halleri açısından da kabul edilmektedir[112]. Örneğin, hırsızlık suçunun gece işlendiği sabit olmazsa, gündüz işlenmiş olduğu kabul edilerek uygulama yapılacaktır[113].

Şüpheden[114] sanık yararlanr ilkesi, insan hakları ve özgürlükleri açısından temel ilkelerdendir. Uluslararası belgelerde[115] de yer alan ilke[116], evrensel bir nitelik taşımaktadır.

İlkenin temelinde, mahkumiyet için yeterli delilin bulunmaması durumunda beraat kararınının verilmesi gerekliliği bulunmaktadır. Suçlunun cezasız kalmasının bir masumun mahkum olmasına tercih edilmesi ve sanığın suçluluğu sabit oluncaya

---

109 Bkz. Şahin, Cumhur, Ceza Muhakemesinde İspat (Delillerin Doğrudan Doğruyalık İlkesi), Ankara 2001, s. 180.

110 Bkz. Birtek, s. 965; Bkz. Centel/Zafer, s. 783, 784; Karabulut/Karapazarlıoğlu/Tosun, s. 395, 396; Öztürk/Hancı/Cantürk, s. 22.

111 Koca, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller , s. 210; Centel/Zafer, s. 784.

112 Toroslu/Feyzioğlu, s. 205; Bkz. Ünver, s. 120, 121.

113 Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 619, 620; Toroslu/Feyzioğlu, s. 205.

114 Şüphe; fiilin sanıkça işlenip işlenmemesi, suçun niteliği ve ağırlaştırıcı özellikleri, sanığın kastı, saiki, fiil ve netice arasındaki illiyet bağı, hukuka uygunluk sebepleri, iştirak, teşebbüs gibi hususlarda toplanabilmektedir. Söz konusu hususların her birinin ispatındaki şüphe, o hususta sanık lehine sonucun kabul edilmesini sağlamaktadır. Centel/Zafer, s. 783, 784.

115 10 Aralık 1948 tarihli, İnsan Hakları Genel Beyannamesinin 11. maddesinde, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 16 Aralık 1966 tarihli XXI Toplantısında Kabul Edilmiş Uluslararası Vatandaşlar ve Siyasi Hukuk Antlaşmasının 14. maddesinde, "herkes, suçluluğu kanun hükmüne göre suçluluğu sabit oluncaya kadar suçlu sayılmazdır", hükmü yer almıştır. Bkz. Mirenskiy, B./Asamutdinov, A./Kamalhodjaev, D. Problemy Teorii Dokazatelstv v Ugolovnom Protsese, Tashkent 2003, s. 61.

116 Yıldırım, Akif, Anayasa Mahkemesi ve AİHM Kararları Işığında Masumiyet Karinesi, Terazi Hukuk Dergisi, 2015, C. 10, S. 111, s. 119; Bozdağ, Ceza Muhakemesinde Telefon ve Telsizle Yapılan İletişimin Kayda Alınması Tape ve Dökümlerinin Delil Niteliği ve Mahkumiyete Esas Alınması Üzerine Bir İnceleme, 757, 758; Şentürk, Candide, Ceza Muhakemesinde İfade ve Sorgu, CHD, 2012, C. 7, S. 19, s. 184, 185.

kadar onu suçsuz saymak hususu, şüpheden sanık yaralanır prensibinin kabulünün nedenini teşkil etmektedir[117].

Şüpheden sanık yararlanır ilkesi suçsuzluk karinesinin bir sonucu olarak görülmektedir. Suçsuzluk karinesi[118] İHAS 6.maddenin 2.fıkrasında, "bir suçtan dolayı itham edilen herkes, suçluluğu yasal yollarla sabit oluncaya kadar masum sayılır" şeklinde yer almaktadır. Suçsuzluk karinesi, ceza sorumluluğunu ortadan kaldıran veya azaltan durumları ispat etme sorumluluğunun sanığa yüklenmesini yasaklamaktadır. Diğer taraftan, suçsuzluk karinesi sadece şüpheden sanık yararlanır ilkesiyle ilgilenmeden usul güvenceleri, insan hakları gibi ilkelere de önem vermektedir[119].

Türk hukukunda, Anayasa ve diğer kanunlarda yer alan hükümlerin mevcudiyetine rağmen suçsuzluk karinesi doğru bir şekilde uygulanmamaktadır. Uygulamada, Cumhuriyet savcıları soruşturma aşamasında yeterli derecede delile ulaşmadan iddianame düzenlemektedirler. Bu durum suçsuzluk karinesine aykırılık arz etmektedir. Zira bu durumda hakkında suç işlediğine ilişkin yeterince delil bulunmayan bir kişi ceza mahkemesi önünde sanık olarak yargılanmaktadır. Suçsuzluk karinesinin gereği olarak, Cumhuriyet savcısının kanunlarda yer alan yükümlülükleri titizlikle yerine getirmesi gerekmektedir[120].

C. Delillerin Kollektifliği İlkesi

Ceza Muhakemesi Hukuku kolektif yürütülen bir faaliyettir. Delillerin duruşmada taraflarca tartışılması[121], sağlamlığının birlikte kontrol edilmesi, karşı görüşlerin ortaya konulması ve ön yargısız olarak maddi gerçeğe ulaşılmaya çalışılması delillerin kollektifliğini oluşturmaktadır[122]. CMK'nın 217/1 maddesi gereğince, hakim kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve mahkeme huzurunda

---

117 Erturhan, Sabri, İslam Hukukunda Şüpheden Sanığın Yararlanması İlkesi (in dubio pre reo), Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2002, C. 6, S. 2, s. 184.

118 TC Anayasası'nın 38. maddesinin 4. fıkrasında, *"suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılmaz"* şeklinde belirtilen suçsuzluk karinesi, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinin 6. maddesinin 2. fıkrasında *"kendisine bir suç isnat edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar suçsuz sayılır"* şeklinde düzenlenmiştir. Bkz. Yıldırım, Anayasa Mahkemesi ve AİHM Kararları Işığında Masumiyet Karinesi, s. 119.

119 Ünver/Hakeri, s. 65, 66.

120 Çelik, Adem, AİHS ve Türk Hukukunda Masumiyet Karinesi (Suçsuzluk Karinesi), Terazi Hukuk Dergisi, 2009, C. 4, S. 36, s. 73.

121 Karabulut/Karapazarlıoğlu/Tosun, s. 395; Değirmenci, Bilgi Toplumunun Delil Türü: Sayısal Deliller ve Bilimselliği, s. 19; Ünver, s. 109.

122 Akbulut, Delil Değerlendirme Yasakları, s. 9.

tartışılmış delillere dayandırabilmektedir. Kararlar, hakimlerin ispat araçlarına dayanması suretiyle verilmektedir. Tartışılmış olan delillerden vicdani kanaat ortaya çıkabilmektedir. Duruşmada delil tartışılmazsa, o delil ne kadar önemli ise de, buna hükümde yer verilmemektedir. Delil dosyada bulunsa da, duruşmada tartışılması gerekmektedir. Keza hakim şahsi bilgisini ispatta kullanamamaktadır.

Delillerin kollektiflik niteliği kazanabilmesi, duruşmada ortaya konularak tartışılması suretiyle olur. Bu surette yargı organı süjeleri, beş duyu organıyla o delillere somut bir ispat yönü ve gücü verebilmektedir[123]. Dosyada aslı ya da örneği bulunabilecek herhangi bir belgenin duruşmada ikame edilmeden ispat aracı şeklinde kullanılması yasaktır.

D. Delillerin Resen Araştırılması İlkesi

Ceza Muhakemesinin gayesi maddi gerçeği araştırmak olduğundan, ispat bakımından herhangi bir sınırlama konulmamıştır. Bu açıdan medeni usul hukukundan farklı olan prensip hakimin de delil araştırabilmesi ilkesidir. Mahkeme veya hakim, tarafların ileri sürdüğü delillerden bağımsız olarak delil toplayıp maddi gerçeği araştırmakla yükümlüdür[124]. 5271 sayılı Kanun delillerin önemli ölçüde soruşturma aşamasında toplanması esasını benimsemiştir. Soruşturma aşamasında şüphelinin hem lehine hem de aleyhine olan deliller toplanacaktır. Kovuşturma aşamasında ise toplanmış deliller tartışılacak ve değerlendirilecektir. Ancak kovuşturma aşamasında da gerektiğinde delil de toplanabilcektir[125].

Delillerin resen araştırılması ilkesi daha çok Ceza Muhakemesi hukukunun amacı ile yapısından çıkarılmaktadır. İlke kanunda çok ayrıntılı bir şekilde belirtilmemiştir. Ancak CMK'nın 160. maddesinde, Cumhuriyet savcısına kendisine yapılan şikayet ya da ihbar üzerine resen harekete geçip işin gerçeğini araştırmaya başlaması emredilmiştir. Savcı, deliller toplandıktan sonra bunun sonucuna göre kamu davası açmaya yer olup olmadığı konusunda karar verilebilmektedir[126].

Doktrinde bazı yazarlar tarafından 5271 sayılı CMK'da polise soruşturma açısından resen harekete geçme yetkisi verilmediği belirtilmektedir. Bu görüş, CMK'nın 158. maddesine göre kolluğa ihbar yapılsa da, CMK'nın 164. maddesi

---

123 Ünver/Hakeri, s. 52.
124 Ünver/Hakeri, s. 54, 55.
125 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 25, 26.
126 Ünver/Hakeri, s. 54

uyarınca soruşturma yapmak bakımından resen harekete geçme yetkisi verilmediğini belirtmektedir[127]. Ancak doktrinde diğer bir görüş ise kolluğa yapılan ihbar veya şikayetin bu makam tarafından kabulü üzerine bu mercii tarafından yapılan ilk işlemle soruşturmanın başladığını, soruşturmanın yalnızca savcılık işlemleriyle başlatmanın mümkün olmadığını belirtmektedir[128].

Araştırmanın asıl olarak soruşturma aşamasında yapılması gerekmekte ise de kovuşturma aşamasında da oluşan bir şüphe halinde hakim veya mahkeme resen araştırma yapmalıdır. Yargıtay'a göre, delillerin kaynağı, temsil olgusu, sağlamlığı, ispat konusu ya da yönü açısından herhangi bir şüphe varsa, mahkemenin bunu resen araştırması gerekmektedir. Eğer şüpheye rağmen ilgili hususlarda araştırma yapılmazsa, eksik soruşturmaya dayalı bir karar verilmiş olacağı ve bunun hukuka aykırılık teşkil edeceğini belirtilmektedir[129].

İspat açısından önemli olan bütün ispat araçları araştırılmaktadır. Hakim, ispata ilişkin en küçük tutamak noktası bulunan nedenleri, cezasızlık hallerini, hukuka uygunluk nedenlerini ya da kusurluluğu ortadan kaldıran diğer nedenleri resen araştırmaktadır. Resen araştırma ilkesinin istisnasını maruf ve meşhur, herkes tarafından bilinen ve doğruluğu kabul edilen vakıalar oluşturur[130].

E. Delillerin Serbestçe Değerlendirilmesi İlkesi

Ceza muhakemesinde, deliller vasıtasıyla maddi gerçek ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır. Bunun için ceza muhakemesinde, ortaya koyulabilecek her şeyin delil olarak kullanılmasına delill serbestliği ilkesi adı verilmektedir[131]. Bu ilkeye göre, ispat araçları serbestçe değerlendirilmektedir. Ancak ispat araçlarının hukuka uygun olması ve ispat yasağının bulunmaması gerekmektedir[132].

Ceza muhakemesinde deliller hâkim veya mahkeme tarafından değerlendirilmektedir. Soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi tarafından koruma tedbirlerine karar verilmesi için somut olaydaki delillerin değerlendirilmesi gerekir.

---

127 Ünver/Hakeri, s. 55.
128 Şahin/Göktürk, CMH-1, s. 33, 34.
129 Bkz. Ünver, s. 109.
130 Ünver/Hakeri, s. 54.
131 Akbulut, Delil Değerlendirme Yasakları, s. 7-9; Yenisey, Ceza Muhakemesi Hukukunda (Hukuka Uygun Bir Şekilde Elde Edilmiş Delil) Delil, s. 7; Erman, Barış, Ceza Muhakemesinde Belirti ve İspat Değeri, Prof. Dr. Köksal Bayraktar'a Armağan. Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2010, C. 9, S. 1-1, s. 695.
132 Bkz. Ünver/Hakeri, s. 60.

Örneğin hâkimin, CMK m. 100 uyarınca şüpheli hakkında tutuklama kararı verebilmek için kuvvetli suç şüphesini gösteren somut delillerin varlığını değerlendirmesi gerekir. İkinci olarak delil değerlendirilmesi mahkeme tarafından yapılmaktadır. Bu bağlamda mahkeme kararlarını verirken huzuruna getirilmiş delilleri değerlendirir. Nitekim bu husus mahkûmiyet kararı açısından CMK m. 230'da ifade edilmiştir. Bu maddeye göre mahkûmiyet hükmünün gerekçesinde hangi delillerin hükme esas alındığı veya reddedildiğinin, edinilen kanaatin ve suç oluşturan fiilin açıklanması gerekmektedir.

Ceza muhakemesinde delil değerlendirme yetkisi cumhuriyet savcısına da tanınmıştır[133]. Cumhuriyet savcısı souşturma sonucunda toplanan delilleri değerlendirmekte, suç işlendiği hususunda yeterli şüpheye ulaşması durumunda iddianame düzenlemektedir. Delillerin değerlendirilmesi sonucunda yeterli şüphe oluşmaması durumunda kovuşturmaya yer olmadığı kararı vermektedir.

Delillerin serbestçe değerlendirilmesi ilkesi temelde hüküm verilmesiyle ilgili olarak kullanılmaktadır. Hâkim, CMK m. 217'ye göre huzuruna getirilen delilleri değerlendirerek sanık hakkında hüküm vermekte ve davayı sonuçlandırmaktadır. Bu değerlendirmeyi yaparken delilleri vicdani kanaatine göre serbestçe değerlendirmektedir. Cumhuriyet savcısı ise esasen dosyada mevcut olan delilleri kendi bakış açısına göre değerlendirmekte, kamu davası açmaya karar verdiğinde şüpheli hakkında ceza verilmesini istemektedir. Bu yönüyle Cumhuriyet Savcısının değerlendirmesi kesin değildir[134].

Ceza muhakemesinde delil değerlendirme yetkisi hâkim ve savcılara tanındığından delillerin serbestçe değerlendirilmesi ilkesi hem hâkim veya mahkemeler hem de cumhuriyet savcısı bakımından geçerlidir[135]. Söz konusu yetkinin keyfi kullanılmaması şarttır. Cumhuriyet Savcısı ile hâkim herhangi bir ispat kuralıyla bağlı değildir. İspat kurallarına bağlı olmama noktasında, aralarında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Ancak değerlendirme ve takdir yetkisinin kullanılması sırasında değerlendirilecek delillerin ortaya konulduğu evre açısından,

---

133 Öztürk vd., s. 384-385; Şahin/Göktürk, CMH-I, s. 115

134 Akbulut, Delil Değerlendirme Yasakları, s. 9; Bostancı Bozbayındır, Gülşah, "Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil Değerlendirme Yasağı", Terazi Hukuk Dergisi, 2019, C.14, S.158, s. 1928.

135 Öztürk vd., s. 385; Ünver, s. 106, 108

dikkate alınması gereken faktörler nedeniyle farklılıklar söz konusu olabilmektedir[136].

F. Kimsenin Kendisini ve Yakınlarını Suçlayıcı Beyanda Bulunmaya Zorlanamayacağı İlkesi (Nemo Tenetur İlkesi)

Nemo Tenetur ilkesine göre hiç kimse kendini ve kanunda belirtilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya ve kendine veya bu yakınlarına karşı delil göstermeye zorlanamayacaktır[137] (AY m. 45). Bu ilke CMK m. 90, Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği m. 6/4 ve CMK m. 147'de düzenlenmiştir[138]. Buna göre şüpheli veya sanık kendisine isnad edilen suç hakkında ilgili mercilerle işbirliği yapmak, kendini veya yakınlarını suçlayıcı beyanda bulunmak zorunda değildir. Ancak bu şüpheli veya sanığın sadece susması, yani yalnızca susma hakkını kullanması anlamına gelmemektedir. Şüpheli veya sanık isterse kendisini aktif olarak savunabilir[139].

Tanıklıktan çekinme hakkı da bu ilke kapsamındadır. Ceza Muhakemesi Kanunu bu ilke gereğince şu kişilere tanıklıktan çekinme hakkı tanımıştır: Şüphelinin ya da sanığın nişanlısı, evlilik bağı kalmasa da eşi, kan hısımlığından veya kayın hısımlığından üstsoy yada altsoyu, üçüncü derece dâhil kan ya da ikinci derece dâhil kayın hısımları ve şüpheli ya da sanıkla aralarında evlatlık bağı bulunanlar (CMK m. 45).

Nemo Tenetur İlkesi ve susma hakkı adil yargılanma hakkı içeriğinde yer alarak, uluslararası alanda tamamen kabul görülmüş bir ilkedir. Bu ilkenin amacı, sanığın susmaya ilişkin iradesini korumak ve tehdit ve/veya cebirle sanığın iradesinin fesada uğratılmasını önlemektir. İlke, temel olarak şüpheli bir kimsenin sorguda ya da ifadede konuşması ya da susması bakımından yapacağı tercihi özgür biçimde

---

136 Akbulut, Delil Değerlendirme Yasakları, s. 8, 9.

137 Ünver/Hakeri, s. 71.

138 CMK m. 90/4: "*Kolluk, yakalandığı sırada kaçmasını, kendisine veya başkalarına zarar vermesini önleyecek tedbirleri aldıktan sonra, yakalanan kişiye kanunî haklarını derhal bildirir.*"; CMK 147/1-a: "*Şüpheli veya sanığın kimliği saptanır. Şüpheli veya sanık, kimliğine ilişkin soruları doğru olarak cevaplandırmakla yükümlüdür.*"; Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği m. 6/4: "*Yakalanan kişiye, suç ayrımı gözetilmeksizin yakalama sebebi ve hakkındaki iddialar ile susma ve müdafiden yararlanma, yakalanmaya itiraz etme hakları ile diğer kanunî hakları ve itiraz hakkını nasıl kullanacağı, herhâlde yazılı, bunun hemen mümkün olmaması hâlinde sözlü olarak derhâl bildirilir.*"

139 Ünver/Hakeri, s. 72.

yapmasına hizmet etmektedir. Söz konusu özgürlüğün ihlal edilmesi halinde, elde edilen ispat araçları Ceza Muhakemesinde kullanılmamaktadır[140].

IV. DELİL ÇEŞİTLERİ

A. Genel Olarak

Deliller doktrinde çok değişik şekillerde sınıflandırılmaktadır. Çalışmamızın bu bölümünde bu sınıflandırmaların neler olduğu belirildikten sonra, içerikleri açıklanacaktır.

Doktrinde, yapılan eski ve geleneksel ayrım, genel nitelikteki ve özel nitelikteki deliller ayrımıdır. Genel nitelikteki deliller, suçun varlığını maddi bir şekilde gösteren delillerdir. Örneğin suç izleri ve suçtan dolayı meydana gelmiş eşyalar gibi. Özel nitelikteki deliller ise suçun kim tarafından işlenmiş olduğu ve hangi vasıtalarla gerçekleşmiş olduğunu belirleyen delillerdir[141].

Diğer bir ayrım, doğrudan deliller ve dolaylı delillerdir. Doğrudan deliller[142], uyuşmazlık konusuyla ilgili olayı doğrudan doğruya ispat edebilen delillerdir. Örneğin, ateş edildiğini görmüş olan tanığın beyanı, ölüm olayını ispat eden delil niteliğindedir. Beyan delili ile belge delilleri doğrudan delil teşkil etmektedir[143].

Dolaylı deliller, daha çok belirti delili olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu deliller genel nitelikteki deliller olup, ispat edilmesi gereken konuların yanında, diğer konuları da ispat edebilecek delillerdir[144].

Dolaylı deliller, genel nitelikte olmaları nedeniyle sağlamlıklarının incelenmesi gerektiğinden, yan delil şeklinde de ifade edilmektedir. Bunlar olayı tek başlarına ispat gücüne sahip değildirler. Dolaylı deliller doğrudan delillerden edinilen kanaati destekler mahiyettedir. Örneğin, olay yerinde şüphelinin kanının

---

[140] İHAM'a göre, söz konusu durumlarda İHAS'ın 6. maddesinin ihlal edilip edilmediği somut olayın koşullarına göre değerlendirilmesi gerekmektedir. Bilgi veren birisinin şüphelinin bir devlet ajanı olarak hareket ettiği, aynı zamanda şüphelinin ikrarını sağladığı hallerde, ilke olarak susma hakkı ihlal edilmiş olmaktadır. Bilgi veren kimse olsa bile, o kişinin şüphelinin ifadesini almasının hukuka aykırı olmaması gerekmektedir. Bkz. Ünver/Hakeri, s. 72.

[141] Toroslu/Feyzioğlu, s. 205; Değirmenci, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, s. 123.

[142] Şafak/Bıçak, s. 286; Bkz. Değirmenci, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, s. 123.; Koca, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller, s. 215.

[143] Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 32; Bkz. Centel/Zafer, s. 240, 241; Bkz. Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 157.

[144] Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 32; Bilgi için bkz. Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 654; Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 157.

bulunması olayı değil, yalnız ilgili kişinin söz konusu yerde bulunduğunu ispat etmektedir[145]. Başka bir ifadeyle, hakkında karar verilmesi gereken olaya bağlı olan yan olayları açıklayan deliller dolaylı deliller şeklinde ifade edilmektedir[146].

Doktrinde doğrudan deliller, insandan kaynaklanan ifadeler olarak "hakimin şahsen bilmesi", "tanıklık", "bilirkişi mütalaaları", "yazılar (belgeler)" şeklinde de kabul edilmektedir. Dolaylı delillerin ise, insanın ifadesini teşkil etmediği, kanunun, eşyanın, hal ve vaziyetin ifadesi olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle dolaylı deliller, "kanuni karineler", "maddi karineler" ve "emarelerdir"[147].

Delillerin diğer bir ayrımı maddi ve şahsi delillerdir. Şahsi delille ifade edilmek istenen şey beyan delilidir. Daha doğrusu, şüpheli-sanık beyanı, tanık beyanı ve diğerleri gibi, kaynağı kişi olan delillerdir. Maddi deliller ise, belge ve belirti delillerini oluşturmaktadır. Bunlar kaynağı nesne olan delillerdir. Doktrinde bu ayrım, kaynağı kişi olan deliller (beyan) ve kaynağı nesne olan deliller (belge, belirti) şeklinde başlıklandırılmaktadır[148].

Doktrinde deliller temsili bakımından, somut olaya münhasır temsili deliller ve genel mahiyette temsili deliller şeklinde de ayrılmaktadır. Somut olaya münhasır temsili deliller, ispat olunacak olayı doğrudan doğruya ispat eden delillerdir. Bu deliller tarihi deliller şeklinde de isimlendirilmektedir. Somut olaya münhasır temsili deliller kendi içinde beyan delili ve belge delili olmak üzere iki çeşittir. Genel mahiyette temsili deliller, sadece ispat edilecek hususu değil, o husus da dahil olmak üzere, başka hususları da ispat edebilecek delillerdir. Bu deliller tenkidi deliller şeklinde de isimlendirilmektedir. Genel mahiyette temsili delillerde belirti(emare) delilleri yer almaktadır. Belirti delilleri de kendi içinde tabîi ve suni olarak ikiye ayrılmaktadır[149].

Delil türlerine ilişkin tasniflere genel olarak baktığımızda doktrinde deliller şu kategorilere ayrılmaktadır; Şahin ve Göktürk[150], Kunter, Yenisey[151] ve

---

145 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 32; Bilgi için bkz. Centel/Zafer, s. 240; Bkz. Değirmenci, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, s. 123.

146 Centel/Zafer, s. 240.

147 Öztürk, Cemal, Veri Delili İhtivası-Karşılaştırmalı Kolluk Hukuku, Ceza Hukuku Dergisi, 2014, C. 9, S. 24, s. 294.

148 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 32.

149 Bkz. Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 653; Yenisey/Nuhoğlu, s. 507; Bkz. Toroslu/Feyzioğlu, s. 206; Koca, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller, s. 214, 215.

150 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 32.

Nuhoğlu[152], Turhan[153], Özbek, Doğan, Bacaksız[154], Centel ve Zafer[155], Koca[156], Toroslu ve Feyzioğlu[157] gibi yazarlar delilleri 1) Beyan, 2) Belge, 3) Belirti biçiminde; Kaygısız, 1) Beyan delilleri, 2) Belge-Vesika delilleri, 3) Maddi (Belirti) delilleri biçiminde[158]; Öztürk ve diğerleri 1) Sanık açıklamaları, 2) Tanık açıklamaları, 3) Sanık ve tanıktan başka kişilerin açıklamaları, 4) Kolluk, savcı ve hakim tutanakları, 5) Özel yazılı açıklamalar, 6) Görüntü ve (veya) ses kaydeden araçlarla açıklama, 7) Belirtiler biçiminde[159]; Öztürk, 1) Açıklamalar, 2) İzler biçiminde[160]; Su, 1) İfadeye-Beyana dayalı deliller, 2) Belge deliller, 3) Maddi deliller biçiminde[161]; Tosun, 1) Yasal deliller, 2) Vicdani deliller, 3) Bilimsel deliller biçiminde[162]; Soyaslan, 1) Tanık ve sanık beyanları, 2) İz, belirti, 3) Belge ve dokümanlar, 4) Ses kayıtları, 5) Suçta kullanılan vasıtalar, 6) Bilirkişi raporları, 7) Suç yeri keşif tutanakları biçiminde[163] ayırmaktadırlar. Belirtilen sınıflandırmaların temelinde karşımıza ağırlıklı olarak beyan, belge ve belirti delili ayrımı çıkmaktadır[164]. Bu nedenle çalışmamızda delilleri, beyan, belge ve belirti biçiminde üç ana başlığa ayırmanın daha doğru olduğu düşüncesindeyiz. Fakat burada delillerin sınıflandırılmasıyla ilgili hangi ayrım esas alınırsa alınsın hakimin ceza muhakemesindeki delil serbestliği geçerliliğine dayanarak bütün delilleri serbestçe takdir etmesi gerektiği de unutulmamalıdır[165].

---

151 Yenisey, Ceza Muhakemesi Hukukunda (Hukuka Uygun Bir Şekilde Elde Edilmiş Delil) Delil, s. 9.
152 Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 654.
153 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 157.
154 Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 605.
155 Centel/Zafer, s. 241.
156 Koca, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller, s. 214.
157 Toroslu/Feyzioğlu, s. 206.
158 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 82.
159 Öztürk vd. s. 296.
160 Bkz. Öztürk, İz Bilimi, s. 42, 43; Öztürk, Veri Delili İhtivası-Karşılaştırmalı Kolluk Hukuku, s. 294.
161 Su, Delillerin Şifresi, s. 14,19.
162 Tosun, s. 716-723.
163 Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 425.
164 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 33.
165 Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 605.

B. Beyan Delili

1. Genel Olarak

Beyan delili, uyuşmazlık konusu maddi olaya ilişkin açıklamaları oluşturan[166], Ceza Muhakemesi Hukukundaki bir delil türüdür[167]. Ceza Hukuku bakımından beyan, suç olduğu iddia edilen olayla ilişkin yapılan açıklamalardır. Fakat bir beyanın delil olabilmesi için onun sadece açıklanmış olması yeterli değildir. Beyanın olayla ilgisi bulunan, olayla ilişkin doğrudan bilgi sahibi olan kişi tarafından verilmiş olması gerekmektedir[168].

Doktrinde beyan delili kendi arasında değişik tasniflere tabi tutulmuştur[169]. Ancak biz çalışmamızda 1) şüpheli-sanık beyanı, 2) tanık beyanı ve 3) diğer kişilerin beyanı şeklinde bir tasnif yapacağız.

2. Şüpheli-Sanık Beyanı

Şüpheli ya da sanık, çoğu konuda doğrudan doğruya bilgiye sahip olan kişiler[170] olmalarından dolayı, bunların açıklamaları Ceza Muhakemesinde çok önemlidir[171].

Ceza Muhakemesinde, şüpheli ya da sanığın konuya yönelik açıklamalarının dinlenmesi, ifade alma ve sorgu işlemi şeklinde ifade edilmektedir[172]. Kolluk görevlilerince ya da Cumhuriyet savcısınca, şüphelinin soruşturma konusu suça

---

166 Centel/Zafer, s. 242; Bozdağ/Sarısusta, Ceza Yargılamasında Mağdurun Beyanı ve Delil Değeri, s. 583.

167 Koca, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller, s. 216.

168 Yenisey, Ceza Muhakemesi Hukukunda (Hukuka Uygun Bir Şekilde Elde Edilmiş Delil) Delil, s. 19.

169 Koca ve Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, 1) tanık beyanı, 2) sanık beyanı, 3) sanıktan başka kişilerin beyanı şeklinde ayırmaktadır. Bkz. Koca, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller, s. 215; Bkz. Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 655; Bkz. Yenisey/Nuhoğlu, s. 508; Öztürk, 1) sanık açıklamaları, 2) tanık açıklamaları, 3) sanık ve tanık dışında kalanların açıklamları biçiminde ayırmaktadır. Bkz. Öztürk, İz Bilimi, s. 42; Öztürk, Delillerde Farklı Bir Sınıflandırma Anlayışı, s. 73; Turhan, 1) sanık beyanı, 2) tanık beyanı, 3) sanıktan başka tarafların beyanı biçiminde ayırmaktadır. Bkz. Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 157; Özbek/Doğan/Bacaksız, 1) tanık beyanı, 2) sanık beyanı, 3) sanık ve tanıktan başka kişilerin beyanı biçiminde ayırmaktadır. Bkz. Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 605; Tosun, 1) tanıklarca yapılan açıklama, 2) sanıktan başka tarafların açıklamaları olarak taraflarca yapılan açıklama şeklinde ayırmaktadır; Bkz. Tosun, s. 742; Kaygısız, kişi beyanı (tanık, sanık, mişteki, mağdur, davacı) ve ifadeleri şeklinde ayırmaktadır. Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 83.

170 Centel/Zafer, s. 242.

171 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 33; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 605.

172 Centel/Zafer, s. 242.

ilişkin dinlenmesi işlemine ifade alma denmektedir[173]. Hakim ya da mahkeme tarafından şüpheli ya da sanığın soruşturma ya da kovuşturma konusu suça yönelik dinlenmesi işlemi ise sorgu olarak karşımıza çıkar[174].

İfade alma işleminin temel amacı, bilgi almak iken, sorguda asıl amacın sanığa savunma olanağını sağlamak olduğu ifade edilmektedir[175]. Fakat ifade ve sorgu işlemlerinin her ikisinde de ifadeyi alan ve sorguyu gerçekleştiren yetkili mercii, soruşturma ve kovuşturma konusuna ilişkin gerçeği bulmakta, ifadesini verip, sorguya çekilen şüpheli ya da sanık ise, savuma olanağına kavuşmaktadır. Kanunda bu iki işlemin gerçekleştirilme usullerinin de aynı oldukları göz önünde bulundurulduğunda, bu iki işlemin yalnızca isim farklılığından dolayı başka amaçlara hizmet ettiğinin söylenmesi yerinde değildir[176].

Şüpheli veya sanığın beyanı özgür iradesine dayanmalıdır[177]. Açıklamalarında olaya ilişkin bildiklerini kolluk, savcı veya hakim önünde sözlü bir şekilde bildirmektedirler. Daha sonra, belli bir hususlarla ilgili sorulara cevap vermektedirler[178]. Ancak şüpheli veya sanığın, maddi gerçeğe ulaşmak için sorulan sorular karşısında susması[179], inkar etmesi veya kısmen veya tamamen ikrarda bulunması mümkündür[180].

Ceza Muhakemesi Hukukunda, şüphelinin ifadesi neticesinde elde edilen deliller soruşturma aşaması için beyan delili olsa da, bu ifade tutanağının kovuşturma evresinde gündeme gelip dosyaya dahil edildiği noktada artık delil, belge delili olarak nitelendirilecektir[181].

---

173 Toroslu/Feyzioğlu, s. 224; Öztürk, İz Bilimi, s. 43; Koca, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller, s. 216; Ayrıntılı bilgi için bkz. Arıcan, Mehmet, Ceza Muhakemesi Hukukunda İfade Alma ve Sorgu, SÜHFD, 2009, C. 17, S. 1, s. 60-62.

174 Demirbaş, Timur, Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması ve Müdafilik, Ceza Hukuku Dergisi, 2007, C. 2, S. 4, s. 81; Koca, Mahmut, Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği Hakkında Genel Bir Değerlendirme, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1999, C. 3, S. 1, s. 68; Centel/Zafer, s. 242.

175 Centel/Zafer, s. 243.

176 Şentürk, s. 176; Centel/Zafer, s. 243.

177 Toroslu/Feyzioğlu, s. 225.

178 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 157; Bkz. Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 675.

179 Arıcan, s. 51, 52.

180 Centel/Zafer, s. 243.

181 Koca, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller, s. 216.

3. Tanık Beyanı

a. Genel Olarak

Muhakeme konusuna yönelik, beş duyusuyla öğrendikleri olayları hakime veya Cumhuriyet Savcısına açıklayan üçüncü kişilere tanık ve söz konusu kişilerin yaptığı açıklamalara da tanık açıklamaları denmektedir[182]. Tanık kendisi ile ilgili yürütülmeyen bir muhakemede bildiklerini anlatan kişidir[183]. Tanık, Ceza Muhakemesinde önemli delil kaynaklarındandır[184]. Delil olan tanığın açıklamaları iken, tanığın kendisi ise delil kaynağıdır[185].

Olayla ilişkin bilgi sahibi olmak dışında, tanıklık için herhangi belli bir fiziksel ya da ruhsal olgunluk aranmamaktadır[186]. Herkes tanık olabilmektedir[187]. Dolaysıyla çocuklar, akıl hastaları[188], sanığın yakınları da tanıklık yapabilmektedir. Hatta kişinin tanıklık yapabilmesi için vatandaş ya da yabancı olması şart değildir[189]. Yalnız doktrinde, "çok küçük yaştaki çocukların" tanık olarak dinlenmesinin mümkün olmadığı belirtilmektedir[190]. Kanunda bazı kişilerin dinlenmesi sırasında uygulanacak özel usuller öngörülmüştür. Örneğin, mağdur çocukların veya suçun sonucu psikolojisi zarar görmüş olan ergin mağdurların tanıklığı sırasında, bu kişilerin yanında psikolog, psikiyatri, tıp ve eğitim alanında uzman bir bilirkişi

---

[182] Ünver/Hakeri, s. 233; Şafak/Bıçak, s. 290, 291; Toroslu/Feyzioğlu, s. 207; Bıçak, s. 475; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 606; Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 34; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 655; Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 425; Doğan, Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi, s. 285; Öztürk, İz Bilimi, s. 48; Bozdağ/Sarısusta, Ceza Yargılamasında Mağdurun Beyanı ve Delil Değeri, s. 591; Tosun, s. 742; Öztürk vd., s. 298; Şahin, Ceza Muhakemesinde İspat (Delillerin Doğrudan Doğruyalık İlkesi), s. 107; Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 158, 159; Cin, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, s. 101; Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 425; Koçak, Mehmet Faruk, Bir Ceza Yargılamasına Eleştirel Bakış: Yalan Tanıklık Suçu İncelemesi, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, C. 9, S. 1, s. 207

[183] Ünver/Hakeri, s. 233; Centel/Zafer, s. 263.

[184] Ünver/Hakeri, s. 233; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 606; Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 425; Bkz. Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 159; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 656. Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 425.

[185] Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 35.

[186] Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 35.

[187] Öztürk, İz Bilimi, s. 48; Yazıcı, Samet, Tanık Koruma, Terazi Hukuk Dergisi, 2011, C. 6, S. 61, s. 30.

[188] Toroslu/Feyzioğlu, s. 208; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 606; Öztürk vd., s. 298; Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 159. Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 426; Bkz. Doğan, Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi, s. 286.

[189] Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 35; Bkz. Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 655; Bkz. Cin, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, s. 101; Bkz. Toroslu/Feyzioğlu, s. 208; Ünver/Hakeri, s. 234.

[190] Öztürk vd., s. 298.

bulundurulmaktadır[191]. Kanunda aslında bu kişilerin dinlenmesinin yemin hariç tanıklığa ilişkin hükümler uyarınca olacağı belirtilmiş, fakat içlerinde bulundukları kırılgan durumda muhakeme işlemlerinden etkilenip suçun yarattığı olumsuz psikolojik durumun ağırlığının arttırılmasının söz konusu olmaması için böyle bir usul öngörülmüştür.

Suç şüphesi altında bulunan ve muhtemelen bir mahkumiyet hükmünden doğrudan etkilenecek şüpheli, sanık ve ileride suç şüphesi altında kalması muhtemel kişiler tanık olarak dinlenmemektedirler. Dinlenmişlerse beyanları soruşturma ve kovuşturmada değerlendirilmemektedir[192].

Hakim, Cumhuriyet Savcısı ve müdafi tanıklık yaptıkları olayda aynı zamanda muhakeme sujeliği görevini yürütemez. Olayın tanığı olarak dinlenen hakim davaya bakamaz[193].

b. Tanık Beyanının Değeri

Tanık öğrendiklerini beş duyu[194] aracılığıyla öğrenebildiği gibi[195], başka kişilerden[196] olayın duyulması şeklinde de öğrenebilmektedir. Bu ikincisine dolaylı tanıklık[197] ya da duyduğunu söyleyen kişinin tanıklığı denilmektedir[198]. Aynı zamanda doktrinde tanıklığın tanıklığı veya ikinci derece tanıklık olarak da adlandırılmaktadır[199]. Bir kişinin yanında konuşulan olayları anlatan kişi de, konuşmanın tanığıdır. Yani, bir kişi başka bir kişinin hayatını açıkladığı durumda, tanıklık yapmış olmaktadır[200]. Ancak bizzat edinilen bilginin değerinin, dolaylı olarak elde edilen bilgiye göre daha büyük rol oynadığı unutulmamalıdır[201].

---

[191] Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 427; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 670.
[192] Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 35; Bkz. Cin, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, s. 101, 102; Bkz. Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 159; Bkz. Toroslu/Feyzioğlu, s. 208.
[193] Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 36; Bkz. Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 426; Bkz. Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s.160; Cin, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, s. 101.
[194] Bkz. Köse, Metin, Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Delil Olarak Değerlendirilmesi, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, C. 14, S. 1, s. 198.
[195] Postacıoğlu, Rahime, Milletlerarası Tahkimde Tanıkların Dinlenmesi Usulü, İstanbul Barosu Dergisi, 2017, C. 9, S. 1, s. 251.
[196] Bkz. Yenisey, Feridun, Örgüt Suçu, Muhakemesi ve Gizli Tanık, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2010, C. 9, S. 1-1, s. 409.
[197] Yazıcı, Tanık Koruma, s. 30; Koçak, Bir Ceza Yargılamasına Eleştirel Bakış: Yalan Tanıklık Suçu İncelemesi, s. 203; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 606.
[198] Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 36, 37.
[199] Şahin, Ceza Muhakemesinde İspat (Delillerin Doğrudan Doğruyalık İlkesi), s. 107.
[200] Centel/Zafer, s. 263.
[201] Ünver/Hakeri, s. 233; Bkz. Toroslu/Feyzioğlu, s. 208; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 660.

Doğrudan doğruya öğrenme yolu çoğunlukla tanık olan kişinin olayı görmesiyle gerçekleşmektedir[202]. Duyduğunu söyleyen kişi ise sadece duyduklarını aktarmaktadır. Bu nedenle burada kişiden kişiye aktarılan bilginin doğruluk niteliği de yitirilebilmesi riski söz konusu olmaktadır[203].

Bunların yanında tanıkların gerçek olayı kasten söylememeleri ve yalan söylemeleri de mümkün olmaktadır. Bunun nedeni, tanığın bizzat kendisine ya da başka bir kişilere menfaat sağlamak amacı olabildiği gibi[204], korku hissinden de kaynaklanabilir[205].

Bu nedenle, tanığın yalan söylemesini önlemek amacıyla, kanun koyucu, bazı tedbirler almıştır[206]. Bu tedbirler; tanıklıktan çekinme hakkı, çekinme mecburiyeti, yemin etme mecburiyeti, tanıkların ayrı ayrı dinlenmesi, tanıkların yüzleştirilmesi ve yalan beyanın suç sayılmasıdır[207].

4. Diğer Kişilerin Beyanı

Diğer kişiler, Ceza Muhakemesi Hukukunda başka bir istisna olan, şüpheli veya sanık ile tanık dışında kalan üçüncü kategorideki kişilerdir. Kanunda bu kişilerin beyanlarının elde edilmesine ilişkin ayrıntılı düzenlemelere yer verilmemiştir. Hatta hala da atıf yoluyla konunun düzenlenmeye çalışıldığı görülmektedir[208].

Doktrinde diğer kişiler konusunda pek çok ayrım yapılmıştır. Mağdur[209], bazı yerlerde suç ortağı, suçtan zarar gören (mağdur) ve katılanın açıklamaları[210]; mağdurun, şikayetçinin ve malen sorumlunun beyanı, suça iştirakten veya yataklıktan şüpheli-sanık veya hükümlü beyanı[211]; sanıktan gayri tarafların beyanı olarak katılanın, suçtan zarar gören kişilerin, hatta medeni sorumlu olup dava edilen

---

202 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 36.
203 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 37; Toroslu/Feyzioğlu, s. 209.
204 Köse, Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Delil Olarak Değerlendirilmesi, s. 199
205 Toroslu/Feyzioğlu, s. 209; Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 159; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 660; Ayrıntılı bilgi için bkz. Doğan, Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi, s. 282-284; Tosun, s. 746.
206 Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 660; Güngör, Devrim, Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Delil Değeri Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2015, C. 6, S. 2, s. 309.
207 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 159; Toroslu/Feyzioğlu, s. 209.
208 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 56.
209 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 56.
210 Öztürk vd., s. 325.
211 Bkz. Toroslu/Feyzioğlu, s. 227.

durumunda olan kimselerin, aynı şekilde bir suç ortaklığından ya da yataklığından sanık olanların beyanı[212]; sanık ve tanık dışında kalanların açıklamaları kategorisinde, tahkikatın konusu olan vakıalara iştirakten ya da bu suçlar nedeniyle suçluyu kayırmaktan veya suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirmekten şüpheli, sanık veya hükümlü olanlar, mağdurlar, şahsi davacı, müdahil, şikayetçi ya da tanık olan müdafi gibi kişilerin yaptığı açıklamalar[213]; vekilin, kanuni mişavirin, katılanın ve malen sorumlu kişinin beyanı[214]; şahsi davacı, müdahil ve suçtan zarar görenin beyanı[215] şeklinde belirtilmektedir. Biz çalışmamızda diğer kişilerden mağdur beyanı üzerinde duracağız.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda mağdurların dinlenmesinde kural olarak tanıklığa ilişkin hükümlerin uygulanacağı belirtilmiştir[216] Mağdurlar bakımından yemin hariç tanıklığa ilişkin hükümler uygulanır[217]. Uyuşmazlığın tarafı olmasından dolayı, yeminsiz dinlenmektedirler[218]. Bu nedenle mağdur beyanı, niteliği itibariyle bir tanık beyanı olmayıp sanıktan (şüpheliden) başka taraf beyanını oluşturmaktadır. Mağdur, uyuşmazlığın bir tarafı olduğu için, davaya katılsa da, katılmasa da yalan tanıklık suçunun faili olmamaktadır. Çünkü bu suçun faili, ancak uyuşmazlığın tarafı olmayan gerçek anlamda tanıklar olabilmektedir[219].

Eğer suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş mağdur ya da çocuk söz konusu olursa, bunlar muhakeme işlemleri sırasında bir defa dinlenebilmektedirler. Ancak zorunlu hallerde maddi gerçeğin ortaya çıkarılması amacıyla, hakim tarafından bir kaç defa dinlenebilmeleri de mümkündür. Yukarıda belirttiğimiz gibi, mağdur çocuklar ya da suçun sonucu psikolojisi bozulmuş ergin mağdurlar dinlenirken, psikolojilerinin zarar görmemesi ve suçun kendilerinde yarattığı tahribatın daha da

---

212 Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 682.
213 Bkz. Öztürk, Delillerde Farklı Bir Sınıflandırma Anlayışı, s. 74.
214 Şafak/Bıçak, s. 290. Bıçak, s. 472.
215 Tosun, s. 756, 757.
216 Bkz. Toroslu/Feyzioğlu, s. 227; Öztürk vd., s. 318; Doğan, Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi, s. 288; Yazıcı, Tanık Koruma, s. 30; Koçak, Bir Ceza Yargılamasına Eleştirel Bakış: Yalan Tanıklık Suçu İncelemesi, s. 204; Güngör, Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Delil Değeri Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler, s. 313.
217 Bkz. Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 160; Bkz. Toroslu/Feyzioğlu, s. 227; Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 427. Öztürk vd., s. 325; Doğan, Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi, s. 288; Güngör, Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Delil Değeri Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler, s. 313.
218 Bozdağ/Sarısusta, Ceza Yargılamasında Mağdurun Beyanı ve Delil Değeri, s. 585.
219 Centel/Zafer, s. 267.

derinleşmesinin önüne geçilmesi için hakim yada mahkeme kararıyla yanlarında psikoloji, psikiyatri, tıp ya da eğitim alanında uzman bir kişi[220] bulundurulabilmektedir (CMK m. 236/3)[221].

Mağdur çocukların beyanlarının alınması sırasında seslerinin ve görüntülerinin kayda alınması gerekmektedir (CMK m. 52/3). Bu yöntem, tekrar ifadesi alınan çocukları herhangi bir stresten korumak, başlarına gelen olayı tekrar anlatmanın neticesinde olayı yeniden yaşıyormuş gibi etkilenebileceğinden ve suçun mağdurluğunun yanında bir de muhakeme sürecinin mağdurluğunun çocuğa yüklenmemesi amacıyla uygulanmaktadır (korku, uykusuzluk, iştahsızlık, konsantre)[222]. Mağdur çocuklar bakımından 2019 yılında Ceza Muhakemesi Kanununda ek birtakım düzenlemeler de yapılmıştır. Buna göre; "Cumhuriyet savcısı veya hâkim tarafından ifade ve beyanının özel ortamda alınması gerektiği ya da şüpheli veya sanık ile yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen çocuk veya mağdurların ifade ve beyanları özel ortamda uzmanlar aracılığıyla alınır."(CMK m. 236/4) "Türk Ceza Kanununun 103 üncü maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenen suçlardan mağdur olan çocukların soruşturma evresindeki beyanları, bunlara yönelik hizmet veren merkezlerde Cumhuriyet savcısının nezaretinde uzmanlar aracılığıyla alınır. Mağdur çocuğun beyan ve görüntüleri kayda alınır. Kovuşturma evresinde ise ancak, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması açısından mağdur çocuğun beyanının alınması veya başkaca bir işlem yapılmasında zorunluluk bulunması hâlinde bu işlem, mahkeme veya görevlendireceği naip hâkim tarafından bu merkezlerde uzmanlar aracılığıyla yerine getirilir. Mağdur çocuk yargı çevresi ve mülkî sınırlara bakılmaksızın en yakın merkeze götürülmek suretiyle bu fıkrada belirtilen işlemler yerine getirilir." (CMK m. 236/5)

---

220 Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 427; Bozdağ/Sarısusta, Ceza Yargılamasında Mağdurun Beyanı ve Delil Değeri, s. 587, 590.

221 Sevdiren, Öznur, Gelişmeli Yargılama ve Silahların Eşitliği İlkeleri Bağlamında Teşhis İşlemi ve Bu İşlemde Müdafiin Hazır Bulunma Yetkisi, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, C.18, S.1, s. 27; Kızıl, Muhammet, Tanık İfadesi ve İnandırıcılık, Ankara Barosu Dergisi, 2014, S. 2, s. 404.

222 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku , s. 173, 174.

C. Belge Delili

1. Genel Olarak

Olayın gerçekleştiği sırada, olayın belli bir şekilde bir nesnenin üzerine aktarılması durumu belge delilini oluşturmaktadır. Belge delilleri, somut olayı bire bir temsil etmektedir. Yani olayın taşıyıcısı insan olduğunda tanıktan, bir nesne olduğunda ise belgeden söz edilmektedir[223]. Başka bir ifadeyle, belge somut bir olayın temsil edicisi[224], insan yapısı bir ispat aracıdır. İçerik itibariyle beyandan daha sağlam ve güvenilirdir[225].

Belgenin sağlam olması, o belgeyi düzenleyenin güvenilirliğine bağlıdır. Dolayısıyla, düzenleyeni belli olmayan ve belirlenmeyen anonim bir belgenin ispat gücü olmadığı kabul edilmektedir[226].

Belge devamlı ve değişmez bir niteliğe sahiptir. Belgenin belli bir amaç için düzenlenmesi ya da sonradan bir olayın kanıtı haline gelmesi arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır[227].

Belgeler, delili değerlendiren kişiye bugünde dünü yaşatmaktadır. Belge, kendi muhtevasıyla olay hakkında hakimin bir kanaate ulaşmasına da yardımcı olmaktadır[228].

Doktrinde belge delillerine ilişkin farklı sınıflandırmalara yer verilmiştir. Belge delilleri doktrinde kimi yazarlar tarafından 1) yazılı belgeler, 2) şekil içeren belgeler, 3) ses ve görüntüyü yansıtan belgeler[229]; kimi yazarlarca 1) yazılı belgeler, 2) görüntü ve ses kaydeden belgeler[230]; kimi yazarlarca 1) yazılı belgeler, 2) şekil tespit eden belgeler, 3) ses tespit eden belgeler[231]; kimilerine göre; 1) yazılı belge, 2) şekil tespit eden belge, 3) ses tespit eden belge, 4) bilişim verisi şeklindeki belge[232]; kimi yazarlarca 1) yazılı açıklamalar, 2) görüntü ve/veya ses kaydeden araçlarla

---

223 Centel/Zafer, s. 289, 290.
224 Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 686; Yenisey/Nuhoğlu, s. 534; Değirmenci, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, s. 124.
225 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 57; Yenisey/Nuhoğlu, s. 534; Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 174.
226 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 174.
227 Öztürk, Delillerde Farklı Bir Sınıflandırma Anlayışı, s. 74; Öztürk, İz Bilimi, s. 49; Öztürk, Veri Delili İhtivası-Karşılaştırmalı Kolluk Hukuku, s. 295.
228 Şafak/Bıçak, s. 310; Bıçak, s. 490.
229 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 57; Değirmenci, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, s. 125.
230 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 174.
231 Toroslu/Feyzioğlu, s. 229; Şafak/Bıçak, s. 311; Bıçak, s. 491.
232 Yenisey/Nuhoğlu, s. 535; Bkz. Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 683-687.

açıklama[233]; ve bazı yazarlara göre de 1) yazılı nitelikte olanlar, 2) şekil tespit eden belgeler, 3) ses ve görüntü içerenler, 4) adli tabip raporları, 5) bilirkişi raporları[234] gibi şekillerde tasniflenebilmektedir. Biz çalışmamızda, 1) yazılı belgeler, 2) şekil içeren belgeler, 3) ses ve görüntüyü yansıtan belgeler ayrımı üzerinden konuyu açıklamaya çalışacağız.

a. Yazılı Belge

Suç teşkil eden olaya ilişkin insanların sözlü açıklamaları bulunduğu gibi, söz konusu olayı yaşamış insanların yazılı açıklamaları da olabilmektedir.

Yazılı açıklamalar[235], muhakeme konusu hakkında, delil olabilecek bir düşünceyi ihtiva eden herhangi bir yazı marifetiyle oluşturulmuş açıklamalardır[236]. Bu açıklamalar özel yazılı açıklamalar olabileceği gibi, resmi yazılı açıklamalar da olabilmektedir[237]. Yazının kim tarafından kaleme alındığı önemli değildir[238]. Muhakeme konusu olayın aydınlatılmasında kullanılabilme imkanına sahip olan her türlü yazı, yazılı belge olarak kabul edilip eğer diğer şartları mevcutsa delil olarak kullanılabilecektir. Örneğin, tehdit mektubu, hakaret içeren yazı[239], hatıra notları, gazetede yayınlanmış şikayet, ihbar (özel yazılı açıklamalar)[240], muhakeme öncesinde düzenlenmiş belgeler ya da muhakeme faaliyeti dolayısıyla yapılan yazılı işlemler ya da bu süreçteki sözlü işlemlerin yazıya geçirildiği tutanaklar[241], raporlar (resmi yazılı açıklamalar) vb[242] bu niteliktedir.

b. Şekil İçeren Belgeler

Şekil tespit eden belgeler belli bir olayı temsil etmek üzere olayın herhangi bir yolla şekle dönüştürülerek tespit edilmeye çalışıldığı belgelerdir. Yazılı belgeden bilgi edinme, okuma vasıtasıyla gerçekleşebildiği takdirde, şekil tespit eden

---

233 Öztürk, İz Bilimi, s. 49; Koca, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller, s. 217.

234 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 83.

235 Yazılı belgeler güvenilirlikleri bakımından da bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Bu özellikleri bakımından bunlar: 1) adi malumat bildiren belgeler, 2) aksi sabit oluncaya kadar geçerli olan yazılı belgeler, 3) sahteliği sabit oluncaya kadar geçerli olan yazılı belgelerdir. Bkz. Öztürk, İz Bilimi, s. 49; Şafak/Bıçak, s. 311; Bıçak, s. 493.

236 Öztürk vd., s. 326; Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 174; Öztürk, İz Bilimi, s. 49.

237 Tosun, s. 759, 760; Bkz. Toroslu/Feyzioğlu, s. 228; Bkz. Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 175; Şafak/Bıçak, s. 310; Öztürk vd., s. 326.

238 Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 634; Şafak/Bıçak, s. 310; Öztürk vd., s. 326.

239 Koca, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller, s. 218.

240 Tosun, s. 759.

241 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 57; Öztürk vd., s. 326; Yenisey/Nuhoğlu, s. 535; Şafak/Bıçak, s. 310; Bıçak, s. 494-495; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 634.

242 Bkz. Tosun, s. 759-764.

belgelerde görme vasıtasıyla gerçekleşmektedir[243]. Bu tür belgelerin hileli olup olmadığına dikkat edilmesi gerekmektedir. Zira yapım aşamasında resmeden kişinin hayal gücünün katkısının olacağı düşünüldüğünde ve bunun oranının çok fazla olabilmesi tehlikesi karşısında resmin gerçeği temsil gücü de şüpheli hale gelecektir[244].

Şekil tespit eden belgeler deyince akla, fotoğraf[245], resim, kroki[246], plan[247] gibi araçlar gelmektedir[248].

c. Ses ve Görüntüyü Yansıtan Belgeler

Sesin alınması[249] ve video kaydı yapılması vasıtasıyla elde edilen belgeler, ses ve görüntü tespit eden belgelerdir[250].

Bütün delillerde olduğu gibi, ses ve görüntüyü yansıtan belgelerin de hukuka uygun bir şeklide elde edilmesi gerekmektedir[251]. Örneğin, bir ses kaydının ilgili kişinin özel hayatını ve kimlik haklarını ihlal edecek bir tarzda kayda alınması durumunda, delil hukuka aykırı şekilde elde edilmiş olacağından kaydın delil olarak değerlendirilmesi mümkün olmayacaktır[252]. Yargıtay'ın[253] yerleşik içtihatlarına göre de, görüntü ya da ses kaydeden araçların kural açısından onaylanması ve asıl olarak tasdik edilmesi gerekmektedir. Tasdik edilmeyen araçlar delil olarak kullanılamayacaktır[254].

Burada tartışmalı olan husus, özel şahısların gizli kamera aracılığıyla yaptıkları ses ve görüntü kayıtlarının soruşturmada ya da kovuşturmada delil olarak kullanıp kullanmayacağıdır. Gizli kamera ya da ses kayıtlarının Cumhuriyet savcısı ya da hakim kararıyla alınabilmesi yasal bir durumdur. Bunun özel kişilerce

---

243 Yenisey/Nuhoğlu, s. 536; Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 59; Değirmenci, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, s. 125.
244 Toroslu/Feyzioğlu, s. 229; Yenisey/Nuhoğlu, s. 536.
245 Centel/Zafer, s. 290.
246 Şafak/Bıçak, s. 311; Su, Delillerin Şifresi, s. 17.
247 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 83.
248 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 57; Yenisey/Nuhoğlu, s. 536.
249 Toroslu/Feyzioğlu, s. 197.
250 Yenisey/Nuhoğlu, s. 536.
251 Öztürk vd., s. 332.
252 Toroslu/Feyzioğlu, s. 229; Bilgi için bkz. Şafak/Bıçak, s. 312; Bıçak, s. 496.
253 "Askeri Yargıtay ses bantlarının delil olabilmesi için Anayasa ve yasalara uygun olarak kaydedilmiş olması gerektiğini, eğer özel hayatın gizlilği, konut dokunmazlığı ve haberleşme hürriyeti ihlal edilerek elde edilmişse delil kaynağı ve delil aracı olarak herhangi bir değerin olamayacağını belirtmiştir". Öztürk, İz Bilimi, s. 50.
254 Öztürk, Delillerde Farklı Bir Sınıflandırma Anlayışı, s. 74 .

gerçekleştirilmesi ise esas olarak hukuka uygun kabul edilmemektedir. Ancak bir görüşe göre, kayıt alma işlemini, kişi kendisini savunmaya, güvenliğini temin etmeye ya da hakkın icrasını haklı gösterebilecek eylemlerin kanıtlanması amacıyla gerçekleştiriyorsa ve eylemi, özel yaşamın gizliliğini, Anayasa veya diğer uluslararası kanunlarda yer alan güvenceleri bozmayacak bir şekilde ve orantılı bir biçimde gerçekleştiriliyorsa, o halde elde edilen delil soruşturma ya da kovuşturmada kullanabilecektir [255].

2. Elektronik Delil

Görüntü ve ses kaydeden araçlar arasında elektronik verilerden de söz etmek yararlı olacaktır[256].

Elektronik delil, elektronik cihazların yardımıyla işlenip aktarılan ve elektronik cihazlarda depolanan delillerdir[257]. Elektronik deliller, bir cihaz üzerinde saklanan ya da bu cihazların yardımıyla iletilen, soruşturma bakımından değeri olan bilgi ve veriler olarak tanımlanmaktadır[258]. Bu verilerin başka delillerle desteklenmesi gerektiği aksi takdirde tek başlarına mahkumiyet için yeterli olmayacakları belirtilmektedir[259].

Ceza muhakemesinde genellikle kullanılan deliller gözle görülebilir, bu şekilde anlaşılıp yorumlanabilir ve el koyma vb. gibi tedbirlerle kolayca ele geçirilebilir maddi niteliklere sahipken, elektronik deliller soyut yapıdadır[260]. Dolayısıyla diğer nitelikteki delillerin dosyaya dahil edilmesi sürecinde nicel bir inceleme söz konusuyken, elektronik delillerin nitel bir incelemeye tabi tutulması gerekmektedir. Elektronik deliller de somut bir yapıya sahip donanımlar içerisinde yazılmakla birlikte bunlara ulaşılması yalnızca donanımlara el koyulmasıyla

---

255 Bkz. Gökcan, Hasan Tahsin, Gizli Kamera Kaydı Delil Olarak Kabul Edilebilir mi? Terazi Hukuk Dregisi, 2010, C. 5, S. 42, s.73-80; Diğer bir örnek: bir çocuk kaçırma olayında, şantaj şeklinde, çocuğun kurtarılması için, telefonla birkaç miktar para istemesi ve konuşmanın banda alınması konusunda, o ses kaydının delil olarak kullanılması gerektiği söz konusudur. Çünkü, kişilerin haklarının ihal edilmediği ortamda, toplumun önemli çıkarlarını haklı tutması amacıyla, ses bantlarını kullanmak yararlı olmaktadır. Tosun, s. 312; Diğer bir örnek için bkz. Yıldız, Trafik Suçları Bağlamında Bilimsel Delillerin İspat Fonksiyonu, s. 419, 420.

256 Su, Delillerin Şifresi, s. 18.

257 Değirmenci, Bilgi Toplumun Delil Türü Sayısal Deliller ve Bilimselliği, s. 17.

258 Özen Muharrem/Özocak Gürkan, Adli Bilişim, Elektronik Deliller ve Bilgisayarlarda Arama ve El Koyma Tedbirinin Hukuki Rejimi (CMK m. 134), Ankara Barosu Dergisi, 2015, s. 59; Yeşilyurt, Hamdi, Adli Bilişim Soruşturma Metotlarının Standartlaştırılması ve Etkinlik-Verimlik Perspektifinde Değerlendirilmesi, ABD, 2014, C. 13, S. 3, s. 25.

259 Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 635.

260 Özen/Özocak, s. 59.

mümkün olmayacak, bu nitelikteki delillerin elde edilebilmesi için uzmanlık gerektiren bir inceleme aşamasının gerçekleştirilmesi gerekecektir. Zira esas delili oluşturan şey donanım değil, donanımın içerisinde yer alan soyut bilgilerdir[261].

Elektronik deliller, diğer adıyla dijital deliller, doktrinde bilişim delilleri isimiyle de anılmaktadır[262]. Bu tür deliller arasında bilgisayar, veri taşıma aracı, cep telefonları, bilgisayar ağları, GPS cihazları, elektronik posta, sosyal medya, faks makinesi, ses kaydı cihazı, sim kart, sunucu, modem, sanal ortamdaki zip dosyası, disketler, optik disketler, manyetik kasetler, bellek kartları, video görüntüleri, yazı dosyaları (word, excell, open office vb. dosyaları), iletişim kayıtları (sms, msn messenger, Gtaılk vb. kayıtları), gizli ve şifreli dosyalar ya da klasörler, dosyaların oluşturulma, değiştirilme ve erişim tarih kayıtları, internet ortamında indirilen dosyalar, silinmiş dosya ya da klasörler yer almaktadır[263].

Ancak, Türk doktrininde, elektronik delillerin hangi tür delillere ait olduğu konusu tartışmalıdır. Bazı yazarlara göre elektronik deliller, bilişim alanında yeni bir delil türüdür[264]. Diğer bazı yazarlar ise, bilişim teknolojisi içerisinde irade açıklaması içeren ve düzenleyeni teknik yöntemlerle tespit edilebilen bu tür veri gruplarının teknik anlamda belge niteliğinde olduğunu ifade etmektedirler[265]. Bazı yazarlara göre elektronik deliller, dijital verilerin görüntü ya da ses şekline dönüştüğü halde belirti delili, okunabilir hale geldiğinde de belge delili özelliğini taşımaktadır[266]. Bazılarına göre, suçun aydınlatılmasında yardımcı olabilecek bir delil olarak kabul edilmekte iken, [267] bazı yazarlara göre ise, bilişim sisteminin suçun işlenmesinde araç olarak kullanılması durumunda ya da bilişim sisteminin suçun gayesi olduğu durumlarda belirti delilini, diğer taraftan hakaret içerikli metnin bilgisayarda yazılıp

---

261 Özen/Özocak, s. 59.

262 Yazar Kaygısız, hem bilgiyi ileten, hem saklayan, hem depolayan, hem de değiştiren teknolojik sistemleri ve bunların bulgularını bilişim delilleri olduğunu yansıtmaktadır. Bkz. Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 87.

263 Bkz. Kılıç, Mehmet Serkan, Elektronik Delillerin Hukuken Geçerliliği Açısından İlk Müdahalenin Önemine İlişkin Bir İnceleme, Terazi Hukuk Dergisi, 2015, C. 10, S. 102, s. 36; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 635; Canoğlu, Veysel Candan, Disiplin Soruşturmasında Delil ve İspat, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2018, C. 31, S. 1, s. 254; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 87; Doktrinde elektronik deliller arasında fotoğraflar da yer almaktadır. Bkz. Özen/Özocak, s. 60. Belirtmek gerekirse, fotoğraflar belge delillerinin şekil içeren belgeler türünde de yer almaktadır. Bkz. Centel/Zafer, s. 290.

264 Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 635.

265 Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 687; Yenisey/Nuhoğlu, s. 537.

266 Centel/Zafer, s. 290.

267 Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 55.

kaydedilmesi halinde belge delilini oluşturmaktadır. Buna göre elektronik delil bazen belge, bazen de belirti delilleri içerisinde değerlendirilebilmektedir[268]. Biz de bu son görüşe katılmaktayız.

D. Belirti Delili

Ceza muhakemesi hukukunda belirti delili demek, ispat edilecek olayın dolaylı bir şekilde–ispatına yardımcı olan olgular veya izler demektir[269]. Bunlar somut olayın temsili için başka delillerle desteklenen[270] tabii (doğal) ve suni (yapay) delillerdir[271]. Belirti delilleri, suç araştırmasında kullanılabilecek herhangi bir iz, eşya gibi bir takım[272] dış dünyada varlığı olan maddi bulgulardır[273].

Çalışmanın konusu olan belirti delili olduğu için burada detaylandırma yapılmayacak II. Bölümde ayrıntılı bir şekilde anlatılacaktır.

V. DELİLLERİN TOPLANMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

A. Delillerin Toplanması

Delillerin toplanması asıl olarak soruşturma evresinde yapılması gereken bir faaliyet olup bu evrede toplanan deliller karar verilmesini temin etmek üzere hazır bulundurulur. Delillerin toplanması çoğunlukla bir uzmanlık gerektirir. Özellikle bu ihtiyaç belirti delillerinde kendisini daha fazla göstermektedir. Bu delillerin toplanmasında uzmanlık ihtiyacını özellikle adli kolluk karşılamaya çalışmaktadır[274]. Belirti delillerinin teknik olarak toplanmasının ayrıntıları II. Bölümde belirti delilleri anlatıldıkdıktan sonra belirtilecek olup bu bölümde genel olarak delillerin toplanma vasıtaları incelenecektir.

---

268 Değirmenci, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, s. 130, 394, 395.

269 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 59; Doğan, Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi, s. 243; Centel/Zafer, s. 293; Demren Dönmez, s. 172; Değirmenci, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, s. 125; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 636; Çetin, Beytullah, Cinsel Dokunmazlığa Karşı İşlenen Suçlarda Deliller ve Delillerin Değerlendirilmesi, Konya Barosu Dergisi, 2017, C. 1, S. 1, s. 128; Öztürk, Veri Delili İhtivası-Karşılaştırmalı Kolluk Hukuku, s. 296.

270 Bkz. Yurtcan, Erdener, Ceza Yargılaması Hukuku, 16. Bası, Ankara, 2019, s. 308; Feyzioğlu, Metin, Belirtilen Şüphenin Yenilemesindeki İşlevi ve Benzer İsnadlara Ait Delil Araçlarının Somut Olayın Çözümünde Birlikte Değerlendirilmesi, Ankara Barosu Dergisi, 2000, S. 1, s. 44.

271 Karabulut/Karapazarlıoğlu/Tosun, s. 186.

272 Kaşıkara, M. Serhat, Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil Elde Etme Yasakları, CHD, 2009, C. 4, S. 10, s. 186; Bkz. Kaygusuz, Ziyaettin, İdari Soruşturmalarda Olay Yeri İncelemesi, ABD, 2012, C. 11, S. 4, s. 28.

273 Parlar, Ali/Hatipoğlu, Muzaffer/Yüksel, Erol Güngör, Açıklamalı-İçtihatlı Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller Çapraz Sorgu ve İspat, 1. Baskı, Ankara 2008, s. 464.

274 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 60.

1. Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alınması

a. Genel Olarak

İnsan vücudu üzerinde, bir suçun işlendiğine dair bir belirti, eser ya da iz bulunması doğaldır[275]. Bir suçun aydınlatılabilmesi için gerekli olan deliller mağdurun, failin, hatta üçüncü kişilerin bedeni üzerinde bulunabilir. Söz konusu deliller kan, ter, kıl gibi biyolojik materyaller olabileceği gibi morarma, boğuşma, sıyrık, gibi izler de olabilir. Ceza muhakemesinin amacı olan maddi gerçeğe ulaşılması bakımından söz konusu belirti türünden delillerin elde edilmesi son derece büyük öneme sahiptir[276].

Beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması yoluyla elde edilen deliller bilimsel niteliktedir. Günümüzde ilerleyen teknoloji ile birlikte ceza muhakemesinde bilimsel delillerin önemi artmıştır. Bilimsel delil sisteminin öneminin artmasıyla bilirkişilik faaliyetleri de daha yaygın bir şekilde uygulanmaya başlanmıştır. Bilirkişilik faaliyetleri sonucunda elde edilen ve değerlendirilen bilimsel delillerin maddi gerçeği şüpheye yer bırakmayacak şekilde ortaya çıkarmakta olduğu ve bu şekilde elde edilen delillerin beyan delillerine göre daha güvenilir olduğu ifade edilmektedir[277].

Yaşanan gelişmeler beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması vasıtasıyla delil elde etmenin yasal düzenlemeye kavuşturulması gereksinimini doğurmuştur. Bu nedenle 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması tedbirine yer verilmiştir. Ayrıca CMK'nın 82. maddesine dayanılarak çıkarılan Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğinin Tespiti Hakkında Yönetmelik (Beden Muayenesi Yönetmeliği) de beden muayenesi ve vücuttan örnek alınmasına ilişkin düzenlemelere yer verilmektedir. İfade edilmelidir ki 5271 sayılı CMK'dan önceki dönemde beden muayenesi ve vücuttan örnek alınmasına ilişkin işlemler, 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun *"Bilirkişi Tayini"* başlıklı 66.

---

[275] Centel/Zafer, s. 312-313.

[276] Güngör, Devrim/Bakşi, Okan, Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Bedenden Örnek Alınması ve Genetik İncelemeler, Adli Bilimler Dergisi, Eylül, 2009, C. 8, S. 3, s. 63; Apiş, Özge, Ceza Muhakemesi Hukukunda Şüpheli/Sanığın Beden Muayenesi ve Vücudundan Örnek Alınması, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 2012, C. 18, S. 1, s. 269.

[277] Kaplan, Mahmut/Aydın, Özgür, Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alınması, Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2016, C. 2, S. 3, s. 119.

maddenin 5. fıkrasına göre yerine getirilmekteydi. Buna göre hazırlık soruşturmasında muayeneleri gereken kişilerin muayenelerinin Cumhuriyet savcısının talebiyle yapılması düzenlenmekteydi. Ancak düzenleme beden muayenesi ve vücuttan örnek alınmasının koşullarına ayrıntılı bir şekilde yer vermediği için haklı olarak eleştirilere maruz kalmaktaydı[278]. Zira beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması, vücuda müdahale niteliğinde bir ceza muhakemesi işlemidir. Dolayısıyla işlemin yerine getirilmesi sırasında kişinin vücut dokunulmazlığı hakkının ihlali söz konusu olmaktadır. Anayasanın 13. maddesine göre ise, "*Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz".* Yine Anayasanın düzenlemesine göre, kişinin bedenine müdahale edilebilmesi ancak tıbbî zorunluluk bulunan durumlar ile yasada öngörülen durumlarda mümkün olabilir[279]. Bu nedenle beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması işlemine ilişkin koşullara, işlemin kişilerin vücut dokunulmazlığına bir müdahale teşkil etmesi nedeniyle Anayasal bir gereklilik olarak yasal düzenlemelerde yer verilmesi bir zorunluluktur[280].

Ceza muhakemesinde beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması, ceza yargılamasının amacı olan maddi gerçeğe ulaşmak adına, delil elde etmek amacıyla gerçekleştirilmektedir[281]. Nitekim CMK'nın beden muayenesi ve vücuttan örnek

---

278 Sarsıkoğlu, Şenel, Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alınması, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2013, C. 8, S. 2, s. 695; Centel/Zafer, s. 313; Özkan, Ceren, Ceza Muhakemesi Hukukunda Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alınması, Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018, s. 2.

279 **Anayasa m. 17/1-3**: *"Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tâbi tutulamaz. ...Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz".*

280 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 289; Aygün, Aydın, Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alma, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 2016, S.8, s. 50; Centel/Zafer, s. 312.

281 Yenisey/Nuhoğlu, s. 632; Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 296; Ömeroğlu, Ömer, Beden Muayenesi Konusunda Ceza Muhakemesi Kanunu İle Biyotıp Sözleşmesi'nin Çatışması Sorunu, Legal Hukuk Dergisi, 2016, C.14, S.164, s. 4137; Sarsıkoğlu, s. 696; Özbek, Veli Özer, Cmk İzmir Şerhi Yeni Ceza Muhakemesi Kanununun Anlamı (Gerekçeli- İçtihatlı), Ankara, 2005, s. 257; Dülger, İbrahim/Akbulut, Berrin/Cin, Onursal/Aydın, Murat, Beden Muayenesi, Genetik-Moleküler İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespiti, 11. Ceza Hukuku Günleri, Koruma Tedbirleri ve Türk Anayasaları ile Yeni Anayasa Önerilerinde Koruma Tedbirlerine İlişkin Düzenlemeler (1-3 Haziran 2016), Editör Adem Sözüer, İstanbul, 2016, s. 361; Kaplan/ Aydın, s. 119.

alınmasına ilişkin 75 ve 76. maddelerinde bu husus *"bir suça ilişkin delil elde etmek amacıyla"* ifadesine yer verilmesiyle vurgulanmıştır. Bu nedenle soruşturma veya kovuşturmaya konu olan suçla ilgili delil elde etme amacı olmaksızın beden muayenesi ve vücuttan örnek alınmasına başvurulamayacaktır. Nitekim gerek CMK'daki gerekse Beden Muayenesi Yönetmeliğindeki düzenlemelerden delil elde etme amacı olmayan muayene ve örnek alma işlemlerinin, ceza muhakemesi hukuku kapsamında beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması olarak değerlendirilemeyeceği anlaşılmaktadır[282]. Kanunun gerekçesinde de bilimsel bir deney veya veri bankası oluşturmak amacıyla muayene ve örnek alma işleminin yapılamayacağı belirtilmektedir[283]. Ayrıca elde edilen deliller sonradan başka bir amaçla da kullanılamayacaktır[284].

Doktrinde ifade edilen bir görüşe göre, beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması farklı amaçlarla yerine getirilmektedir. Buna göre beden muayenesi, bedendeki iz, eser, emare niteliğindeki belirti delillerini elde etmek amacıyla yapılmaktadır. Vücuttan örnek alınmasında ise olay yerinden toplanan ve mağdurun üzerinde bulunan delillerle, vücuttan alınan örneklerin karşılaştırılması amaçlanmaktadır. Buradaki amaç aslında var olan belirti delillerini değerlendirmektir[285].

Ceza muhakemesi hukukumuzda beden muayenesi ve vücuttan örnek alınmasının hukuki niteliği tartışmalıdır. Tartışma kanun koyucunun söz konusu işlemi kanunda düzenleyiş şeklinden kaynaklanmaktadır. Kanun koyucu beden muayenesi ve vücuttan örnek alınmasını diğer bilirkişilik faaliyetleri ile aynı başlık altında fakat koruma tedbirlerine benzer şekilde düzenlemiştir[286].

Doktrinde bir görüşe göre, beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması hukuki niteliği bakımından birbirinden farklı olduğu ifade edilmektedir. Buna göre vücuttan örnek alınması soruşturma aracı niteliğindeyken, beden muayenesinin

---

[282] Yenisey/Nuhoğlu, s. 633; Ömeroğlu, Beden Muayenesi Konusunda, s. 4137.

[283] Kaplan/Aydın, s. 123.

[284] Alan, Esra, Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alınması, Uğur Alacakaptan'a Armağan, Cilt 1, 1.Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Haziran 2008, s. 53.

[285] Centel/Zafer, s. 315; Aksoy İpekçioğlu, Pervin, Ceza Muhakemesi Hukukunda Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alma, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 2012, C.70, S. 1, s. 27; Apiş, s. 270-271.

[286] Centel/Zafer, s. 314.

hukuki niteliği koruma tedbiridir. Ancak söz konusu ceza muhakemesi işlemlerinin koşullarının aynı hükümde ve aynı şekilde düzenlenmiş olması nedeniyle karma bir hukuki niteliğe sahip oldukları söylenmelidir[287].

Doktrinde hakim olan ve bizim de katıldığımız görüşe göre ise, beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması, yerine getirilmesi uzmanlık gerektiren işlemlerden olduğundan bilirkişi incelemesi niteliğini taşımakla birlikte, aynı zamanda kişilerin temel hak ve özgürlüklerine ağır müdahale niteliğinde olması nedeniyle koruma tedbiri niteliğine de sahip olan bir ceza muhakemesi işlemidir[288]. Bu bakımdan beden muayenesi ve vücuttan örnek alınmasının karma bir hukuki niteliğe sahip olduğu ifade edilmelidir[289].

b. Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alınmasına İlişkin Temel Kavramlar

Beden muayenesi ve vücuttan örnek alınmasına ilişkin şartlara yer verilmeden önce tedbire ilişkin temel kavramlara değinilmesinde yarar buluyoruz. Beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması birbirinden farklı iki işlemdir[290]. Muayene, yaşayan insan vücudunun veya vücut kısımlarının niteliklerinin izlenmesi, kontrol edilmesi, tanımlanması, bazen de vücut içindeki yabancı maddelerin varlığının radyolojik tetkikler aracılığı ile saptanmasıdır[291]. Beden muayenesi[292], iç beden

---

287 Aksoy İpekçioğlu, Beden Muayenesi, s. 22.

288 Akbulut, Berrin, Dış Beden Muayenesi, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Temmuz 2016, Y. 7, S. 27, s. 89; Seçer, Volkan/Bağrıaçık, Safiye Nur, Beden Muayenesi, Fasikül Aylık Hukuk Dergisi, 2010, Y. 2, S. 7, s. 30; Mahmutoğlu, Fatih Selami, Beden Muayenesi, Fasikül Aylık Hukuk Dergisi, 2010, Y. 2, S. 7, s. 26; Alan, s. 48; Turhan, Faruk, Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi ve Tıp Hukuku (Özellikle AİHM Kararları Işığında Şüpheli veya Sanığın Zorla Muayenesi Konusunun Değerlendirilmesi), Tıp Ceza Hukukunun Güncel Sorunları, V. Türk Alman Tıp Hukuku Sempozyumu, 28 Şubat-1 Mart 2008, s. 1026; Kızılarslan, Hakan, Ceza Muhakemesi, Adli Tıp, Adli Bilimlerde Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, Doktrin ve Uygulama, Ankara, 2007, s. 185,287.

289 Doktrinde bazı yazarlar beden muayenesi ve vücuttan örnek alınmasının kanunda koruma tedbirleri arasında yer almasının daha yerinde bir düzenleme olacağını ifade etmektedirler. Bkz. Aksoy İpekçioğlu, Beden Muayenesi, s. 22; Aygün, s. 53.

290 Centel/Zafer, s. 315.

291 Mahmutoğlu, Beden Muayenesi, s. 25.

292 "Beden muayenesi" henüz bir yasal düzenlemeye kavuşmadan önce, doktrinde tedbiri ifade etmek için-vücudun muayenesi terimi kullanılmıştır. Ancak 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda düzenleme yapılırken yasa koyucu beden muayenesi terimini tercih etmiştir. Bkz. Özbek, Tıbbi Deliller ve Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu, s. 363; Bkz. Kazaker, Gözde, Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alınması, Ceza Hukuku Dergisi, 2016, C. 11, S. 31, s. 174, 175.

muayenesi ve dış beden muayenesi olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilebilmektedir[293].

İç beden muayenesi Beden Muayenesi Yönetmeliğinin "Tanımlar" başlığını taşıyan 3. maddesinde *"kafa, göğüs ve karın boşlukları ile cilt altı dokularının incelenmesi"* olarak ifade edilmiştir. Ayrıca CMK'nın 75. maddesin 4. fıkrasında ve Yönetmeliğin 4. maddesinin 4. fıkrasında cinsel organlar ve anüs bölgesinde yapılan muayenenin de iç beden muayenesi sayılacağı düzenlenmiştir. Dış beden muayenesi ise, *"vücudun dış yüzeyi ile kulak, burun ve ağız bölgelerinin gözle ve elle yapılan yüzeysel tıbbi incelemesi"* dir (Beden Muayenesi Yönetmeliği m. 3). Dış beden muayenesi, vücutta iz veya yara aranması veya vücut ve organlarının yapısının incelenmesi için yapılabilir[294]. Girişimsel olmayan tıbbî görüntüleme yöntemleri de bedenin dış muayenesi sayılmaktadır. Bu tür incelemeler tabip tarafından veya tabip gözetiminde sağlık mesleği mensubu diğer bir kişi tarafından yapılabilmektedir (Beden Muayenesi Yönetmeliği m. 5/son).

Örnek, bir suça ilişkin delil elde etmek amacıyla, inceleme yapmak üzere ilgili kişilerden alınan biyolojik ve diğer materyaldir (Beden Muayenesi Yönetmeliği m. 3). Diğer bir ifadeyle, incelenmek üzere insan vücudunun herhangi bir yerinden alınan doku parçasıdır. Örnek almak ise, bu dokunun alınması işlemidir[295]. Örnekler, mevcut delilleri değerlendirme aracıdır. Kişinin vücudundan alınan örneklerle o kişinin biyolojik özellikleri ortaya konulmaktadır ve örnek sahibinin olay yerinden ya da mağdurun üzerinden elde edilen örneğin sahibi olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmaktadır. Bu karşılaştırma sonuçları, maddi olayın nasıl gerçekleştiğini ortaya koyma ve faili belirleme konusunda önemli rol oynamaktadır[296].

---

293 Kızılarslan'ın, muayeneyle ilgili bir kaç tasnifi bulunmaktadır. Bunlar: Basit vücut muayenesi, vücuda müdahale niteliğindeki (invaziv) muayeneler, alkol muayenesi, yakalama ve gözaltına almalarda muayene, sanığın ruhsal durumunun muayenesi (akıl muayene-şuurun tetkiki), basit suçlar ve kabahatlerde muayene, çocuğun muayenesi (çocuk dostu adli muayene), cinsel organların muayenesi-kızlık zarı muayenesi, örgütlü suçlarda muayene, idari suçlar ve soruşturmalarda muayene, özel hukuk uyuşmazlıklarında muayenedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 151-178.

294 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 293; Ünver/Hakeri, s. 271; Apiş, s. 274.

295 Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 117.

296 Centel/Zafer, s. 315.

c. Şüpheli veya Sanığın Beden Muayenesi ve Vücudundan Örnek Alınması

Kanun koyucu beden muayenesi ve vücuttan örnek alınmasının koşullarını düzenlerken ceza muhakemesinin süjeleri bakımından ikili bir ayrıma yer vermiştir. Bu bakımdan şüpheli veya sanık ve diğer kişiler ayrımını yapmıştır.

Şüpheli veya sanığın iç beden muayenesi ve vücudundan örnek alınmasına ilişkin koşullar CMK'nın 75. maddesinde ve Beden Muayenesi Yönetmeliğinin 4 ve 6. maddelerinde düzenlenmiştir. Şüpheli veya sanığın dış beden muayenesinin koşullarına ise Kanunda değil Beden Muayenesi Yönetmeliğinin 5. maddesinde yer verilmiştir[297]. Özel kanunlardaki alkol muayenesine ve kan örneği alınmasına ilişkin hükümler saklı tutulmuştur (CMK m. 75/7).

Ceza muhakemesinde beden muayenesi ve vücuttan örnek alınmasına başvurulabilmesi için kural olarak soruşturma evresine başlanmış olması gerekir. Ancak soruşturma evresini başlatacak ölçüde suç şüphesinin bulunması durumunda da soruşturmaya beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması talebiyle başlanması da mümkündür[298].

Şüpheli veya sanığın iç beden muayenesi ve vücudundan kan veya benzeri biyolojik örneklerle, saç, tükürük, tırnak gibi örneklerin alınmasına savcının ya da mağdurun talebiyle veya re'sen hakim veya mahkeme tarafından karar verilebilmektedir. Gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda savcı tarafından da beden muayenesi ve vücuttan örnek alınmasına karar verilebilmektedir. Bu karar yirmi dört saat içinde hakim ya da mahkemenin onayına sunulmaktadır. Yargılama makamı kararı yirmi dört saat içinde vermektedir. Yargılama makamı tarafından onaylanmayan kararlar hükümsüz kalarak, elde edilen bulgular delil olarak kullanılamaz (CMK m. 75/1, Yönetmelik m. 4/1). Hakim ya da mahkeme kararına itiraz edilebilmektedir (75/6).

Şüpheli veya sanık üzerinde dış beden muayenesi Cumhuriyet savcısı ile emrindeki adli kolluk görevlileri veya kovuşturma makamlarının talebiyle yapılabilir

---

[297] Kişinin vücut bütünlüğüne yönelik bir müdahale teşkil eden dış beden muayenesinin şüpheli veya sanık bakımından koşullarının kanunla değil yönetmelikle düzenlenmesi doktrinde eleştiri konusu olmuştur. Zira Anayasada da kanunda yazılı haller dışında kişinin vücut bütünlüğüne dokunulmayacağı belirtilmektedir. Eleştiriler için bkz. Akbulut, Dış Beden Muayenesi, s. 90; Turhan, Beden Muayenesi, s. 1031.

[298] Akbulut, Dış Beden Muayenesi, s. 98.

(Yönetmelik m. 5/1). Buna göre, şüpheli veya sanığın dış beden muayenesinin yapılabilmesi için karar alınmasına gerek yoktur, Yönetmelikte belirtilen kişilerin talebiyle tedbire başvurulabilecektir[299].

Yönetmeliğin 18. maddesinin 3. fıkrasında, şüpheli veya sanığın kendiliğinden başvurarak rıza göstermesi durumunda, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının istemi, kovuşturma aşamasında ise hakim veya mahkeme kararıyla tıbbi muayenelerinin yapılabileceği ve vücutlarından örnek alınabileceği düzenlenmektedir.

Üst sınırı iki yıldan daha az hapis cezasını gerektiren suçlarda şüpheli veya sanık üzerinde iç beden muayenesi yapılamamaktadır. Hatta şüpheli veya sanıktan kan veya benzeri biyolojik örneklerle saç, tükürük, tırnak gibi örnekler de alınamamaktadır (CMK m. 75/5, Beden Muayenesi Yönetmeliği m. 4/5, 6/5).

Şüpheli veya sanığın dış beden muayenesine başvurulabilmesi bakımından ise isnat edilen suçun cezası bakımından belli bir sınırlama öngörülmemiştir (Beden Muayenesi Yönetmeliği m. 5). Bu da dış beden muayenesinin bütün suçlar için yapılabildiği anlamına gelir[300].

CMK'nın 75. maddesinin 3. fıkrasında, şüpheli veya sanığın iç beden muayenesi veya vücudundan kan veya benzeri biyolojik örnekler alınmasına tabip veya sağlık mesleği mensubu diğer bir kişinin yetkili olduğu belirtilmiştir. Sağlık mesleği mensuplarının kimler olduğu Beden Muayenesi Yönetmeliğinin 3. maddesinde tanımlanmıştır. Buna göre*, "tabip, diş tabibi, eczacı, ebe, hemşire ve sağlık hizmeti veren diğer kişiler"* olarak belirtilmiştir. Bu düzenlemede saç, tırnak ve tükürük gibi örneklerin alınmasında kimin yetkili olduğuna dair bir belirlemede bulunulmaması dikkat çekmektedir. Beden Muayenesi Yönetmeliğinde şüpheli veya sanığın iç ve dış beden muayenesinin ancak tabip tarafından yapılabileceği; vücudundan örnek alınmasının ise, tabip veya tabip gözetiminde sağlık mesleği mensubu diğer bir kişi tarafından yapılabileceği düzenlenmektedir (Yönetmelik m. 4, 5 ve 6). Düzenlemede vücuttan alınacak örneklerin türü bakımından herhangi bir

---

[299] Centel/Zafer, s. 320; Akbulut, Dış Beden Muayenesi, s. 103; Aygün, s. 57; Apiş, s. 276; Dülger/Akbulut/Cin/Aydın, s. 353; Kaplan/Aydın, s. 122,129; Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 293, 294; Seçer/Bağrıaçık, s. 30.

[300] Akbulut, Dış Beden Muayenesi, s. 103; Aksoy İpekçioğlu, Beden Muayenesi, s. 34; Dülger/Akbulut/Cin/Aydın, s. 353; Aygün, s. 57; Sarsıkoğlu, s. 707; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 459; Özbek, Tıbbi Deliller, s. 365; Apiş, s. 279.

ayrıma gidilmemiştir. Doktrinde bu düzenlemenin, kişiden saç, tükürük, tırnak gibi örneklerin alınmasında herhangi bir tıbbi müdahalenin söz konusu olmayışı nedeniyle bu türden örneklerin kolluk görevlilerince alınabilmesine imkan sağlamak için yapıldığı ifade edilmektedir[301]. Yönetmelikte şüpheli veya sanığın dış beden muayenesinin de ancak tabip tarafından yapılacağı düzenlenmiştir (Yönetmelik m. 5/3). Aynı maddede girişimsel olmayan tıbbî görüntüleme yöntemlerinin de bedenin dış muayenesi sayılacağı, bu tür incelemelerin tabip tarafından veya tabip gözetiminde sağlık mesleği mensubu diğer bir kişi tarafından yapılacağı düzenlenmiştir (Yönetmelik m. 5/5). Doktrinde dış beden muayenesini soruşturma ve kovuşturma organlarının yapabileceği belirtilerek sadece hekim tarafından yapılacağını düzenleyen yönetmelik hükmü eleştirilmiştir[302].

CMK'nın 75. maddesinin 2. fıkrasında şüpheli veya sanığın iç beden muayenesinin yapılabilmesi veya vücudundan kan veya benzeri biyolojik örnekler alınabilmesi, sağlığına zarar verme tehlikesinin bulunmaması koşuluna bağlanmaktadır. Aynı koşul Beden Muayenesi Yönetmeliğinde şüpheli veya sanığın dış beden muayenesi bakımından da düzenlenmektedir (Yönetmelik m. 5/3). CMK'da şüpheli veya sanığın vücudundan örnek alınmasında sağlığına zarar vermeme koşulu yalnızca kan veya benzeri biyolojik örnekler bakımından ifade edilirken, Yönetmelikte, vücuttan alınan örnekler bakımından bir ayrım yapılmadan sağlığa zarar vermeme koşulu düzenlenmiştir (Beden Muayenesi Yönetmeliği m. 6/3).

Yapılan müdahalenin kişinin sağlığına zarar verme tehlikesinin bulunup bulunmadığının belirlenmesi konusunda bilirkişiye başvurulmalıdır[303]. Muayeneden kaynaklanan geçici rahatsızlıklar zarar verme tehlikesi kapsamında değerlendirilmezken, muayene sona erdikten sonra bile etkisini devam ettiren rahatsızlıklar zarar verme tehlikesi olarak nitelendirilmelidir[304]. Kişinin muayeneden korkması veya muayene nedeniyle kendini psikolojik bir baskı altında hissetmesi

---

301 Turhan, Beden Muayenesi, s. 1055.

302 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 61.

303 Özbek/Doğan/Bacaksiz, s. 459; Özbek, Tıbbi Deliller, s. 368; Özbek, Cmk İzmir Şerhi, s. 259; Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 236; Özkan, s. 71; Alan, s. 50; Dülger/Akbulut/Cin/Aydın, s. 361; Apiş, s. 285.

304 Turhan, Beden Muayenesi, s. 1049; Ünver/Hakeri, s. 273; Aygün, s. 60; Sarsıkoğlu, s. 702; Apiş, s. 284.

sağlığına zarar verme tehlikesi kapsamında değerlendirilmez[305]. Müdahalenin kişinin sağlığına zarar verme tehlikesinin bulunmaması koşulu bakımından kişinin bedensel sağlığının yanı sıra ruhsal sağlığı da gözetilmelidir[306]. Zira sağlık hakkı kişinin hem maddi hem de manevi varlığı bakımından bir bütün olarak değerlendirilir[307]. Müdahalenin kişinin sağlığına zarar verecek nitelikte olup olmadığının tespiti, somut olayda müdahaleye maruz kalan kişinin sağlık durumu dikkate alınarak yapılmalıdır. Bu nedenle müdahalenin ne şekilde yapıldığının bir önemi bulunmamaktadır[308].

Beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması, koruma tedbiri niteliğine sahip olan bir ceza muhakemesi işlemi olduğu için, bu tedbirin yerine getirilmesinde de diğer koruma tedbirlerinde olduğu gibi oranlılık ilkesine dikkat edilmelidir[309]. Oranlılık, araçla amacın yöntemle hedefin dengeli olması demektir. Şüpheli veya sanığın beden muayenesi ve vücudundan örnek alınmasına, tedbirin sonucunda elde edilecek yarar ile temel hak ve özgürlüklere verilecek olan zarar arasında denge bulunması halinde başvurulmalıdır[310]. Kişinin temel hak ve özgürlüklerine daha az zarar verebileceği öngörülen bir tedbirle amaca ulaşılabilmesi mümkünken, daha ağır bir tedbire başvurmak orantılılık ilkesine aykırıdır[311]. Bu nedenle delil elde edilmesi bakımından beden muayenesi ve vücuttan örnek alınması tedbirine başvurulması zorunlu olmalıdır[312].

d. Diğer Kişilerin Beden Muayenesi ve Vücudundan Örnek Alınması

Şüpheli veya sanık dışında kalan diğer kişilerin beden muayenesi ve vücudundan örnek alınmasına ilişkin koşullar CMK'nın 76 ve Beden Muayenesi Yönetmeliğinin 7 ve 8. maddelerinde düzenlenmektedir.

Kanunda diğer kişiler, şüpheli veya sanık dışında kalan mağdur olarak (CMK, m. 76), Yönetmelikte ise mağdur ve diğer kişiler olarak (Muayene Y. m. 7, m. 8)

---

305 Sarsıkoğlu, s. 702; Dülger/Akbulut/Cin/Aydın, s. 361.

306 Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 233; Alan, s. 51; Aksoy İpekçioğlu, Beden Muayenesi, s. 32; Centel/Zafer, s. 318; Apiş, s. 284.

307 Centel/Zafer, s. 318.

308 Şahin, Cumhur, Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi, Ankara, 2005, s. 242; Öztürk vd., s. 534; Aygün, s. 60; Sarsıkoğlu, s. 702; Kaplan/Aydın, s. 123; Apiş, s. 284.

309 Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 229; Akbulut, Dış Beden Muayenesi, s. 111.

310 Akbulut, Dış Beden Muayenesi, s. 111; Sarsıkoğlu, s. 704; Apiş, s. 280.

311 Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 231.

312 Apiş, s. 280; Arslan, Sadettin, Şüpheli veya Sanığın Beden Muayenesi, Terazi Hukuk Dergisi, 2007, C. 2, S. 9, s. 107.

tanımlanmaktadır[313]. CMK'nın 76. maddesinin başlığından diğer kişiler, şüpheli veya sanık dışında kalan diğer kişiler olarak anlaşılsa da, içeriğine bakıldığında sadece mağdur ve soy bağı araştırılacak çocuktan bahsedilmektedir. Yönetmeliğin 7 ve 8. maddelerinde ise mağdur dışında kalan diğer kişilerin beden muayenesi ve vücudundan örnek alınmasından da söz edilmiştir. Dolayısıyla Yönetmeliğe göre, diğer kişilerin kapsamına mağdur ve soy bağı araştırılacak çocuk dışında kalan kişiler de girmektedir[314]. Bu bakımdan diğer kişileri, şüpheli veya sanık dışında kalan kişiler olarak kabul etmek gerekir[315].

Mağdur veya diğer kişilerin vücudu üzerinde dış ya da iç beden muayenesi yapılabilmesine ya da vücudundan kan veya benzeri biyolojik örneklerle saç, tükürük, tırnak gibi örnekler alınabilmesine Cumhuriyet savcısının istemiyle veya resen hakim ya da mahkeme, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise Cumhuriyet savcısı karar verebilmektedir. Cumhuriyet savcısının kararı yirmi dört saat içinde hakim ya da mahkemenin onayına sunulmaktadır. Hakim ya da mahkeme bu süre içinde kararını vermektedir. Kararlar onaylanmazsa hükümsüz kalıp, elde edilen deliller kullanılmamaktadır (CMK m. 76/1, Yönetmelik m. 7/1, 8/1). Ancak mağdurun rızasının varlığı halinde, beden muayenesi ve örnek alma için karar alınmasına gerek bulunmamaktadır (CMK m. 76/2, Yönetmelik m. 18/2). Mağdur dışında kalan diğer kişilerin kendiliğinden başvurarak rıza göstermesi durumunda, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının istemi, kovuşturma aşamasında ise hakim veya mahkeme kararıyla tıbbi muayenelerinin yapılabileceği ve vücutlarından örnek alınabileceği düzenlenmektedir (Yönetmelik m. 18/3).

CMK'nın 76. maddesinde tanıklıktan çekinme hakkına sahip olan kişilerin muayene edilmekten ya da örnek vermekten de çekinebileceği ifade edilmektedir. Bu karar, çocuklarda ve akıl hastalarında kanuni temsilcisi tarafından verilmektedir. Çocuk ya da akıl hastası tanıklığın hukuki anlamı ve sonuçlarını algılayabilecek nitelikte olursa, onların da görüşleri alınmaktadır. Ancak kanuni temsilcisinin şüpheli

---

313 Kunter/Yenisey/Nuhoğlu'ya göre diğer kişiler olarak, mağdur, soybağı araştırılacak çocuk ve diğer kişileri öngörmüştür. Bkz. Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 257; Yenisey/Nuhoğlu, s. 641.Yazar Soyaslan, diğer kişiler olarak, mağdur ve üçüncü kişileri belirtmektedir. Üçüncü kişiler olarak ise, şüpheli veya sanık veya mağdur dışında, bunların akrabaları ve herhangi bir üçüncü kişi olarak tanımlamaktadır. Bilgi için bkz. Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 254, 255.

314 Dülger/Akbulut/Cin/Aydın, s. 360; Sarsıkoğlu, s. 710.

315 Akbulut, Dış Beden Muayenesi, s. 99.

ya da sanık olması halinde, kişinin tanıklıktan çekinip çekinmeyeceğine ilişkin kararı hakim vermektedir. Kanuni temsilcisine ilişkin kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilirse, hakim kararıyla yapılan muayenenin neticeleri ve alınan örnekler onun izni olmaksızın delil olarak kullanılmamaktadır (CMK m. 76/4). Beden muayenesi veya vücuttan örnek alınması sırasında hukuka aykırı bir şekilde elde edilen deliller, delil olarak kullanılmamaktadır[316].

Soruşturma ya da kovuşturma evresinde çocuğun soybağının[317] araştırılmasına gerek duyulması halinde, Cumhuriyet savcısının istemiyle veya resen hakim veya mahkeme tarafından, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise Cumhuriyet savcısı tarafından karar verilmektedir (CMK, m. 76/3).

Diğer kişilerin beden muayenesi ve vücudundan örnek alınmasını düzenleyen CMK ve Beden Muayenesi Yönetmeliği hükümlerinde, işlenen suçun cezasının ağırlığı bakımından bir belirlemede bulunulmamaktadır. Şüpheli veya sanık dışında kalan diğer kişiler bakımından iç ve dış beden muayenesi vücuttan örnek alınması işlemine cezanın belli bir ağırlıkta olması koşulu aranmaksızın herhangi bir suç için başvurulabilmektedir[318].

CMK'da diğer kişilerin beden muayenesi ve vücudundan örnek alınmasını kimlerin yapacağına ilişkin bir belirleme bulunmamaktadır. Beden Muayenesi Yönetmeliğinde mağdur veya diğer kişilerin beden muayenesinin tabip, vücudundan örnek alma işleminin ise tabip veya tabip gözetiminde sağlık mesleği mensubu diğer bir kişi tarafından yapılacağı ifade edilmektedir (Beden Muayenesi Yönetmeliği m. 7,8). Yönetmelikte şüpheli veya sanığın dış beden muayenesinin sağlık mesleği mensubu bir kişi tarafından girişimsel olmayan tıbbi görüntüleme yöntemlerinin kullanılarak yapılmasına ilişkin düzenlemenin diğer kişiler bakımından öngörülmemiş olması bir eksikliktir[319].

Diğer kişilerin beden muayenesi ve vücudundan örnek alınmasına sağlığını tehlikeye düşürmemek ve cerrahi müdahalede bulunmamak koşuluyla başvurulabilmektedir (CMK m. 76/1, Yönetmelik m. 7 ve 8). Cerrahi müdahale, tıbbi

---

316 Özbek / Doğan/ Bacaksız, s. 462.

317 Soybağı (nesep), bir kimsenin üst soyu dar anlamı ile ana-babası ile olan kan bağını ifade etmektedir. Bu bağ doğal ve/veya hukuki bir bağdır. Bkz. Özbek/Doğan/Bacaksız, s .463.

318 Aksoy İpekçioğlu, Beden Muayenesi, s. 34; Centel/Zafer, s. 324; Dülger/Akbulut/Cin/Aydın, s. 354; Sarsıkoğlu, s. 711.

319 Akbulut, Dış Beden Muayenesi, s. 106.

aletler yardımıyla vücutta yapılan tanı ya da tedaviye yönelik operasyonları ifade eder (Beden Muayenesi Yönetmeliği m. 3).

Şüpheli veya sanıktan farklı olarak, diğer kişilerin beden muayenesi ve vücudundan örnek alınmasında cerrahi müdahalede bulunmamak koşulu aranmaktadır. Bu nedenle diğer kişiler üzerinde gerçekleştirilen muayene ve örnek alma işlemlerinde cerrahi müdahaleye başvurulamayacaktır[320]. Söz konusu düzenleme bakımından diğer kişilerin beden muayenesi ve vücudundan örnek alınmasının şüpheli veya sanığa göre daha zorlaştırıldığı söylenebilir[321].

Ceza muhakemesinde diğer kişilerin beden muayenesi ve vücudundan örnek alınmasına başvurulabilmesi için suçun cezasının belli bir ağırlıkta olması koşulunun aranmaması, bu işleme her durumda başvurulabilmesini haklı kılmamaktadır. Başvurulan işlemin aynı zamanda koruma tedbiri niteliğine sahip olması nedeniyle tedbire başvururken orantılılık ilkesi göz önünde bulundurulmalıdır[322]. Tedbire diğer yöntemlerle delil elde edilememesi veya diğer yöntemlerle sonuca ulaşılmayacağının anlaşılması üzerine son çare (ultima ratio) olarak başvurulmalıdır[323].

e. Kadının Muayenesi

Ceza muhakemesi kanununda kadının beden muayenesi de öngörülmektedir. Kadının muayenesi ile ilişkin düzenleme Ceza Muhakemesi Kanununun 77. maddesinde ve Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğinin Tespiti Hakkında Yönetmeliğin 11.maddesinde yer almaktadır. Buna göre kadının muayenesi, istemi halinde ve olanaklar elverdiğinde bir tabip tarafından yapılmaktadır (CMK m. 77, Yönetmelik m. 11, f.1). Muayene edecek kadının talebine rağmen bir kadın tabibin bulunmasına olanakların elvermediği hallerde muayenede tabip ile beraber başka bir kadın sağlık mesleği personeli bulundurulmasına özen gösterilmektedir (Yönetmelik m. 11, f. 2). Bu düzenlemenin altında yatan sebep kadının ar, haya ve utanma duygusunun korunmasıdır[324]. Yani beden muayenesinin yapılması için kadının bir kadın hekim tarafından yapılmasını

---

320 Dülger/Akbulut/Cin/Aydın, s. 364-365; Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 63; Centel/Zafer, s. 323;Yenisey/Nuhoğlu, s. 642; Ünver/Hakeri, s. 278; Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 297.

321 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 289; Mahmutoğlu, Beden Muayenesi, s. 26.

322 Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 229.

323 Mahmutoğlu, Beden Muayenesi, s. 26; Özbek, Tıbbi Deliller, s. 368; Sarsıkoğlu, s. 703.

324 Aygün, s. 61, 62; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 463; Bkz. Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 531.

talep etmesi gerekmektedir[325]. Bu kadın şüpheli, sanık, mağdur[326] ya da tanık konumundaki kadındır[327]. Ancak kadın hekime ulaşılması mümkün olmazsa[328] veya talebe rağmen muayene yapılacak yerde bir kadın hekimi bulunamazsa, başka bir sağlık mesleği mensubu kadın tarafından muayene yapılmaktadır. Bu da mümkün olmazsa, beden muayenesi bir erkek hekim tarafından yapılmaktadır[329]. Ancak, muayene sırasında tabip ile birlikte başka bir kadın sağlık mesleği personelinin bulundurulmasına özen gösterilmektedir[330].

Şüpheli, sanık ve diğer kişilerin beden muayenesinde olduğu gibi, kadının beden muayenesi sırasında da ölçülülük ilkesi ve zarar verme tehlikesinin bulunmaması gibi şartların sağlanması gerekmektedir[331]. Bu düzenleme Yönetmelikte ve Kanunda da düzenlenerek, muayenenin kişinin sağlığına açıkça ve öngörülebilir zarar verme tehlikesinin bulunmaması gerekir şeklinde ifade edilmiştir (Yönetmelik m. 5, f. 3, CMK m. 76, f. 1).

Doktrinde kadının dış beden muayenesinin açıkça madde kapsamına girmediği, sadece iç beden muayenesi ile vücuttan kan ya da benzeri biyolojik örneklerin alınmasının düzenlendiği belirtilmektedir. Bununla birlikte, ilgili maddenin dış beden muayenesi bakımından da evleviyetle uygulanması gerektiği belirtilmektedir[332].

2. Fizik Kimliğin Tespiti

Fizik Kimliğinin Tespitine yönelik düzenleme, Ceza Muhakemesi Kanununda (m. 81), Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespiti Hakkında Yönetmelikte (m. 15, m. 16) ve ve Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda (m. 5) düzenlenmiştir. Ancak Ceza Muhakemesi Kanununda ve Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespiti Hakkında Yönetmelikte kişinin fiziki kimliğin tespiti için kişinin fotoğrafı,

---

325 Centel/Zafer, s. 325; Bkz. Apiş, s. 288; Konrat, Merve, Ceza Yargılamasında İç ve Dış Beden Muayenesi, Adli Bilimler Dergisi, 2011, C.10, S.4, s. 47.
326 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 65; Aygün, s. 62.
327 Arslan, s. 109; Seçer/Bağrıaçık, s. 30.
328 Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 463; Bkz. Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 293.
329 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 66; Bkz. Cin, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 114.
330 Arslan, s. 109; Seçer/Bağrıaçık, s. 30.
331 Bkz. Akbulut, Dış Beden Muayenesi, s. 110,111; Bkz. Apiş, s. 280, 284; Bkz. Aygün, s. 57, 58, 64; Bkz. İpekçioğlu, Beden Muayenesi, s. 32.
332 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 65; Bkz. Akbulut, Dış Beden Muayenesi, s. 107; Bkz. İpekçioğlu, Beden Muayenesi, s. 24, 25.

beden ölçüleri, parmak ve avuç izi, bedenin diğer özellikleri, sesi ve görüntüleri alınması gerektiği düzenlenmişken, Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda kişinin parmak izi ve fotoğrafların kayda alınması gerektiği düzenlenmiştir. Ceza Muhakemesi Kanunu ve Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu düzenlemeleri arasında farklılıkların bulunduğu görülmektedir[333].

Fiziki kimlik, şüpheli veya sanığı diğer kişilerden ayıran dış görünüş ve beden ölçüleri ile parmak izi, avuç izi, ayak izi, yüz biçimi gibi fiziksel özellikler bütünüdür. Bu özelliklerin ortaya çıkarılması[334] ve kayıt altına alınması işlemine de fizik kimliğin tespiti denmektedir[335].

Ceza Muhakemesi Kanunu ve Kimlik Tespiti Yönetmeliğine göre, üst sınırı iki yıl ya da daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı, şüpheli ya da sanığın kimliğinin teşhisi için gerekli olması halinde Cumhuriyet Savcısının emriyle söz konusu kişilerin fotoğrafı, beden ölçüleri, parmak ve avuç izleri, bedeninde yer alan ve teşhisini kolaylaştıracak diğer özellikleri, sesi ve görüntüleri alınmaktadır. Daha sonra soruşturma ve kovuşturma işlemlerine ilişkin dosyaya konulmaktadır (CMK m. 81, Kimlik Tespiti Yönetmeliği m. 15). Şüphelinin kimliği belli olmasa[336] ya da tanık tarafından belli olan şüpheli ya da sanığa ait izlerin teşhisi gerekiyorsa ya da izlerin olay yerinde tespit edilen izlerle kıyaslanması gerekiyorsa, ilgili kişilerin fotoğrafı, beden ölçüleri, parmak ve avuç izi, bedeninde yer almış olup teşhisini kolaylaştıracak diğer özellikleri, sesi ve görüntüleri alınmaktadır[337].

Fiziki kimliğin tespiti yoluna gidilmesinin amacı yürütülmekte olan Ceza Muhakemesinde şüpheli ya da sanığın ortaya çıkarılmasıdır[338]. Fizik kimliğinin tespiti işlemi esasında bir soruşturma işlemidir. Dolayısıyla, tedbire yönelik karar

---

333 Ayrıntılı bilgi için bkz. Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 67; Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 303-306; Centel/Zafer, s. 337; Özbek/Doğan/Bacaksız s. 470; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 25, 26; Yenisey/Nuhoğlu, s. 664.

334 Öztürk vd., s.538; Ömeroğlu, Ömer, Ceza Muhakemesinde Şüpheli ve Sanığın Fizik Kimlik Tespiti, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2014, C. 27, S. 115, s. 63.

335 Bkz. Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 25; Yenisey/ Nuhoğlu, s. 664; Ünver/Hakeri, s. 284.

336 Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 25; Yenisey/Nuhoğlu, s. 664; Ömeroğlu, Ceza Muhakemesinde Şüpheli ve Sanığın Fizik Kimlik Tespiti, s. 72.

337 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 66,67; Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 302, 303; Kaygusuz, Ziyaettin, Kimlik Sorma ve Kimlik Tespiti, Polis Bilimleri Dergisi, 2008, C. 10, S. 1, s. 100.

338 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 302; Öztürk vd., s. 538, 539; İpekçioğlu, Beden Muayenesi, s. 29; İpekçioğlu, Pervin Aksoy, Vücuttan Örnek Alma İşleminin Hukuki Niteliği ve Anayasaya Uygunluğu, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 2013, C. 19, S. 2, s. 1168; Ömeroğlu, Ceza Muhakemesinde Şüpheli ve Sanığın Fizik Kimlik Tespiti, s. 67; Kaygusuz, Kimlik Sorma ve Kimlik Tespiti, s. 100.

verme yetkisi soruşturma evresinde yalnız Cumhuriyet Savcısına aittir ve bu konuda hakimden bir kararın alınması beklenmemektedir[339]. Ancak bu tedbire kovuşturma evresinde de başvurulabilir ve bu durumda yargılama makamının kararına göre işlem yapılacaktır[340]. Fizik kimliğin tespitine yönelik emrin yazılı olması gerekmemektedir, sözlü emir yeterlidir. Ancak sözlü emrin en kısa sürede yazılı hale dönüştürülmesi gerekmektedir (CMK m. 161, f. 3). Kolluğun kendiliğinden fizik kimlik tespiti işlemlerini yapma yetkisi yoktur[341]. Yani kolluğa fizik kimliğin tespitine karar verme yetkisi tanınmamıştır[342]. Ancak Polis Vazife ve Salahiyet Kanunun ek maddesine göre, polis gerekli ve acele olduğu gerekçesiyle olay yerinde kişinin parmak izini ve fotoğrafını alabilmektedir (PVSK ek m. 6, f. 3, 4).

Tedbirin konusunu şüpheli veya sanığın fotoğrafı, beden ölçüleri, parmak ve ayak izi, bedeninde yer alan ve teşhisi kolaylaştıran diğer özlellikleri ile ses ve görüntülerinin kayda alınması oluşturmaktadır[343]. Öncelikli olarak elin iç yüzeyindeki derinin özel kıvrımlı şekilleri olan parmak ve avuç izleri, fotoğrafı ve eşkal bilgileri kullanılmaktadır. Bu işlemler olay yeri inceleme ve kimlik tespit konusunda özel eğitim almış uzman kolluk mensubu tarafından gerçekleşmektedir (Kimlik Tespiti Yönetmeliği m. 15). Olay yerinden alınan parmak izleri bilgisayara aktarılıp, bilgisayardaki tüm parmak izleri ile karşılaştırılmaktadır[344].

Kovuşturmaya yer olmadığı kararına itiraz süresinin dolması, itirazın reddi, beraat ya da ceza verilmesine yer olmadığı kararı verilip kesinleşmesi durumunda bu kayıtlar Cumhuriyet Savcısının huzurunda derhal yok edilip, tutanağa geçirilmektedir (CMK m. 81, f. 2, Kimlik Tespiti Yönetmeliği m. 16).

Mahkumiyet kararının verilmesi halinde ise, fizik kimliğine ilişkin kayıtlar muhafaza edilmektedir (Kimlik Tespit Yönetmeliği m. 17). Mahkumiyet halinde bu

---

339 Şahin/Göktürk, CMH-2, s.66; Bkz. Ünver/Hakeri, s. 285; Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s.258; Bkz. İpekçioğlu, Vücuttan Örnek Alma İşleminin Hukuki Niteliği ve Anayasaya Uygunluğu, s. 1167, 1168; Öztürk vd., s. 540; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 26; Yenisey/ Nuhoğlu, s. 664.

340 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 66.

341 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 66; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 26; Yenisey/Nuhoğlu, s. 664; Kaygusuz, Kimlik Sorma ve Kimlik Tespiti, s. 99.

342 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 304, 305; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 26; Yenisey/ Nuhoğlu, s. 664; Ünver/Hakeri, s. 285.

343 Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 470.

344 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 304; Bkz. Cin, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, s. 114; Centel/Zafer, s. 337-339; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 26.

kayıtlar, dava dosyasında muhafaza edilmektedir (CMK m. 81, f. 1). Ayrıca parmak izi kayıtları, özel sistemde kaydedilmektedir (PVSK m. 5).

3. Yer Gösterme

Uygulamada soruşturma evresinde sıkça başvurulan ve ilk defa CMK m. 85'te düzenlenen yer gösterme işleminin niteliği konusunda belirsizlik bulunmaktadır. Münhasıran bir soruşturma işlemi olarak düzenlenen yer gösterme, şüphelinin açıklamalarının doğruluğunu teyit etmek amacıyla yaptırılan bir işlemdir[345].

CMK m. 85'e göre yer gösterme işlemini yaptırmaya kural olarak Cumhuriyet savcısı yetkilidir. Ancak CMK'nın 250. maddesinin birinci fıkrası kapsamına giren suçlar söz konusu olduğunda, adli kolluk amiri de yer gösterme işlemi yaptırmaya yetkilidir. Yer gösterme işlemi kendisine yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmuş, suçunu ikrar etmiş olan şüpheliye yaptırılabilmektedir. Açıklamalarının doğruluğunu teyit etmek amacıyla başvurulan bir işlemdir[346].

Soruşturmayı geciktirmemek kaydıyla, müdafi de yer gösterme işlemi sırasında hazır bulunabilir.

Yer gösterme işlemi, CMK'nın 169. maddesine uygun olarak tutanağa bağlanmalıdır.

4. Olay Yeri İnceleme

Delil araştırmasının ilk basamağı olan ve delillerin elde edilmesi açısından büyük önem taşıyan olay yeri inceleme suçla ilgili, iz, bulgu emare ve nesnelerin bulunmasına yönelik olarak uygulan bir işlemdir. Olay yeri, olayın başlangıcı, takibi ve sonucunda geçtiği mekanları kapsamaktadır[347].

Olay yeri incelemesi, maddi suç delillerinin ve suça ilişkin bulguların saptanabilmesi amacıyla yapılmaktadır. Elde edilebilecek maddi deliller, işlenen suçun yeniden canlandırılmasına, failin kimliğinin ve fail-mağdur-olay yeri arasındaki ilişkinin tespitine yarayan, laboratuvarda işlem gördükten sonra delil

---

345 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 68.
346 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 68.
347 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 69.

olarak kullanılabilecek nesne, iz veya bulgulardır. Maddi yapıya sahip olup dokunulabilen, canlı veya cansız değerlerdir.

Olay yeri incelemesi belirti delillerinin toplanmasına iliikin olduğundan II. Bölümde belirti delilleri incelenirken anlatılacaktır. Burada detaylandırma yapılmamaktadır.

5. Koruma Tedbiri Olarak Arama ve Elkoyma

a. Arama

Ceza Muhakemesi Hukukunda arama demek, kişinin ya da delillerin ya da müsadere edilecek eşyanın ele geçirilmesi için evde ya da başka bir yerde araştırılması demektir. Arama iki türden oluşmaktadır. Bunlar adli arama ve önleme aramasıdır. Adli amaçlı aramaya adli arama, önleme amaçlı aramaya da önleme araması denmektedir. Yani arama şüpheli ve sanığı ya da bir delili ele geçirmek için yapılabileceği gibi, suçun işlenmesini ya da bir tehlikeyi önlemek amacıyla da yapılabilmektedir. Adli arama, Ceza Muhakemesi Kanununda ve Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinde yer almışken, önleme araması Polis Vazife ve Salahiyet Kanununda ve Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğinde düzenlenmiştir[348]. Önleme aramasına ilişkin başka kanunlarda da düzenleme bulunmaktadır. Çalışmada adli aramaya yer verilecektir.

Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğine göre adli arama, bir suç işlemek ya da buna iştirak ya da yataklık etmek makul şüphesi altında bulunan kimsenin, saklananın, şüphelinin, sanığın ya da hükümlünün yakalanması ve suçun iz, eser, emare ya da delillerinin elde edilmesi için bir kimsenin özel hayatının ve aile hayatının gizliliğinin sınırlandırılarak konutunda, işyerinde, kendisine ait diğer yerlerde, üzerinde, özel kağıtlarında, eşyasında ve aracında yapılan araştırma işlemidir (Yönetmelik m. 5).

---

[348] Bkz. Cin, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, s. 133; Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 238, 239; Gökcen, Ahmet/Balcı, Murat/Alşahin, M. Emin/Çakır, Kerim, Ceza Muhakemesi Hukuku II, Ankara 2018, s. 100; Bkz. Keskin-Kiziroğlu, Serap, Türk Hukukunda Arama ve Elkoyma, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2008, C. 7, S. 1, s. 144; Doğan, Duygu Çağlar, Ceza Muhakemesinde Adli Arama, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2011, C. 23, S. 92, s. 158; Sırma, Özge, Güncel Olaylar Çerçevesinde 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Arama, Terazi Hukuk Dergisi, 2009, C. 4, S. 34, s. 29, 30.

Ceza Muhakemesi Kanununa göre şüpheli ya da sanığı yakalayabilmek için ya da suç delillerini elde etmek için, şüpheli ya da sanığın üstü, eşyası, konutu, işyeri ya da ona ait diğer yerler aranabilmektedir. Aramanın yapılabilmesi için makul şüphe var olmalıdır (CMK m. 116, f. 1)[349].

Adli arama amacına göre, ya yakalama araması ya da bir delil araması niteliğindedir. Arama, şüpheli veya sanığın yakalanması amacıyla yapılıyorsa yakalama aramasını; suç delillerinin elde edilebilmesi amacıyla yapılıyorsa delil aramasını oluşturmaktadır[350].

Şüpheli ya da sangın yakalanabilmesi ya da suç delillerinin elde edilebilmesi için diğer kişilerin de üstü, eşyası, konutu, işyeri ya da ona ait diğer yerler aranabilmektedir. Bu hallerdeki aramanın yapılması, aranılan kişinin ya da suçun delillerinin belirtilen yerlerde bulunduğunun kabul edilebilmesine olanak sağlayan olayların varlığına bağlıdır (CMK m. 117, f. 1, f. 2). Ancak bu sınırlama şüpheli ya da sanığın bulunduğu yerler ile izlendiği sırada girdiği yerler hakkında geçerli değildir (CMK m. 117, f. 3). Suçüstü halinde kaçan şüphelinin üçüncü bir kişinin konutuna girmesi halinde veya suç eşyasını söz konusu kişinin konutuna atması hali buna örnektir[351].

Diğer kişiler kavramına tüzel kişiler, resmi makam ve daireler girmektedir[352]. Kusur yeteneği olmayan kişilerin şüpheli olarak kabul edilemeyeceği, dolayısıyla bu kişilerin şüpheli ya da sanık sıfatıyla aranamayacağı ancak diğer kişiler kapsamında aranabileceği belirtilmektedir[353]. Tanıklıktan çekinme hakkı olan kişilerin de üstü veya eşyası aranabilmektedir[354].

---

[349] Makul şüphe, hayatın akışına göre somut olaylar karşısında genellikle duyulan şüphedir. Makul şüphe, aramanın yapılacağı zaman, yer ve ilgili kişinin ya da onunla birlikte olanların davranış tutum ve biçimleri, kolluk memurunun taşındığından şüphe ettiği eşyanın niteliği gibi sebepler göz önünde tutularak belirlenmektedir. Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği m. 6, RG 01.06.2005 No. 25832.

[350] Keskin-Kiziroğlu, Serap, 5171 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Basit Arama (Adli Arama), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2009, C. 58, S. 1, s. 144; Keskin-Kiziroğlu, Türk Hukukunda Arama ve Elkoyma, s. 144; Bkz. Özbek, Veli Özer/Bacaksız, Pınar, Ceza Muhakemesi Hukukunda Arama, Ceza Hukuk Dergisi, 2006, C. 1, S. 1, s. 147-149; Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 306; Bkz. Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 239.

[351] Gökcen/Balcı/Alşahin/Çakır, s. 106, 107.

[352] Şahin/Göktürk, CMH-1, s. 328.

[353] Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 239; Gökcen/Balcı/Alşahin/Çakır, s. 112.

[354] Gökcen/Balcı/Alşahin/Çakır, s. 112; Şahin/Göktürk, CMH-1, s. 328.

Arama hakim kararıyla ya da gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet Savcısının yazılı emri ile, Cumhuriyet Savcısına ulaşılamadığı takdirde ise kolluk amirinin yazılı emri ile arama yapılabilmektedir[355]. Kolluk amirinin yazılı emri ile yapılan arama sonuçları Cumhuriyet Başsavcılığına derhal bildirilmektedir. Kamuya açık olmayan kapalı alanlarda, konutta ve iş yerinde arama hakim kararıyla ya da gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet Savcısının yazılı emri ile yapılmaktadır (CMK m. 119, f. 1). Bu yerlerde kolluk amirinin aramaya karar verme yetkisi yoktur.

Konutta, işyerinde ya da diğer kapalı yerlerde arama gece vaktinde yapılmamaktadır (CMK m. 118, f. 1) [356]. Ancak gündüz başlayan arama işlemi gece de devam edebilmektedir[357]. Kanun gece arama yapılmaması kuralına bazı istisnaları da getirmiştir. Buna göre suçüstü ya da gecikmesinde sakınca bulunan hallerle, yakalanmış ya da gözaltına alınmış olup da firar eden kişi ya da tutuklu ya da hükümlünün tekrar yakalanması için, aramalar geceleyin de yapılabilmektedir (CMK m. 118, f. 2). Arama işlemi ölçülülük ilkesine uygun bir şekilde gerçekleştirilmelidir (CMK m. 141, f. 1-i).

Arama başlamadan önce söz konusu kişilere, bu kişilerin bulunmaması halinde yerine çağırılacak kişiye aramanın amacı hakkında bilgi verilmektedir (CMK m. 121, f. 1).

---

[355] Ancak bazı hususlarda arama kararı olmaksızın kolluk tarafından doğrudan doğruya arama işlemi yapılabilmektedir. Bunlar: hakkında tutuklama kararı ya da yakalama emri ya da zorla getirme kararı ya da gıyabı tutuklama kararı verilen kaçakların üstünde arama yapılması halinde; hakim kararı ya da Cumhuriyet Savcısının yazılı emri ile ya da kolluk tarafından doğrudan doğruya yakalanan kişinin, kendisine, başkalarına ya da yakalama işlemini yapan kolluk görevlilerine zarar vermesini önlemek için kaba üst araması sırasında; gözaltına alınan kişinin nezarethaneye konmadan önce yapılan üst aramada; herhangi bir sebeple hukuka uygun şekilde yakalandıktan sonra kolluk güçlerinin elinden kaçmakta olan kişilerin ya da işlenmekte olan ya da henüz işlenmiş olan ya da pek az önce işlendiğini gösteren belirtilerin olduğu suçun failinin yakalanması amacıyla, takibi sırasında girdikleri araç, bina ve eklentilerinde arama yapılması halinde, hakimin arama kararı veya yetkili merciinin yazılı şekildeki arama emri vermesi gerekmemektedir. Bkz. Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği m. 8; Bkz. Centel/Zafer, s. 434-436.

[356] Gece vakti deyiminden; güneşin batmasından bir saat sonra başlayan ve doğmasından bir saat evvele kadar devam eden zaman süresidir. TCK m. 6, f. 1-e.

[357] Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 245; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 332; Bkz. Gökcen/Balcı/Alşahin/Çakır, s. 106, 113, 114; Özbek/Bacaksız, Ceza Muhakemesi Hukukunda Arama, s. 173; Yılmaz, Yeşim, Bir Ceza Muhakemesi İşlemi Olarak Adli Arama, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2016, C. 29, S. 124, s. 272; Bkz. Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 308, 309.

Arama karar veya emrinde; aramanın nedenini oluşturan fiil, aranılacak kişi, aramanın yapılacağı konut veya diğer yerin adresi ya da eşya, karar veya emrin geçerli olacağı zaman süresi açıkça gösterilir. Arama tutanağına işlemi yapanların açık kimlikleri yazılır. Cumhuriyet savcısı hazır olmaksızın konut, işyeri veya diğer kapalı yerlerde arama yapabilmek için o yer ihtiyar heyetinden veya komşulardan iki kişi bulundurulur (CMK m. 119/2-4). Aramanın sonucunda, hakkında arama işlemi uygulanan kişiye istemi üzerine bir belge verilmektedir (CMK, m. 121, f. 1).

b. Elkoyma

Elkoyma bir koruma tedbiridir. Kendi içinde basit elkoyma ve özel elkoyma olarak ikiye ayrılmaktadır. Özel elkoyma kendi içerisinde, postada el koyma, taşınmaz hak ve alacaklara elkoyma, avukat bürosunda elkoyma, bilgisayara elkoyma gibi özel koşulları gerektiren özel elkoyma türlerinden oluşmaktadır[358]. Çalışmada basit elkoymaya yer verilecektir.

Elkoyma Ceza Muhakemesinde delil olan veya ileride delil olarak kullanılabilecek veya müsadereye tabi olan eşyanın, bu eşyayı elinde bulunduran kişinin rızası olmaksızın, kişinin eşya üzerindeki tasarruf yetkisini ortadan kaldırma tedbiridir[359].

Elkoymanın amacı, elkonulacak eşyanın delil değeri olmasından hareketle, muhakemenin yapılabilmesini sağlamaktır ve müsadere konusunu oluşturan eşyaya elkonulması olanağı çerçevesinde verilecek hükmün kağıt üzerinde kalmasını engellemektir[360].

CMK'ya göre, ispat aracı olarak yararlı görülen veya eşya veya kazanç müsaderesinin konusunu oluşturan malvarlığı değerlerinin muhafaza altına alınır (CMK m. 123)[361]. Yanında bu tür eşyayı ya da diğer malvarlığı değerlerini

---

[358] Öztürk vd., s. 516; Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 254; Cin, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, s. 141; Gökcen/Balcı/Alşahin/Çakır, s. 126.

[359] Öztürk vd., s. 516; Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 253; Bkz. Centel/Zafer, s. 444; Bkz. Cin, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, s. 138; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 361; Gökcen/Balcı/Alşahin/Çakır, s. 127; Özbek/Bacaksız, Ceza Muhakemesi Hukukunda Arama, s. 150; Yıldız, Ferhat, Ceza Değil Koruma Tedbiri: Gözaltı-Arama-Elkoyma, Ceza Hukuk Dergisi, 2010, C. 5, S. 13, s. 212; Aydın, Murat, Ceza Muhakemesinde Basit Elkoyma Koruma Tedbiri, Fasikül Hukuk Dergisi, 2011, C. 3, S. 21, s. 45.

[360] Öztürk vd., s. 516; Gökcen/Balcı/Alşahin/Çakır, s. 127,128; Keskin-Kiziroğlu, Türk Hukukunda Arama ve Elkoyma, s.148.

[361] Müsadereye konu olan kazanç Türk Ceza Kanunun 55.maddesinde ve Suç Eşyası Yönetmeliğin 3.maddesinde belirtilmiştir. TCK'nın 55.maddesine göre kazanç müsaderesi, suçun işlenmesi ile

bulunduran kişi, istem üzerinde bir şeyi göstermek ve teslim etmekle yükümlüdür (CMK m. 124, f. 1). Ancak rızasıyla teslim etmediği takdirde bü tür eşyaya el konulabilmektedir (CMK m. 124, f. 2). Kişinin kaçınması halinde bu şeyin zilyedi hakkında disiplin hapsine ilişkin hükümler uygulanmaktadır (CMK m. 124, f. 2). Yalnız şüpheli veya sanık veya tanıklıktan çekinebilen kişiler hakkında söz konusu hüküm uygulanmamaktadır (CMK m. 124, f. 2, Ay. m. 38, f. 5).

Elkoyma işlemine maruz kalan kişiler delil niteliğini taşıyan veya müsadereye tabi olan bir eşyayı elinde bulunduran kişilerdir. Yani elkoymaya, şüpheli ya da sanık hakkında başvurulabileceği gibi, eşyayı elinde bulunduran bunun dışındaki başka kişiler hakkında da başvurulabilmektedir[362].

Elkoyma işlemi hakim kararı üzerine ya da gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet Savcısının, Cumhuriyet Savcısına ulaşılamadığı hallerde ise kolluk amirinin yazılı emriyle kolluk görevlileri elkoyma işlemini gerçekleştirebilmektedir (CMK m. 127, f. 1). Ancak hakim kararı olmaksızın yapılan elkoyma işlemi, yirmi dört saat içinde görevli hakimin onayına sunulmaktadır. Hakim kararını, elkoymadan itibaren kırk sekiz saat içinde açıklar, aksi halde elkoyma kendiliğinden kalkmaktadır (CMK m. 127, f. 3). Elkoyma karar veya emri tek başına verilebileceği gibi, arama kararı ile birlikte de verilebilir[363]. Zilyedliğinde bulunan eşya ya da diğer malvarlığı değerlerine elkonulan kimse, hakimden her zaman bu konuda bir karar verilmesini isteyebilmektedir (CMK m. 127, f. 4).

B. Delillerin Değerlendirilmesi

1. Genel Olarak

Delillerin değerlendirilmesi soruşturma evresinde cumhuriyet savcısı tarafından, kovuşturma evresinde de mahkeme tarafından yapılmaktadır. Delillerin değerlendirilmesi, "*ceza muhakemesinde karar verme yetkisine sahip süjelerin, toplanan delillerden sonuç çıkarmalarını ve bunu kararlarında kullanmalarını*" ifade

---

elde edilen veya suçun konusunu oluşturan ya da suçun işlenmesi için sağlanan maddi menfaatler ile bunların değerlendirilmesi veya dönüştürülmesi sonucu ortaya çıkan ekonomik kazançlardır.

362 Öztürk vd., s. 512 vd.; Bkz. Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 362; Gökcen/Balcı/Alşahin/Çakır, s. 129-133.

363 Şahin/Göktürk, CMH-1, s. 339.

etmektedir[364]. Bu bağlamda hem hâkim hem de savcı delillerin değerlendirmesini serbestçe yapabilmektedir. Yalnız bu serbestliğin keyfilik olarak algılanmaması gerekmektedir[365]. Ancak bazı durumlarda, delillerin değerlendirilmesi sırasında, teknik bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır. Hâkim veya savcı delillerin değerlendirilmesi için hâkim veya savcılık mesleğinin dışındaki teknik bilgiye sahip olamayabilir[366]. Sahip olsalar da, bilgilerini kullanmamaları gerekir[367]. Çünkü bu durum yukarıda da ifade ettiğimiz gibi tarafların söz konusu bilgiyi tartışmaları imkânını ortadan kaldıracak, delillerin müşterekliği ilkesine aykırılık teşkil edecektir. Dolayısıyla, hâkim veya savcı normal olarak, kendi mesleki bilgilerinden faydalanabilir[368]. Söz konusu durumlarda hâkim, savcı veya mahkemenin, delillerin değerlendirilmesinde, teknik bilgilere sahip olan bilirkişilere başvurması gerekir[369].

Değerlendirmenin amacı, ortaya konulan herhangi bir delilin doğru ve inanılır olup olmadığını, ne kadar doğru ve inanılır olduğunu ya da somut olayı ne ölçüde temsil ettiğini ortaya çıkarmaktır[370].

2. Delil Değerlendirme Vasıtası Olarak Bilirkişi İncelemesi

a. Genel Olarak

Değişik dönemlerde "*tanık*", "*seçkin tanık*", "*hukuk danışmanı*", "*keşfin bir vasıtası*", gibi değişik isimlerle adlandırılan bilirkişi, uzmanlık yeteneğiyle mahkemeye ispat meselesinde yardım eden kişidir[371]. Bazı yazarlarca, "*uzman danışmanı*" veya "*hâkimin dürbünü*" şeklinde adlandırılan bilirkişi, olayın iz ve parçaları durumunda olan delilleri değerlendirmekle beraber onları adlandırmak

---

364 Akbulut, Delil Değerlendirme Yasakları, s. 7; Koca, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller, s. 221.

365 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 181; Akyürek, Güçlü, Ceza Yargılamasında Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Sorunu, TBBD, 2012, C.25, S.101, s. 62; Bkz. Dizdar, Emre, Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi, Fatih Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2015, C. 3, S. 2, s. 146.

366 Tosun, s. 786.

367 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 181.

368 Toroslu/Feyzioğlu, s. 232.

369 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 60, 69, 70; Tosun, s. 786; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 633; Yenisey/Nuhoğlu, s. 217; Doğan, Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi, s. 301.

370 Toroslu/Feyzioğlu, s. 231.

371 Karakurt, Mustafa/Ataç, Yasin, Bilirkişi Raporlarının Dil Yapısı, Adli Bilimler Dergisi, 2015, C. 14, S. 2, s. 44; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s.633; Yenisey/Nuhoğlu, s. 215 Cin, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, s. 105; Ünver/Hakeri, s. 253; Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 445; Dönmez, Burcu, Yeni CMK'da Bilirkişi Kavramı, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2007, C.9, s. 1145.

amacıyla tayin edilmektedir[372]. Bilirkişi, 6774 sayılı Bilirkişilik Kanununun 2. maddesinde: "*Çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hallerde oy ve görüşünü sözlü veya yazılı olarak vermesi için başvurulan gerçek veya özel hukuk tüzel kişisini ifade eder.*" şeklinde tanımlanmıştır.

Ceza muhakemesinde bilirkişi, çözümü uzmanlığı, özel ya da teknik bilgiyi gerektiren durumlarda görüşüne başvurulmak için hâkim, savcı veya mahkeme tarafından görevlendirilen gerçek veya tüzel kişidir. Bilirkişi görevlendirmesi CMK m. 63'te: "*Çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren hallerde bilirkişinin oy ve görüşünün alınmasına re'sen, Cumhuriyet savcısının, katılanın, vekilinin, şüphelinin veya sanığın, müdafiinin veya kanuni temsilcinin istemi üzerine karar verilebilir.*" şeklinde düzenlenmiştir.

Bilirkişinin hâkimin yerine geçip, hâkimlik fonksiyonu yürütmesi söz konusu değildir. Bu açıdan bilirkişi yalnızca kendisine verilmiş soruları cevaplamakla yükümlü olup bu sınırı aşmamalıdır. Yani bilirkişi hâkimin yardımcısı olarak rol oynamaktadır[373]. Bu açıdan bilirkişinin tarafsız olması da gerekir[374]. Örneğin, ispat olunan fiilin konusu uyuşturucu madde olduğu takdirde, bu maddenin uyuşturucu madde olup olmadığı, uzman bilirkişinin düzenlediği rapora göre belirlenmektedir[375]. Yine bilirkişi tarafından hazırlanan rapor, hâkim, savcı veya mahkeme tarafından serbestçe değerlendirilir. Diğer bir ifadeyle bilirkişi raporunun bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Ancak bilirkişi raporunun dikkate alınmadığı hususta gerekçesinin belirtilmesi gerekir[376].

Hâkimlik mesleğinin gerektirdiği bilgi, genel tecrübe veya genel bilgi ile çözülecek hususlarda bilirkişiye başvurulamayacağı kabul edilmektedir[377]. Bunun dışında teknik ve özel bilgi gerektiren konularda bilirkişiye başvurulmaktadır. Teknik bilgi; fizik, kimya, matematik gibi pozitif bilimlerin verilerini uygulamaya

---

372 Taşkın, Ahmet, Ceza Muhakemesinde Bilirkişiye Başvurma Zorunluluğu, CHD, 2007, C. 2, S. 3, s. 114.
373 Cin, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, s. 105.
374 Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 637; Tosun, s. 797.
375 Ünver/Hakeri, s. 253.
376 Yenisey/Nuhoğlu, s. 227.
377 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 71; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 639.

yeterli bilgidir. Özel bilgi ise hukuk bilimi dışındaki belli bir bilim dalının incelemesi sonucunda ortaya çıkan sonuçlara ilişkin bilgi olarak anlaşılmaktadır[378].

Bilirkişi ceza muhakemesinde doğrudan görev üstlenememekte hâkim, savcı veya mahkeme tarafından ihtiyaç duyulması halinde görevlendirilmektedir. Bilirkişiye başvurmanın zorunlu olduğu konular da vardır. Bu konular sahte para ve değerleri inceleme (CMK m. 73), şüpheli ya da sanığın akıl hastası olup olmadığını belirleme (CMK m. 74), şüpheli veya sanığın ve diğer kişilerin beden muayenesi ve vücudundan örnek alınması (CMK m. 75-77), moleküler genetik incelemeler (CMK m. 78), yeni doğmuş çocuğun ölüsü üzerinde inceleme (CMK m. 88), ölü muayenesi ve otopsi (CMK m. 86, 87), zehirlenme şüphesidir (CMK m. 89). Hatta bilirkişiye başvurulması gereken konular gittikçe genişlemektedir. Bunlar psikiyatri ve adli tıp bilgileri, ceset üzerinde incelemeler, parmak izi, toksikoloji, silahlar, kimya, mimari, bilimsel polis, daktilolar, biyoloji, muhasebe, mekanik, trafik, arkeoloji, yabancı dil, Türkiye'de eski harflerdir.

b. Bilirkişinin Görevlendirilmesi

Ceza yargılamasında hem soruşturma evresinde hem kovuşturma evresinde bilirkişi görevlendirilmesi mümkündür [379]. Soruşturma evresinde bilirkişi Cumhuriyet Savcısı tarafından görevlendirilirken, kovuşturma evresinde yargılama makamı tarafından görevlendirilmektedir[380]. Bilirkişi görevlendirilmesine re'sen, Cumhuriyet savcısının, katılanın, vekilinin, şüphelinin veya sanığın, müdafiinin veya kanuni temsilcisinin istemi üzerine karar verilebilir (CMK m. 63/1). Ancak Cumhuriyet Savcısının, hakimin ya da mahkemenin bu konuda kararı bulunması şarttır[381].

Kovuşturma evresinde, sanık ya da katılan da, herhangi bir görevlendirme bulunmadan, bilirkişiyi ya da uzman kişiyi duruşmaya getirebilme imkanına sahiptir[382].

---

[378] Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 71.
[379] Yenisey, Ceza Muhakemesi Hukukunda (Hukuka Uygun Bir Şekilde Elde Edilmiş) Delil, s. 16.
[380] Centel/Zafer, s. 298; Dülger, İbrahim, Ceza Muhakemesi Kanunundaki Bilirkişi İncelemesine İlişkin Düzenlemelerin Değerlendirilmesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2007, C. 11, S. 1-2, s. 661; Dönmez, Yeni CMK'da Bilirkişi Kavramı, s. 1155.
[381] Taşkın, Ceza Muhakemesinde Bilirkişiye Başvurma Zorunluluğu, s. 113.
[382] Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 74.

Kural olarak yargılama süresinde tek bir bilirkişi görevlendirilir. Ancak hakim ya da mahkeme gerekçe göstererek birden çok bilirkişi tayin edebilir[383]. Bilirkişi kural olarak, il adli yargı adalet komisyonunca düzenlenen bilirkişi listesinde yer alan kişiler arasından seçilir. Ama listede yer almayan kişi ya da kurumlar da bilirkişi olarak atanabilmektedir[384]. Ancak bu durumda bir gerekçeye dayanılması gerekir. Görevlendirilmiş resmi bilirkişiler ilk olarak atanırlar. Kamu görevlileri çalıştıkları kurumla ilgili davalarda bilirkişi olarak atanmamaktadır[385].

Resmi bilirkişilik görevini Adli Tıp Kurumu yerine getirmektedir. Bu kurum, adalet işlerinde bilirkişilik yapmak amacıyla kurulmuş bir kurumdur[386]. Bu kurum Adalet Bakanlığına bağlı olmakla beraber, mahkemeler, hâkimlikler ve savcılıklar tarafından sunulan meselelerde hem bilimsel hem de teknik görüş bildirme görevi yapmaktadır[387]. Ayrıca Merkez ve Şube Müdürlükleri Teşkilatıyla yaş tayini, cinsel suçlar, akıl hastalıkları, ölüm, otopsi, yaralanma, vücudun muayenesi, genetik incelemeler gibi uzmanlığı gerektiren konularda da iş yürütmektedir[388]. Adli Tıp Kurumundan başka Adli Tabipler, Devlet Hastaneleri, Sağlık Kurulları, Emniyet Genel Müdürlüğü, Kriminal Polis Laboratuarları, Jandarma Genel Komutanlığı, Narkotik Analiz Laboratuarı, T.C Merkez Bankası Darphanesi de yer almaktadır[389].

Bilirkişiler tanıklar gibi çağrı kaydıyla çağrılabilmektedir[390]. Çağrı kağıdında, gelmemenin sonuçları ve gelmeyen bilirkişinin zorla getirileceği hususunda karar verilebileceği belirtilmektedir[391]. Davet, telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi araçlarla da gerçekleştirilebilmektedir[392].

---

383 Tosun, s. 794; Centel/Zafer, s. 298; Öztürk vd., 389.

384 Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 447, 449; Öztürk vd., s. 390-391; Türkay, İmdat, Bilirkişilik Müessesesi ve Bilirkişi Ücretinin Vergilendirilmesi, Terazi Hukuk Dergisi, 2014, C. 9, S. 100, s. 684; Yenisey, Feridun, Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu'na Göre Tıbbi Deliller ve Bilirkişi İncelemesi, YÜHFD, 2006, C. 3, S. 2, s. 312.

385 Ünver/Hakeri, s.260; Türkay, Bilirkişilik Müessesesi ve Bilirkişi Ücretinin Vergilendirilmesi, s. 684.

386 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 182; Bkz. Tosun, s. 796; Cin, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, s. 108; Ünver/Hakeri, s. 429; Taşkın, Ceza Muhakemesinde Bilirkişiye Başvurma Zorunluluğu, s. 113.

387 Koç, Sermet, Bilirkişilik ve Adli Tıp Kurumu, TBBD, 2004, C. 17, S. 50, s. 144.

388 Bilgi için bkz. Taşkın, Ceza Muhakemesinde Bilirkişiye Başvurma Zorunluluğu, s. 126-146.

389 Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 449.

390 Bkz. Dönmez, Yeni CMK'da Bilirkişi Kavramı, s. 1159, 1165.

391 Yenisey/Nuhoğlu, s. 224.

392 Centel/Zafer, s. 299.

Bilirkişinin en önemli özelliği, özel bilgi sahibi olması[393] ve Cumhuriyet Savcısı, hakim veya mahkeme tarafından görevlendirilmesidir (CMK m. 63, m. 66/1). Bu iki özelliği kendisinde taşımayan kişi bilirkişi olarak adlandırılmayacaktır. Ancak bu özelliklerden birini taşımaması durumunda tanık olarak dinlenmesi mümkündür[394].

Bilirkişi görevine yemin etmekle başlar[395]. Görevi süresinde tarafsız, bağımsız[396], özenli, disiplinli[397] ve dürüst[398] olmalıdır.

Bazı yazarlar, ülkedeki bilirkişilik uygulamalarının son zamanlarda hatalı gerçekleştiğini, maddi gerçeğin elde edilmesinin daha da güçleştiğini belirtmektedirler. Ayrıca, sınırı aşan ifadelerle dolu bilirkişi mütalaalarının kabul görmemesi ve kusur oranının hakime bırakılması gerekirken, bilirkişilerin bazen kasıtlı, bazen bilgisizce sınırlarını aşarak yargılamaya olumsuz bir yön verdikleri görülmektedir[399]. Diğer yandan, uygulamada hakimlerin kanuni sınırları aşarak, bilirkişiye başvurdukları görülmektedir. Bilirkişi tarafından düzenlenen raporların, çoğu mahkemelerce herhangi bir incelemeye alınmadığı fark edilmektedir[400]. Bilirkişi hakim tarafından yürütülen yargı çalışmalarında yargısal nitelikteki görev ve yetkilerle donatılmış bir kişi rolünde kalmaktadır. Bu durum yargısal faaliyetlerin işleyişine ve uygulanmayan yasa hükümlerinin amacına ters düşmekle beraber, hakimin yargısal görev ve yetkilerini daraltarak, çağdaş hukuk düzeninde yadırganacak bir kurumu ortaya çıkarmaktadır. Yargılama sürecinde yaşanan sorunlar arasında bilirkişin bilgi eksikliğinin yanı sıra, Yüksek Mahkemenin ilk

---

393 Aşçıoğlu, Çetin, Yargılama Çalışmalarında Bilirkişi Sorunu ve (Hukuk Davalarında) Nitelendirmede Bilirkişinin Görevi, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 1992, C. 4, S. 3, s. 350; Çakmut Yenerer, Özlem, Cinsel Taciz Suçu ve Ceza Muhakemesi Kanunu'na Göre Bilirkişilik Kurumu, CHD, 2009, C. 4, S. 11, s. 133; Dönmez, Yeni CMK'da Bilirkişi Kavramı, s. 1150.

394 Centel/Zafer, s. 296.

395 Bilirkişi göreve başlamadan önce, *"görevimi adalete bağlı kalarak, bilim ve fenne uygun olarak, tarafsızlıkla yerine getireceğime namusum ve vicdanım üzerine yemin ederim"* biçiminde yeminde bulunması gerekir. Bkz. Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 637.

396 Dönmez, Yeni CMK'da Bilirkişi Kavramı, s. 1151.

397 Karakurt, Mustafa/Ataç, Yasin, Bilirkişi Raporlarının Dil Yapısı, Adli Bilimler Dergisi, 2015, C. 14, S. 2, s. 45.

398 Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s.640; Yenisey/Nuhoğlu, s. 223, 224; Tosun, s. 798, 799; Toroslu/Feyzioğlu, s. 235.

399 Cin, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, s. 106.

400 Ayrıntı için bakınız: Gündoğmuş, Ümit Naci/Kurtaş, Ömer/Boz, H/Biçer, Ümit/Çolak, Başar, Kusur ve Kusur Oranının Belirlenmesinde Bilirkişilerin Fonksiyonu, Adli Bilimler Dergisi, 2002, C. 1, S. 1, s. 65.

derece mahkemelerine olan güvensizliği, yargılama çalışmalarında iş çokluğu, pasif adli yargılama, pahalı yargı gibi nedenler de yer almaktadır[401].

c. Bilirkişi İncelemesi ve Raporu

İnceleme işlemi başlamadan önce bilirkişinin yemin etmesi gerekmektedir. Bu durumda bilirkişi listesinde yer alan bilirkişiler İl Adli Yargı Adalet Komisyonu önünde yemin etmektedirler. Söz konusu bilirkişiler, görevlendirildikleri her işte tekrar tekrar yemin etmezler (CMK, m. 64/5). Listede kayıtlı olmayan bilirkişiler, görev aldıkları sırada, kendilerini tayin eden mercii huzurunda yemin etmektedirler. Yeminin gerçekleşmesiyle ilgili tutanak hakimce ya da Cumhuriyet Savcısınca, zabıt katibince ve bilirkişice imzalanmaktadır (CMK m. 64/6). Herhangi bir engelin ortaya çıktığı hallerde yemin yazılı şekilde verilerek, metni dosyaya eklenmektedir. Ayrıca, söz konusu duruma yönelik gerekçenin kararda gösterilmesi lazımdır (CMK m. 64/7). Bilirkişinin inceleyeceği şeyler, listesi ile sayısı yapıldıktan sonra mühürlenmektedir. Bunlar tutanakla belirlenmektedir (CMK, m. 66/7).

Bilirkişinin görevlendirilmiş olduğu kararda, özel ya da teknik açıdan sorular yer alarak incelemenin metni ve yapılacağı süre verilmektedir (CMK, m. 66/1). Bilirkişi kendisini tayin eden yetkili mercii ile temasa geçerek, görevini yerine getirmektedir. Gerek olduğu takdirde bilirkişi, merci ile incelemenin gelişmeleriyle ilgili bilgisini paylaşmaktadır (CMK m. 66/3).

Bilirkişi incelemesini yerine getirebilmek için, şüpheliye, sanığa ve mağdura soru sorabilmektedir. Kanunun düzenlemesine göre, bilirkişi soracağı soruları hakim, mahkeme başkanı ya da Cumhuriyet Savcısının aracılığıyla sorabilir. Ancak duruma göre, bilirkişiye doğrudan soru sorma izni verilebilmektedir. Muayene ile görevlendirilen hekim bilirkişi, görevini yerine getirirken zorunlu saydığı soruları, hâkim, Cumhuriyet savcısı ve müdafi bulunmadan da mağdur, şüpheli veya sanığa doğrudan doğruya yöneltebilmektedir (CMK, m. 66/6).

Bilirkişi, görevi gereği şüpheli ve sanık gibi kişilerden başka kişilerin de bilgilerine başvurabilmektedir. Bilirkişi kendi uzmanlık alanında yer almayan herhangi bir konuyu ortaya çıkarmak üzere, uzman kişilerle birararaya gelebilmekte ve bu kişilerden bilgi ve rapor alabilmektedir. Ancak bunun için bilirkişinin yetkili

[401] Ayrıca bakınız, Aşçıoğlu, Yargılama Çalışmalarında Bilirkişi Sorunu ve (Hukuk Davalarında) Nitelendirmede Bilirkişinin Görevi, s. 350-359.

merciilerden, yani hakim, mahkeme ya da Cumhuriyet Savcılarından izin alması zorunludur. Bu şekilde çağrılan kişiler yemin eder ve verecekleri raporlar, bilirkişi raporunun tamamlayıcı bir bölümü olarak dosyaya konulur (CMK, m. 66/4).

İncelemenin sonunda, bilirkişi yaptığı işlemi ve sonuçları kapsayan raporu[402], kendisinden istenen incelemeleri yaptığını ayrıca belirterek imzalayarak, mercie teslim etmektedir (CMK, m. 67/1). Eğer birden fazla sayıda tayin edilmiş bilirkişinin ortak sonuçlar üzerinde değişik görüşleri varsa, bu husus gerekçeleri ile beraber rapora yazılmalıdır (CMK, m. 67/2). Bilirkişinin raporunun gerekçeli olması gerekmektedir. Gerekçesiz ve çelişkili bilirkişi raporları hükmün verilmesine yeterli olmayacaktır[403].

Bilirkişi tarafından düzenlenen raporun örneklerinin, duruşma sırasında Cumhuriyet Savcısına, katılana, vekiline, şüpheliye, sanığa, müdafiiye ya da kanuni temsilciye direkt verilmesi mümkün olduğu gibi söz konusu kişilere iadeli taahütlü mektupla da gönderilmesi mümkün olmaktadır (CMK, m. 67/4).

d. Uzman Mütalaası

Ceza Muhakemesi Hukukunda, bir bilirkişilik türü olarak uzman[404] mütalaası talep edilebilmektedir[405]. Bilirkişiden farkı, uzmanın taraflarca seçilmiş olmasıdır. Başka bir deyişle uzman, taraf bilirkişidir[406]. Cumhuriyet Savcısı, katılan, vekil, şüpheli, sanık, müdafii ya da kanuni temsilci, yargılama konusuyla ilgili olarak ya da bilirkişi raporunun hazırlanmasında değerlendirilmek için veya bilirkişi raporu hakkında uzmanından bilimsel mütalaa alabilmektedir. Ancak bunun için ayrıca süre istenmez (CMK m. 67/6).

---

402 Bilirkişi belirtilen süre içinde raporunu vermesi gerekir. Belli süre içinde raporunu vermezse, bilirkişi değiştirilmesi mümkündür. Söz konusu durumda bilirkişi, belli süreye kadar yaptığı işlemleri rapor halinde sunarak, görev sürecinde kendisine kullanıma verilmiş eşya ve evrakları geri vermesi gerekir. Bilirkişi, bilirkişi listesinden çıkarılıp, gecikme nedeniyle uğranılmış zararları öder. Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 81.

403 Öztürk, İz Bilimi, s. 67.

404 Uzman, belli bir işte, belli bir konuda bilgi, görüş ve becerisi çok olan kimse. Taşkın, Ceza Muhakemesinde Bilirkişiye Başvurma Zorunluluğu, s.116.

405 Bilirkişi raporu ve bilirkişi mütalaası, delillerin değerlendirilmesi araçlarıdır ve günümüz Ceza Muhakemesinde görülmekte olan davaların konularının karmaşıklığı nedeniyle rolü büyümüştür. Bilirkişi mütalaası bir delil değil, delil değerlendirme vasıtasıdır. İspat vasıtası olan delil deyince akla parmak izi, belge gibi muhtevasının öğrenilmesi küçük önermeyi teşkil eden şey gelmektedir. Bkz. Yenisey, Yeni Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Tıbbi Deliller ve Bilirkişi İncelemesi, s. 310.

406 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 82.

Duruşma hazırlığı aşamasında sanık ya da katılan, uzman kişinin duruşmaya davet edilmesini isteyebilmekte, reddi halinde kendileri uzmanı duruşmaya getirebilmektedirler[407]. Duruşmada, gerektiğinde uzmana doğrudan soru sorulabilmektedir[408].

Soruşturma evresinde Cumhuriyet Savcısı resen bilirkişi atayabildiği için, uzman bir kişiyi de atama yetkisine sahiptir. Soruşturma aşamasında, Cumhuriyet Savcısının dışındaki diğer kişiler uzmandan mütalaası alabilmektedirler.

Yasada kovuşturma aşamasında mahkeme ya da hakim, soruşturma aşamasında ise Cumhuriyet Savcısınca yetkilendirilmeyen bu kişi, "bilirkişi", "uzman kişi" şeklinde adlandırılmışken (CMK m. 178, 179), hazırlayacağı rapor ise "uzman mütalaası", "bilimsel mütalaa" olarak (CMK m. 67) adlandırılmaktadır. İlgili kişiler tarafından görevlendirilen bu kişilere, mahkeme ya da Cumhuriyet savcısının görevlendirdiği kişilerden ayırmak amacıyla uygulamada tarafların seçtiği bilirkişi (taraf bilirkişisi) veya teknik müşavir denilmektedir[409].

e. Kanunda Yer Verilen Bazı Bilirkişilik İşlemleri

Bu başlık altında Ceza Muhakemesi Kanununda yer verilen gözlem altına alma, moleküler genetik incelemeler, adli muayene ve otopsi ile zehirlenme şüphesi üzerine yapılacak işlem üzerinde durulacaktır.

(1) Gözlem Altına Alma

Gözlem altına alma, şüpheli veya sanığın akıl hastası olup olmadığını, akıl hastası ise ne zamandan beri akıl hastası olduğunu ve akıl hastalığın kişinin davranışları üzerindeki etkilerini tespit etmek üzere resmi bir sağlık kurumunda tutularak, hakkında bilirkişi raporu düzenlenmesini sağlamak için başvurulan bir işlemdir (CMK m. 74/1)[410]. Gözlem altına almaya, akıl hastalığı boyutuna ulaşmayan geçici nedenler, alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı, çocuğun kusur yeteneğinin belirlenmesi bakımından da başvurulabildiği belirtilmektedir[411]

---

407 Yenisey, Nuhoğlu, s. 230.

408 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 82; Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s.184; Ünver/Hakeri, s. 266; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 646; Deryal, Yayhya, Türk Hukukunda Özel Bilirkişilik Uygulaması (CMK, m.67/6; HMK m.293), Zirve Ünivresitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2012, C.1, S.1, s. 35.

409 Centel/Zafer, s. 309.

410 Ünver/Hakeri, s. 268; Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 84; Toroslu/Feyzioğlu, s.246; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 452; Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 264; Keçelioğlu, Elvan, Ceza Muhakemesi Hukukunda Gözlem Altına Alma, Ankara Barosu Dergisi, 2015, S. 3, s. 228.

411 Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 452.

Gözlem altına alma işleminin bilirkişi incelemesi niteliğini taşıdığını söylemek mümkündür. Nitekim CMK'da da bilirkişi incelemesini düzenleyen 62-73. maddelerden hemen sonra düzenlenmiştir[412]. Ancak gözlem altına almanın temel hak ve özgürlüklere müdahale teşkil etmesi nedeniyle, işlemin aynı zamanda koruma tedbiri niteliğinde olduğunu belirten yazarlar da bulunmaktadır[413].

Şüpheli veya sanığın gözlem altına alınabilmesi için, fiili işlediği yönünde kuvvetli şüphe[414] bulunması gerekmektedir[415]. Bir suç işlediğine dair hakkında kuvvetli şüphe bulunan kişinin, fiili işlediği an itibariyle kendisine isnat edilen fiilin anlam ve sonuçlarını kavrayabilecek durumda olup olmadığı hakkında uzman doktor raporu bulunmadan hakkında mahkûmiyet hükmü kurulmasının hukuka aykırı olacağı ifade edilmektedir[416]. Zira TCK'da akıl hastalığı nedeniyle işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille igili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişiye ceza verilemeyeceği düzenlenmiştir (TCK m. 32/1).

Gözlem altına alınma kararı soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi, kovuşturma evresinde mahkeme tarafından verilmektedir (CMK m. 74/1). Ancak ilk olarak, şüpheli ya da sanığı muayene eden uzman hekimin öneride bulunması gerekmektedir[417]. Nitekim kanuni düzenlemede de "uzman hekimin önerisi üzerine" şüpheli veya sanığın gözlem altına alınmasına karar verileceği ifade edilmiştir. Şüpheli veya sanığın gözlem altına alınması hakkında öneride bulunacak olan olan hekim, akıl hastalıklarında uzman olan hekimdir. Uzman hekim yaptığı inceleme sonucunda başka bir araştırmaya gerek duymaksızın kişinin akıl hastalığı hakkında bir kanaate ulaşabilir. İlk incelemede bir kanaate varamazsa ilgilinin gözlem altına alınması önerisinde bulunur[418].

---

412 Ünver/Hakeri, s. 268.

413 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 287; Özbek, CMK İzmir Şerhi, s. 247; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 452

414 Kuvvetli şüphenin anlamı, somut olayda delil durumuna göre şüphelinin yüzde seksen mahkum olabileceği bir durumun bulunması demektir. Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 265.

415 Ünver/Hakeri, s. 269; Keçelioğlu, s. 287; Yenisey/Nuhoğlu, s. 630; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 453.

416 Ünver/Hakeri, s. 268.

417 Keçelioğlu, s. 234, 235; Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 287

418 Centel/Zafer, s. 311.

Sulh ceza hakimi veya mahkeme tarafından karar verilmeden önce, Cumhuriyet savcısı ve müdafiin dinlenmesi gerekmektedir. Şüpheli veya sanığın müdafii yoksa, hakim ya da mahkemenin istemi üzerinde baro tarafından bir müdafi görevlendirilmektedir (CMK m. 74). Bu düzenlemeden söz konusu ceza muhakemesi işlemi bakımından zorunlu müdafilik öngörüldüğü sonucu çıkmaktadır[419]. Ancak müdafiin görüşü hakim veya mahkeme için bağlayıcı değildir[420]. Gözlem altına alma kararında, şüpheli veya sanığın hangi resmi sağlık kurumunda gözlem altında tutulacağına da karar verilmelidir[421].

Gözlem altına alma, şüpheli veya sanığın resmi bir sağlık kuruluşunda muayene ve gözlemlenmesi suretiyle psikiyatrik durumunu tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmektedir[422]. Bu incelemenin uzman bir hekim tarafından yapılması gerekir[423]. Gözlem altına almada kişinin özgürlüğü belirli bir süre kısıtlanmış olmaktadır. Ancak bu işlem sırasında kişinin vücut dokunulmazlığına müdahale edilmesi söz konusu değildir[424].

Doktrinde ifade edilen bir görüşe göre, kanun her ne kadar yalnızca şüpheli veya sanığın gözlem atına alınmasını düzenlemişse de, bazı durumlarda mağdur ve tanıkların da şuur tetkiki gerekebilir. Bu nedenle bu kişilerin de gözlem altına alınmaları mümkün olmalıdır[425].

Gözlem süresi üç haftayı geçemez. Ancak bu süre yetmediğinde, sağlık kurumunun istemi üzerine her seferinde üç haftayı geçmemek üzere ek süreler verilebilmektedir. Ancak toplam süre üç ayı geçemez (CMK m. 74/3). Gözlem altında geçirilen süreler hükmolunan hapis cezasından indirilir. Adli para cezasına hükmedilmesi durumunda, bir gün yüz Türk Lirası sayılmak üzere bu cezadan indirim yapılır (TCK m. 63). Gözlem altında geçirilen süreler, güvenlik tedbiri niteliğindeki yaptırımlardan mahsup edilmez[426].

---

419 Ünver/Hakeri, s. 269; Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 288; Yenisey/Nuhoğlu, s. 631; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 453.
420 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 288.
421 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 289.
422 Ünver/Hakeri, s. 268.
423 Toroslu/Feyzioğlu, s. 246; Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 287
424 Ünver/Hakeri, s. 268.
425 Yenisey/Nuhoğlu, s. 630.
426 Centel/Zafer, s. 311.

Şüpheli veya sanığın fiilden sonra akıl hastası olması nedeniyle durma kararı verilebilmesi için yine gözlem altına alma kararı verilir (CMK m. 74/5).

Gözlem altına alınma kararına karşı itiraz yoluna gidilebilmektedir. Normal şartlar altında itiraz kanun yoluna başvurulması kararın yerine getirilmesini engellememektedir (CMK m. 269/1). Ancak gözlem altına alınmada itiraz, kararın yerine getirilmesini durdurmaktadır (CMK 74/4). İlgililer kararı öğrendiği günden itibaren yedi gün içinde kararı veren mercilere itiraz edebilmektedir (CMK m. 268/1).

(2) Moleküler Genetik İncelemeler

(a) Genel Olarak

Bilim ve teknoloji alanındaki ilerlemeler sayesinde ceza muhakemesinde maddi gerçeği açığa çıkarmak amacıyla, olay yerinde elde edilen biyolojik bulgular, izler ve vücuttan alınan örnekler üzerinde yapılan moleküler genetik incelemeler önem kazanmıştır. Moleküler genetik inceleme, bilimsel bir delil niteliğinde olması nedeniyle maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasında oldukça önemli bir katkı sağlamaktadır[427]. Bu nedenle 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda bilimsel delil elde edilmesine yönelik olarak moleküler genetik inceleme işlemine yer verilmiştir. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 78 ila 80. maddeleri arasında moleküler genetik inceleme düzenlenmiştir. Ayrıca Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespiti Hakkında Yönetmelikte de konuya ilişkin hükümlere yer verilmektedir.

Beden Muayenesi Yönetmeliğinin "Tanımlar" başlıklı 3. maddesinde "moleküler genetik inceleme" tanımlanmıştır. Bu tanıma göre,*"Moleküler genetik inceleme: Gereken tür ve miktardaki biyolojik materyali kullanarak, kişiyi diğer kişilerden ayıran ve kalıtım kurallarına uygun olarak aktarılan hastalık dışındaki özelliklerinin moleküler düzeyde araştırılmasını ifade eder"*. Bununla birlikte Yönetmeliğin 14/4. maddesinde *"Moleküler genetik incelemelerin özel kalıtsal karakterler hakkındaki açıklamayı içermediği bilinen kromozom bölgesi ile sınırlı kalmasına özen gösterilir"* denilmektedir. Bu düzenleme ceza yargılamasındaki

[427] Yenisey/Nuhoğlu, s. 646; Batur, Necat, "Ceza Yargılamasında Moleküler Geneteik İnceleme", TBB Dergisi, 2016, C. 29, S.126, s. 71.

moleküler genetik incelemenin tıp ve benzeri alanlardaki uygulamalardan farkını ortaya koymaktadır[428].

Ceza Muhakemesi Kanununa göre, olay yerinde bulunan veya şüpheliden, sanıktan ya da diğer kişilerden alınan kan, saç, tükürük, tırnak ve benzeri biyolojik maddeler moleküler genetik inceleme yoluyla incelenebilmektedir. Moleküler genetik incelemenin konusu işlenen bir suçla ilgili olarak, kişilerden alınan kan, kıl, ter, idrar, sperm, tırnak, tükürük, deri döküntüsü, olay yerinde bulunan biyolojik materyaller olabilmektedir[429]. Kısacası canlı organizmaya ait her türlü biyolojik materyal moleküler genetik incelemenin konusunu oluşturabilmektedir[430]. Moleküler genetik inceleme bulunan ve kime ait olduğu belli olmayan beden parçaları üzerinde de yapılabilmektedir (CMK m. 78/2, Yönetmelik m. 12/2).

Ceza Muhakemesi Kanunu'nda düzenlenen "moleküler genetik inceleme" olarak ifade edilen tedbirle kastedilen şey DNA analizidir[431]. DNA analizleri yöntemi, insanın vücudundan alınmış doku ve sıvılar vasıtasıyla suçla ilgili sonucun çıkarılmasına yardım eden yöntemdir[432]. Bir kişi her hücresinde aynı DNA'ya sahiptir. Ancak her kişinin DNA'sı birbirinden faklıdır[433]. Maddi gerçeği ortaya çıkarmayı amaçlayan ceza muhakemesi hukuku da bu gerçekten faydalanarak DNA analizleri yöntemiyle işlenen bir suça ait delillere ulaşmak için moleküler genetik inceleme tedbirini öngörmektedir.

Moleküler genetik incelemenin amacı, suçun gerçekleştiği yerden elde edilen belirti delillerinin şüpheliye, sanığa ya da mağdura ait olup olmadığını veya soybağının söz konusu ilgili kişilere ait olup olmadığını saptamaktır[434]. Bu amaçların dışında, herhangi bir başka tespitin gerçekleştirilmesine yönelik moleküler genetik incelemelerin yapılması yasaklanmaktadır (CMK m. 78/1, Yönetmelik m. 12/1).

---

[428] Batur, s. 73.
[429] Batur, s. 74; Özkan, s. 89.
[430] Batur, s. 74.
[431] DNA, "hücrelerde bulunan, her kişinin kendine özgü genetik özelliklerini, yani canlıların kromozomları üzerindeki kalıtımsal bilgiyi üzerinde taşıyan ve bu bilgilere göre kişilere özgü özelliklerin oluşmasını sağlayan bir moleküldür". Tanım için bkz. Altaş, Ebru,"Bir Koruma Tedbiri Olarak Moleküler Genetik İncelemeler ve DNA Verileri ve Türkiye Milli DNA Veri Bankası Kanunu Tasarısı", AÜEHFD, 2007, C. 2, S. 3, s. 79. Ayrıca bkz. Batur, s. 71.
[432] Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 269.Yenisey/Nuhoğlu, s. 646.
[433] Altaş, s. 79; Batur, s. 71.
[434] Toroslu/Feyzioğlu, s. 249; Ünver/Hakeri, s. 281; Centel/Zafer, s. 328; Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 254; Özbek /Doğan/ Bacaksız, s. 466; Cin, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, s. 113; Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 85.

Moleküler genetik inceleme tedbirinde, şüpheli, sanık veya diğer kişilerin vücudundan alınan örneklerden ve olay yeri incelemesinde olay yerinden alınan kan, kıl, tüy, tükürük, meni gibi biyolojik materyallerden elde edilebilecek DNA parçasının moleküler düzeyde incelenmesi söz konusudur. Bu inceleme sonucunda belirti delili niteliğine sahip olan biyolojik materyallerin kime ait olduğunun belirlenmesi sağlanmaktadır. Böylelikle işlenen suçun failinin ya da mağdurunun kimliği tespit edilerek maddi gerçeğe ulaşılması mümkün olmaktadır.

Doktrinde hakim olan görüşe göre, moleküler genetik inceleme bağımsız bir koruma tedbiri niteliğinde olmayıp, bir yandan beden muayenesi işleminin bir parçasını, bir yandan da keşif ya da olay yeri inceleme işleminin devamı niteliğini taşımaktadır[435]. Zira, beden muayenesi aracılığıyla elde edilen belirti delillerinin genetik incelemeye tabi olması durumunda moleküler genetik inceleme tedbiri de beden muayenesinin bir bölümünü oluşturmaktadır. Olay yeri incelemesinin sonucunda elde edilen iz bulguları da genetik incelemeye tabi tutulmaktadır[436]. Ayrıca elde edilen materyallerin incelenmesi bilirkişi tarafından gerçekleştirildiğinden, bilirkişi incelemesi niteliğini de taşımaktadır[437]. Bu inceleme, hakim açısından keşif, moleküler genetik incelemeyi yapacak kişi açısından ise bilirkişi incelemesi niteliğine sahiptir[438]. Genel olarak incelendiğinde moleküler genetik inceleme koruma tedbiri olarak kabul edilmekle beraber kendine özgü bir niteliği de bulunması nedeniyle karma bir hukuki niteliğe sahip olduğu ifade edilmelidir[439].

(b) Moleküler Genetik İnceleme Yapılmasının Koşulları

Kanun koyucu moleküler genetik inceleme tedbirine başvurulması için herhangi bir şüphe derecesinden bahsetmemiştir. Bu nedenle tedbire

---

[435] Öztürk, Bahri/Kazancı, Behiye Eker/Güleç, Sesim Soyer, Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri, Ankara, 2019, s. 246; Batur, s. 83; Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 299; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 464; Mahmutoğlu, Fatih Selami, Moleküler Genetik İncelemenin Ceza Yargılaması Hukuku Bağlamında Analizi, Türk Tıp Etiği ve Hukuku Araştırmaları Yıllığı, Ekim 2008, s. 53. Moleküler genetik incelemenin bağımsız bir koruma tedbiri olduğu yönündeki görüş için bkz. Altaş, s. 80.

[436] Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 299.

[437] Öztürk/Kazancı/Güleç, s. 246; Mahmutoğlu, Moleküler Genetik İnceleme, s. 2; Altaş, s. 82.

[438] Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 300; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 466; Özbek, CMK İzmir Şerhi, s. 275.

[439] Öztürk/Kazancı/Güleç, s. 247. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 466; Özbek, CMK İzmir Şerhi, s. 274.

başvurulabilmesi için en azından ceza muhakemesini başlatan basit şüphenin bulunması gerektiği belirtilmektedir[440]. Dolayısıyla moleküler genetik inceleme yapılabilmesi için mevcut bir ceza soruşturması veya kovuşturması bulunmalıdır[441]. Öte yandan tedbire başvurulmasında orantılılık ilkesine ve işlenen suçun ağırlığına ve niteliğine dikkat edilmelidir[442]. Bu bakımdan inceleme, soybağının veya olay yerinden veya mağdurun üzerinden elde edilen biyolojik materyalin şüpheli, sanık veya mağdura ait olup olmadığının belirlenmesi için zorunlu olması halinde yapılabilir[443]. Kanunda belirtilen amacın dışında başka amaçlarla moleküler genetik incelemeye başvurulamayacağı gibi, başka yöntemlerle delil elde edilebilmesinin mümkün olduğu hallerde de moleküler genetik inceleme yapılamayacaktır[444]. Bir görüşe göre başka yollarla delil elde edilebilmesi mümkün olsa bile moleküler genetik incelemeye başvurulmalıdır. Zira bu yolla elde edilen deliller maddi gerçeği yüzde yüz doğru bir biçimde ortaya koymaktadır[445].

Moleküler genetik inceleme yapılmasına yalnızca hakim tarafından karar verilebilmektedir. Kararda incelemeyi yapacak bilirkişi de gösterilir (CMK m. 79/1). Burada gecikmede tehlike bulunması halinde savcı ya da kolluğun tedbire karar verebilmesine imkan tanınmamıştır. Ancak böyle bir imkan sağlanmasına gerek de bulunmamaktadır. Moleküler genetik incelemeye tabi tutulacak materyaller üzerinde 2 yıla kadar incelemenin yapılabilmesi mümkündür[446].

Moleküler genetik inceleme bir bilirkişi işlemidir[447]. Bu işlemde bilirkişi hakim tarafından tayin edilmektedir. Cumhuriyet Savcısının bu konuda yetkisi yoktur (CMK m. 79/1). Bilirkişi, gerçek ya da tüzel kişi olabilir (Yönetmelik m. 13/2). Moleküler genetik incelemeyi yapacak olan bilirkişilerin tayinine ilişkin kanun düzenlemesine göre, yapılacak incelemeler için resmen atanan veya bilirkişilikle yükümlü olan ya da soruşturma veya kovuşturmayı yürüten makama mensup olmayan veya bu makamın soruşturma veya kovuşturmayı yürüten dairesinden

[440] Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 466; Öztürk/Kazancı/Güleç, s. 249; Altaş, s. 85.
[441] Yenisey/Nuhoğlu, s. 648.
[442] Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 466, 467; Öztürk/Kazancı/Güleç, s. 249.
[443] Centel/Zafer, s. 328; Yenisey/Nuhoğlu, s.648; Altaş, s. 85.
[444] Batur, s. 82.
[445] Altaş, s. 85.
[446] Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 467; Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 301; Altaş, s. 82.
[447] Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 300. Moleküler genetik incelemenin koruma tedbiri olduğu yönündeki görüş için bkz. Yenisey/Nuhoğlu, s. 647.

teşkilat yapısı itibarıyla ve objektif olarak ayrı bir birimine mensup olan görevliler bilirkişi olarak görevlendirilebilmektedir (CMK m. 79/2).

Moleküler genetik incelemenin hangi suçlar bakımından yapılabileceğine dair CMK'da herhangi bir belirleme bulunmamaktadır. Ancak moleküler genetik inceleme, CMK'nın 75 ve 76. maddelerinde düzenlenen işlemler sonucunda elde edilen bulgular üzerinde gerçekleştirildiğinden, bu maddelerde suç bakımından öngörülen sınırlamanın moleküler genetik inceleme yapılması için de geçerli olduğu ifade edilebilir. Olay yerinden elde edilen bulgular üzerinde yapılacak incelemede ise böyle sınırlama söz konusu değildir[448].

(c) Moleküler Genetik İnceleme Sonuçlarının Gizliliği

Moleküler genetik incelemelerin sonuçlarının gizliliği önemlidir[449]. Bilirkişiler teknik ve teşkilat bakımından uygun tedbirlerle yasak moleküler genetik incelemenin yapılmasını ve yetkisiz üçüncü kişilerin bilgi edinmesini önlemekle yükümlüdür[450].

Bilirkişiye, incelenecek bulgu, kişinin adı ve soyadı, adresi, doğum tarihi bildirilmeksizin verilmektedir. Şüpheli, sanık ya da mağdurdan alınan örnekler üzerinde yapılacak incelemenin sonuçları kişisel veri niteliğindedir. Elde ediliş amacı dışında kullanılamaz; dosya içeriğini öğrenme yetkisine sahip bulunan kişiler tarafından bir başkasına verilemez (CMK m. 80/1). Bu bilgiler kovuşturmaya yer olmadığı kararına itiraz süresinin dolması, itirazın reddi, beraat ya da ceza vermesine yer olmadığı kararı verip kesinleşmesi halinde, Cumhuriyet Savcısının huzurunda derhal yok edilir ve bu husus dosyasında muhafaza edilmek üzere tutanağa geçirilir (CMK m. 80/2).

(3) Adli Muayene ve Otopsi

Soruşturma ve kovuşturma aşamasında, ölüm olayları hakkında, olayın nasıl meydana geldiğini ve sebebini tespit etmek, diğer yandan fail meçhul ise, ona ait olan izleri bulabilmek amacıyla ölünün adli muayenesi ya da otopsisi yapılmaktadır.

---

[448] Altaş, s. 87.

[449] Bu konu hakkında ayrıca inceleyiniz. Batur, Ceza Yargılamasında Moleküler Genetik İnceleme, s. 88; Altaş, Bir Koruma Tedbiri Olarak Moleküler Genetik İncelemeler ve DNA Verileri ve Türkiye Milli DNA Veri Bankası Kanunu Tasarısı, s. 84; Bkz. Atalay, Ayşe Özge, Ceza Muhakemesi Hukukunda Moleküler Genetik İncelemelerin Özel Nitelikli Kişisel Verilerin Korunması Açısından Değerlendirilmesi, Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, 2019, C. 7, S. 7, s. 25.

[450] Turhan, Muhakemesi Hukuku, s. 301; Toroslu/Feyzioğlu, s. 249.

Ölünün adli muayenesi ve otopsi işlemleri birbirinden farklıdır. Adli muayenede ölünün dıştan muayenesi söz konusudur, otopsi ise vücuda müdahale edilmesi suretiyle yapılan bilirkişilik incelemesidir[451].

Adli muayene, ölünün dıştan muayene edilmesini ifade etmektedir[452]. Bu muayene sadece ölüm olayının nasıl gerçekleştiğini belirlemek ve delil bulmak için yapılan bir işlemdir. Muayenede tıbbi belirtiler, ölüm zamanını ve ölüm nedenini belirlemek için tüm bulgular tespit edilmektedir. Bu işlem, Cumhuriyet Savcısının huzurunda görevli hekim tarafından yapılmaktadır (CMK m. 86/2-3).

Otopsi, ölüm nedenini belirlemek amacıyla bir ölünün baş, göğüs ve karın boşluğunun açılıp, organlarının incelenmesidir[453]. Otopsi, ölünün dışarıdan ve içeriden muayenesidir[454]. Otopsinin hususi otopsi ve adli otopsi olmak üzere iki çeşidi bulunmaktadır. Hususi otopsi, ölen kişinin vasiyeti ya da yakınlarının talebi üzerine ölümün gerçek nedenini meydana çıkarmaya yönelik olarak yapılan otopsidir. Adli otopsi ise herhangi bir rızanın bulunup bulunmadığına bakılmadan[455], hekimin teklifi üzerine Bu şekilde çağrılan kişiler yemin eder ve verecekleri raporlar, bilirkişi raporunun tamamlayıcı bir bölümü olarak dosyaya konulur[456].

Otopsi Cumhuriyet savcısının huzurunda biri adli tıp, diğeri patoloji uzmanı ya da diğer dallardan birisinin mensubu ya da biri pratisyen iki hekim tarafından yapılabilmektedir. Zorunluluk olması durumunda otopsi tek bir hekim tarafından da yapılabilmektedir. Yalnız, söz konusu durumun, raporda açıkça gösterilmesi gerekir. Diğer yandan, müdafi ya da vekil tarafından getirilen hekim de otopside hazır bulunabilmektedir (CMK, m. 87/1). Ancak tabip, kişinin ölümünden önce hastalığını tedavi etmiş olursa otopsi yapma görevinde bulunamamaktadır. İlgili kişinin ölümünden önce tedavisini yapan tabipten sadece otopsi sırasında hazır bulunup, ölünün hastalığının seyriyle ilgili bilgi vermesi istenebilir (CMK, m. 87/3).

---

451 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 86; Ünver/Hakeri, s. 290, 291.

452 Centel/Zafer, s. 330; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 650.

453 Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Zengin, Burcu Yasemin/Alkan, Nevzat, Türkiye'de Otopsi Uygulamaları, İstanbul Barosu Dergisi, 2010, C. 84, S. 4, s. 2113; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 66.

454 Toroslu/Feyzioğlu, s. 243; Öztürk, İz Bilimi, s. 80.

455 Öztürk, İz Bilimi, s. 80, 81; Bkz. Duran, Gökhan Yaşar, Ceza Muhakemesi Hukukunda Ölünün Kimliğinin Belirlenmesi, Adli Muayene ve Otopsi (CMK 86-89), Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, C.14, S.177-178, s. 1135.

456 Öztürk vd., s. 381.

Otopsi kural olarak soruşturma işlemidir. Otopsiye karar verme yetkisi Cumhuriyet savcısına aittir. Kovuşturma aşamasında otopsi yapılması gerektiğinde karar vermeye mahkeme yetkilidir[457].

Doktrinde, otopsi işleminin hukuki niteliği konusunda bir görüş birliği bulunmamaktadır[458]. Bizim de katıldığımız görüşe göre ise otopsi, işlemi yerine getirecek olan hekim bakımından bilirkişi incelemesi iken[459], hâkim ya da savcı bakımından ise keşif niteliğini taşımaktadır[460].

Gömülmüş bulunan bir ceset, incelenmesi ya da otopsi yapılabilmesi için mezardan çıkarılabilmektedir. Buna ilişkin karar soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı, kovuşturma evresinde mahkeme tarafından verilmektedir. Mezardan çıkarma kararı incelemenin amacını tehlikeye sokmayacaksa ve ulaşılması zor olmazsa, ölünün yakınına derhal bildirilmektedir. Gömülmüş bulunan cesedin mezardan çıkarılması veya otopsi işlemleri sırasında cesedin görüntüleri kayda alınmaktadır (CMK m. 87/4-5).

CMK'da yeni doğmuş çocuğun adli muayenesi ya da otopsisinin yapılmasına yönelik ayrı bir hüküm yer almaktadır. Yeni doğan çocuğun otopsisinde, doğum sırasında veya doğumdan sonraki yaşam bulgularının var olup olmadığı, onun zamanında doğmuş olup olmadığı, biyolojik açıdan rahim dışında sürdürebilecek kadar olgunlaşmış bulunup bulunmadığı ya da yaşam niteliğine sahip olup olmadığı hususları incelenmektedir (CMK m. 88). Yeni doğan çocuk ölümlerinin genellikle boğma, boğazına bir şeyler sokma, bıngıldağa bir şeyler batırma, ağza yastık, yorgan ve tülbent kapatılması, ağzın elle kapatılması şeklinde gerçekleştiği doktrinde ifade edilmektedir[461].

(4) Zehirlenme Şüphesi Üzerine Yapılacak İşlem

Zehirlenme şüphesi olan hallerde, organlardan parça alınıp, parçanın görünen şekli ve organın tahribatı tanımlanmaktadır. Ölüde veya diğer yerlerde bulunan şüpheli maddeler görevli uzman tarafından incelenip analiz edilmektedir. Bu

---

457 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 88.

458 Bkz. Duran, Ceza Muhakemesi Hukukunda Ölünün Kimliğinin Belirlenmesi, Adli Muayene ve Otopsi (CMK 86-89), s. 1149-1151.

459 Toroslu/Feyzioğlu, s. 243; Bkz. Öztürk vd., s. 383; Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 86.

460 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 187.

461 Bilgi için bkz. Tırtır, Filiz Gültekin/Tırtır, Mustafa, Adli Otopsi, İstanbul Barosu Dergisi, 2007, C. 81, S.5, s. 1987.

incelemenin hekimin katılımıyla ya da onun yönetiminde yapılması kararını Cumhuriyet savcısı ya da mahkeme vermektedir (CMK m. 89)[462].

3. Delil Değerlendirme Vasıtası Olarak Keşif

Keşif, kural olarak hakim[463] (ve naip hakim, istinabe olunan hakim) veya mahkeme (ve istinabe olunan mahkeme), gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda savcı tarafından[464] karar verilerek muhakeme konusuna yönelik hususların beş duyu vasıtasıyla incelenmesi işlemidir[465]. Dolayısıyla keşif, hakimin muhakeme konusu olaya yönelik hususları görerek, duyarak, tadarak, koklayarak, dokunarak, hepsini beş duyu organı yardımıyla incelenmesi yoluyla gerçekleştirilir[466]. Keşif için yer şartı belirlenmemiştir. Yani keşif, olay yerinde yapılabildiği gibi, duruşma salonunda veya şahıs üzerinde de yapılabilmektedir[467]. Doğru bir sonuç elde edebilmek için keşfin, olay yerinde ve saatinde meteorolojk koşullara uygun bir şekilde yapılması önem arz etmektedir[468]. Keşfin konusu, canlı veya cansız her şey olabilir. Örneğin, hayvan, bitki, eşya, yer[469], taş, her türlü sıvıyla bir yerin çalışma düzeni[470], sıcak bir nesne, gürültülü herhangi bir ortam, sessiz yol[471], olayda kullanılmış bıçak[472], trafik kazasına neden olan kavşak[473], ölünün elbisesi üzerinde bulunan mermi delikleri,

---

462 Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 263; Duran, Ceza Muhakemesi Hukukunda Ölünün Kimliğinin Belirlenmesi, Adli Muayene ve Otopsi (CMK 86-89), s. 1147. Tırtır/Tırtır, Adli Otopsi, s. 1988; Zengin/Alkan, Türkiye'de Otopsi Uygulamaları, s. 2116.

463 Cin, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, s. 111; Tosun, s. 781; Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 259; Centel/Zafer, s. 332; Öztürk, İz Bilimi, s. 80.

464 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 178; Bkz. Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 89; Toroslu/Feyzioğlu, s. 241; Duran, Ceza Muhakemesi Hukukunda Ölünün Kimliğinin Belirlenmesi, Adli Muayene ve Otopsi (CMK 86-89), s. 1151.

465 Öztürk vd., s. 378; Öztürk, İz Bilimi, s. 79; Bkz. Ünver/Hakeri s. 287; Bkz. Centel/Zafer, s. 332; Duran, Ceza Muhakemesi Hukukunda Ölünün Kimliğinin Belirlenmesi, Adli Muayene ve Otopsi (CMK 86-89), s. 1151; Bkz.Yıldız, Ali Kemal, Ceza Muhakemesi Hukukunda Keşif ve Yer Gösterme, İÜHFM, 2007, C. 65, S. 1, s. 128.

466 İnci, Özen, Şüpheli ve Sanığa Rağmen Bir Ceza Muhakemesi Hukuku Mu? Şüpheli ve Sanığın Ceza Muhakemesi İşlemlerine Katlanma Yükümlülüğü ve Bu Yükümlülüğün Sınırları Hakkında Düşünceler, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 2017, C.7, S.2, s. 148.

467 Yenisey/Nuhoğlu, s. 621, 647; Yıldız, Ceza Muhakemesi Hukukunda Keşif ve Yer Gösterme, s. 146.

468 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 89

469 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 178.

470 Öztürk vd., s. 379.

471 Centel/Zafer, s. 332.

472 Bkz. Cin, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, s. 112.

473 Yıldız, Ceza Muhakemesi Hukukunda Keşif ve Yer Gösterme, s. 132.

silahlı saldırı çekiminin yer aldığı CD kaydı gibi konulardır. En önemlisi, keşif konusunun olayla ilgili olması şarttır[474].

Hakimin delillerle doğrudan ilişki kurması zorunlu olduğundan, kural olarak keşfin de bizzat hükmü veren mahkemedeki hakim/hakimler tarafından gerçekleştirilmesi gerekir[475]. Fakat soruşturma evresinde incelemenin derhal gerçekleştirilmesinin zorunlu olması durumunda, kanunun ifadesiyle gecikmesinde sakınca bulunan hallerde keşif Cumhuriyet savcısı tarafından yapılabilecektir. Yalnız kolluğun keşif yapma yetkisi yoktur[476]. Keşif sırasında, şüpheli, sanık, mağdur ve bunların müdafi ve vekili hazır bulunabilmektedir. Keşifte hazır bulunmaya hakkı olanlar, işin geri bırakılmasına neden olmamak için, işlem gününden önce haberdar edilmektedir (CMK m. 84). Şüpheli ya da sanık tutuklu ise, sadece zorunlu sayılan hallerde hâkimin ya da mahkemenin kararıyla keşifte hazır bulunabilecektir[477]. Mağdur, şüpheli veya sanığın huzuru, tanıklardan birinin gerçeğe uygun tanıklık etmesine engel olabilecekse, o işte şüpheli veya sanığın bulunmamasına karar verilebilir. Bazen duruşma hazırlığı aşamasında yeniden keşif yapılmasına ihtiyaç duyulabilir. Böyle olması halinde bu durum ilk önce Cumhuriyet Savcısına, sanığa ve müdafiine, mağdura ve vekiline bildirilecektir. Bu aşamada gerçekleştirilecek keşif işleminde bunların hazır bulunması şart değildir[478]. Ancak zorunlu hallerde şüpheli veya sanığın hazır bulundurulmasına karar verilebilir[479].

Keşif sırasında tekniği ve ihtisası gerektiren konularda, bilirkişi ve hatta [480] zabit kâtibi hazır bulunabilmektedir[481]. Ancak soruşturma aşamasında acele hallerde, yemin vermek koşuluyla hariçten bir kimseye de bu görev yaptırılabilmektedir[482]. Keşfin yapıldığı bir tutanakla tespit edilmektedir. Tutanakta, hâkim ya da savcının beş duyu aracılığıyla algıladıkları konular kaydedilip (örneğin keşfin yapıldığı yeri,

474 Öztürk, vd., s. 379.
475 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 89.
476 Bkz. Ünver/Hakeri, s. 287; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 248.
477 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 90; Toroslu/Feyzioğlu, s. 241; Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 259; Centel/Zafer, s. 335.
478 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 178; Cin, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, s. 112.
479 Öztürk vd., s. 626
480 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 179; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 648; Bkz. Yıldız, Ceza Muhakemesi Hukukunda Keşif ve Yer Gösterme, s. 149.
481 Toroslu/Feyzioğlu, s. 241; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 648; Yıldız, Ceza Muhakemesi Hukukunda Keşif ve Yer Gösterme, s. 144.
482 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 178; Centel/Zafer, s. 335.

zamanı, nasıl ve hangi koşullarda yapıldığı, keşife kimlerin katılmış olduğu, inceleme konusunun niteliği, soruşturulan ve ilgili kişilerin isteğine bağlı ifadeleri[483]) duruşmada okunmaktadır[484].

Doktrinde keşfin iki şekilde karşımıza çıkabileceği belirtilmektedir. Bunlar, hâkim ve savcı tarafından yapılan keşif ile duruşma sırasında ve duruşma dışında yapılan keşiftir[485]. Keşfin türleri olarak ise, yer gösterme[486], ölü muayenesi ve otopsi gösterilmektedir[487]. Keşfin hukuki niteliği olarak ise doktrinde koruma tedbiri niteliğinde kabul edilebileceğine dair görüşler mevcuttur. Buna göre, *"keşif aynı zamanda araştırma konusu belirtilerin tespitine de yaramaktadır, savcı ve kolluğun yaptığı, iz delillerin araştırılıp koruma altına alınması ve kaybolmamasını sağlayan bir teftiştir, bir bakıma olay anındaki durumu muhafazaya çalışmaktır ki, bu da bir bakıma koruma tedbiridir"*[488].

Olay yerinde olayın oluş biçimi, tanıkları ve ilgilileri hazır bulundurmak suretiyle yapılan keşfe uygulamalı keşif denmektedir. Hakim olayın niteliğine göre, keşfe gerek olup olmadığını takdir etmektedir. Keşfe gerek olmasına rağmen, keşif yapılmamışsa, Yargıtay eksik soruşturma nedeniyle kararı bozmaktadır[489].

VI. DELİL YASAKLARI

A. Delil Yasakları Kavramı ve Anlamı

Suç işlendiği izlenimi veren bir hali öğrenen Cumhuriyet savcısı işin gerçeğini araştırmaya başlamaktadır (CMK m. 160). Ancak bu araştırma yapılırken her ne olursa olsun gerçeğin ortaya çıkarılması söz konusu değildir. Yani gerçeğin ortaya çıkarılması mutlak olarak kabul edilmemiştir[490]. Bu araştırma sürecinde doğal ve zorunlu bir şekilde bireylerin hak ve özgürlüklerine kısıtlamalar getirilebilmektedir. Dolayısıyla gerçeğin ortaya çıkarılması mutlak olarak kabul

---

483 Canoğlu, Veysel Candan, Disiplin Soruşturmasında Delil ve İspat, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2018, C. 31, S. 138, s. 254.
484 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 179; Öztürk vd., s. 380.
485 Ayrıntılı bilgi için bkz. Tosun, s. 781, 782.
486 Bilgi için bkz. Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 249.
487 Bilgi için bkz. Öztürk vd., s. 380; Duran, Ceza Muhakemesi Hukukunda Ölünün Kimliğinin Belirlenmesi, Adli Muayene ve Otopsi (CMK 86-89), s. 1151; Bkz. Nuhoğlu, Ayşe, Beden Muayenesi, YÜHFD, 2006, C.3, S.2, s. 326.
488 Bkz. Öztürk, İz Bilimi, s. 80.
489 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 179.
490 Akbulut, Delil Değerlendirme Yasakları, s. 10.

edildiğinde birçok değerin ihlal edilmesi söz konusu olabilecektir[491]. Delillerin değerlendirilmesi ve elde edilmesi bakımından bazı sınırlamalar getirilmiş bulunmaktadır. Bu sınırlamalar delil yasaklarını oluşturmaktadır[492].

İsnat edilen suçun ispat edilmesinde delillerin kullanılabilmesi için elde edilirken getirilen sınırlamalara uyulması gerekmektedir. Bu sınırlamalara uyulmadan elde edilen deliller hem ceza muhakemesinde kullanılamayacak hem de elde edilirken insan hakları ihlalleri ortaya çıkabilecektir[493]. Delil yasakları hem iddia makamı, hem de savunma makamı için geçerli sayılan bir sınırlamadır[494]. Hukuka aykırı bir şekilde elde edilen delilin kullanılması halinde, sanık beraat etse bile hükmün bozulması gerekmektedir. Çünkü hukuk devleti hiçbir surette yasak bir delili kabul etmemektedir. Hukuka aykırı davranmanın geçerli hiçbir mazereti de söz konusu değildir[495].

Türk doktrininde, delil yasaklarının çok önemli bir konu olmasına ve fazla ilgi gösterilmesine rağmen herkesin kabul ettiği net bir kavram elde edilememiştir[496]. Doktrinde bazı yazarlar[497] "*ispat yasakları*", bazıları[498] "*hukuka aykırı deliller*", bazıları[499] hem "*delil yasakları*" hem de "*hukuka aykırı deliller*", bazıları[500] "*hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen deliller*", bazıları "*kanun koyucunun yasakladığı*

---

491 Öztürk, Bahri, Yeni Yargıtay Kararları Işığında Delil Yasakları, Ankara 1995, s. 6; Öztürk, Bahri, Ceza Muhakemesi Hukukunda Koğuşturma Mecburiyeti (Hazırlık Soruşturması), Ankara 1991, s. 54; Ünver/Hakeri, s. 602 vd.

492 Kaşıkara, s. 187.

493 Öztürk vd., s. 395.

494 Koca, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller, s. 223.

495 Ancak doktrinde, CMK'nın 290. maddesi gereği, sanığın yararına olan hukuk kurallarına aykırılığın, sanık aleyhine hükmün bozdurulması için Cumhuriyet Savcısına bir hak veremeyeceğinin de unutulmaması gerektiği belirtilmektedir. Bkz. Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 771.

496 Bilgi için bkz. Yenisey, Ceza Muhakemesi Hukukunda (Hukuka Uygun Bir Şekilde Elde Edilmiş Delil) Delil, s. 35, 36; Bkz. Osmanoğlu, M. Kerem, Ceza Muhakemesi Açısından Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi, CHD, 2012, C. 7, S. 18, s. 139-143.

497 Yurtcan, s. 309.

498 Şen, Ersan, Türk Ceza Yargılaması Hukukunda Hukuka Aykırı Deliller Sorunu, İstanbul 1998, s. 23;
Soyaslan, Doğan, "Hukuka Aykırı Deliller", Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, Cumhuriyetimizin 80. Kuruluş Yılına Armağan, Erzincan 2003, C. VII, S. 3-4, s. 9;
Soyaslan, Doğan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Güncelleştirilmiş 3. Baskı, Ankara 2007, s. 401

499 Ünver, s. 130

500 Yenisey, Ceza Muhakemesi Hukukunda (Hukuka Uygun Bir Şekilde Elde Edilmiş Delil) Delil, s. 36.

deliller" ile "*hukuka aykırı surette elde edilen delil*" tasnifini yapmaktadırlar[501]. Ancak biz konunun delillerle ilgili olması ve delil elde etme yasağı ile delil değerlendirme yasağının içerikleri farklı olmasından dolayı, delil yasakları kavramını tercih etmekteyiz[502].

B. Delil Yasaklarının Görevi

Anglo-Amerikan hukuk sisteminde delil yasaklarının amacı kolluğu disiplin altına almaktır[503]. Burada önemsiz sayılabilecek hukuka aykırılıkların olması durumunda da söz konusu delil hükme esas alınmayacaktır. Kıta Avrupası hukuk sistemine göre ise, insan haklarını ve özgürlüklerini korumaya yönelmiştir[504]. Buna göre kurallara aykırı olarak elde edilen delillerin de belirli şartlar altında kullanılması söz konusudur. Yani, sanığın koruma altına alınan hakları dışındaki kurallara aykırılık halinde elde edilen delilin kullanılma ihtimali vardır. Yine sanığın haklarını önemli ölçüde zedelemeden elde edilen delillerin bu sistemde kullanılma olanağı vardır[505].

Delil yasakları "*gerçeğin bulunması*", "*özel hayatın gizliliğinin korunması*", "*meşru bir cezanın verilmesi*", "*soruşturma ve kovuşturma makamlarının disipline edilmesi*" gibi hususlara hizmet etmektedir[506]. Dolayısıyla bu müessese insan hakları ve temel hak ve özgürlüklerin korunması amacıyla oluşturulduğundan adil yargılanma hakkı kapsamına giren bu haklar sağlanmadan elde edilen deliller hukuka aykırı delil olur. Türkiye'de de delil elde etmenin sınırları hukukun temel ilkeleriyle ya da yasalarla kabul edilmiştir[507]. CMK m. 217/2'ye göre: "*Yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilir.*". Söz konusu madde uyarınca hukuka aykırı olarak elde edilen deliller ceza muhakemesinde kullanılamayacaktır. Hukuka aykırı delillerin kullanılamaması tüm muhakeme evreleri bakımından geçerlidir[508].

---

501 Hafızoğulları, Zeki, Hukuka Aykırı Surette Elde Edilen Deliller Meselesi, Yeni Türkiye, Yargı Reformu Özel Sayısı, 1996, Yıl:2, S.10, s. 638.
502 Akbulut, Delil Değerlendirme Yasakları, s. 10.
503 Öztürk vd., s. 396.
504 Şahbaz, İletişimin Denetlenmesi ve Yasak Deliller, s. 143.
505 Ünver/Hakeri, s. 612.
506 Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 678.
507 Kaşıkara, s. 188; Bkz. Şentürk, Ceza Muhakemesinde İfade ve Sorgu, s. 222.
508 Ünver/Hakeri, s. 620-621

C. Delil Yasaklarının Türleri

Toplumsal veya kişisel değerleri korumak amacıyla delil elde edilmesine yönelik sınırlayıcı kurallar delil elde etme yasakları olarak ifade edilebilir. Bu sınırlamalar kanunlarla düzenlenmektedir. Çünkü Anayasanın 13. maddesine göre bazı haklara müdahale kanunla mümkündür. Örneğin, kişinin hürriyetine müdahale niteliğinde olan tutuklama CMK m. 100'de düzenlenmiştir. Bu sebeple de delil elde edilirken uyulması gereken kurallar da kanunla düzenlenmiştir. Sadece delil elde edilmesi değil, örneğin, tanıklık gibi kişilere yükümlülükler yüklenmesinin de bu nitelikte olduğu söylenebilir.

Doktrinde delil yasaklarının kapsamı konusunda değişik ayrımlar yapılmıştır. Bazı yazarlar[509] delil yasakları konusunda aydınlatma yükümlülüğünün yerine getirilmemesi, yasak sorgu yöntemleri ve değerlendirme yasakları şeklinde üçlü; bazı yazarlar delil elde etme ve delil değerlendirme yasağı şeklinde ikili ayrım yapmaktadırlar. Bu görüşte olan yazarlar delil elde etme yasaklarını ifade alma ve sorguda yasak usuller, aydınlatma yükümlülüğünün yerine getirilmemesi ve delil aracı yasakları olmak üzere üç başlık altında incelemektedirler[510]. Bazı yazarlar ise delil yasaklarını ispat konusu yasakları, ispat aracı yasakları, ispat metodu yasakları, nispi ispat yasakları şeklinde dört başlık altında incelemektedir[511]. Biz de delil elde etme yasakları ve delil değerlendirme yasakları şeklinde iki başlık altında inceleyecek olup delil elde etme yasaklarını da kendi içinde ispat konusu yasakları, ispat aracı yasakları, ispat metodu yasakları ve nispi ispat yasakları şeklindeki dörtlü ayrım yaparak bunlar üzerinde incelemede bulunacağız.

1. Delil Elde Etme Yasakları

a. İspat Konusu Yasaklar

Ceza muhakemesinde ispata yarayan bazı olguların konuları sebebiyle kullanılmaları yasaklanmıştır. Bu olgular meslek sırrını ve devlet sırrını içeren bilgilerdir.

Meslek sırrı CMK m. 46'da düzenlenmiştir. Bu maddede sayılan meslekleri ifa eden kişiler meslekleriyle ilgili öğrendikleri bilgiler sebebiyle tanıklıktan

---

509 Öztürk vd. s. 397-406
510 Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 680-682.
511 Akbulut, Delil Değerlendirme Yasakları, s. 11,12.

çekinebileceklerdir. Bu kişilerden diş hekimleri, tıp sektöründe çalışanlar, mali işlerde görevli müşavirler ve noterler ilgilinin rızasının varlığı durumunda tanıklık yapmak zorundadırlar (CMK m. 46/2). Ancak avukat, stajyerleri ve bunların yardımcıları ilgilinin rızası olsa bile tanıklıktan çekinebileceklerdir.

Devlet sırrı içeren bilgiler bakımından sınırlama CMK m. 47 ve 125. maddesinde düzenlenmiştir. CMK m. 47/1'e göre devlet sırrı: "*Devletin dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine zarar verebilecek; anayasal düzeni ve dış ilişkilerinde tehlike yaratabilecek nitelikteki bilgiler, Devlet sırrı sayılır.*" şeklinde ifade edilmiştir. Bir suçla ilgili bu tür bilgiler mahkemeye karşı gizli tutulamayacaktır (CMK m. 47/1). Burada mahkemeden bahsedildiği için devlet sırrı niteliğindeki bilgiler cumhuriyet savcısına karşı da gizli olacaktır. Nitekim CMK m. 47/2'ye göre bu nitelikteki bilgilere ilişkin tanıklık yapıldığında, tanıkların sadece mahkeme hâkimi veya heyeti tarafından zabıt kâtibi olmaksızın dinlenmesi gerekir. Burada sadece mahkeme hâkimi veya heyeti olarak düzenlendiği için cumhuriyet savcısının da olmaması gerekir. Ancak bu madde hükmü alt sınırı 5 yıl veya daha fazla olan suçlar için uygulanacağından bu sınırın altında ceza öngörülen suçlar bakımından devlet sırrı niteliğindeki bilgiler mahkemeye karşı gizli tutulabilecektir. Devlet sırrı bakımından ikinci husus da bu bilgileri içeren belgelerin incelenmesidir. Bu husus CMK m. 125'te düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre bu konudaki tanık dinlenmesiyle paralel olarak bu tür belgeler sadece mahkeme hâkimi veya heyeti tarafından incelenecektir. Bu belgelerde yer alan ve sadece yüklenen suçu açıklığa kavuşturabilecek nitelikte olan bilgiler, hâkim veya mahkeme başkanı tarafından tutanağa kaydettirilir. Bu hüküm de hapis cezasının alt sınırı beş yıl veya daha fazla olan suçlarla ilgili olarak uygulanır.

b. İspat Aracı Yasakları

İspat aracı olarak kullanılan bazı şeylerin kullanılması yasaklanmıştır. Burada ilk olarak tanıklıktan çekinme hakkı gelmektedir. Yukarıda da bahsedildiği üzere nemo tenatur ilkesi gereğince kimse kendisini veya yakınlarını suçlamaya veya bu kişiler hakkında delil göstermeye zorlanamaz. Bu husus da CMK m. 45-48 arasında düzenlenmiştir. Bu maddelerde sayılan kişiler isterlerse tanıklıktan çekinebileceklerdir. Tanıklıktan çekinebilecek kişiler arasındaki mektup ve belgelere de bu kişilerin nezdinde bulunmaları koşuluyla el konulamayacaktır. Yine tanıklıktan

çekinebilecek kişiler ile şüpheli veya sanığın iletişimi kayda alınamamaktadır (CMK m. 135). Bu kişiler arasındaki iletişimin kaydedilmesi durumunda bu kayıtlar yok edilecektir. Tanıklıktan çekinebilecek kişiler beden muayenesinden veya vücutlarından örnek vermekten kaçınabilecek, bu konuda zorlanamayacaklardır. Belgelerle ilgili benzer bir düzenleme de avukatlarla ilgili yapılmıştır. CMK m. 130'a göre avukatların müvekkilleriyle yaptığı yazışmalardan mesleki ilişkiye ait olanlara el konulamayacak, el konulanların ise iade edilmesi gerekecektir.

c. İspat Metodu Yasakları

Delillerin elde edilme usullerinden bazıları da yasaklanmıştır. Maddi gerçeği ortaya çıkaran en uygun delillerden birisi de şüpheli veya sanık açıklamalarıdır[512]. Ancak bu açıklamaların hukuka uygun bir yoldan elde edilmesi gerekmektedir[513]. Nitekim CMK'nın 148. maddesinde yasak ifade ve sorgu yöntemleriyle elde edilen delillerin, şüpheli veya sanığın rızasına bakılmaksızın delil olarak değerlendirilmeyeceği hususu yer almaktadır.

Kanun (CMK m. 147-148), şüpheli ile sanığın ifadesinin alınmasında[514] ve sorgusunda, hem hâkim, hem savcı hem de kolluk tarafından uyulması gereken kuralları belirlemiştir. Söz konusu kurallara göre, şüpheli veya sanığın beyanları özgür iradesine dayanmalıdır. Eğer beyanları özgür iradelerine dayanmıyorsa, muhakemede bu beyanların delil olarak kullanılması mümkün değildir[515]. Kanun, CMK'nın 148. maddesinde, hangi tür yöntemlerin sanığın özgür iradesini zedeleyeceğini örnek şeklinde saymıştır. Sayım örneklendirici olduğundan şüpheli veya sanığın özgür iradesinin ihlal edildiği her durumlarda, yasak metod söz konusu olacaktır. Yasada, özgür iradeyi etkileyici usuller fiziksel ya da manevi müdahaleler

---

512 Kanbur, Mehmet Nihat, Yeni Anayasa Reformu Çerçevesinde Anayasaya Delil Yasaklarına İlişkin Hüküm Konulması Gereği Üzerine, CHD, 2011, C. 6, S. 17, s. 25.

513 Ünver, s.117; Özen/Özocak, Adli Bilişim, Elektronik Deliller ve Bilgisayarlarda Arama ve Elkoyma Tedbirinin Hukuki Rejimi (CMK m. 134), s. 57.

514 Bilgi için bkz. Özgenç, İzzet/ Şahin, Cumhur, İşkence Suçu, Ankara Hacı Bayram Veli Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2000, C. 4, S. 2, s. 8, 9; Şentürk, Ceza Muhakemesinde İfade ve Sorgu, s. 212, 213.

515 Koca, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller, s. 213; Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 189; Şentürk, s. 209; Bkz. Yenisey, Ceza Muhakemesi Hukukunda (Hukuka Uygun Bir Şekilde Elde Edilmiş Delil) Delil, s. 44; Bkz. Gödekli, Türk Ceza Muhakemesinde Maddi Gerçeğe Ulaşmanın Ön Koşulu Olarak Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağı, s. 1826, 1827.

(yasaya aykırı bir yarar vaadi) şeklinde verilmiştir. Bunlar kötü davranma, işkence[516], ilaç verme, yorma, aldatma, cebir ya da tehdit uygulama[517] gibi hem bedensel[518] hem de ruhsal açıdan insanı etkileyen yöntemlerdir.[519] İfade veya sorguda ilaç verme[520], kanuna aykırı menfaat vaadinde bulunma, yalan makinesi ya da hipnoz gibi bazı araçları kullanma hukuka aykırılık teşkil etmektedir[521].

Diğer taraftan, CMK'nın 148.maddesinin 4.fıkrasında, savunma hakkı açısından yeni ve önemli bir delil yasağı kuralı getirildiğinden de söz etmek gerekmektedir. Hükme göre "*müdafi hazır bulunmaksızın kollukça alınan ifade, hâkim veya mahkeme huzurunda şüpheli veya sanık tarafından doğrulanmadıkça hükme esas alınamaz*". Bu kurala aykırı olarak şüpheli ifadesinin hükme esas alınması kesin bozma nedenidir[522].

d. Nispi İspat Yasakları

Ceza muhakemesinde bazı delillerin belirli kişiler tarafından elde edilmesi veya yetkili kişilerin verdiği emir doğrultusunda elde edilmesi gerekir. Bu şekilde elde edilmeyen deliller hukuka aykırı olduğundan kullanılamayacaktır.

Koruma tedbirleri nispi ispat yasaklarına örnek gösterilebilir. Koruma tedbirlerine kovuşturma evresinde mahkeme tarafından karar verilmektedir. Soruşturma evresinde ise kural olarak sulh ceza hâkimi karar vermektedir. Ancak bazı koruma tedbirleri bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde

---

516 Bilgi için bkz. Osmanoğlu, Kerem, Polis ve Mağdur İlişkisi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 2013, C. 71, S. 1, s. 895, 896; Bkz. Anayurt, Ömer, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında İşkence Kavarmı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2008, C. 12, S. 1, s. 442, 443; Öztürk/Hancı/Cantürk, s. 24.

517 "Polis bir çocuk kaçırma olayının zanlısı olarak bir hukuk fakültesi öğrencisini yakalıyor. Bütün sorgulamalara rağmen zanlı çocuğun nerede olduğunu söylemiyor. Çocuğun hayatından endişelenen polis müdür yardımcısı, polislere onu "işkence ile tehdit edin" diye talimat veriyor. Polisin "çocuğun nerede olduğunu söylemezsen, bir dövüş uzmanı konuşmanı sağlamak için canını acıtacak" demesi üzerine zanlı çocuğu öldürüp cesedini bir göle attığını söylüyor. Müdür yardımcısı bütün bunları zapta geçiriyor". Bu örnekte görüldüğü gibi, polis müdür yardımcısının emriyle, zanlıyı tehdit etmek suretiyle, onun kişisel haklarını zedelemiş olmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Özboyacı, Alper, Yasak İfade Alma ve Yasak Sorgu, Terazi Hukuk Dergisi, 2007, C. 2, S. 16, s. 76.

518 Yenisey, Ceza Muhakemesi Hukukunda (Hukuka Uygun Bir Şekilde Elde Edilmiş Delil) Delil, s. 44.

519 Centel/Zafer, s. 788; Bkz. Ünver, s. 130; Osmanoğlu, Ceza Muhakemesi Açısından Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi, s. 166.

520 Sırma Gezer, Hukuka Aykırı Delillerin Türk Ceza Muhakemesi Kanunu Kapsamında Değerlendirilmesi, s.193.

521 Bkz. Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 189, 190.

522 Öztürk vd., s. 398; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 247; Bkz. Şentürk, s. 189, 190, 211; Bkz. Arıcan, s. 60.

cumhuriyet savcısı, hatta cumhuriyet savcısına ulaşılamayan hallerde kolluk amiri tarafından da karar verilebilmektedir. Örneğin, soruşturma evresinde arama kararı sulh ceza hâkimi tarafından verilmektedir. Gecikmesinde sakınca bulunan halde cumhuriyet savcısı, cumhuriyet savcısına ulaşılamaması halinde kolluk amiri tarafından da verilmektedir. Dolayısıyla bu merciler tarafından usulüne uygun verilmeyen koruma tedbiri kararı hukuka aykırı olacaktır. Örneğin, arama kararı kolluk amiri tarafından verilebilmektedir. Ancak bunun için gecikmesinde sakınca bulunan halde cumhuriyet savcısına ulaşılamaması gerekir. Aksi bir şekilde hareket edilmesi, cumhuriyet savcısına ulaşmaya, haber vermeye çalışmadan arama kararı verilmesi hukuka aykırı olacaktır.

Bazı delillerin ise yetkili makamlar tarafından gerçekleştirilmesi gerekir. Örneğin, CMK m. 76-77 kapsamında beden muayenesi veya vücuttan örnek almanın doktor veya sağlık mensubu diğer kişiler tarafından yapılması gerekir. Bu kişiler tarafından yapılmayan beden muayenesi veya vücuttan örnek alma hukuka aykırı olacaktır.

2. Delil Değerlendirme Yasakları

Delil değerlendirme yasağı, yetkili kişilerin delilleri ispat amacıyla kullanmalarına getirilen sınırlamalar olarak ifade edilmiştir[523]. Delil değerlendirme yasağı, delil elde etme yasağı kapsamında elde edilen delilin kullanılıp kullanılamayacağı, bu delil kullanılacaksa ne dereceye kadar kullanılabileceği ve hukuka uygun olarak elde edilen delilin kullanılıp kullanılmayacağını kapsar. Bu yönüyle delil değerlendirme yasağı ile delil elde etme yasağı birbirinden farklıdır. Çünkü delil elde etme yasağı sadece deliller elde edilirken bu konudaki sınırlamalara uyulup uyulmamasıyla ilgilidir[524].

Delil elde etmenin sınırları kanunlarda belirtilmiştir. Bu sınırlamalara uyularak elde edilen delil hukuka uygun olurken bu sınırlamalara aykırı davranılarak elde edilen delil hukuka aykırı olmaktadır. Delillerin değerlendirilmesinde ise sınırlamalara her türlü aykırılık halinde delillerin değerlendirilip değerlendirilmeyeceği, delil değerlendirme yasaklarının ne zaman söz konusu olacağı tartışmalıdır. Bu nedenle delil değerlendirme yasağının belirlenmesinin tespit

[523] Akbulut, Delil Değerlendirme Yasakları, s. 12.
[524] Akbulut, Delil Değerlendirme Yasakları, s. 13.

edilmesi delil elde etme yasağına oranla zordur. Kanunda belirli haller için delilin değerlendirme dışı bırakıldığı düzenlenmiştir. Bu durumda delillerin değerlendirilmesi bakımından açıkça bir düzenleme yapıldığından esas tartışma bu noktada değildir. Ancak bu durumda da bu yasağın kapsamına hangi hallerin girip girmeyeceği tartışmalıdır[525]. Bu konuda esas tartışmalı nokta ise kanunda delil değerlendirme yasağına ilişkin bir değerlendirme yapılmaması, bu durumda da yasağın hangi haller bakımından geçerli olacağı, delil elde etme sınırlarının bu delilin değerlendirilmesinde nasıl uygulanacağı üzerindedir.

Delil değerlendirme yasağında tartışmalı olan bir diğer husus da bu kapsama hangi hallerin gireceğidir. Yani bu konuda sınırlama yapılması gerekip gerekmediği tartışılmaktadır. Bu kapsamda hukuka aykırılığın ne anlama geldiğinin belirlenmesinde sorun yaşanmaktadır. Ayrıca hukuka aykırı olarak elde edilen delil sayesinde başka bir delil elde edilirse bunun kullanılıp kullanılmayacağı, yani zehirli ağacın meyvesinin de zehirli sayılıp sayılamayacağı da tartışmalıdır.

Ceza muhakemesinde hangi delillerin kullanılamayacağı birçok maddede düzenlenmiştir. Örneğin, CMK m. 126'da: "*Şüpheli veya sanık ile 45 ve 46 ncı maddelere göre tanıklıktan çekinebilecek kimseler arasındaki mektuplara ve belgelere; bu kimselerin nezdinde bulundukça elkonulamaz"* şeklinde düzenleme mevcuttur. Bu kurala uyulmadan gerçekleştirilen elkoyma hukuka aykırı olacaktır. Yine benzer bir düzenleme CMK m. 148'de yer almaktadır[526]. Bu şekilde belirleme yapılmayan hallerde elde edilen delilim değerlendirilip değerlendirilmeyeceği hususu tartışmalıdır. Bu bağlamda tartışılan bir diğer konu da delil elde edilmesi açısından her düzenlemeye aykırılık, o delilin hukuka aykırı olmasını sonuçlayacak mıdır? Bir görüş; kanuna aykırı delil elde edilirken kişilerin temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edilip edilmeğine bakılmaksızın, kurala aykırılığın yeterli olduğundan bahisle elde edilen delilin kullanılamayacağını ifade etmektedirler[527]. Benzer başka görüşte ise

---

[525] Akbulut, Delil Değerlendirme Yasakları, s. 13.

[526] CMK m. 148: "*Şüphelinin ve sanığın beyanı özgür iradesine dayanmalıdır. Bunu engelleyici nitelikte kötü davranma, işkence, ilâç verme, yorma, aldatma, cebir veya tehditte bulunma, bazı araçları kullanma gibi bedensel veya ruhsal müdahaleler yapılamaz.*
(2) Kanuna aykırı bir yarar vaat edilemez.
(3) Yasak usullerle elde edilen ifadeler rıza ile verilmiş olsa da delil olarak değerlendirilemez.
(4) Müdafi hazır bulunmaksızın kollukça alınan ifade, hâkim veya mahkeme huzurunda şüpheli veya sanık tarafından doğrulanmadıkça hükme esas alınamaz.".

[527] Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 676

hukuka aykırı delil bakımından önemli veya önemsiz vb. ayrımların yapılamayacağı ifade edilmiştir. Bu şekilde ayrımın yapılması durumunda yasak delillerin, kuralların etrafı dolaşılarak kullanılması söz konusu olacaktır[528]. Başka bir görüşe göre CMK m. 217'den hareketle hukuka aykırı olarak elde edilen delilin hiçbir şekilde kullanılmasının mümkün değildir[529]. Doktrinde her düzenlemeye aykırılığın hukuka aykırılık anlamına gelmeyeceği de ifade edilmiştir. Bu görüşteki yazarlara göre hukuka aykırılık haklara aykırılık anlamına gelmektedir. Dolayısıyla somut olayda herhangi bir hak ihlali yoksa hukuka aykırılık da yoktur[530]. Diğer bir görüşte ise hukuka aykırılık değerlendirmesinin şekli olarak yapılmaması gerektiği belirtilmiştir. Buna göre düzenlenen norm tarafından korunan menfaat zedelenmemişse hukuka aykırılıktan bahsedilmeyecektir. Ortada hukuka aykırı bir delil bulunması durumunda ise bu delilin tamamen yok sayılmaması gerektiği, bunun takdirinin mahkemeye bırakılması gerektiği ifade edilmiştir. Mahkeme de bu hukuka aykırı delil sanığın adil yargılanma hakkını ihlal etmiyorsa bu delili kullanabilmelidir[531]. Bu konuda Yargıtay uygulamasına bakıldığında 5271 sayılı CMK'nın yürürlüğe girdiği ilk yıllarda nispi hukuka aykırılık ve mutlak hukuka aykırılık ayrımı yapılmıştır. Buna göre şekle aykırılık sebebiyle bir delilin hukuka aykırı olmayacağını ifade edilmiştir. Ancak daha sonra istikrarlı olarak verdiği kararlarda hukuka aykırılığın kanuna aykırılıktan daha geniş olduğunu belirterek birkaç istisna hariç mutlak delil değerlendirme yasağını benimsemiştir.[532]. Bizim de katıldığımız görüşe göre

---

[528] Ünver, s.132 vd.; benzer yönde bkz. Şen, Hukuka Aykırı Deliller Sorunu, s. 138-144; aynı yönde bkz. Bostancı Bozbayındır, s. 1929.

[529] Centel-Zafer, s. 799,800; Aynı yönde bkz. Yurtcan, s. 316.

[530] Öztürk vd., s. 401

[531] Centel-Zafer, s. 798.

[532] Bostancı-Bozbayındır, s. 1932-1933; "*Ceza Muhakamesi hukukunda, re'sen araştırma ilkesi ve vicdani delil sistemi geçerli olup, amaç maddi gerçeğe ulaşmaktır. Maddi gerçek, hukuka uygun elde edilen her türlü delille ispatlanabilir. 1982 Anayasası'nın 38/6 maddesine göre, kanuna aykırı olarak elde edilen bulgular delil olarak kullanılamaz. 5271 sayılı CMK'nın 217/2 maddesi uyarınca, yüklenen suç, ancak hukuka uygun şekilde elde edilmiş olan delillerle ispat edilebilir. Delil, Kanuna aykırı olarak elde edilmişse, aynı Kanunun 206/2-a maddesi gereği reddolunur. CMK'nın 289 maddesi, hükmün hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delile dayanmasını, hukuka kesin aykırılık sebebi olarak saymıştır. Arama ve elkoyma işlemlerine dair usul ve esaslar CMK'nın 116-134 maddeleri arasında düzenlenmiştir. Anılan Kanun'un 119/1 maddesinde "Hâkim kararı üzerine veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısının, Cumhuriyet savcısına ulaşılamadığı hallerde ise kolluk amirinin yazılı emri ile kolluk görevlileri arama yapabilirler. Ancak, konutta, işyerinde ve kamuya açık olmayan kapalı alanlarda arama, hâkim kararı veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısının yazılı emri ile yapılabileceği" belirtildikten sonra aynı maddenin 4. fıkrasında Cumhuriyet savcısı hazır olmaksızın konut, işyeri veya diğer kapalı yerlerde arama yapabilmek için o yer ihtiyar heyetinden*

kanunda açıkça hukuka aykırı delilin kullanılamayacağı düzenlenmiştir. Hukuka aykırılığın ise derecelendirmesi söz konusu değildir. Yani bir husus ya hukuka uygundur ya hukuka aykırıdır. Dolayısıyla delilin elde edilmesinde hukuka aykırılığın önemli önemsiz vb ayrımı yapılması söz konusu değildir[533]. Hukuka aykırı delilin kullanılmaması gerekir.

CMK'da delillerin değerlendirilmesi açısından kabul edilen ölçüt delilin hukuka uygun olmasıdır (CMK m. 217). Kanuna aykırı olarak elde edilen delilin kullanılamayacağı gerek Anayasanın 38. maddesinde gerekse ceza muhakemesi kanununun birçok maddesinde düzenlenmiştir. Hukukumuzda bu konudaki temel düzenleme olarak Anayasanın 38. maddesi gösterilebilir. Bu maddeye göre: "*Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.*"Anayasasının bu maddesiyle esas olarak delil elde etmeye yönelik sınırlamalar ve şartların kanunla düzenlenmesinin amaçlandığı ifade edilmiştir[534]. Anayasa hükmü herkesi bağlayıcıdır. Bu sebeple sadece delil değerlendirmede yetkili merciler değil, delil elde eden mercilerin de bu hükme göre kanuna uygun bir şekilde delil elde etmeleri gerekmektedir[535]. Yine bu hüküm tüm muhakeme dalları için geçerlidir. Ancak

---

veya komşulardan iki kişinin bulundurulacağı şarta bağlanmıştır. Yine anılan Kanunun 127/1 maddesinde "Hâkim kararı üzerine veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısının, Cumhuriyet savcısına ulaşılamadığı hallerde ise kolluk amirinin yazılı emri ile kolluk görevlileri, elkoyma işlemini gerçekleştirebilir." denildikten sonra, aynı maddenin 3. fıkrasında "Hâkim kararı olmaksızın yapılan elkoyma işlemi, yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını elkoymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi hâlde elkoyma kendiliğinden kalkar." düzenlemesi getirilmiştir. Anayasa Mahkemesi, 19/11/2014 tarih ve 2013/6183 Başvuru numaralı kararda aramada ihtiyar heyetinden veya komşulardan iki kişi bulundurulmadan yapılan arama sonucunda elde edilen hukuka aykırı delillerin hükme esas alınarak adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar verdiği gibi Yargıtay Ceza Genel Kuruluda 28.04.2015 tarih ve 2013/464, 2015/132 sayılı ilamında arama işleminin, arama tanıkları (komşu veya ihtiyar heyetinden kimseler) hazır edilmeden yapılması sonucu elde edilen delillerin hukuka aykırı olduğunu belirtmiştir. Bu çerçevede somut uyuşmazlık değerlendirildiğinde, Cumhuriyet savcısı ya da kolluk amirinin yazılı emri olmaksızın, kamuya açık alan olduğuna yönelik de bir tespit bulunmayan sanığın işyerinde, ihtiyar heyetinden ya da komşularından herhangi bir kişi hazır bulundurulmadan arama yapıldığı, yine Cumhuriyet savcısı ya da kolluk amirinin yazılı emri olmaksızın yazıcı ve bilgisayar sabit diskine el konulduğu, bu el koyma işleminin de 24 saat içerisinde hakim onayına sunulmadığı, bu haliyle emanete alınan sabit disk ve yazıcının hukuka aykırı delil niteliğinde olduğu ve hükme esas alınamayacağı, sanığın aşamalardaki savunmalarında 7258 sayılı Kanuna aykırı bir şekilde bahis oynatma olgusunu kabul etmediği, yapılan aramada da kupon, bülten ya da bahis oynadığı tespit edilen kimsenin bulunmadığı anlaşılmakla, atılı suçu işlediğine dair somut ve hukuka uygun olarak elde edilmiş herhangi bir delil bulunmayan sanığın atılı suçtan beraati yerine mahkumiyetine karar verilmesi…" Y19CD, E. 2016/8278, 2018/9380.

533 Akbulut, Delil Değerlendirme Yasakları, s. 19.

534 Akbulut, Delil Değerlendirme Yasakları, s. 13; Bostancı Bozbayındır, s. 1929.

535 Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 676-677

muhakeme kanunlarında farklı düzenlemeler yapılabilir. Dolayısıyla her muhakeme dalı Anayasa'nın 38. maddesini esas alarak kanunla düzenlediği delil elde etme sınırları veya delil değerlendirme ölçütlerine göre hareket edecektir.

CMK'da buna ilişkin kapsayıcı düzenleme CMK m. 217'de yapılmıştır. Bu maddeye göre: "*Yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilir.*". Bu maddeye göre bir delilin değerlendirilebilmesi için hukuka uygun olarak elde edilmesi gerekir. Bu yönüyle aslında 217. madde ve AY m. 38 değerlendirme yasağı getirerek bir değerlendirme ölçüsüne de yer vermiştir[536]. CMK m. 217 sadece hâkim ve savcıları değil, diğer kişileri de kapsamaktadır[537].

CMK m. 217'de hukuka uygunluktan söz edilmiştir. Hukuka uygunluk, kısaca işlem veya fiilin hukuka aykırı olmaması şeklinde tanımlanabilir. Hukuka aykırı olmama ise burada tüm hukuk düzeni bakımından kullanılmıştır. Yani, yapılan işlem veya fiilin bütün hukuk sistemi bakımından hukuka aykırı olmaması gerekir. CMK m. 288/2'de: "*Bir hukuk kuralının uygulanmaması veya yanlış uygulanması hukuka aykırılıktır.*" ifadesine yer verilmiştir. Anayasanın 38. maddesinde bir şeyin delil olarak kullanılabilmesi için kanuna uygun olması gerekir. Buradaki kanun sadece CMK değildir, delilin mevzuatımızda yer alan tüm kanunlara uygun olarak elde edilmesi gerekir. Anayasada geçen kanun ifadesinden şekli anlamda kanun ifade edilmektedir[538]. Yani Anayasa'da öngörülen kanun yapma usulüne uygun olarak TBMM tarafından yapılan ve usulüne uygun olarak yayınlanan düzenlemeler de bu kapsamdadır. Bu açıdan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ve yönetmelikler 38. madde bakımından kanun kapsamına girmemektedir. Bu düzenlemeler kanunun uygulanmasını göstermek üzere çıkarılan ve kanuna aykırı olamayan düzenlemelerdir. Buna karşın kanun dışındaki bu düzenlemeler kanunun uygulanmasını göstermeleri açısından çıkarıldıklarından kanuna uygunluk açısından bunlarında göz önüne alınması gerekmektedir. Nitekim CMK'da delil elde etme yöntemlerinden bazılarının nasıl uygulanacağı yönetmelikle gösterilmiştir. Örneğin, arama CMK'da düzenlenmiştir. Ancak aramanın nasıl yapılacağı Adli ve Önleme

---

536 Akbulut, Delil Değerlendirme Yasakları, s. 13.

537 Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 676; Koca, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller, s. 223.

538 Bazı yazarlar bu kanuna aykırı ifadesinin hukuka aykırı şekilde anlamamız gerektiği, çünkü delil elde etme yolunun tüm mevzuat açısından incelenmesinin zorunlu olduğu ifade etmektedir.: Şen, Ersan, İletişimin Denetlenmesi Tedbiri, Ceza Hukuku Dergisi, 2007, Yıl 2, S. 4, s. 125. Aynı şekilde Soyaslan, Hukuka Aykırı Deliller, s. 13.

Aramaları Yönetmeliğinde düzenlenmiştir. Bu yönetmeliğe aykırı olarak yapılan arama da hukuka aykırı olacaktır.

C. Delil Yasaklarının Uzak Etkisi

Delil yasaklarının varlığı halinde, ilgili delil hükme esas alınamamaktadır. Bu husus mutlak delil değerlendirme yasağı şeklinde adlandırılmaktadır[539]. Ancak doktrinde tartışılan husus hukuka aykırı elde edilen delil vasıtasıyla bir başka delile ulaşılmışsa, bu delil ceza muhakemesinde kullanılacak mıdır? Örneğin, yasak ifade ve sorgu usulleri kapsamında bir kişiye cesedin yerinin söyletilmesi, cesedin üzerinde de öldürme suçuna ilişkin yeni delillerin bulunması durumunda bulunan yeni delillerin ceza muhakemesinde kullanılıp kullanılamayacağı tartışılmıştır[540].

Türk Hukuk Doktrininde, delil yasaklarının uzak etkisine yönelik çeşitli görüşler yer almaktadır. Bazı görüşler, hukuka uygun olmayan yollardan elde edilen delillerin ceza yargılamasında değerlendirilemeyeceğini ve hukuka uygun olmayan yollarla elde edilen bir delilden yola çıkılarak ulaşılan öteki delillerin de ceza muhakemesinde kullanılmasının mümkün olmayacağını ifade etmektedirler[541]. Hukuka aykırı delil vasıtasıyla elde edilen delil "*zehirli ağacın meyvesi de zehirlidir*" olarak ifade edilmekte, Türk doktrininde de hukuka aykırı delillerin uzak etkisi kabul edilmekte, yani bu şekilde elde edilen delilin kullanılamayacağı ifade edilmektedir[542]. Buna göre delil yasaklarının uzak etkisi gereğince delil yasakları, elde edilmesini sağladığı diğer delilleri de hükme esas alınmaz hale getirmektedir. Hukuka aykırılığın dolaylı ya da doğrudan olması arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Örneğin, işkence yapılarak elde edilen bir adreste hukuka uygun bir arama yapılsa da, arama sonucu elde edilen delillerle suç ispatlanamayacaktır[543]. Ancak aksi yönde görüş belirten yazarlar da bulunmaktadır[544].

---

539 Bostancı Bayındır, s. 1929 vd.

540 Akbulut, Delil Değerlendirme Yasakları, s. 24.

541 Değirmenci, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, s. 433; Centel/Zafer, s. 799, 800; Akbulut, Delil Değerlendirme Yasakları, s. 24; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 684; Köse, Metin, Amerikan Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuka Aykırı Delillerin Dışlanması, Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, C. 9, S. 1, s. 190; Şahbaz, İletişimin Denetlenmesi ve Yasak Deliller, s. 151; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 413, 414; Bostancı Bozbayındır, s. 1936.

542 Ünver, s. 136; Bkz. Değirmenci, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, s. 434.

543 Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 684-685; Aynı görüş, Kanbur, Yeni Anayasa Reformu Çerçevesinde Anayasaya Delil Yasaklarına İlişkin Hüküm Konulması Gereği Üzerine, s. 27; Bkz. Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 195; Ayrıntılı bilgi için bkz. Centel/Zafer, s. 800.

544 Tosun, s. 804; Bilgi için bkz. Ünver, s. 139, 140.

Anayasa'ya göre (Ay m. 38/8), kanuna aykırı şekilde elde edilen bulgular delil olarak kullanılamaz. Yüklenen suç yalnız hukuka uygun şekilde elde edilmiş delillerle ispat edilebilir (CMKm. 217/2) ve hukuka aykırı olarak elde edilen deliller hükme esas alınamaz[545]. Delil yasaklarının uzak etkisinin kabul edilmemesi birçok hükmün dolanılması ve bilerek uygulanmaması sonucuna doğuracağından[546], çoğunluk görüşe katılarak biz de delil yasaklarının uzak etkisini kabul etmekte ve zehirli ağacın meyvesinin zehirli olacağını ifade etmekteyiz.

D. AİHM Kararlarında Delil Yasakları

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, delil yasakları ile ilgili olarak kesin ve belirli bir içtihat oluşturmamış olup hukuka aykırı şekilde elde edilen delillerin kullanılması sorununu bir iç hukuk sorunu olarak görmektedir. Mahkeme, hukuka aykırı deliller konusunu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. maddesinde yer alan "*adil yargılanma hakkı*" ve 8. maddesindeki "*özel hayat ve aile hayatına saygı*" hakları çerçevesinde değerlendirmektedir. Ancak AİHS'de hukuka aykırı delillerin kullanılıp kullanılmayacağına ilişkin açık bir hüküm yoktur. Bu nedenle, AİHM, önüne gelen başvurularda sözleşmenin 6. maddesine aykırılık bulunup bulunmadığı ile sınırlı inceleme yaparak, hukuka aykırı bir şekilde elde edilen delillerin, yargılamanın bütünü üzerindeki etkisini araştırmaktadır. Mahkeme delillerin ne şekilde elde edildiği hususunda bir incelemeye girmemekte, delillerin kabul edilebilir olup olmadığı değerlendirmesini ulusal mahkemelerin görev alanı kapsamında görmektedir. Sonuçta mahkemenin incelemesi, hukuka aykırı delillerin iç hukukta adil yargılamayı zedelemekte olup olmadığının denetlenmesi ile sınırlı kalmaktadır[547].

---

[545] Centel/Zafer, s. 799; Koca, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller, s. 225; Bostancı Bozbayındır, s. 1936.

[546] Akbulut, Delil Değerlendirme Yasakları, s. 24.

[547] Gödekli, Türk Ceza Muhakemesinde Maddi Gerçeğe Ulaşmanın Ön Koşulu Olarak Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağı, s. 1871; Ayrıntılı bilgi için bkz. Öztürk vd. s. 423-436.

II. BÖLÜM

TÜRK CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA BELİRTİ DELİLİ

I. BELİRTİ DELİLİNİN TANIMI VE TÜRLERİ

A. Genel Olarak

Bir kişi başka bir kişiyle veya yerle temasa geçtiğinde, çok dikkat çekmeyen bazı değişiklikler meydana gelebilir[548]. Bu değişiklikler, lif, kıl ve benzeri mikroskobik maddelerdir. Kişi söz konusu maddeleri olay yerinde bırakabilmektedir. Bu maddeler kişi tarafından belli bir ortamla veya başka bir kişiyle teması sonucu da meydana gelebilmektedir. Yine kişi, belli bir ortamla karşılaştığında ona bir şey ekleyebilmekte veya alabilmektedir. Sonuçta küçük bir değişim oluşturulmaktadır. İşte bu değişim kavramı-Locard Değişim kuralı olarak adlandırılarak, iz delillerinin temelini oluşturmaktadır[549]. İz değişiminin önemliliği, sanık ve mağdurla ile ortam arasında bağlantı kurulmasını sağlamasıdır. Bu soruşturma işleminin en önemli kısmını meydana getirmektedir[550].

İnsan kaynaklı deliller arasında belirti delili en objektifidir. Yalnız bu objektiflik, belirti delilinin kesin bir şekilde olay anında olduğu gibi korunmuş olmasına bağlıdır. Ancak bazı durumlarda belirtiler, olay anındaki gibi korunmamış olabilmektedir. Mahiyeti etkilenmeden şekili değiştirilebilmektedir[551]. Dolaysıyla, olay yerinde kalan herhangi bir kan, sperm, tükürük, parmak izi, saç, elbise parçası, ayak izleri, fren izi[552] vb. gibi belirti delillerinin doğru bir şekilde toplanıp çözümlenmesi, olayın aydınlatması bakımından çok önemlidir. Ayrıca, belirti delillerinin sıcağı sıcağına ve kaybetmeksizin dikkatli bir şekilde kriminalistik bilimine göre toplanıp değerlendirmesi, şüphelinin ele geçirilmesine çok katkı

---

548 Öztürk/Hancı/Cantürk, s. 25; Aydın, Fatih, Suçlu Profilleme, Ankara 2011, s. 26.

549 Polat, Oğuz, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerinde Notlar, Güncellenmiş 3. Baskı, Ankara 2017, s. 349, 350; Bkz. Yüksekoğlu, Hülya/Özcan, Ş. Şebnem/Ceylan, Beyhan, Olay Yeri İncelemesi ve Türkiye'deki Uygulamalar, PBD, 2008, C.10 (1), s. 63.

550 Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 45.

551 Yenisey, Ceza Muhakemesi Hukukunda (Hukuka Uygun Bir Şekilde Elde Edilmiş) Delil, s. 9.

552 Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 445.

sağlamaktadır[553]. Bunun için olay yerine giden uzman ekip, olaya ait olabilen lüzumlu bir belirti delilini usulüne uygun olarak muhafaza ederek toplaması ve usulüne uygun olarak incelenmek üzere laboratuvara göndermesi gerekmektedir[554].

Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Belirti Delili başlıklı bu bölümde, belirti delilinin temel kavramı, belirti delilinin türleri, belirti delilini inceleyen İz Bilimi ve İz Bilimi'nin amacı, iz çeşitleri, belirti delilinin aranması ve muhafaza edilmesi, belirti delilinin türleri olan fiziksel belirtiler, kimyasal belirtiler ve biyolojik belirtiler, olay yeri incelemesi ve prosedürleri gibi konuları ele alacağız.

B. Belirti DelilininTanımı

Ceza muhakemesi hukukunda belirti delili demek, ispat edilecek olayın dolaylı bir şekilde[555] ispatına yardımcı olan olgular veya izler demektir[556]. Bunlar somut olayın temsili için başka delillerle desteklenen[557] tabii (doğal) ve suni (yapay) delillerdir[558].

Belirti delilleri, suç araştırmasında kullanılabilecek herhangi bir iz, eşya gibi bir takım[559] dış dünyada varlığı olan[560] maddi bulgulardır[561]. Bu deliller, dilsiz delil[562] olup teknolojinin yardımıyla analize (DNA) tabi tutulmuş olması halinde önemli bir delil niteliği kazanabilmektedir[563]. Bu deliller[564] içeriği değil, kendisi delil olan eşyalardır. Örneğin, suçun işlenemsinde kullanılan silah, mermi çekirdeği, uyuşturucu madde gibi eşyalar bu niteliktedir[565]. Sonuç olarak dava konusu olayı belirlemede, mahkemelerce bu delillerden yararlanılmaktadır[566].

---

553 Koca, Mahmut, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller, s. 219, 220.
554 Öztürk, İz Bilimi, s. 52.
555 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 59; Doğan, Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi, s. 243; Centel/Zafer, s. 294; Demren Dönmez, s. 172.
556 Değirmenci, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, s. 125;Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 445; Çetin, s. 128; Bkz. Öztürk, Veri Delili İhtivası-Karşılaştırmalı Kolluk Hukuku, s. 296.
557 Bkz. Yurtcan, s. 308; Feyzioğlu, Belirtilen Şüphenin Yenilemesindeki İşlevi ve Benzer İsnadlara Ait Delil Araçlarının Somut Olayın Çözümünde Birlikte Değerlendirilmesi, s. 44.
558 Karabulut/Karapazarlıoğlu/Tosun, s. 186.
559 Kaşıkara, s. 186; Bkz. Kaygusuz, Ziyaettin, İdari Soruşturmalarda Olay Yeri İncelemesi, ABD, 2012, C. 11, S. 4, s. 28.
560 Yenisey/Nuhoğlu, s. 532.
561 Parlar/Hatipoğlu/Yüksel, s. 464.
562 Tosun, s. 774, 776.
563 Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 315-316.
564 İslam Hukukunda belirti delili tek başına delil değilmiştir. Yalnız haddi yakin'e vasıl olan belirti *"karine-i katıa"* adı altında delil sayılabiliyormuştur. Vicdani delil sistemi kabul edildikten sonra, bu sınıflandırmanın kıymeti azalmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.Yenisey/Nuhoğlu, s. 532.
565 Değirmenci, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, s. 115.
566 Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 653.

Belirti delilleri, gerçekleşmiş olan bir olaydan geriye kalan herhangi bir fiziki parçacık olmasından dolayı, bu delillerin duruşmada ortaya konularak anlamlandırılması gerekmektedir. Belirti delilleri bilirkişi incelenmesiyle[567] veya keşif faaliyetiyle anlam kazanmaktadır[568]. Yani belirti delilleri, beyan ve belge delilleri dışında kalarak[569], keşif faaliyetine veya bilirkişi incelemesine konu olan ve olaydan geriye kalan herhangi bir iz veya eserlerdir[570].

Beyan ve belge delilleri somut olaya yönelik temsili deliller iken[571], belirtiler az önce açıkladığımız gibi genel mahiyette[572] temsili deliller olmalarından dolayı[573], yalnız ispat edilecek hususu değil, o husus ile beraber diğer hususları da ispat edebilen delillerdir. Bu nedenle bu tür delillere, "tenkidi deliller" de denililmektedir[574]. Örneğin, olay yerinde kişinin bulunduğunu gösteren parmak izi, o kişinin olay yerinde bulunduğunu ifade etmektedir. Ve söz konusu kişinin bulunuşu, olaydan önce veya sonra olması mümkündür. Dolaysıyla, parmak izi şeklindeki belirti delili, kişinin suçu tek başına işlediğini ispatlamak için yeterli görülmemektedir. Bunun için, parmak izi şeklindeki belirti delilinin diğer delillerle desteklenmesi gerekmektedir[575]. Yine, cinsel dokunmazlığa karşı işlenen suçlarda belirti delilleri başka delillerle desteklendiği durumda, ispata yardımcı olabilmektedir[576].

Suç mahallinde, suçun işlendiği anda sanığın orada bulunmadığı anlamına gelen belirti delili Alibi'nin de sanığın beraat etmesi için yan[577] delillerle desteklenmesi şarttır[578]. Çünkü belirti delilinin tek başına ispat gücü yoktur. İspatın

---

567 Yenisey/Nuhoğlu, s. 534.
568 Centel/Zafer, s. 294.
569 Değirmenci, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, s. 125.
570 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 176.
571 Şahin, Ceza Muhakemesinde İspat (Delillerin Doğrudan Doğruyalığı İlkesi), s. 187.
572 Feyzioğlu, Belirtilerin Şüphenin Yenilemesindeki İşlevi ve Benzer İsnadlara Ait Delil Araçlarının Somut Olayın Çözümünde Birlikte Değerlendirilmesi, s. 20.
573 Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 445.
574 Bkz. Yenisey/Nuhoğlu, s. 532-534; Yenisey, Ceza Muhakemesi Hukukunda (Hukuka Uygun Bir Şekilde Elde Edilmiş) Delil, s. 13.
575 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 59.
576 Çetin, s. 128.
577 Değirmenci, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, s. 125.
578 Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 445, 636; Öztürk, Kriminalistiğe Farklı Bir Bakış, s. 63; Değirmenci, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, s. 123; Konuralp, Haluk, Medeni Usul Hukukunda İspat Kurallarının Zorlanan Sınırları, Ankara 2009, s. 20; "Alibi" suçun işlendiği anda, sanığın olay yerinde olmadığını, başka bir yerde olduğunu ifade eden, ceza muhakemesinde bir savunma şeklidir. Bkz. Doğan, Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi, s. 256.

mümkün olması için bu tür delillerin[579] diğer delillerle güçlendirilmesi gerekmektedir[580]. Ayrıca, bu belirtilerin net bir sonuca varmaları, bunları inceleyen İz Bilimininin gelişmesine bağlıdır[581]. Örneğin, adam öldürme şüphesiyle gömleği kanlı ve elinde bıçağı bulunan kişinin polis tarafından yakalanması durumunda elde edilen bıçak ve kanlı gömlek dolaylı delili oluşturmaktadır. Çünkü yakalanan birisinin gerçekten adam öldürmüş olup olmadığı ispatlanmamıştır. Bunun için elde edilen delilin diğer delillerle desteklenmesi şarttır. Bunun içinde örneğin, maktulün vücudundaki bıçak izleri ile yakalanmış olan kişinin elindeki bıçağı eşleştirmek, maktulün kanı ile yakalanan kişinin gömleğindeki ve bıçağındaki kanın DNA analizi vasıtasıyla aynı olup olmadığını bilimsel yöntemlerle tespit etmek gerekmektedir[582].

Belirti delilleri, ceza muhakemesi doktrininde belirti olarak, kolluk tarafından ise maddi delil olarak[583] algılanmaktadır[584]. Somut olaya yönelik maddi delillerin neler olabileceği hususunda belli bir sınırlama olmadığından, maddi delillerin; biyolojk, kimyasal, fiziksel, iz delilleri[585] ya da nesne, iz, vücut parçaları, koku, hayvansal ve bitkisel delil olarak sınıflandırılmasının mümkün olduğu belirtilmektedir[586]. Bu deliller, İz Biliminin inceleme konusuna girmekle beraber, diğer taraftan suç eşyası şeklinde de nitelendirilebilmektedir[587]. Ancak, İz Biliminin verilerinde belirtiler değerlendirilip, sonucun rapor şeklinde çıkması halinde bu

---

579 Şahin, Ceza Muhakemesinde İspat (Delillerin Doğrudan Doğruyalığı İlkesi), s. 187;Yenisey/Nuhoğlu, s. 532.

580 Yenisey, Ceza Muhakemesi Hukukunda (Hukuka Uygun Bir Şekilde Elde Edilmiş) Delil, s. 13; Çetin, s. 128.

581 Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 636.

582 Cin'e göre, dolaylı belirtiler, doğrudan doğruya delil elde etme yoluna iterler ve bunlar işaretçilerden olduğunu söz etmektedir. Ayrıntı için bkz. Cin, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, s. 96.

583 Öztrük, Kriminalistiğe Farklı Bir Bakış, s. 63.

584 Ancak kollukça belirti delillerinin-maddi deliller şeklinde adlandırılması, diğer delil türleri sayılan belge ve beyan delillerinin maddi olmadığı konusunda yorum yapmanın tamamen yanlış olduğu belirtilmektedir. Bkz. Öztürk, Delillerde Farklı Bir Sınıflandırma Anlayışı, s. 76.

585 Bkz.Öztürk/Hancı/Cantürk, s. 25, 26; Bkz. Karakuş Oğuz/Ünal, Bülent, Olay Yeri İnceleme (ed.Oğuz, Karakuş). Kriminalistik, Ankara 2013, s. 21.

586 Karabulut/Karapazarlıoğlu/Tosun, s. 186.

587 "Suç eşyası" demek, ispat aracı olarak yararlı görülen, suçta kullanılan ya da suçun işlenmesine tahsis edilen ya da suçun işlenmesinde kullanılmak amacıyla hazırlanan ya da suçtan meydana gelen eşya ya da alımı ve satımı suç oluşturan eşya-suç eşyası denilmektedir. Bkz. Şafak/Bıçak, s. 313.

"bilimsel delil" olmaktadır[588]. Burada bilimsel delil olarak, kan, parmak izi, tükürük, saç, elbise parçası, ayak izleri, fren izleri, sperm vb. belirtiler yer almaktadır[589].

Belirti delilinin dolaylı delil şeklinde kabul edilmesinin sebebi, belirti delili olaya ilişkin bilginin tamamını değil, yalnız bir parçası hakkında bilgi sunmasıdır. Belirtiler, olayın meydana geldiği sırada ortaya çıkan ya da olay sırasında yapay bir şekilde meydana getirilen delillerdir[590]. Olayın bir parçasını temsil eden belirti delili, sadece o olayı değil, olayın dahil olduğu genel bir olayı temsil ettiğinden çok dikkatli araştırmaya gereksinim bulunmaktadır. Örneğin bir parmak izi olaydan önce veya sonra da meydana gelmiş olabilir. Dolayısıyla da parmak izi olay anında bırakılmamış bulunabilir[591]. Bu nedenle belirti delilleri bir hususu dolaylı bir şekilde ispata yardımcı olan bir delil türüdür. Bundan dolayı "doğrudan delil" değil, "dolaylı delil" kategorisine girmektedir[592]. Beyan[593] ve belge gibi doğrudan deliller somut olaya yönelik temsili deliller iken, belirtiler ispat edilecek hususu değil, o hususun yanındaki diğer hususları da ispat edebilecek genel nitelikte temsili delillerdir[594].

Kıta Avrupası Delil Sistemi Tarihinde, belirti delilinin bazı hukukçular tarafından "yarım delil" şeklinde adlandırıldığı görülmektedir[595].

Doktrinde bazı yazarlar, belirti delili ile karineyi ayırarak, belirti delilinin bir somut olay olduğunu, karinenin ise somut bir olayın vasıtasıyla ortaya çıkarılan hukuki bir sonuç olduğunu dile getirmektedirler. Bu nedenle karine bir kuraldır, yani olay olmayıp olaydan çıkarılan bir kuraldır. Belirti ise olaydır ve delildir, ancak kural değildir[596].

Belirti veya emare, doktrinde ve yargı kararlarında sık kullanılsa da yasada açıkça tanımlanmamıştır. 17. yüzyılda yazılan eserlerde bile, belirti ile delil arasında çok ince bir ayrımın olduğu belirtilmiştir. Dolaysıyla, delil ile belirtinin tür olarak farklı nitelikte olan kavramlar olduğu kabul edilerek, delil ile belirti ikili bir ayrımına

---

588 Koca, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller, s. 219, 220; Öztürk, İz Bilimi, s. 52.
589 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 177.
590 Yenisey, Ceza Muhakemesi Hukukunda (Hukuka Uygun Bir Şekilde Elde Edilmiş) Delil, s. 9.
591 Yenisey/Nuhoğlu, s. 532.
592 Yenisey, Ceza Muhakemesi Hukukunda (Hukuka Uygun Bir Şekilde Elde Edilmiş) Delil, s. 13; Özbek, Tıbbi Deliller ve Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu, s. 359.
593 Özbek, Tıbbi Deliller ve Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu, s. 359.
594 Yenisey, Ceza Muhakemesi Hukukunda (Hukuka Uygun Bir Şekilde Elde Edilmiş) Delil, s. 13.
595 Bkz. F. Garraud, Çev. Doç. Dr. Devrim Aydın, Kıta Avrupası Delil Sistemi Tarihi, CHD, 2016, C. 11, S. 32, s. 203.
596 Tosun, s. 774, s. 776.

gidilmiştir. Buna göre, belirti esas itibariyle bir gösterge vakıa türü iken, delil vakıaların ispatına yarayan şey olarak belirtilmiştir[597].

C. Belirti Delilinin Türleri

Belirti delili, tabii ve suni belirtiler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır[598]. Tabii belirtiler, suçun bir parçası olarak[599], suçu işleyen kişinin iradesi dışında, hatta ona rağmen[600] olayı tabii bir şekilde temsil etmektedir[601]. Yani sanığın iradesi dışında olaydan geriye kalan herhangi bir iz ve eserlere tabii belirtiler denilmektedir. Sanık çoğu durumda bu tür iz veya eserlerin farkında olamamaktadır[602]. Farkında olduğu zamanda bu delilleri ortadan kaldırmaya çalışmaktadır[603]. İşte bu durum da[604] ayrı bir belirtiyi oluşturmaktadır[605]. Örneğin, çoğu durumlarda suçu işleyecek fail, geride belirti delilini bırakacağını bilerek, işin başına gerekli önlemleri almaktadır. Gerekli gördüğü takdirde, fiili işledikten sonra olay yerinde belirtileri silmeye çalışmaktadır[606]. Örneğin, tabancada kalan parmak izleri[607], olay yerindeki ayak izleri, tükürük, kan, sperm[608] buna örnektir. İncelemede bu delillerin, somut olayı temsil edip etmediğinin dikkatli bir şekilde araştırılması gerekmektedir[609].

Tabii belirtiler kendi arasında da ayrılmaktadır. Buna göre, tabii belirtiler eşyaya ilişkin olabildiği gibi, kişiye ilişkin de olabilmektedir[610]. Eşyaya ilişkin tabii belirtiler kanunda "deliller" olarak (CMK m. 83, 117), bazı durumlarda "sübut vasıtalarından olmak üzere faydalı görülen eşya" olarak (CMK m. 95) ifade edilmektedir[611]. Bazı durumlarda ise eşyaya ilişkin belirtiler, ispat aracı olarak yararlı

---

597 Bkz. Doğan, Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi, s. 251.

598 Öztürk,Veri Delili İhtivası-Karşılaştırmalı Kolluk Hukuku, s. 296; Parlar/Hatipoğlu/Yüksel, s. 464; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 82; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 424.

599 Öztürk, İz Bilimi, s. 54; Öztürk, Cemal, İz İncelemede Adli Tıp Fizik İhtisas Dairesinin Yetki Sorunu, CHD, 2007, C.2, S.3, s. 156.

600 Yenisey/Nuhoğlu, s. 532.

601 Öztürk, Delillerde Farklı Bir Sınıflandırma Anlayışı, s. 75; Toroslu /Feyzioğlu, s. 230.

602 Centel/Zafer, s. 293.

603 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 176; Öztürk, İz İncelemede Adli Tıp Fizik İhtisas Dairesinin Yetki Sorunu, s. 156.

604 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 59.

605 Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 687; Öztürk, İz Bilimi, s. 54.

606 Centel/Zafer, s. 293; Öztürk, İz Bilimi, s. 54.

607 Centel/Zafer, s. 293.

608 Koca, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller, s. 219.

609 Toroslu/Feyzioğlu, s. 230; Yenisey/Nuhoğlu, s. 532.

610 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 176; Yenisey/Nuhoğlu, s. 532; Öztürk, Delillerde Farklı Bir Sınıflandırma Anlayışı, s. 75; Öztrük, İz İncelemede Adli Tıp Fizik İhtisas Dairesinin Yetki Sorunu, s. 156.

611 Yenisey/Nuhoğlu, s. 532.

görülen eşya şeklinde (CMK m. 123/1) belirtilmektedir[612]. Bu tür belirtilere örnek olarak, suçta kullanılan bıçak, tabanca gibi eşyalar, suçtan meydana gelen sahte para, suçun meydana getirmiş olduğu fren izleri girmektedir[613]. Kişiye ilişkin belirtiler ise, kişilere taalluk eden belirtilerdir. Tabanca üzerindeki parmak izleri, suç mahallinde kalan ayak izleri, tükürük[614], kan grubu, parmak izi, kişinin suçtan önceki ya da sonraki ya da sorgusu sırasındaki ruhsal durumlar ise şahsa ilişkin tabii belirtileri oluşturmaktadır[615].

Tabii belirtilerin istenmeyerek de değişebilmesi mümkündür[616]. Bu nedenle değişikliği önleyebilmek için, kolluk görevlileri; parmak izinin alınmasına, fren izinin muayenesine ve onun tespitine, olay yeri krokisinin yapılmasına, fotoğraflarının çekilmesine, eşyaya yönelik emarelerin elkonulmasına özen göstermeleri gerekir[617].

Suni belirti[618], bir olayı suni olarak temsil eden insan yapısı işarettir. Tabii belirtiler ispat amacıyla yapılmamaktayken[619], suni belirtiler ispat amacıyla yapılmaktadır[620]. Suni belirti, failin iradesiyle belli bir amaç doğrultusunda insan tarafından hazırlanmış nesnedir[621]. Bu açıdan suni belirtiler iradi oldukları için insan yapısı bir işaret veya alametlerdir[622]. Örneğin, bir biletin zımbalanması[623], onun iptal edildiğini ve onun kullanıldığını göstermektedir[624]. Suni belirtilerdeki temsil de genel mahiyette olduğu için tek başına ispat kuvveti bulunmamaktadır[625].

Tabii belirtilerde olduğu gibi, suni belirtiler de eşyalalara ve şahıslara yönelik olmak üzere ikiye ayrılmaktadır[626]. Giyilen üniforma, takılan nişan, taşınan ad şahsa ilişkin suni belirtiyken, eşya üzerindeki "alemati farika", evsafı gösteren damga,

---

612 Toroslu/Feyzioğlu, s. 230.
613 Öztürk, İz İncelemede Adli Tıp Fizik İhtisas Dairesinin Yetki Sorunu, s. 156.
614 Centel/Zafer, s. 293.
615 Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 688.
616 Toroslu/Feyzioğlu, s. 231.
617 Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 688.
618 Öztürk, İz İncelemede Adli Tıp Fizik İhtisas Dairesinin Yetki Sorunu, s.156.
619 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 177.
620 Öztürk, İz Bilimi, s. 54; Toroslu/Feyzioğlu, s. 231.
621 Centel/Zafer, s. 293.
622 Öztürk, Delillerde Farklı Bir Sınıflandırma Anlayışı, s. 76.
623 Toroslu/Feyzioğlu, s. 231.
624 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 177.
625 Öztürk, İz Bilimi, s.54; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 688.
626 Yenisey/Nuhoğlu, s. 533.

eşyanın kime ait olduğunu gösteren harfler eşyaya ilişkin suni belirtileri oluşturmaktadır[627].

Ceza muhakemesi hukukunda belirtiler, tabii ve sunii belirtiler ayrımının dışında başka ayrımlarla da ifade edilmektedir. Doktrinde bazı yazarlar belirtileri, genel ve özel belirtiler, olaydan önceki, olayla birlikte ve olaydan sonraki belirtiler, zorunlu belirtiler ve zorunlu olmayan belirtiler şeklinde ayırmaktadırlar. Bunlara aşağıda kısaca değineceğiz.

Genel belirtilerin, her suç için mümkün olduğu belirtilmektedir. Suç işleyen sanığın kaçması, sorgu yapılırken lafını şaşırması, sararması, titremesi, yalan söylemesi gibi durumlar onun suç işlediğini gösteren belirtiyi oluşturmaktadır. Hatta sanığın kötü arkadaşlık ilişkileri, kötü lakap takılması, yüzünün çirkin olması, fizyonomisi gibi hususlar da genel belirtiyi oluşturmaktadır[628].

Belli suçlarda söz konusu belirtiler ise özel belirtileri oluşturmaktadır. Örneğin, belgede sahtecilik suçunda kâğıdın ve mürekkebin eski olması, silinti, kazıntı, değişik bir el yazısı gibi hususlar bu kapsamdadır. Yine, hırsızlık suçunda birinin evinde çalınan malın bulunması, hırsızlık yapılmış evden birisinin çıkarken görülmesi, birinin normalden çok daha fazla para harcaması, hizmetçinin hırsızlıktan sonra evden kaçması gibi hususlar da özel belirtileri oluşturmaktadır[629].

Olaydan önceki belirtilerde, sanık ile mağdur arasında geçimsizlik veya husumet bulunması, önceden birbirlerini tehdit etmeleri, suç işlemek için önceden araç tedarik etme gibi hususlar yer almaktadır. Olayla birlikteki belirtiler arasında, sanığın suçu işlerken sarf ettiği laflar, vuruşların yeri ile sayısı gibi hususlar yer almaktadır[630].

Zorunlu ve zorunlu olmayan belirtiler, bazı belirtilerden bir sonuç bazılarından da birden fazla sonuç çıkarılan belirtilerdir. Örneğin, suçun işlendiği sırada, kişinin suç mahallinden başka bir yerde bulunması onun suçsuz olduğunu belirten zorunlu bir belirtiyi oluşturmaktadır[631]. Bu şekilde olmayan belirtiler de zorunlu olmayan belirtilerdir.

---

627 Öztürk, İz Bilimi, s. 54.
628 Ayrıntılı bilgi için bkz. Tosun, s. 771.
629 Ayrıntılı bilgi için bkz. Tosun, s. 771.
630 Ayrıntılı bilgi için bkz. Tosun, s. 771.
631 Ayrıntılı bilgi için bkz. Tosun, s. 772.

Doktrinde bazı yazarlar belirtileri sanığın aleyhine ve sanığın lehine olan belirtiler şeklinde de tasnife tabi tutmaktadırlar. Sanığın aleyhine olan belirtiler öncelikle somut olayda suçun unsurlarının gerçekleştiğini belirten yan vakıaları oluşturmaktadır. Suç sırasında sanığın olay mahallinde bulunması, maktulün daha önce sanık tarafından tehdit edilmesi, mağdurun kıyafetinden bir yün parçasının sanığın kıyafetinde bulunması, olay günü sanığın kendi giydiği kıyafetlerini yakıp yok etmesi gibi örnekler bu kapsamdadır[632]. Sanığın lehine olan belirti ve özellikle alibi savunması söz konusu olduğu takdirde, burada alibi suçun işlendiği anda, sanığın olay yerinde olmadığını, başka bir yerde olduğunu ifade ederek, ceza muhakemesinde bir savunma şekli olarak belirtilmektedir[633].

Doktrinde bazı yazarlar, belirtileri doğrudan doğruya belirtiler ve doğrudan olmayan belirtiler şeklinde ayırmaktadırlar. Doğrudan doğruya belirtiler suçu ispata yarayan belirti iken doğrudan olmayan belirti suçu ispata yarayacak bir belirtiyi ispat amacıyla kullanılan belirti şeklinde belirtilmektedir[634].

Doktrinde bazı yazarlar ise, belirti delilini hareket kabiliyetine göre sabit ya da seyyar belirtiler, belirti delillerin elde ediliş özelliğine göre pozitif ya da negatif belirtiler, belirti delillerinin ispat özelliğine göre kesin veya şüpheli belirtiler, devam sürelerine göre daimî veya bozulabilen belirtiler[635] şeklinde ayırmaktadırlar[636].

Doktrinde bazı yazarlar ise, olay yerinden toplanan belirti delillerini niteliklerine göre fiziksel, kimyasal ve biyolojik olarak[637]; diğer yazarlar belirti delillerinin olay yerinden elde ediliş şekline göre biyolojik belirtiler, silah, parmak izleri, uyuşturucu delilleri, iz delilleri, eser ve miktar delilleri, elektronik deliller ve diğer deliller olarak[638]; belirti delillerinin doğal yapısına göre fiziksel belirtiler,

---

632 Doğan, Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi , s. 253, 254.

633 Ayrıntılı bilgi için bkz. Doğan, Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi, s. 256.

634 Öztürk, Veri Delili İhtivası-Karşılaştırmalı Kolluk Hukuku, s. 296;
Öztürk, İz Bilimi, s. 54; Öztrük, İz İncelemede Adli Tıp Fizik İhtisas Dairesinin Yetki Sorunu, s. 156.

635 Parlar/Hatipoğlu/Yüksel, s. 464; Öztürk, İz Bilimi, s. 54; Öztürk, Delillerde Farklı Bir Sınıflandırma Anlayışı, s. 76; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 83.

636 Buna karşın bazı doktrin, belirtilerin yukarıdaki gibi tasniflendirilmesi, hukuki açıdan herhangi bir önem yaratmadığını, bunun gibi ayrımların verilmesi, yalnız anlaşmayı kolaylaştırmak amacıyla düzenlediğini dile getirmektedir. Tosun, s. 770.

637 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 75.

638 Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 25, 26, 27, 28.

kimyasal belirtiler ve biyolojik belirtiler olarak[639]; belirti delillerinin bulunuş şekline göre biyolojik belirtiler, kimyasal belirtiler, iz delilleri, fiziksel belirtiler, parça delilleri, görüntü-fotoğraf-ses-eşkal belirti delilleri, bilişim (DATA-iletişim-dijital) belirti delilleri ve belge delilleri olarak[640]; belirti delillerinin bilimsel açıdan incelenmelerine göre, fiziksel belirtiler, kimyasal belirtiler ve biyolojik belirtiler olarak[641]; olay yerinde suçun çeşidine ve işleniş biçimine göre biyolojik belirtiler, kimyasal belirtiler, iz ve fiziksel beliriler olarak[642]; belirti delillerinin olay yerinden tespiti ve bulunuş şekline göre biyolojik belirtiler, kimyasal belirtiler, fiziksel belirtiler, izler veya parmak izleri[643] şeklinde ayrıma tabi tutmaktadırlar.

Düşüncemize göre, belirti delillerinin niteliklerine göre bilimsel açıdan incelenmesi ve belirtilerin doğal yapılarını göz önünde bulundurarak, belirti delillerinin fiziksel, kimyasal ve biyolojik olarak üç ana grupta ele alınıp incelenmesi daha doğrudur. Çünkü belirti delilinin fiziksel, kimyasal ve biyolojik olarak üç ana başlıkta sınıflandırılması, belirti delilinin sistemli bir şekilde incelemesine kolaylık sağlayacaktır. Doktrinde belirti delili her türlü sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Ancak bunlardan Karakuş'un, Polat'ın ve Öztürk'ün sınıflandırmasını daha doğru bulmaktayız. İncelememizde belirti delilini fiziksel, kimyasal ve biyolojik şekilde üç ana başlıkta inceleyeceğiz.

II. BELİRTİ DELİLLERİNİ İNCELEYEN İZ BİLİMİ

A. Genel Olarak

Kriminalistik kelimesi, Latincede suç anlamına gelen "crimen"[644], sözlük anlamı olarak[645] İngilizce'de suç anlamına "crime" ve suçla ilgili anlamına gelen "criminal" sözcüğünden gelmektedir. İngilizce'deki "criminalistics", Avusturya'daki "kriminalistik" ve Fransızca'daki "la crime" kelimesi yanlış olarak Türkiye'de de aynen kullanılmıştır. Bu kelimeyle Türkiye'de anlatılmak istenen de suçla ilgili izler

639 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 267.
640 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 84-88.
641 Öztürk, İz Bilimi, s. 104-210.
642 Öztürk/Hancı/Cantürk, s. 25.
643 Su, Delillerin Şifresi, s. 19-48.
644 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 247.
645 English-Russian And Russian-English Dictionary, Edited by O.S. Akhmanov and Elizabeth A.M. Wilson, Kyrgyzstan Bishkek, 1993, s. 80.

ve bunların incelenmesidir. Bu bağlamda en anlamlı kelime ise İz Bilimidir[646]. Dolaysıyla, araştırmamızda Kriminalistik değil, İz Bilimi terimini[647] kullanacağız.

Terim olarak, İz Bilimi suçun veya kabahatin ortaya çıkarılmasında ve tanısında[648], meydana gelen olaylarda, suç ve suçlunun kimliğinin belirlenmesinde bilimsel yöntem ve araçların kullanılmasını, bilimsel yöntemlerle suç olgusunun ispatlanmasını sağlayan bir bilim dalıdır[649].

İz Bilimi adli bilimlerin alt dallarından birisidir. Kendisi kısaca "delil tespit bilimi" olarak da adlandırılmaktadır[650]. Ancak İz Bilimi adli bilimlerin bir alt dalı olsa da bazı yazarlar tarafından "forensic science" terimi İz Bilimi için, çoğul şekli olan "forensic sciences" terimi ise adli bilimler için kullanılmaktadır[651].

İz Bilimi, bilimsel yöntemleri ve araçları kullanmak suretiyle, suçun aydınlatmasına ya da suç işleyen kişiyi bulmaya yarayan bir tekniği oluşturmaktadır. Bu tekniğin amacı günümüzde bilimisel, fiziksel, kimyasal ve biyolojik emarelerin aranıp değerlendirilmesiyle, faillerin kimliğine ilişkin ipuçlarını belirlemektir[652]. Ayrıca, tabii bilimlere ait yöntemler vasıtasıyla izleri tanıma, tanımlama, bireyselleştirme[653], iz çeşitlerini somut olayda arama, muhafaza altına alma ve değerlendirme tekniklerini ortaya koymaktadır[654].

Çağdaş teknoloji sayesinde[655] son derece gelişen İz Bilimi suç olayının aydınlatmasının sağlanması için insanı değil, eşyayı konuşturmak esasından hareket etmektedir[656]. Bu kendi içinde olay yeri koruma, olay yeri inceleme, olay yeri tespit yöntemleri, maddi deliller ve onların toplanması, delillerin muhafaza edilip

---

646 Öztürk, İz Bilimi, s. 25, 26; Öztürk, Kriminalistiğe Farklı Bir Bakış, İz ve İz Bilimi, s. 67.

647 Öztürk, Kriminalistiğe Farklı Bir Bakış İz ve İz Bilimi, s. 69.

648 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 247.

649 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 47, 48; Turan, Fatih, İslam Muhakeme Hukukunda İz Bilimi (Kriminalistik) ve Adli Tıp Çalışmalarını Anımsatan Bazı Uygulamalar, AÜİFD, 2010, S. 33, s. 148; Esen, Kasım, Kriminal Polis Laboratuvarlarının Tarihçesi, Çalışma Yöntemleri ve Alanları, Türk İdare Dergisi, 1997, S. 417, s. 173.

650 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme. s. 3.

651 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme; Bkz. Karakuş, Oğuz, Adli Bilimler, Ankara 2011, s. 39.

652 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 46; Kaygısız, Mustafa, Suç Soruşturmasında Olay Yerinde Personel ve İşlevleri, Polis Bilimler Dergisi (PBD), 2003, C.5, S. 3-4, s. 14.

653 Öztürk, İz İncelemede Adli Tıp Fizik İhtisas Dairesinin Yetki Sorunu, s. 169.

654 Öztürk vd., s. 336.

655 Fakat bunu belirtmek gerekir ki, her olayı tamamen bilimsel verilere dayanarak çözmek mümkün değildir. Çünkü, teknolojinin imkanlarından yalnız iz bilimciler değil, suçlular da doğal olarak kullanabilmektedir. Dolaysıyla, insan faktörü her zaman suç biliminin bir parçası olarak yerini koruyacağı söz konusudur. Bkz. Demren Dönmez, s. 155.

656 Öztürk vd., s. 336.

paketlenmesi, maddi delillerin laboratuvarlara gönderilmesi, laboratuvardaki kimyasal incelemeler, biyolojik incelemeler, balistik incelemeler, belge incelemeleri, ses, görüntü ve veri incelemeleri gibi hususları içermektedir[657]. Yani İz Bilimi izleri toplama, muhafaza[658] ve değerlendirmenin bütün prosedürleriyle ilgilenmekte[659], iz toplamanın bütün alanlarını kapsamaktadır. Bu alanda cam, kovan, lif, saç, kan, vücut sıvıları vb. belirti delilleri yer almaktadır. Yine kundaklama hızlandırıcıları, patlayıcı artıkları, uyuşturucu tanımlama, her türlü örnek ve baskı izleri İz Biliminin alt kollarında yer almaktadır[660].

İz Biliminde[661], suça yönelik maddi delillerin[662], ilgili kişilere ait olup olmadığı hususları karşılaştırma metoduyla yürütülmektedir. Bu çalışmaların temeli, laboratuvar çalışmalarına ve belli bir örneği belli olmayan başka örneğe karşılaştırma prensibine dayanmaktadır[663]. Yani bu çalışmalar, gelişmiş olan tekniklerin, laboratuvarların ve alanında uzman bilirkişilerin vasıtasıyla yürütülmektedir[664]. Ancak bu çalışmalardan önce, olayın iyi bir şekilde çözümlenmesi için suç mahallinden delillerin prosedürlere uygun bir şekilde toplanarak, değerlendirilmesi gerekmektedir[665]. Bunun için olay yeri uzmanları hangi maddi delilinin ne şekilde olayı aydınlatacağı, nelerin delil olabileceği ve ilgili delillerin laboratuvarlara hangi şartlarda ulaştırılacağı hususunda bilgi sahibi olmaları şarttır[666]. İz bilimciler, teknik gelişmeleri ve araçları kullanarak, suçun aydınlatılmasında aktif görev alan, izleri tanıma, tanımlama, bireyselleştirme ve değerlendirilmesiyle uğraşan uzmanlardır. Bu alanda çalışanlar suç izi incelemecisi (kriminalist) olarak tanımlanmaktadır[667].

---

657 Karakuş, Adli Bilimler, s. 39, 40.
658 Öztürk, İz İncelemede Adli Tıp Fizik İhtisas Dairesinin Yetki Sorunu, s. 169.
659 Karakuş, Adli Bilimler, s. 39.
660 Öztürk, İz Bilimi, s. 26; Öztürk, Kriminalistiğe Farklı Bir Bakış, İz ve İz Bilimi, s. 67.
661 Kriminalistik Bilimini, Kriminolojiyle karıştırmamak gerekir. *"Kriminoloji"* delillere yönelik değil, suçu açıklamya yönelik çalışmaları yürüten, suçlu davranışının nedenlerini inceleyen ayrı bir bilim dalını oluşturmaktadır. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 247.
662 Bkz. Öztürk vd., s. 336
663 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 247.
664 Karakuş, Adli Bilimler, s. 39.
665 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 247.
666 Karakuş, Adli Bilimler, s. 39; Hancı, Hamit/Tuğ, Ayşim/Doğan, Yeşim, Kriminalistik Kriminoloji Değildir! TBBD, 2003, C.15, S. 48, s. 262. Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 47.
667 Öztürk, İz Bilimi, s. 26.

Günümüzde Bertillo'un Antropometresi ile süregelen bir süreçte, çoğu bilim dallarının bir araya gelmesiyle, tıp doktorları, biyologlar, odontologlar[668], entomologlar[669], toksikologlar[670], kimyagerler, bilgisayar programcıları, fizikçiler, meteoroloji uzmanları başta olmak üzere, çok farklı alanlarda çalışan kişilerin suça yönelik birçok faaliyetlerin kolluk birimleri ile beraber yürütülmesinde, adalete hizmet desteği verdiği görülmektedir[671].

İz Biliminin konusunu izler oluşturmaktadır. Bu izlere delil olma niteliklerine sahip olan materyal, şekil, baskı, durum izleri girmektedir. Dolaysıyla, materyal (parça), şekil, baskı ve durum izleri İz Bilimin konusunu oluşturmaktadır. Bu izler ister maddi delil olsun ister diğer türlü sınıflara ayrılsın, tümü İz Biliminin çalışma alanına girmektedir[672].

B. İz Biliminin Amacı

İz Bilimi, ceza huhakemesinde insan hakları ihlallerinin önlenmesinde en etkili araçlardan birisidir. Bilimsel metodların yardımıyla delil toplama ve değerlendirmede, hata payının azalması ve tamamen ortadan kalkması, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması açısından büyük rol oynamaktadır. İnsan hakları ihlallerine yol açmadan maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasında, demokratik hukuk devletlerinin[673] ceza muhakemelerinde vazgeçilmez bir unsuru haline gelmektedir[674].

Dolaysıyla, İz Biliminde amaç, bir kişiyi suçlamak değil, bilimsel yöntemlerin yardımıyla gerçek suç veya suçluyu bulmaktır[675]. Suçun işlendiği olayda suçla hiç alakası bulunmayan kişilerin, olayla ilişkilendirmemektir[676]. Burada amaç, deliller ışığında kişinin suçlu olup olmadığını kesin olarak tespit etmek, bu tespit neticesinde adli hata ve yanılmaları önlemek, böylece insanın şeref ve haysiyetini

---

668 "Odontolog"-diş hastalıkları doktoru. Russko-Kyrgyzskiy Slovar. Pod Redaktsiey K.K.Yudahina, İzdatelstvo "Sham". Kyrgyzstan, Bishkek 2000, s. 470.

669 "Entomolog"-solucan ve karıncaları inceleyen uzman. Entomoloji hayvan biliminin bir bölümü. Russko-Kyrgyzskiy Slovar. Pod Redaktsiey K.K.Yudahina, s. 976.

670 "Toksikolog" toksik (zehir) maddeleri inceleyen uzman. Russko-Kyrgyzskiy Slovar. Pod Redaktsiey K.K.Yudahina, s. 860.

671 Hancı/Tuğ/Doğan, Kriminalistik Kriminoloji Değildir! s. 264.
Karakuş, Adli Bilimler, s. 39.

672 Öztürk, İz Bilimi, s. 39.

673 Demren Dönmez, s. 173; Öztürk, İz Bilimi, s. 58.

674 Öztürk vd., s. 336.

675 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 47, 48.

676 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 46.

korumaktır. İz Bilimi, suçlunun ortaya çıkarılmasını amaçladığı kadar, suçsuzun hatalı yere suçlanmasını da önlemektir[677].

C. İz Biliminin Gelişimi

İz Bilimi terimi ilk kez, 1891 yılında, Kriminalistiğin kurucusu sayılan[678] Hans Gross adlı avusturyalı bilim adamı tarafından kullanılmıştır[679]. Ancak İz Biliminde, ilk adım atan isimlerden birisi Alphonse Bertillion olmuştur (1853-1914). Kendi çağında Bertillion, Paris Emniyet Müdürlüğünde suçlulara ilişkin fişleri bir düzene kavuşturup, Antropometri adlı ölçüm sistemini keşfetmiştir. Bu ölçüm sisteminin temeli, fiziksel ölçümler ve bu ölçümlerin kayıt altına alınmasına dayanmıştır. Ayrıca bu ölçümlerin standartlaşması için yazar, bazı referans noktalarını oluşturmuştur (örneğin; bilek kesiti, başbarmak başlangıcı, kasların simetri merkezi, ayak bileği kesiti, kalça çizgisi, maksimum pazu kesiti vb.)[680]. Bertillion, Antropometri ölçüm sisteminden başka, kişilerin kimlik tespiti alanında da atılım yapmıştır. Buna göre Bertillion, kendi sisteminde, önden ve profilden fotoğraf almakla beraber kişinin saçı, göz rengi, yüzü, vücuttaki herhangi bir yara izini, dövme ve simetri anormalliğini kaydetmiştir[681].

İz Biliminde Parmak izi en önemli aşamalardan olmuştur. Bu aşamaya yönelik, 1858'den itibaren William Herschel, resmî belgelerde kişilerin parmak izlerini almaya başlamışken[682], Faulds, parmak izinini alma yöntemini geliştirmiştir. Günümüzde de parmak izi alımında aynı yöntem uygulanmaktadır. Bu yönteme göre, parmak izinde beş temel biçim kabul görülmektedir. Yani yay, fitilli yay, radyal ilmik, uhnar ilmik ve demettir. Bu beş biçim, A, T, R, U, W harfleriyle isimlendirilmektedir[683].

Günümüz teknolojinin gelişmesiyle[684], suç olayına ilişkin kişilerin parmak izleri alınarak, arşivlenmeye başlanmıştır. Buna göre, otomatik parmak izi tanımlama

---

677 Öztürk, İz Bilimi, s. 57; Hancı/Tuğ/Doğan, Kriminalistik Kriminoloji Değildir! s. 262.
678 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 247.
679 Hancı/Tuğ/Doğan, Kriminalistik Kriminoloji Değildir! s. 263.
680 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 248; Hancı/Tuğ/Doğan, Kriminalistik Kriminoloji Değildir! s. 263.
681 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 248.
682 Hancı/Tuğ/Doğan, Kriminalistik Kriminoloji Değildir! s. 264.
683 Dünyada bütün parmak izi örneklerinin 65% faizini "ilmikler", 30% faizini "demetler", 5% faizini geri kalanlar oluşturmaktadır. Ayrıca demet ile ilmik tipleri kendi aralarında birkaç türlere ayrılmaktadır. Bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 248.
684 Öztürk, İz Bilimi, s. 58.

sistemi ve olay yerinde elde edilen parmak izi, bilgisayardaki kaydedilmiş olan parmak izleri ile karşılaştırılarak parmak izinin sahibi ortaya çıkabilmektedir. Örneğin, 2017 yıl itibariyle FBI'nin veri tabanında 55 milyonu aşkın parmak izi bulunmakta ve yedi gün yirmi dört saat kolluk kuvvetlerin ulaşımına açıktır[685].

Kriminal laboratuvarlara değinilecek olursa ilk Kriminal Laboratuvarlar 1910 yılında, Edmond Locard tarafından Fransa'nın Lyon şehrinde kurulmuştur. 1930'lu yıllarda ise Amerika'nın birkaç şehrinde kurularak, 1970'li yılların ortasında Kriminal Laboratuvarların sayısı 47'ye ulaşmıştır[686].

İz Bilimi için en önemli aşamalardan birisi de DNA analizidir[687]. Günümüzde bu sayede, büyük bir hızla değişip, gelişen analiz yöntemleriyle, biyolojik örnekler çok az miktarda da olsa veya bozulmuş olsa da kimlik belirleme mümkün hale gelmiştir. Bu açıdan DNA analizlerinin, suçu ve suçluları ortaya çıkarmada önemli bir rölü vardır[688].

D. İz Çeşitleri

Ceza muhakemesi hukukunda, birkaç iz türünden bahsedilmektedir[689]. Bunlar somut bir olaylarda ayrı bir şekilde bulunabilecekleri gibi, birlikte de bulunabilmektedirler[690]. İz Biliminde izler dört gruba ayrılmaktadır. Bunlar: materiyal izleri, şekil izleri, baskı izleri ve durum izleridir[691].

Materiyal izleri, makro ve mikro hacimli[692] olan ve katı, sıvı ya da gaz biçimindeki izlerdir[693]. Bunlardan mikro izler, ceza muhakemesi hukukunda diğerlerine oranla daha önemli role sahiptir[694]. Bu izler gözle görülmeyen izler olup kişinin olumlu ya da olumsuz etkisi olmasa da ortaya çıkabilmektedir. Faillerin çoğu olay yerinde bıraktıkları makro izleri yok etmek için, olay mahalline tekrar gelerek makro izleri sildiklerinde farkında olarak veya olmadan daha çok mikro izleri

685 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 248.
686 Ayrıntılı bilgi için bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 248.
687 Hancı/Tuğ/Doğan, Kriminalistik Kriminoloji Değildir! s. 265.
688 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 249.
689 Parlar/Hatipoğlu/Yüksel, s. 464; Öztürk, Delillerde Farklı Bir Sınıflandırma Anlayışı, s. 76; Öztürk, Kriminalistiğe Farklı Bir Bakış, İz ve İz Bilimi, s. 62.
690 Öztürk vd., s. 338.
691 Öztürk, Delillerde Farklı Bir Sınıflandırma Anlayışı, s. 73; Öztürk, İz Bilimi, s. 55.
692 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 86.
693 Gökcen, Ahmet/Çakır, Kerim, Ceza Muhakemesinde Delil, Delillerin Muhafazası, Toplanması, Değerlendirilmesi ve Delil Yasakları, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, C.21, Özel S., s. 2920.
694 Öztürk, İz İncelemede Adli Tıp Fizik İhtisas Dairesinin Yetki Sorunu, s. 157.

bırakabilmektedirler. Ancak fail, mikro izleri ortadan kaldırmak için çalışsa da onları kolay bir şekilde yok edememektedir. Çünkü mikro izlerin yok edilmesi zor olduğu için, onlar makro izlere göre kriminalistik açıdan daha yararlıdır[695].

Makro izler kendi aralarında organik, inorganik ve zehir olmak üzere çeşitli gruplara ayrılmaktadır[696]. Organik izler, yaşayan canlıların tırnak, saç, kıl, yaprak, dal gibi büyüyen kısımlarının bir parçasını oluşturmaktadır. Organik izlere insan, hayvan, bitki ve su ile havada bulunan mikro organizmalar girmektedir[697]. Kum, taş, cam, kül, metal, plastik gibi kimyasal izler ise inorganik izleri oluşturmaktadır[698]. Organizmaya girince hayat fonksiyonunu bozan maddelere de zehirler girmektedir[699].

Şekil veya diğer adıyla form izleri kırılmış, parçalanmış şeylerin parça şekilleri, damla, sıçrama, silme ya da leke şeklindeki izlerinden meydana gelmektedir[700]. Örneğin, yerde bulunan kanın oluşturmuş olduğu sıçrama veya dağılma, bir izi yok etmek amacıyla o izin silinmesi sonucu oluşan silinme veya lekenin durumu[701], yine bir bombalama olayındaki şekil izlerinin görüntüleri şekil izlerini meydana getirmektedir[702].

Baskı izleri el, ayak, parmak[703], lastik[704], daktilo basması gibi izler ile başka şekilde basmak suretiyle ortaya çıkan izlerden meydana gelmektedir. Bu biçimdeki izlerde materiyal izi, iz taşıyıcısına aktarılmış bulunmaktadır. Örneğin, parmak veya ayak iznindeki ter ile cilt yağı, parmağın basılmış olduğu yere aktarılmaktadır[705].

---

695 Öztürk vd., s. 337; Öztürk, İz Bilimi, s. 55, 56; Öztürk, Veri Delili İhtivası-Karşılaştırmalı Kolluk Hukuku, s. 297.

696 Öztürk, Delillerde Farklı Bir Sınıflandırma Anlayışı, s. 76; Gökcen/Çakır, Ceza Muhakemesinde Delil, s. 2920.

697 Öztürk vd., s. 337; Öztürk, İz Bilimi, s. 56

698 Öztürk, İz İncelemede Adli Tıp Fizik İhtisas Dairesinin Yetki Sorunu, s. 157.

699 Öztürk, İz Bilimi, s. 56.

700 Gökcen/Çakır, Ceza Muhakemesinde Delil, s. 2920.

701 Öztürk, İz İncelemede Adli Tıp Fizik İhtisas Dairesinin Yetki Sorunu, s. 157.

702 Öztürk vd., 337; Öztürk, İz Bilimi, s. 56; Öztürk, Veri Delili İhtivası-Karşılaştırmalı Kolluk Hukuku, s. 297.

703 Bkz. Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 85.

704 Öztürk, İz İncelemede Adli Tıp Fizik İhtisas Dairesinin Yetki Sorunu, s. 157.

705 Öztürk vd., s. 337; Öztürk, İz Bilimi, s. 56; Öztürk, Veri Delili İhtivası-Karşılaştırmalı Kolluk Hukuku, s. 297; Öztürk, İz İncelemede Adli Tıp Fizik İhtisas Dairesinin Yetki Sorunu, s. 157; Gökcen/Çakır, Ceza Muhakemesinde Delil, s. 2920.

Durum izleri, olay yerinin genel durumunu yansıtan izlerdir[706]. Örneğin, olay yerinde bulunan eşyaların pozisyonu, öldürme suçunda cesedin konumu, hırsızlıkta eşyaların dağınık olması, bunlara benzer diğer suçlarda kapı, pencere, kilit, elektrik şalterin durumu yer almaktadır. Bu görüntüler, İz Bilimi açısından önemli bir role sahiptir[707].

Yukarıda belirtilen izler somut olayda ayrı ayrı bulunabildiği gibi birlikte de bulunabilmektedir. Çoğunlukla da birlikte bulunduğu görülmektedir[708].

III. BELİRTİ DELİLLERİ

A. Fiziksel Belirti Delilleri

Fiziksel belirti delilleri, biyolojik ve kimyasal belirti delilleri dışında kalan belirti delilleridir[709]. Bu deliller parmak izi, avuç izi[710], eldiven izi[711], ayak ve ayakkabı izi, diş izi[712], alet izi, tekerlek izi, silah[713] ve cam parçalarıdır[714]. Bunlar üzerinde aşağıda ayrıntılı açıklamada bulunacağız.

1. Parmak İzi

a. Genel Olarak

İnsanın bireysel tanımlayıcı izleri vardır. Bu izler, el, ayak, kulak, burun, alın, dudak, diş veya ısırık izleri ve kişiye özgü diğer izlerdir. Kimlik tespitinde bu izlerin kullanımı oldukça önemlidir. Ancak, parmak izleri, kriminal tarihinde ilk kullanılan yöntemlerden birisidir. Kolluk güçlerinin suçla mücadelede, eski yıllardan beri faydalanmakta olduğu en değerli maddi delillerden arasında yer almaktadır. Ayrıca bugün, kimlik tespitinde çok kullanılan bir yöntemdir[715].

---

706 Öztürk, Delillerde Farklı Bir Sınıflandırma Anlayışı, s. 77; Öztürk, İz İncelemede Adli Tıp Fizik İhtisas Dairesinin Yetki Sorunu, s. 156.

707 Öztürk vd., s. 338; Öztürk, İz Bilimi, s. 56; Öztürk, Veri Delili İhtivası-Karşılaştırmalı Kolluk Hukuku, s. 297; Gökcen/Çakır, Ceza Muhakemesinde Delil, s. 2920.

708 Öztürk vd., s. 326.

709 Bkz. Öztürk, İz Bilimi, s. 104, 165, 177; Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 267.

710 Öztürk, İz Bilimi, s. 131, 134.

711 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 346, 374.

712 Öztürk/Hancı/Cantürk, s. 26; Şafak/Bıçak, s. 316.

713 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 267; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 86; Su, Delillerin Şifresi, s. 37.

714 Öztürk, İz Bilimi, s. 104, 125, 127, 134, 141.

715 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 208; Öztürk, İz Bilimi, s. 133.

Detaylı bir incelemede, insanların parmak izleri birbirinden farklı olup her parmak izi tek ve kişiye özgüdür[716]. Anne karnında ceninin henüz üç aylıkken oluşmaya başlayan[717] ve altıncı ayında[718] oluşumunu tamamlayan[719] parmak izleri bile, ölünceye kadar değişmeden aynı halde kalabilmektedir[720]. Yeni doğan çocuğun parmakları buruşuktur. Çocuk büyümeye başlayınca, parmakları da gelişip genişlemektedir. Ancak parmaklar gelişip genişlese de parmaktaki papillerin[721] şekilleri hiçbir zaman değişmemektedir[722]. Hatta parmak izleri herhangi bir fiziksel, kimyasal ya da biyolojik etkenlere maruz kalmadığı sürece, tespit edildiği yerde uzun yıllardır kalabilmektedir[723].

Parmak izi demek, parmakların son eklemi ile en son uç doku kısmında yer alan izlerdir. Yani parmakların birinci boğumu ve tırnak ucu arasında yer alan papil hatlarından meydana gelen şekillerin yüzeylere dokunması sonucu oluşturdukları düzenli izlerdir[724]. Bu izler, papil ve hatlardan gelecek biçimde topografik bir haritayı oluşturmaktadır[725].

Parmak uçlarında sıralar şeklinde yer alan deri papilla setlerinin görüntüsüne bakmaya daktiloskopi, parmakların dokunduğu bölgelerde kalan izlere de daktilografi denmektedir[726].

---

716 Ancak her parmak izi tek ve kişiye özel olmasına rağmen, bazı parmak izlerinin birbirine benzemeleri nedeniyle, uzmanlarca yapılan çok az sayıda yanlış mukayeseler olmuştur. Bu riski ortadan kaldırmak için bazı ülkeler parmak izi mukayesesinde 1991 yılında *David Asbaugh* tarafından sistematize edilmiş ve günümüzde uygulanmakta olan ACE-V (AKD-O: Analiz, Karşılaştırma, Değerlendirme ve Onaylama) metodolojisi protokollerini kullanmaktadırlar. Ayrıntılı bilgi için bkz. Karakuş, Adli Bilimler, s. 67, 68, 69.

717 Çebi, İsmail, Parmak İzi İncelemeleri (ed. Oğuz, Karakuş). Kriminalistik, Ankara 2013, s. 319.

718 Akıncıoğlu, Niyazi Umut, Kimliklendirmede Parmak İzi İncelemeleri, Polis Dergisi, 2017, S. 92, s. 45.
Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 29; Su, Delillerin Şifresi, s. 48.

719 Tunalı, İbrahim, Adli Tıp, Ankara 2001. s. 40.

720 Öztürel, Adnan, Adli Tıp, Ankara 1983, s. 284; Özen, Cahid, Adli Tıp, 2. Baskı, İstanbul 1955. s. 18.

721 Papilla, parmak uçlarında bulunan deri kıvrımlarının ismidir. Tunalı, Adli Tıp, s. 40; Bkz. Öztürel, Adli Tıp, s. 284.

722 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 213.

723 Karakuş, Adli Bilimler, s. 63.

724 Karakuş, Oğuz/Koç, Fatih/Aka, P. Sema/Atakan, Cemal/Bozkaya, Serkan, Tek Yumurta İkizlerinin Parmak İzleri, ABD, 2008, C.7, S. 2, s. 27; Bkz. Pekdemir, Şevket, Hırsızlık ve Cinayet Suçlarında Parmak İzinin İspat Değeri, HÜİFD, 2016, C.15, S. 30, s. 451.

725 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 208; Su, Delillerin Şifresi, s. 48; Bkz. Güneş, İsmail, Suçların Aydınlatılmasında Parmak İzi, YÜHFD, 2006, C. 3, S. 2, s. 427.

726 Öztürk, İz Bilimi, s. 131; Öztürk, İz İncelemede Adli Tıp Fizik İhtisas Dairesinin Yetki Sorunu, s. 163.

b. Parmak İzinin Özellikleri

Suçun soruşturmalarında parmak izinin üç özelliği öne çıkmaktadır[727]. Bunlar parmak izlerinin değişmezliği[728], değiştirilmezliği[729] ve tasnif edilebilirdir[730].

İnsan vücudunun dış derisinde yer alan her bir kıvrımında ter[731] gözenekleri bulunmaktadır. Bu ter gözenekleri iç deriye doğru uzanmaktadır[732]. Bu gözenekler, papila adlı iki sıralı çıkıntılarla iç deriye çakılmış gibidir. Parmak izleri iç deride oluştuğu için, dış deri zarara uğradığı takdirde, söz konusu papilalar yineden canlılıklarını devam ettirerek, parmak izinin oluşmasını sağlamaktadır. Özellikle, yeni oluşan parmak izleri eskisi gibi aynı haline dönüşmektedir. Ancak, iç derideki papilaların tamamıyla kaybolduğunda, bu durumda parmak izinin saptanması, mümkün olmamaktadır. Çünkü bu durumlarda parmak içi kıvrımları tamamıyla kaybolmaktadır. Ayrıca alt deri tahrip olduğu durumda alt deride oluşacak parmak izi bozulmaktadır. Eğer tahribat derin olursa, tahrip olan yerler boş kalarak, papiller tekrar oluşmamaktadır. Parmak üzerinde ise kendine özgü yara[733] oluşmaktadır[734]. Bu iz de artık karakteristik şekilde aidiyet tespiti için kullanılmaktadır[735]. Sonuç olarak anlatılan bu hususlar parmak izinin değişmezliğini meydana getirmektedir.

Parmak izinin benzemezlik[736] özelliğine göre, yapılan araştırmalarda, parmak izleri karşılaştırıldığında bunların birbirine benzemeyen yönler bulunmaktadır. Yapılan araştırmaya göre iki farklı insana ait parmak izlerinin aynı olma olasılığı 64 milyarda 1'dir. Ayrıca, bir eldeki yan yana bulunan parmaktaki papil şekilleri, iki

---

727 Güneş, Suçların Aydınlatılmasında Parmak İzi, s. 430; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 21; Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 29; Karakuş/Koç/Aka/Atakan/Bozkaya, s. 27; Akıncıoğlu, Kimliklendirmede Parmak İzi İncelemeleri, s. 45.

728 Parmak İzlerinin değişmez bir izler olduğu çok eski dönemlerde Çin'de ve Japonya'da belli olmuştur. Öztürel, Adli Tıp, s. 284.

729 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 213, 214.

730 Karakuş, Adli Bilimler, s. 63; Su, Delillerin Şifresi, s. 48; Delice, Murat/Duman, Ali/Özel, Şaban Ali, Parmak İzi Tipi İle Suç Türü Arasındaki İlişkisinin İncelenmesi, Akademik Bakış Dergisi, İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız-Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Calal-Abad, Kırgızistan, 2014, S.43. s. 2.

731 Öztürel, Adli Tıp, s. 284.

732 Karakuş/Koç/Aka/Atakan/Bozkaya, s. 27.

733 Ciltte meydana gelen yaralar nebde bırakırlar. Nebde herhangi bir travma, iltihap, ameliyat, yanık sonucu oluşur. Yeni nebdeler şarap kırmızısında ve pembe renginde, eski nebdeler beyaz sedef renginde olurlar. Temiz yara iki ve beş günde kırmızı bir nebdeyi bırakır. Nebdenin şekli nedenine göre değişebilir. Ayrıca bkz. Öztürel, Adli Tıp, s. 286.

734 Bkz. Pekdemir, Hırsızlık ve Cinayet Suçlarında Parmak İzinin İspat Değeri, s. 452.

735 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 208, 213, 214.

736 Delice/Duman/Özel, s. 3.

eldeki aynı tip parmaklarının izleri[737], hatta tek yumurta ikizlerinin[738] parmaklarında yer alan papil şekilleri birbirine benzememektedir[739]. Çünkü parmağın çeşitli kısımlarında bulunan papiller, parmak izinin karakteristik özelliğini meydana getirmektedir[740].

Parmak izinin üçüncü öne çıkan özelliği de parmak izinin tasnif edilebilirliğidir[741]. Bu özelliğe göre, bir parmak izinin karakteristik özelliklerinin tespit edilmesi ve kodlanarak arşivlenmesi kolay yapılabilmektedir. Yani OPİTS (AFİS) sistemi[742] aracılığıyla ve kıyaslama yoluyla milyonlarca iz arasından aranan iz arşivden bulunabilmektedir[743]. Ayrıca bu yöntemin yardımıyla, parmak izinin çevre hattı, kaide hattı, merkez hattı, delta, açık delta, kapalı delta, delta ağzı, delta noktası, kement, yarım daire, düz hat, iç terminüs noktası, nokta, kesik çizgiler, müstakil kısa hatlar, çatal, ada, köprü, kanca gibi en önemli karakteristik noktaları üzerinde inceleme yapılmaktadır[744].

c. Parmak İzinin Türleri

Parmak izleri[745] özellikleri ve ortaya çıkış biçimine göre, kabartma izleri, renkli izler ve görünmeyen[746] parmak izleri olarak üç gruptan oluşmaktadır. Negatif olarak nitelenen kabartma izlerine göre, bu izler yumuşak şeylere parmağın dokunması sonucu[747] veya parmağın herhangi bir yüzeye iyi bir şekilde bastırılması

---

737 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 213, 214; Güneş, Suçların Aydınlatılmasında Parmak İzi, s. 431; Bkz. Delice/Duman/Özel, s. 2.

738 Su, Delillerin Şifresi, s.48; Karakuş/Koç/Aka/Atakan/Bozkaya, s. 34; Pekdemir, Hırsızlık ve Cinayet Suçlarında Parmak İzinin İspat Değeri, s. 452; Akıncıoğlu, Kimliklendirmede Parmak İzi İncelemeleri, s. 47.

739 Er, Cüneyd, Biyometrik Yöntemler ve Özel Hayatın Gizliliği Hakkı (Parmak İzi, Göz ve DNA Tarama gibi Teknolojik Kimlik Denetleme Usullerinin Hukuki Statüsü), Ankara 2007, s. 35.

740 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 213, 214.

741 Güneş, Suçların Aydınlatılmasında Parmak İzi, s. 431.

742 OPİTS, Otomatik Parmak İzi Tanımlama Sistemi.

743 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 215.

744 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 215.

745 Parmak izinin orta kısmı şekline göre dört gruba ayrılmaktadır. Bunlar: İlmik şekli (Loop-boucle), Kavis şekli (Arch), Karışık şekil (compose) ve Helezon şekli (Spiral). Bkz. Öztürel, Adli Tıp, s. 284; Tunalı, Adli Tıp, s.40; Özen, Adli Tıp, s.19; Oğuz Karakuş'un belirlemesine göre, dört parmak izler grubu: Ark izleri, Tak izleri, Kementi izleri, Wirbel izeri şeklinde tanımlanmaktadır. Bkz. Karakuş, Adli Bilimler, s. 64; Bkz. Delice/Duman/Özel, s. 3.

746 Su'nun parmak izi grubunda, üç temel parmak izi grubundan başka, *"Haricen Renkli-Görünür Parmak"* izleri de yer almıştır (görünür parmak izleri, kabartma parmak izleri, haricen renkli görünür parmak izleri, görünmez (latent) parmak izleri). Bkz. Su, Delillerin Şifresi, s. 50.

747 Öztürk, İz Bilimi, s. 133; Karakuş, Adli Bilimler, s. 65.

neticesinde oluşmaktadır[748]. Bu tür parmak izleri, yeni boyanmış bir yüzeyde, zarf veya pulların üzerindeki yapışkan yüzeylerde, çikolata gibi el ısısında kolay eriyebilen madde üzerinde, yapışkan bantlarda, kalın toz tabaklarında, plastik patlayıcılarda, macunda, yumuşak mumda, bal mumunda, katı yağda, unda, sabunda, yapışkan yağ tabakalarında, makine yağında, tutkalda, katran, reçine ve kil gibi maddelerin üzerinde görülebilmektedir[749]. Kabartma izlerinde papiller çukurlu olarak oluşurken, papiller arasındaki boşluklar da çıkıntılı olarak oluşmaktadır. Bu tür izler, yatay ışık altında fotoğrafa çekilerek tespit edilmektedir[750].

Renkli parmak izleri toz[751], organik boya maddeleri, un, yüz pudrası, her türlü izolasyon maddeleri[752], kan, mürekkep, boya, is vb. renkli maddelerle kirlenen parmağın cisimlere dokunulması sonucu ortaya çıkan izlerdir[753]. Bu tür izler olay yerinde en kolay görünebilen izler olduğundan dolayı görünür izler olarak da adlandırılmaktadır. Renkli parmak izlerinin söz konusu olabilmesi için, parmağa bulaşan renkli maddenin papiller arasındaki boşluklara dolmaması şarttır. Çünkü parmağa bulaşan madde papiller arasındaki boşluklara doldurulduğunda renkli parmak izini değil, leke görünümünü meydana getirebilmektedir[754]. Örneğin, parmak izlerinin kana bulanması her daim belirgin olmamakla beraber, kimlik tanımlanması için de çok kullanışlı değildir[755].

Parmak izinin diğer bir türü olan, görünmeyen parmak izi[756], olay yerinde en sık rastlanan izdir. Parmaklar yüzeylere dokunduğu takdirde yapışarak, diziliş şekillerinde biriz bırakmaktadır. Bu izlerin gözle görünmeleri kolay olmadığı için, görünmeyen izler olarak adlandırılmaktadır[757]. Buna göre, insan vücuduna ait olan ter[758], yağ[759] vb. sıvı maddeler papillerin üzerinde sıralanmış olan por deliklerine

---

748 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 217.
749 Çebi, Parmak İzi İncelemeleri, s. 336; Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 339.
750 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 217.
751 Karakuş, Adli Bilimler, s. 65.
752 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 339, 340.
753 Çebi, Parmak İzi İncelemeleri, s. 337.
754 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 217.
755 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 339, 340.
756 Karakuş, Adli Bilimler, s. 65.
757 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 218.
758 Akıncıoğlu, Kimliklendirmede Parmak İzi İncelemeleri, s. 44.
759 Öztürk, İz Bilimi, s. 131.

açılan ince kanallardan dışarı atılmaktadır. Vücuttan dışarıya atılan bu sekresyon[760] %98,5[761]-99,5 oranında su ve %0,5 oranında[762] organik ve inorganik maddelerden oluşmaktadır[763]. Sıvı sekresyon ellerin soğuk olduğu durumlarda oluşamamaktadır. Fakat eller önceki ısısına döndüğünde, sekresyon da önceki haline dönebilmektedir. Görünmeyen parmak izleri (latent parmak izleri), parlatılmış düz yüzeylerde ve kâğıt üzerinde incelenebilmektedir. Fakat bu izler pürüzlü yüzeylerde veya kolalı dokumalarda da incelenebilmektedir[764].

d. Parmak İzinin Tarihi

Tarihi açıdan bakıldığında, insan parmağında bulunan iz şekli eski dönemlerde bile önem taşımıştır[765]. Bu dönemlerde daha çok mağara resimlerinde ve eşyalar üzerinde parmak izleri tespit edilmiştir. Örneğin, tarih öncesi devirde (Prehistorik) seramik kaplarda marka olarak kullanılan izler, M.Ö. 5000 yıllarından kalan çini levhalar üzerinde parmak izleri, Türkistan bölgesinde millattan önceki döneme ait olan mağara resimlerinde ve kilden yapılmış malzemelerde parmak izleri, Babilliler'den kalan bazı kil tablet, mühür, tuğla ve seramik kaplarda parmak izleri bulunulmuştur. 3000 yıl önce, Çinliler yasal belgeleri imzalamak için, parmak izini kullandığı görülmüştür. Yalnız bu parmak izinin kimlik tespiti amacıyla mı veya törensel bir gelenek amacıyla mı kullanıldığı belirsizdir. M.Ö. 1300'lerde, iki tarafın imza atmak amacıyla ticari kontratların yazılmış bulunduğu kil tabletlere parmak bastığı belirlenmiştir[766].

e. Daktiloskopi

Daktiloskopi yöntemi eski bir geçmişe sahip bir yöntem olup, parmaklara bakmak anlamına gelmektedir. Yeni kuşaktan faillerin ortaya çıkması, onlara ilişkin Fransız adli polisinin bilgileri yetersiz olması ve tanıdığı eski failleri unutmaya

---

760 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 218.

761 Görücü, Baycan/Atakan, Cemal/Cantürk, Güral, Siyah Manyetik Parmak İzi Tozunun Farklı Yüzeyler Üzerinde Etkinliği Konusunda Bir Araştırma, ABD, 2014, C.13, S. 4, s. 14.

762 Olay yerinde elde edilen görünmeyen parmak izleri, bulunduğu yerinde ya da laboratuvar ortamında fiziksel ve enstrümental yöntemlerle incelenebilir. Bu yöntemelerin uygulanmasıyla, gözenekli, gözeneksiz, yapışkan, yağlı, ıslak vb. yüzeylerde bulunan eski ve yeni parmak izleri tespit edilebilmektedir. Bkz. Çebi, Parmak İzi İncelemeleri, s. 337.

763 Güneş, Suçların Aydınlatılmasında Parmak İzi, s. 428.

764 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 340.

765 Ayrıntılı Bkz. Er, Biyometrik Yöntemler, s. 35.

766 Bkz. Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 208, 209, 210, 211; Ayrıntılı bilgi için bkz. Çebi, Parmak İzi İncelemeleri, s. 320,321, 322; Güneş, Suçların Aydınlatılmasında Parmak İzi, s. 426, 427.

başlaması gibi olaylar, yenibir sistemin oluşturulmasına neden olmuştur. Böylece daktiloskopiye yönelik çalışmalar başlatılmıştır[767].

1894 yılında Francis Galton, kişinin parmak izinin değişmez ve herkesin parmak izinin farklı olduğunu tespit ederek[768], daktiloskopinin esaslarına ilişkin kitap yayınlamıştır[769]. 1896 yılında Arjantin'de Juan Vucetich, Galton'dan ilham alarak, parmak izi yöntemiyle kimlik tespiti sistemini oluşturmuştur. Böylece daktiloskopi ilk kez Arjantin Ceza Muhakemesinde kabul edilmiştir. 1900 yılında Londra'da Metropolitan polis şefi Edward Henry ilk olarak[770] parmak izi sınıflandırma sistemini geliştirmiştir ve bu sistem 1901 yılında kullanılmaya başlamıştır[771]. 1982 yılında daktiloskopiye ilişkin önemli bir gelişme[772] olmuştur. Bu dönemde "Parmak İzlerinin Elektronik Analizi Sistemi" keşfedilmiştir. Burada, failin kimliğinin tespiti için zorla yapılabilen iz karşılaştırmaları, artık bilgisayar aracılığıyla yapılması mümkün hale gelmiştir[773].

Osmanlı'da "Parmak İzi Sistemi"[774] 1900'lı yıllarda polis uygulamalarında kullanılmaya başlamıştır. Bu dönemde 1910 yılında burada kullanılmakta olan Henry-Galton sistemi Yusuf Cemil Bey tarafından ülkeye getirilmiştir. Böylece yeni bir parmak izi dairesi kurulmuştur. Türkiye'de 1938 yılında Polis Enstitüsünün açılmasıyla birlikte Kriminal derslerinde ve Kriminal Laboratuvarlarında parmak izi konularına yer verilmiş, bugüne kadar da Polis Akademisi ve Polis Okullarında kriminalistik dersin içinde okutulmaya devam etmektedir. Ülke genelinde parmak izi konusunda da uzmanlar yetiştirilmektedir. Bu uzmanlar, Kriminal Polis Laboratuvarları Daire Başkanlığı'na bağlı Olay Yeri İnceleme ve Kimlik Tespit Şube Müdürlüğü tarafından Suç Araştırma ve Soruşturması Eğitim Merkezinde yürütülen temel eğitim kurslarında eğitim görmektedir. Jandarma teşkilatında da eğitim benzer şekilde1998'li yıllardan başlayıp, uygulanmaya başlamıştır. Bugüne kadar devam eden faaliyelerde parmak izinin fiziko-kimyasal, dijital yöntem ve sistemler

---

767 Öztürk vd., s. 342.
768 Tunalı, Adli Tıp, s. 39.
769 "Fingerprints". Pekdemir, Hırsızlık ve Cinayet Suçlarında Parmak İzinin İspat Değeri, s. 454.
770 Öztürk vd., s. 342.
771 Karakuş, Adli Bilimler, s. 63; Bkz. Er, Biyometrik Yöntemler, s. 36.
772 Er, Biyometrik Yöntemler, s. 37.
773 Öztürk vd., s. 342.
774 Güneş, Suçların Aydınlatılmasında Parmak İzi, s. 427.

vasıtasıyla hem yüzeylerden elde edilmesi hem de arşiv tarama işlemleri ile daha detaylı bir şekilde yapıldığı görülmektedir[775].

f. Parmak İzlerinin Tespit Edilmesi

(1) Parmak İzlerinin Genel Olarak Tespit Edilmesi

Faillerin tespit edilebilmesi ve suçun aydınlatılmasında parmak izi çok önemli rol oynamaktadır. Bu sebeple parmak izi olay yerinde bırakıldığı orijinal şekliyle korunması ve herhangi bir zarar getirmeden laboratuvara sevk edilmesi çok önemlidir. Bu konuda, olay yeri incelemesinde görevli personellerin parmak izlerinin zarar görmemesi için alacağı önlemleri ve bu önlemlerin suç soruşturmasındaki önemini bilmesi gerekir[776].

Parmak izlerini[777] tespit etmek için çeşitli yüzeyler üzerinde inceleme yapmak gerekir. Bu yüzeylere örnek olarak: bıçak ve tabanca gibi suç aletleri[778], kilit, cam parçaları, pencere eşiği, pencere pervazı, parmaklıklar, camlar, porselenler, elektrik düğmeleri, şalterler, gevşetilmiş ampuller, sıkı kilidi bulunan çantalar, çekmeceler, tuvalet kapağı, tuvalet kapısı, tuvalet kâğıdı, el feneri, aletlerin sarılmış olduğu kâğıtlar, olay yerinde failce unutulan eşyalar, parlatılmış veya boyanmış eşyalar, düz yüzeyler, pürüzsüz kartonlar, pürüzlü yüzeyler, kolalı gömlek yakaları, kol manşetleri, gazete sayılabilir[779]. Yine parmak izi bulunabilecek kâğıt, karton ve odun gibi gözenekli yüzeylerde; cam, fayans ve metal yüzeyler gibi gözeneksiz yüzeylerde; sonradan ıslanmış gözeneksiz ıslak yüzeylerde, parmak uçlarına kan bulaşmasıyla ve onun değişik yüzeylere kalması gibi kanlı yüzeylerde; bantların yapışkan yüzeylerinde, mutfak aspiratöründe, ocak vb. yağlı yüzeylerde inceleme yapılması gerekmektedir. Çünkü bu yüzeyler, üzerinden karşılaştırmaya elverişli, delil niteliği taşıyacak nitelikte parmak izi elde edilebilecek yüzeylerdir[780].

---

[775] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 211, 212; Ayrıntılı bilgi için bkz. Çebi, Parmak İzi İncelemeleri, s. 328, 329, 330, 331, 332; Bkz. Poyraz, Raşit, Parmak İzi Kullanımının Ülkemizdeki Gelişimi (2), Adli Bilimler Dergisi, 2006, C.5, S.1, s. 55-62; Ayrıntılı bilgi için bkz. Esen, Kriminal Polis Laboratuvarlarının Tarihçesi, Çalışma Yöntemleri ve Alanları, s. 173, 174, 175, 176.

[776] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 219.

[777] Bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 337.

[778] Pekdemir, Hırsızlık ve Cinayet Suçlarında Parmak İzinin İspat Değeri, s. 453.

[779] Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 338, 339.

[780] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 218, 219.

Genel olarak parmak izleri, matbaa mürekkebi ile renklendirilerek[781], parmağın izli yüzü kâğıt ya da karton üzerinde yuvarlanarak elde edilmektedir[782]. Olay yerinde izler, kontrast malzemelerin, folie[783], kimyasal reaksiyonun aracılığıyla ya da yandan ışık tutulup fotoğrafa çekilerek koruma altına alınmaktadır. Parmak izlerine ıslaklık ya da buzlanma gibi etkiler tesir etmese de bunların koruma altına alınabilmesi için, kapalı mekân ısısına getirilip, kurutulmaları gerekmektedir[784]. Parmak izleri cam ya da bardak üzerinde bulunduğu durumlarda, cam ya da bardağa siyah mürekkep koyularak, parmak izi elde edilmektedir. Cilalı yüzeylerde bulunan parmak izlerini elde etmek için, bu izlerin üzerine kırmızı kurşun oksid tozu dökülmektedir[785]. Bütün bu işler, yumuşak bir fırça yardımıyla yapılmaktadır[786]. Ancak parmak izlerinin bulunuş durumlarına göre bunların doğru bir şekilde tespit edilebilmesi için diğer özel yöntemler kullanılmaktadır.

Üzerinde parmak izi bulunan eşyaların tutulmasına çok dikkat edilmelidir. Bunun için eşyalar normal bir şekilde tutulması gereken kısımlardan tutulmamalıdır. Örneğin parmak izi taşıyan şişeyi ağzından çubuk ya da kurşun kalem geçirilerek alınması, kırık camların ya da bu şekildeki diğer eşyalar iki elin parmaklarıyla sivri ya da keskin yerlerinden karşılıklı tutulup alınması, mektup, zarf, kâğıt ve her türlü belgelerin, pulcu pensleri ya da cımbızlarla alınması, tabancalar namlu ucundan karşılıklı olarak iki parmakla ya da kabzesinin tırtıklı bölgelerinden iki parmakla tutularak alınması ve bütün bu eşyalarda bulunan izlerin bozulmaması için eldiven takılması şarttır[787].

Üzerinde parmak izi bulunan taşınır nesneler doğrudan kâğıtla veya kumaşla sarılmaması veya plastik bir poşete konulmaması gerekmektedir. Aksi takdirde, nesnenin üzerinde bulunan izler, kolay bir şekilde silinebilir. Bu durumlarda, incelenecek olan nesne sağlam bir kutuya yüzeyi kutu kenarlarına temas ettirilmeden konulmalıdır. Kutu üzerine gelebilecek herhangi bir darbe sonucu nesnenin kırılabileceğini önlemek için, kutu uygun ölçüde pamuk, buruşturulmuş gazete gibi

781 Su, Delillerin Şifresi, s. 52.
782 Özen, Adli Tıp, s. 19.
783 Çok ince metal. Russko-Kyrgyzskiy Slovar. Pod Redaktsiey K.K.Yudahina,. s. 918.
784 Öztürk vd., s. 343.
785 Tunalı, Adli Tıp, s. 40; Özen, Adli Tıp, s. 20, 21.
786 Öztürel, Adli Tıp, s. 285.
787 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 219, 220.

yumuşak maddeyle sarılmalıdır. Eğer taşınan eşya kutunun içine oturtulacaksa, kutunun kapağının desteklenmesi amacıyla, kutuya çivi çakılmaktadır. Çivilerin başları kolay bir şekilde çıkarılabilmeleri için, belli bir ölçüde dışarıda bırakılmaktadır[788]. Yağlı bir ortamda bulunan pamak izi ise kurutulmaktadır. Kurutma işi özenle gerçekleşmeli, acele edilmemelidir. Çünkü parmak izi sıcaklıkta bozulabilir. Kurutmadan sonra, parmak izi görünür hale gelince fotoğraflanmaktadır[789].

(2) Parmak İzlerinin Eleme Yoluyla Alınması

Parmak izlerini alma işlemi eleme yoluyla da yapılabilmektedir. Bunun amacı, olay yerinde olağan hayat akışı içerisindeki insanlara ait izlerden ziyade suçlu tarafından bırakılmış izlere yoğunlaşmaktır. Bunun için, parmak izi uzmanı, suçun işlendiği mekânda yaşayan tüm insanlardan parmak izlerini alır. Parmak izlerini almak için, matbaa mürekkebi veya özel olarak hazırlanmış mürekkep yastıkçaları kullanılmaktadır[790].

Parmak yüzeyi matbaa mürekkebi ile mürekkeplenmektedir. Mürekkepleme için özel rulo kullanılmaktadır. Daha sonra parmak beyaz kâğıt üzerine açık olarak yerleştirilip, tepesinden bastırılarak iz kâğıt üzerine alınmaktadır[791].

(3) Görünmeyen Parmak İzlerinin Tespit Edilmesi

Görünmeyen veya diğer deyişle latent parmak izlerinin aydınlatılması için bazı[792] yöntemler bulunmaktadır[793]. Bu yöntemlerden biri özel tozlar[794] kullanılmasıdır[795]. Bu yönteme göre, görünmeyen parmak izi üzerine özel bir toz fiberglasla, hayvan kılıyla veya sentetik bir fırçayla[796] serpilmekte, sonuçta parmak izi görünür hale gelmektedir. Bu tozların siyah, beyaz, renkli, alüminyum, bakır, floresan veya manyetik gibi çeşitli türleri bulunmaktadır. Sözü edilen tozlar,

---

788 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 345, 346.
789 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 344.
790 Bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 346.
791 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 346; Bkz. Öztürk vd., s. 343.
792 Bkz. Karakuş, Adli Bilimler, s. 65, 66.
793 Uygulamada yaklaşık yirmiye (20) yakın fiziksel ve kimyasal parmak izi geliştirme yöntemleri bulunmaktadır. Güneş, Suçların Aydınlatılmasında Parmak İzi, s. 429.
794 Görücü/Atakan/Cantürk, s.14.
795 Ayrıntılı bilgi için bkz. Çebi, Parmak İzi İncelemeleri, s. 338, 339, 340.
796 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 340, 341.

uygulanacağı yüzeyin rengi ve tipine göre seçilmektedir. Örneğin, demir yüzeyler için manyetik tozlar kullanılmamaktadır[797].

Parmak izlerinin ortaya konulmasının diğer bir yöntemlerinden biri de Magna Brush yöntemidir. Bu yönteme göre, parmak izleri için manyetik tozlar ve bir manyetik uygulayıcı kullanılmaktadır. Manyetize edilmiş toz akımları şüpheli yüzeylere temasa getirilmektedir. Bu sırada tozlar latent ize (görünmeyen parmak izi) yapışarak, fazlalık bir mıknatıs kullanılarak uzaklaştırılmakadır. Bu yöntemin amacı, incelenen belli bir yüzeyde ve çevresinde toz kalmamasını sağlamaktır. Ancak bu yöntem, manyetik olamayan yüzeyler üzerinde kullanılmaktadır[798].

Görünmeyan parmak izlerinin meydana getirilmesinde kullanılan diğer bir yöntem, parmak izleri bir video kameranın yardımıyla incelenip, bir bilgisayara yüklenmesidir. Buna göre, bilgisayarın yardımıyla görüntülerdeki farklı yoğunluklar ortaya konularak, gri tonlar ayrıt edilmektedir. Görüntü de çeşitli renklerle renklendirilerek, ekrana yansıtılmaktadır. Zor yüzeyde bulunan izlerin incelenmesinde, bu yöntemin kullanılması araştırmacıya kolaylık sağlamaktadır[799].

Görünmeyan parmak izlerini görünür hale getirebilmek için ninhidrin, gümüş nitrat[800], DFO (9-Dizaflueron), fiziksel geliştirici[801], iyot buharı, Süper glue, İndanedione, MTN (5-methyltino ninhydrin), Sticky side, Gention Vıolet (Kristal Violet), DAB (Diaminobenzidine), Amido Siyahı, Sudan siyahı, DMAC (Dimethylaminocinnammaldehhyde), Gun blue, MMD (Multi metal depolama), RXT (Rutenyum tetroksit) gibi kimyasal yöntemler de uygulanmaktadır[802].

(4) Ölü Bedene Ait Parmak İzlerinin Alınması

Parmak izi dosyasında kaydı bulunmayan bir kişiden parmak izi alınarak belirleme yapılabilmektedir. Yine ölü bedenin belli bir kayıp kişiye ait olduğunu saptamak için, ölü bedenden parmak izleri alınmaktadır. Bunun amacı da kayıp

---

797 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 340.
798 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 341.
799 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 341.
800 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 340, 341.
801 Su, Delillerin Şifresi, s. 51.
802 Ayrıntılı bilgi için bkz. Çebi, Parmak İzi İncelemeleri, s. 340-345; Bkz. Dügler, H. Ergin/Ege, Beyhan/Ertürk, Süheyla, Laten Parmak İzlerinin İyot-Naftoflavon İle Tespiti, Adli Tıp Dergisi, 1996, C. 12, S.1-4, s. 44.

kişinin evinde veya işyerindeki parmak izleriyle karşılaştırmaktır. Bu yöntemle elde edilen parmak izleri oldukça güvenilir sonuçlar meydana getirmektedir[803].

Ölü bedene[804] ait parmaklarda katılığın saptandığı durumlarda, eklemler birkaç kez açılıp kapatılarak parmakların oldukça esnek bir hal olmaları için çalışılmaktadır. Parmaklar esnek olunca, uçları matbaa mürekkebi veya piyasada kolaylıkla bulunabilen mürekkepler kullanılarak, rulo yardımıyla boyanmaktadır. Sonra iz papilleri yapı üzerine bastırılarak, ince bir kart üzerine alınmaktadır[805]. Suda kalan ölü bedenden parmak izini almak için parmağa gliserin ve formalin karışımı enjekte edilerek tabii hale getirilmektedir, daha sonra parmak izi alınmaktadır[806].

Her bir parmaktan yeterli şekilde iz alındıktan sonra, kartların üzerine izlerin hangi parmaklara ait olduğuna ilişkin bilgiler yazılmaktadır. Bütün parmaklardan alınan izlerin arasından en iyileri seçilerek, parmak izi kartında onlara ayrılmış yere aktarılmaktadır[807].

Araştırmacı gerekirse parmak izini diş kalıbı çıkartılmasında kullanılan materiyallerle de belirleyebilmektedir. Bu maddeler çoğunlukla krem ve katalizör karışımıdır. Uygulmada bu karışım parmak ucuna sürüldükten sonra parmak ucundan çıkartılmaktadır. Bu kalıplar aynı durumda, kalıcı bir belge şeklinde de kullanılabililmektedir[808].

Ölü bedenlere ilişkin parmak izlerinin muhafazası fotoğraflama yoluyla da gerçekleşmektedir. Parmaklardaki katılık ve bükülmüş parmaklar, tek tek fotoğraflanmaktadır. Ancak sudan çıkarılmış ölü bedenin normal görünümü oldukça yitirilmiş olmasından dolayı, bu bedenden parmak izini almak çok zordur. Genellikle suda kalmış olan bedende oluşan değişiklikler üç grupta sınıflandırılmaktadır. Bunlar: 1- Parmak uçlarında epidermis gevşer ve kabalaşır, 2- bedenin başka bölgelerinde de epidermis gevşeyerek, kolaylıkla yüzülebilecek bir hal alır, 3-

---

803 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 347.

804 Su altında bulunan ölü beden yüzeye torbaya konulmaya çıkarıldığı sırada, üzerinde bulunan biyolojik belirtiler su ortamında kaybolabilirlerdir. Bu nedenle, bunların kaybolmalarını önlemek için, tırnak aralarındaki doku parçaları, kan, kıl gibi belirtiler, el üzerinde bulunabilecek atış artıkları, ayakların ya da ayakkabının altında bulunabilecek cam, taş, toprak gibi belirtiler ayrı ayrı paketlenmelidir. El ya da ayak bileciklerinde bağ izleri bulunduğu takdirde de paketlenirken dikkat edilmelidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Öztürk/Hancı/Cantürk, s. 99.

805 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 347, 348.

806 Tunalı, Adli Bilimler, s. 41.

807 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 347, 348.

808 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 348.

epidermis tamamıyla yok olmuş olabilir[809]. Bu durumlarda parmak izi almak için, her parmaktan deri parçası alınarak, ayrı bir şekilde iki cam tabakasına yerleştirilmekte, üzerine parçanın hangi parmağa ait olduğu yazılı ufak bir etiket yapıştırılarak parçaya doğru taraftan bakıldığını gösterecek biçimde camların arasına konulmaktadır. Bu cam levhalar yapışkan bantlarla birbiriyle tutturulmaktadır. Deri parçacığına arkadan ışık verilerek fotoğraflanmaktadır. Bu şekilde parmak izi çizgilerin belirgin bir şekilde görünür kılmaya çalışılmaktadır. Bazen de deri parçasının hangi yüzünün içbükey olduğuna bakılmaktadır[810].

Tüm bu işlemlerden sonra parmak izi taşıyan ya da taşıdığından şüphelenilen eşya uygun bir şekilde ambalajlanmaktadır. Sonra bu eşyalar mühürlenerek, etiketlenmektedir. Bu etikette eşyanın özellikleri yazılmaktadır. Buna göre, kimlik üzerinde olayın türü ve numarası, delilin türü, delilin nereden ve kimden alınmış olduğu, tarih ve saati, emniyet birimiyle beraber soruşturmayı yapan kişinin ismi, ünvanı ve imzası yer almaktadır[811]. Laboratuvara gönderilen parmak izinin mukayesesi, uzman personel tarafından yapılmaktadır. Bulunan parmak izi şüphelinin parmak iziyle ya da kayıtta bulunan parmak izleriyle karşılaştırma yapılmaktadır. Mukayese işlemleri bilgisayar ortamında gerçekleştirilmektedir. İnceleme sonucunda iz sahibinin parmak izi arşivde bulunmazsa, söz konusu parmak izi ileride yapılacak mukayeseler için saklanmaktadır[812].

(5) Parmak İzlerinin Tanımlanmasında Otomatik Parmak İzi Tanımlama Sistemi (OPİTS)

Olay yerinden elde edilen, ancak kime ait olduğu tespit edilmeyen parmak izleri, tespit edilinceye kadar ilgli soruşturma dosya numarası ile beraber sisteme kaydedilmektedir[813]. Parmak izlerinin tanımlanmasında "Otomatik Parmak İzi Tanımlama Sistemleri", kısa ifadeyle OPİTS, teknolojideki en önemli aşamalardandır[814]. Önceden olay yerinden elde edilen parmak izlerinin suçluların parmak izleriyle karşılaştırmak zor iken, günümüzde bu sistem sayesinde hergün millyonlarca parmak izi 10 dakikada karşılaştırılabilmektedir. Ayrıca OPİTS, polisin

809 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 349.
810 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 349.
811 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 221.
812 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 221.
813 Ünver/Hakeri, s. 326.
814 Çebi, Parmak İzi İncelemeleri, s. 353; Su, Delillerin Şifresi, s. 55.

parmak izlerini tanımlanmasında ve olay yerinde parmak izlerini etkin bir şekilde incelenmesinde kolaylık sağlamaktadır[815].

Mürekkeplenmiş parmak izlerinin elektronik kaydında "livescan" adlı yeni bir yöntem uygulanmaktadır. Bu yönteme göre, mürekkeplenmiş parmak izi kullanılmadan, kaliteli parmak izi kartları elde edilebilmektedir. Yani parmak elektronik okuyucuya yerleştirilip, parmak izi bilgisayara aktarılarak standart parmak izi kartı meydana gelmektedir[816]. Daha sonra, dijitalize edilen parmak izi OPİTS veri tabanına aktarılmaktadır[817].

Türkiye'de OPİTS'in son dönemlerde büyük merkezlerde kullanıldığı görülse de ülke geneline yeterince yayılmamıştır. Bu nedenle, sistemin Türkiye geneline yayılması, ayrıca zengin bir elektronik arşivin kurulması ihtiyacı duyulmaktadır. Çünkü bu sistemin kurulmasıyla, zaman kaybının önlemesi, çok çeşitli mukayese ve analiz olanakları, özellikle olay yerinde elde edilmiş izlerin arşivdeki izlerle karşılaştırılması yoluyla şüphelilerin açığa çıkarılması gibi konularda önemli katkılar sağlanacaktır[818].

2. Avuç İzleri

a. Genel Olarak

Avuç izleri, elin iç yüzeyinde bulunmakta, delil açısından parmak izleri kadar önem taşımaktadır[819]. Avuç izlerinde, parmak izlerindeki gibi papil izleri mevcuttur. Avuçla sıkıca tutulan zeminlerde çok iyi avuç izi kalabilmektedir. Bu izler, ayrıca olay yerinde araştırma yürüten uzmanlara çok kolaylık sağlamaktadır[820]. Avuç izleri birçok hırsızlık, cinayet, yaralama vb. olaylarda olay yerinde veya kullanılan alet üzerinde tespit edilebilmektedir[821]. Bunlar parmak izlerinde olduğu gibi, kabartma, renkli ve görünmeyen el izleri şeklinde üç türden oluşmaktadır[822].

b. Avuç İzlerinin Tespit Edilmesi

Avuç izleri, üç bölgeye ayrılarak incelenmektedir. Bu bölgeler, yukarı gelecek biçimde yerleştirilen başparmak bölgesi, aşağı gelecek biçimde yerleştirilen

---

815 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 342.
816 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 342.
817 Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 21.
818 Öztürk vd., s. 342.
819 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 345.
820 Öztürk, İz Bilimi, s. 134.
821 Su, Delillerin Şifresi, s. 56; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 222.
822 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 222.

küçük parmak bölgesi ve yan tarafa gelecek biçimde yerleştirilen yukarı bölge şeklindedir. İncelemeden sonra, avuç izleri fotoğraflanmaktadır. Avuç bölgelerinin parçalara bölünerek incelenmesi, uzmanlara detaylı sonuçların elde edilmesini sağlamaktadır[823].

Eğer kısmi bir avuç izi bulunursa, bu durumda avuç izinin çevresi, konumu, elin diğer kısımlarına ait izler ve olası parmak izleri araştırılabilmektedir. Eğer elde edilen ize dayanılarak, elin konumu oluşturulursa, bu durumda el içinin basit bir taslağı oluşturulmaktadır. Bu ise araştırma işlemlerini önemli ölçüde kolaylaştırabilmektedir[824].

3. Eldiven İzleri

a. Genel Olarak

Olayların çoğunda parmak izi araştırılırken eldiven izlerine de rastlanabilmektedir. Ancak ilgililer tarafından, buna yeterince özen gösterilmemektedir. Araştırma sırasında görevliler, çoğunlukla suçlunun çıplak elle çalıştığı yerleri, eldivenlerin kayarak ufak bir avuç veya bilek izinin kalabileceği bölgeleri üzerinde yoğun bir çalışma yürütmektedirler. Önemle belirtmek gerekir ki, eldiven izleri de en az parmak izleri kadar önem taşımaktadır. Dolaysıyla doktrinde eldiven izlerine de özen gösterilmesi ve onların da incelenmelerine ilişkin öneriler yer almaktadır[825].

b. Eldiven İzlerinin Tespit Edilmesi

Eldivenin yapılmış olduğu derinin yeterince özgün bir düzeyi bulunarak, yarık biçimli veya oldukça düzenli, deliğimsi izler bırakmaktadır. Dokuma eldivenlerde de izler benzer bir yapıyı meydana getirmektedir. Eldivenin yüzey yapısı da ürünün dokunuş türüne veya kullanılan materiyale göre farklılık oluşturmaktadır. Kullanılan eldivende belli bir izin ortaya konulma olasılığı azdır. Ancak incelemede eldiven üzerine üflenebilmektedir. Özel durumlarda, suçlunun kullandığı eldivende iz araştırması için, özel toz veya yağ kullanılmaktadır. Ama bu tür işlemlerin sonucunda ayrıntıların kaybolabilme ihtimali de bulunmaktadır[826].

---

[823] Öztürk, İz Bilimi, s. 134.
[824] Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 345.
[825] Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 346.
[826] Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 347.

Bazen fail suç işlerken eldiven yerine çorap, havlu, mendil gibi şeyleri kullanabilmektedir. Bazen de parmak izlerini bırakmamak için ellerini selobant gibi yapışkan bantla kaplayabilmektedir. Dolaysıyla izler olay yerinde kalmayabilir. Olay yerinde bu izlerin kalabilmesi için kullanılan bu malzemeler ince veya kirli olması gerekmektedir. Çünkü bu malzemelerin kalın veya nispeten temiz olması, parmak izinin kalma olasılığını oldukça düşürmektedir. Bu tarz malzemelerle bırakılan parmak izleri delil olarak çok önem teşkil etmese de bunların göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Çünkü bunlar bir kişi tarafından kullanılan bir yöntemi meydana getirebilecekleri gibi, aynı olay yerinde veya yakınlarında benzer yöntemi kullanarak gerçekleştiren bir faili de ele verebilmektedir[827].

4. Ayak ve Ayakkabı İzleri

a. Genel Olarak

Baskı grubuna ait[828], ayak izleri ayağın çıplak tabanının bıraktığı izler iken[829], ayakkabı izleri ayağa giyilen ayakkabı vasıtasıyla bırakılan izlerdir[830]. Bunlar değerli izler kategorisinde yer alarak[831], olay yerlerinde en sık rastlanan delillerdendir[832]. Çıplak ayak izlerini hem mekân içinde hem de mekân dışında görmek mümkündür. Ayak üzerinde de papil hatları bulunmaktadır. Parmak izinin oluşumunda olduğu gibi dışarı atılan ter, ayak altındaki papil çizgilerin düz bir zemine teması sonucu bulaşarak, bu zeminde görünmeyen izleri oluşturmaktadır. Bunlar elde edilirken, parmak izinde uygulanan yöntemler de uygulanarak, failin kimlik tespiti yapılabilmektedir. Şekil olarak elde edilen ayak izlerine fiziksel veya ölçme yöntemleri uygulanarak suç ve suçlunun analizi yapılabilmektedir[833]. Bazı durumlarda çoraplı ayaklarda, çorabı tamamen kirlenmiş, ter ve toz karışımından oluşan bir kir, ayağın temiz bir zemine bastığı durumda da iz bırakabilmektedir. Bu izler tozlama yöntemiyle görünür hale getirilebilmektedir[834].

---

827 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 347.
828 Öztürk, Veri Delili İhtivası-Karşılaştırmalı Kolluk Hukuku, s.279; Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 368; Su, Delillerin Şifresi, s. 57.
829 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 29.
830 Büker, Hasan, Baskı İzi İncelemeleri (ed. Oğuz, Karakuş). Kriminalistik, Ankara 2013, s. 269; Akaoğlu, Serdar, Ayakkabı İzinden Failin Tespiti, CHD, 2007, C.2, S.3, s. 171.
831 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 351.
832 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 29.
833 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 222, 223.
834 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 223.

Ayak[835] ya da ayakkabı izleri, ayağın ya da ayakkabının yumuşak veya sert bir zemine bastığı duruma göre, yumuşak zemin üzerindeki izler veya sert zemin üzerindeki izler olarak belirtilmektedir. Bunlar negatif ayak izleri ya da pozitif ayak izleri şeklinde de ifade edilmektedir[836]. Ayak izinin incelenmesi ayağın çıplak, çoraplı veya ayakkabılı gibi tasnifine göre gerçekleşmektedir[837]. Ayakkabı izlerinin incelenmesi ise, ayakkabının klasik ve karakteristik özelliğine göre gerçekleşmektedir[838]. Ayakkabının kullanımı nedeniyle, belli bir sürede onun tabanında çizik, kesik, aşınma vb. birçok karakteristik özellikler ortaya çıkmaktadır[839]. Ayakkabının marka, modeli ve dizaynı aynı olsa da iki farklı ayakkabı birbirine benzemeyen izler bırakabilmektedir. Bu izler suçluların ortaya çıkarılması açısından çok önemli sonuçları ortaya çıkarmaktadır[840]. Örneğin, bir ayakkabı tabanında oluşmuş karakteristik nokta, ikinci bir ayakkabı tabanında aynı tarzda oluşma ihtimali 1/16000'dir[841]. Hatta bir ayakkabıdaki iki karakteristik nokta, aynı özelliklerle diğer bir ayakkabı tabanında oluşma ihtimali 1/127992000'dir. Yani olay yerinde bulunan bir ayakkabı izi sayesinde, bu izi oluşturan ayakkabıyı kesin olarak belirlenebilmektedir[842].

Ayakkabı incelenmesinde, şahısların sosyal yaşam tarzı hakkında da bilgi edinmek mümkündür[843]. Örneğin, adım uzunluğu[844], genişliği, ayak izi açısı, ayak izi

---

835 Negatif ya da diğer adıyla kabartma ayak izleri, ayağın toprak, kum, çamur, kar v.b gibi yumuşak bir zeminlere bastığı durumda oluşan izlerdir. Ayak, topuk ya da tabanı kir, toz, un, kan, nem gibi yabancı bir nesneye bulaşan ayağın sert bir zemin üzerine bıraktığı izler ise-pozitif ayka izlerini oluşturmaktadır. Bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 370.

836 Öztürk, İz Bilimi, s.135; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 227, 228; Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 370; Bkz. Akaoğlu, Ayakkabı İzinden Failin Tespiti, s. 173; Sönmez, Çilem, Suç Mahallinin Aydınlatılmasında Ayak ve Ayakkabı İzlerinin Önemi, ABD, 2012, C. 11, S. 2, s. 34; Büker, Hasan, Gözden Kaçırılan Delilller: Ayakkabı İzleri, Polis Dergisi, 2002, C.8, S. 30, s. 52, 53.

837 Ayrıntılı bilgi için bkz. Öztürk, İz Bilimi, s. 135.

838 Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 61; Ayrıntılı bilgi için bkz. Öztürk, İz Bilimi, s.135; Bkz. Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 230.

839 Büker, Hasan, Ayakkabı İzlerinin Delil Olarak Değeri, O.J. Simpson Davasında Ayakkabı İzi Delilleri, Polis Dergisi, 2002, C. 4, S. 3-4, s. 160.

840 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 229; Bkz. Seyhan, Delil. Kavran-Teori-Uygulama-Stratejik-Taktik, s. 62.

841 Büker, Ayakkabı İzlerinin Delil Olarak Değeri, O.J. Simpson Davasında Ayakkabı İzi Delilleri, s. 162.

842 Akaoğlu, Ayakkabı İzinden Failin Tespiti, s. 171, 172; Büker, Gözden Kaçırılan Delilller: Ayakkabı İzleri, s. 49.

843 Tuğ, Ayşim/Hancı, Hamit, Cinayet Olgularında Olay Yeri İncelemesinin Önemi, Bursa Barosu Dergisi, 2003, C. 27, S. 72, s. 33.

hattı, esas açı ve istikamet hattı gibi hususlar, soruşturma faaliyetinde önemli bilgileri meydana getirebilmektedir. Bunların sayesinde[845], ayak izi sahibinin boyu[846], kilosu[847], yük taşımış olup olmadığı, fiziki durumu, izi koşarak mı veya yürüyerek mi bırakıp bırakmadığı, sarhoş ya da hasta olduğunu tespit etmek mümkündür[848].

b. Ayak ve Ayakkabı İzlerinin Tespit Edilmesi

Ayak ve ayakkabı izinin tespit edilmesi fotoğraflama[849] veya kalıp alma[850] yöntemleryle geçekleşmektedir. Fotoğraflama pozitif ve iki boyutlu ayak ve ayakkabı izleri için uygulanırken, kalıp alma negatif izler için uygulanmaktadır. Ancak ayak ve ayakkabı izleri genel olarak, ölçme ve fotoğraflama yoluyla tespit edilmektedir[851].

Olay yerinde kanlı ayakkabı izleri beyaz ışık kaynağı, yatay ışık ve kimyasal yöntemlerin uygulanmasıyla[852]; ıslak aykkabı izleri manyetik parmak izi tozunun uygulanarak[853] beyaz yapışkan ve jöleli folyeyle alınması ile tespit edilmektedir. Olay yerinde kısmen ya da tamamen görünmez halde olan kanlı ayakkabı izleri Leuco Crsital Violet-L.C.V yöntemiyle[854], luminol, siyah amido proteini, floresan tozu, löko kristal viyole gibi kimyasallarla, RUVİS (Yansıtılmış Ultraviyole Görüntüleme Sistemi) sistemi ile tespit edilmektedir. Bütün bu prosedürlerden sonra, ayakkabı izleri fotoğraflanarak[855], incelenmek için laboratuvara gönderilmektedir.

Olay yerinde ayakkabı izlerinin kalıp alınmasında çeşitli malzemeler kullanılmaktadır[856]. Ancak bunlardan en sık kullanılanı dişçi alçısıdır[857]. Buna göre,

---

844 İnsanların adım uzunlukları 50-100 cm. arasında değişmektedir. Yavaş yürümede adım uzunluğu normalde 70 cm. iken, hızlı yürüyüşte bu mesafe 90 cm.'ye kadar ulaşmaktadır. Adım uzunluğu 100 cm. ve daha fazla ise, insanın koşmuş olma olasılığı belirtilmektedir. Bkz. Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 231; Öztürk, İz Bilimi, s.140; Su, Delillerin Şifresi, s. 57.

845 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 231.

846 Büker, Gözden Kaçırılan Deliller: Ayakkabı İzleri, s. 49.

847 Kaygusuz, Ziyaettin, Olay Yerinde Personel ve Delil Güvenliği, Polis Dergisi, 2002, C. 8, S. 32, s. 83; Çınar, Tuncay, Olay Yerinde Tespit Edilen Ayak İzlerinin Değerlendirilmesi; İki Olgu Sunumu, Adli Tıp Dergisi, 2004, C.18, S. 3-4, s. 29.

848 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 370; Ayrıntılı bilgi için bkz. Öztürk, İz Bilimi, s. 139, 140; Büker, Baskı İzi İncelemeleri, s. 278.

849 Çınar, Olay Yerinde Tespit Edilen Ayak İzlerinin Değerlendirilmesi, s. 29; Büker, Gözden Kaçırılan Deliller: Ayakkabı İzleri, s. 52, 54.

850 Akaoğlu, Ayakkabı İzinden Failin Tespiti, s.176; Şafak/Bıçak, s. 316.

851 Öztürk, İz Bilimi, s. 135.

852 Büker, Gözden Kaçırılan Deliller: Ayakkabı İzleri, s. 53; Büker, Baskı İzi İncelemeleri, s. 278.

853 Karakuş, Adli Bilimler, s. 57.

854 Ayrıntılı bilgi için bkz. Büker, Baskı İzi İncelemeleri s. 279, 282, 284.

855 Sönmez, Suç Mahallinin Aydınlatılmasında Ayak ve Ayakkabı İzlerinin Önemi, s. 35.

856 Karakuş, Adli Bilimler, s. 57.

kalıp malzemesi, izin üzerine dökülmeden önce ize sertleştirci sprey sıkılmaktadır[858]. Daha sonra kalıp malzemesi dökülerek 30 dk. bekletilmektedir. Kalıp kurutulduktan sonra, izin üzerinden dikkatlice kaldırılarak kâğıt ve hava alabilecek ambalajlara konularak laboratuvara gönderilmektedir[859].

Karlı yerlerde bulunan ayakkabı izleri karlı-baskı-mum speyi[860] ile (Snow-Print-Wax) tespit edilmektedir[861]. Yalnız bu uygulamadan önce ayakkabı izi bir fotoğrafa alınmaktadır[862]. Ürün bir ince tabaka olarak izin üzerine sıkılarak, izi renkli hale getirmektedir. Ancak bu ürüne ulaşmak mümkün değilse, onun yerine renkli saç spreyi veya siyah parmak izi tozu da kullanılabilmektedir. İz renkli hale geldiği durumda, iz yine fotoğrafa alınmaktadır[863]. Olay yerinde ayakkabı izlerini almak için yapışkan kâğıt, elektrostatik toz kaldırıcı, çıplak ayaklar için PedoGRİD sistemi ve EMED sistemi de uygulanabilmektedir[864].

Ayak ve ayakkabı izlerinin paketlenmesi de çok önemlidir. Çünkü ayak ve ayakkabının üzerinde toprak, toz, pislikler, otlar, kan lekeleri ve benzeri maddeler bulunabilmektedir. Bunların koruma altına alınması için özen gösterilmesi gerekmektedir. Örneğin, toprak izi bulunan ayakkabılar, laboratuvara gönderilmeden önce ayrı paketlenmesi gerekmektedir. Çünkü toprağın dikkatli bir şekilde incelenmesi sonucu, şüphelinin izlediği yol tespit edilebilmektedir[865].

Olay yerinden ayakkabı izleri doğru bir şekilde toplanıp, laboratuvar incelenmesinden geçse de olay yerinde ayakkabı izlerinin elde edilmesine ilişkin bazı sorunlar ortaya çıkabilmektedir[866]. Olay yerine ilk gelen yetkili ekipler, olay yeri ve delilleri koruma, araştırma, toplama, paketleme, laboratuvara gönderme, ayakkabı izlerini önemsiz görme ve bu izlerden suçluya ulaşılabileceği hususunda bilinç, bilgi ve eğitim eksikliğini yaşamaktadırlar. Ayrıca, olay yerine yapılan hatalı girişler, olay

---

857 Su, Delillerin Şifresi, s. 59; Çınar, Olay Yerinde Tespit Edilen Ayak İzlerinin Değerlendirilmesi, s. 29.
858 Sönmez, Suç Mahallinin Aydınlatılmasında Ayak ve Ayakkabı İzlerinin Önemi, s. 36.
859 Bkz. Büker, Baskı İzi İncelemeleri, s. 290, 291, 292; Bkz. Büker, Gözden Kaçırılan Deliller: Ayakkabı İzleri, s. 52.
860 Öztürk, İz Bilimi, s. 138.
861 Çınar, Olay Yerinde Tespit Edilen Ayak İzlerinin Değerlendirilmesi, s. 29.
862 Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 66; Su, Delillerin Şifresi, s. 58.
863 Büker, Baskı İzi İncelemeleri, s. 290.
864 Sönmez, Suç Mahallinin Aydınlatılmasında Ayak ve Ayakkabı İzlerinin Önemi, s. 37.
865 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 351.
866 Büker, Gözden Kaçırılan Deliller: Ayakkabı İzleri, s. 49, 50.

yerinde oluşan çok miktardaki ayakkabı izlerinin ayrılması uzmanları caydırmaktadır[867].

5. Diş İzleri

a. Genel Olarak

Vücut parçalarından biri sayılan dişlerde, suçun aydınlatılmasında soruşturma bakımından önemli belirti delillerinden birisidir. Çünkü dişler uzun süre varlığını koruyarak kimlik tespitine çok katkı sağlamaktadır[868]. İnsanın diş dizisi[869], diş sayıları, diş açılanmaları, dişteki dolgu, tedavi vb. nitelikler ve çenenin kapanış bağlantıları kişiye özgü özellikleri getirmektedir. Bu özelliklerin ardından iki ağızın dental yapısı birbirini tutmamaktadır. Bu sayede fail veya faillerin[870] tespit edilebilmesi mümkün olmaktadır[871].

Özellikle failin diş izleri sert meyveler, çikolata ya da kaşar peyniri gibi gıdalar üzerinde oluşabileceği gibi, cinsel taciz, tecavüz, çocuk istismarı gibi olaylarda[872] mağdur üzerinde de bulunabilmektedir[873]. Ancak bazı durumlarda, şüphelinin üzerinde de mağdurun diş izleri oluşabilmektedir[874]. Bu izler ısırma izleri olarak adlandırılmaktadır[875]. Diş izleri karakteristik izler olduğundan suçlunun ortaya çıkarabilmesine yardımcı olmaktadır. Genellikle ısırma olaylarında ön dişlerin izi kalmaktadır[876].

Dişler vücudun en sert bölümü olarak, mineden oluşmaktadır. Bu mine sayesinde dişler doku ile organların sonunda ayrı bir başlangıç şeklinde durmaktadır[877].

Diş üzerinde faile ait tükürük, kan gibi diğer biyolojik belirtiler de bulunabilmektedir. Bu belirtilerin DNA testine tabi tutularak failin kimlik tespiti yapılmaktadır[878].

---

867 Büker, Baskı İzi İncelemeleri, s. 269, 270.
868 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 224; Davut, Zeki, Adli Tıpta Yaş Tayini ve Yaş Tayininde Dişlerden Faydalanılması, Polis Dergisi, 2002, C. 8, S. 33, s. 106, 107,
869 Su, Delillerin Şifresi, s. 60.
870 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 224; Bkz. Öztürk, İz Bilimi, s. 30.
871 Ayrıntılı bilgi için bkz. Öztürel, Adli Bilimler, s. 310, 311.
872 Büker, Baskı İzi İncelemeleri, s. 310; Bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 374; Su, Delillerin Şifresi, s. 60.
873 Aka, P. Sema, Adli Diş Hekimliği (ed. Oğuz, Karakuş). Adli Bilimler, Ankara 2011, s. 127.
874 Öztürel, Adli Tıp, s. 312.
875 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 224.
876 Öztürk, İz Bilimi, s. 30, 31; Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 374.
877 Öztürk, İz Bilimi, s. 30.

Dişler ve bazı dental restorasyonlar 1300° C'ye varan yüksek dereceli sıcaklıklara dayanıklıdır. Uçak kazalarında ya da yangınlarda yumuşak dokular elde edilemediği hallerde, İz Biliminin belli yöntemleriyle ve DNA testiyle insanların kimlik tespiti yapılabilmektedir. Bu açıdan dişler kimlik tespiti bakımından güvenilir bir delil oluşrurulmaktadır. Dişlerin incelenmesiyle, insanların yaş tayini de tespit edilebilmektedir[879]. Çocuklarda ve gençlerde dişler genellikle üç sırtlıdır. Yaşlıların dişleri düzdür. Yirmi beş yaşına kadar insan dişlerinin incelenmesi, o insanın yaşı hakkında net bir bilgi vermektedir[880].

Önemle belirtmek gerekir ki, diş izleri suçun aydınlatılmasında önemli belirti delillerinden birisi olsa da uygulamada ısırık izlerinin toplanması, fotoğraflanması ve değerlendirilmesi, bu sayede bilimsel sonuçlara ulaşılması noktasında literatür eksikliği görülmektedir. Bu eksiklik eğitim-öğretim faaliyetlerin arttırılması, planlı pratik uygulamalara yönelik kurs ve sempoziyumun arttırılması, ayrıca kimliklendirme faaliyeti için ülke bazında ya da bölgesel olarak dişleri içeren veri bankasının oluşturulması yoluyla giderilebilir[881].

b. Diş İzlerinin Tespit Edilmesi

Diş izlerinin incelemesinin temel amacı, inceleme konusu olan diş izlerinin belli bir insan tarafından oluşturulup oluşturulmadığını tespit etmek ve bütün baskı izi incelemelerinde olduğu gibi pozitif ya da negatif bir analiz yapmaktır. Bu amaca ulaşmak için, diş izlerinin tespit edilmesinin belli yöntemler yer almaktadır[882].

Olay yerinde bulunan diş izleri fotoğraf[883] ve her türlü kalıp alma yöntemleriyle tespit edilmektedir. Herhangi bir işlem yapılmadan önce, diş izleinin

---

878 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 224.

879 Bkz. Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 225; Bkz. Tunalı, Adli Tıp, s. 49.

880 Öztürk, İz Bilimi, s. 31, 32; Bkz. Öztürel, Adli Tıp, s. 310; Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 374.

881 Karadayı, Beytullah/Afşin, Hüseyn/Bekcan, Melda, Adli Diş Hekimliğinin Adli Bilimlerdeki Rölü-Bölüm:2, Isırık İzleri, Cinsyet Tespiti, Dişten DNA Analizi, Dudak-Damak İzleri ve Travma Zararları, ADT, 2015, C.29, S.1, s. 45.

882 Büker, Baskı İzi İncelemeleri, s. 311.

883 Deri üzerinde çok uzun süreli gözlenemeyen ısırık izleri bulunduğu takdirde, izler UV ışık ve farklı ışık kaynakların kullanılmasıyla belirgin hale getirilerek fotoğraflanabilmektedir. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 283; Bkz. Afşin, Hüseyin/Günçe, Elif, Adli Diş Hekimliği Açısından Olay Yeri İncelemesi, ATD, 2002, C.16, S.2-4, s. 100; Bkz. Afşin, Hüseyin/Karaman Afşin, Feryal/Biçer, Ümit/Whittaker D.K, Sanığa Ulaşmada Bilimsel İncelemenin Rolü Kimliklendirme Isırık İzi-Bir Olgu Sunumu, Adli Tıp Dergisi, 2001, C.15, S.1, s. 61.

90°'lik dik açı ile fotoğrafi alınmaktadır[884]. Fotoğrafa çekilirken diş izlerindeki karakteristik özellikler daha iyi tespit edilebilmesi için, eğik[885] (yatay) ışıklandırma yöntemi uygulanmaktadır[886].

Isırık izinin bulunduğu maddelerin özelliklerine göre, uygun kalıp türleri kullanılmaktadır[887]. Peynir, yağ, sosis, elma, çikolata vb. maddelerin farklı özelliklere sahip olmalarından dolayı, her biri için uygun kalıp modelleri bulunmaktadır. Örneğin, elma, çikolata vb. Maddeler için dişçi alçısı, sosler, sandviçler vb. maddeler için kerr permlastik kalıp maddesi, tereyağı, margarin vb. maddeler için ince alçı kalıp malzemeleri kullanılmaktadır[888].

Diş izlerinin usulune uygun olarak fotoğrafları[889] ve kalıp alma işlemleri yapıldıktan sonra, incelenmek üzere laboratuvara gönderilmektedir[890].

İncelemede ısırık izlerinin tespit edilemsi için, diş veya ısırık izi analizi yapılmaktadır[891]. Mağdurda bırakılan diş izleri ile şüphelinin diş yapısı karşılaştırmalı olarak incelenmektedir. Buna göre dişlerin dizilişleri, mevcut durumları, eksiklikleri, birbiriyle konumları, anodonti durumu (doğuştan beri diş eksikliği), diş anormalikleri, dental arkın genişliği ve şekli özenlikle incelenmektedir. İncelemede dişlerdeki bozukluklar, kırıklar, eksiklikler, tedaviler, dolgular çok önemlidir[892].

6. Alet İzleri

a. Genel Olarak

Bir aletin diğer bir obje ile teması[893] sonucunda meydana gelen[894] aşınma, oyma, kesik veya herhangi bir baskı alet izini oluşturmaktadır. Bir alet üzerinde yer alan herhangi küçük eksik bile, o aletin bireysel özelliklerini göstermektedir. Bu

884 Karadayı/Afşin/Bekcan, Adli Diş Hekimliğinin Adli Bilimlerdeki Rölü, s. 42.
885 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 226.
886 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 283, 375.
887 Ayrıntılı bilgi için bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 375; Bkz.Büker, Baskı İzi İncelemeleri, s. 311.
888 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 226.
889 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 304.
890 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 226.
891 Bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 298.
892 Öztürk, İz Bilimi, s. 30, 31.
893 Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 62.
894 Büker, Baskı İzi İncelemeleri, s. 304.

eksikliklerin biçimi ile düzeni, o aletin varlığı süresi boyunca gördüğü ziyandan ve kullanımdan dolayı ayrıca değişebilmektedir[895].

Yani iki metalin etkileşimi sonucunda, sert metal yüzeyindeki karakteristik özellikler, yumuşak metal yüzeyine çıkmaktadır[896]. Sert metallerde aşınma çok az iken, yumuşak metallerde fazladır. Ancak yumuşak metaller, yoğun olmasa da sert metaller üzerinde de izler oluşturabilmektedir[897]. Farklı maddeler üzerinde oluşan izler değişik özellikleri gösterebilmektedir. Örneğin, açık zeminlerde oluşan sıyrık, çizgi vb. izler, koyu zeminlere göre daha zor takip edilebilmektedir[898].

Alet izleri çoğunlukla hırsızlık olaylarında, olay yerinde bulunan ağaç, metal, macun ve boya gibi maddeler üzerinde kalmaktadır. Bu aletler balta, bıçak, tornavida, çelik kalem, levye, kıskaç, keski ve matkap çivisidir. Bazı aletler evde de imal edilebilmektedir[899]. Ancak alet izleri özellikle zorlama uygulanan giriş noktalarında ve kesi işlemi uygulanmış yüzeylerde daha sık rastlanmaktadır[900].

Alet izleri genelde üç tipe ayrılmaktadır. Bunlar baskı izleri, çizgi izleri ve birleşik izleridir. Yani, aletin şekil yapısının nesneler üzerine tam olarak çıkarak aletin ne tip olduğunun ve ölçüsünün bilinebildiği baskı izleri, düzensiz ve karışık şekillerin bulunduğu çizgi izleri ve her iki iz şeklinin ortak bulunduğu birleşik izleridir[901].

b. Alet İzlerinin Tespit Edilmesi

Olay yerinde bulunan alet izlerine detaylı bir inceleme yapılana kadar, alet izleri bulunduğu yerde bir bütün ve orijinal bir şekilde muhafaza edilmektedir[902]. Bu tür izler kalıp alma yöntemiyle elde edilebilmektedir[903]. Alet izinin kalıbının alınmasında diş kalıp materyalleri ya da silikon kullanılmaktadır. Ancak bu malzemelerden başka dental kalıp kremleri, polisülfit, alçı, kauçuk temelli materiyaller de ideal kalıp malzemeleri olarak kullanılabilmektedir[904].

---

895 Öztürk, İz Bilimi, s. 127.
896 Büker, Baskı İzi İncelemeleri, s. 304.
897 Öztürk, İz Bilimi, s. 125.
898 Öztürk, İz Bilimi, s. 127.
899 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 375; Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 63.
900 Karakuş, Adli Bilimler, s. 60; Büker, Baskı İzi İncelemeleri, s. 306.
901 Öztürk, İz Bilimi s. 126.
902 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 375.
903 Büker, Baskı İzi İncelemeleri, s. 306; Şafak/Bıçak, s. 316.
904 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 376, 379.

Alet izinin bulunduğu[905] ya da kalıbı alındığı takdirde, alet izlerinin fotoğrafı çekilmektedir. Eğer kalıbı alma ya da çıkarma durumunda izin bozulabileceği riski meydana gelirse, alet izi yakın planda fotoğraflanmaktadır. Fotoğrafta yatay ışık tercih edilmektedir[906]. Sonra alet izi zarar görmeyecek şekilde paketlenerek, incelenmek üzere laboratuvara gönderilmektedir[907].

Olay yerinde elde edilen şüpheli aletin genel ve özgün karakteristik özelliklerinin karşılaştırılması yapılarak, eşleştirilmektedir. Özellikle işlenen diğer suçlardan elde edilen alet izleriyle eşleştirme yapılarak, olaylar arasındaki ilişkilerin ortaya çıkması sağlanmaktadır[908].

7. Tekerlek İzleri

a. Genel Olarak

Motorlu araçların tekerleklerine ait olan izler, bu araçların hareket istikametlerini tayin etmede önemli ipucu oluşturmaktadır[909]. Ayrıca bu izler sayesinde, aracın fren yapıp yapmadığı, yaptıysa mesafesi, fren mesafesinin uzunluğu, zeminin durumu tespit edilerek, daha sonra bu kritelere dayanılarak aracın olay sırasındaki hızı ve diğer hesaplamaları yapılabilmektedir[910]. Tekerlek izleri genelde trafik kazalarında fren nedeniyle oluşmaktadır[911].

Motorlu araç düz bir hat boyunca ve doğru bir hareketle yalnız arka tekerleğinin izlerini bırakabilmektedir. Geri manevra yaptığında ve seyir halinde ön tekerlek izlerini bırakabilmektedir. Dönüş yaptığı durumda, tüm dört tekerleğin izlerini bırakabilmektedir[912].

Tekerlek izleri, negatif ve pozitif tekerlek izleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Negatif tekerlek izleri, aracın yumuşak bir zeminlerde gittiğinde oluşan bir izlerdir. Örneğin, çamurlu, kirli ve tozlu yollarda, kum ve kar üstünde yer alan tekerlek izleridir. Pozitif tekerlek izleri tekerleğin tozlu ya da çamurlu yoldan temiz bir asfalt

---

905 Karakuş, Adli Bilimler, 60; Büker, Baskı İzi İncelemeleri, s. 306.
906 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 376.
907 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 379; Büker, Baskı İzi İncelemeleri, s. 306.
908 Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 62, 63; Ayrıntılı bilgi için bkz. Büker, Baskı İzi İncelemeleri, s. 306, 307, 308.
909 Bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 405.
910 Yıldız, Ali Kemal, Trafik Suçları Bağlamında Bilimsel Delillerin İspat Fonksiyonu, YÜHFD, 2006, C. 3, S. 2, s. 417.
911 Büker, Hasan, Faili Meçhul Trafik Kazaları Olay Yerinde Bulgular, ABD, 2002, C.1, S.1, s. 38.
912 Öztürk, İz Bilimi, s. 129.

yoluna geçtiği durumda, bu asfaltta bırakmış olduğu kısa mesafeli tekerlek izleridir[913].

b. Tekerlek İzlerinin Tespit Edilmesi

Olay yerinde[914] tekerlek izlerinin tespit edilmesi için, öncelikle izlerin bulunduğu konumda fotoğrafı çekilmektedir.[915] Fotoğraf çekimi[916] tamamlandıktan sonra, izin bulunduğu zemine göre farklı kalıp alma uygulanmasına geçilmektedir[917]. Yumuşak topraklarda oluşmuş tekerlek izlerine Hard Care Blue spreyi ya da saç spreyi serpilerek, izler sabitleştirilmektedir. Daha sonra çerçeve içerisine Dental Stone[918] kalıbı dökülmektedir[919]. Bu durumda alınan kalıp açık havada belli bir sürede bekletilip kurutulmaktadır. Karlı zeminlerde oluşan izlerin tespiti için "kar-izi-mum" speyi[920] veya Base Builder tozu serpilirek, çerçeve içine Dental Stone kalıbı dökülmektedir[921].

Tekerleklerin sırt desenleri girintili ve çıkıntılı olmalarından dolayı, tekerlek geçtikleri zeminde toprak, asfalt, çakıl taşı, çimento, çamur, kireç gibi maddeleri bulaştırabilmektedir[922]. Bu maddelerin olay yerindeki mazlemelerle ilişkilendirilmesi çok önemlidir. Dolaysıyla, tekerlek üzerinden elde edilen maddelerin uzmanlarca incelenmesi için laboratuvara gönderilmesi gerekmektedir[923]. Bu maddelerin örnekleri laboratuvara gönderilirken, ayrı ayrı ambalajlanmaktadır. Şüpheli aracın tekerleklerinde rastlanan benzer kalıntılar da küçük kavanozlara konularak ambalajlanmaktadır[924]. Pozitif tekerlek izlerinin fotoğrafı, negatif tekerlek izlerinin

---

913 Öztürk, İz Bilimi, s. 130; Bkz.Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 236, 237; Bkz. Büker, Faili Meçhul Trafik Kazaları Olay Yerinde Bulgular, s. 38.

914 Olay yerlerinde tekerlek izleri sert zeminlerde tozlu olarak, uzunluk ve genişliği olan (iki boyutlu) ve yumuşak zeminlerde uzunluk, genişlik ve derinliği olan (üç boyutlu) izler olarak rastlanmaktdır. Bkz. Su, Delillerin Şifresi, s. 58.

915 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 237.

916 Ayrıntılı bilgi için bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 370, 371.

917 Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 66; Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 405.

918 Olay yerinde bulunan ayakkabı ve araç lastik izleri kalıbının alınması için kullanılan kalıp alma malzemesidir. Türkçe karşılığı dişçi alçısıdır. Bkz. Büker, Baskı İzi İncelemeleri, s. 290.

919 Su, Delillerin Şifresi, s. 59.

920 Öztürk, İz Bilimi, s. 128.

921 "BaseBuilder", olay yerinde bulunan ayak, ayakkabı ve araç lastik izi kalıplarının alınmasından önce (ayrıca sulu zeminlerde), izi sabitleştirmek için kullanılan tozdur. Bu toz uygulanmadan önce, ona 1/3 oranında tuz ilave edilmektedir. Bkz. Su, Delillerin Şifresi, s. 58, 59.

922 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 238.

923 Öztürk, İz Bilimi, s. 129-130.

924 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 238.

fotoğrafı ile alınmış kalıbı uygun kutulara konulmalıdır. Tekerlek izinin kutu içindeki kalıbının kırılmaması için destek amacıyla sünger, kâğıt, köpük gibi maddeler uygulanmaktadır. Elde edilmiş tekerlek izlerinin örnekleri, fotoğrafları ve kalıpları ambalajlandıktan sonra, mühürlenip etiketlenmektedir. Ambalajın üzerinde olayın tarihi, saati, numarası ve gerekirse, "Dikkat Kırılır" yazısı da yazılarak, incelenmek için laboratuvara gönderilmektedir[925].

Trafik kazalarında olay yerinde araca ait far, tampon, ayna, cam gibi parçalar da bulunabilmektedir. Bu parçaların şüpheli araca ait olup olmadığını tespit etmek için pakete ayrı ayrı konularak, incelenmek üzere laboratuvara gönderilmektedir. Yine meydana gelen trafik kazasında olay yerinde dökülmüş veya diğer bir araca veya mağdur üzerine bulaşmış aracın boyaları, çarpma sonucunda araçta iz bırakmış giysilere ait lifer ve kan gibi belirtiler bulunabilmektedir. Bu belirtiler usulüne uygun bir şekilde toplanarak, sonra laboratuvara gönderilmektedir[926].

Olay yerinde lastik izlerinin fotoğraflanması[927], kameraya alınması ya da kalıbı alınmasından sonra, alınan şüpheli lastik izlerinin karşılaştırılması yapılmaktadır. Bu karşılaştırma, olay yerinde işlenen suçun aydınlatılmasında önemli rol oynamaktadır[928].

Olay yerinde tekerlek izlerinin meydana getirmiş olduğu baskı izlerinin şüpheli tekerlek izleriyle karşılaştırılması için[929], incelemede tekerlek izlerinin klasik ve karakteristik iki temel özelliğinden yararlanılmaktadır. Klasik özelliklerde tekerleğin ölçüsü, genel şekli, hataların yapısı ve üreticinin simgeleri gibi hususlar yer almaktadır. Karakteristik özelliklerde tekerleğin üretim ya da kullanımı esasında bilinç dışı oluşan kesik, yırtık, çizik, şişkinlik, kopuklar, yıpranma sonucu birçok klasik özellikleri, kısmen veya tamamen kaybolmasıyla oluşan yapısal farklılaşmalar

925 Bkz. Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 238, 239.
926 Büker, Faili Meçhul Trafik Kazaları Olay Yerinde Bulgular, s. 40; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 244.
927 Büker, Faili Meçhul Trafik Kazaları Olay Yerinde Bulgular, s. 39.
928 Öztürk, İz Bilimi, s. 130; Bkz. Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 239.
929 Hancı, Hamit/Kaplan, Ender/Güney, Ümit, Trafik Kazalarında Olay Yeri İncelemesi ve Adli Tahkikat, ABD, 2003, C.2, S.3, s. 74; Bkz. Büker, Faili Meçhul Trafik Kazaları Olay Yerinde Bulgular, s. 38, 39.

yer almaktadır[930]. Tekerleğin işte bu klasik ve karakteristik özelliklerinin sayesinde aracın cinsinin yanı sıra aracın kendisi de tayin edilebilmektedir[931].

Olay yerinde iki boyutlu görünmeyen tekerlek izlerinin görünür hale getirilebilmesi için yüzeye paralel şekilde ışık tutma ya da nanometre uygulanmasıyla gerçekleşmektedir. Islak zeminlerde bulunan görünmeyen tekerlek izlerine kimyasallar, kanlı zeminlerde amido black, pürüzsüz, kuru ve tozsuz bir zeminde bulunan görünmeyen tekerlek izlerine tozlama yöntemi uygulanmaktadır. Bütün bunlar görünür hale getirildiğinde, tekerlek izinin genel fotoğrafı çekilmekte ve kameraya alınmaktadır [932].

8. Silah

a. Genel Olarak

Genel anlamda silah fiziki yapıya sahip[933] canlıları öldüren, yaralayan, hasta eden, parçalayan, tahrip eden araç veya sistemdir[934]. Silahlar, ateşli, ateşsiz, kimyasal, biyolojik ve nükleer olarak birkaç türden oluşmaktadır[935]. Ağırlıkları ve keskin yüzeyleri ile iş gören silahlara ateşsiz silahlar denilmektedir[936]. Ateşsiz silahlara delici, kesici, ezici ve bereleyici silahlar girmektedir[937]. Ateşsiz silah, saldırı ve savunma amacıyla kullanılan aygıttır[938]. Ateşli silahlar ise mermi çekirdeği ya da saçma tabir edilen özel şekildeki ve nitelikteki maddeleri, barut gazı ya da ve neviden patlayıcı ve itici güç vasıtasıyla[939] uzak aralığa kadar atabilen silahlardır[940]. Bunlar ceza muhakemesinde ister iz yaratıcısı ve ister iz taşıyıcıları olarak çok

---

930 Bkz. Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 235, 236.

931 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 285; Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 64.

932 Bkz. Su, Delillerin Şifresi, s. 58.

933 Su, Delillerin Şifresi, s. 37.

934 Öztürk, İz Bilimi, s. 104.

935 Öztürk, Cemal, Ceza Muhakemesi ve Silah İncelemesi (Balistik), THD, 2007, C. 2, S. 5, s. 124; Öztürk, İz Bilimi, s. 105; Su, Delillerin Şifresi, s. 38.

936 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 198; Üzün, İbrahim/Büyük, Yalçın/Yüksekbaş, Özlem/Özata, Bülent, Batına Kesici Delici Alet Saplayarak İntihar: Olgu Sunumu, ABD, 2006, C.5, S.1, s. 53.

937 Öğünç,. Gökhan İ., Adli Balistik (ed. Oğuz, Karakuş). Adli Bilimler, Ankara 2011, s. 141.

938 Öğünç, Adli Balistik, s. 144.

939 Bkz.Öğünç, Gökhan İ., Balistik İncelemeleri (ed. Oğuz, Karakuş). Kriminalistik, Ankara 2013, s. 124; Öztürk, İz Bilimi, s. 105; Bkz. Aydın, Murat, Genel Güvenliği Kasten Tehlikeye Düşürmek Suçu, Silah Kavramı ve Yargıtay Uygulaması, THD, 2006, C.2, S. 6, s. 58.

940 Su, Delillerin Şifresi, s. 38.

önemlidir[941]. Ateşli silahlar kendi aralarında[942], uzun namlulu ve kısa namlulu olarak ikiye ayrılmaktadırlar[943]. Kısa namlulu silahlar tabancalar, uzun namlulu silahlar arasında ise tüfekler yer almaktadır[944]. Yani bir silahın uzun namlulu silah olarak kabul edilebilmesi için, silah namlusunun fişek yatağının 30 santimetreden büyük ve silahın toplam uzunluğunun 50 santimetreden fazla[945] olması şarttır[946]. Kısa namlulu ateşli silahlara örneğin; Amerikan Colt[947], Steyer, Express, Delta, Victoria markalarından eski pistoletler, rovelverler, otomatik tabancalar girmektedirler[948]. Uzun namlulu ateşli silahlara örneğin; Mavzer ya da makinalı tüfek[949], Karabina, Martin, Gra markasından eski model harp tüfekleri, Lobel, Manliher, Mauser, Remington, Winchester markalarından yeni model harp tüfekleri[950], Kalashnikov markası (AK-47 ve AKM)[951] ve G-3 markasında tüfekler girmektedirler[952].

Ateşsiz silahlara sustalı çakı, hançer, pala, kılıç, kama, kasatura, çift tarafı keskin (çif ağızlı) ucu sivri ve oluklu bıçaklar (kesici), süngü, şiş, baston (delici),

---

941 Öztürk vd., s. 343; Öztürk, Cemal, Ceza Muhakemesi ve Silah İncelemesi (Balistik), Terazi Hukuk Dergisi, 2007, Yıl:2, S.5, s. 124.

942 Yazar Su, Ateşli silahları: "Ağır ateşli silahlar" ve "Hafif ateşli silahlar" şeklinde ikiye sınıflandırmıştır. Ağır ateşli silahları tahrip gücü yüksek, uzun menzile sahip, uzun namlulu, büyük çaplı ateşler olarak belirtmiştir. Bu tür silahlar genel olarak birden çok personel tarafından kullanıyormuş. Örneğin, Top, Obüs, Havan, Uçaksavar vb. Hafif ateşli silahları ise kendi aralarında: Uzun Namlulu Hafif Ateşli silahlar ve Kısa Namlulu Hafif Ateşli silahlar şeklinde ayırmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Su, Delillerin Şifresi, s. 38.

943 s. 142; Öztürk, İz Bilimi, s.105; Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 196.

944 Öztürk, Cemal, Ceza Muhakemesi ve Silah İncelemesi (Balistik), THD, 2007, S.5, s. 124; Öztürk, İz Bilimi, s. 105; Öztürk, İz İncelemede Adli Tıp Fizik İhtisas Dairesinin Yetki Sorunu, s. 162.

945 Öğünç, Adli Balistik, 125.

946 Ancak bazı doktrinde, uzun namlu ateşli silahlar, namlu uzunluğu 40cm'den fazla olan silahlar olduğu belirtilmektedir. Bkz. Öztürk vd., s. 343.

947 Öztürk vd., s. 344.

948 Öztürel, Adli Tıp, s. 87.

949 Öztürk vd., s. 344.

950 Öztürel, Adli Tıp, s. 87.

951 *Mikhail Timofeyevich Kalashnikov'un yarattığı, dizayn ettiği ve onun ismini aldığı tüfektir. Kalashnikov, 1950'li yılların başından itibaren Sovyet Ordusunda kullanılmaya başlayan ve gaz hareketli, otomatik geri tepme sistemine sahip olan tüfek AK-47'nın ağırlığının azaltılamsı ve dış aksam üzerinde bazı değişiklikler yapılmasıyla daha ileri bir model olan AKM (Avtomat Kalashnikova Modernizirovannıy) 1959 senesinde ortaya çıkmıştır.* Esenboğa, Oğuz/Yavuz, Fatih/Üner, H. Bülent/Karaca, Cengiz, G3 ve Kalashnikov Marka Tüfeklerde Atış Mesafesi Tayini, ABD, 2002, C.1, S.2, s. 44.

952 Sarıbey, Aylin Yalçın, Uzun Namlulu Yivli Silahlarda Cam Yüzeylere Yapılan Atışlarda Mermi Çekirdeği Giriş Deliği Karakteristikleri, ABD, 2016, C.15, S.3, s. 8.

muşta, topuz, topuzlu kamçı, boğma teli, boğma zinciri gibi (bereleyici) aletler girmektedir[953].

İşte bu ateşli veya ateşsiz silahlar üzerinde, ceza muhakemesi açısından önemli sayılan izler kalabilmektedirler. Bu izler, silahta kullanılan yağ ve diğer bakım malzemelerine ait izler, uzun süreli silah taşıyanların silahı taşıdıkları bölgede oluşan tipik taşıma izleri ve diğer izlerdir. Silahta kullanılan yağ ve diğer bakım malzemeleri, silahın sahibinde, silahı kullanan ya da silahı dokunan kişide rastlanabilmektedir[954].

İncelemede, fiziksel belirti delili olarak nitelendirilen ve olay yerinde en sıkça karşılaşılan ateşli ve ateşsiz silahlar üzerinde durulacaktır. Çünkü olay yerinden veya olayla ilgili yerlerden tespit edilen silah ve silahlara ait bulgular balistik delil olarak nitelendirilmektedir. Ayrıca çoğu İz Bilimi yazarları sadece ateşli ve ateşsiz silahların üzerinde inceleme yapıldığı görülmektedir[955]. Dolaysıyla, inceleme ateşli silahlara ve ateşsiz silahlara ilişkin olacağından dolayı kimyasal, biyolojik ve nükleer silahları ve bunların izleri üzerinde durulmayacaktır. Sadece kısa bilgi verilecektir.

Nükleer silahı temel olarak atom çekirdeği üzerinde yapılan işlemlerle özel olarak elde edilen silahtır[956]. Yıkıcı gücünü patlama ve patlama sırasında yaydıkları ısı, ışık, radyasyon, enerji[957] ve materiyallerden alırlar. Nükleer silahlarının en önemli özelliği, çok geniş bir bölgede canlı-cansız herşeyi tümden yok etme[958]

---

953 Bkz. Su, Delillerin Şifresi, s. 38; Öğünç, Adli Balistik, s. 142; Bkz. Erdem, Mustafa Ruhan, Türk Ceza Kanunda Silah, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2003, C.7, S.2, s. 6.

954 Öztürk vd., s. 344.

955 Su, Delillerin Şifresi, s. 37; Öğünç, Adli Balistik, 134; 142; Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerinde Notlar, s. 284; Bkz. Öztürk, İz Bilimi, s. 105-114.

956 Denk, Erdem, Bir Kitle İmha Silahı Olarak Nükleer Silahların Yasaklanmasına Yönelik Çabalar, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 2011, C.66, S.3, s. 97.

957 Bkz.Yılmaz, Eren, Güvenlik ve Ekonomik Boyutuyla Nükleer Enerji Tartışmaları: Akkuyu Nükleer Santrali Örneği, Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2015, C.39, S.1, s. 232; Bkz. Ergün, Suzan/Polat, Melike Atay, Nükleer Enerji ve Türkiye'ye Yansımaları, İnönü University İnternational Journal of Sciences (İNİJOSS), 2012, C.1, S.2, s. 36, 37; Bkz. Ekşi, Ali, Nükleer Kazalarda Olay Yeri Yönetimi, Hastane Öncesi Dergisi, 2017, C.2, S.1, s. 51, 52; Bkz. Tok, Mehmet Can, 14 Eylül 2005 Tarihi Nükleer Terörizmin Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme, Fasikül Hukuk Dergisi, 2018, C.10, S.102, s. 9.

958 Bkz. Süvari, Kahraman, Türkiye'nin Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi (NSYÖ) Antlaşmasına Katılımı: Nedenleri ve Etkileri, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2017, C.17, S.2, s. 168.

kapasitesine sahip olması ve zararlı etkilerini çok uzun bir zaman dilimi içerisinde gösterebilmesidir[959].

Nükleer silahların içerisinde atom bombası, hidrojen bombası gibi silahlar girmektedir[960]. Bu silahlar klasik silahlardan çok farklıdır ve etki dereceleri çok güçlüdür. Örneğin, bir megatonluk nükleer silah 300 kilometrelik bir alan içinde korumasız halkın yüzde doksanını öldürebilmektedir. Bu silahların dünya üzerinde iki kez kullanılmasına tanık olunmuştur. Bunlar Hiroşima ve Nagasaki'deki olaylardır[961].

Kimyasal silahlar, yapıları ve binaları yok eden veya tahrip eden silah değildir. Bu silahlar sadece yaşamları sona erdiren silahtır[962]. Bireysel adam öldürme fiillerinde çok tercih edilen bir silah değildir. Yani kitlesel anlamda etki doğurmak amacıyla tercih edilen silahlardır[963].

Kimyasal silahlar havanlar, füzeler ve diğer ajanlar kullanılarak dağıtılan zehirli kimyasal maddeleri içerir. Bu ajanlar zehirli kimyasalın havaya yayılamsına neden olan patlamalara neden olur. Bu silahların etkisi ortamdaki hava temizleninceye kadar devam eder. Kimyasal silaha örnek olarak şarbon, sarin gazı, klor gazı ve hardal verilebilir[964].

---

959 Palut, Âdem, Kasten Öldürme Suçunun Yangın, Su Baskını, Tahrip, Batırma veya Bombalama ya da Nükleer, Biyolojik veya Kimyasal Silah Kullanmak Suretiyle İşlenmesi (TCK m. 82/1,-c), Marmara Üniversitesi Hukuk Falültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 2018, C. 24, S. 2, s. 797, 798; Bkz. Demirci, Sadat, Nükleer Terörizm ve Tehdit Boyutlarına Yönelik Çıkarımlar, Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, 2012, C.3, S.1, s. 13.

960 Denk, Bir Kitle İmha Silahı Olarak Nükleer Silahların Yasaklanmasına Yönelik Çabalar, s. 97, 98.

961 Palut, (TCK m. 82/1,-c), s. 798, 799; Bkz. Denk, Bir Kitle İmha Silahı Olarak Nükleer Silahların Yasaklanmasına Yönelik Çabalar, s. 98.

962 Erkekoğlu, Pınar/Koçer-Gümüşel, Belma, Kimyasal Savaş Ajanları: Tarihçeleri, Toksitleri, Saptanmaları ve Hazırlıklı Olma, Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi, 2018, C.38, S.1, s. 25.

963 Palut, (TCK m. 82/1,-c), s. 799; Bkz. Yağmuroğlu, Ozan/Diltemiz, Sibel Emir, Kimyasal Silahlarda Kullanılan Sinir Ajanlarının Tespitine Yönelik Nano AChE Enzim Sistemi Temelli Sensör Geliştirilmesi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi Part C: Tasarım ve Teknoloji, 2020, C.8, S.1, s. 206, 207.

964 Palut, (TCK m. 82/1,-c), s. 799; Bkz. Demirci, Nükleer Terörizm ve Tehdit Boyutlarına Yönelik Çıkarımlar, s. 14, 15; Bkz. Öztürk, İlhan/Guneren, Ethem/Mayadağlı, Alpaslan/Erdoğan, Ozcan, Afet Tıbbı Açısından Kimyasal Silah Yaralılarının Yönetimi, Afet Risk Dergisi, 2020, C.3, S.1, s. 22-27; Sezigen, Sermet/Kenar, Levent, Hardal Gazına Maruz Kalmış Kimyasal Yaralıların Tıbbi Yönetiminin Retrospektif Değerlendirilmesi ve Öneriler, Osmangazi Tıp Dergisi, 2020, C.42, S. 1, s. 94, 95; Bkz. Abanoz, Can, 1. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Hardal Gazı ve Etkileri: Örnek Savaşlar ve Sonuçları, Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi, 2020, C.18, S.2, s. 49-51.

Biyolojik silah, genel olarak insan, hayvan[965] ve yararlı bitkileri öldürmek, tahrip etmek veya yaralama için hastalık yapıcı virüslerin[966], mikroorganizmaların veya ürünlerin silah olarak kullanılmasıdır[967]. Biyolojik silahlar hem canlı mikroorganizmaları (bakteriler, virüsler ve mantarlar) hem de mikroorganizmalar, bitkiler ve hayvanlarca üretilen toksinleri içermektedir. Genel itibariyle öldürücü olan bu virüsler bulaşıcı da olabilmektedir. Özellikle etki derecesi ayarlanabildiği takdirde söz konusu silahlar tesir gücü bakımından oldukça etkilidir. Ayrıca, soykırım ve insanlığa karşı suçlar açısından bu silahlar düşünülebilmektedir[968].

Silahları inceleyen disipline "*Balistik*" adı verilir. Fransızca'daki "*balistique"* sözcüğünden alınarak, silahtan atılan bir cismin, silah içindeki, atmosferdeki ve hedefteki hareketiyle etkisini inceleyen bir disiplindir[969]. Bu disiplin, silah incelemesini, onun tanımlamasını, ayrıca bir merminin hangi silahtan ateşlenmiş olup olmadığını tespit etmek amacıyla kovan, kartuş, mermi çekirdeği üzerinde bulunan izlerin karşılaştırmasını yapmaktadır[970]. Balistik kendi içinde İç Balistik, Dış Balistik ve Etki (Terminal) Balistik olarak üç farklı alana ayrılmaktadır[971].

Adli Balistik, ateşli ve ateşsiz silahların kullanıldığı olaylarda olay yerinden elde edilen balistik analizin konusu olan bulguların bilimsel metotlar ile incelenerek; bulguların, delil kimliğine kavuşturulduğu bir bilim dalıdır[972].

Olay yerinde Adli Balistiğe konu olabilecek bulgular olarak; ateşsiz silahlar, ateşli silahlar, fişekler, kovan ve av tüfeği kartuşları, mermi çekirdekleri, mermi çekirdeği gömlek ve parçaları, mermi çekirdeği nüveleri, av fişeği saçma taneleri ve af fişeği tapalarıdır[973].

---

965 Bkz. Demirci, Nükleer Terörizm ve Tehdit Boyutlarına Yönelik Çıkarımlar, s. 17.

966 Kale, Mehmet/Mor, Firdevs, Biyolojik Silah Olarak Hemorajik Fever Virusları: Teşhis, Tedavi ve Kontrol, Uludağ Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi, 2005, C.24, S.1-2-3-4, s. 112-115.

967 Kiremitçi, İlker, Küresel Boyutta Biyolojik Terör Tehdidi, Savunma Bilimleri Dergisi, 2014, C.13, S.2, s. 34; Bkz. Gökdal, İ. İkbal/Cantürk, Nergis/Teke, Hacer Yaşar/Erkol, Zemin, Adli Mikrobiyoloji: Biyoterörizmin Önemini Arttırdığı Bilim Dalı, Adli Bilimler Dergisi, 2008, C.7, S.4, s. 55, 56.

968 Palut, (TCK m. 82/1,-c), s. 799, 800; Bkz. Kılıç, Selçuk, Biyolojik Silahlar ve Biyoterörizm, Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi, 2006, C.63, S. 1-20, s. 4,5.

969 Öztürk, İz İncelemede Adli Tıp Fizik İhtisas Dairesinin Yetki Sorunu, s. 162.

970 Öztürk, İz Bilimi, s. 105.

971 Bkz. Kunt, Veysel, Adli Vakalarda Atışın Yeniden Yapılandırılması, ABD, 2012, C.12, S.2, s. 56.

972 Öğünç, Adli Balistik, s. 123.

973 Öğünç, Adli Balistik, s. 124.

b. Silahlarda İzlerin Tespit Edilmesi

(1) Ateşsiz Silahlarda İzlerin Tespit Edilmesi

Ateşsiz silahların üzerinde[974], parmak izi gibi daktiloskopik izler, biyolojik izler veya diğer izler kalabilmektedir. Örneğin kasa hırsızlığında kullanılan aletlerde yapı malzemelerinin, metal parçalarının, boyanın v.b izleri bulunabilmektedir. Bıçak gibi silahlarda da kıl ve lifler bulunabilmektedir. Eğer olay yerinde bıçak ya da diğer keskin uçlu aletler bulunursa, alet izlerin ve parmak izlerin serolojik incelenmeleri için laboratuvara gönderilmektedir. Bunun için, aletin keskin kenarları hareket etmeyecek şekilde bir kartona sarılıp, bir kâğıt poşete ya da zarfın içine konulur. Zarfın üzerinde, içinde keskin bir alet bulunduğunu ve önlem alınması gerektiğini hatırlatan not yazılır ve incelenmek üzere laboratuvara gönderilir[975]. Malzemelerden alınan küçük izler düşük ve yüksek düzeyli ışık mikroskoplarının ve scanning elektron mikroskopları ile çeşitli spektrografik aletlerin kullanımıyla incelenmektedir. Ayrıca, vakumlu süpürgelerden toplanan partiküller iyi araştırmalar sonucu binlerce mikroskopik malzemeleri meydana getirebilmektedir[976].

(2) Ateşli Silahlarda İzlerin Tespit Edilmesi

(a) Mermi Çekirdeği Üzerinde İzler

Ateşli silahların veya mermilerin üzerinde de parmak izi gibi daktiloskopik izler kalabilmektedir. Bu izler toplandığı sırada, çıplak eller dokunulmaması şarttır. Çünkü izler kolayca bozulabilmektedir[977]. Ayrıca olay yerinden toplanan mermi çekirdekleri doğru bir şekilde tanımlanmalı, ayrı ayrı paketlenerek nereden alındıkları detaylı bir şekilde kaydedilmelidir. Eğer mermi çekirdekleri üzerinde bulunması muhtemel olan yabancı maddelere yönelik bir analiz gerekmiyorsa, mermi çekirdekleri ılık su ile yıkanmaktadır. Daha sonra pamukla kurulandıktan sonra zarf içine konularak incelenmek üzere laboratuvara sevk edilmektedir. Ancak mermi çekirdeği üzerinde yabancı madde analizi istenirse, mermi çekirdekleri güneş

---

974 Bkz. Aykaç, Mehmet, Adli Tıpta Materiyal Alma, Gönderme, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 1983, C.48, S. 1-4, s. 323.
975 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 284.
976 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 352.
977 Öztürk vd., 343.

görmeyen bir ortamda kurutulup, zarfın içine konulmaktadır. Daha sonra incelenmek için laboratuvara gönderilmektedir[978].

Mermi çekirdeği üzerindeki yabancı maddelere yönelik analizin diğer bir uygulaması, hangi silaha ait olan mermi çekirdeğinin kişinin vücuduna isabet ettiğinin tespit edilmesidir. Buna göre, mermi çekirdekleri üzerindeki biyolojik örnekler, yaralı kişiden alınan örneklerle karşılaştırılarak, yaralanmaya neden olan mermi çekirdeğinin hangi silahtan çıktığı tespit edilmektedir[979].

(b) Kovan Üzerinde İzler

Mermi kovanı, silahın ateşlenmesi ile dışarıya fırlayarak, silahın kullanılmış olduğu mahalde bulunmaktadır. Kovanlar üzerinde, faile ve silaha ait olan eşsiz bazı izler tespit edilmektedir[980]. Olay yerinin farklı noktalarında bulunan kovanlar, bulunduğu yerden cımbız veya pens gibi metal aletlerin yardımıyla alınıp kutuya ya da bulgu torbalarına ayrı bir şekilde konulmaktadır. Kovanların adetleri, çapları ve dip tablolarında yer alan ifadeler tam olarak yazılmaktadır. Kovan üzerinde bulunan kapsül kabı, ateşleme iğnesinin yapacağı darbeye bağlı bir şekilde delinebilir veya yerinden çıkabilir. Bunlar kesin bir şekilde kayıt altına alınmaktadır. Kovanların üzerinde parmak izi kalabilme olasılığı azdır. Fakat parmak izlerinin bulunduğu durumlarda, kovanlar ilk olarak parmak izi incelemesine gönderilmektedir[981].

(c) İs İzleri

Silahı kullanan kimsenin[982] silahı tuttuğu elinde is izleri de kalabilmektedir[983]. Eğer silahın içinde is izleri bulunursa, failin silahı kullanıldığı

---

978 Öğünç, Adli Balistik, s. 133.

979 Öğünç, Adli Balistik, s. 133.

980 Öztürk vd., s. 343, 344.

981 Öğünç, Adli Balistik, s.133; Bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 284.

982 *Metal izlerini aramak için, Metal İzi Arama Testi de (TMDT) kullanılmaktadır. TMDT genellikle, kişinin yakın bir zamanlarda, silah veya buna benzer metal bir objeyi tutmuş olup olmadığını tespit etmek için kullanılmaktadır. Bu teste göre, isopropanol içinde hazırlanmış 8-hidroksikinolin adlı kimyasalın %1-2'lik solüsyonu sanığın ellerine püskürtülerek, ultra viole altında incelenmektedir. Eğer ellerde karanlık alanları gözükürse, metalin yeri belirlenmektedir. Ellerde değişik metaller mevcut olduğu söz konusu olursa, değişik renkler oluşmaktadır.*
Ancak, TMDT testin birkaç sorunu vardır ki, bu testin sonuçları her zaman devamlı ve belirleyici olmamaktadır. Bunlar; sanığın elinde daima bir miktar metal izlerin karşılaşması, tabanca kullanılan deneme atışlarında sonuçların daima negativ olması, kişinin ellerindeki terleme durumu- sonuçları değiştirebilmesi, sanığın metal bulunan bir ortamda bir metali tutması ve testin positif olmaması, sanığın elleri yıkama veya ovuşturma gibi mekanik bir hareketleri testin positif bir sonuca götürmemesi gibidir. Bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 351.

983 Öztürk vd., s. 344.

öğrenilmektedir. Silahın üzerinde değişiklikler ve tahripler meydana gelmiş olursa, silahı bireyselleştiren izlerin oluştuğu söz konusu olur[984]. Silahı tutan failin elinde is izlerini meydana getirebilmek için silahı kullanan fail üzerinde inceleme yapılmaktadır[985]. Bunun için, izler nemlendirilmiş kâğıt mendil ile silinerek, koruma altına alınmaktadır. Silahın tepmesi sonucu oluşan izler ise elde veya omuzda yapılacak tıbbi incelemeyle tespit edilmektedir[986].

(d) Mağdur Üzerinde İzler

Ateşli silahlarda izlerin elde edilebilmesi için, mağdur üzerinde de inceleme yapılmaktadır[987]. Öncelikle kurşunun mağdura girip çıkmış mı yoksa hâlâ vücutta mı olduğu incelenmektedir. Eğer kurşun girip çıkmış olursa onun giriş çıkış yerleri ile vücut içinde takip ettiği yol incelenmektedir. Kurşun vücutta ise, doktor bu kurşuna metal araçları dokundurmaması ve onu çöpe atmaması gerekmektedir[988]. Ancak ameliyat esnasında pensin kullanılması mecburi ise kurşunda iz bırakılacak olan bu pensin de koruma altına alınması şarttır. Bütün bu işlemler, ateşli silahlarda bulunan söz konusu izlerin ortaya çıkarılması açısından çok önemlidir[989]. Ölenin vücudunda ateşli silah, mermi çekirdeği ya da saçma tanesi kaldığı durumda, otopsiden önce ceset skopiye alınarak, muhtemel metal imajları saptanmaktadır. Bu, iç muayende çekirdek ya da saçmanın bulunulmasına katkı sağlayacaktır[990].

(3) Su Altından Bulunan Silahlarda İzlerin Tespit Edilmesi

Su altından elde edilen ateşli[991] ya da ateşsiz silahlarda, kullanılmamış mermilerde, boş kovanlarda ve mermi çekirdeklerinde ilk olarak parmak izi incelemesi yapılmaktadır[992]. Eğer silah üzerinde mevcut parmak izleri silinmediyse izler su altında iki hafta boyunca bozulmadan kalabilmektedir[993]. Fakat silah sudan

---

984 Öztürk vd., s. 343.
985 Öztürk vd., s. 344.
986 Öztürk vd., s. 344.
987 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 197.
988 Öztürk, Ceza Muhakemesi ve Silah İncelemesi (Balistik), s. 127.
989 Öztürk vd., s. 344.
990 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 197.
991 Öztürk, Ceza Muhakemesi ve Silah İncelemesi (Balistik), s. 129.
992 Öztürk/Hancı/Cantürk, s. 107.
993 Öztürk/Hancı/Cantürk, s. 108.

çıkarılınca izler kısa bir süre içerisinde bozulabilmektedir[994]. Bu durumlarda, izlerin hemen elde edilmesi için, silah sudan çıkarılınca kurutulup izleri silmeden üzerinde gerekli işlemler yapılmakta[995], daha sonra da incelenmek üzere laboratuvara[996] gönderilmektedir[997].

9. Cam Parçaları

a. Genel Olarak

Cam[998] parçaları olay yerinde bulunabilecek önemli belirti delillerindendir. Kırık pencere camlarının ya da camlardaki kurşun deliklerinin analiziyle, olayın işlenişi hakkında temel bilgiler elde edilebilmektedir[999]. Cam delilleri bazı fiziksel ve kimyasal özelliklerine göre incelenebilmektedir. Yoğunluk, kırılma indeksi, renk, kalınlık ve kimyasal bileşim gibi bazı özellikler camın tipini belirlemektedir[1000].

Bilinen cam tipleri örnek olarak toplandığında, cam parçaları camın değişik kısımlarından alınması gerekmektedir. Çünkü aynı camın değişik kısımlarında yer alan özellikler farklılık görterebilmektedir[1001].

Cam örnekleri genellikle, çarpıp kaçan araçların[1002] far kırıklarından, rüzgârlıkların kırılmasıyla düşen cam parçalarından, hırsızlık olaylarında konut pencerelerinden düşen cam parçalarından, bazı cinayet olaylarında rastlanan şişe parçalarından[1003], mermi ile delilen camlardan[1004], patlamaya veya çatlamaya[1005]

---

994 Gülekçi, Yakup/Zorlu, Tolga/Kolusayın, Melek Özlem/Cengiz, Salih/Yüksekoğlu, Emel Hülya, Sualtı Olay Yeri İncelemesinde Elde Edilen Parmak İzi Delillerinin Modelleme Yolu İle Değerlendirilmesi, PBD, 2014, C.16, S.1, s. 56.

995 Öztürk, İz Bilimi, s. 132.

996 Eker, Mehmet Akif/Gülekçi, Yakup, Sualtı Olay Yeri İncelemsi-Sualtı Kriminalistiği, ABD, 2013, C.12, S.1, s. 57.

997 Ancak bütün bu detaylı işlemlerden önce, elde edilen silahın varsa şarjörü çıkartılıp, şarjördeki fişeklerin sayısı ve özellikleri belirtilip, dip tabloda yer alan bilgiler not altına alınmaktadır. Sürgü bir kez çekilip bırakılmaktadır. Sonra fişek yatağında, silindr yuvasında boşa tetik düşürülme yapılmadan fişeğin olup olmadığı ve namlu içerisinde yabancı bir maddenin bulunup bulunmadığı kontrol edilmektedir. Silahın ateşlenme iğnesi, silahın eksik, kırık, hasarlı bir bölgesinin var olup olmadığı kontrol edilerek, silahın markası, modeli, numarası not altına alınmaktadır. Olay yerinde elde edilen silahın yineden kullanılmaması veya herhangi bir zarar görmemesi için mühürlenip paketlenmektedir. Sonra incelenmek üzere laboratuvara gönderilmektedir. Su, Delillerin Şifresi, s. 40.

998 Cam, soda ya da potas katılmış silisli kumun ateşte eritilmesiyle yapılan sert, saydam ve çabuk kırılır bir cisimdir. Sarıbey, Aylin Yalçın/Tarımcı, Çelik, Tabancalara Cam Yüzeylere Yapılan Atışlarda Mermi Çekirdeği Giriş Deliği Karakteristikleri, ABD, 2009, C.8, S.3, s. 34.

999 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 244.

1000 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 363, 364.

1001 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 363, 364.

1002 Hancı/Kaplan/Güney, Trafik Kazalarında Olay Yeri İncelemesi ve Adli Tahkikat, s. 73.

1003 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 242.

bağlı olarak kırılan camlardan veya diğer kırık[1006] cam parçalarından oluşmaktadır[1007]. Bu belirtiler yalnız olay yerlerinde değil, ele geçirilen şüphelinin giysisinde[1008] ve camı kırmada kullanılan aletin kabzasında da bulunabilmektedir. Bu cam parçalarının boyutları çok küçük olmalarından dolayı, ait oldukları düşünülen cam ile fiziksel karşılaştırma yapılmaktadır. Bu karşılaştırma için, bazı metodlar kullanılmaktadır[1009].

b. Cam Parçalarının Tespit Edilmesi

Olay yerinde bulunan cam parçaları cımbız veya pens gibi aletlerle toplanarak, köşeleri yumuşak maddelerle desteklenmiş kutulara konulmaktadır[1010]. Bunlar laboratuvara gönderilirken kesin şekilde işaretlenip, kırılmayacak şekilde tek tek kâğıda sarılıp daha sonra kutuya yerleştirilmektedir[1011]. Ayrıca olay yerine ilk müdahale eden acil müdahale ekibi, ağır yaralanmalardan uzak durmak için, öncelikle kendi can güvenliği için olay yerini dikkatli inecelemesi, varsa risk yaratan cam parçalarından korunması gerekmektedir[1012].

İnceleme sonucunda elde edilen cam parçaları, olay yerindeki cam parçalarına kenarlarının kırık yüzeylerinin bütün düzeneksizlikleri ile kalınlık veya

---

[1004] Mermi ile delilen camda, merminin çıktığı yerde geniş taraflı bir krater oluşmaktadır. Bu kraterin daraldığı bölge merminin ateşlendiği yönünü sergilemektedir. Deliğin görünümü de merminin hızını göstermektedir. Örneğin, yüksek hızdaki mermiler çatlakları bırakarak yuvarlağa benzeyen deliği meydana getirmektedir. Düşük hızdaki mermiler ise, dışa doğru yayılan çatlaklardan oluşan düzgün bir poligon şeklini meydana getirmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 362; Öztürk, İz Bilimi, s. 143.

[1005] Patlamaya veya çatlamaya bağlı olarak kırılan camlarda, camlar sıcağın etkisiyle çatlayarak, dalgalı karakteristik bir hatları oluşturmaktadır. Veya camın belli bir bölümü aleve kalmışsa, bu bölümü kırılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 363; Öztürk, İz Bilimi, s. 143.

[1006] Kırık cam parçalarını incelemede, araşatırmacı camın içeriden mi veya dışarıdan mı kırılıp kırılmadığını, camın taşla mı veya mermiyle mi kırılıp kırılmadığına ilişkin karar vermesi gerekmektedir. Bunun için araştırmacıdan iyi bir inceleme yapılması beklenmektedir. Kırık cam parçasının kenarlarını incelemede araştırmacı camın bir kenarıyla dik açı, diğer kenarıyla da teğet çizgi yapan kıvrımlarını kesinleştirmektedir. Bu durum konkoidal kırıklar olarak isimlendirilmektedir. Bu konkoidal kırıklar, camın kırılmasına sebep olan gücün gelmiş yönünü tespit etmede kullanılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 361, 362.

[1007] Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 360, 361.

[1008] Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 76.

[1009] Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 363.

[1010] Öztürk, İz Bilimi, s. 141.

[1011] Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 362; Öztürk, İz Bilimi, s. 141.

[1012] Özdikmen, Tayfun, Terör Amaçlı Kullanılan Patlayıcılar, Etkileri ve Alınacak Önlemler, ABD, 2009, C.8, S.3, s. 73.

diğer fiziki yapısı yönünden uyup uyumadığı incelenmektedir. Böyle kıyaslama cam parçalarının tek bir kaynağa ait olup olmadığı tespit edilmektedir[1013].

Olay yerinde üzerinde parmak izi taşıyan cam parçaları bulundukları takdirde, sivri ya da keskin yerlerinden iki elin yardımıyla veya cımbız vb. aletlerle toplanarak, her biri usulüne uygun olarak ayrı ayrı ambalajlanmaktadır. Cam parçalarının kırılmalarını, üzerinde çizimlerin oluşmalarını, zarar görmelerini önlemek için gerekli tedbirler alınmaktadır[1014].

Nesneler üzerinde kırılmış küçük cam parçalarının bulunulması halinde, yine de cımbız vb. aletlerle alınmaktadır. Kumaş gibi maddeler üzerinde bulunan cam parçaları da benzer altelerle toplanarak, her bir parçaları ayrı ayrı plastik torbalara veya poşetlere konulmaktadır[1015].

Cam parçaları mukayese[1016] amacıyla da toplanabilmektedir. Örneğin cam veya kapı kırma soncunda olay yerinde kalan cam kırıntıları karşılaştırma için toplanmaktadır. Yine de şüpheli üzerinde veya onun kullanmış olduğu aletlerin sap kısımlarında olay yerindeki gibi cam kırıkları bulunabilmektedir. Bu durumda, şüphelinin elbiselerinde veya ayakkabılarında bulunabilecek cam kırıntıları[1017] sarsmadan çıkartılıp ayrı ayrı poşete konulmaktadır[1018].

Otomobil veya motorlu araçalarla işlenen suçlarda, olay yerinde cam, ayna, far ve ampul parçaları bulunabilmektedir. Şüphe edilen araca ait bu kırılmış parçalar yerlerinden sökülerek, usulüne uygun olarak cımbız vb. aletlerle toplanıp kutulara konularak incelenmek üzere laboratuvara gönderilmektedir[1019].

[1013] Öztürk, İz Bilimi, s. 141.
[1014] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 244.
[1015] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 244.
[1016] Bkz. Bora, Taner, Kimyasal İncelemeler (ed. Oğuz, Karakuş). Kriminalistik, Ankara 2013, s. 203; Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 77.
[1017] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 244.
[1018] Üner, Bülent/Aşıcıoğlu, Faruk, Fiziksel Delil Olarak Cam, İÜHFM, 1998, C. 56, S. 1-4, s. 286.
[1019] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 244; Bkz. Büker, Faili Meçhul Trafik Kazaları Olay Yerinde Bulgular, s. 40.

D. Kimyasal Belirti Delilleri

Kimyasal belirti delilleri[1020], kimyasal özelliğe sahip ve kimyasal bir incelemeyi gerektiren belirti delilleridir[1021]. Bu deliller: kumaş[1022], giysi, lif, koku[1023], uyuşturucu veya uyarıcı maddeler, ilaçlar, zehir, toprak numuneleri, metal, boya, polimer ve yapıştırıcı maddeler, yanıcı maddeler[1024], patlayıcı maddeler[1025] ve atış artıklarıdır[1026].

Olay yerinde söz konusu belirtilerden en sık uyuşturucu veya uyarıcı maddeler, zehir, atış artıkları, patlayıcı maddeler, yanıcı maddeler, boya, lif, kumaş, giysi ve koku gibi kimyasal belirti delilleri rastlanabilmektedir. Buhususlar aşağıda ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

1. Uyuşturucu veya Uyarıcı Maddeler

a. Genel Olarak

Uyuşturucu[1027] veya uyarıcı maddeler[1028], kullanıcının merkezi sinir sisteminde[1029] bir uyuşukluk veya uyarıcı etki meydana getiren; sarhoşluk, keyif,

---

1020 Kaygusuz, Olay Yerinde Personel ve Delil Güvenliği, s. 82.

1021 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 26; Bkz. Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 85.

1022 Su, Delillerin Şifresi, s. 33; Şafak/Bıçak, s. 317.

1023 Öztürk, İz Bilimi, s. 173.

1024 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 25; Bkz. Su, Delillerin Şifresi, s. 33; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 85.

1025 Öztürk, İz Bilimi, s. 165, 170, 173, 176; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 85; Su, Delillerin Şifresi, 33, 34; Bora, Kimyasal İncelemeler, s. 197.

1026 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 85; Su, Delillerin Şifresi, s. 33, 34; Öztürk/Hancı/Cantürk, s. 26.

1027 Uyuşturucu madde veya narkotik kavramı köken olarak Yunancada *"uyku"* anlamına gelen *"narke"* kelimesinden türemektedir. Yaşar, Yusuf/İçer, Zafer/Yazıcılar Tarık T., Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanılmasını Özendirme Suçu (TCK m.190/2), İstanbul Hukuk Mecmuası, 2018, C.76, S. 2, s. 694; Çalı, Hasan Hüseyin, Türkiye'de Kentsel Mekânda Mağdursuz Suç Örneği Olarak Uyuşturucu ve Uyarıcı Madde Kullanımı, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2012, C.16, S.1, s.44, 45.

1028 "Uyarıcı madde", uyarıcı etki doğuran ve çoğunlukla yapay surette elde edilen ilaç ve sentetik maddelerdir. Bkz. Çetin, Soner Hamza, Kullanmak İçin Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Satın Almak, Kabul Etmek, Bulundurmak ya da Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanmak Suçu (TCK m. 191), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2016, C.65, S.4, s. 1372.

1029 Gökler, Rıza/Koçak, Recep, Uyuşturucu Madde Bağımlılığı, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 2008, C. 3, S.1, s. 91; Bahar, Atalay, Uyuşturucu Madde Kullanımının Nedenleri ve Bağımlılık Oluşum Sürecinde İletişimsel Yaklaşımların Rolü ve Önemi: Polis Kayıtları Üzerinden Olgusal Bir İnceleme, İstanbul University Journal of Communication Sciences, 2018, S. 55, s. 5.

tutku ve uyanıklık verici, tahrik edici etkileri bulunan ve kullanıcıda hem psikolojik hem de fiziksel bir bağımlılık[1030] oluşturan doğal ya da sentetik maddelerdir[1031].

Uyuşturucu veya uyarıcı maddeler elde edildiği kaynağa göre: doğal uyuşturucu veya uyarıcı maddeler ve sentetik uyuşturucu veya uyarıcı maddeler olarak ayrılmaktadır. Doğal uyuşturucu veya uyarıcı maddelerde: haşhaş[1032], afyon[1033], morfin, eroin, kodein, tebain, narkotin, papaverin, narsein[1034], kenevir, esrar[1035], marihuanna, koka, kokain[1036], crack gibi maddeler yer almaktadır. Sentetik uyuşturucu veya uyarıcı maddelerde: barbitüratlar, meperedin[1037], benzodiazepinler, LSD (Liserjik Asit Dietilamid)[1038], psilosibin veya psilosin, meskalin, DMT (N N Dimetiltriptamin), fensiklidin (Pcp, Melek Tozu), amfetamin[1039], metamfetamin, MDA (Metilendoksi amfetamin)[1040], ekstazi ve fenetyllin (Captagon)[1041], kannobinoidler (banzai, K2, Spice, Genie)[1042] gibi maddeler yer almaktadır.

1030 Solmaz, Ahmet/Okumuş, Meryem, Yeni Bir Uyuşturucu Madde Olan Bonzai Haberlerinin İnternetten Sunumu: www.milliyet.com.tr Örneği, Selçuk İletişim, 2015, C. 8, S. 4, s. 346; Öztürk, İz Bilimi, s. 165; Bıkmaz, Raif, Uyuşturucu ve Uyarıcı Madde Ticaret Suçu, Fasikül Hukuk Dergisi, 2019, C.11, S.111, s. 581.

1031 Yaşar/İçer/Yazıcılar, Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanılmasını Özendirme Suçu (TCK m.190/2), s. 694; Bkz. Bayraktar, Köksal, Uyuşturucu Maddeler ve Suç Siyaseti, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 1985, C.51, S.1-4, s. 46-48; Tunalı, Adli Tıp, s. 256, 255; Öztürel, Adli Bilimler, s. 379, 380, 381; Bkz. Çalı, Türkiye'de Kentsel Mekânda Mağdursuz Suç Örneği Olarak Uyuşturucu ve Uyarıcı Madde Kullanımı, s. 44, 45.

1032 Ayrıntılı bilgi için bkz. Tezcan, Durmuş, Uyuşturucu Madde Kaçakçılığını Önleme Tedbirleri, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 1982, C. 37, S.3, s. 208.

1033 Gökler, Rıza/Koçak, Recep, Uyuşturucu Madde Bağımlılığı, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 2003, C.3, S.1, s. 91; Öztürel, Adli Tıp, s. 379.

1034 Dener, Yücel, Adli Kimya (ed. Oğuz, Karakuş). Adli Bilimler, Ankara 2011, s. 279; Bkz. Bora, Kimyasal İncelemeler, s. 179-187.

1035 Ayrıntılı bilgi için bkz. İçli, Tülin, Uyuşturucu Madde Suçlarında Bazı Sosyal Faktörler, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 1983, C.3, S.2, s. 116.

1036 Tunalı, Adli Tıp, s.255; Bkz. Öztürel, Adli Tıp, s. 381.

1037 Öztürk, İz Bilimi, s. 168.

1038 Şimşek, Ümit/Eraslan, Fatih, 2014-2018 Yılları Arasında Tokat'ta Uyuşturucu Madde Kullanımı ve Uyuşturucu Madde Bağlantılı Suçlar, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Ekonomi ve Siyaset Özel Sayı, 2019, s. 105.

1039 Bora, Kimyasal İncelemeler, s. 180.

1040 Güngör, Dilek, Sentetik Uyuşturucular:Amfetamin Örneği, Güvenlki Çalışmaları Dergisi, 2018, C.20, S.1, s. 107.

1041 Meydan, Uygur, Uyuşturucu Madde Ticareti Suçunda Madde Miktarının Önemi, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2019, S. 37, s. 323.

1042 Solmaz/Okumuş, Yeni Bir Uyuşturucu Madde Olan Bonzai, s. 348; Kılıç, Fatma Sultan, Bağımlılık ve Uyarıcı Maddeler, Osmangazi Tıp Dergisi, 2016, C. 38, S.1, s. 58; Avrupa ve ABD'de sentetik kannabinoidler (SK) Spice, K2, Genie; Türkiye'de ise Bonzai, Jamaica ve Jamaican Gold ismiyle bilinmektedir. Bkz. İbiloğlu, Aslıhan Okan/Atlı, Abdullah/Güneş, Mehmet, Sentetik Kannabinoidler, Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 2017, C.9, S.3, s. 318.

b. Uyuşturucu veya Uyarıcı Maddelerin Tespit Edilmesi

Olay yerinde bulunan uyuşturucu veya uyarıcı maddeler sıvı ise buharlaşmaya dayanıklı, sağlam, metal cam veya plastik kutuya konulmaktadır. Katı halindeki uyuşturucu veya uyarıcı maddeler, zarfa konulmaktadır. Bu maddelerin örnekleri koruyucu kaplarda koruma altına alınıp[1043] laboratuvara kurye[1044] ile gönderilmektedir[1045].

Olay yerinde her torbadan ya da çuvaldan alınan uyuşturucu veya uyarıcı örnekleri numaralandırılarak ayrı ayrı delil kaplarına konulmaktadır. Kapların üstüne etiket yapıştırılarak etikette madde miktarı, olay yerinde bulunan ambalajın üstündeki özel işaret, damga ve logo belirtilmektedir[1046].

Şahıs üzerinden uyuşturucu veya uyarıcı maddeler pamukla alınmaktadır. Örneğin, esrar petrol eterine bastırılmış pamukla, eroin alkol veya metanole bastırılmış pamukla svap[1047] alınmaktadır[1048].

Tek ambalaj içerisinde ele geçirilen bir uyuşturucu veya uyarıcı maddeden yalnız tek örnek alınmaktadır. Ancak örnek alınmadan önce ambalaj içindeki madde homojen haline getirilmektedir. Laboratuvara gönderilecek olan uyuşturucu veya uyarıcı maddelerden toz halindeki her bir parçasından 2'şer gram, sıvı halindeki maddelerin her bir parçasından 5'er milimetre, orijinal ambalaj içinde bulunan maddelerden birer ambalaj gönderilmektedir [1049].

Laboratuvarda uyuşturucu veya uyarıcı maddeleri incelemek için gaz kromatografisi[1050], ince tabaka kromatografisi ve likit kromatografisi teknikleri kullanılmaktadır. Ancak en sık olarak, IR Spektrofotometresi yöntemi kullanılmaktadır[1051].

1043 Öztürk, İz Bilimi, s. 169.
1044 Bkz. Dener, Adli Kimya, s. 279.
1045 Şafak/Bıçak, s. 317.
1046 Dener, Adli Kimya, s. 269.
1047 Örnek.
1048 Dener, Adli Kimya, s. 269.
1049 Bkz.Dener, Adli Kimya, s. 280, 281.
1050 Ayrıntılı bilgi için bkz. Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 135, 136.
1051 Öztürk, İz Bilimi, s. 170.

2. Zehir

a. Genel Olarak

Zehir bazı durumlara[1052] hayata tehlike yaratan bir maddelerdir[1053]. Bunlar organizmaya girince[1054] zararlı etki göstermektedirler[1055]. Ek olarak adam öldürme suçlarında sık görünen bir maddedir. Orta çağ döneminde, soylular vücutlarını muhtemel bir zehirlenmeye karşı koymak için çok az miktarda arsenik alarak vücutlarını alıştırdıkları belirtilmektedir[1056]. Eski çağlarda ise zehirlenme yoluyla işlenen çok fazla cinayetlerin yaşandığı görülmüştür. Ayrıca saraylarda romanlara konu olabilecek kadar karmaşık cinayetlerin bu yolla işlendiği belirtilmektedir[1057].

Zehirlenme[1058] veya zehirleme olaylarını inceleme ve onun değerlendirilmesi, uzmanlığı gerektiren teknik bir iş olarak[1059], ayrıca CMK'nın 89. maddesinde, "*zehirlenme şüphesi üzerine yapılacak işlem*" başlığı altında zehirlenmeye yönelik düzenleme yer almıştır. Bu düzenlemeye göre, zehirlenme şüphesi olan durumlarda, organlardan parça alınırken, görünen şekli ile organın tahribatı tanımlanmaktadır. Ölüde veya başka yerlerde bulunmuş şüpheli maddeler ise görevlendirilmiş uzmanca incelenip tahlil edilmektedir. İncelemeye yönelik kararı, Cumhuriyet Savcısı ya da mahkeme verebilmektedir. Buna göre inceleme, hekimin katılmasıyla ya da onun yönetiminde yapılması gerektiği belirtilmektedir[1060].

Zehir bilimi olan toksikoloji[1061], insan dokusunda ve organlarında toksik maddelerin bulunup bulunmadığını, zehir maddelerin insanın ölümüne sebep olup olmadığını incelemektedir. Zehir analiziyle zehirleme ve insan öldürme

---

1052 Öz, Talat Vasfi, Adli Tıp, 1.Bası, Ankara 1945, s. 202.

1053 Tunalı, Adli Tıp, s. 215; Öztürk, İz Bilimi, s. 176; Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 25.

1054 Aykaç, Mehmet, Adli Tıpta Materiyal Alma, Gönderme, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 1983, C. 48, S. 1-4, s. 319; Polat, Oğuz, Adli Tıp, 1.Baskı, İstanbul, 1997. s. 209.

1055 Vural, Nevin, Toksikoloji, Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Yayınları No:73, 2005, s. 1.

1056 Öztürk vd., 344.

1057 Polat, Adli Tıp, s. 212; Bkz. Fedakâr, Recep, Akut Arsenik Zehirlenmesi: Bir İntihar Olgusu, ATD, 2002, C.16, S. 1, s. 50.

1058 Zehirlenmenin; Akut Karbonmonoksit, Karbondioksit, Hidrosiyanik (HCN) Asit, Etil Alkol, Organik Asit, Formalin, Benzin, Uyku İlaçları, DDT (Diclordiphenyltricharathan), Alkilfosfat ve Diğer Organik Fosforlu İnsektisit, Kurşun (Pb), Subakut, Talyum (TI), Cıva, Arsenik (As), Sülfirik Asit, Hidroklorit Asit (HCI), Nitrik Asit (HNO), Sodyum Hidroksit (NaOH) ve Potasyum Hidroksit (KOH), Penisilin, Opiyum (Afyon), Kokain, Esrar (Haschisch, Marihuana) gibi türleri bulunulmaktadır. Tunalı, Adli Tıp, s. 220-257.

1059 Öztürk, İz Bilimi, s. 176.

1060 Öztürk vd., s. 344; Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 263.

1061 Bkz. Tunalı, Adli Tıp, s. 215. Bkz. Öz, Adli Tıp, s. 202.

durumlarında kullanılan zehrin ne olduğu saptanmaktadır[1062]. Ayrıca, insanları uyutmak, uyarmak, uyuşturmak, tecavüz etmek ve kaçırmak için, yiyecek ve içeceklere karıştırılan maddeler kimyasal yöntemlerle belirlemeye çalışılmaktadır[1063]. Zehirlenmeye neden olan maddeye "*toksin*", zehirlenme olayına "*entoksikasyon*" (İntoxcation), cinayet amacıyla işlenen zehirlenmelere de "*Anpuvasonman*" (Empossisonnement) ismi verilmektedir[1064].

Çağdaş toksikolojinin uğraş alanına zehirlerin kaynakları, onların fiziksel, kimyasal ve biyolojik özellikleri, canlı organizmada değişim ve etki mekanizmaları, toksik dozları, zehirlenmelerin tedavileri, zehirlerin izolasyonu, nitel ve nicel analizleri, toksik maddelerin güvenceli kullanımı için risk analizleri ve standardizasyonların yapılması girmektedir[1065].

Zehirler şekillerine göre; katı, sıvı ve gaz[1066], menşelerine göre; organik, anorganik, sentetik[1067] veya uçucu bileşikler (etanol, metanol, isopropanol), ağır metaller (arsenik), uçucu olmayan organik bileşenler (suiistimal edilen ilaçlar, farmasotik ilaçlar) ve diğerleri (sitriknin[1068], siyanür vb.) olarak sınıflandırılmaktadır[1069].

b. Zehirin Tespit Edilmesi

Zehir maddeleri vücuda lokal şekilde veya kana[1070] karışmak suretiyle vücudun çeşitli kısımlarına dağılmaktadır. Vücuda dağıldıktan sonra bu maddeler lokal tesir yapabileceği gibi genel tesir de yapabilmektedir[1071]. Çoğu durumda bu zehirler vücuda ağız yoluyla[1072], deri altına verilmek suretiyle, damar yoluyla, cilde sürülmek suretiyle, düz bağırsak ve vajinal yolla veya teneffüs yoluyla

---

1062 Öztürk, İz Bilimi, s. 176.
1063 Bora, Kimyasal İncelemeler, s. 199.
1064 Öztürel, Adli Tıp, s. 376.
1065 Vural, Toksikoloji, s. 1.
1066 Bkz. Öztürel, Adli Tıp, s. 403-429.
1067 Cilt, duyu, sinir sistemi, solunum sistemi, dolaşım sistemi, sindirim sistemi, ürogenital system, hematopoetik sistem, endokrin sistem ve kemik sistemine gore de sınıflandırılabilmektedir. Genel semptomlarına göre kaşektik, ateş yükseltici, ateş düşürücü, şiddetli terletici, siyanoz ve ikter oluşturucu olarak sınıflandırılabildiği gibi, tesir ettikleri organlara göre de ayrıca sınıflandırılabilmektedir. Tunalı, Adli Tıp, s. 215.
1068 Bkz. Öztürel, Adli Tıp, s. 384-386.
1069 Öztürk, İz Bilimi, s.176. Bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerinde Notlar, s. 199.
1070 Kanda karbonmonoksitin tayini için, Pyrogallol Deneyi, Tannin Deneyi, Katayama Deneyi, Spekroskopik Metodu gibi deneyler uygulanmaktadır. Bkz. Tunalı, Adli Tıp, s. 222.
1071 Tunalı, Adli Tıp, s. 215; Öz, Adli Tıp, s. 202.
1072 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerinde Notlar, s. 198.

girmektedir[1073]. Bunlardan damar ve solunum yoluyla alınan zehirli maddeler etkisini hızlı göstermektedir. Zehirlenme belirtileri ise ağır olmaktadır[1074].

Bahsedilen maddelerin elde edilebilmesi için, incelemede bazı yöntemler yer almaktadır[1075]. Bunlardan ilki mide yıkamadır[1076]. Kusma veya mide yıkamada[1077] elde edilebilmesi mümkün olan herşey saklanıp incelenmektedir. Bu maddeler sayesinde kimyasal analizlerle insan ölümünün zehirlenmeden olup olmadığı saptanmaktadır. Zehir maddesinin tayin edilmesi için kan, idrar gibi biyolojik örnekler alınmaktadır. Ayrıca idrardaki ilaç ve kimyasal maddelerin kontaminasyonu, kana göre daha yüksek olmasından dolayı, toksikolojik analizde idrar tercih edilmektedir[1078]. Ancak kan ve idrardan başka[1079], mide içeriği ve kusma materiyalleri, karaciğer[1080] ve diğer organların dokusu[1081], göz içi sıvısı[1082], saç ve tırnak örnekleri de alınabilmektedir[1083].

Bu materiyaller toksikolojik analiz için bol miktarda alınmaktadır. Çünkü zehirli maddelerin birçok bölümü organizmada parçalanıp değişmektedir. Örneğin, CO[1084] ve alkol[1085] zehirlenmelerinde kan, arsenik veya kurşun gibi metal

---

1073 Ayrıntılı bilgi için bkz. Tunalı, Adli Tıp, s. 216.

1074 Öztürel, Adli Tıp, s. 377.

1075 Kimyasal madde analizinde çok kullanılan yöntemler olarak; HS/GC (HS/GC katı ya da sıvı örnekler içerisindeki yalnız uçucu bileşenlerin GC sistemine enjeksiyonunu sağlayan bir ünitedir ve bu yönteme HS/GC denir), CC GAZ Kromatografisi (uçucu bir bileşiğin, süratle ve hassas olarak analiz edilmesini sağlyan bir yöntemdir), CEDİA, OSM 3 MODEL (cihaz spektrometrik yöntemle ölçüm yapmaktadır), HPLC (Aminoasitlerin, Peptitlerin ve Nukleik asitlerin analizinde kullanılmaktadır), İnce Tabaka Kromatografisi (Analitik ve adli toksikolojide uyutucu-uyuşturucu ve zehirlerin ekstraksiyonla ayrılmasından sonra identifikasyonları için kullanılır), CONWAY (az miktardaki uçucu (zehir) maddelerin dokulardan izole edilmesinde kullanılan bir yöntemdir) yer almaktadırlar. Bkz. Kızılarslan, s. 135-136; Bkz. Söylemezoğlu, Tulin, Adli Toksikoloji (ed. Oğuz, Karakuş). Adli Bilimler, Ankara 2011, s. 109-115.

1076 Öz, Adli Tıp, s. 205.

1077 Tunalı, Adli Tıp, s. 217, 218.

1078 Öztürk, İz Bilimi, s. 177.

1079 Battal, Dilek, Adli Toksikoloji Analizlerinde Biyolojik Örnek ve Analitik Yöntem Seçimleri, ATD, 2013, C.27, S.1, s. 48

1080 Polat, Adli Tıp, s. 216.

1081 Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 135.

1082 Bkz. Söylemezoğlu, Adli Toksikoloji, s. 104.

1083 Öz, Adli Tıp, s. 203.

1084 CO, renksiz, kokusuz, tatsız ve havadan hafif, 0.96 yoğunluğunda mavi bir alevle yanan yanıcı bir gazdır. Tunalı, s. 220. Motorlu araç egzoslarından çıkan gazda %2-10 arasında CO gazı çıkmaktadır. Örneğin uzun süreli arabada kalanlarda ve trafikte olanlarda kronik şekilde kanda CO gazı düzeyinin yükselmesi herhangi bir kazalara ve ölüme sebep olabilmektedir. Polat, Adli Tıp, s. 209, 210.

1085 Ethyle Alcool keyif verici olarak kullanılır. Saf halde renksiz, kokusuz ve uçucudur. 78 derecede kaynar. Alkol meyve ve tahılda mevcut karbonhidratların fermantasyonu esnasında oluşur.

zehirlenmelerde kıl ve kemik alınmaktadır. Ayrıca, antimon, arsenik veya talyum gibi ağır metal zehirlenmelerinden şüphe varsa kesilmiş ve koparılmış saç örnekleri ile kesilmiş tırnaklar alınmaktadır[1086]. Bütün bu örnekler, etiketlenmiş belirli kavanozlara ve tüplere konularak, incelenmek üzere laboratuva gönderilmektedir[1087]. Örnek alımında, yasal ve etik kurallara bağlı olarak, analizi ve değerlendirmeyi yapan personelin eğitimi, iş deneyimi, akademik ünvanı, yayınları, hatta daha önce yapmış olduğu analizleri değerlendirmede göz önüne alınmaktadır[1088].

Bazı durumlarda doping[1089] ve zehirlenme gibi olaylarda toksikolojik maddeler yiyecek ya da içecekte bulunabilmektedir[1090]. Bu maddelerin tespit edilmesi için mide yıkama suyu kullanılır[1091].

3. Atış Artıkları

a. Genel Olarak

Yapılan darbe neticesi fişek içerisindeki barut[1092] ve kimyasalların ateşlenmesiyle, silah atışı ardından[1093] sürgü kısmının geriye tepmesi ve kovan atma ile mermi çekirdeğinin namluyu terk etme esnasında, bizzat silaha, kişinin ellerine, yüzüne, üzerine ve etrafa bulaşan fişek içeriğindeki kimyasal maddeler, bizzat yanmış ve yanmamış barut partikülleri ve kapsüldeki kimyasallar atış artıklarını oluşturur[1094].

Içkide, fermante sıvı yada sıvıların buharlaştırılmaları ile elde edilen alkol kullanılır. Bkz. Öztürel, Adli Tıp, s. 387.

1086 Öztürk, İz Bilimi, s. 177; Bkz. Yüksel, Bayram/Eroğlu, Arzu/Kayaaltı Zeliha/Söylemezoğlu, Tülin, Arsenik Toksisitesi ve Biyolojik Örneklerden Analiz, ATD, 2015, C. 29, S. 3, s. 184.

1087 Polat, Adli Tıp, s. 215; Söylemezoğlu, Adli Toksikoloji, s.103.

1088 Söylemezoğlu, Adli Toksikoloji, s. 103.

1089 Doping, organizmaya yabancı bir maddenin hangi yoldan olursa olsun ya da fizolojik maddelerin anormal miktarlarda alınması ya da anormal bir yolla bir şahısa yarışma esnasındaki performansını artırmak amacıyla uygulanan bazı psikolojik prosedürlerdir. Doping geçici başarıya ulaştıran farmokolojik bir maddedir. Bkz. İmamoğlu, Osman, Sporda Doping, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1991, C. 6, S. 1, s. 93.

1090 Öztürk, İz Bilimi, s. 177.

1091 Öz, Adlı Tıp, s. 204

1092 Sarıbey, Yalçın/Aşangil, Derya, Kısa Namlulu Silahlarla Kumaş Yüzeylere Yapılan Atışlar Sonrasında Hedef Yüzeyde Oluşan Atış Artıklarının GFAAS İle İncelenmesi, ABD, 2010, C. 9, S. 4, s. 8.

1093 Sarıbey, Yalçın/Aşangil, Derya/Tarımcı, Çelik, Kurusıkı Tabanca İle Yapılan Atışlarda Karton ve Kumaş Yüzeyler Üzerinde Atış Artığı İncelenmesi, ABD, 2007, C. 6, S. 3, s. 7; Öztürk, İz Bilimi, s. 118.

1094 Su, Delillerin Şifresi, s. 33; Dönmez, Gökdemir/Sarıkaya, Yüksel, Baskı Yöntemi İle Kumaş Üzerinden Atış Artıklarının Selülozhidratlı Plastik Üzerine Aktarılması ve Atış Uzaklığının Belirlenmesi, ABD, 2005, C. 4, S. 1, s. 18.

Yani yanmış[1095] ve yanmamış barut[1096] artıkları baryum, kurşun[1097], antimon gibi metal taneciklerini içeren bir toz bulutudur. Ateşlenme sonucu oluşan yanma işlemi esnasında yanmış nitroselülöz veya kara barut da atış artıkları kapsamına girmektedir[1098].

Atış artıkları kurşun (Pb), baryum (Ba) ve antimon (Sb) gibi ana elementlerden oluşmaktadır. Çoğu durumda bu üç element bir arada bulunmaktadır. Özellkile bu üç elementten antimon (Sb), atış artıklarını belirlemede en önemlidir. Çünkü, bu element doğada ve çevrede bulunulması ya da buralardan bulaşması kolay değildir. Bu niteliğiyle, antimon (Sb) atış artıklarının var olup olmadığını belirlemede etkin bir rol oynamaktadır[1099]. Ancak sık olmasa da atış artıklarında alüminyum (Al), sülfür (S), kalay (Sn), kalsiyum (Ca), potasyum (K), Klor (Cl), bakır (Cu), stronsiyum (Sr), çinko (Zn), titanyum (Ti), silikon (Si)[1100], mangan (Mn), civa (Hg)[1101] ve demir (Fe) gibi elementler de bulunabilmektedir[1102].

Ateşli silahlarla yapılan ateş etme, yaralama, öldürme ve intihar etme gibi fiilerde atış yapan kişiyi veya kişileri belirlemede atış artıklarının önemi büyüktür[1103]. Ayrıca, atış artıklarının usulüne uygun olarak tespit edilmesi, suçun aydılatılmasında çok anlam kazandırmaktadır. Bunun için silahın hangi mesafeden atılmış olup olmadığını[1104], kişinin silahı tutmuş olup olmadığını özenlikle incelenmesi gerekmektedir[1105].

1095 Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 69.

1096 Avrupa Mahkemesi Hakları Mahkemesinin verdiği karalarından birisinde, Türkiye'nin soruşturması yetersiz olduğunu, ayrıca parmaklarda bulunan barut artıklarının incelenmediği iddiasyla Türkiye'yi tazminata mahkûm etmiştir. Bkz. Öztürk, İz Bilimi, s. 116.

1097 Yüksel, Bayram/Özler Yiğitler, Aynur/Bora, Taner/Bozkurt, Aydın/Çavuş, Murat, Grafit Fırınlı Atomik Absorpsiyon Spektrometresi ile Atış Artıkları El Svaplarında Antimon Elementinin Belirlenmesi, ATD, 2016, C. 30, S. 2, s. 111.

1098 Öztürk, İz Bilimi, s. 115.

1099 Bora, Kimyasal İncelemeler, s. 187.

1100 Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 70.

1101 Dönmez/Sarıkaya, Baskı Yöntemi ile Kumaş Üzerinden Atış Artıklarının Selülozhidratlı Plastik Üzerine Aktarılması ve Atış Uzaklığının Belirlenmesi, s. 18.

1102 Esenboğa/Yavuz/Üner/Karaca, G3 Ve Kalashnikov Marka Tüfeklerde Atış Mesafesi Tayini, s. 46.

1103 Bora, Kimyasal İncelemeler, s. 187.

1104 Ayrıntılı bilgi için bkz. Dönmez, Kezban Gökdemir/Sarıkaya, Yüksel, Polivinil Alkol (PVAL) Yöntemi İle Metal Yüzeylerde Atış Uzaklığının Belirlenmesi, ABD, 2005, C. 4, S. 2, s.16-18.

1105 Su, Delillerin Şifresi, s. 33.

b. Atış Artıklarının Tespit Edilmesi

(1) Şüpheli veya Mağdur Üzerinde Atış Artıklarının Tespit Edilmesi

Atış sonrasında şüphelinin[1106] veya mağdurun ellerine[1107] baryum, antimon, kurşun, barut ve barut artıkları gibi elementler bulaşabilmektedir[1108]. Bunlar olay yerinde tespit edildikten sonra, usulüne uygun olarak toplanıp, incelenmek üzere laboratuvara gönderilmektedir. Yine şüphelinin giysisinde atış artıkları bulunabileceğinden dolayı, giysinin her iki kol ağzından 15-20 cm uzunluğunda bir parça kesilip[1109], atış artıkları incelenebilmektedir[1110]. Atış artıkları, kişinin silaha dokunduğunda ve silaha yakın bir mesafede bulunduğu durumlarda da bulaşılabilmektedir[1111].

Atış artıkları bu artıkları taşıyanların hareketi sonucu azalmasından dolayı[1112] uzmanın, atış yapan şüpleninin ellerinin yıkattırılmaması, kolonya vb. kullandırılmaması, göz yaşlarını sildirmemesine dikkat etmesi gerekmektedir. Bu nedenle, atış artıklarının korunması çok önemlidir[1113].

Atış artıkları genel olarak birkaç yöntemlerle toplanabilmektedir[1114]. Bu yöntemler: 1-Parafin ile çekme yöntemi, 2- Swap alma yöntemi, 3- Yapışkan yüzey (flasterbant) üzerine transfer etme yöntemi, 4- Çözeltiye daldırma, 5- Her iki tarafı da yapışkan ve şeffaf olan özel bant yöntemi, 6- Vakumla çekmek suretiyle toplama, 7- Nitrit asit yöntemi ve 8- Polvinil alkol (PVA) ile çekme yöntemidir[1115]. Uygulamada atış artıklarının renk dağılımını gösteren en yaygın yöntem olarak Sodyum Rodizonat kullanılmaktadır. Bu yöntem diğerlerine daha ekonomik bir yöntemdir. Son zamanlarda yaygın olarak, atış artıklarının tanecik yapısını bozmayan

---

1106 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 351.

1107 Yüksel/Özler Yiğitler/Bora/Bozkurt/Çavuş, Grafit Fırınlı Atomik Absorpsiyon Spektrometresi, s. 111; Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 69.

1108 Ancak eldivenli el ile yapılan atışta ellere atış artıkları bulaşmamaktadır. Bora, Kimyasal İncelemeler, s. 189.

1109 Öztürk, İz Bilimi, s. 118.

1110 Bora, Kimyasal İncelemeler, s. 188.

1111 Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 70; Öztürk, İz Bilimi, s. 117; Bora, Kimyasal İncelemeler, s. 188.

1112 Bkz. Yüksel/Özler Yiğitler/Bora/Bozkurt/Çavuş, Grafit Fırınlı Atomik Absorpsiyon Spektrometresi, s. 111.

1113 Öztürk, İz Bilimi, s. 122; Bkz. Bora, Kimyasal İncelemeler, s. 189.

1114 Yüksel/Özler Yiğitler/Bora/Bozkurt/Çavuş, Grafit Fırınlı Atomik Absorpsiyon Spektrometresi, s. 111, 114, 115.

1115 Bkz. Öztürk, İz Bilimi, s. 120, 121.

ve analiz duyarlığı yüksek olan Enerji Dağılımlı X-ışını Analizörlü Taramalı Elektron Mikroskopsi (SEM/EDAX) yöntemi de kullanılmaktadır[1116].

Ancak atış artıkları analizi yaygın olarak flaster bant[1117] ve svap alma yöntemiyle yapılabilmektedir. Flaster bant yöntemine göre, ateşli silahı kullanan şüphelinin sol el iç, sol el dış, sağ el iç ve sağ el dış olmak üzere toplam dört adet el svabı 5x5 ebadındaki flaster bantına yapıştırılıp çekilmek suretiyle alınmaktadır. Sonra her biri ayrı şekilde, yapışkan yüzeyleri birbirine yapıştırılmadan, küçük kutulara konulmaktadır. Kutunun üzerine gerekli tüm bilgi ve notlar yazılmaktadır. Svap alma yöntemine göre, elden alınan svaplar önceden hazırlanan seyreltik nitrik asitte (%8'lik) belli süre bekletilmektedir. Sonra deney tüplerine aktarılıp, atomik absorbsiyon spektrofotometrisi ile tek tek analiz edilmektedir[1118].

(2) Kumaşlarda Giriş Deliği

Kumaşlarda deliğin[1119] etrafında bulunan[1120] yanık, is, kir lekeleri ve barut taneleri giriş deliğini oluşturmaktadır[1121]. Bu giriş, delik çerçevesinde bulaşmış barut, is, nitrit, nitrat gibi atış artıkları kimyasal ya da fiziksel yöntemlerle incelenmektedir. Bu incelemenin usulüne uygun olarak gerçekleşmesi için, giysiler mağdurların üzerinden çıkarılırken deliklerin bulunduğu yerlerin kesilmemesine veya yıtrılmamasına özen gösterilmesi gerekmektedir. Ayrıca, giysiler çıkarılırken silkelenmemesi gerekmektedir[1122]. Aksi takdirde, delik etrafındaki atış artıkları kaybolabilir[1123]. Eğer elbise kanlı[1124] ise güneşte veya açık havada kurutularak, bez

---

[1116] Dönmez/Sarıkaya, Polivinil Alkol (PVAL) Yöntemi ile El Üzerindeki Atış Artıkları Dağılımının Belirlenmesi, s. 6; Dönmez/Sarıkaya/Yüksel, Baskı Yöntemi ile Kumaş Üzerinden Atış Artıklarının Selülozhidratlı Plastik Üzerine Aktarılması ve Atış Uzaklığının Belirlenmesi, s. 18.

[1117] Bkz.Sarıbey/Aşangil, Atış Artıklarının GFAAS İle İncelenmesi, s. 8.

[1118] Bkz. Bora, Kimyasal İncelemeler, s. 189.

[1119] Giysiler üzerinde bulunan deliklerin atış mesafesinin belirlenmesinde en etkili yöntemlerden biri *Bashinsky transfer* yöntemiyle beraber uygulanan *sodyum rodizonat* testidir. Bu yönteme göre, atış artıkları asit (tartarik asit) ve basınç etkisiyle temiz beyaz renkli filtre kağıdına aktarılmaktadır. Kâğıt üzerine sodyum rodizonat raektifi püskürtülüp, kâğıt üzerindeki kurşun kalıntılarının kurşun rodizonata dönüşmesini sağlamaktadır. Kurşun rodizonat renkli bir bileşik olmasından dolayı, renklenmelerin dağılımı ve yoğunluğuna göre mesafe tayin edilmektedir. Bkz. Bora, Kimyasal İncelemeler, s. 195.

[1120] Sarıbey/Aşangil, Atış Artıklarının GFAAS İle İncelenmesi, s. 8.

[1121] Bkz. Kunt, Veysel, Adli Vakalarda Atışın Yeniden Yapılandırılması, ABD, 2013, C.12, S.2, s. 57, 58.

[1122] Öztürk, İz Bilimi, s. 121, 122.

[1123] Karakuş, Oğuz/Atmaca, Yalçın/Karapazarlıoğlu, Ersin, Adli Tekstil, ABD, 2008, C. 7, S. 2, s. 43.

[1124] Bkz. Bora, Kimyasal İncelemeler, s. 196.

torbalara ayrı bir şekilde konulmaktadır. Sonra incelenmek üzere laboratuvarlara gönderilmektedir[1125].

(3) Atış Artıklarının Bilimsel Yöntemlerle İncelenmesi

Olay yerinde tespit edilen mermi çekirdekleri de fiziksel ve kimyasal yöntemlerle incelenir. Fiziksel incelemede göz ve mikroskop yöntemi kullanılır. Gözle yapılan incelemede, mermi çekirdeğinin geçişi ardından oluşan deliğin etrafındaki yanık, kavruk, is lekesi gibi belirtiler elde edilir. Kimyasal incelemede bu delik etrafında sadece kurşunun neden olduğu mavi-mor menekşe rengi kalarak, neticede bunun kesin bir mermi deliği olduğu kanıtlanmaktadır. Kimyasal incelemeler kesin sonuç verir[1126].

Laboratuvarlarda atış artıkları genel olarak Balistik İnceme yöntemiyle, kimyasal veya fiziksel yöntemlerle ve bilgisayar destekli sistem vasıtasıyla incelenmektedir[1127]. Ancak atış artıkları bilimsel analizlerle de incelenebilir. Bu analizler Nötron Aktivasyon Analizi (NAA), Alevsiz Atomik Absorbasyon Spectrometre Analizi (FAAS-Flamless Atomic Absorbation Analysis), Enerji Dağılımlı X-Işını Analizörlü Taramalı Elektron Mikroskobu Analizi (SEM/EDXA-Scanning Electron Microscopy/Energy Dispesive X-Ray), Dalga Boylu Dağılımlı X-Işını Analizörlü Taramalı Electron Mikroskobu (SEM-WD XA), Auger Elektron Spektroskopisi (AES), Seconder İyon Spektoskopisi (SIMS)'dir[1128]. Kumaş hedef yüzeylerinin incelenmesinde farklı bir yöntem olarak grafit fırınlı atomik absorbsiyon spektrometresi (GFAAS) kullanılmaktadır[1129].

4. Patlayıcı Maddeler

a. Genel Olarak

Genel anlamda patlayıcı maddeler, el yapımı[1130] veya fabrikasyonel olan[1131], kimyasal analizi ve laboratuvar incelemesi yapılabilen[1132], ısı, basınç ve yüksek

---

1125 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 350.
1126 Öztürk, İz Bilimi, s. 119.
1127 Öğünç, Balistik İncelemeler, s. 133, 145.
1128 Bkz. Öztürk, İz Bilimi, s. 122.
1129 Ayrıntılı bilgi için bkz. Sarıbey/Aşangi, Atış Artıklarının GFAAS İle İncelenmesi, s. 8; Yüksel/Özler Yiğitler/Bora/Bozkurt/Çavuş, Grafit Fırınlı Atomik Absorpsiyon Spektrometresi, s. 112, 113.
1130 Ayrıntılı bilgi için bkz. Özcan, Ender, El Bombalarının Çalışma Prensipleri, ABD, 2004, C.3, S. 1, s. 17, 18.
1131 Bora, Kimyasal İncelemeler, s. 197.
1132 Su, Delillerin Şifresi, s. 34.

gürültüyle[1133] katı ya da sıvı haline dönüşebilen ve ani gaz basıncı altında[1134] patlama sonucu kişide ölüm veya yaralanma, teçhizat ve binalarda hasara sebep olabilen her türlü maddedir[1135]. Kimya bilimindeki tanımı hızlı yanmadır[1136].

Patlama, mekanik (kalorifer kazanı, buhar kazanı, doğal gaz, düdüklü tencere patlaması, vb.), nükleer (atom bombası, vb.) ve kimyasal olarak üç türden oluşur[1137]. Ancak bu bölümde kimyasal patlama üzerinde durulacaktır.

Çalışmada patlayıcı maddeler fiziksel belirti delilinin bir türü olan silah kısmında yer alması gerekmekteydi. Çünkü yukarıda paragrafta belirtildiği gibi silahlar ateşli, ateşsiz, kimyasal, biyolojik ve nükleer olarak birkaç türden oluşmaktadır. Ancak çoğu doktrin patlayıcı maddeleri bir kimyasal belirti delili olarak incelemektedir[1138]. Özellikle patlayıcı maddelerin bir fiziksel niteliği değil, bir kimyasal niteliği taşıdığı görülmektedir. Dolaysıyla patlayıcı maddelerin bir kimyasal belirti delil olarak incelenmesi gerektiğini doğru bulmaktayız.

Birçok kimyasal maddeler tek başına ya da karışımı halinde patlayıcı madde özelliğine sahiptir[1139]. Patlayıcı maddeler cinayet, soygun, hırzıslık, terör eylemleri gibi olaylarda sık kullanılan kimyasal belirtidir. Bombalama olay yeri incelemesinde, polis çalışması içinde uzmanlığı gerektirerek kundaklama incelemesi ile beraber yapılmaktadır. Bu olaylar, olay yeri incelemesinden bazı konularda ayrılsa da temel özellikleri aynıdır[1140].

Patlayıcı olaylar bir kaza sonucunda da incelenebilmektedir. Bu durumlarda adli kimyacının ya da kriminologun bilgi veya görüşlerinden yararlanılır[1141].

Patlayıcı maddelerin hazırlanabilmesi bombacının icra kabiliyeti, yeteneği ve tasavvur gücüne bağlıdır. Dolaysıyla iz bilimci, her türlü patlayıcı sistemlerin ve maddelerin karışımı ile karşı karşıya kalmaya her zaman hazır olması gerekir. Olay

---

1133 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 387.
1134 Öztürk, İz Bilimi, s. 174; Bkz. Değirmenci, Olgun, Askeri Ceza Kanunu Uygulamasında Silah Kavramı, Ankara Barosu Dergisi, 2016, S. 1, s. 88; Bkz. Seyhan, Ercan, Patlamanın Etkileri, Adli Bilimler Dergisi, 2012, C.11, S. 3, s. 605.
1135 Ergin, Metin, Bubi Tuzakları, ABD, 2003, C. 2, S. 3, s. 63.
1136 Bora, Kimyasal İncelemeler, s. 197.
1137 Seyhan, Patlama Etkileri, s. 34; Bkz. Bora, Kimyasal İncelemeler, 197; Su, Delillerin Şifresi, s. 141.
1138 Öztürk, İz Bilimi, s. 165, 170, 173, 176; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 85; Su, Delillerin Şifresi, s. 33, 34; Bora, Kimyasal İncelemeler, s. 197.
1139 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 387.
1140 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 387.
1141 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 387.

yerinde patlama artıkları, iz bilimci tarafından incelenerek cinsi ve sistemin belirlenmesi yapılır[1142].

Patlama sonucunda olay yerinde, sigorta ateşleme fitili, patlayıcı muhafazası, elektrik kabloları, dinamit kalıntıları, piller, saat ve zaman ayarlama malzemeleri, elektrikli ve elektronik cihaz parçaları, TNT kalıbından kopma veya metalinden kopma parça, C4 bloğuna ait plastik parça, patlayıcı artıkları, kullanılmamış ya da patlamamış patlayıcı türü, parmak izleri, kıl, iplik, tel, toprak, kan, boya, plastik, bant, mukavva, karton, tahta parçaları, deri, lastik ve ayak izleri bulunabilmektedir. Olay yerinde gerekli müdahale yapılıncaya kadar bu belirti delillerinin mümkün olduğunca yerinden oynatılmaması, bozulmaması ve çıplak elle dokunulmaması gerekir[1143].

Patlayıcılar yüksek ve alçak patlayıcılar olarak iki gruba ayrılır. Yüksek patlayıcılarda primer ve sekonder patlayıcılar bulunur. Alçak patlayıcılar patlamaktan çok yanar. Bu patlayıcılarda yanma sonucunda oluşan gazların hızla genişlemesiyle oluşan kuvvet ile hasar oluşur. Alçak patlayıcıların patlamaları için kapalı bir yere konulmaları gerekir. Yüksek patlayıcılar daha hızlı patlamalarından dolayı, patlamaları için kapalı bir kutuya konulmamalıdır[1144].

Patlayıcılar kimyasal özelliklerine göre de organik patlayıcılar ve inorganik patlayıcılar şeklinde ayrılır. Organik patlayıcılara RDX (hekzogen), TNT (trinitrotoluen), DNT (dinitrotoluen), PETN (pentaeritroltetranitrat), tetril, pikrik asit, nitrogliserin ve nitroselüoz verilebilir. İnorganik patlayıcılara örnek olarak amonyum nitrat, potasyum nitrat ve potasyum klorat sayılabilir[1145].

b. Patlayıcı Maddelerin Tespit Edilmesi

Herhangi bir patlama sonucunda olay yerinde kalan fiziki deliller ve genel görünüm, patlamanın şiddeti, patlama merkezi ve istikametiyle ilişkin genel kanaatı oluşturur. Patlama sonrasında olay yerini inceleme prosedürlerinin yerine getirilmesi

[1142] Öztürk, İz Bilimi, s. 174.
[1143] Özdikmen, Tayfun, Terör Amaçlı Kullanılan Patlayıcılar, Etkileri ve Alınacak Önlemler, ABD, 2009, C.8, S.3, s. 75.
[1144] Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 387.
[1145] Bkz. Bora, Kimyasal İncelemeler, s. 198.

oldukça önemlidir. Bu sebeple suçun aydınlatılabilmesi için, delillerin tespiti ve olay yerinin genel fizik özelliklerinin titizlikle incelenmesi gerekir[1146].

Olay yerinde patlayıcı maddelerin tipi, rengi, etiketi, kristal durumu ve patlama sonucunda oluşan patlama artıkları soruşturma bakımından önemli ipuçları oluşturur[1147]. Olay yerinden elde edilen patlama artıkları ilk olarak asetonla yıkanıp aseton uçurulduktan sonra su ile yıkanır. Bu prosedüre solvent ekstraksiyonu denir[1148]. Patlama olayı ile ilgisi olan şüpheli kişilerden ya da taşınmaz maddelerden svap alınır. Daha sonra incelenmek üzere laboratuvara sevk edilir[1149].

Bir patlamada kullanılan patlayıcının cinsini tespit etmek için, patlama merkezi içerisinde yer alan artıklar kontrol edilir. Buna göre, patlama merkezi içerisinde bulunan taş, toprak, beton vs. artıklar toplanıp, etiketlenerek[1150] incelenmek üzere laboratuvara gönderilir[1151]

Laboratuvarda patlayıcı madde artıkları mikroskobik inceleme, kimyasal renk testleri, ince tabaka kromatografisi (İTK), gaz kromatografisi, yüksek basınç kromatografisi, narkotik ve patlayıcı iyon detektörü gibi yöntemlerle incelenmektedir[1152].

Olay yerinde patlayıcının parçalarında, kan vb. bulgular bulunduğu takdirde dikkalice toplanır. Parçalar toplandıktan sonra olay yeri süpürülüp elekten geçirilir. Olay yerinde bombanın başlatıcısına, akım kaynağına, dış kabına, anahtar düzeneğine, saniyeli fitile ve elektrik kablolarına ait parçalar aranır[1153].

Patlamış veya patlamamış bombalar ve patlama artıklarının incelenmesinde, incelenen unsurun kaynağı, tipi, çeşidi, kurgu ve sistemleri sınıflandırılarak

---

1146 Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 66-76; Bkz. Su, Delillerin Şifresi, s. 142, 143; Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerinde Notlar, s. 393, 394, 395.

1147 Öztürk, İz Bilimi, s. 174.

1148 Öztürk, İz Bilimi, s. 174.

1149 Ayrıntılı bilgi için bkz. Bora, Kimyasal İncelemeler, s. 198.

1150 Öztürk, İz Bilimi, s. 174. Bkz. Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 24.

1151 Laboratuvara gelen örnekler, renk testleri, ince tabaka kromatografisi, iyon kromatografisi, FT-IR, taramalı elektron mikroskobu, HPLC, GC, GC-MS ve GC-TEA yöntemlerinin yanı sıra, kriminal laboratuvarların donanımı ve şartlarına göre incelenmektedir. Bkz. Bora, Kimyasal İncelemeler, s. 198.

1152 Öztürk, İz Bilimi, s. 174.

1153 Öztürk, İz Bilimi, s. 175.

muhafaza altına alınır. Bu incelemelerde, bombayı yapan veya kullanan terorist ve yasadışı örgütler belirlenip ele geçirilmesi için çalışılmaktadır[1154].

5. Yanıcı Maddeler

a. Genel Olarak

Yanıcı madde kundaklama ve hırsızlık gibi olaylarda kullanilabilen kimyasal maddedir[1155]. Yanma olayı[1156], yanıcı madde, oksijen ve ısının bir arada gelmesiyle oluşur. Bu olay yangın üçgeni olarak adlandırılır[1157].

Yararlanmak amacıyla yakılan ateş dışında oluşan denetlenemeyen yanma olayına yangın denmektedir[1158]. Yangın kendi içinde, yanıcı katı maddeler (odun, kömür, kâğıt, ot, tekstil ürünleri, kâğıt, pamuk vb); yanıcı sıvı maddeler (benzin, motorin, benzol, makine yağları, yağlı boyalar, solvent vb); yanıcı gaz maddeler (metan, propan, butan, doğalgaz, Likit Petrol Gazı (LPG), asetilen ve hidrojen gazı vb); yanıcı hafif metal maddeler (alüminyum, magnezyum, sodyum, potasyum, lityum ve bunların alışım karışımları vb); elektrik ve elektronik tip yangın gibi türlerden oluşmaktadır[1159].

b. Yanıcı Maddelerin Tespit Edilmesi

Yangın ve kundaklama olaylarının incelenmesi, olay yeri incelemesi ve laboratuvar incelemesi olarak iki aşamadan oluşur[1160]. Olay yerinde tespit edilen belirti delillerinin sayesinde[1161], yangının çıkış nedenleri[1162], bunun kaza eseri mi

---

[1154] Öztürk, İz Bilimi, s. 175.

[1155] Su, Delillerin Şifresi, s. 34.

[1156] Kaygısız, Mustafa/Dönmez, Mustafa/Çelik, Adnan, Kriminal Yangınlarda Suç Analizi, Polis Dergisi, 2004, S. 39, Yıl:10, s. 326.

[1157] Bkz. Karakuş, Oğuz, Adli Yangın İncelemeleri (ed. Oğuz, Karakuş). Adli Bilimler, Ankara 2011, s. 233; Akkaplan, Sedef, Yangın ve Kundaklama Olayları, Adli Bilimler Dergisi, 2002, C. 1, S. 1, s. 30; Kaygısız/Dönmez/Çelik, Kriminal Yangınlarda Suç Analizi, s. 327, 328.

[1158] Bkz. Alkış, Saadet, Otomobil Yangınlarının İncelenmesi, Adli Bilimler Dergisi, 2002, C.1, S.2, s. 68; Kaya, Betil/Kaya, Yunus, Elektrik Kaynaklı Yanma ve Yangın, Bayburt Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 2019, C.2, S.1, s. 145.

[1159] Su, Delillerin Şifresi, s. 34; Bkz. Karakuş, Adli Yangın İncelemeleri, s. 234, 235; Bkz. Akkaplan, Yangın ve Kundaklama Olayları, s. 30; Bkz. Kaya/Kaya, Elektrik Kaynaklı Yanma ve Yangın, s. 144, 145.

[1160] Alkış, Otomobil Yangınlarının İncelenmesi, s. 69.

[1161] Kaygısız/Dönmez/Çelik, Kriminal Yangınlarda Suç Analizi, s. 333.

[1162] Yangının ortaya çıkabilmesinin birçok nedenleri vardır. Bunlar; bilgisizlik, koruma tedbirlerinin alınmaması, sıçrama, doğa olayları, kazalar, yapı ve araç-gereçteki hatalar, sürtünme, kendiliğinden ısınma, içten yanmalı motorlar, güneş ışınları, piroteknik malzeme ve cephaneler, kundaklamalardır. Karakuş, Adli Bilimer, s. 236. Kundaklamanın nedenleri: kin, nefret, intikam, gözdağı verme, kıskançlık, vandalizm, güzel şeyleri tahrip etmek, can sıkıntı, protesto etmek, herhangi bir suçu örtbas etmek, delleri yok etmek, psikiyatrik etkenler (alkolizm, acındırma

yoksa kasten mi çıkarıldığı belirlenmektedir. Bu nedenle olay yerinde yangın incelemesinde yangın örneğinin analizi çok önemlidir[1163].

Yangının çıkış nedenleri doğal yangınlar, kaza sonucu çıkan yangınlar ve kundaklama yangınları olarak üç başlıktan oluşur[1164]. Bu yangınların çeşidine göre yanıcı maddeler olay yerinden toplanıp en kısa sürede incelenmek üzere laboratuvara gönderilir. Özellikle olay yerinde yere dökülmüş olan kimyasal yapının sıvı ve uçucu olduğu öğrenildiğinde, özenle paketlenip en geç üç gün içinde laboratuvara gönderilmesi gerekir[1165]. Bu kimyasal sıvılar yangını hızlandırıcı herhangi benzin, mazot, gazyağı, tiner, alkol, çeşitli yanıcı çözücü kimyasal maddelerdir[1166]. Yalnız paketlenmeden önce, olay yerinde tespit edilen tüm belirti delilleri bulundukları konumda genel olarak fotoğraflanır[1167]. Paketlenme sırasında her bir belirti delili ayrı şekilde[1168], temiz, hava almayacak ve sızdırma yapmayacak[1169]: kaba, cam kavanoza, metal kavanoza[1170] ya da bunlara benzer diğer kutulara konulur. Belirtiler ebatlarına göre konulduktan sonra hava almayacak biçimde ağzı kapatılıp mühürlenir. Kutunun üzerine etiket yapıştırılıp gerekli bilgiler yazılır. Özellikle bu belirtilerde biyolojik bir bulgu veya parmak izi bulunabileceği takdirde, gerekli tedbirler alınır[1171].

Eğer yanıcı maddeler taşınmayacak bir yüzeyde bulunursa[1172], bunların svabı steril pamukla, sonra asetonlu pamukla alınıp, hava geçirmeyecek kutulara konulup, etiket yapıştırılıp üzerine bilgiler yazılır. Bu svaptan başka, olay yerinde 30-35 cm. derinlikten yüzey toprağının örneği de alınır. Bunlar usulune uygun olarak toplandıktan sonra[1173], incelenmek için laboratuvara gönderilir[1174].

---

zayıflık gibi davranış bozukluklar), sigorta şirketlerini dolandırmadır. Bkz. Alkış, Otomobil Yangınlarının İncelenmesi, s. 68; Bkz. Caymaz, Ayşegül, Yangın ve Kundaklama Olaylarında Olay Yeri İncelemesi ve Önemi, ATD, 2001, C. 15, S. 1, s. 78.

1163 Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 67. Bkz. Su, Delillerin Şifresi, s. 116. Bkz. Karakuş, Adli Yangın İncelemeleri, s. 237, 238.

1164 Kaygısız/Dönmez/Çelik, Kriminal Yangınlarda Suç Analizi, s. 326.

1165 Su, Delillerin Şifresi, s. 35.

1166 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 25.

1167 Ayrıntılı bilgi için bkz. Karakuş, Adli Yangın İncelemeleri, s. 246, 247.

1168 Karakuş, Adli Yangın İncelemeleri, s. 247; Kaygısız/Dönmez/Çelik, Kriminal Yangınlarda Suç Analizi, s. 336.

1169 Bora, Kimyasal İncelemeler, s. 203.

1170 Bkz. Akkaplan, Yangın ve Kundaklama Olayları, s. 34.

1171 Su, Delillerin Şifresi, s. 35.

1172 Karakuş, Adli Yangın İncelemeleri, s. 248; Bora, Kimyasal İncelemeler, s. 203.

1173 Su, Delillerin Şifresi, s. 35.

1174 Bkz. Kaygısız/Dönmez/Çelik, Kriminal Yangınlarda Suç Analizi, s. 335, 337.

Ancak Türkiye'de kundaklama ve patlama gibi adli olaylarda, olay yerinin zamanında ve usulüne uygun bir şekilde incelenmediği, önemli delil örneklerinin toplanmadığı, toplansa da bu örneklerin kısa bir sürede ilgili birimlere ulaşılamadığı görülmektedir. Bu nedenle, bazı kundaklama ve patlama olayında davanın yıllarca sürdüğü, bu uzun süren davaların ardından herhangi bir sonuca da ulaşılamadığı tespit edilmektedir. Yangın yeri inceleme ve yangın nedenini tespit etme konusunda ülkede sistematik bir yaklaşımın olmadığı da görülmektedir. Yine ülkede yangın araştırmacılarını yetiştirecek yeterli sayıda "*konusunda uzman*" eğitimcilerin eksikliği görülmektedir. Hatta kolluk görevlilerinin de yangınla ilgili aldığı eğitimin yeterli olmadığı belirtilmektedir. Dolaysıyla bu eksikliklerin giderilmesi için, yangın yeri incelenmesinde bir sistemin oluşturulması, yangın araştırmaları konusunda sertifikalı bilirkişilerin yetiştirilmesi için eğitim programlarının düzenlenmesi, eğitimli itfaiyiciler ve güvenlik güçleri içinden bu konuda uzmanlaşmış diplomalı bilirkişiler[1175] yetiştirilmesi gerekir[1176].

6. Boya

a. Genel Olarak

Her temas iz bırakır prensibine göre, kimyasal belirtilerin bir türü sayılan boya da olay yerinde iz bırakabilir[1177]. Boya ve boya türevi kimyasal içerikli maddeler olarak[1178], bunların kendine özgü renk, katmarlar, parlaklık gibi değişik özellikleri var olması nedeniyle, önemli bir delil oluşturur[1179]. Boya sınıfsal ve kimyasal özellikleriyle, ikiye ayrılabilir. Boyanın fiziksel özelliklerini boyanın çeşidi, katmanı veya katmanları, aşınma durumu ve yapısı gibi özelliklerini oluştururken, boyanın çözünürlüğü, boyanın yapısında kullanılan pigment ve diğer kimyasal maddeler, boyanın kimyasal özelliğini oluşturur[1180].

[1175] Karakuş, Adli Yangın İncelemeleri, s. 253, 245.
[1176] Bkz. Kaygısız/Dönmez/Çelik, Kriminal Yangınlarda Suç Analizi, s. 338.
[1177] Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 74.
[1178] Su, Delillerin Şifresi, s. 36.
[1179] Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 78.
[1180] Öztürk, İz Bilimi, s. 171.

b. Boya Örneklerinin Tespit Edilmesi

Boya ile ilişkin belirtilere çoğu zaman araçla vurup kaçma[1181], konutta hırsızlık ve zor kullanarak içeri girme olaylarında rastlanmaktadır. Yine boya örnekleri, pankart yazılması ve duvarlara slogan yazılması sırasında şüphelinin giysi, ayakkabı, elleri üzerine ve tırnak aralarında, dokümanların aynı kalemle yazıldığı durumlarda, cinsel saldırıda bulunan kişi üzerinde (örneğin dudak boyası), sigara izmaritlerinde, kâğıt mendilde bulunabilir[1182].

Olay yerinde boya, lak, mine, vernik vb. kaplama malzemeleri fiziksel ve kimyasal niteliklerine göre sınıflandırılır. Çözünebilirlik ve bileşke gibi kimyasal özellikler boyanın cinsini ve üretim sürecinde pigmentasyon tipiyle katkı maddelerini belirlenebilir. Eğer bir aracın hangi üreticiye ait olduğu bilinmezse, bu durumlarda daha önce araştırılıp bilinen örnekler karşılaştırılmak süretiyle incelenir. Bazı durumlarda, araç ve konutun birkaç kez üst üste boyandığı rastlanır. Bu durumda iki tür boyanın aynı kaynaktan gelip gelmemesi, yetkili uzmanların incelenmesiyle belirlenir[1183].

Olay yerinde bulunan boya örnekleri ilk önce bulundukları konumda genel ve ölçekli fotoğraflanır. Sonra usulune uygun olarak toplanır[1184].

Boya örnekleri araçlardan[1185], kapılardan[1186] ve pencerelerden alınır. Boyanın örnekleri hasar görmüş alana en yakın bölgeden alınması gerekir. İki aracın dâhil olduğu çarpma olayında, iki aracın boyasından dört adet örnek alınarak, ayrı bir şekilde paketlenir. Buna göre, birinci araçtan, ikinci aracın kendisine vurduğu bölgede meydana gelip aktarılan boya örneği alınır. Yani, boya örnekleri hasar görmüş alana yakın olan temiz bir bölgeden alınır. İkinci araçtan da benzer bir şekilde boya örneği hasar gören alandan ve diğeri de buna yakın hasar görmemiş

1181 Su, Delillerin Şifresi, s. 37; Öztürk, İz Bilimi, s. 170; Bkz. Cansunar, Nuray/Albek, Emre Murat/Altuğ, Mehtap, Ölüm Olaylarında Olay Yeri İnceleme Önemi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Falültesi Mecmuası (İÜHFM), 1997, C. 55, S. 4, s. 304; Hancı/Kaplan/Güney, Trafik Kazalarında Olay Yeri İncelemesi ve Adli Tahkikat, s.73, 74.

1182 Çalı, Hasan Hüseyn, Boya ve Mürekkep Analizi, Çağın Polisi Dergisi, 2002, S. 20, s. 1; Bkz. Su, Delillerin Şifresi, s. 36.

1183 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 354.

1184 Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 37.

1185 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 25.

1186 Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 78.

alandan alınır. Boya örnekleri, her bir araçtan standart şekilde iki örnek şeklinde alınır[1187].

Araçtan boya örneğini almak için, katlanmış bir kâğıt parçası aracın yanına birleştirilerek içine belli ölçüde boya alınmaktadır. Bunun için jilet veya çakıyla boya kazınıp alınmaktadır. Boya alınırken, alt tabakadan ayrılmaması ve seloteyp (selobant) kullanılmaması gerekmektedir. Eğer çarpılan yerde boya parçaları bulunursa, bunlar bulunduğu yerden dikkatli bir şekilde toplanarak, parçalanmayacak şekilde pakete konulmaktadır[1188].

Genel olarak, boya örnekleri katlanmış kâğıda veya sağlam bir kutuya koyulmaktadır[1189]. Burada zarfın kullanılması yasaktır. Çünkü zarfın alt köşeleri iyi yapışmamış olabilir ve küçük boya parçaları dışarı düşebilir. Boya örnekleri için plastik küçük torbaların kullanımı da yasaktır. Çünkü bu torbalarda, statik elektrik yükü bulunduğundan dolayı, boya parçaları laboratuvara getirildiklerinde bunların çıkarılması çok kolay olmayabilir[1190]. Bu durumda boya örneği pamuğa konularak, hava alınmayacak cam kavanozlarına veya metal kavanozlarına konulabilmektedir[1191]. Gerekirse aletlerin üzerindeki boya parçaları çıkartılmadan, o kısım dikkatlice sarılarak, olduğu gibi laboratuvara gönderilebilmektedir[1192].

Olay yerinde, çoğunlukla konut hırsızlık olaylarında, boyadan başka; sıva, çimento, tuğla, harç, alçı, alçı panel, ahşap, ege talaşı, talaş, tahta parçaları, kıymıklar gibi diğer yapı malzemeleri de bulunabilmektedir. Genellikle bunlar şüphelilerin giysilerinde, kol ağızlarında, ceplerinde ve ayakkabılarında, hatta aletlerin yüzeylerinde de bulunabilmektedir. Bu yapı malzemelerinin elde edilmesi için, araştırmacı olay yerindeki iz delillerinin doğasını kesinleştirmek amacıyla olay yerinde dikkatli şekilde inceleme yapması, giriş noktaları ve hasarlı bölgeleri araştırması ve yapı malzemelerinden örnekleri toplaması gerekmektedir. Ayrıca şüphelinin aracının da aranması gerekmektedir. Çünkü araç içinde de yapı malzemelerinin parçaları bulunabilmektedir. Bütün bunlar usulüne uygun bir şekilde

---

[1187] Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 355; Öztürk, İz Bilimi, s. 170; Bkz. Çalı, Boya ve Mürekkep Analizi, s. 2.
[1188] Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 355.
[1189] Bkz. Çalı, Boya ve Mürekkep Analizi, s. 2.
[1190] Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 355.
[1191] Su, Delillerin Şifresi, s. 37.
[1192] Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 355.

toplanarak, incelenmek üzere laboratuvara gönderilmektedir. Genellikle yapı malzemeleri, fiziksel, kimyasal ve mikroskopik yöntemlerle incelenmektedir[1193].

7. Lif

a. Genel Olarak

Lifler; kumaş, halı veya kilim gibi materiyallerden elde edilen ipliksi bir yapılardır[1194]. Fiziksel yapıya sahip giysi dokumalarının en küçük parçalarıdır[1195]. Kriminal olayların aydılatılmasında önemli role sahip belirtilerdir[1196].

Lif boyutlarının çok küçük olmasından dolayı delilleri araştıran kişinin dikkatinden kaçabilmektedir. Bunlar yün gibi hayvanlardan, pamuk gibi bitkilerden, poleysterden, naylondan, suni ipek gibi sentetik dokumalardan, cam yünü gibi mineral dokumalardan, sentetik ve doğal iplik karışımlarından meydana gelmektedir. Lifler, bir kişinin giysisinin diğer kişinin giysisiyle teması sonucu veya battaniye, halı, döşeme ve benzeri liflerden bulaşabilmektedir[1197]. Örneğin mağdur ve şüphelinin giysileri üzerinde, suç aletleri üzerinde[1198], tırnağın diplerinde[1199], çarpıp kaçan arabaların üzerilerinde, örgü bere giyen kişilerin saçlarında bulunabilmektedir[1200]. Lifler laboratuvar incelenmesinde mikroskobun yardımıyla kolaylıkla tespit edilip, kıyaslaması yapılabilmektedir[1201].

Lifler genel olarak üç grupta incelenmektedir. Bunlar doğal lifler, sentetik lifler ve rayon liflerdir. Doğal lifler bitki veya hayvanlardan elde edilen yün, ipek, pamuğa ait liflerdir. Sentetik lifler, polyester ve naylon gibi ürünlere ait lifler. Rayon lifler, odun hamuru ya da pamuk çekirdeğinin fiziksel olarak değiştirilmesi, yeniden yapılandırılması sonucu selülozik elyaftan oluşturulan liflerdir[1202]. Ancak öğretide

---

1193 Ayrıntılı bilgi için bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 353, 354, 359, 360. Bkz. Çalı, Boya ve Mürekkep Analizi, s. 3.

1194 Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s.75; Bora, Kimyasal İncelemeler, s. 207.

1195 Su, Delillerin Şifresi, s. 43; Karakuş, Oğuz/Atmaca, Yalçın/Karapazarlıoğlu, Ersin, Adli Tekstil, (ed. Oğuz, Karakuş). Adli Bilimler, Ankara 2011, s. 42.

1196 Bora, Taner/Nurcan, Üresin/Ataç, Yasin, Taramalı Elektron Mikroskobu Kullanılarak Bazı Kumaş Liflerinin İncelenmesi, ABD, 2012, C. 11, S. 2, s. 21.

1197 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 356; Bkz. Karakuş/Atmaca/Karapazarlıoğlu, Adli Tekstil, s. 42.

1198 Su, Delillerin Şifresi, s. 43.

1199 Karakuş/Atmaca/Karapazarlıoğlu, Adli Tekstil, s. 556.

1200 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 356.

1201 Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 75; Bora, Kimyasal İncelemeler, s. 208.

1202 Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 75.

liflerin dört grupta incelendiği de belirtilmektedir. Buna göre lifler hayvansal (yün), bitkisel (pamuk, keten), mineral (amyant) ve sentetik (naylon) olarak ayrılmıştır[1203].

b. Liflerin Tespit Edilmesi

Lifler çoğunlukla boğuşma, hırsızlık ve araç ile vurup kaçma olaylarında rastlanmaktadır. Boğuşma neticesinde faile ait lifler mağdur üzerinde kalabileceği gibi mağdurun giysilerine ait lifler de failin üzerinde kalabilmektedir. Hırsızlıkta, fail eve girerken veya evden çıkarken balkon veya cam kenarlarında kendi liflerini bırakabilmektedir. Yine araçla vurup kaçma olayında mağdura ait lifler aracın üzerinde kalabilmektedir[1204]. Bütün bunlar dikkatlice incelenip, usulune uygun şekilde yerinden toplanmaktadır.

Liflerin diğer eşyalardan ayrılma işlemi kriminal laboratuvarlarda yapılmaktadır. Toplanması ise forseps (cımbız), seloteyp ve vakumlu süpürgenin kullanımıyla gerçekleşmektedir. Bunlardan en kullanışlısı seloteyp metodudur. Bu yönteme göre uzunluğu 10 cm olan bir seloteyp parçasının uçları birbiri üstüne yapıştırılıp, silindir oluşturulurarak yapışkan yüzey dışarıda bırakılmaktadır. El, silindirin içine sokularak, seloteypin yapışkan yüzeyi incelenecek olan parçaya bastırılmaktadır. Örnek alındıktan sonra söz konusu yapışkan yüzey mikroskop lamına yerleştirilerek laboratuvara gönderilmektedir. Bu yöntemin amacı sadece yüzeydeki maddeleri toplamaktır[1205]. Ancak bazı yazarlar, yapışkan bandın lifler için uygun bir teknik olmadığını savunmaktadırlar[1206].

Olay yerinde lifler bir cımbızla, vakumla[1207], pensle[1208] veya bantla toplanmaktadır[1209]. Bütün lifler usulune uygun olarak toplandıktan sonra kutulara konularak[1210], incelenmek üzere laboratuvara gönderilmektedir[1211].

[1203] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 250; Bkz. Karakuş/Atmaca/Karapazarlıoğlu, Adli Tekstil, s. 556.
[1204] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 250. Karakuş/Atmaca/Karapazarlıoğlu, Adli Tekstil, s. 555.
[1205] Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 356, 357.
[1206] Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 76.
[1207] Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 76.
[1208] Öztürk, İz Bilimi, s. 172.
[1209] Bora/Nurcan/Ataç, Bazı Kumaş Liflerinin İncelenmesi, s. 21.
[1210] Şafak/Bıçak, s. 316; Öztürk, İz Bilimi, s. 172.
[1211] Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 285; Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 27; Şafak/Bıçak, s. 316.

Ancak olay yerinde lifler kolaylıkla yer değiştirebilmesi veya bir yerden diğerine taşınabilme potansiyeli yüksek olmasından dolayı, olay yerinde bulunan liflerin zamanında toplanmalıdır[1212].

Lifler karşılaştırılmak amacıyla da elde toplanmaktadır[1213]. Buna göre, karşılaştırma amacıyla mağdurlardan, şüphelerden veya şüpheli zeminlerden alınan lifler, araştırılan liflerle karşılaştırılabilmektedir[1214]. Hatta bir trafik kazasında oto üzerindeki giysi parçası, kurbanın üzerindeki giysi parçasıyla karşılaştırılabilmektedir[1215]. Yine bir ayakkabının altında tespit edilen lifin, olay yerindeki halıyla kıyaslanması yapılabilmektedir[1216]. Eğer fiziksel inceleme sonucunda iki kumaş parçasının yırtık ya da kesim yerleri birbirine tam bir şekilde çakışırsa[1217], bu durumda parçaların aynı kumaştan kaynaklandığı anlaşılır[1218].

İncelemede en önemli husus, lifin çap ve renginin mikroskopta kıyaslanmasıdır. Bu kıyaslamayla lifin tüm özelliklerinin uygunluğunu öğrenmek mümkün olur. Uygunluk için renk, örgü, şekil, yapı, iplik yapısı vb. karakteristik özelliklerin arasında uyum olması gerekmektedir[1219].

8. Kumaş Parçaları

a. Genel Olarak

Kumaş parçaları da belirti delilidir. Bunlar genellikle mağdurun yırtık kumaşla bağlanıp boğulduğu öldürme; failin girişte yırtılmış küçük bir kumaş parçası bıraktığı[1220]; failin çarpıp kaçma; failin arabasının altında yırtık kumaş parçasının bulunduğu durumlarda rastlanmaktadır[1221].

[1212] Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 76; Bora/Nurcan/Ataç, Bazı Kumaş Liflerinin İncelenmesi, s. 21.

[1213] Karakuş/Atmaca/Karapazarlıoğlu, Adli Tekstil, s. 555; Cansunar/Albek/Altuğ, Ölüm Olaylarında Olay Yeri İnceleme Önemi, s. 303.

[1214] Bora/Nurcan/Ataç, Bazı Kumaş Liflerinin İncelenmesi, s. 21.

[1215] Öztürk, İz Bilimi, s. 171, 172.

[1216] Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 76.

[1217] Öztürk, İz Bilimi, 172.

[1218] Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 356.

[1219] Öztürk, İz Bilimi, s. 172; Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 356; Karakuş/Atmaca/Karapazarlıoğlu, Adli Tekstil, s. 556.

[1220] Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 356; Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 42.

[1221] Hancı/Kaplan/Güney, Trafik Kazalarında Olay Yeri İncelemesi ve Adli Tahkikat, s. 73.

Kumaş parçaları, failin olay yerine geldiği yolda çivi, kıymık, ağaç dalı, keskin kenarlı bir cisim gibi herhangi bir çıkıntılı yüzeye takılmış olabilir. Bu parçaları, bir yangını başlatmak amacıyla fitil olarak da kullanılmış olabilir[1222].

b. Kumaş Parçalarının Tespit Edilmesi

Olay yeri incelemesi sırasında kumaş parçası bulunduğunda, kumaş parçasının bulunduğu yer yazılarak, olay yeri krokisine konulup fotoğraflanmaktadır. Eğer kumaş parçası, bir obje üzerinde bulunursa, diğer iz delili unsurlarıyla beraber bu objeden ayrılmaması gerekmektedir. Bu da sağlanamazsa, kumaş parçası temiz tutulmalıdır. Sonra etiketlenmiş bir kap içine yerleştirilerek, olayla ilgili bilgilerle laboratuvara gönderilmektedir[1223].

Kumaşlar karşılaştırılmak için fiziksel, kimyasal ve mikroskobik özellikleri kullanılmaktadır. Çünkü kumaşın rengi, cinsi, boyası, dokuma kıvrımlarının yönü, iplik sayısı ve buna benzer diğer özellikleri, delilin sınıflandırılmasına olanak vermektedir. Kumaş parçalarıyla ilişkin belirtiler, kumaşın cinsi kadar bireysel özelliklerini de gösterebilmektedir. Fiziksel olarak bir parça kumaş, diğer bir parçayla kıyaslanarak aynı kaynaktan gelip gelmedikleri belirlenebilmektedir[1224]. Olay yerinde faile ya da mağdura ait kumaş parçalarında parmak izleri bulunursa, parmak izleri ayrı bir şekilde muhafaza edilerek, incelenmek üzere laboratuvara gönderilmektedir[1225].

9. Giysiler

a. Genel Olarak

Giysiler de iz delilleri için önemli kaynaklarından birisidir[1226]. Statik elektrik nedeniyle veya dokuma sırasında mikroskopik maddeler giysilere yapışabilmektedir. Bu nedenle, suç işlendikten sonra kısa sürede, bu mikroskopik maddeleri incelemek için, failin ve mağdurun giysilerinin muhafaza edilmesi önemlidir. Çünkü lif gibi küçük maddelerin giysilerden kolay bir şekilde düşüp, kaybolabilme riski vardır. Bu durumda herhangi bir iz bulunursa, yeri belirtilerek, tanımlaması yapılmaktadır[1227].

[1222] Karakuş/Atmaca/Karapazarlıoğlu, Adli Tekstil, s. 556.
[1223] Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 356.
[1224] Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 356.
[1225] Şafak/Bıçak, s. 317; Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 25.
[1226] Cansunar/Albek/Altuğ, Ölüm Olaylarında Olay Yeri İnceleme Önemi, s. 301.
[1227] Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 350; Bkz. Öztürk, İz Bilimi, s. 121, 122.

Yukarıda belirtilenlerin dışında ateşli silah, bıçak ve benzeri cisimlerle yararlanılarak dövülerek öldürülen kişilerin giysilerinde çok miktarda kan lekesi, boğuşma sırasında toz ve çamur lekeleri, motorlu taşıt kazalarında yağ lekeleri veya zehirlenmede kusmuk lekeleri kalabilmektedir[1228].

b. Giysilerin Tespit Edilmesi

(1) Giysilerde Belirti Delillerinin Tespit Edilmesi

Giysilerden düşebilecek herhangi bir belirtinin kaybolmasını önlemek için, fail ayağının altına serilen beyaz kâğıt üzerinde giysileri çıkarttırılmaktadır. Daha sonra bu giysiler toplanıp katlanmaktadır. Ve belirti amacıyla numaralandırılarak, kâğıt ambalaja sarılmaktadır. Ancak bu belirti kaynaklarının paketlenmesinde plastik torbalar kullanılmamalıdır, çünkü bu torbalar izlerin küflenmesine neden olabilecektir. Diğer taraftan, belirtilerin kaybolmaması için giysiler silkelenmemelidir[1229]. Eğer ıslak veya kanlı olursa, havada kurutulup sonra paketlenmelidir[1230].

Failin giysileri olay yerinde bulunan tüm belirtilerden uzak tutulmalıdır. Eğer olay yerinden alınan örnekler varsa bunlar giysilerden ayrı bir şekilde paketlenmesi gerekmektedir. Diğer taraftan, failin olay yerine uygulama için getirildiğinde, suç sırasında giymiş olduğu giysileriyle getirilmemelidir. Çünkü böyle bir tutum, uygulama sırasında giysiler üzerinde bulunan izlere ilişkin iddialara son verebilmektedir[1231].

(2) Mağdurun Giysilerinde Belirti Delillerinin Tespit Edilmesi

Belirti delilleri failin giysilerinde rastlanabildiği gibi mağdurun da giysilerinde rastlanabilmektedir. Ayrıca, bu belirtiler çoğunlukla öldürme ve cinsel saldırı olaylarında görülmektedir. Belirti delillerinin toplanıp saklanması, yetkili görevliler tarafından gerçekleşmelidir. Aksi takdirde belirti delillerine zarar verilebilir. Örneğin sağlık personeli olmayan kişi, mağdurun giysilerinin çıkarıldığı veya acil durumda mağdurun giysilerinin kesildiği hallerde delilleri ortadan kaldırılabilme tehlikesi bulunmaktadır. Ayrıca, mermi çekirdeğinin giriş yerleri,

---

[1228] Karakuş/Atmaca/Karapazarlıoğlu, Adli Tekstil, s. 556, 557.
[1229] Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 350; Bkz. Öztürk, İz Bilimi, s. 121.
[1230] Cansunar/Albek/Altuğ, Ölüm Olaylarında Olay Yeri İnceleme Önemi, s. 302; Öztürk, İz Bilimi, s. 122.
[1231] Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 350.

kesici ve delici aletlerin giriş yerleri ve benzeri lezyonlar bu şekilde bozulabilir. Mağdurun ıslak veya kanlı giysileri ise paketlenmeden önce havada kurutulmaktadır. Daha sonra kâğıt ambalajlara sarılıp, incelenmek üzere laboratuvara gönderilmektedir[1232].

Giysiler ceset üzerinden çıkarılma usulü de önemlidir. Giysiler ceset üzerinden çıkarılmadan önce fotoğrafı çekilmektedir[1233]. Sonra cepleri ve giyisi ile astar arasında kalan kısım ayrıntılı bir şeklide aranmaktadır. Çünkü bulunabilecek olan nesneler kimlik tespiti için önemlidir. Sonra mikroskobik belirtiler kaybolmaycak şekilde, elbiseler tek tek çıkarılıp, temiz kâğıda serilerek oda sıcaklığında kurutulmaktadır. Ancak ceset üzerinden giysilerin kesilerek çıkarılması gerektiği durumda, kurşun deliklerinin ve bıçak kesilerinin bulunduğu kısımlar kesilmemesi gerekmektedir. Tüm bu işelmlerden sonra giysiler paketlenip, incelenmek üzere laboratuvara gönderilmektedir[1234].

Laboratuvarda inceleme başlamadan önce, giysilerin özellikleri genel olarak tanımlanmaktadır. Sonra giysilerin üzerinde bulunan herhangi sökük, yırtık, bıçak ve benzeri alet delikleri, ateşli silah mermisi, barut tanecikleri, metal parçacıkları, toz, çamur, cam parçaları, kan, sperm, kıl, lif, küsmük, yağ lekesi, boya kalıntısı gibi belirtiler numaralandırılarak tanımlanmakta, usulüne uygun bir şekilde toplanmaktadır[1235].

10. Koku

a. Genel Olarak

Koku, cisimlerden yayılan zerreciklerin burun zarı üzerinde yer alan sinirlerde oluşturdukları duyudur. Son zamanlarda kokuyu ayrıt edici burun gibi elektronik cihazlar geliştirilse de bu cihazların canlının burnu gibi kokuyu ayrıt etme gücüne sahip olmadığı görülmektedir[1236].

Her insanın organizması farklıdır. Bu farklılık o organizmadan yayılan farklı zerreciklerden kaynaklanmaktadır. Bunu fark eden kriminalistler, kokuları tespit

---

1232 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 350.
1233 Karakuş/Atmaca/Karapazarlıoğlu, Adli Tekstil, s. 556.
1234 Bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 307, 308; Cansunar/Albek/Altuğ, Ölüm Olaylarında Olay Yeri İnceleme Önemi, s. 302.
1235 Bkz.Karakuş/Atmaca/Karapazarlıoğlu, Adli Tekstil, s. 556, 557.
1236 Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 71.

etmek için[1237], eskiden beri koku duyguları güçlü ve kokuları birbirinden ayırabilen köpeklerden yararlanmışlardır[1238]. Ayrıca insan kokusu analizi ve kimlik tespiti konularında, oldukça başarılı olmuşlardır[1239].

Yine koku analizi İz Bilimi sayesinde ceza muhakemesi bakımından DNA analizi kadar önemli olsa da koku analizinde kullanılan metodun, Daktiloskopi ve DNA analizinde kullanılan bilimsel metodlara göre, yanılma payı yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bunun içindir ki koku analizi bugüne kadar hâlâ köpeklerin yardımıyla yapıldığı görülmektedir[1240].

Koku analizi yeni bir işlem değildir. Bu işlemin esasları 1911 yılında yayınlanmıştır. Bu metodu eski doğu Almanya kriminalistleri tabii bir metod olarak uygulamışlardır[1241].

İnsan kokusu karma bir koku olduğu için, beş şarttan meydana gelmektedir. Bu şartlar çevre şartları (iş yeri kokusu, evde tutulan hayvan kokusu), alışkanlıklar (pastırma, sarımsak yiyenler, rakı, sigara içenler, uyuşturucu madde kullananlar), hastalık şartları (insanların belli bir ilaçları alması), psikolojik şartlar (koku ve stresten oluşan terleme, ortaya çıkan değişik koku) ve genetik şartlardır (insanın oluşumunda dokusuna yerleşen, her bir insanda farklı ve onun değiştirilmesi mümkün olmayan bir kokudur). Koku, İz Bilimi dolaysıyla ceza muhakemesi bakımından eşsiz bir bulgudur[1242].

b. Kokunun Tespit Edilmesi

Kişilerin kullandıkları kokular, sürekli bulunduğu mekânda kalabilmektedir. Bu kokuları tespit etmek için, ortamlardan svapla koku alınıp analizi yapılabilmektedir. Kokunun taşınmaz eşyada, kişinin sürtmüş veya tutmuş olduğu duvarda kalmışsa, bu bölgeye steril bir pamuk sürülüp, temiz ve ağzı kapalı cam kavanoza koyulmaktadır[1243].

1237 Öztürk vd., s. 345.
1238 Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s.71; Bkz. Alakoç, Yeşim Doğan/Kayabaşı, Öcal, Kadavra Köpekleri, ABD, 2004, C.3, S.1, s. 29; Bkz. Mehder, Özlem, Adli Vakalarda Arkeolojik Tekniklerin Kullanılmasının Avantajları, AMİSOS, 2019, C.4, S.6, s. 91.
1239 Öztürk vd., s. 345.
1240 Öztürk vd., s. 345.
1241 Öztürk vd., s. 346.
1242 Öztürk vd., s. 345, 346.
1243 Öztürk, İz Bilimi, s. 173; Öztürk vd., s. 347.

Koku analizinde diğer bir yöntem[1244], iyi bir eğitimden geçirilmiş köpeklerin[1245] kullanılmasıdır[1246]. Koku analizinde sağlıklı sonuçların elde edilmesi için, işlem sırasında köpekleri dış etkilerden uzak tutmak şarttır. Şüphelinin veya sanığın köpek ile direk temasa geçmesi engellenmelidir. Çünkü bu tür insanların köpeğin davranışlarını etkileyebilmektedir[1247].

Koku analizinde, köpeğe şüpheli veya sanığın kokusu ile beraber mukayese edebileceği başka bir kokunun verilmesi de gerekmektedir. Bu koku steril bir metal boruya verilerek tespit edilmektedir. Tespit sonucu, olay yerinde izlerin şüpheli veya sanığa ait olup olmadığı belirlenmektedir. Ancak bu sonuç, fiilin şüpheli veya sanık tarafından işlendiğini kesin göstermese de önemli bulgulardır. Bütün bu prosedür, işlemin değerlendirilip tekrar gözden geçirilmesi için video kayda alınmaktadır. İşlem esnasında, müdafii, savcı veya bir hâkim bulundurulmaktadır[1248].

E. Biyolojik Belirti Delilleri

Biyolojik belirti delilleri[1249], insan vücudundan çıkan parça, sıvı şeklindeki delillerdir[1250]. Bunlar kan, kıl, mekonyum, gaita, idrar, meni, tükürük[1251], ter[1252],

---

1244 Öztürk, İz Bilimi, s.173; KCM, Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlara Mücadele Daire Başkanlığı, Eylül 2005, KEM Köpek Eğitim Merkezi, s.134.

1245 Her türlü alanlar için uzman köpek eğitimi, kullanıcısı ile birlikte verilmektedir. Bu süre: Patlayıcı Madde Dedektör Köpeği- 20 Hafta, Narkotik Madde Dedektör Köpeği- 14 Hafta, Canlı İnsan Arama Köpekleri- 24 Hafta, Asayiş Köpekleri- 6 Hafta'dır. Bu eğitimlerde verilen dersler 3 başlık altında toplanmaktadır. Bunlar: Temel itaat eğitimi, İleri itaat eğitimi ve Koruma itaat eğitimidir. Dersler köpeklerin uzmanlık alanlarına göre içerik kazanmaktadırlar. Köpeklerden; Alman Çoban Köpeği, Belçika Malroncis, Spanish Cooker, Labradir Retriver, Golden Retriver ve Spaniel Springer gibi cins köpekleri tercil edilmektedir. Sivas Kangal cins köpeği tercih edilmemektedir. Çünkü bu cins köpekler komutta savsaklama yaptıklarından dolayı ciddi emirleri dikkate almamaktadırlar. Türkiye'de K-9 köpekleri, Emniyet Müdürlüklerinde, Havva Kuvvetleri Komutanlıklarında, Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğün'de, Jandarma Genel Komutanlığında, Ankara Büyükşehir Belediyesi İtfaiye Daire Başkanlığın'da kullanılmaktadır. Bkz. Güney, Ümüt/Hancı, Hamit, K-9, ABD, 2002, C. 1, S. 1, s. 12; Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 71; Bkz. Alakoç/Kayabaşı, Kadavra Köpekleri, s. 29-31; Bkz. Kozacı, Leyla Didem/Şenat Aydın, Almila, Koku Moleküllerinin Sudaki Hareketi, ABD, 2017, C. 16, S. 3, s. 17,18.

1246 Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 240.

1247 Öztürk vd., s. 346, 347.

1248 Öztürk vd., s. 346, 347.

1249 Kaygusuz, Olay Yerinde Personel ve Delil Güvenliği, s. 82; Bkz. Apiş, s. 271; Bkz. Küme, Tuncay/Can, İsmail Özgür/Şişman, Ali Rıza, Klinik Laboratuvarlarda Adli Örnek İşlemleri, Türk Klinik Biyokimya Dergisi, 2009, C.7, S.3, s. 102.

1250 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 24; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 84, 85; Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 26; Bkz.Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 44;

1251 Öztürk, İz Bilimi, s. 185, 193, 200, 201, 205; Bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 333, 334; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 187, 193, 194, 195, 198; Öztürk/Hancı/Cantürk, s. 25; Şafak/Bıçak, s. 316; Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek

doku, kemik[1253], tırnak, kepek[1254] gibi delillerdir. Biyolojik belirti delilleri, DNA analiziyle tespit edilerek kişinin üzerinde bulunabileceği gibi[1255], diğer maddelerin üzerinde de bulunabilmektedir.

Olay yerinde en sık rastlanan biyolojik belirtilerden: kan, kıl, mekonyum, gaita, idrar, meni, tükürük, ter, kemik, tırnak ve dokuyu görmek mümkündür. Aşağıda bunlar üzerinde durulucaktır.

1. Kan

a. Genel Olarak

Kan; ölüm[1256], yaralanma, saldırı, soygun, hırsızlık, tecavüz[1257], trafik[1258] vb. olayları sonucunda, olay yerinde sık sık karşılaşılan biyolojik belirtilerden birisidir[1259]. Özellikle, olay yerinde bulunan kan izlerinin incelenmesi, suçun aydınlatılmasında önemli sonuçlar vermektedir[1260]. Kan izleri, incelemenin en temel çıktısını oluşturarak olay yerinde gerçekten neler yaşanmış olup olmadığına ilişkin önemli bilgiler vermektedir[1261]. Ayrıca kan izlerinin büyüklüğü, şekli, istikameti, vb. özellikleri olay yerinde isabetli hipotezleri oluşturup, olay yerinin analizini kolaylaştırmaktadır. Buna göre, kan izleri uzmana olay yerine ilişkin birçok delile ulaşabilmesine olanak tanıyacak yeni bulguları açabilmektedir[1262].

Alma, s. 120, 122, 125, 126, 127, 128; Ayrıntılı bilgi için bkz. Tunalı, Adli Tıp, s. 52, 65, 69, 70, 73; Ayrıntılı bilgi için bkz. Öztürel, Adli Tıp, s. 302, 312, 322-334; Bkz. Özen, Adli Tıp, s. 226, 239, 241, 242, 243.

1252 Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 25, 26; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 195; Şafak/Bıçak, s. 316; Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 128.

1253 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 23; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 198; Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 120; Ayrıntılı bilgi için bkz. Öztürel, Adli Tıp, s. 302, 336.

1254 Su, Delillerin Şifresi, s. 19.

1255 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 24; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 84,85; Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 26; Bkz. Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 44.

1256 Öz, Adli Tıp, s. 121.

1257 Su, Delillerin Şifresi, s. 20.

1258 Hancı/Kaplan/Güney, Trafik Kazalarında Olay Yeri İncelemesi ve Adli Tahkikat, s. 72.

1259 Büyük, Yalçın/Aşıcıoğlu, Faruk, Kan Lekesi Analizinde İhtimali Reaktifler: Özgüllük, Özgünlük ve Kontaminasyonun Etkisi, ABD, 2006, C. 5, S. 2, s. 15; Kaya, Muhittin, DNA'nın Elde Ediliş Tekniği, Hukuk Gündem Dergisi, Yıl 2005-3, s. 100.

1260 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 187,188; Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 322; Arslan, Murat Nihat/Melez, Deniz Oğuzhan, Adli Bilimler Profesyonellerinin Kan Lekesi Model Analizi Bilgi Düzeyi, ATD, 2015, C.29, S.2, s. 132.

1261 Örnek için bkz. Öztürk vd., s. 341.

1262 Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s.71, 72; Bkz. Büken, Erhan/Büken, Bora/Yazıcı, Canan A./Bacanlı, Didem/Tahmazoğlu, Burak/Bahadır, Kutay/Yücemen,

Kanın[1263] hem biyolojik hem de kimyasal yapısında bulunan özelliklerin insanlardan insana değişmesi durumu, suçların aydınlatılmasında en etkili faktördür. Ayrıca DNA alanındaki önemli gelişmelerden sonra suç soruşturmalarında kan belirtilerinin önemi daha da artmıştır. Olay yerinde tespit edilen toplu iğne başı büyüklüğünde kan izi vasıtasıyla failin tespit edilmesinde imkân sağlanmıştır[1264].

b. Tespit Edilmesi

(1) Kan Belirtilerin Tespit Edilmesi

Kan[1265] belirtileri olay yerinin değişik yerlerinde net bir şekilde görülebilirken bazı durumlarda görülmeyecek[1266] ve dikkat çekmeyen yerlerde bulunabilmektedir. Örneğin, gazete, tuvalet kâğıdı, halı, sehpa altı, dolap kapağı[1267], çekmece, kapı tokmağı, lavabo, çöp kutusu, çatlakların içi, kaplamalar arası, döşemelik muşamba kenarlarının altında vb.[1268]. Kan izleri, olay yerinden başka failin üzerinde de bulunabilmektedir. Örneğin failin kullandığı suç aletlerinde, eşyalarda, elbisesinde[1269], vücudunda[1270], ceplerinde bulunabilmektedir[1271]. Sözü edilen suç aletleri vücudu yaralayan kesici, ezici ve delici aletlerdir[1272]. Elbisede

---

Uğurum/Öztoprak, Yağmur/Sezgin, Gökçe, Damlama Yüksekliği ve Çarpma Açısının Kan Lekelerinin Saçılma Özellikleri Üzerine Etkisi, ABD, 2011, C. 10, S. 2, s. 18.

1263 1900 yılında *Karl Landsteiner* adlı Avusturyalı bilim adamı, kan gruplarını bulmuştur. Bu buluş daha sonra geliştirilmiş ve faillerin tespitinde kullanılmıştır. Yalnız net bir sonuç vermemiştir. 1985'te *Alec Jeffreys* adlı İngiliz genetik ve bilim adamı, Irsi hastalıkların erken teşhisi çalışmaları çerçevesinde, her insanda bir Gen Tanıma kodunun bulunduğunu keşfetmiştir. 1989 yılında ise, bilim adamları tarafından şüphelinin üzerinde ya da eşyasında ya da bulunduğu yerlerinde kalan kanın kime ait olduğu tespiti için kanın bireyselleştirmesini, diğer ifadeyle DNA analizi adlı bir buluşu gerçekleştirmişlerdir. Öztürk vd., s. 340.

1264 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 187, 188.

1265 Olay yerinde kan damlaları, aktif (sıçrayan) kan damla izleri, pasif (düşen) kan damla izleri ve nakil (tansfer) kan damla izleri şeklinde sınıflandırılmaktadır. Aktif (sıçrayan) kan damlaları vücuda bıçak, çekiç, mermi vb. vurması sonrası silahların uyguladığı güç ile kanın fışkırması veya sıçrayıp yayılması ile oluşan izlerdir. Pasif (düşen) kan damla izleri, yerçekimi nedeniyle kanun belli bir mesafede yere düşmüş veya yerde toplanması ile oluşturduğu kan izleridir. Nakil (transfer) kan damla izleri, ıslak kan ile temas etmiş olan kurban, şüpheli veya nesnelerin (bıçak, silah, ölü, yaralı vb.) başka yerlere teması kanın oralara da transfer olması sonucunda oluşan kan izleridir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 73; Aşıcıoğlu, Faruk, Kan Lekesi Model Analizi (ed. Oğuz, Karakuş). Adli Bilimler, Ankara 2011, s. 321.

1266 Su, Delillerin Şifresi, s. 22.

1267 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 188.

1268 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 325.

1269 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 188.

1270 Öztürel, Adli Tıp, s. 323.

1271 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 325.

1272 Özen, Adli Tıp, s. 226. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 325.

bulunan kan izleri cep ağızlarında, pantolon paçalarında, düğmelerde, elbiselerin ön yüzünde yer alarak, bu bölgeler özenlikle incelenmesi gerekmektedir[1273].

Olay yerinde kan[1274] leke[1275], birikinti[1276], damla[1277] ve damlacık şeklinde dört türde tespit edilebilmektedir. Failin el, kol ya da vücudunun değişik kısmına bulaşan kan, herhangi bir alete, nesneye, zemin üzerine temas etmesi sonucu kanlı bir izi ya da lekeyi oluşturmaktadır. Kan birikintileri düz zeminde özel şekilde oluşmaktadır. Kişinin üzerinden çıkan kan ise düz ve yatay zeminlere düştüğü takdirde, kenarları düz ve daire şeklindeki bir lekeyi meydana getirmektedir. Ezici, kesici aletlerle işlenen öldürme ve yaralama fiillerinde, zemin üzerinde küçük kan damlacıkları oluşmaktadır. Bu damlacıklar olayın yapılış şeklininin, yerininin, suç aletininin ve failin teşhsine yardımcı olabilmektedir[1278]. Kan damlacıkları şekil izleri biçiminde de nitelendirilmektedir. Bu şekiller geometri ve fizik kurallarına göre incelenerek, inceleme sonucunda kanın vücuttan çıkmış olduğu belirtilebilmektedir. Karakteristik özellikteki kan lekelerinin incelenmesiyle, kanın damladığı sırada mağdur veya failin bulunduğu yer ve kan damlacıklarının çarptığı yüzey aralarındaki mesafe, kan damlacıklarının sıçradığı yön, kanın damlamaya başlamasından sonraki mağdur ya da failin hareket yönü, saldırıdan sonra mağdurun taşınıp taşınmadığı, taşınmışsa yönü tespit edilebilmektedir[1279].

Kan belirtileri, değişmeye ve bozulmaya karşı dayanaksızdır. Çünkü kan izleri ilk başta ıslak ve kırmızı renkte iken[1280], zaman geçtikçe pıhtılaşarak kurur, daha sonra kahverengiye dönüşmektedir. Özellikle kan açık bir yerde meydana gelmişse ve doğrudan güneş ışınlarına maruz kalmışsa, zaman geçtikçe kuruyup, hızlı bir şekilde kırmızıdan siyaha dönüşmektedir. Dolaysıyla, olay yerinde kanın

---

[1273] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 188.
[1274] Öztürel, Adli Tıp, s. 324.
[1275] Ayrıntılı bilgi için bkz. Aşıcıoğlu, Faruk, Kan Lekesi Model Analizi, ATD, 2004, C.18, S. 2, s. 4-8.
[1276] Ayrıntılı bilgi için bkz. Özeren, Süleyman, Kan İzlerinin Analizi, Polis Dergisi, 2001, C. 7, S.27, s. 183, 184.
[1277] Ayrıntılı bilgi için bkz. Büken/Büken/Yazıcı/Bacanlı/Tahmazoğlu/Bahadır/Yücemen/Öztoprak/Sezgin, s. 18.
[1278] Ayrıntılı bilgi için bkz. Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 189, 190, 191.
[1279] Bkz. Öztürk, İz Bilimi, s. 187.
[1280] Öztürel, Adli Tıp, s. 324.

tespit edilmesinde, onun dış etkenlerden korunması ve orijinalliğinin[1281] muhafazası çok önemlidir[1282].

(2) Taşınabilen veya Taşınmayan Objeler Üzerinde Kan Belirtilerin Tespit Edilmesi

Kuru kan[1283] incelenmek için laboratuvara gönderilmeden önce[1284], lekenin bulunduğu yer ve durumu fotoğraflanarak ya da krokisi çizilerek inceleme kâğıdına eklenmektedir[1285]. Daha sonra laboratuvara taşınan lekeli obje kâğıt torbaya ya da zarfa konularak laboratuvara gönderilmektedir[1286]. Örneğin olay yerinde bıçak, sopa, silah gibi taşınabilen objeler üzerinde kan örnekleri bulunduğu takdirde, bunlar bütün halinde laboratuvarlara gönderilmektedir[1287]. Kan örnekleri taşınma sürecinde kaybedilmeyecek şekilde paketlenmesi gerekmektedir. Objede lekenin kaybına izin verilmeyecek şekilde, biyolojik inceleme için önce laboratuvara, sonra parmak izi incelemsine gönderilebilmektedir. Ayrıca, parmak izi inceleme talebi yazıda net bir şekilde ifade edilerek, delil zarfı üzerinde de belirtilmelidir[1288].

Laboratuvara taşınması mümkün olmayan objedeki[1289] kan, parmak izi bandı kullanılarak toplanmaktadır. Burada leke kâğıt bir poşete kazınarak paketlenmekte[1290] veya leke distile su ile nemlendirilmiş gazlı bir bez parçasına (1x1 cm'lik %100 bir pamuk kumaş parçası) emdirilmekte[1291], kurutulduktan sonra kâğıt poşetler içine konarak laboratuvara gönderilmektedir. Plastik poşet kullanılacaksa numuneler 2 saatten kısa bir sürede laboratuvara ulaşılması gerekmektedir. Aksi takdirde güvenli yerde kurutularak kâğıt poşete konularak, laboratuvara

---

1281 Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 57, 58; Özen, Adli Tıp, s. 228; Ayrıntılı bilgi için bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 324.
1282 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 326.
1283 Aşıcıoğlu, Kan Lekesi Model Analizi, s. 332.
1284 Ayrıntılı bilgi için bkz. Su, Delillerin Şifresi, s. 23, 24.
1285 Öz, Adli Tıp, s.118; Bkz. Cansunar/Albek/Altuğ, Ölüm Olaylarında Olay Yeri İnceleme Önemi, s. 302, 303. Semizoğlu, İbrahim, Biyolojik İncelemeler (ed. Oğuz, Karakuş). Kriminalistik, Ankara 2013, s. 227; Kaya, DNA'nın Elde Ediliş Tekniği, s. 100.
1286 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 283, 284.
1287 Öztürk, İz Bilimi, s. 186; Öztürel, Adli Tıp, s. 323.
1288 Semizoğlu, Biyolojik İncelemeler, s. 227.
1289 Semizoğlu, Biyolojik İncelemeler, s. 227; Kaya, DNA'nın Elde Ediliş Tekniği, s. 100.
1290 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 283, 284.
1291 Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 121.

nakledilmektedir. Failin kan örnekleri sarı, kırmızı ve mor gibi farklı renkli kapaklı tüplere alınmaktadır[1292].

Lekelerin taşınmaz objelerin üzerinde bulunduğu takdirde, uygun orantıda bir parça kesilerek alınmaktadır. Lekeler kesilirken, temiz ve keskin alet kullanılması gerekmektedir. Deliller taşınırken sürtünme sonucu kaybedilmesine izin verilmeyecek şekilde paketlenmektedir[1293]. Kan, cam ve metal gibi katı yüzeylerde bulunursa kazınarak alınmaktadır. Ancak tahta zeminde bulunursa, tahtanın o bölgesi kesilip alınmaktadır. Yine toprak üzerinde bulunursa o bölgeden kepçe yardımıyla alınmaktadır. Ancak kan ıslak ise steril pamuk veya beze emdirilmektedir. Laboratuvarın uzaklığına göre, kan gölgede kurutulup sonra gönderilebilmektedir[1294].

Kişinin[1295] üzerindeki kan halen sıvı ise gazlı temiz bir beze ya da svap çubuğu üzerine emdirilmektedir[1296]. Lekeler kuru ise serum fizyolojikle nemlendirilmiş gazlı bir beze ya da svap çubuğu üzerine emdirilmektedir[1297]. Ayrıca giysiler üzerinde bulunan kan örnekleri ıslak ise[1298], giysiler kurutulup kâğıt[1299] delil zarflarına paketlenmektedir. Giysiler, ıslak şekilde paketlenmemelidir. Her bir parçası birbirinden ayrı bir şekilde paketlenip mühürlenmesi gerekmektedir. Lekelerin kurutulma ve paketlenme aşamalarında şekillerinin bozulmamasına ve yeni şekillerin oluşmamasına özen gösterilmesi gerekmektedir. Özellikle lekeler taşınırken kaybedilmeyecek şekilde paketlenmektedir [1300].

2. Kıl

a. Genel Olarak

Kıl olay yerinde en sık rastlanan[1301] ve bazı suçların aydınlatılmasında yarayan önemli belirtilerden birisidir. Kıllar öldürme, cinsel saldırı, boğma[1302],

---

1292 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 283, 284.
1293 Semizoğlu, Biyolojik İncelemeler, s. 227; Kaya, DNA'nın Elde Ediliş Tekniği, s. 100.
1294 Öztürk, İz Bilimi, s. 186.
1295 Bir kan lekesinin insan kanı olup olmadığını tespit etmek için, *sitolojik* ve *immunolojik* metodlar kullanılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tunalı, Adlı Tip, s. 56.
1296 Semizoğlu, Biyolojik İncelemeler, s. 226.
1297 Semizoğlu, Biyolojik İncelemeler, s. 226; Ayrıntılı bilgi için bkz. Candar, Sabri/ Açıkgöz, H. Nihal, Kan Lekelerinde Adler Reaktifinin Hassasiyeti İle İlgli Bir Çalışma, ABD, 2002, C. 1, S. 1, s. 45.
1298 Öz, Adli Tıp, s. 118.
1299 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 328.
1300 Semizoğlu, Biyolojik İncelemeler, s. 227.
1301 Cavlak, Mehmet/Aşıcıoğlu, Faruk, Kılın Morfolojik Karşılaştırılması, ATD, 2014, C.28, S.2, s. 122.

saldırı[1303], trafik[1304] ve yaralama gibi olaylarda sık rastlanmaktadır[1305]. Kıllar yatak[1306] ve yorgan, mağdur ve failin üzerinde[1307], silahlarda[1308], tuvalet masasında, fırçalarda, taraklarda, havluda veya başka eşya üzerinde bulunabilmektedirler[1309]. Ayrıca, saldırı sırasında, failin saçlarını koparan mağdurun avucundaki kıl örnekleri, bir mücadelede failin veya mağdurun yolunmuş kıl örnekleri incelemenin iyi bir konuma getirebilmektedir[1310].

Kılların orta kısımları, kütiküla (üst tabaka), korteks ve medulla (öz kanal) şeklinde üç bölümden oluşmaktadır. Kılların uç ve kök kısımları, orta bölgeye göre daha açık renkte olmaktadır[1311].

Koltuk altı ve pubis (leğen kemiği) bölgesinde kıllar kısa, kalın, kıvrılmış ve parlaktır. Sakal kılları saça göre daha kalın ve daha kıvrımlıdır. Kirpikler kısa ve iğ şeklindedir. Kaş kılları vücudun diğer kıllarına göre, daha koyu renktedir. Kol ve bacak kılları dipten uca doğru sivri yapılıdır. Kasık kılları, koltuk altı kıllarına göre daha kalındır ve beyazlaşmış bir görüntüyü göstermemektedir[1312].

Laboratuvar ortamında makroskopla[1313] yapılan incelemeye göre, erkek kılları (kaş, kirpik, bacak ve saç), kadın kıllarına göre kalınlığı, parlaklığı, rengi ve uzunluğu bakımından farklıdır. Küçük çocuklarda kılların çapı küçük ve pigmentleri daha azdır. Yeni doğmuş çocukta ise baş kılları daha incedir. Kıllar, yaşa göre kalınlık ve pigmentasyon dağılımı açısından farklılık göstermektedir. İşte bu kılların farklı fiziksel özelliklerine göre, olay yerinde kılların tespit edilip incelenmesinde, onların kadına, erkeğe, çocuğa[1314] veya belli bir yaş grubuna ait[1315] olup olmadığını öğrenmek kolaydır.

1302 Tunalı, Adli Tıp, s. 72,73; Bkz. Apiş, s. 269.
1303 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 365.
1304 Bkz. Hancı/Kaplan/Güney, Trafik Kazalarında Olay Yeri İncelemesi ve Adli Tahkikat, s. 72.
1305 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 195.
1306 Özen, Cahit, Kıllarla Hüviyet Tesbiti, ATD, 2006, C.20, S. 3, s. 2.
1307 Öz, Adli Tıp, s. 73.
1308 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 365.
1309 Kaygısız, Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 195.
1310 Öztürk, İz Bilimi, s. 195, 196.
1311 Öztürk, İz Bilimi, s. 193; Bkz. Öztürel, Adli Tıp, s. 313, 314, 315.
1312 Öztürk, İz Bilimi, s. 197.
1313 Mikroskop gibi büyüteç. Russko-Kyrgyzskiy Slovar. Pod Redaktsiey K.K.. Yudahina, s. 338.
1314 Öztürk, İz Bilimi, s. 196, 197, 198.
1315 Ayrıntılı bilgi için bkz. Öztürel, Adlı Tıp, s. 321.

b. Kılların Tespit Edilmesi

Olay yerinde bulunan kıl örnekleri çoğunlukla olaya karışmış kişilere ait, ölü veya yaralıya ait örneklerden oluşmaktadır. Bu kıl önekleri kişilerin avuç içinde, tırnak arasında[1316], elbiselerinde, vücutların üzerinde[1317] ve olay yerindeki diğer eşyaların üzerinde bulunabilmektedir[1318].

Genel olarak kıl örnekleri olay yerinden[1319] veya çarşafların üzerinden köklerinden (kök fölikülüyle)[1320], el değmeden bir pens[1321], cımbız[1322] ya da benzeri bir aletle toplanıp küçük naylon torbalara ayrı ayrı konulmaktadır. Bunlara kesinlikle makas ve benzeri aletler kullanılmaması gerekmektedir. Torbaların ağzı bantla kapatılıp üstü etiketlenmektedir. Etiketin üzerinde de kıl örneklerinin alındığı yer, örnek alan şahsın kimliği[1323] ve tarihi belirtilmektedir. Sonra incelenmek üzere laboratuvara gönderilmektedir[1324]. Yabancı saç örnekleri de dikkatli bir şekilde taranarak, bunlar bir tüp[1325] ve kavanoz gibi benzer bir yerde saklanmaktadır[1326]. Gerekirse, onun pubisin cilt seviyesinden bir kıl örneği kesilerek zarfa konulmaktadır[1327].

Islak kıllar bulunduğu takdirde (kan, meni, tükürük, ter gibi vücut sıvılarıyla karıştığı durumda)[1328] iyice kurutulmaktadır. Kurutulduktan sonra ayrı bir şekilde etiketlenerek incelenmek üzere laboratuvara gönderilmektedir. Laboratuvarda kılların DNA analizi, mikroskobik inceleme analizi[1329] ve karşılaştırma analizi yapılmaktadır[1330]. Kıllar laboratuvar ortamında incelenirken önce miktarı, uzunluğu,

---

1316 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 196.
1317 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 23.
1318 Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 74; Bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 366.
1319 Öztürel, Adli Tıp, s. 312.
1320 Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 126.
1321 Semizoğlu, Biyolojik İncelemeler, s. 229.
1322 Şafak/Bıçak, s. 316.
1323 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 196.
1324 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 366; Açıkgöz, Nihal/Hancı, I. Hamit/Çakır, A. Hadi, Olay Yerinden DNA Analizi İçin Biyolojik Örnek Toplama ve Örneklerin Laboratuvara Gönderilme Usulleri, AÜHFD, 2002, C.51, S.2, s. 204.
1325 Öztürk, İz Bilimi, s. 195.
1326 Öztürel, Adli Tıp, s. 321.
1327 Öztürk, İz Bilimi, s. 195.
1328 Semizoğlu, Biyolojik İncelemeler, s. 229.
1329 Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 127.
1330 Güngör, Devrim/Bakşi, Okan, Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Bedenden Örnek Alınması ve Genetik İncelemeler, ABD, 2009, C. 8, S. 3, s. 65; Kaya, DNA'nın Elde Ediliş Tekniği, s. 102; Özen, Kıllarla Hüviyet Tesbiti, s. 2, 3.

rengi, renk ve şekli belirtilmektedir. Daha sonra özellikleri tespit edilmektedir. Kıllar temizlenmeden önce mikroskop, mikroşimik ve mikrofizik yöntemlerin yardımıyla üzerindeki kir ve yabancı maddeleri araştırılmaktadır. Sonra kıllar alkol ether karışımı ile iyice temizlenip mikroskobik incelemesine geçilmektedir[1331]. İncelemede kılların hangi vücud bölgelerine ait olduğu[1332], onların insana mı veya hayvana mı ait olduğu tespit edilmektedir[1333].

Ölü veya yaralıların kıl örnekleri, olayın ortaya çıkış şekline göre alınmaktadır. Örnekler vücudun kafa, kol, bacak, yüz (sakal[1334], bıyık, burun, kirpik), gögüs ve kasık bölgelerinden alınmaktadır. Ancak kıl mukayeselerinde en çok kafa bölgeleri kullanılmaktadır[1335].

Vücudun farklı bölgelerinden alınacak örnekler birbiriyle karışmamaları için ayrı ayrı pakete konulmaktadır[1336]. Laboratuvara gönderilmeden önce paketler selefon ya da kâğıt ile korunmaktadır. Bu şekilde laboratuvara gönderilmektedir. Yalnız bütün bu prosedürlerden önce nesne üzerinde bulunan kılların fotoğrafı kesinlikle çekilmektedir. Kıllar yalnız cımbız veya pensle değil, yapışkan rulo ve vakumla da toplanabilmektedir[1337]. Ancak, doktrinde bir görüşe göre kıl örneklerin kök yapısına zarar getirileceğinden dolayı, yapışkan malzemelerle ve elektrik süspürgesiyle toplanmaması gerektiğini belirtmektedir[1338].

Şüphelilerin[1339]ya da mağdurun giysilerinde kıl örnekleri bulunduğu takdirde giysiler dikkatlice kontrol edilip[1340] düzgün bir şekilde katlanıp sonra paketlenip

---

1331 Tunalı, Adli Tıp, s. 73.

1332 Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 74, 75.

1333 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 365.

1334 Sakal ve pubis (leğen kemiği) kılları bir günde 0.5 mm'ye kadar uzamaktadır. Dolaysıyla, cesette sakal uzunluğunun ölçmesiyle, adamın kaç saatten sonra öldüğünü öğrenmek mümkün olabilmektedir. Bunun için, ölümün traştan kaç saat sonra geldiğini tespit etmek için, traş olan bölgelerden en az yirmi (20) kıl alınıp ölçülmektedir. Sonra bunların ortalaması alınıp, bulunan rakam bir kılın saatteki büyüme boyu olan 0.021'e bölünmektedir. Bkz. Öztürk, İz Bilimi, s. 199.

1335 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 196; Bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 366.

1336 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 366.

1337 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 197.

1338 Bkz. Semizoğlu, Biyolojik İncelemeler, s. 229.

1339 Unutulmamalıdır ki, mukayese için şüphelilerden alınacak kıl ve saç önekleri kanuni mevzuata uygun olarak yetkilendirilmiş personel tarafından ve mevzuata uygun olarak alınması gerekmektedir. Bkz. Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 75.

1340 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 366.

etiketlenmektedir. Ayrıca belirtilerin kaybolmasını önlemek için mağdurun elbiseleri hastanede ya da morgda alınmaktadır[1341].

3. Mekonyum

a. Genel Olarak

Mekonyum çocuğun ilk çıkardığı gaitadır. Mekonyum uterus içinde hayatın üçüncü ayında ince bağırsağın ilk kısmında, yedinci ayda ince bağırsakta, doğuma yakın kalan zamanda kalın bağırsakta bulunmaktadır. Her çocukta 60-250 gr. bulunarak, kokusuz[1342] ve yapışkandır[1343]. İçeriğinde biliverdin bulunması nedeniyle siyah-yeşil renkte bir leke bırakmaktadır. Mekonyum gizli doğum ve çocuk öldürme suçlarında önemlidir[1344]. Özellikle, bebeğin doğumdan önce mi veya doğumdan sonra mı öldüğü hakkında bilgileri sunmaktadır[1345].

Mekonyum doğumdan sonra 6-8 saat sonra[1346] yeni doğan bebekte boşalmaya başlamaktadır[1347]. Ancak ölü doğan bebekte mekonyum lekesi bulunmamaktadır[1348].

Mekonyumun içerisinde mekonyumun cisimcikleri, mide-bağırsak salgısı, mide ve bağırsaktan dökülen epitel hücreler, safra yollarından oluşan epitel hücreler, kollesterin billurları, biliribun, fetusun yutkunma refleksi ve yuttuğu aminol sıvısı, fetüs derisi deskuame epitel hücreleri[1349] ve ayva tüyleri bulunmaktadır[1350].

b. Mekonyumun Tespit Edilmesi

Olay yerinde ölü çocukların veya terkedilen yeni doğmuş çocukların lekeli giysileri, çarşafı, çamaşır gibi nesneleri bulunduğu takdirde, dikkatlice toplanmaktadır. Islak ise kurutulup paketlenmektedir. Sonra incelenmek üzere laboratuvara sevk edilmektedir[1351].

Mekonyumun miktarı yeterli olduğu takdirde laboratuvarda onun teşhisi kolaylıkla yapılabilmektedir. Laboratuvar incelemesinde mekonyumdan bir parça lam üzerine konularak, azcık su ile yumuşatılmaktadır. Mekonyum yayıldığında

---

[1341] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 197
[1342] Öztürk, İz Bilimi, s. 200.
[1343] Özen, Adli Tıp, s. 242.
[1344] Tunalı, Adli Tıp, s. 70; Özen, Adli Tıp, s. 242; Öztürel, Adli Tıp, s. 332.
[1345] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 195.
[1346] Tunalı, Adli Tıp, s. 70
[1347] Öztürk, İz Bilimi, s. 200.
[1348] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 195.
[1349] Öztürk, İz Bilimi, s. 200; Tunalı, Adli Tıp, s. 70.
[1350] Bkz. Öztürel, Adli Tıp, s. 332.
[1351] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 195.

mikroskop incelemesine geçilmektedir. Mikroskopta çok miktarda mekonyum cisimcikleri[1352], ayva tüyleri ve kollesterin billurları görülerek tanınabilmektedir[1353].

4. Gaita

a. Genel Olarak

Bazı olaylarda gaita soruşturma için önemli bilgileri sunabilmektedir. Gaitanın içerisinde bulunan maddelerin incelenmesiyle, mağdurun ölümden önce ne yemiş olup olmadığını tespit etmek mümkün olmaktadır. Bu tür bilgiler soruşturma bakımından çok önemlidir[1354].

Bazı durumlarda olay yerinde bulunan gaitadaki[1355] parazitler[1356] sanığın kimliğini belirlemesinde yardımcı olabilmektedir[1357].

b. Gaita Örneğinin Tespit Edilmesi

Olay yerinde gaita örnekleri kuru veya ıslak şekilde bulunabilmektedir. Bunlar çoğu durumda şiddetin söz konusu olduğu olaylarda mağdurun giysilerinde rastlanmaktadır. Giysiler üzerinde gaita örneği kurumuş ise paketlenmektedir. Giysiler ıslak ise, serin bir yerde kurutulmaktadır. Bütün bunlar pakete konularak, incelenmek için laboratuvara gönderilmektedir. Olay yerinde ıslak gaita bulunursa gaita örnekleri petri kabına veya plastik bir kaba konulmaktadır. Sonra paketlenip zarfın üzerine gerekli bilgiler eksiksiz doldurulup mühürlenmektedir. Örnekler incelenmek üzere laboratuvara gönderilmektedir[1358].

Gaita zorunlu olan durumlarda kapalı kaplara alınmaktadır. Kimyasal koruyucu kullanılmamaktadır. Çok çabuk bozulduğundan dolayı, +4°C'de saklanıp, soğuk zincir yöntemiyle etiketlenerek laboratuvara sevk edilmektedir[1359]. Gaitanın en iyi teşhisi bakteriyolojik incelemedir[1360]. Dolaysıyla bu DNA ve mikrobiyolojik analiz için kullanılmaktadır. Fakat gaita kontaminasyona ve bakteriyel bozulmaya çok açık olmasından dolayı çoğunlukla iyi bir sonuç alınamamaktadır[1361].

1352 Öztürk, İz Bilimi, s. 200; Tunalı, Adli Tıp, s. 70.
1353 Özen, Adli Tıp, s. 243.
1354 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 198.
1355 Tunalı, Adli Tıp, s. 71; Öztürel, Adli Tıp, s. 333.
1356 Öztürel, Adli Tıp, s. 333.
1357 Öztürk, İz Bilimi, s. 201.
1358 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 24; Semizoğlu, Biyolojik İncelemeler, s. 232.
1359 Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 123.
1360 Öztürk, İz Bilimi, s. 201; Tunalı, Adli Tıp, s. 71.
1361 Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 123; Kaya, DNA'nın Elde Ediliş Tekniği, s. 103.

5. İdrar

a. Genel Olarak

Vücut sıvısı olan idrar, kimlik tespiti ve suç analizinde kullanılan biyolojik belirtilerden birisidir[1362]. Bu normalde kehribar sarısı[1363] renkte olup, kendine özgü aromatik kokusu[1364] ve berrak görünümü vardır[1365]. Özellikle suç ehliyeti ya da suç durumunu açıklığa kavuşturmak amacıyla, sanığın belli bir ilaçları alıp almadığını, almışsa bu ilaçların alkol ile etkisini artırdığına yönelik bilgilerin bulunup bulunmadığını tayin etmek için kullanılmaktadır. Aynı durumda şahsın kanında zehirli maddelerin bulunup bulunmadığının tespiti için de kullanılmaktadır[1366].

Ayrıca ilaç ve kimyasal maddelerin idrardaki konsantrasyonunun kana oranla daha yüksek olmasından dolayı[1367], toksikolojik analizde idrar tercih edilmektedir. Bazı ilaçların sadece metabolitleri idrarla atıldığından, bu ilaçların kimliklendirilmesi kan ya da bir başka dokuda yapılması gerekmektedir[1368].

b. İdrar Örneğinin Tespit Edilmesi

Olay yerinde idrar; giysilerde[1369], nesneler üzerinde, sıvı yada leke şeklinde bulunabilmektedir[1370]. Sıvı şeklinde bulunduğu takdirde idrar örneği temiz bir pamuklu beze emdirilerek bezin bir kısmı kontrol olarak ayrılmaktadır. Taşınabilir nesneler üzerinde bulunduğu takdirde lekeli nesne alınmaktadır. Taşınmaz nesnelerde bulunduğunda idrarın lekeli kısmı kesilip alınmaktadır. Olmazsa idrar lekesi serum fizyolojik ile pamuklu beze transfer edilmektedir. Lekeli kısımlar temiz havada kurutulup kâğıt zarfa konulmaktadır[1371]. Sonra incelenmek üzere laboratuvara

---

1362 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 194; Bkz. Cantürk, Nergis/Cantürk, Gürol, Karışık Madde Kullanımı Olan Bir Ası Olgusu, Adli Psikiyatri Dergisi, 2005, C.2, S.1, s. 7.
1363 Özen, Adli Tıp, s. 243.
1364 Öztürel, Adli Tıp, s. 333.
1365 Öztürk, İz Bilimi, s. 201.
1366 Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 122; Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 239.
1367 Küme,Tuncay/Can, İsmail Özgür/Şişman, Ali Rıza, Klinik Laboratuvarlarda Adli Örnek İşlemleri, Türk Klinik Biyokimya Dergisi, 2009, C.7, S.3, s. 111.
1368 Öztürk, İz Bilimi, s. 201; Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 122, 123; Bkz. Öztürel, Adli Tıp, s. 333.
1369 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 23.
1370 Kaya, DNA'nın Elde Ediliş Tekniği, s. 103.
1371 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 195.

gönderilmektedir[1372]. Ancak laboratuvara geç ulaştırılacaksa, biraz sodyum nitrata konulup saklanmaktadır[1373].

Laboratuvar incelemelerinde idrardaki ilaç ve kimyasal maddelerin konsantrasyonu, idrar lekesinden kişinin tayini ve idrardaki alkolün belirlenmesi yapılmaktadır. İncelemede toksikolojik analizler, vücut sıvılarında bulunan ABO sistemi antijenleri uygulanmaktadır[1374].

6. Meni

a. Genel Olarak

Meni, cinsel saldırı[1375] ve cinsel taciz suçlarında olay yerinde bulunabilen en önemli belirtilerden birisidir[1376]. Meni fail ya da faillerin DNA testiyle[1377] tespit edilebilmektedir. Bu tür belirti olay yerinde tecavüze uğrayan mağdurun cinsel bölgesinde, iç çamaşırlarında, giysilerinde, yatakta, çarşafta, yastıkta[1378] ve prezervatifte bulunabilmektedir[1379]. Meni yıkanmış kumaşta sadece leke halinde kalarak, gözle görülmemektedir. Buna ultraviyole muayenesi[1380] yapılmaktadır[1381].

Meni testislerde yapılan spermatozoidlerden, üretradan, prostat salgısından, vesicula seminalislere ait olan salgılardan oluşarak, %90 su içermektedir. Kokusu armut ya da kestane çekirdeği gibidir. Emici kumaşa harita gibi yayılmaktadır. Beyaz kumaşa yayıldığında kenarları daha koyu sarı renkte olup, harita gibi[1382] kolalanmış görünümü vermektedir[1383]. Meni lekesi vücudun çıplak bölgelerinde kuruyunca parlak olmaktadır[1384].

1372 Şafak/Bıçak, s. 316.
1373 Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 123.
1374 Ayrıntılı bilgi için bkz. Öztürk, İz Bilimi, s. 201.
1375 Tunalı, Adli Tıp, s. 65; Bkz. Apiş, s. 269.
1376 Cavlak, Gülay Özel/Müslümanoğlu, Ömer H.A/Akyüs, Fatih/Türker, Aybars/Çetinkaya, Ümit, Asit Fostataz, PS Testleri ve Mikroskobik İnceleme İle Meni Lekelerinin Hassasiyetlerinin, Seçiciliğinin ve Tespit Sınırının Belirlenmesi, ATD, 2016, C.30, S.1, s. 1.
1377 Şüphelinin penisinde, tırnaklarında ve fermuarında vajen ifrazatı lekesi bulunabilmektedir. Bundan grup tayini için DNA analizi yapılabilmektedir. Bkz. Öztürk, İz Bilimi, s. 203.
1378 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 194; Özen, Adli Tıp, s. 241.
1379 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 23.
1380 Ayrıntılı bilgi için bkz. Öztürel, Adli Tıp, s. 329; Bkz. Kaya, DNA'nın Elde Ediliş Tekniği, s. 101.
1381 Laboratuvar ortamında, meni incelemelerinde, fosfatazmo KM (Asit Fosfataz Testi), Seratec PSA Testi (Seratec Prostat Spesifik Antijen Testi) ve mikroskobik yöntem kullanılmaktadır. Bkz. Cavlak/Müslümanoğlu/Akyüs/Türker/Çetinkaya, s. 1-4.
1382 Öztürk, İz Bilimi, s. 201-202.
1383 Özen, Adli Tıp, s. 241.
1384 Tunalı, Adli Tıp, s. 65.

b. Meni Örneğinin Tespit Edilmesi

Giysiler üzerinde[1385] ıslak şekilde bulunan meni örnekleri[1386], temiz bir kâğıt ya da temiz pamuklu bir bez parçasına emdirilmektedir. Güneş ışığı olmayan yerde kurutulup, ayrı ayrı paketlenmektedir[1387]. Ambalajın üzerine örneklerin kimden ve nerelerden alınmış oldukları yazılıp[1388] incelenmek için laboratuvara gönderilmektedir[1389]. Kokuşma ve küflenme olmaması için plastik torbalara da konulabilmektedir[1390]. Ancak bu işlemlerden önce, ilk olarak meni lekesinin bulunduğu yerin fotoğrafı çekilmektedir[1391].

Meni örneklerinin tespiti için, tecavüze uğrayan mağdurun vajinal, oral[1392] veya anal[1393] bölgelerinden svap alınmaktadır[1394]. Bu işlem yetkili sağlık personeli tarafından gerçekleşmektedir (tercihen kadın doğum doktoru). Sıvı olarak alınan meni örnekleri buzdolabında saklanarak, en kısa sürede soğuk zincir altında laboratuvara sevk edilmektedir. Bu örnekler mutlaka temiz bir tüpe konulması gerekmektedir[1395]. Svap 6 saat içinde alınıp 24 saat içerisinde laboratuvara gönderilmelidir. Çünkü 48-72 saatlik süreler içinde alınan svaplarda meni belirlemesi zayıflamaktadır[1396].

7. Tükürük

a. Genel Olarak

Olay yerinde bulunabilen vücut sıvılarından biri olan tükürük; kenarları düzensiz sarımtırak, grimtırak yada beyazımtırak renkte olup ultraviyole ışında florens vermeyen bir lekedir[1397]. Fail ile olay yerini ve mağdur arasındaki bağlantıyı sağlayan önemli belirti delillerindendir. Bazen tükürük diğer vücut sıvıları gibi olay

---

1385 Su, Delillerin Şifresi, s. 31; Cavlak/Müslümanoğlu/Akyüs/Türker/Çetinkaya, s. 1.
1386 Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 125.
1387 Kaya, DNA'nın Elde Ediliş Tekniği, s. 101, 102.
1388 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 194.
1389 Öztürel, Adli Tıp, s. 329.
1390 Öztürk, İz Bilimi, s. 203.
1391 Cansunar/Albek/Altuğ, Ölüm Olaylarında Olay Yeri İnceleme Önemi, s. 303.
1392 Öztürk, İz Bilimi, s. 202; Kaya, DNA'nın Elde Ediliş Tekniği, s. 102.
1393 Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 125.
1394 Su, Delillerin Şifresi, s. 31.
1395 Semizoğlu, Biyolojik İncelemeler, s. 229.
1396 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 194; Ayrıntılı bilgi için bkz. Öztürk, İz Bilimi, s. 202, 204; Kaya, DNA'nın Elde Ediliş Tekniği, s. 102.
1397 Öztürel, Adli Tıp, s. 334.

yerinde görülmeyebilir. Bunun tespiti edilebilmesi için detaylı bir arama ve kimyasal[1398] testler[1399] uygulanmaktadır[1400].

Tükürük temas eden herhangi bir sigara izmaritinde, bardak ağzı kısmında[1401], içecek şişe veya kutu ağız kısmında, çiğnenmiş sakızda, pulda, peçetede, mektup[1402] ve zarfın yapışkan kısmında[1403], kumaş, mendil gibi maddelerde[1404], herhangi bir ısırıklarda, yenmiş bir maddede ve artıkta bulunabilmektedir. Cinsel saldırı gibi bazı olaylarda insan tükürüğünün kullanılma olasılığı yüksek olsa da bunun tespiti her daim mümkün olamamaktadır. Ancak suçtan sonra iyi bir inceleme tükürüğün çarşaf ve yatak üzerinde ya da kurbanın giysilerinde tespit edilmesi mümkün olabilmektedir[1405]. Bu maddelerde bulunan tükürük ıslak ise usulüne uygun olarak kurutulup paketlenerek incelenmek üzere laboratuvara gönderilmektedir[1406].

b. Tükürük Örneğinin Tespit Edilmesi

Tükürük örneği bir ağız çalkalama suyuyla alınabileceği gibi pamuklu çubuk veya filtre kâğıdı kullanılarak da alınabilmektedir. Buna göre serum fizyolojik ile ıslatılmış svap veya lezyonun üzerinde döndürülüp ve sürtülmek suretiyle elde edilebilmektedir. Tükürük belirtisi bulunan sigara izmaritleri eldiven ya da temiz bir pens kullanılarak toplanmaktadır[1407]. Ayrıca diş üzerinde tükürüğün bulunabilme ihtimali çok yüksek olmasından dolayı, bunların svapla alınmadan önce fotoğrafı çekilip, sonra kalıp alma yönemine geçilmektedir[1408]. Svap alma tekniği, şüpheli ya da mağdurun temel kan gruplarını (A, B, O, AB) tespit etmek için kullanılmaktadır[1409].

[1398] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 193.
[1399] Tükürük test serumlarının 1/1024 oranındaki eriyikleriyle pozitif sonuç vermektedir. A, B, AB, O gruplarının tayini için 0.0001 gram tükürük yeterlidir. Öztürel, Adli Tıp, s. 335.
[1400] Bkz. Semizoğlu, Biyolojik İncelemeler, s. 245.
[1401] Kaya, DNA'nın Elde Ediliş Tekniği, s. 102; Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 23.
[1402] Su, Delillerin Şifresi, s. 30.
[1403] Özen, Adli Tıp, s. 239; Kızılarslan, s. 69.
[1404] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 193.
[1405] Öztürk, İz Bilimi, s. 205.
[1406] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 193; Şafak/Bıçak, s. 316.
[1407] Öztürk, İz Bilimi, s. 205, 206; Kaya, DNA'nın Elde Ediliş Tekniği, s. 102.
[1408] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 193.
[1409] Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 299.

Kişide bir sekretuar (salgı) olup olmadığını bilmek için 2-3 ml. tükürük filtre kâğıda emdirilmekte[1410] ve grup tayini yapılabilmektedir[1411].

Kan delillerinde olduğu gibi kıyaslamalı olarak şüpheli ile mağdurdan tükürük örneği alınabilmektedir. Kan analizlerinde olduğu gibi tükürük örnekleri üzerinde DNA testi uygulanmaktadır[1412]. Yine tükürük örnekleri kan örneklerinde olduğu gibi tespit edilerek paketlenmektedir[1413].

Olay yerinde bulunan tükürük belirtisi, +4° C'de steril kaplarda korunarak etiket edildikten sonra soğuk zincir yöntemiyle incelenmek üzere laboratuvara gönderilmektedir[1414].

Olay yerinde küsmük ve sümük gibi biyolik belirtiler de bulunabilmektedir. Küsmük lekeleri, Adli Tıp uygulamasında incelenmesi gerekli bir belirtidir. Lekenin asit reaksiyonu vermesi teşhis için önemli bir delildir. Özellikle mikroskop incelenmesiyle[1415] lekedeki besin maddelerinin kalıntıları iz incelemesi için önemli bulguları teşkil etmektedir[1416]

Sümük bir vücut sıvısı olarak suçun aydınlatılmasına yarayan bir biyoloji belirtidir[1417]. Sümük sarımsı, yeşilmtirak bir vücut sıvısı olarak, mikroskobun yardımıyla A, B, AB, O kan grupupları tayin edilebilmektedir[1418]. Sümük çoğu durumlarda mendil ya da giysilerin üzerinde bulunabilmektedir[1419].

8. Ter

a. Genel Olarak

İnsan terlemesiyle oluşan vücut sıvısı olan ter, kimlik tayini için kullanılabilen bir biyolojik belirtidir[1420]. Ter, ter bezlerince salgılanan şeffaf vücut salgısıdır. Cildi serinletmek amacıyla, vücut sıcaklığını düşürerek ısısını

1410 Öztürk, İz Bilimi, s. 206; Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 127.
1411 Tunalı, Adli Tıp, s. 70.
1412 Yalnız insanların %80 lik kısmından alınan tükürük örnekelrine kan grubu analizleri yapmak mümkün olsa da %20'lik kısmına ise tükürükteki birçok maddelerin doğal olmaması nedeniyle, kan grubu tayini yapmak mümkün değildir. Bkz. Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 193; Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 127.
1413 Su, Delillerin Şifresi, s. 30; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 193; Kaya, DNA'nın Elde Ediliş Tekniği, s. 102.
1414 Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 127.
1415 Tunalı, Adli Tıp, s. 71.
1416 Öztürk, İz Bilimi, s. 206.
1417 Öztürk, İz Bilimi, s. 206.
1418 Öztürel, Adli Tıp, s. 335.
1419 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 23.
1420 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 195.

düzenlemektedir. Ter %99 sudan oluşarak, yanında sodyum klorür gibi tuzları, türlü metabolitleri ve artık ürünlerini bulundurmaktadır[1421].

b. Ter Örneğinin Tespit Edilmesi

Ter; giysilerde, eldivenlerde ve çıplak ellerin temas ettiği materiyallerde bulunabilmektedir[1422]. Ancak ter, iç çamaşırlarda daha sık karşılaştığı için, olay yerinde terkedilmiş bu giysilerin özelllikle incelenmesi gerekmektedir. Bunlar olay yerinden usulune uygun olarak toplandıktan sonra[1423], doğal yollarla kurutulmaktadır[1424]. Özellikle küf ve bakterilerin gelişmesini önlemek için kuru ve soğuk şartlarda saklanmaktadır. Ancak genellikle kontaminasyona ve bakteriyel bozulmaya açık olduğundan dolayı iyi netice verememektedir. Giysiler kurutulduktan sonra kâğıt torbalara ayrı ayrı paketlenerek mühürlenmektedir. Kâğıt torbalarda +4°C'de etiketlendikten sonra soğuk zincir yöntemiyle laboratuvara gönderilmektedir. Ter belirtisi kimlik tayini için DNA analizinde kullanılabilmektedir[1425]. Giysilerde çıplak gözle görülmeyen ter örnekleri karanlık bir ortamda UV ışığı altında tespit edilmektedir[1426].

Kişinin bir kaç gün kullanılan gömlek, çamaşır ve çorap gibi giysilerinde terin A, B, AB, O grupları tayin edilebilmektedir. Terin grup tayini çok önemlidir. Mağdurun çamaşırlarında sanığa ait kan, meni lekeleri bulunduğu takdirde, hataya düşmek mümkündür. Bu nedenle, çamaşırdaki lekeden ve çamaşırın lekesiz tarafından grup tayini yapılması gerekmektedir[1427].

9. Kemik

a. Genel Olarak

Kemikler insan organının bozulmaz[1428], çürümez ve sağlam parçasıdır. Bunlar üzerinde morfolojik, serolojik ve radyolojik yöntemlerle kişinin kimlik tespiti yapılmaktadır. Bunun sayesinde cinsiyet[1429], ırk, boy, yaş, kişisel özellikler

---

1421 Semizoğlu, Biyolojik İncelemeler, s. 230.
1422 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 23; Semizoğlu, Biyolojik İncelemeler, s. 230; Kaya, DNA'nın Elde Ediliş Tekniği, s. 103.
1423 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 195.
1424 Kaya, DNA'nın Elde Ediliş Tekniği, s. 103; Şafak/Bıçak, s. 316.
1425 Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 128.
1426 Semizoğlu, Biyolojik İncelemeler, s. 230.
1427 Öztürel, Adli Tıp, s. 336.
1428 Öztürel, Adli Tıp, s. 302.
1429 Mergen, A. Bahar/İşcan, Mehmet Yaşar, Kitle Mezarlarında Bulunan Uzun Kemiklerden Cinsiyet Tayini, Adli Bilimler Dergisi, 2007, C.6, S.1, s. 9.

belirtilebilmektedir. Ayrıca, öldürme, kaza vb. suçlardan sonra uzun süre kalmış ve tanınmayacak şekle gelmiş kemik parçaları üzerinde kimlik tespiti yapılabilmektedir. Bunun için olay yerinde usulüne uygun olarak toplanan kemikler, incelenmek üzere laboratuvara gönderilmesi gerekmektedir[1430].

İnsanda ikiyüz sekiz kemik bulunmaktadır. Küçük kemiklerle tanım yapmak çok zordur. Aynı kemikten iki tane varsa, bulunan kemik parçalarının iki kişiye ait olduğu söylenebilmektedir. Uzun kemikler ve kafa kemikleri çift olursa, tanım yapmak daha kolay olmaktadır[1431].

b. Kemiğin Tespit Edilmesi

Olay yerinde bulunan kemik örneklerin her biri ayrı eldiven giyilerek pens yardımıyla toplanmaktadır[1432]. Olay yerinde tespit edilen kemikler fotoğrafa alınıp belgelenmektedir. Bulunduğu yer de not alınarak açıklanmaktadır. Laboratuvara gönderilirken kuru bez içeren köpük kutuların içine paketlenip etiketlenmektedir. Tüm bilgiler eksiksiz doldurulup mühürlenerek soğuk zincir yöntemiyle kısa sürede laboratuvara gönderilmektedir. Bu tür belirtilere koruyucu maddeler kullanılmamaktadır[1433]. Kemikler çoğunlukla uçak ve tren kazalarında, deprem, yangın, sel baskını[1434], bombalama olaylarında, ateşli silah olaylarında ve toplu mezarlarda bulunmaktadır[1435].

10. Tırnak

a. Genel Olarak

Tırnak, keratin proteininden oluşan, el ve ayak parmaklarının uç kısmında yer alan sert ve esnek yapıdır. Ortalama olarak ayda 3 mm kadar uzamaktadır. Bir el tırnağının tamamen yeniden uzaması ortakama 3-6 ay arasında olmaktadır[1436].

Olay yerinden tespit edilen tırnak, suç işlendikten sonra zaman geçse de karşılaştırılabilmektedir. Tırnak olay yerinden bir zarfa konarak kâğıt poşete

---

1430 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 198; Bkz. Öztürel, Adli Tıp, s. 310, 311.
1431 Öztürel, Adli Tıp, s. 309
1432 Kaya, DNA'nın Elde Ediliş Tekniği, s. 103.
1433 Semizoğlu, Biyolojik İncelemeler, s. 230, 231; Bkz. Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 128.
1434 Kaya, DNA'nın Elde Ediliş Tekniği, s. 103.
1435 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 23.
1436 Semizoğlu, Biyolojik İncelemeler, s. 231.

yerleştirilip analiz için laboratuvara gönderilmektedir. İncelemede şüphelinin tırnak örnekleri ve mağdurun tırnak örnekleri ile karşılaşırma yapılmaktadır[1437].

b. Tırnağın Tespit Edilmesi

Olay yerinde koparılıp atılmış tırnaklar bulunabilmektedir. Bunlar pensle toplanıp poşete konulmaktadır. Yalnız tırnak örnekleri, sağ ve sol el olmak üzere ayrı ayrı paketlenmektedir. Paketin üzerinde de hangi parmağa ait olan bilgiler yazılmaktadır. Eğer tırnak arasında sıvı lekeler tayin edilirse, bunlar kurutulup pakete konulup[1438], etiketlenerek laboratuvara gönderilmektedir[1439].

Tırnak arasında kan[1440] ve deri gibi[1441] diğer biyolojik belirtiler bulunursa, steril törpü kullanılarak petri kutusuna kazınmaktadır. Bunlar, +4°C' de steril petri kutusunda muhafaza edilip, etiketlenerek soğuk zincir yöntemleriyle incelenmesi ve DNA analizinin yapılması için laboratuvara gönderilmektedir[1442].

İncelenmek üzere mağdurdan ya da şüphelilerden alınacak tırnak örnekleri yekili sağlık personeli tarafından[1443] kesilip alınmaktadır[1444]. Her tırnak için temiz ve ayrı makas kullanılarak, dikkatlice kesilmektedir. Ancak yeterli kadar tırnak makası bulunmadığı takdirde, makasın ağız kısımları sterilize edilip, tekrar kullanılabilmektedir[1445].

11. Doku

a. Genel Olarak

Doku, çok hücreli canlılarda yapı ve fonksiyon olarak birbirine benzeyen ve atomik olarak bir bütünlük gösteren unsurlardan (hücreler-lifler) meydana gelen yapıdır[1446]. Organlar dokuların birleşmesinden oluşmaktadır[1447]. Organların sınırları ve fonksiyonları belirlenebilirken dokuda bu özellik bulunmamaktadır. Dokuda

---

1437 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 283.
1438 Semizoğlu, Biyolojik İncelemeler, s. 231.
1439 Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 127.
1440 Öztürel, Adli Tıp, s. 289.
1441 Öztürk vd., s. 341.
1442 Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 128.
1443 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 24.
1444 Kaya, DNA'nın Elde Ediliş Tekniği, s. 103.
1445 Semizoğlu, Biyolojik İncelemeler, s. 231.
1446 Kızılarslan, Hakan, Organ ve Doku Naklinin Hukuki Yapısı, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2010, C.9, S.1-1, s. 1008; Çiftçioğlu, Cengiz Topel, Türk Ceza Kanunu'nda Organ veya Doku Ticaret Suçu, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2015, C.14, S.2, s. 109.
1447 Alaboğa, Abdullah, Organ veya Doku Ticareti Suçu Üzerine Düşünceler, Konya Barosu Dergisi, 2018, C.2, S.1, s. 246.

yenilenebilme fonksiyonu mevcut iken, organda (deri haricinde) yenilenebilme fonksiyonu mevcut değildir[1448].

b. Doku Örneğinin Tespit Edilmesi

Olay yerinde bulunan doku örnekleri[1449], steril temiz pensle toplanmaktadır[1450]. Bunlar çok çabuk bozulan biyolojik belirtilerdir. Bu nedenle, kısa bir sürede soğuk zincir yöntemiyle labotatuvara gönderilmesi gerekmektedir. Olay yerinde bulunan cenin veya kürtaj örnekleri laboratuvara gönderilirken fikse (sabitleştirmeyen, kalıcılaştırmayan) edici madde içermeyen bir kaba konulmaktadır. Toplanan doku örnekleri formaldehit veya formalin içermeyen temiz plastik kutulara hava almayacak şekilde paketlenip, -20° C'de koruma altına alınmaktadır. Delil zarfına bütün bilgiler ve notlar eksiksiz doldurulup laboratuvara gönderilmektedir[1451].

Eğer olay yerinde bulunan dokular yeni ise herhangi bir koruyucu eklenmeden temiz bir kabın içine dondurulup saklanmaktadır. Bu şekilde incelenmek üzere laboratuvara gönderilmektedir. Ancak dokular eski ise dondurulmadan temiz bir kâğıt paket zarfa konularak laboratuvara gönderilmektedir[1452].

12. Diğer Belirti Delilleri ve Tespit Edilmesi

Olay yerinde suçun aydınlatılması açısından; düğmeler, sigaralar, izmaritler[1453], tütün, küller, yanmış kağıtlar[1454], toprak türleri[1455], bitki kökenli çok

---

1448 Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 118.

1449 Bkz. Hancı/Kaplan/Güney, Trafik Kazalarında Olay Yeri İncelemesi ve Adli Tahkikat, s. 73.

1450 Kaya, DNA'nın Elde Ediliş Tekniği, s. 102.

1451 Semizoğlu, Biyolojik İncelemeler, s. 231.

1452 Kızılarslan, Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, s. 128.

1453 İzmaritte kalan tükürükten, içen kişinin A, B, O kan grubu tayin edilebilmektedir. Olay yerinde sigaralar ile beraber boş sigara paketleri de bulunabilmektedir. Bunlar markayı belirlemek ve parmak izini bulmak için yararlı olmaktadır. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 358.

Olay yerinde bulunan sigara izmeritleri eldiven giyilerek veya temiz pensin yardımıyla toplanmaktadır. Islak zeminden alınan izmaritler mutlaka kurutulmaktadır. Her sigara izmaritleri ayrı ayrı toplanıp, kâğıt zarfa konulmaktadır. Bunların markasının mutlaka belirtilmesi gerekmektedir. Bkz. Semizoğlu, Biyolojik İncelemeler, s. 227.

1454 Olay yerinde yanmış kâğıtlar ve kömürleşmiş belgeler çoğu kundaklama olayında veya kayıtları ortadan kaldırma girişiminde rastlanmaktadır. Kâğıtlar kül haline geldiklerinde, üzerindeki yazılar okunamaz olmaktadır. Bu durumlarda, bunların toplanmasında özenlik gösterilmesi gerekmektedir. Eğer yanmış kâğıtlar metal dosya kutusunda ise kutudan çıkartılmadan, laboratuvara gönderilmesi gerekmektedir. Kömürleşmiş kâğıtlar toplanırken, zedelenmemesi için altlarına düzgün bir karton parçası konulmaktadır. Gerekirse bu tür deliller laboratuvara elde taşılabilmektedir. Ancak fırsat bulunamazsa deliller taşınma sırasında parçalanmayacak şekilde paketlenmektedir. Olay yerinde kâğıt yanıyorsa araştırmacı yangını söndürmek için herhangi bir

değişik malzemeler[1456], kepek[1457], çiğnenmiş sakız, mektup zarfları ve pullar, prezervatifler[1458], ip ya da sicim parçaları (kurbanı bağlamak için), kül[1459], bardak, hazır içecek kapları, şişeler, diş fırçası[1460] gibi diğer belirtiler de bulunabilmektedir. Bunların usulune uygun olarak toplanıp incelenmesi suçun aydınlatılmasında önemli katkı sağlamaktadır.

Söz edilen her belirti delili, niteliğine göre usulüne uygun olarak toplanmaktadır. Ayrıca, toplandıktan sonra doğru bir şekilde paketlenmesi ve uygun bir şekilde saklanması gerekmektedir. Belirtilerin kaybolmasını önlemek için her biri ayrı ayrı paketlenmektedir. Paketleme sırasında herhangi bir sarsıntılara veya sallantılara izin verilmeyecek şekilde yerleştirilip, aralarında boşluk bırakılmaktadır. Belirti delilleri niteliğine göre, cam kavanozlara, metal kutulara, karton kutulara veya bez torbalara konulmaktadır. Toplanırken her belirti için uygun aletler

---

müdahale yapmamalıdır. Tamamen yanmaya bırakılması gerekmektedir. Eğer yanan maddeler kitap, katlı kâğıtlar ya da süreli formlar ise kâğıt yaprakları birbirinden ayrılmadan bir arada toplanarak, laboratuvara gönderilmesi gerekmektedir. Kömürleşmiş belgeler fotoğraflama ve ultraviyole ile infrared ışınlar altında incelenmektedir. Yalnız bu incelemede belgeler bütünlüğünü koruyarak getirilmesi gerekmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 358.

1455 Olay yerinde elde edilen toprak türleri de delil örnekleri analizi için çok önemlidir. Bunlar elenmek amacıyla, araştırılan yerin değişik kısımlarından, olay yerinden birkaç metre uzak alanlardan ve mağdurun evi ve iş yerinden toplanmaktadır. Çoğunlukla topraklar, ayakkabılarda, giysilerde, motorlu taşıtların altında tespit edilmektedir. Toprakta kalan bir tekerlek veya ayakkabı izi sanığın olay yerinde bulunduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 359.

1456 Bitki kökenli çok değişik türdeki malzemeler kullanışlı fiziksel delilleri oluşturabilmektedir. Bunlara, bitki parçaları, yapraklar, tohumlar, kabuk, ince dal ve polenler girmektedir. Bitki kökenli malzemeler arabanın içinde, silahın üzerinde rastlanmakla beraber, giysiye de yapışabilmektedir. Bu bitkilerin incelenmesi için, bu alanda çalışan uzman tarafından gerçekleşmektedir. Bitki kökenli malzemelerin arasında polen, sanığın çiçek açan ağaçların bulunduğu yerde olup olmadığını tespit etmektedir. Bu durumda sanığın giysilerinden polen taneleri vakumla süpürülerek, mikroskop yardımıyla hangi ağaçtan geldiği belirlenmektedir. Bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 360. Ayrıca kişinin saç ve kılı iyi bir polen ve spor tuzağıdır. İnsanların saçına sürdüğü sprey ve jöleler bu tuzağı daha da kuvvetlendirmektedirler. Bkz Kızılpınar, İlginç/Özmen, Edibe/Bursalt, Burcu/Doğan, Cahit, Kriminal Olaylarda Palinomorfların Kullanımı, ABD, 2004, C.3, S. 3, s. 79.

1457 Su, Delillerin Şifresi, s. 32.

1458 Prezervatif cinsel saldırıdafaile ait meni örneğinin bulunabileceği bir belirti delilidir. Olay yerinde bulunan prezervatifde belli miktarda sıvı semeni varsa bu sıvı dışarıya sızmayacak şekilde bağlanmaktadır. İç ve dış bölgelerinde delil nitelikleri bulunabileceğinden dolayı, iki bölgesi birbirine temas ettirilmemektedir. Sıvı semeni temiz bir şırınga veya tek kullanımlık pipetle temiz bir tüpe aktarılmaktadır. Laboratuvara sıvı şeklinde gönderilecekse, soğuk zincir yöntemiyle gönderilmektedir. Sıvı semen svaba emdirilerek kuru şeklinde de gönderilebilmektedir. Paketlenmeden önce güneş görmeyen serin ortamda kurutulmaktadır. Bkz.Semizoğlu, Biyolojik İncelemeler, s. 229.

1459 Bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 357, 358, 359, 360.

1460 Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 71.

kullanılmaktadır (örneğin cımbız, pens, bıçak, pipet, şırınga vb). Daha sonra incelenmek üzere laboratuvara gönderilmektedir[1461]. Dipnotta sözü edilen belirti delillerinden bazılarına açıklama verilmiştir.

IV. OLAY YERİ İNCELEME

A. Temel Kavramlar

1. Olay

Sözcük anlamıyla olay, doğa güçlerinin etkisiyle ya da insan davranışı sonucu meydana gelen, oluşan durum, ilgiyi çeken veya çekebilecek nitelikteki her çeşit hadisedir[1462]. Suç kavramı açısından olay, kanunda açıkça suç olarak belirtilen fiil ve hareketlerin belli bir zaman ve mekânda gerçekleşmesidir[1463].

Olay dinamiktir ve hareketlidir. Olayın olağan dışı durumları ve suç olma özelliği vardır. Şiddet içermektedir[1464]. Yani olay yeri incelemesi bakımından meydana gelen olay suç niteliğini taşıması gerekmektedir. Bir hareketin suç olarak nitelendirilmesi için, maddi unsur, manevi unsur, hukuka aykırılık unsurlarının gerçekleşmesi gerekmektedir[1465].

2. Olay Yeri

Olay yeri olayın başlangıcı, takibi ve sonucunda geçtiği mekanları içermektedir. Olay yerinin önemi maddi suç delillerinin ve suça yönelik bulguların tespit edilmesidir[1466]. Olayın gerçekleşme biçiminin, mağdur ve suçun şüphelileriyle ilişkisinin saptanabildiği dinamik bir bölgedir[1467].

Başka bir ifadeyle, olay yeri şüphelinin[1468] olayla ilişkisini net bir şekilde tespit eden belirti delllerin bulunduğu, toplandığı ve toplanan belirti delillerin

---

1461 Bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 352, 353; Bkz. Su, Delillerin Şifresi, s. 81; Bkz. Semizoğlu, Biyolojik İncelemeler, s. 227-229; Bkz. Öztürk vd., s. 351; Bkz. Açıkgöz/Hancı/Çakır, Olay Yerinden DNA Analizi, s. 202-204.

1462 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 8; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 75.

1463 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme,s. 9; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 78; Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 40; Centel/Zafer, s. 343; Kılıç, Mehmet Serkan, Elektronik Delillerin Hukuken Geçerliliği Açısından İlk Müdahalenin Önemine İlişkin Bir İnceleme, THD, 2015, C.10, S.102, s. 36.

1464 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 78.

1465 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 9.

1466 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 69; Bkz. Su, Delillerin Şifresi, s. 65.

1467 Centel/Zafer, s. 343.

1468 Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s, 49.

incelendiği[1469] alandır[1470]. Bu alanlar, öldürme fiillerinde birkaç metrekarelik bir oda olabileceği gibi uçak kazasında okyanusun yüzlerce metrekarelik[1471] alan da olabilmektedir[1472].

Suçlar özelliklerine göre[1473] ev, işyeri gibi kapalı alanlarda işlenebileceği gibi cadde ve sokak gibi açık alanlarda da işlenebilmektedir. Ancak bazı durumlarda fail ile mağdurun bir arada olmadığı görülmektedir. Örneğin, kişinin dürbünlü silahla öldürülmesinde fail ile mağdur birbirini hiç görmemiş olabilir. Dolaysıyla, olay yerinin belli bir sınırı[1474] yoktur[1475].

3. Olay Yeri İncelemesi ve Amacı

Olay yeri incelemesi delil araştırmasının ilk aşamasıdır. Kanuni düzenlemeye ilk kez 2007 yılında kavuşturulmuştur[1476]. Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliğine göre olay yeri incelemesi, suç işlenen yerlerde sebep ve sonuç ilişkisini ortaya koyacak delillerin aranması, bulunması ve el koyulması için geliştirilmiş bilimsel teknik araştırma işlemleridir (m. 9).

Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu ek maddesine göre (Ek m. 6, f. 7) polis suçun delillerini tespit etmek için Cunhuriyet Savcısının emri altında olay yerinde incelemeyi ve teknik araştırmaları yapmaktadır. Delilleri tespit edip muhafaza altına almaktadır ve incelenmesi için ilgili yerlere göndermektedir.

Bu itibarla olay yeri incelemesi, meydana gelen bir olayın aydınlatılması için olay yerinde delil niteliğini taşıyan herhangi bir iz, eser ve emarelerin bilimsel ve teknik yöntemlerle araştırılması, elde edilen bulguların tespit edilmesi, kayıt altına

---

1469 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s.10; Bkz. Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 78; Bkz. Öztürk/Hancı/Cantürk, s. 21; Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 27; Centel/Zafer, s. 343; Kaygusuz, İdari Soruşturmalarda Olay Yeri İncelemesi, s.26; Bkz. Pekdemir, Şevket, İslam Ceza Hukukuna Göre Olay Yeri İnceleme, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, 2017, C.15, S.30, s. 141; Kılıç, Elektronik Delillerin Hukuken Geçerliliği Açısından İlk Müdahalenin Önemine İlişkin Bir İnceleme, s. 36.

1470 Akıncıoğlu/Hancı/Doğan/Sevim Erol, Olay Yerindeki İnsan İskeletlerinin Sistematik Analizi, s. 93.

1471 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 9.

1472 Kaygısız, Mustafa/Yılmaz, İsmail, Ceza Adalet Sistemi ve Suç Analizi, Polis Dergisi, 2004, S.39, Yıl:10, s. 342.

1473 Kaygusuz, Ziyaettin, Olay Yeri Koruma Şeridi, Polis Dergisi, 2003, S. 36, Yıl: 9, s. 548.

1474 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 10; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 78. Bkz. Öztürk/Hancı/Cantürk, s. 21; Kaygusuz, Olay Yeri Koruma Şeridi, s.18. Bkz. Pekdemir, İslam Ceza Hukukuna Göre Olay Yeri İnceleme, s. 143.

1475 Gültekin, Öztekin, Olay Yerinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, TAAD, 2011, C.2, S.4, s. 478.

1476 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 68, 69.

alınması ve dökümantasyonu, toplanması, muhafazası ve ilgili yerlere gönderilmesi işlemidir[1477]. Yani olay yeri incelemesi belli bir yerin, belli bir eşyanın, suç yerininin ve suç yerinde bulunan eşyanın durumunun araştırılmasıdır[1478].

Olay yerinin herkesin girip çıkabileceği kamuya açık alanlarda bulunması durumunda olay yeri inceleme yapılması için herhangi bir emir veya karar gerekmemektedir. Bu yerler dışındaki olay yeri inceleme işlemleri hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet Savcısının, Cumhuriyet Savcısına ulaşılamadığı hallerde ise konut, işyeri ve kamuya açık olmayan kapalı alanlar dışındaki yerlerde kolluk amirinin yazılı emiri üzerine gerçekleştirilmektedir (Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği, m. 9).

Olay yerinin incelenmesi için beş hedef bulunmaktadır. Bunlar: 1- Suç olgusunun varlığını inceleme, öngörülen suçun oluşup oluşmadığını, gerçek suçluları ve mağduru tespit etme, 2- Olay yerinin tespiti, 3- Delillerin tespiti, 4- Dökümantasyon ve belgeleme işlemi, 5- Olay yeri, olay zamanı[1479], olayın fail ile mağdur arasındaki bağlantıyı belirlemektir[1480].

4. Dökümantasyon ve Belgeleme (Tescil) İşlemi

Dökümantasyon ve Belgeleme (Tescil) İşlemi olay yeri incelemesinin en önemli amacıdır. Bu nedenle olay yerinin belgelenmesi için fotoğraf çekimi, kamera çekimi, kroki ve rapor yöntemi kullanılmaktadır[1481].

B. Olay Yerinde Sorumlulukları Bulunan Görevliler

1. İlk Ekip

Olay yerine ilk intikal eden ekip ilk ekiptir[1482]. Olaya hâkim olan resmi birim ekibidir. Bu ekip meydana gelen olayın ilk resmi görgü tanığıdır. Suça ilk olarak

---

1477 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 69; Bkz. Centel/Zafer, s. 343; Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 10, 11; Bkz. Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 44; Öztürk/Hancı/Cantürk, s. 20; Su, Delillerin Şifresi, s. 65; Yükseloğlu, Hülya/Özcan, Şebnem/Ceylan, Beyhan, Olay Yeri İncelemesi ve Türkiye'deki Uygulamalar, Polis Bilimler Dergisi, 2008, C.10, S.1, s. 64; Özbek, Tıbbi Deliller ve Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu, s. 406.

1478 Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 27.

1479 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 11, 42; Bkz. Öztürk, İz Bilimi, s. 70; Bkz. Pekdemir, İslam Ceza Hukukuna Göre Olay Yeri İnceleme, s. 142.

1480 Kaygısız/Yılmaz, Ceza Adalet Sistemi ve Suç Analizi, s. 342; Gültekin, Olay Yerinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, s. 477; Yüksekoğlu/Özcan/Ceylan, s. 64.

1481 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 11; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 130; Su, Delillerin Şifresi, s. 76; Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 108; Bkz. Aydın, Suçlu Profilleme, s. 29; Öztürk, İz Bilimi, s. 73; Yükseloğlu/Özcan/Ceylan, s. 67.

müdahale edecek ve el koyacak kişi ya da bir birim olmalarından dolayı, olay yerinin korunması, delil güvenliği[1483] ve daha sonra gelen ekiplere bilgi verilmesi konusunda sorumlu kişilerdir. Bu kişiler kolluk küvvetidir. Karakol, çevik kuvvet, trafik, asayiş, kaçakçılık, terörle mücadele, narkotik ve polisler ilk ekip konumunda olaya müdahale edebilmektedir[1484]. Hatta olayın meydana geldiği yerde görev yapan özel güvenlik personeli de ilk ekip olabilmeketdir[1485].

Ayrıca kolluk kuvvetleri, Ceza Muhakemesi Kanunun 160. maddesinin 2. fıkrasına göre, Cumhuriyet Savcısının emri altında maddi gerçeğin araştırılması ve adli bir yargılamanın yapılabilmesi için şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür.

2. Soruşturma Ekibi

Soruşturma ekibi bir suç işlendikten sonra Cumhuriyet Savcısı adına olayı araştırıp, soruşturup aydınlatmakla görevli ekipitir. Bunlar suçun türüne göre karakol, terör, narkotik, hırsızlık, cinayet gibi birimlere ait ekiplerdir. Olayın türüne göre görev kapsamına giren suçlarda[1486] soruşturmayı yürüten ekiptir[1487].

Mağdur, tanık, müşteki ve şüphelilerden önemli olan bilgileri elde etmek, suçu ve suçluyu tespit etmek, suçluyu araştırmak ve yakalamak[1488], olay yeri

---

1482 Su, Delillerin Şifresi, s. 67; Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 105; Kaygusuz, Suç Soruşturmasında Olay Yerinde Personel ve İşlevleri, s. 18; Yüksekoğlu/Özcan/Ceylan, s. 71.

1483 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 11, 42; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 108, 109, 120; Bkz. Öztürk, İz Bilimi, s. 71; Bkz. Gültekin, Olay Yerinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, s. 487.

1484 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 108, 109; Gültekin, Olay Yerinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, s. 486, 487; Bkz. Su, Delillerin Şifresi, s. 67, 68; Bkz.Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 37; Bkz. Şam, Pınar, Adli Tıp Kurumu Trafik İhtisas Dairesi'ne Kusur Durumu Tespiti İstemiyle Gönderilen Adli Dosyaların Olay Yeri İncelemesi Parametreleri Açısından Değerlendirilmesi, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul 2013, s. 18; Bkz. Durmuş, Kürşat, Olay Yeri İnceleme Uygulamalarında Dokümantasyon Standartlarının Oluşturulması, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul 2010, s. 8.

1485 Gültekin, Olay Yeri İncelemesinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, s. 486, 487.

1486 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 109; Bkz. Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 14, 15; Bkz. Şam, s. 18.

1487 Kaygısız/Yılmaz, Ceza Adalet Sistemi ve Suç Analizi, s. 341; Kaygusuz, Suç Soruşturmasında Olay Yerinde Personel ve İşlevleri, s. 17.

1488 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 109; Karakuş, Adli Bilimler, s. 42; Kaygısız, Suç Soruşturmasında Olay Yerinde Personel ve İşlevleri, s. 19; Bkz. Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 15; Bkz. Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 27; Bkz. Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 241; Öztürk, İz Bilimi, s. 62, 63.

inceleme ekibinin ve uzmanının çalışmalaraına yardımcı olmak soruşturma ekibin görevlerindendir[1489].

3. Olay Yeri İnceleme Ekibi

Olay yeri inceleme ekibi, olay yeri incelemesi konusunda uzman personelden oluşan ekiptir[1490]. Bu ekibin görevi, olay yerinin incelemesini ve araştırmasını yapmak[1491], soruşturma ekibi ve uzman birimlerle bilgi alış verişinde bulunmak, delilleri tespit etmek[1492], toplamak[1493] ve muhafaza etmek, ön değerlendirmelerini yapmak ve ilgili yerlere göndermektir[1494].

Ekipte bulunan uzmanlar görev ve iş bölümünü yaparak, ekip çalışmasını yürütmektedirler[1495]. Ancak bir amir yönteminde hareket etmektedirler. Ekipte fotoğrafçı, plan-kroki çizimcisi, delil araştırma ve toplama görevlisi, rapor ve dosyalama sorumlusu bulunmaktadır. Bunlar, olay yerinin bilimsel ve teknik yöntemlerle incelenmesinden sorumludurlar. İncelemenin sonucunda rapor hazırlayıp, ilgili birimlere ve Cumhuriyet Savcılarına sevk etmektedirler[1496].

4. Uzman Personel

Uzman personel, olay yerinin bilimsel ve teknik incelemesini yaparken yararlanılabilecek parmak izi, patlayıcı madde, kimya, biyoloji, balistik ve adli tıp ile ilgili bir uzmandır[1497]. Olay yerinde uzman personelin görevi: gerektiğinde ilgili uzmanlık konularına ilişkin olarak olay yeri incelemesini yapmak, delilleri tespit etmek, toplamak ve muhafaza etmek, delillerin ön değerlendirilmesini, gerekirse esas

---

1489 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 109; Bkz. Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 14, 15; Bkz. Şam, s. 18.

1490 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 109; Şafak/Bıçak, s. 315; Kaygusuz, İdari Soruşturmalarda Olay Yeri İncelemesi, s. 27, 28; Bkz. Akıncıoğlu/Hancı/Doğan/Sevim Erol, Olay Yerindeki İnsan İskeletlerinin Sistematik Analizi, s. 93; Gültekin, Olay Yeri İncelemesinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, s. 494.

1491 Hancı/Kaplan/Güney, Trafik Kazalarında Olay Yeri İncelemesi ve Adli Tahkikat, s. 69; Bkz. Gökcen/Çakır, Ceza Muhakemesinde Delil, s. 2921.

1492 Hancı/Kaplan/Güney, Trafik Kazalarında Olay Yeri İncelemesi ve Adli Tahkikat, s. 69; Pekdemir, İslam Ceza Hukukuna Göre Olay Yeri İnceleme, s. 143.

1493 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 15; Bkz. Karakuş, Adli Bilimler, s. 42; Bkz. Öztürk, İz Bilimi, s. 52, 71, 78.

1494 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 109; Öztürk, İz Bilimi, s. 52, 71, 78; Kaygısız/Yılmaz, Ceza Adalet Sistemi ve Suç Analizi, s. 342; Bkz. Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 15; Karakuş, Adli Bilimler, s. 42.

1495 Pekdemir, İslam Ceza Hukukuna Göre Olay Yeri İnceleme, 143; Bkz. Kaygısız, Suç Soruşturmasında Olay Yerinde Personel ve İşlevleri, s. 20.

1496 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 15; Öztürk, İz Bilimi, s. 78.

1497 Gültekin, Olay Yeri İncelemesinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, s. 494.

değerlendirmesini yapmak ve olay yeri inceleme ekibine ilgili konularda danışmanlık yapmaktır[1498].

Bazı durumlarda olay yerinin incelenmesinde söz edilen uzman personeller yetersiz olabilecektir. Bu durumlarda konuların alan uzmanlarının devreye sokulması gerekecektir. Örneğin yosuzluk ve banka operasyonlarında polise ve adliyeye en çok mali, bankacılık, bilgi işlem uzmanının yardımı gerekebilecektir[1499].

Bazı durumlarda ise olay ve olay yerine özgü görev alan ekiplerin de bulunması gerekebilecektir. Örneğin itfaiye[1500], ilkyardım ve müdahale, her türlü arıza ekipleridir (su, elektrik, doğalgaz, vb)[1501].

C. Olay Yerindeki Maddi Deliller

Deliller doktrinde çeşitli tasnife tabi tutulmuştur[1502]. Bu tasniflerin içinde maddi deliller de yer almaktadır. Maddi deliller, kaynağı nesne olan delillerdir[1503]. Bu deliller belge ve belirti delilidir[1504]. Olay yerinden elde edilebilecek herhangi maddi deliller, işlenen bir suçun yeniden canlandırılmasına, failin kimliğinin ve fail-mağdur-olay yeri arasındaki ilişkinin tespitine yarayan, laboratuvarda işlem gördükten sonra soruşturma aşamasında ve mahkemede delil olarak kullanılabilecek, ikrar ve tanıklık gibi şahsi deliller dışında kalan, suçla ya da suç failleriyle ilgili maddi bir yapıya sahip, dokunulabilen, canlı ya da cansız herhangi bir nesne, iz ya da bulgulardır[1505].

Ceza Muhakemesini yürüten organlar tarafından niteliği incelenebilecek eşya da maddi delili oluşturmaktadır. Bu eşyalar suç eşyası olarak da nitelendirilmektedir[1506]. Suç eşyası, Suç Eşyası Yönetmeliğine göre, ispat aracı olarak yararlı görülen, suçta kullanılan veya suçun işlenmesine tahsis edilen ya da

---

1498 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 110; Şam, s. 18.
1499 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 110; Şam, s. 18.
1500 Ayrıntılı bilgi için bkz. Akkaplan, Yangın ve Kundaklama Olayları, s. 32.
1501 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 111; Şafak/Bıçak, s. 314; Şam, s. 19.
1502 Ayrıntılı bilgi için incelemenin I. Bölümüne bakınız.
1503 Bkz. Su, Delillerin Şifresi, s. 13; Kaygusuz, Olay Yeri Koruma Şeridi, s. 18; Bkz. Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 21; Bkz. Karakuş, Adli Bilimler, s. 44; Bkz. Öztürk vd., s. 350-351; Öztürk, İz Bilimi, s. 55; Gökcen/Çakır, Ceza Muhakemesinde Delil, s. 2913, 2919.
1504 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 32; Centel/Zafer, s. 241; Karabulut/Karapazarlıoğlu/Tosun, Ceza Muhakemesinde Delil Kavramı ve Kovuşturma Sürecinde Hakimlerin Delil Algısı, s. 397; Öztürk, Delillerde Farklı Bir Sınıflandırma Anlayışı, s. 73.
1505 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 68, 69; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 82, 184; Su, Delillerin Şifresi, s. 13; Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 21.
1506 Şafak/Bıçak, s. 313; Tosun, s. 773; Bkz. Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 289.

suçun incelenmesinde kullanılmak üzere hazırlanan, suçtan meydana gelen, üretimi, bulundurulması, kullanılması, taşınması, alımı ve satımı suç oluşturan eşyayı oluşturmaktadır (m. 3/ı). Yani belirti delilleri önceki paragraflarda belirtildiği gibi içeriği değil kendisi delil olan eşyalardır. Örneğin suçun işlenmesinde kullanılan silah, mermi çekirdeği, uyuşturucu madde gibi eşyalar nesne delillerini oluştrurmaktadır[1507].

Maddi deliller itiraf ve şahadet dışında kalan suç veya suç sanıklarıyla ilgili maddi (fiziki) bir yapıya sahip, canlı veya cansız, dokunabilen şeylerdir. Ayrıca olay yerinde bulunan izler[1508] veya eşyalar bire bir maddi delilleri oluşturmaktadır. Bu tür deliller İz Biliminin inceleme konusuna girmektedir[1509]. Genel olarak kollukça daha çok maddi delil, ceza muhakemesi hukukçularınca belirti şeklinde algılanmaktadır[1510].

Belge delili de maddi delildir. Ancak maddi delillller belirti delili açısından incelenecektir. Olay yerinde bulunan maddi deliller, fiziksel, kimyasal ve biyolojik belirti delili şeklinde sınıflandırılmaktadır[1511].

D. Olay Yeri Güvenliği

1. Olay Yerinin Korunmasının Önemi

Olay yerinin incelenmesi suç soruşturmasının en temel prosedürüdür. Olay yerinde en basit bulgu suçun aydınlatılmasında tek anahtar olabilmektedir[1512]. İlk başta yapılan basit bir hata tüm soruşturmayı yanlış bir noktaya ve sonuca götürebilir. Özellikle, bu bulguların bozulması, kaybolması veya zarar görmesi yanlış

1507 Değirmenci, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, s. 125; Bkz. Toroslu/Feyzioğlu, s. 230; Bkz. Kunter/Yenisey/Nuhoğlu, s. 688. Bkz. Kaşıkara, s. 186.

1508 Toroslu/Feyzioğlu, s. 230; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 82; Bkz. Öztürk vd., s. 332, 342, 343, 349; Bkz. Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 59-61; Bkz.Tosun, s. 741; Yükseloğlu/Özcan/Ceylan, Olay Yeri İncelemesi ve Türkiye'deki Uygulamalar, s. 63.

1509 Bkz.Şafak/Bıçak, s. 313; Bkz. Su, Delillerin Şifresi, s. 19-61; Bkz. Koca, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller, s. 219, 220.

1510 Öztürk, Delillerde Farklı Bir Sınıflandırma Anlayışı, s. 75.

1511 Bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 266, 267; Bkz. Öztürk, İz Bilimi, s. 104-210; Bkz. Akıncıoğlu/Hancı/Doğan/Sevim Erol, Olay Yerinde İnsan İskeletinin Sistematik Analizi, s. 93; Bkz. Su, Delillerin Şifresi, s. 19-61; Bkz. Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 59, 60.

1512 Kaygusuz, Olay Yerinde Personel ve Delil Güvenliği, s. 83; Yükseloğlu/Özcan/Ceylan, Olay Yeri İncelemesi ve Türkiye'deki Uygulamalar, s. 63.

sonuçlara götürebilmektedir[1513]. Bu nedenle olay yerinin incelenmesi ve korunması belli bir prosedüre göre gerçekleşmesi gerekmektedir[1514].

Öncelikle suç sonrası olay yerinde gerekli güvenlik önlemleri alınması gereklidir[1515]. Çünkü korunmamış bir olay yerinde yapılan inceleme, soruşturma ile yargılamanın seyrini olumsuz yöne götürebilmekle beraber, zaman kaybına neden olabilmektedir. Örneğin olay yerinde parmak izlerinin bulunduğu delillerin dikkatsizlik sonucu bozulabilmesi, açık havada kalan kan lekelerinin akıp gitmesi gibi durumlar, olay yerinin iyi korunmamış olmasından dolayı meydana gelmektedir[1516].

2. Olaya Müdahale

Polis bir suça ilişkin olarak kendisine yapılan sözlü ihbar ve şikayetleri ve görevi sırasında öğrendiği suça yönelik bilgileri yazılı şekile getirmektedir (PVSK Ek m. 6, f. 2). Yani ihbar veya şikayet yazılı ya da tutanağa geçirilmek üzere sözlü şekilde de yapılabilmektedir (CMK m. 158, f. 5).

Valilik ya da kaymakamlığa ya da mahkemeye yapılan ihbar ya da şikâyet, ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmektedir (CMK m. 158, f. 2).

Edinilen bilgi ya da alınan ihbar ya da şikâyet ya da kendiliğinden bir suçla karşılaştığında olay yerinde kişilerin ve toplumun sağlığına, vücut bütünlüğüne ya da mal varlığına zarar gelmemesi, suçun delillerinin kaybolmaması ya da bozulmaması için derhal gerekli tedbirleri almaktadır (PVSK Ek m. 6, f. 3).

Polis olay yerinin korunması, delillerin tespiti, kaybolmaması ya da bozulmaması için gerekli tedbirleri aldıktan sonra, el koyduğu olayları, yakalanan kişileri ve uygulanan tedbirleri derhal Cumhıriyet Savcısına bildirmektedir. Cumhuriyet Savcısının emri altında işin aydınlatılması için gerekli soruşturma işlemlerini yapmaktadır (PVSK Ek m. 6, f. 4).

Bundan önceki paragraflarda belirtildiği gibi polis, suçun delillerini tespit etmek amacıyla Cumhuriyet Savcısının emri altında olay yerinde gerekli incelemeleri

---

[1513] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 32; Öztürk/Hancı/Cantürk, s. 20; Tuğ/Hancı, Cinayet Olgularında Olay Yeri İncelemesinin Önemi, s. 32; Bkz. Büker, Gözden Kaçırılan Deliller: Ayakkabı İzleri, s. 49.

[1514] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 118; Öztürk, İz Bilimi, s. 70; Bkz. Tuğ/Hancı, Cinayet Olgularında Olay Yeri İncelemesinin Önemi, s. 32.

[1515] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 117.

[1516] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 32; Su, Delillerin Şifresi, s. 68, Bkz. Cansunar/Albek/Altuğ, Ölüm Olaylarında Olay Yeri İncelemesinin Önemi, s. 300.

ve teknik araştırmaları yapmaktadır. Delilleri tespit edip muhafaza altına almaktadır ve incelenmesi için ilgili yerlere göndermektedir (PVSK Ek m. 6, f. 7).

Olay yeri dışında kalan ve o suça yönelik delil elde edilebileceği ile ilgili kuvvetli şüphe sebebi bulunan konut, işyeri ve kamuya açık olmayan kapalı alanlarda yapılacak işlemler için Ceza Muhakemesi Kanununun arama ve elkoymaya ilişkin hükümleri uygulanmaktadır (PVSK Ek m. 6, f. 8).

3. Olay Yerinin Korunması

Olay yerinin korunması, olay yerinde bulunabilecek delillerin her türlü fizkisel etkenlere karşı zarar görmesinin engellenmesi, mevcut ve olası tehlikelerin önlenmesi, can ve mal güvenliğinin[1517] sağlanması, delil ve personel güvenliğiyle ilgili ilk tedbirlerinin alınmasıdır. Olay yeri güvenlği bir bütün olarak perosnel güvenliği, şüpheli veya sanık, mağdur ve diğer kişilerin güvenliği, sağlık güvenliği, eşya güvenliği, delil güvenliği, çevre ve fiziki şartların rantabl hale getirilmesi gibi hususlardan oluşmaktadır[1518].

Olay yerinin incelenmesinde ilk tedbirler ilk ekip tarafından alınmaktadır[1519]. İlk ekip olay yerine ilk intikal eden kolluk kuvvetidir. Buna göre kolluk kuvveti, olay yerini kontrol altına alma[1520]; yakalanan şüphelileri muhafaza altına alma; yaralı veya hastaları hastaneye sevk etme[1521]; güvenlik koridorunu oluşturarak zorunlu giriş ve çıkış koridorunu oluşturma[1522]; yetkili kişileri talep etme (bombalama, patlama, büyük yangınlar, bina çökmesi vb.); olayla ilgisi olmayan kişileri olay yerinden uzaklaştırma; olay yerinde trafik akışının devamını sağlama ya da kesme; olay yerinin giriş çıkışlarını kontrol altına alma[1523]; suç failleriyle ilişkin bilgileri toplamaya ve tanıkları belirlemeye çalışma; koruma altına alınan herhangi eşyanın,

---

1517 Kaygusuz, Olay Yerinde Personel ve Delil Güvenliği, s. 80.

1518 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 35; Karakuş, Adli Bilimler, 45.

1519 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 120; Bkz. Su, Delillerin Şifresi, s. 66, 67; Karakuş, Adli Bilimler, s. 45.

1520 Kaygusuz, Olay Yeri Koruma Şeridi, s. 18; Hancı/Kaplan/Güney, Trafik Kazalarında Olay Yeri İncelemesi ve Adli Tahkikat, s. 70; Kaygusuz, Suç Soruşturmasında Olay Yerinde Personel ve İşlevleri, s. 19; Bkz. Gültekin, Olay Yeri İncelemesinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, s. 477, 478.

1521 Su, Delillerin Şifresi s. 67; Bkz. Tuğ/Hancı, Cinayet Olgularında Olay Yeri İncelemesinin Önemi, s. 33; Pekdemir, İslam Ceza Hukukuna Göre Olay Yeri İnceleme, s. 143.

1522 Kılıç, Elektronik Delillerin Hukuken Geçerliliği Açısından İlk Müdahalenin Önemine İlişkin Bir İnceleme, s. 36.

1523 Gökcen/Çakır, Ceza Muhakemesinde Delil, s. 2921.

suç aletlerinin, izlerin, maddi delillerin bozulmasını ve kaybolmasını önleme[1524]; şüpheli, tanık, mağdurları farklı mekânlarda koruma altına alma ve aralarındaki iletişimi engelleme; görgü tanıkların irtibat adres ve telefonlarını kaydetme; yaralının tahliyesi ve yardıma muhtaçların acil durumları hariç olay yerine kimseyi almama; olay yerinin güvenliğini kontrol etme[1525] ve gerek duyulan durumlarda uzman ekiplerden yardım isteme gibi sorumlukları yerine getirmektedir[1526]. Daha sonra kolluk kuvveti olayı soruşturmakla ve incelemekle yükümlü olay yeri inceleme ekibini beklemekte[1527], bu ekiplere yapılan bütün işlemler hakkında bilgi vermektedir[1528]. Soruşturma birimlerine, olay yerinden sevk edilen yaralıların bulundukları yeri, nâklini ve sağlık durumlarını bildirilmektedir[1529]. Sonuçta kolluk kuvveti aldığı tedbirleri ile[1530] olay yerini, olayın niteliğine göre ilgili soruşturma birimine, görevli bölge karakoluna ya da polis merkezine devretmektedir. Devir ve teslim işlemi, olay yeri "*Devir Teslim Tutanağı*" ile kayıt altına alınmaktadır. Bu tutanakta kolluk kuvvetince alınan tedbirler, koruma altına alınan eşya ve bulgular, yakalanan şahıslar, olaya ilişkin bilgiler, delillerin değişime uğrayıp uğramadığı ve diğer hususlar açıkça belirtilip, soruşturma dosyasına eklenmektedir[1531].

Kolluk kuvveti olay yerinin korunması sırasında teknik ekipman açısından hazırlıklı olması gerekmektedir[1532]. Bu nedenle güvenlik şeridi (olay yeri girilmez), bariyer kiti (güvenlik şeridinin çekilmesine yarayacak ekipman ve metal plakalar), makas, eldiven, ayaklarına giyilecek galoş, başa takılacak bone, maske, ilk yardım çantası, el feneri yada projektör, kalem ve not kağıdı, tebeşir, çizim kalemi, reflektör,

---

1524 Gültekin, Olay Yeri İncelemesinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, s. 488.

1525 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 37; Bkz. Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 105, 106, 107. Şafak/Bıçak, s. 313, 314; Karakuş, Adli Bilimler, s. 45, 46; Bkz. Öztürk, İz Bilimi, s. 70, 71.

1526 Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 238; Karakuş, Adli Bilimler, s. 46; Kaygısız/Dönmez/Çelik, Kriminal Yangınlarda Suç Analizi, s. 332; Kaygusuz, Olay Yerinde Personel ve Delil Güvenliği, s. 82; Bkz. Gültekin, Olay Yerinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, s. 487.

1527 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 121; Kaygusuz, Suç Soruşturmasında Olay Yerinde Personel ve İşlevleri, s. 18; Gökcen/Çakır, Ceza Muhakemesinde Delil, s. 2921.

1528 Kaygısız/Dönmez/Çelik, Kriminal Yangınlarda Suç Analizi, s. 334; Kaygusuz, Olay Yeri Koruma Şeridi, s. 548; Gültekin, Olay Yeri İncelemesinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, s. 492.

1529 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 38; Karakuş, Adli Bilimler, s. 46.

1530 Su, Delillerin Şifresi, s. 68; Karakuş, Adli Bilimler, s. 46.

1531 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 38.

1532 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 112; Pekdemir, İslam Ceza Hukukuna Göre Olay Yeri İnceleme, s. 146.

ikaz işareti (olay yeri olduğunu işaretleyen parlak ve fosforlu işaret tabelaları), trafik akımının kesilmesi veya tek yönü verilmesi gereken olaylarda "*Dur*", "*Yavaşla*" gibi yönlendirici levhalar, plastik branda, ceset örtüsü gibi gerekli malzemeleri bulundurması gerekmektedir[1533].

4. Kişisel Sağlık (Personel) Güvenliği

Olay yerinde kimyasal, biyolojik[1534] ve fiziksel[1535] zararlı maddeler bulunabilmektedir[1536]. Bu maddelerin varlığını belirlemede olay yerinde inceleme yapan yetkili personeller önemli sorumluluklar taşımaktadır. Olay yerinin incelenmesi ve belirti delillerinin toplanması sırasında çok risk yaratıcı enfektif insan kanı, vücut sıvıları, kimyasallar ve hipodermik iğneler gibi zararlı maddelere rastlanabilmektedir. Bu tehlikeli maddeler, solunum yoluyla (tüberküloz gibi bulaşıcı mikrop), havayla bulaşan kontaminatlarla (toz, aerosol, duman, buhar ve gaz), sindirim yoluyla (zehirli kimyasal maddeler), deri ve göz teması yoluyla (kimyasal maddeler ve bulaşıcı mikroplar), enjekson yoluyla (kirlenmiş cam, şırınga, kesici delici aletler, makas gibi eşyalarda kimyasal ya da biyolojik zararlı maddeler) bulaşabilmektedir. Olay yerini incelemekte olan personelin söz konusu zararlı maddelerden kaçınılması için dikkatli çalışmaları gerekmektedir[1537]. Bunun için olay yerinde tek kullanımlık eldiven, koruyucu kıyafetler[1538], galoş[1539], göz ve yüz koruyucuları kullanmaları gerekmektedir[1540]. Yetkili personeller potansiyel enfektif maddelerle çalışırken herhangi bir şey yememek, içmemek, sigara kullanmamak, eldiven veya başka koruyucu donanımları çıkarırken derhal ellerini yıkamak ve bu donanımlara çıplak elle dokunmamaları gerekmektedir[1541]. Kirlenmiş giysileri üzerinden dikkatli bir şekilde çıkartılarak, bunların cilde ve mukozalı yüzeylere

---

1533 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 38, 39.

1534 Kaygusuz, Olay Yerinde Personel ve Delil Güvenliği, s. 80.

1535 Kaygusuz, Olay Yeri Koruma Şeridi, s. 548, 549.

1536 Bkz.Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 260; Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 38, 39; Pekdemir, İslam Ceza Hukukuna Göre Olay Yeri İnceleme, s. 147.

1537 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 39, 40; Kaygusuz, Olay Yeri Koruma Şeridi, s. 18, 19, 20.

1538 Tuğ/Hancı, Cinayet Olgularında Olay Yeri İncelemesinin Önemi, s. 33; Gültekin, Olay Yeri İncelemesinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, s. 493.

1539 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 258; Pekdemir, İslam Ceza Hukukuna Göre Olay Yeri İnceleme, s. 147.

1540 Bkz. Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 114.

1541 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 41, 42; Tuğ/Hancı, Cinayet Olgularında Olay Yeri İncelemesinin Önemi, s. 32; Gültekin, Olay Yerinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, s. 491.

temas etmemesine özen göstermelidir[1542]. Ayrıca, riskli alanlarda görev yapan personellerin periyodik olarak sağlık kontrolünü yapmaları gerekmektedir[1543].

5. Olay Yerinde Alınan Tedbirlere Uymayanlar Hakkında Yapılacak İşlemler

Kanun ve yönetmeliklerde kolluk görevlilerine olay yerinin ve delillerinin koruma yetkisi verilmektedir[1544]. Kolluk olay yerindeki suç delillerini yok etmeye çalışırsa, bilerek ve isteyerek yok olmasına neden olursa, saklarsa ya da saklamasına yardımcı olursa, değiştirse, disiplin cezasına maruz kalmaktadır[1545]. Ayrıca TCK'nın 281. maddesi söz konusu olabilecektir[1546]. Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunun 7. maddesinde de özel güvenlik görevlilerinin yetkileri sayılmış ve olay yerini ve delilleri koruma yetkisi verilmektedir[1547].

Olay yerinde adli kolluk görevlisinin görevine ait işlemlerinin yapılmasına engel olan ya da yetkisi içinde aldığı tedbirlere aykırı davranan kişilerde, işlemler sonuçlanıncaya kadar ve gerektiğinde zor kullanarak bundan men edilmektedir (CMK m. 168, f. 1., PVSK Ek m. 6, f. 6).

6. Olay Yeri Güvenliğini Etkileyen Faktörler

Olay yerinin güvenliğini etkileyen bazı faktörler mevcuttur. Bu faktörler hava şartları[1548], mağdur, mağdur yakınları, fail ve şerikler, olay yerine kolluk kuvvetinden önce ulaşan basın mensupları[1549], meraklı kalabalık[1550] ve ilgisiz

---

1542 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 41, 42; Kaygusuz, Olay Yerinde Personel ve Delil Güvenliği, s. 80.

1543 Kaygusuz, Ziyaettin, Olay Yeri İnceleme Çalışmalarının İnsan Hakları ve Bilimsel Açıdan Değerlendirilmesi, Polis Degisi, 2001, S. 29, Yıl:7, s. 149.

1544 Su, Delillerin Şifresi, s. 68, 69.

1545 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 46; Bkz. Soyaslan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 243, 244; Bkz. Kaygusuz, Olay Yeri Koruma Şeridi, s. 20.

1546 Kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan haller dışında, görevinin gereklerine aykırı hareket etmek suretiyle, kişilerin mağduriyetine ya da kamunun zararına neden olan ya da kişilere haksız bir menfaat sağlayan kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır (TCK m. 257, f. 1). Yine kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan haller dışında, görevinin gereklerini yapmakta ihmal ya da gecikme göstererek, kişilerin mağduriyetine ya da kamunun zararına neden olan ya da kişilere haksız bir menfaat sağlayan kamu görevlisi, üç aydan bir yıla kadar hapiz cezası ile cezalandırılmaktadır (TCK m. 257, f. 2).

1547 mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5188.pdf (E.T.05.05.2020).

1548 Kaygısız/Yılmaz, Ceza Adalet Sistemi ve Suç Analizi, s. 342.

1549 Ayrıntılı bilgi için bkz. Tuğ/Hancı, Cinayet Olgularında Olay Yeri İncelemesinin Önemi, s. 32; Yükseloğlu/Özcan/Ceylan, Olay Yeri İncelemesi ve Türkiye'deki Uygulamalar, s. 64.
Hancı/Kaplan/Güney, Trafik Kazalarında Olay Yeri İncelemesi ve Adli Tahkikat, s. 70; Pekdemir, İslam Ceza Hukukuna Göre Olay Yeri İnceleme, s. 143.

kişiler[1551], olay yerinde panik ve kargaşa sırasında hırsızlar ve bu fırsattan faydalan fırsatçılar (yankesiciler, kapkaççılar vs.), görevli olmayan personeller, olay yerinde uzmanların hatalı işemleri ve alınan yanlış önlemlerdir. Bu faktörler olay yerinde bulunan delillerin kaybolmasına, olay yerinde oluşan psikolojik gerilim sonucunda olay yeri güvenliğine tehdit oluşturmaktadır[1552].

7. Olay Yerinin Korunmasında Yapılan Hatalar

Olay yerinin korunmasında olay yerinde görevli personellerin gözünden kaçan hususlar olabilmektedir. Bu şekildeki hatalar olay yerinde ilgisiz kişilerin ayrı tutulmaması[1553], görevli olmayan ya da görevli olsa da olay yerine fazla personelin girmesi[1554], güvenlik şeridinin ihmal edilmesi[1555], ilk müdahalede olay yerinin sınırlarının net olarak belirlenmemesi ve yetersiz alanın koruma altına alınması, patlama ve bomba gibi olaylara karşı özensiz davranılması, olay yerine girildiği anda ilgili ekiplere bildirilmemesi, olay yerinde delil niteliğini taşıyan şeylere önem verilmemesi, olay yerinden gönderilen yaralıların yerleri ve sağlık durumuyla ilşikin bilginin verilmemesi, acil müdahale ekiplerinin[1556] delillerin korunması noktasında önlemlerle ilişkin yetersiz eğitilmesi, görevli personelin zamanla ilk günkü duyarlığını kaybetmesi ve olaylara ilgisiz davranması, olumsuz fiziki ve çevre koşullarının etkisiyle delillerin yerlerinin tespit edilmemesi ve zarar verilmesi, delillere dokunulması, yerlerinin değiştirilmesi ve bozulmasına neden olunması, olay yerinde dışarıdan yabancı maddelerin bırakılması, olay yerine giren kişilerin davranışlarının belgelenmemesi, koruma tedbirlerinin zamanından önce sonlandırılmasıdır[1557].

[1551] Cansunar/Albek/Altuğ, Ölüm Olaylarında Olay Yeri İncelemesinin Önemi, s. 300; Gültekin, Olay Yeri İncelemesinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, s. 494.

[1552] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 48; Bkz. Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 111, 112; Karakuş, Adli Bilimler, s. 46.

[1553] Kaygusuz, Olay Yerinde Personel ve Delil Güvenliği, s. 83.

[1554] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 121, 122; Kaygusuz, Olay Yeri Koruma Şeridi, s. 18.

[1555] Su, Delillerin Şifresi, s. 68; Bkz. Tuğ/Hancı, Cinayet Olgularında Olay Yeri İncelemesinin Önemi, s. 32.

[1556] Olayın türüne göre arama-kurtarma ekibi, dalgıç ekibi, itfaiye ekibi vb. oluşmaktadır. Bkz. Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 16; Bkz. Karakuş, Adli Bilimler, s. 43.

[1557] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 49. Su, Delillerin Şifresi, s. 71.

8. Olay Yerinin Sistematik Korunması

Olay yerinin sistematik korunması için ilk önce, olay yeri sınırlarının belirlenmesi gerekmektedir[1558]. Dolaysıyla olay yerinin sistematik korunması için, suçun işlendiği alanın korunması gerekmektedir[1559]. Bu bölgenin usulüne uygun olarak korunması için, olay yeri yabancı unsurlardan ve çevresel koşullardan arındırılmalıdır. Zorunlu girişler dışında bu alana girişler yasaklanmalıdır. İkinci olarak olay yerinin yakın çevresi korunmalıdır. Bu alan, suçun işlendiği dinamik alanın hemen yanındaki alandır. Örneğin merdiven boşlukları, müstakil binalarda bahçe, avlu gibi yerler failin giriş-çıkış noktaları ya da kullandığı güzergahtır[1560].

Son olarak olay yerinin geniş çevresi korunması gerekmektedir[1561]. Örneğin, bir patlama olayında patlamanın şiddetine göre olay yerinin geniş çevresini oluşturan 500 m² alanın da korunması gerekmektedir[1562].

9. Farklı Alanlarda Olay Yeri Güvenliği

Olay yeri kapsamında kapalı alanlar, açık alanlar, su altındaki ve ıslak alanlar yer almaktadır[1563]. Bu alanlar usulüne uygun olarak görevli personellerce koruma altına alınması ve gereken tedbirleri almaları gerekmektedir[1564]. Kapalı alanlar konut, işyeri, kamuya açık ya da açık olmayan alanlardır. Bu alanlarda koruma tedbirlerini almak, açık alanlara göre daha kolaydır[1565].

Açık alanlarda kapalı alanlara göre güvenlik tedbiri almak daha zordur. Çünkü açık alanlarda olay yeri daha dinamiktir. Bu alanlar olumsuz hava koşullarına daha duyarlıdır. Bu nedenle dış etkenlere karşı savunmasız olan açık alanların korunmasında daha fazla ekipmana ihtiyaç duyulmaktadır. Yağışlı havalarda delillerin kaybolmasını önlemek için, üzerine koruyucu örtü örtülmektedir. Delillerin

---

[1558] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 99; Tuğ/Hancı, Cinayet Olgularında Olay Yeri İncelemesinin Önemi, s. 32; Bkz. Su, Delillerin Şifresi, s. 13; Bkz. Gültekin, Olay Yeri İncelemesinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri, s. 480.

[1559] Kaygusuz, Olay Yeri Koruma Şeridi, s. 548; Yüksekoğlu/Özcan/Ceylan, Olay Yeri İncelemesi ve Türkiye'deki Uygulamalar, s. 66; Bkz. Tuğ/Hancı, Cinayet Olgularında Olay Yeri İncelemesinin Önemi, s. 32.

[1560] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 50; Bkz. Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 100.

[1561] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 100.

[1562] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 50, 51.

[1563] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 91; Pekdemir, İslam Ceza Hukukuna Göre Olay Yeri İnceleme, s. 146; Kaygısız/Dönmez/Çelik, Kriminal Yangınlarda Suç Analizi, s. 333.

[1564] Bkz. Hancı/Kaplan/Güney, Trafik Kazalarında Olay Yeri İncelemesi ve Adli Tahkikat, s. 69.

[1565] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 50; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 91, 92.

bulunduğu yerler işaretlenip gerektiğinde uzman görüşüyle bulunduğu yerden taşınmaktadır[1566].

Islak ve su altındaki alanların koruma işlemleri özellik göstermektedir. Bu durumlarda su ortamında bulunan delillerin yüzeye çıkarılması ve kaybedilmemesi için uygun şartlarda saklanması, incelenmek üzere laboratuvara alınması gibi birtakım prosedürlerin yerine getirilmesi gerekmektedir[1567]. Bu prosedürlerin tamamı gerçekleşene kadar delillerin korunması gerekir. Delillerin yüzeye çıkarılması "*balık adam*" denilen su altı timleri tarafından gerçekleşmektedir[1568].

Bu timler özel olarak eğitilmiş polis ve sahil güvenlik birimlerinden oluşmaktadır. Su altına dalış ve delillerin yüzeye çıkarılması işlemleri çok uzun zamanı gerektiren bir titiz faaliyetti gerekli kılar. Bu nedenle bu tür işlemlerin yerine getirilmesi için, personelin fiziksel ve zihinsel bakımından hazır olması gerekmektedir[1569]. Ancak Türkiye'de su ortamına yönelik adli olaylarda müdahale yetkisi kolluk kuvveti diye kanunlarda belirtilen emniyet, jandarma ve sahil güvenlik birimlerinde olmasına rağmen bu birimlerin kendi aralarındaki iletişimin eksikliğinden dolayı bu tür görevlere sportif amaçlı eğitim görmüş ve yetkisiz balık adamlar ya da sivil savunma itfaiye gibi kolluk kuvveti içerisinde yer almayan personeller görev almaktadır. Bu eksikliklerin giderilmesi için, söz konusu teşkilatların arasında "*koordineli üçlü zincirin*" kurulması gerekmektedir[1570].

E. Olay Yeri İnceleme Prosedürü

1. Olay Yerinin Sistematik İncelenmesi

a. İnceleme Öncesi Yapılacak İşlem

Olay yerinde sistematik bir inceleme yapılabilmesi için[1571], olay yerine gidilmeden önce yapılması gereken bazı işlemler bulunmaktadır[1572]. Olay yeri

---

1566 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 50; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 92.

1567 Ayrıntılı bilgi için bkz. Eker/Gülekçi, Sualtı Olay Yeri İncelemesi-Sualtı Kriminalistiği, s. 49-65; Öztürk/Hancı/Cantürk, s. 37, 61, 77.

1568 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 51, 52.

1569 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 52; Bkz. Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 92, 93.

1570 Yani emniyet, jandarma ve sahil güvenliği birimlerinin arasında iletişim eksikliğini ortadan kaldırmak için, aralarında koordineli çalışmanın pekiştirilmesi gerekmektedir. Bkz. Eker/Gülekçi, Sualtı Olay Yeri İncelemesi-Sualtı Kriminalistiği, s. 53.

1571 Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 103; Bkz. Demren Dönmez, s. 236; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 66, 156, 157; Öztürk vd., s. 350.

1572 Kaygısız/Yılmaz, Ceza Adalet Sistemi ve Suç Analizi, s. 343.

inceleme talebinin bir ihbar ya da şikâyetle geldiği durumda, ihbarın ya da şikâyetin doğruluğunun kesinleştirilmesi gerekmektedir. Yine, inceleme yapılacak alanın yeterli derecede güvenliğinin sağlanmış olması ve belirli fiziksel tehlikelerden arındırılmış olması gerekmektedir[1573]. İnceleme öncesinde, inceleme ekibinin teknik ekipman ve cihaz yönüyle hazır bulunmaları gerekmekte, ekibin görev ve rol paylaşımı belirlenmesi gerekmektedir[1574].

b. Olay Yerine Varış

Olay yeri inceleme uzmanı olay yerinde incelemeye başlamadan önce olaya ilk müdahalede bulunan ve delilleri koruma altına alan kolluk kuvveti ile mülakat yapması gerekmektedir[1575]. Yakalanan kişi ve delillere ilişkin uygulanan tedbirler hakkında kısaca bilgi alınması gerekmektedir[1576].

c. Olay Yerinin Sınırlarının Belirlenmesi ve Güvenlik Tedbirlerinin Kontrolü

Olay yeri incelenmesinde, olay yerinin sınırlarının tam olarak belirlenmesi en önemli aşamalardandır[1577]. Olay yeri incelemesi başlamadan önce, olayın mahiyeti ve etkileri tam olarak belirlenmesi gerekmektedir. Çünkü birçok olayda belirti delillerinin olay yerinin dışında veya çevresinde bulunduğu tespit edilmektedir. Bu nedenle önceden belirlenmiş alanın olay yeri bütünlüğü çerçevesinde yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Gerektiğinde olay yerinin sınırları da genişletilmelidir. Bu aşamada delil incelenmesi için personel güvenliğinin sağlanıp sağlanmadığı, ilgisiz kişilerin olay yerinden arındırılıp arındırılmadığı ve incelenmek için fiziki koşulların uygun olup olmadığının kontrol altına alınması gerekmektedir[1578].

[1573] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 52.

[1574] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 53; Karakuş, Adli Bilimler, s. 47; Bkz. Cansunar/Albek/Altuğ, Ölüm Olaylarında Olay Yeri İncelemesinin Önemi, s. 301.

[1575] Bkz. Kaygusuz, Olay Yerinde Personel ve Delil Güvenliği, s. 83.

[1576] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 53; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 157; Karakuş, Adli Bilimler, s. 46.

[1577] Kaygısız/Dönmez/Çelik, Kriminal Yangınlarda Suç Analizi, s. 333.

[1578] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 54; Karakuş, Adli Bilimler, s. 47; Bkz. Tuğ/Hancı, Cinayet Olgularında Olay Yeri İncelemesinin Önemi, s. 32.

d. Gözlem Yoluyla İnceleme ve Olay Analizinin Yapılması

Uzman, inceleme sırasında araştırmanın başlangıç noktasını, giriş-çıkış noktalarını[1579], olayın modüs operandisi[1580] hakkında bir senaryo oluşturmaktadır. Gerektiğinde, inceleme başlamadan önce vaka yönetim sistemi modülünü oluşturarak ekip çalışanları ve soruşturma personeli ile birlikte, yuvarlak masa toplantısı yapabilmektedir[1581].

Olay analizinde giriş yeri ve bu yere nasıl girildiği, asıl saldırı hedefi, giriş yeri ile asıl saldırı hedefi arasında izlenen yol, çıkış yeri, asıl saldırı hedefi ile çıkış yeri arasında izlenen yol tespit edilmektedir. Bunun için gözlem metodu kullanılmaktadır[1582]. Gözlemlenen hususlar da "*not alma*" ile kayda geçirilmektedir. Bu bilgiler ışığında analiz yapılmaktadır[1583].

e. Güvenli Koridor Oluşturma

Güvenli koridor, olay yerindeki[1584] iz ve bulguların zarar görmemesi için güvenlik amacıyla oluşturulan hattır. Bu hat kolluk kuvveti tarafından oluşturulmaktadır. Olay yeri inceleme uzmanları da bu hattı kullanmaktadırlar. Güvenli koridorun belirlenmesi için, işaret spreyi, tebeşir veya ispirtolu kalem, metal ya da plastik plakalar kullanılmaktadır[1585].

f. Olay Yerinin Orijinal Halinin Belgelenmesi

Olay yeri incelenmesine başlamadan önce, olay yerinin orijinal görünümü belgelenmektedir[1586]. Belgeleme işlemi, fotoğraf çekimi ve video kamera görüntüsü alma yöntemiyle[1587] gerçekleşmektedir. Video veya fotoğraf çekimi belli bir plana

---

[1579] Kaygısız/Yılmaz, Ceza Adalet Sistemi ve Suç Analizi, s. 343; Bkz. Kaygusuz, Olay Yerinde Personel ve Delil Güvenliği, s. 83; Bkz. Gökcen/Çakır, Ceza Muhakemesinde Delil, s. 2921.

[1580] Modüs operandus çalışma metodu anlamındadır. Kısaca ÇM. Bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 263.

[1581] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 54.

[1582] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 159, 160; Karakuş, Adli Bilimler, s. 47; Gökcen/Çakır, Ceza Muhakemesinde Delil, s. 2921, 2922.

[1583] Not alma, kolluk görevlilerinin beş duyusu ile edindiği bilgileri belirli bir düzen içerisinde kayda geçirilmesi ve yazılı hale getirilmesidir. Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 54.

[1584] Ayrıntılı bilgi için bkz. Kaygusuz, Olay Yeri Koruma Şeridi, s. 9.

[1585] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 55; Karakuş, Adli Bilimler, s. 48.

[1586] Kaygısız/Dönmez/Çelik, Kriminal Yangınlarda Suç Analizi, s. 333; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 129.

[1587] Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 262; Karakuş, Adli Bilimler, s. 48; Pekdemir, İslam Ceza Hukukuna Göre Olay Yeri İnceleme, s. 146; Tuğ/Hancı, Cinayet Olgularında Olay Yeri İncelemesinin Önemi, s. 32.

göre gerçekleşmektedir. Çekim işlemi genel görünüm, orta mesafe ve yakın plan olmak üzere üç aşamada gerçekleşmektedir[1588].

g. Giriş Çıkış Noktasının Belirlenmesi

Olay yeri analizinin sağlıklı yapılabilmesi için, incelemeye başlamadan önce giriş-çıkış noktaları belirlenmektedir[1589]. Uygulamada failin olay yerine giriş veya çıkış yaptıkları yerlerde daha kontrolsüz davrandıkları, giriş veya çıkışta iz ya da diğer belirti delillerini bırakıp bırakmadığı tespit edilmektedir[1590].

2. Olay Yeri İnceleme Prosedürü

Olay yeri incelemesi beş temel aşamayı içermektedir. Bu aşamalar birbirini tamamlayan süreçlerdir. Söz konusu aşamalar delil araştırması ve delil tespiti, delillerin tescili, kayıt ve dokümantasyon (fotoğraf çekimi, video kamera çekimi, kroki, tutanak/rapor hazırlaması), delillerin toplanması, delillerin muhafazası, delillerin ilgili yerlere gönderilmesi olarak sayılabilir[1591].

F. Sistematik Olay Yeri Delil Araştırması Metodları

1. Şerit Metodu

Şerit metodu[1592], suçun işlendiği açık alanda bazen de kapalı alanlarda kullanılmaktadır. Olay yerinin genişliğine göre şerit metodunu uygulayacak personel sayısı belirlenmektedir. Olay yerinde delil arayacak personel yan yana dizilerek, olay yeri şerit şeklinde bir uçtan diğer uça taranmaktadır. Diğer başa gelindiğinde, sağ veya sol tarafa geriye dönülerek, tarama mesafeleri ayarlanarak, yine şerit şeklinde tarama devam etmektedir. Bu arada herhangi bir bulguya rastlandığında işaret koyulmaktadır[1593]. Tespit edilen belirtiler incelenmek üzere laboratuvara gönderilmektedir[1594].

[1588] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 55.

[1589] Ayrıntılı bilgi için bkz. Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 159, 160; Kaygısız/Yılmaz, Ceza Adalet Sistemi ve Suç Analizi, s. 343; Büker, Gözden Kaçırılan Deliller: Ayakkabı İzleri, s. 49.

[1590] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 56; Karakuş, Adli Bilimler, s. 48.

[1591] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 57;Karakuş, Adli Bilimler, s. 48; Bkz. Pekdemir, İslam Ceza Hukukuna Göre Olay Yeri İnceleme, s. 141.

[1592] Su altı olay yeri incelemesinde; yay (yarım ay) metodu, cam sileceği metodu, iskele yürüyüşü (kutu) metodu, çift iskele yürüyüş metodu, u metodu, kriko metodu, daire metodu, running line metodu, direct overhead metodu, çerçeve metodu, serbest metodu, yürüyüş metodu gibi metodlar bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi almak için bkz. Öztürk/Hancı/Cantürk, s. 63-75.

[1593] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 58; Bkz. Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 162; Su, Delillerin Şifresi, s. 73; Öztürk, İz Bilimi, s. 72.

[1594] Gökcen/Çakır, Ceza Muhakemesinde Delil, s. 2921, 2924.

2. İzgara Metodu

İzgara metodu şerit metoduna benzer. Bu metod olay yeri merkezini, failin kaçış güzergâhını, delillerin saklandığı geniş alanları, ufak delillerin detaylı bir aranması için kullanılan metoddur. Çift yönlü tarama olmasından dolayı, hassas bir metoddur. Olay yerini tarayacak personel, ilk önce kuzey-güney istikametinde daha sonra doğu-batı istikametinde delil aramasını yapmaktadır. En sonunda aynı olay yeri iki kez gözden geçirilip neticede hassas olarak taranmaktadır[1595].

3. Spiral Metodu

Spiral metodu genellikle bomba ve patlama olaylarında kullanılan metoddur. Olay yeri merkezinden dışa doğru genişleyen veya dıştan olay yerinin merkezine doğru daralan bir şekilde yapılan araştırmadır. Araştırma metodu, bir personel tarafından yapılabildiği gibi bir hat üzerinde arka arkaya sıralanmış birkaç personel tarafından da yapılabilmektedir. Böylece daha hassas bir tarama yapılmaktadır[1596].

4. Bölge Metodu

Bölge metodu, olay yerinin kare veya diktörgen şeklinde olduğu durumlarda kullanılmaktadır[1597]. Alanlar taranacak olan bölgelere ayrılmaktadır[1598]. Her bölge de ayrı aranmaktadır. Personel sayısı yeterli ise her bölgeye bir personel, çok geniş alanlara fazla personel görevlendirilmektedir. Gerektiğinde ayrılan bölgeler kendi içinde farklı araştırma metoduyla aranabilmektedir. Böylece her bölge daha hassas araştırılmış olmaktadır[1599].

5. Tekerlek Metodu

Tekerlek metodu daire[1600] veya oval şeklindeki olay yerlerine uygulanmaktadır. Yetkili personel merkezden dışa doğru veya dıştan merkeze doğru tarama yapılmaktadır[1601]. Tekerlek metodu çoğunlukla bombalama olayları için ideal bir araştırma yöntemidir[1602].

[1595] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 58; Bkz. Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 162; Su, Delillerin Şifresi, s.74.
[1596] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 58; Bkz. Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 163; Su, Delillerin Şifresi, s. 75; Öztürk, İz Bilimi, s. 72.
[1597] Su, Delillerin Şifresi, s. 73.
[1598] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 163; Öztürk, İz Bilimi, s. 72.
[1599] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 59; Su, Delillerin Şifresi, s. 73.
[1600] Su, Delillerin Şifresi, s. 75; Bkz. Öztürk/Hancı/Cantürk, s. 70.
[1601] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 59.
[1602] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 165.

G. Kayıt ve Dokümantasyon Yöntemleri

1. Fotoğraf ve Video Çekiminde Genel İlkeler

Fotoğraf ve video kamera çekimleri genel görünüm, orta mesafe ve yakın plan olarak üç aşamada yapılmaktadır[1603]. Çekimler uygun açı ve ışık kullanılarak sabit veya hareketli olarak yapılmaktadır. Geniş alana yayılmış büyük çaplı olaylarda çekimler polis helikopterleri ya da diğer hava ulaşımı aracılığıyla yapılabilmektedir. Bu şekilde herhangi bir yüzeyde elde edilen belirtiler, başka yere taşınmadan bulunduğu yerde görüntülenmektedir[1604].

2. Fotoğraf Çekimi

Olay yeri incelenmesi sadece delillerin tespitiyle sınırlı değildir. Olay yeri ilk haliyle fotoğrafı çekilmek suretiyle belgelenmektedir[1605]. Olayın ilk halinin hatırlanması soruşturma ve kovuşturma aşaması için önemlidir. İyi sonuçların elde edilebilmesi için, iyi fotoğraf çekimi gerekir. Bazen sadece bir olayda 3500-4000 kare fotoğraf çekimi yapılmaktadır. Olay yeri fotoğraf çekimi başlamadan önce olayın türü, adresi, saati, görevli ekip kodu ve bölge tabelası çekilmektedir. Adli fotoğrafçılığın uygulama alanlarında olay yeri fotoğrafçılığı, polis laboratuvar fotoğrafcılığı, balistik fotoğrafçılığı ve otopsi fotoğrafçılığı yer almaktadır[1606].

a. Genel Görünüm Çekimleri

Olay yerinin genel görünümünü, orijinal halini tespit etmek amacıyla yapılmaktadır[1607]. Genel görünüm fotoğraf çekiminde[1608] bindirme (panoramik) çekim tekniği kullanılmaktadır. Çekim sağdan sola veya soldan sağa doğru yapılmaktadır[1609].

1603 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 133; Öztürk/Hancı/Cantürk, s. 77, 78, 79 87; Kaygısız/Dönmez/Çelik, Kriminal Yangınlarda Suç Analizi, s. 337.

1604 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 61; Bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 276, 277.

1605 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 131; Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 111; Öztürk, İz Bilimi, s. 72, Demren Dönmez, s. 236; Tuğ/Hancı, Cinayet Olgularında Olay Yeri İncelemesinin Önemi, s. 32; Hancı/Kaplan/Güney, Trafik Kazalarında Olay Yeri İncelemesi ve Adli Tahkikat, s. 69,71,72; Pekdemir, İslam Ceza Hukukuna Göre Olay Yeri İnceleme, s. 146; Cansunar/Albek/Altuğ, Ölüm Olaylarında Olay Yeri İncelemesinin Önemi, s. 301; Aydın, Suçlu Profilleme, s. 29.

1606 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 61; Karakuş, Adli Bilimler, s. 48.

1607 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 62; Su, Delillerin Şifresi, s.76; Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 276.

1608 Bakuer, Ahmet, Fotoğraflarla Olay Yerinin Tespiti, Polis Dergisi, 2001, S.28, Yıl:7, s. 12.

1609 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 133; Karakuş, Adli Bilimler, s. 48.

b. Orta Mesafe Çekimleri

Genel görünüm çekimleri yapıldıktan sonra orta mesafe çekimleri başlamaktadır[1610]. Bu çekimde olay yerinde bulunan belirtilerin tespiti yapılıp numaralandırılmaktadır. Çekimler sırasında bütünlük korunmaktadır[1611].

c. Yakın Mesafe Çekimleri

Yakın mesafe çekimleri olay yerinde tespit edilen bulguların ölçek kullanılmasıyla[1612] yapılan çekimdir[1613]. Yakın mesafe çekimlerinde cetvel türü bir ölçek kullanılmaktadır. Bu tür ölçek olmaması halinde, belli ölçüdeki madeni para veya sigara paketi gibi cisimler kullanılmaktadır[1614].

3. Video Çekimi

Kolluk kuvveti olay yerinde[1615] fotoğraf çekimi yanında birbirini destekleyip doğrulayıcı mahiyette video çekimini de kullanmaktadır[1616]. Video çekimi daha bütün ve gerçekçi bir görüntüyü vermektedir. Yine fotoğraf anlık görüntü verirken, video çekiminde görüntünün devamlılığı söz konusudur. Fotoğrafın baskı ebadı büyütülebilirken, videonun büyütülmemektedir. Büyütülse de niteliğini koruyamamaktadır[1617].

4. Kroki

Kroki gerçek bir görüntünün belirgin hatlarıyla kabaca kâğıt üzerine aktarılması işlemidir. Yani basit çizgilerlerle, bir yerin kuşbakışı görünümünün belli bir ölçeğe bağlı kalmadan, kaba-taslak çizimidir[1618]. Bu işlem dokümantasyon ve belgeleme yöntemlerinin en önemli unsurlarından biridir[1619]. Ayrıca soruşturma ve

---

1610 Bkz. Bakuer, Fotoğraflarla Olay Yerinin Tespiti, s. 12.

1611 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 62; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 133; Su, Delillerin Şifresi, s. 76; Karakuş, Adli Bilimler, s. 48.

1612 Bakuer, Fotoğraflarla Olay Yerinin Tespiti, s. 12; Bkz. Büker, Gözden Kaçırılan Deliller: Ayakkabı İzleri, s. 54, 55.

1613 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 133. Su, Delillerin Şifresi, s.76.

1614 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 62; Karakuş, Adli Bilimler, s. 48.

1615 Aydın, Suçlu Profilleme, s. 29.

1616 Yüksekoğlu/Özcan/Ceylan, Olay Yeri İncelemesi ve Türkiye'deki Uygulamalar, s. 67; Bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 278; Bkz. Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 110, 111.

1617 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 63; Su, Delillerin Şifresi, s. 76; Karakuş, Adli Bilimler, s. 49; Ayrıntılı bilgi için bkz. Tuğ/Hancı, Cinayet Olgularında Olay Yeri İncelemesinin Önemi, s. 32.

1618 Su, Delillerin Şifresi, s. 77; Bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 275; Bkz. Öztürk/Hancı/Cantürk, s. 89; Bkz. Gökcen/Çakır, Ceza Muhakemesinde Delil, s. 2922.

1619 Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 115; Bkz. Cansunar/Albek/Altuğ, Ölüm Olaylarında Olay Yeri İncelemesinin Önemi, s. 301.

kovuşturma evresinin en önemli kaynaklardandır. Kroki olay yerindeki izleri kendi aralarında veya değişik noktalara olan mesafelerini göstermektedir. Kroki, olayın işleniş şeklini belirleyip olayı yeniden canlandırmaktadır[1620].

a. Kroki Çeşitleri

Krokinin birkaç çeşidi bulunmaktadır[1621]. Bunların en önemlileri basit kroki, detaylı kroki, yakın çevre krokisi, geniş çevre krokisi, iz düşüm krokisi, üç boyutlu kroki, adli animasyon ve araç krokisidir[1622].

Basit kroki, kuşbakışı görünümünün çiziminin yapıldığı bir kroki çeşididir. Genellikle, olay yerinde taslak kroki olarak çizildikten sonra olay yeri krokisine dönüştürülmektedir. Basit ve genel hatları içermektedir[1623].

Detaylı kroki, alanın hemen bitişiğindeki bölgeleri kapsayan krokidir[1624]. Kapalı alanlarda gerçekleşmiş bir olayda o odanın hemen bitişiğindeki banyo, mutfak, balkon vb. yerler krokide gösterilmektedir[1625].

Yakın çevre krokisi olayın gerçekleştiği konut ya da işyerinin müştemilatı, bahçesi, çok katlı binanın diğer katları, koridorlar vb. kâğıt üzerinde göstermek üzere çizilmektedir[1626].

Geniş çevre krokisi olayın işleniş şekli, olayın mahiyeti ve etki alanı gözetilerek kroki alanının genişletildiği durumlarda uygulanabilmektedir. Kundaklama ve yangın, patlama olaylarında ya da terör nitelikli geniş saldırılarda uygulanabilecek önemli bir krokidir[1627].

[1620] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 64; Karakuş, Adli Bilimler, s. 50; Yükseloğlu/Özcan/Ceylan, Olay Yeri İncelemesi ve Türkiye'deki Uygulamalar, s. 67.

[1621] Yazar Su'nun verdiği kroki çeşitleri bunlardır; *detaylı kroki, yakın çevre krokisi, geniş çevre krokisi, kuşbakışı çizim, dikey çizim, izdüşüm çizim, perspektif krokisi, olay yeri krokisi.* Bkz. Su, Delillerin Şifresi, s. 78, 79.

[1622] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 65, 66; Bkz. Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 139; Bkz. Seyhan, Delil.Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 116-119.

[1623] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 65.

[1624] Su, Delillerin Şifresi, s. 78.

[1625] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 138; Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 65.

[1626] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 65; Su, Delillerin Şifresi, s. 78; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 139.

[1627] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 65; Su, Delillerin Şifresi, s. 78; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 139.

İşdüşüm kroki önceki iki krokinin birleşmiş halidir. Bu kroki olay yerinde beliri delillerin karşılıklı ilişkisini daha iyi gösterebilmek ve üç boyut kazandırmak için çizilmektedir[1628].

Üç boyutlu kroki, herhangi bir animasyon ve simülasyon tekniklerini kullanarak, bilgisayar ortamında üç boyutlu olarak yapılan çizimlerdir[1629]. Bunlar animasyon tekniklerinden yararlanarak hareketli şekilde de çizilebilmektedir. Bu yöntem "*adli animasyon*" olarak da adlandırılabilmektedir. Bu, olayın yeniden canlandırılmasında çok etkili bir araçtır. Ayrıca trafik kazalarının adli açıdan incelenmesinde kazanın oluş şeklini ortaya konulması amacıyla kullanılabilmektedir[1630].

Araç krokisi kamyon, tır, otomobil gibi farklı özellikteki araçların diyagramıyla yapılan çizimlerdir. Kroki üzrinde aracın fiziki durumu, üzerindeki izler, aracın poziyonu ve varsa kurbanın poziyonu da kroki üzerinde gösterilmektedir[1631].

b. Ölçümler

Kroki çiziminde en önemli unsurlardan biri de olay yerindeki iz ve delillerin birbirleri ve çeşitli noktalarla olan aralıklarının düzgün bir şekilde ölçümünün yapılmasıdır. Ölçüm metodları inceleme sonrası olay yerinden kaldırılan delillerin yerlerini belirlemek ve senaryo oluşturmak için kullanılmaktadır. Olay yerindeki iz ve delillerin ölçümlerinin yapılması için çeşitili metodlar kullanılmaktadır. Bu metodlar iz ve delillerin iki sabit noktaya olan mesafelerinin ölçümü, dörtgen koordinat ölçüm metodu, düz çizgi ölçüm metodu, düz hat koordinat ölçüm metodu[1632] ve üçgenlere bölme metodudur[1633].

c. Kroki Çizminde Dikkat Edilecek Genel Kurallar

Olay yerinde tespit edilip numaralandırılan belirti delillerinin bulunduğu yerleri göstermek amacıyla olay yeri krokisi çizilmektedir. Buna göre kroki bilgisayar ortamında iki ya da üç boyutlu olarak hazırlanmaktadır. Belirtilerin

---

[1628] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 65; Su, Delillerin Şifresi, s. 78; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 139.
[1629] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 65.
[1630] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 66.
[1631] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 66.
[1632] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 66; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 139, 140.
[1633] Bkz. Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 116, 117, 118.

bulunduğu yerler önce verilmiş numaralara göre krokide gösterilip açıklamalar bölümüne her bir numaranın hangi belirtiye ait olduğu bilgiler yazılmaktadır. Kroki çiziminde semboller de kullanılabilmektedir. Çizimde mesafeler ve ölçüm yapılarak metrik sistem kullanılmaktadır. Her bir belirtinin sabit iki noktaya uzaklıkları numarasıyla yazılmaktadır. Bazen belirtilerin birbirleri arasındaki mesafeler de krokide belirtilmektedir. Krokide rapor numarası, hava koşulları, olayın zamanı, krokinin düzenlediği tarih, saat ve yön belirtilmektedir. Daha sonra krokiyi hazırlayanların sicil numaraları yazılarak imzalanmaktadır[1634].

5. Tutanak Hazırlama

Olay yerinde yapılan tam delil araştırma ve tespit işlemleri olay yeri inceleme tutanağına yazılmaktadır[1635]. Genel olarak bu tutanakta araştırmanın yapıldığı yer ve zaman, olay yerinin tespiti, yapılan delil araştırma çalışmaları, elde edilen belirtiler ve muhafaza altına alınan delil niteliğini taşıyabilecek materiyaller yer almaktadır. Tutanakta incelemenin kimin huzurunda yazıldığı, malvarlığına karşı zarar getirilmiş olup olmadığı, getirilmişse nedeni açıkça belirtilmektedir. Daha sonra tutanağı, incelemeye katılan görevliler, soruşturma biriminden bir görevli ve mağdur imzalamaktadırlar. Eğer mağdur bulunmazsa incelemeyi nezaret eden kişi imzalamaktadır[1636].

6. Rapor Hazırlama

Olay yeri inceleme raporunda tutanakta belirtilecek hususları kapsayacak şekilde olay yerinde yapılan bütün işemler belirtilmektedir[1637]. Rapor, el yazısıyla veya bilgisayar ortamında hazırlanmaktadır. Rapor; başlık, olay ve olay yerine ilişkin bilgiler, olayın özeti, olay yerinin tasnifi, teknik inceleme, sonuç ve imza bölümünden oluşmaktadır. Rapor iki nüshada hazırlanarak, bir nüshası soruşturma dosyasına konularak, incelenmek için soruşturma birimine gönderilmektedir. İkinici nüshası hazırlayan birimin dosyasında saklanmaktadır[1638].

[1634] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 69,70.

[1635] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 145; Öztürk, İz Bilimi, s. 72; Hancı/Kaplan/Güney, Trafik Kazalarında Olay Yeri İncelemesi ve Adli Tahkikat, s. 69,77; Danışman, Mustafa, Trafik Kazalarında Bilirkişilik, THD, 2009, S. 38, C.4, s. 165.

[1636] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 70; Bkz. Su, Delillerin Şifresi, s. 76.

[1637] Bkz. Yüksekoğlu/Özcan/Ceylan, Olay Yeri İncelemesi ve Türkiye'deki Uygulamalar, s. 69.

[1638] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 73; Bkz. Su, Delillerin Şifresi, s. 76; Karakuş, Adli Bilimler, s. 51, 52; Yükseloğlu/Özcan/Ceylan, Olay Yeri İncelemesi ve Türkiye'deki Uygulamalar, s. 69.

H. Olay Yerinde Bulunan Belirti Delillerinin İnceleme Ekipmanları

1. Genel Olarak

Belirti delillerinin araştırılması sırasında olay yeri ve olayın niteliğine göre olay yeri inceleme uzmanları gerekli kit ve malzemeleri kullanmaktadır. Uzmanın sağlık ve güvenliği için ekipmanlar da bulunmaktadır. Malzemeler kullanım amacı ve alanlarına göre "*kit*" adlı özel çantalarda muhafaza edilmektedir. Aşağıda olay yeri incelenmesinde yaygın olarak kullanılan kit ve malzemeler hakkında açıklamalara yer verilecektir[1639].

2. Olay Yerinde İncelemede Kullanılan Kit ve Malzemeler

Çok Amaçlı Olay Yeri İnceleme Kiti[1640], tüm olaylarda kullanılabilecek bir kittir. Bu kit içerisinde fırça, parmak izi alma tozları, folye, makas, fon, stampa, numaratör, tebeşir, flaster, bant, gazlı bez, serum fizyolojik, cımbız, delil zarf ve poşetleri, aselat kalem, neşter, delil yer tespit flaması, tırnak makası, cesetten parmak izi almak için kaşık ve stampası, mikrosil, jel folye, maske, eldiven, galoş, bone[1641], yedek akü, çeşitli boylarda şerit metre, çelik metre ve cetveller, yazı kâğıtları, rapor formları, grafik kâğıdı, madeni tutacak, yazı ve kroki altılığı, delil etiketleri, tutkal, bıçak ve değiştirilebilir bıçak ağızları, pens, kâğıt havlu ve silecekler, el feneri, el büyüteçleri, atılabilir plastik pipetler, test tüpleri, mantar tıpalar, kumpas, mıknatıs, tahta kutular, raptiye gibi malzemeler yer almaktadır[1642].

Parmak İzi Kiti parmak izi araştırmasına ihtiyaç duyulan bütün olaylarda kullanılmaktadır. Bu kit içerisinde fırça, parmak izi alma tozları, folye, makas, fon, stampa, mukayese parmak izi alma tahtası, avuç izi folyesi[1643], manyetik parmak izi fırçası, parmak izi bantları, parmak izi kartları, plastik kaldırma bantları gibi malzemeler yer almaktadır[1644].

Biyolojik Delil Toplama Kiti, olay yerinde bulunan biyolojik belirtileri toplamak için kullanılmaktadır. Bu kit içerisinde pens, pipet, makas, neşter, flaster, pamuk, gazlı bez, delil zarf ve poşetleri, tırnak makası, tebeşir, UV ışık kaynağı,

---

1639 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 78; Şafak/Bıçak, s. 314; Bkz. Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 113, 114.
1640 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 172.
1641 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 78.
1642 Şafak/Bıçak, s. 315, 316.
1643 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 79.
1644 Şafak/Bıçak, s. 315.

serum fizyolojik, şırınga[1645], cam, saf su, bistürü, bistürü ucu, cımbız, tüp gibi malzemeler yer almaktadır[1646].

Olay Yeri Aydınlatma Kiti gece yapılacak incelemelerde ve aydınlatmanın yeterli olmadığı tüm olay yerlerinde kullanılmaktadır. Bu kit içerisinde lambalar[1647], jeneratör, projektör, uzatma kablosu, tripot ayakları, el feneri, aydınlatma balonu (moonlight) gibi malzemeler yer almaktadır[1648].

Kroki Kiti tüm olaylarda kroki çizimi için kullanılmaktadır. Bu kit içerisinde kalem çeşitleri, cetveller, ölçek, kroki çizim formu, metre, tebeşir, pergel, dosya vb. malzemeler yer almaktadır[1649].

Fotoğraf makinesı, tüm olaylarda fotoğraf çekiminde kullanılmaktadır. Bu kit içerisinde fotoğraf makinesi, hafıza kartları, yedek batarya, şarz cihazı, tripot ayak gibi malzemeler[1650], normal ve makro objektifler, siyah-beyaz ve renkli filmler, flaş ve tüpleri, cetvel, fotometre, objektif fırçası gibi malzemeler yer almaktadır[1651].

Video kamera tüm olaylarda video çekiminde kullanılmaktadır. Bu kit içerisinde video kamera, hafıza kartı, kamera kaseti, yedek batarya, şarz cihazı, tripot ayak gibi malzemeler yer almaktadır[1652].

Elektrostatik ile Ayak İzi Alma Kiti, düz ve sert yüzeylerde tozlu ayak veya ayakkabı ile araç lastik izini almada kullanılmaktadır. Bu kit içerisinde elektrostatik cihazı, merdane, alimünyum folyo ve metal plaka gibi malzemeler yer almaktadır[1653].

El Svabı Alma Kiti, ateşli silah kullanılan tüm olaylarda, bombalama ve yangın olaylarında kullanılmaktadır. Bu kit içerisinde flaster, makas, ambalaj kutuları, etiket, aselat kalem, el svabı alma tutanağı gibi malzemeler yer almaktadır[1654].

1645 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 79.
1646 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 171.
1647 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 172.
1648 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 79, 80.
1649 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 80.
1650 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 80.
1651 Şafak/Bıçak, s. 315.
1652 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 80.
1653 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 80.
1654 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 81.

SPR ıslak olan gözeneksiz yüzeylerde parmak izi ve avuç izlerini görünür hale getirmek için kullanılmaktadır. Bu kitin, siyah renkte olanı açık renk zeminlerde ve beyaz renkte olanı da koyu renk zeminlerde kullanılmaktadır[1655].

Luminol veya Kan Belirleme Test Aparatı, kan bulunma ihtimali olan tüm olay yerlerinde kan olup olmadığını tespit etmek için kullanılmaktadır[1656]. Bu test aparatından başka kan toplama malzemeleri de kullanılmaktadır. Bunlar asetik asit, %3 hidrojen-peroksit (oksigen su), tuz, saf su, limunel belirteç, sprey şişe, kumaş, pamuk ve benzer aplikatörler, atılabilir plastik pipetler, kan toplama tüpü, şırınga gibi malzemelerdir[1657].

Kişisel Koruyucu Ekipman Kiti de tüm olaylarda kullanılmaktadır. Bu kit içerisinde; eldiven, maske, galoş, bone, tywek tulum, çizme, baret, önlük ve yelek gibi malzemeler yer almaktadır[1658].

El Aletleri Kiti gerek duyulan bütün olaylarda kullanılabilmektedir. Bu kit içerisinde pense, çekiç, yıldız ve düz tornavidalar, karga burun, kürek, çapa, keski, kerpeten, keser, demir testeresi[1659], İngiliz anahtarı, bıçak, tırmık, matkap-delgi, harici elektrik aydınlatma kablosu, yuvalı anahtar takımı, ip, halat, sicim, kırmızı mum, kurşun mühür, sıkma makinası, spatüla (dilbasan) vb. malzemeler yer almaktadır[1660].

Kalıp Alma Kiti, yumuşak zeminlerde oluşan kabartma izinin transferinde kullanılmaktadır[1661]. Bu kit içerisinde alçı, çabuk donması için hızlandırıcı, tel, sabitleştirici sprey, metal çerçeve, ölçek, temizleme fırçası[1662], kauçuk, silikon kauçuk, plastik karıştırma kabı, tahta spatüla, metal tutacak bandı, su ve havayı kontrol levhası, bitmiş alçı kalıbı için karton kutular, dişçilikte kullanılan kalıp alma gibi malzemeler yer almaktadır[1663].

1655 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 81.
1656 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 81.
1657 Şafak/Bıçak, s. 315.
1658 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 81.
1659 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 81.
1660 Şafak/Bıçak, s. 315.
1661 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 172.
1662 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 82.
1663 Şafak/Bıçak, s. 316.

Olay Yeri Bariyer Kiti, olay yerinin korunması için kullanılmaktadır[1664]. Bu kit şerit, bariyer malzemesi ve trafik akışı olan yerlerde, olay yerinin güvenliği için ikaz ve uyarı tabelalarından oluşmaktadır[1665].

Ateş Yönü ve Mesafe Tespit Kiti, ateşli silah kullanılan olaylarda atış orijini, atış mesafesi ve yönünü tespit etmek için kullanılmaktadır. Lazer teknolojisinden yararlanılmaktadır[1666].

Vakumlu Belirti Delil Toplama Kiti, olay yerinde bulunan ve gözle görülmeyen belirtileri (kıl, lif, saç vb.) vakum yardımıyla toplayan kittir[1667]. Özel filterlere sahiptir. Çalışma prensibi olarak elektrik süpürgeye benzemektedir. Bu kit içerisinde vakum aleti, elektrik süpürge, özel tutucu filtreler, her türlü başlıklar ve kaplar yer almaktadır[1668].

Olaya göre ilgili Matbu Tutanağı ya da Form kullanılmaktadır[1669].

Çeşitli ebatlarda delil[1670] zarfları, poşetleri ve delil ambalaj malzemeleri tüm olalyarda kullanılmaktadır. Belirtilerin niteliğine göre kâğıt zarfları, plastik ya da bez torbaları veya diğer ambalaj malzemeleri kullanılmaktadır[1671].

Numaratör; delil numaraları, belirtilerin numaralarını göstermek amacıyla kullanılmaktadır[1672].

Çok Dalga Boylu Işık Kaynağı, görünmeyen (latent) izleri görülebilir hale getirmek amacıyla olay yerinde ya da laboratuvar ortamında kullanılmaktadır. Kimyasal metodlarla geliştirilen parmak izlerinin fotoğraflanmasında da kullanılmaktadır. Bu cihazın çok amaçlı kullanımı vardır. Karanlık ortamında cinsel sıvılar, kan gibi biyolojik ya da diğer fiziksel belirtilerin tespitinde kullanılabilmektedir. Kit içerisinde uv ışık kaynağı ve koruyucu gözlük gibi malzemeler yer almaktadır[1673].

[1664] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 172.
[1665] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 82.
[1666] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 82.
[1667] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 172.
[1668] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 83.
[1669] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 83.
[1670] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 172.
[1671] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 83.
[1672] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 83.
[1673] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 83.

Fiziksel Delil Toplama Kiti olay yerinde bulunan belirtileri toplamak için kullanılmaktadır. Bu kitte her türlü alet, kalıp, keser, tornavida, detektör, mercek, kovan, silah, eşya parçaları, kutu vb. malzemeler yer almaktadır[1674].

Delil Toplama Kiti, olay yerinde çeşitli belirtileri toplamak için kullanılmaktadır. Bu kitte muhtelif zarflar, çeşitli hap kutuları, teneke kutular, karton ve mukavva kutular, kâğıt, sünger, parça kumaş, pamuk gibi malzemeler yer almaktadır[1675].

Diğer kit ve malzemeler, olayın niteliğine göre ihtiyaç duyulabilecek malzemelerden oluşmaktadır. Bu malzemeler branda, taşınabilir merdiven, seyyar makarlı kablo, tebeşir, işaret spreyi, ıslak mendil, su (SPR, kalıp alma ve temizlik için) vb[1676].

V. OLAY YERİNDE BELİRTİ DELİLLERİNİN TOPLANMASI, MUHAFAZASI VE İLGİLİ YERLERE GÖNDERİLMESİ

A. Genel Olarak

Belirti delili gerçeğe yönlendiren, adalet kavramı içerisinde yer alan en önemli unsurdur. Belirti delilleri makroskopik ve mikroskopik, fiziksel, kimyasal, biyolojik vb. nitelitke olabilen ve adaletin tecellisine katkı yapan, davanın tüm evrelerini etkileyebilen delillerdir. Bu delillerin vasıtsıyla doğru, kesin ve güvenilir sonuçların elde edilebilmesi olay yerinin etkin bir şekilde incelenmesine bağlıdır. Bunun sağlanması için etkin teknlojik cihaz ve metodlar, daha önemlisi olay yeri inceleme uzmanı ve laboratuvar personellerini gerektirmektedir[1677].

Belirti delillerinin olay yerinde tespit edilmesi bir kaç aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar belirti delillerinin aranması[1678], toplanması, ambalajlanarak muhafaza altına alınması[1679] ve değerlendirilmesidir[1680]. Bütün bu

[1674] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 171.
[1675] Şafak/Bıçak, s. 315.
[1676] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 83.
[1677] Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 22, 23.
[1678] Öztürk vd., s. 336.
[1679] Öztürk, İz İncelemede Adli Tıp Fizik İhtisas Dairesinin Yetki Sorunu, s. 169.
[1680] Karakuş, Adli Bilimler, s. 39; Öztürk vd., s. 336.

işlemlerden sonra belirti delilleri, incelenmek üzere laboratuvara gönderilmektedir[1681].

Olay yerinde mağdura ve faile ait herhangi bir parçalar, ayak izleri, parmak izleri, silah vb. belirtiler bulunabilmektedir. Bunlar dikkatli bir aramayı gerektirmektedir[1682]. Ayrıca suyun eşyaların, bulguların, araçların ve cesetlerin üzerinde bozucu ve yok edici özelliğine sahip olması nedeniyle, su içindeki eşyaların kısa bir zamanda elde edilip incelenmesi gerekmektedir[1683].

Ceza muhakemesi hukukunda belirti delillerinin aranması iki sisteme göre gerçekleşmektedir. Bu sistemler "arama planı" ve "saat istikametidir". Belirtilerin aranması belli bir plana göre gerçekleşmesi arama planını oluşturmaktadır. Bu plana göre, olay yerinin sektörlere ayrılması gerekmektedir. Örneğin, olay yeri on metre kare ise, bu metre karelik sektörlere ayrılmaktadır. Buna göre, sektörlere sırasıyla numara verilerek, numara sırasına göre, dikkatlice aranmaktadır[1684].

Saat istikameti arama yöntemine göre ise olay yeri saat istikametine göre aranmaktadır. Eğer arama planı ile saat istikameti arama yöntemleri bir arada uygulandığı takdirde daha başarılı sonuçlar elde edilerek, olay yerinde tam bir aramanın gerçekleşmiş olduğu belirtilmektedir. Ayrıca arama planına göre yapılan arama, son derece büyük dikkati, sabırı ve uzun zamanı gerektirmektedir[1685].

B. Belirti Delillerinin Toplanması ve Paketlenmesi

Olay yeri kaydedilip belirti delillerinin bulunduğu yer tespit edildikten sonra delilleri toplama faaliyeti başlamaktadır. Toplama faaliyetinde öncelikle zarar görme olasılığı yüksek ve kolayca kaybolabilen belirti delilleri toplanmaktadır. Yerinden hareket ettirilmesi gereken her bir belirtiye özen gösterilmektedir[1686].

Farklı belirti türleri farklı yöntemlerle toplanmakta ve her biri için gereken prosedürler yerine getirilmektedir[1687]. Çünkü olay yerinin gözetiminin sürekliliği belirtilerin yargı önünde geçerli olması için çok önemlidir. Ayrıca belirti delillerinin olay yerinden mahkemeye delil olarak sunulmasına kadarki süre içerisinde

---

1681 Karakuş, Adli Bilimler, s. 39, 40.
1682 Centel/Zafer, s. 293.
1683 Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 94.
1684 Öztürk vd., s. 338.
1685 Öztürk vd., s. 338.
1686 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 282.
1687 Ayrıntılı bilgi için bkz. Öztürk, İz Bilimi, s. 74.

korunması sağlanamazsa, ne kadar bilgilendirme potansiyeline sahip olursa olsun, geçersiz sayılabilmektedir[1688].

Delillerin toplanması, ceza muhakemesinde karar verme yetkisine sahip kişilerin karar vermelerini sağlayabilmek için delillerin hazır edilmesi[1689] ya da delillerin soruşturma için hazır bulundurulması anlamına gelmektedir[1690]. Bu delilleri savcı, mağdur, müdahil, savcı ve hâkim bile toplayabilmektedir[1691].

Yani Ceza Muhakemesinde karar verme yetkisine sahip olan yetkililerin karar verebilmelerini temin etmek amacıyla delillerin hazır bulundurulması delillerin toplanması denmektedir[1692].

Belirti delillerinin toplanması çoğulukla bir uzmanlığı gerektirmektedir[1693]. Bunların toplanması kural olarak soruşturma aşamasında gerçekleşmektedir. Toplanan delillere göre savcı kamu davasının açmaktadır ya da takipsizlik kararını vermektedir[1694].

Dava açıldığı sırada, kovuşturmadaki yetkili hâkim veya hâkimler, yine toplanan delillere dayanarak kararlarını vermektedirler. Yani, yetkili kişi bu yine toplanan delillere göre bir hüküm ile davayı sonuçlandırmaktadır[1695]. Deliller soruşturma aşamasında sanığın aleyhine olan değil, lehine olan delillerin de toplanması gerekmektedir. Kolluk bu aşamada savcının talebiyle veya kanunda verilen yetkilere göre resen delil toplayabilmektedir. Kolluktan başka sulh ceza hâkimi de delil toplama yetkisine sahiptir[1696].

Delillerinn CMK'ya göre kural olarak soruşturma evresinde toplanması gerekir. Ancak kovuşturma evresinde de delilin toplanmasına engel bulunmayıp gerektiğinde bu aşamada da delil toplanabilecektir. Mahkeme, suçun sübûtuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen iddianameyi iade etme yetkisine sahiptir[1697].

1688 Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 278.
1689 Öztürk, İz Bilimi, s. 73; Öztürk vd., s. 334.
1690 Şahbaz, İbrahim, İletişimin Denetlenmesi ve Yasak Deliller, s. 138.
1691 Tosun, s. 777.
1692 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 177.
1693 Şahin/Göktürk, CMH-2, s. 60; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 171.
1694 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 177.
1695 Öztürk vd., s. 334.
1696 Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 177.
1697 Öztürk vd., s. 334.

Olay yerinde polis amirleri de bütün güvenlikten ve özellikle delil güvenliğinden sorumlulardır. Delillerin herhangi bir zarara uğramaması için ön tedbirler alınmaktadır. Bu durumlarda polis amirleri delillerin toplanmasına ilişkin konuları iyi bir şekilde bilmeleri ve acil durumlarda kendi personeline uygulatması gerekmektedir[1698]. Çünkü belirtilerin korunması, tespiti, toplanıp incelenmek için laboratuvara gönderilme prosedürleri polisin profesiyonel ve bilinçli faaliyetlerine bağlıdır[1699]. Yani, olay yerinde bırakılan belirtilerin modern, bilimsel ve teknik yöntemlerle inceleyip değerlendirmek, adli, idari ve siyasi soruşturmalara yön vermek, suçu ve suçu işleyen faili belirleyerek ispatlanması için yargı organı önüne getirmek, adaletin doğru ve temiz bir şekilde çalışmasını sağlamak, demokratik hukuk devletinin temel görevlerindendir[1700].

Ayrıca delilleri belirlemek için araştırmacılar ve laboratuvar çalışanlarının birlikte çalışmaları gerekmektedir. Örneğin biyolojik materiyaller potansiyel ölümcül hastalıklara yol açabilen AİDS (HIV) ve Hepatit B gibi virüsler zararlı patojenleri içerebilmektedirler. Bunun için DNA gibi delillere gereken dikkat ve özen gösterilerek, çalışmalar laboratuvar personelleri veya delil toplama teknisyenleri tarafından yürütülmesi gerekmektedir. Bunlarla yalnız uzmanlar kontak halinde olmalıdır[1701]. Olay yerinde, delil olabilecek nesnelerin bulunduğu durumlarda, onları çeşitli koşullardan (rüzgârdan, yağmurdan, kalabalıktan, bozulmadan vb.) korumak için toplandığı yerden güvenli başka bir yerde muhafaza edilmesi gerekmektedir[1702].

Olay yerinde belirti delillerinin toplanması için gereken genel hususlar şu şekilde sayılabilir: Olay yeri incelenmesinin ardından herhangi sebeplerden dolayı fotoğrafı çekilmeden, olay yerinde belirti delillerinin neler olduğu, nerede ve nasıl bulunduğu bir tutanakla tespit edilmeden, belirti delillerinin birbirlerine yönelik mesafeler belirtilmeden, suçun gerçekleştiği olay yerinin genel görünüşü kameraya

---

[1698] Polisin belirti delillerin olay yerinden toplanması görevi 17 Şubat 1983 tarih ve 17962 sayılı *"Polisin Adli Görevlerinin Yerine Getirilmesinde Delillerin Toplanması, Muhafazası ve İlgili Yerlere Gönderilmesi Hakkında Yönetmelik"* kapsamında yer almaktadır. Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 171.

[1699] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 47.

[1700] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 47.

[1701] Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, s. 317.

[1702] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 171.

alınmadan[1703], herhangi bir belirtiye dokunulmaması ve yerinden oynatılmaması gerekmektedir[1704].

Olay yerinde ölçüm ve tespit işlemleri sonrası, olay yerindeki belirtiler etiketlenip numaralandırılmaktadır[1705]. Etiketlerinde veya delil paketlerinin üzerine, olay dosya numarası (rapor numarası), tarihi, saati, delil numarası, delilin ne olduğu, kimden alınmış olduğu ve delilleri toplayan kişinin adı soyadı, imzası[1706], delilin izahı, emniyet biriminin adı, soruşturmacının kimliği gibi hususlar yazılmaktadır[1707].

Belirti delillerinin toplanması ve paketlenemsi sırasında, bozulmasını, değişmesini ve kaybolmasını engellemek için gereken önlemler alınmaktadır[1708]. Örneğin, belirtiler toplanırken kenarından tutulması, kıskaç kullanılması[1709], eldiven takılması, soğukta korunması gibi[1710]. Yine, belirtiler sıcağa, soğuğa, sarsıntıya, sürtünmeye, deformasyona, kontaminasyona; kimyasal, fiziksel, biyolojik etkenlere karşı ve manyetik ortamlardan etkilenmeyecek biçimde paketlenmesi gerekmektedir[1711]. Ayrıca küçük veya kolaylıkla kaybolabilecek kıl, lif, boya döküntüsü vb. parçalar büyük parçalardan ayrı paketlenmektedir[1712].

Olay yerinde gereksiz belirti delilleri bırakılmaması şarttır. Olay yerinde veya cisimlerin üzerinde görevlilere ilişkin herhangi birbelirti bırakılmış olursa bunlar not altına alınarak olay yerini inceleyecek uzman personele bildirilmesi gerekmektedir[1713].

Olay yerinde toplanan belirtiler fiziksel, kimyasal ve biyolojik özelliklerine göre[1714] bez, naylon, torba, cam tüpü, kavanoz, tahta kutusu, zarf gibi basit ve geçici ambalajlara konulmaktadır[1715]. Hatta özel olarak hazırlanmış ve açıldığı sırada

---

[1703] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 172; Açıkgöz/Hancı/Çakır, Olay Yerinden DNA Analizi, s. 201.
[1704] Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 278.
[1705] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 172; Su, Delillerin Şifresi, s. 80.
[1706] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 75; Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 282; Su, Delillerin Şifresi, s. 80; Açıkgöz/Hancı/Çakır, Olay Yerinden DNA Analizi, s. 203.
[1707] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 172, 173.
[1708] Öztürk vd., s. 350; Karakuş, Adli Bilimler, s. 53.
[1709] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 75; Su, Delillerin Şifresi, s. 80; Öztürk vd., s. 350.
[1710] Açıkgöz/Hancı/Çakır, Olay Yerinden DNA Analizi, s. . 202, 203.
[1711] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 75; Karakuş, Adli Bilimler, s. 53; Bkz. Öztürk vd., 351.
[1712] Açıkgöz/Hancı/Çakır, Olay Yerinden DNA Analizi, s. 202, 203.
[1713] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 173.
[1714] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 75.
[1715] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 172, 173.

açıldığı belli olan, fligran ya da bandrol gibi seri numaralı malzemelere de konulmaktadır. Belirtilerin türlerine göre kâğıt ve bez torbalar, mukavva, teneke, plastik ve tahtadan mamul kutular, plastik tüpler, çeşitli büyüklükte hazır etiketler, uyarıcı etiketler, yapıştırıcı bant türleri, siçim, iplik, köpük, hava kabarcık naylon, sünger, parça kumaş, pamuk, talaş, mantar tıpa gibi diğer malzemeler de kullanılmaktadır[1716]. Sıvı belirtiler kırılmaz ve sızdırmaz kaplara, kundak belirti delilleri hava geçirilmeyen temiz metal kaplara konulmaktadır. Büyük miktarlarda kuru tozlar plastik torbalarda saklanabilmektedir[1717]. Nemli veya ıslak belirtiler kurutulup kuru kâğıt taşıyıcılarla paketlenmektedir[1718]. Özellikle, her bir parçanın birbirine karşılıklı bir şekilde kontamine edebilmesini engellemek için ayrı paketlenmektedir[1719].

Belirti delilleri toplanıp paketlenirken zarar görmemeleri için onlara uygun araç ve gereç, steril ekipmanlar kullanılmaktadır. Belirtileri zararlı etkilerden korumak için kişisel koruyucu kıyafet ve ekipmanlar da kullanılmaktadır[1720].

Delil paketlerinin üzerine laboratuvara gönderilecek belirtilerin niteliğini ve zararlı etkileri gösterecek uyarıcı etiketler yapıştırılmaktadır[1721]. Böylece toplanan deliller, usulüne uygun olarak ambalajlandıktan sonra incelenmek üzere ilgili birimlere gönderilmektedir[1722].

Ancak günümüzde, belirti delillerinin toplanması yeterli ve bilinçli şekilde gerçekleşmediği görülmektedir[1723]. Polisin olay yerine geç ulaşması, ulaşan personelin de olay yeri incelemesinde uzman olmaması nedeniyle delillerin toplanmasında hata tespit edilmektedir. Bu hatadan dolayı önemli belirti delillerinin kaybına yol açmaktadır[1724]. Hatta belirti delillerinin toplanmasında, yeterli sayıda

---

[1716] Su, Delillerin Şifresi, s. 80; Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 75; Bkz. Öztürk vd., s. 351.
[1717] Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 282; Açıkgöz/Hancı/Çakır, Olay Yerinden DNA Analizi, s. 203.
[1718] Açıkgöz/Hancı/Çakır, Olay Yerinden DNA Analizi, s. 203.
[1719] Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 282; Bkz. Öztürk vd., s. 351.
[1720] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s.75; Açıkgöz/Hancı/Çakır, Olay Yerinden DNA Analizi, s. 202.
[1721] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 75.
[1722] Bkz. Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 176, 177, 178, 179; Öztürk vd., s. 351.
[1723] Örnek için bkz. Akıncıoğlu, N. Umut/Hancı, Hamit/ Doğan, Yeşim/Sevim Erol, Ayla, Olay Yerindeki İnsan İskeletlerinin Sistematik Analizi, MASROP-Edergi, 2018, C.12, S.2, s. 94.
[1724] Koca, Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller, s. 220.

uzmanlaşmış kolluk kuvvetine oldukça ihtiyaç duyulmaktadır[1725]. Belirti delilleri toplanırken bazı temel hak ve hürriyetlere müdahale edilmekte veya olay yerinden toplanan beirti delillerinin çok az kısmı inceleme laboratuvarlarına gönderilerek mahkeme ile laboratuvar arasında bilgi alışverişi ve sonuçların değerlendirilmesi bakımından eksiklikler mevcuttur[1726].

Bu sorunların giderilmesi için, orantılık ilkesinin göz önünde bulundurulması, kolluğun bütün teknik birimleriyle kurulması, kolluk memurların, savcıların ve hâkimlerin bilgi ve becerilerinin zorunlu bir şekilde iyileşitirilmesi gerekmektedir[1727]. Ayrıca ihtiyaç duyulmakta olan uzman personellerin, gerekli donanımla donatılmış iz bilimi çalışanlarının ve adli koluk görevlilerinin yetiştirilmesi gerekmektedir[1728].

C. Belirti Delillerinin Mühürlenmesi

Olay yerinde tespit edilen belirti delilleri usulüne uygun şekilde ambalajlandıktan sonra delil paketlerinin ağzı kapatılıp mühürlenmektedir. Daha sonra, incelenmek üzere ilgili birimlere gönderilmektedir. Delil paketi delillerin ebadı ve özelliklerine göre tel, sicim, ip ya da uygun bir malzemeyle bağlanmaktadır. Bu paket, yeniden açıldığında kullanmayacak derecede bozulabilen ve açıldığı durumda belli olan mühür bandıyla, yapışkanlı güvenlik poşetiyle, üzerinde seri numarası bulunan tek kullanımlık hazır mühürle, kurşunla ya da mumla mühürlenmektedir[1729].

D. Belirti Delillerinin Muhafazası

Delillerin muhafaza altına alınması, toplanan delilleri yapılacak olan duruşmada kullanılabilir hale getirmek için yapılan işlemi ifade etmektedir[1730].

Belirti delillerinin muhafaza işlemi, suçun meydana geldiği andan itibaren başlamaktadır[1731]. Olay yerinde kalması önemli olan belirti delilleri soruşturma ya

---

[1725] Turhan, Ceza Muhakemesi Hukuku, s. 178.
[1726] Öztürk, İz Bilimi, s. 74, 75; Bkz. Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 121, 122.
[1727] Öztürk vd., s. 335.
[1728] Öztürk, İz Bilimi, s. 52; Bkz. Akıncıoğlu/Hancı/Doğan/Sevim Erol, Olay Yerinde İnsan İskeletinin Sistematik Analizi, s. 93; Bkz. Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 124.
[1729] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 76; Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 177; Su, Delillerin Şifresi, s. 82; Karakuş, Adli Bilimler, s. 53.
[1730] Öztürk, İz Bilimi, s. 77.

da incelemenin bitimine kadar muhafaza altına alınmaktadır. Diğer belirti delilleri incelenmek için, ilgili birimlere gönderilerek kilitli ve özel odalarda ya da çelik depolarda korunmaktadır. Bu yerlere görevlilerden başkasının girmesi yasaklanmaktadır[1732].

Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu ek maddesine göre, polis görevli bulunduğu mülki sınırlar içinde, hizmet branşı, yeri ve zamanına bakılmaksızın, bir suçla karşılaştığında suça el koymak, önlemek, sanık ve suç delillerini tespit etmek, muhafaza etmek ve yetkili zabıtaya teslim etmekle yetkili kılınmıştır (Ek m. 4). Yani polis suç delillerini tespit etmek için Cumhuriyet Savcısının emri altında olay yerinde gerekli inceleme ve teknik araştırmalarını yapmaktadır. Araştırma sırasında polis tespit eden delilleri muhafaza altına alarak, incelenmek üzere ilgili yerlere göndermektedir (Ek m. 6, f. 7).

Olay yerinde suç eşyasına da elkonulabilmektedir. Bu durumda herkesin girip çıkabileceği kamuya açık alanlar dışındaki yerlerde olay yeri inceleme işlemleri, 7. madde uyarınca hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde de Cumhuriyet savcısının, Cumhuriyet savcısına ulaşılamadığı hâllerde ise konut, işyeri ve kamuya açık olmayan kapalı alanlar dışındaki yerlerde kolluk âmirinin yazılı emri üzerine gerçekleştirilir.

Olay yerinde belirti delillerinin muhafaza altına alınması için, ilk olarak, olay yerinde emniyet altına alınarak korunması şarttır[1733]. Bu durumda belirti delilinin ayrıca izlerin bozulmasına, değişmesine ve tamamen yok olmasına neden olan insanlar ile hayvanların olay yerine girmeleri engellenmektedir[1734]. Ayrıca kontaminasyona ve her türlü kimyasal, fiziksel ve biyolojik etkenlere karşı koruyucu önlemler alınarak olay yerine giriş-çıkış noktaları kontrol altına alınmaktadır. Yetkililerden başkasının bu yerlere girmeleri yasaklanmaktadır. Belirti delillerinin muhafazasında, belirtiler özelliğine göre kilitli dolaplarda ya da çekmecelerde,

---

[1731] Su, Delillerin Şifresi, s. 80; Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 76; Karakuş, Adli Bilimler, s. 52.
[1732] Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 176; Öztürk, İz Bilimi, s. 77; Su, Delillerin Şifresi, s. 80.
[1733] Bkz. Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 89.
[1734] Öztürk vd., s. 339; Bkz. Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 278.

soğutuculardа veya buzdolabında, özel raflarda yahut bölümlerde muhafaza edilmektedir[1735].

Belirti delilleri herhangi hava şartlarından da korunmaktadır[1736]. Fiziksel, kimyasal[1737] ve biyolojik özellikleri göz önünde bulundurularak, ısı, nem ve ışık koşullarına göre uygun ortamda muhafaza edilmektedir. Gerekli görüldüğü takdirde ise araç, cihaz ve malzemeler kullanılabilmektedir[1738].

Belirti delillerinin muhafaza altına alınmasında fotoğraflama[1739] veya video filme alma[1740] yöntemleri en belirgin yöntemlerdir[1741]. Belirtilerin fotoğrafı ya da video filmi çekilirken kesin bir şekilde ölçek kullanılması gerekmektedir. Belirti delillerinin yanında bir tahta metre bulunursa o da görüntülenmektedir. Ancak böyle bir araç bulunmazsa demir para da kullanılabilmektedir. Bu arada elde edilen belirtiler birbiriyle karışmamaları için ayrı ayrı numaralandırılmaktadır[1742].

Özellikle, belirti delillerden baskı izlerinin muhafaza altına alınması için ilk önce, bu izlerin çeşitli tekniklerin yardımıyla görünebilir hale getirilmesi gerekmektedir. Örneğin, tespit edilen izler, folie kullanılarak koruma altına alınmaktadır. Bu folie, iz ya da izlerin bulunduğu yerlere yapıştırılmaktadır[1743].

Belirti delillerinin muhafaza altına alınmasının diğer bir yöntemi de elektrik süpürgesi yöntemidir[1744]. Bu yöntemin iyi bir şekilde gerçekleşmesi için iyi bir hazırlık gerekmektedir. Elektrik süpürgesi yönteminde belirtilerin toplanması emme yoluyla ve toz torbasına toplanan izlerin incelenmesiyle gerçekleşmektedir. İşlem sırasında toz torbaları sık sık değiştirilmektedir. Süpürülecek olan alan on metre kare ise bu alana sıra numaraları verilerek birer ya da ikişer metre karelik sektörlere bölünmektedir. Ve bu sektörlerde, emme işlemi numara sırasına göre ayrı ayrı toz torbaların kullanımıyla gerçekleşmektedir[1745].

[1735] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 76.
[1736] Öztürk vd., s. 338.
[1737] Öztürk, İz Bilimi, s. 77.
[1738] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 76.
[1739] Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 78.
[1740] Polat, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Temel Notlar, s. 262.
[1741] Öztürk, İz Bilimi, s. 78.
[1742] Öztürk vd., s. 339.
[1743] Öztürk vd., s. 339.
[1744] Öztürk, İz Bilimi, s. 78.
[1745] Öztürk vd., s. 340.

Yetkili birimler veya diğer soruşturma birimleri tarafından kanuni yolla elde ettiği belirtileri teslim etmesi durumunda[1746], belirti delilleri "*Delil Muhafaza Ünitesinde*" muhafaza edilmektedir[1747]. Bu ünite olay yeri inceleme birimleri tarafından işlenmektedir[1748]. Muhafaza üniteleri tarafından teslim alınan ya da diğer ilgili birimlere teslim edilen belirtilere ilişkin bütün işlemlerde teslim alanın adı-soyadı, imzası, teslimin tarihi ve saati kaydedilmektedir[1749].

Ancak günümüzde olay yerinde belirti delilinin kriminalistik esaslara uygun bir şekilde korunması iyi bir şekilde gerçekleşmediği görülmektedir. Bu konuda özel yönetmeliklerin bulunulmasına rağmen yetkili kişilerin bu düzenlemelere hangi sebeplerle riayet etmedikleri tespit edilmektedir[1750].

E. Belirti Delillerinin İlgili Yerlere Gönderilmesi

Belirtiler ilgili birimlere[1751] posta yoluyla veya kurye ile gönderilmektedir. Posta yoluyla gönderilen belirtiler, "*değerli koli*" [1752] muamelesine tabi tutulmaktadır. İlgili birimlere gönderilen belirti delillerinin teslimi ve geri alınma işlemi ilgili birimlerin mevzuatına göre yapılmaktadır[1753]. Islak ya da nemli giysiler, kumaş ve diğer bulgular, sıcaklığında, doğal şartlarda veya biyolojik kurutma kabinlerinde kurutulup gönderilmektedir. İlgili birimlere belirti delilleri, delil teslim zinciri formu doldurularak inceleme talep yazısıyla birlikte gönderilmektedir. İnceleme talep yazısında belirtilerin ne olduğu, nereden ve hangi yöntemle alındığı, türü, miktarı ve diğer özellikleri belirtilmektedir[1754].

F. Laboratuvarların Çalışma Prensibi ve Analiz İşlemi

İnceleme biriminde (laboratuvarda)[1755] gönderilen materiyaller[1756], analiz, sınıflandırma, karşılaştırma, doğrulama, sonuç çıkarma olmak üzere beş aşamalı

1746 Su, Delillerin Şifresi, s. 80; Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 76.
1747 Karakuş, Adli Bilimler, s. 53.
1748 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 76.
1749 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 76.
1750 Öztürk vd., s. 339.
1751 Bkz.Kaygısız, Temel Kriminalistik, s. 178, 179, 180; Seyhan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, s. 123; Öztürk/Hancı/Cantürk, s. 81.
1752 Koli-posta paketi anlamındadır. Değerli koli demek, değerli posta paketi demektir. Türk Dil Kurumu Sözlükleri. sozluk.gov.tr (E.T.19.12.2019).
1753 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 76; Su, Delillerin Şifresi, s. 87; Karakuş, Adli Bilimler, s. 53; Öztürk vd., 351.
1754 Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 76, 77.
1755 Ayrıntılı bilgi için bkz. Kaygısız, Mustafa/Yılmaz, İsmail, Ceza Adalet Sistemi ve Suç Analizi, Polis Dergisi, 2004, S. 39, Yıl.10, s. 343, 344.

işlemden geçirilmektedir. İnceleme birimlerine materiyaller usulüne uygun gönderilmediği takdirde, incelenmeksizin iade edilmektedir. Buna göre, zarfın mühürsüz veya bozulmuş olduğu, zarfı gönderen makamın mühürüyle mühürlenmediği, koli ya da zarfın çeşitli nedenlerle orijinal yapısının bozulduğu, zarf veya kolinin üzerinde etiket bilgileri ile teslim alınan materiyale ilişkin bilgilerde farklılık olduğu, ambalajın bozulmuş olduğu, ilgili mevzuata göre gönderilmediği, yetkisiz makama gönderildiği, incelenecek materiyalin istek yazısında belirtilen miktar ve nitelikten farklı olduğu tespit edilmesi halinde; evrak, bulgu ve eşyalar teslim alınmadan iade edilmektedir. Bu husus tutanağa geçirilip, materiyali getiren kişiye imzalatılarak iade nedeni yazılmaktadır[1757].

[1756] Bkz. Açıkgöz/Hancı/Çakır, Olay Yerinden DNA Analizi, s. 201.
[1757] Karakuş/Ünal, Olay Yeri İnceleme, s. 77, 78.

III. BÖLÜM
KIRGIZ CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA BELİRTİ DELİLİ

I. GENEL OLARAK KIRGIZ CEZA MUHAKEMESİ HUKUKU

Çalışmanın III. Bölümünde Kırgız Ceza Muhakemesi Hukukunda belirti delili yer alacaktır. Belirti deliline geçmeden önce Kırgız Ceza Muhakemesi Hukukunda ispat, ispatın konusu, delil kavramı, delillerin özellikleri, kanuna aykırı deliller, delillerin sınıflaması ve çeşitleri açıklanacaktır. Ancak ilk önce Kırgız Ceza Muhakemesi Hukukuna ilişkin kısa bir açıklama yapılacaktır.

Ceza Muhakemesi, Kırgız Ceza Muhakemesi Kanununa göre ilk soruşturma organının, araştırmacının, savcının ve mahkemenin ceza işininin incelenmesi ve çözülmesi faaliyetini, keza devlet organları ile ceza muhakemesi faaliyetine katılan kişiler arasındaki hukuki ilişkiyi düzenlemektedir. Ceza Muhakemesinin amacı; suçu çabuk ve eksiksiz ortaya çıkarmak, suçu işleyen kişileri tespit etmek ve ceza sorumluluğunu belirlemek, adil bir yargılama yapmak ve Ceza Muhakemesi Kanununu doğru kullanmaktır[1758].

İlk soruşturma organı; araştırmacıya, savcıya ve mahkemeye ceza işinin yürütülmesine yardım etme zorunluluğu olan devlet organları ve görevlilerdir[1759]. Kırgız Ceza Muhakemesi Kanununda belirtilen ifadeyle ilk soruşturma organları, kabahat işleri ve diğer usul eylemlerine ilişkin işlemleri gerçekleştirmeye yetkili devlet organlarıdır (KCMK m. 5, f.22).

Devlet organları KCMK'nun 37. maddesine göre; İç İşleri Organları, Ceza İnfaz Sistemi Organları ve Kurumları, Askeri Kıtaların, Birleşmelerin Komutanları ve Askeri Kurumların Başkanları, Sınır Kıtaların Komutanları, Hava Gemileri Komutanları, Ulusal Güvenlik Organları, Gümrük Organları, Ekonomik Suçlara Karşı Mücadele Organları, Olağanüstü Hal Hizmeti Organları, Uzak Yerlerdeki Seferlerin ve Maden Araştırma Ekibinin Yöneticileri, Kırgız Cumhuriyeti Diplomatik Temsilciliklerin ve Konsolosluk Kurumların Başkanlarıdır (CMK, m.37).

[1758] Kulbaev A., Ugolovniy Protsess Kyrgyzskoy Respubliki (Ugolovniy Protsess KR), Bishkek 2010, s. 6,7.

[1759] Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 57.

Araştırmacı; Kırgız Ceza Muhakemesi Kanununda öngörülen yetki çerçevesinde ceza işinde soruşturmayı gerçekleştirmeye yetkilendirilmiş görevlidir (KCMK m.34, f.1). Araştırmacı Ceza Muhakemesi Kanunun taleplerine uygun olarak soruşturma eylemlerini yürütür (KCMK m.35, f.1/1). Olaya ilişkin bilgileri içeren ve bu olayla ilgisi olan kişiler hakkında belgeleri, materiyalleri talep eder (KCMK m.35, f.1/3). Revizyon, envanter, ekspertiz ve başka kontrol eylemlerinin yapılmasını talep eder (KCMK m.35, f.1/4). İlk soruşturma organına yakalama ve zorla getirme kararlarının yerine getirilmesine ilişkin emir verir. Soruşturma, özel soruşturma ve diğer usul eylemelerin gerçekleştirilmesinde ilk soruşturma organından yardım talep eder (KCMK m.35, f.1/7). İlgili devlet organlarından veya başka organlardan uzmanların ve eksperlerin yardım etmelerini talep eder (KCMK m.35, f.1/9). Suç ve (veya) kabahat işlediği noktasında esaslı şüphe olan kişiyi tutuklar (KCMK m.35, f.1/11). Ceza işinde mahkeme öncesi prosedürü geçici olarak durdurmak, yenilemek, son vermek hakkında karar alır (KCMK m.35, f.1/20). Savcının yazılı talimatını ve emrini yerine getirir (KCMK m.35, f.1/21). Savcının ceza işi ile ilgili kararına karşı yüksek savcıya yazılı itirazla başvurabilir (KCMK m.35, f.2).

Ceza işi; suç belirtilerinin tespit edildiği her olayda kanunda belirlenen düzene göre açılmış iştir[1760].

Kabahat işi, bir veya birden fazla gerçekleşmiş kabahate yönelik prosedürün, ilk soruşturma organın yetkili görevlisince yürütülmesidir (KCMK m. 5, f.6).

Ceza Muhakemesi Hukukunda III Temel Evre bulunmaktadır. Bu temel evreler: I. mahkeme öncesi evre, II. mahkeme evresi ve III. müstesna (istisnai anlamında) evresidir.

Mahkeme öncesi evresi; suç haberinin (şikayet veya ihbar) alınmasından sonra araştırmacı tarafından suç ve (veya) kabahatin birleşik sicili (ERPP)'ne kaydedilmesi ile başlayan, daha sonra savcı tarafından işin (ceza işi ve (veya) kabahat işi) mahkemeye gönderilmesi ile sonuçlanan evredir (KCMK m.5, f.8). ERPP; bir elektronik veri tabanıdır. Bu tabana mahkeme öncesi prosedür, soruşturma

[1760] Dodonov V.N./Ermakov V.D./Krylova M.A., Bolshoi Yuridicheskiy Slovar. Izdatelstvo Infra-M, 2001, s. 572.

eylemleri, ceza işi ve (veya) kabahat işinin yürüyüşü, başvuranların (şikayet edenler) ve ceza muhakemesine katılaların bilgileri kaydedilmektedir (KCMK m.5, f.9).

Mahkeme evresi; ceza işi ve (veya) kabahat işinin mahkemece kabul edilmesi ile başlayan, iddia ve savunma ışığında, yargılama neticesinde verilen bir karar (hüküm) verilmesi ve bu kararın (hükmün) istinaf aşamasından geçmesi veya istinafa başvurulacak sürenin geçmesi neticesinde kesinleşmesi ile sona eren evredir.

Bu evrede, I. Derece mahkemesinde, ilçe ve buna eşit şehir mahkemeleri yer almaktadır (KCMK m. 263, f.2). İstinaf prosedüründe, Bölge Mahkemesi, Bişkek Şehri Mahkemesi ve Kırgız Cumhuriyeti Askeri Mahkemesi yer almaktadır[1761]. I. Derece mahkemesi tarafından verilen karar (hüküm) kesinleşmiş değildir. İstinaf Prosedürü (ing. Appeal), I. Derece Mahkemesi tarafından verilen ve kesinleşmemiş kararı (hükmü) inceleyen prosedürdür (KCMK m.5, f.1). Kararın (hükmün) verilmesinden itibaren 30 gün içinde İstinaf Prosedürüne başvurulamazsa, karar (hüküm) kesinleşmiş olur (KCMK m.393, f.1).

Müstesna (İstisnai) Evresi; Temyiz ve Yargılamanın yenilenmesi[1762] prosedürlerinden oluşan evredir. Müstesna aşamasında artık kesinleşmiş karar (hüküm) yeniden gözden geçirilmektedir[1763].

Temyiz prosedürü (ing. Cassation), İstinaf Mahkemesi tarafından verilen ve kesinleşen kararı (hükmü) inceleyen prosedürdür. Temyizdeki incelemeyi, Kırgız Cumhuriyeti Yüksek Mahkemesi yapar (KCMK m.5, f.17).

İstinaf ve Temyiz prosedürlerinin arasındaki fark, İstinafta kesinleşmemiş mahkeme kararlarına (hüküm) itiraz edilebilirken, Temyizde kesinleşmiş mahkeme kararlarına (hüküm) itiraz edilmektedir[1764].

Yargılamanın Yenilenmesi Prosedürü, mahkeme tarafından verilen bir hükmün kesinleşip kesin hüküm halini alması esnasında, önceden var olmayan veya

---

[1761] Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 9; Obzor Sydebnyh Sistem Stran Tsentralnoy Azii, Pod Redaktsiey G. Dikova, Yurisprudentsiya Moskva 2015, s. 117; Bkz. Transperency İnternational Kyrgyzstan. Vy Podaete İsk, İnformatsionno Pravovoy Byuleten, Bishkek 2009, s. 5.

[1762] CMK'da tam çevirisi: Yine Açılmış Şartlardan İşleri Yenileme Aşaması şeklinde verilmektedir.

[1763] Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 9, 10.

[1764] Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 274; Obzor Sydebnyh Sistem Stran Tsentralnoy Azii, Pod Redaktsiey G. Dikova, s. 123.

yeni ve mahkemece bilinmeyen şartların bulunduğu anlaşıldığı durumda, başvurulabilen prosedürdir (KCMK m.422).

II. İSPAT KAVRAMI VE İSPATIN KONUSU

A. İspat Kavramı

Kırgız doktrininde ispat geçmiş olayları bilmek[1765] demektir[1766]. Bu olaylar delil vasıtasıyla bilinmektedir[1767].

Kırgız CMK'sının 92. maddesine göre ispat, işin (ceza işi ve (veya) kabahat işi) yasal, esaslı ve adil çözümü için önemli olan şartları belirlemek amacıyla, delillerin toplanmasından, incelemesinden ve değerlendirilmesinden oluşmaktadır (KCMK m.92). Doktrinde ispatın amacı, ceza işinde gerçeği tespit etmek olarak ifade edilmektedir[1768].

B. İspatın Konusu

Kırgız CMK'sında ispatın konusu 83. maddede yer almaktadır. Bu konular, 1) suçun veya kabahatin olayı (bir suçun veya kabahatin işlenme zamanı, yeri, yolları ve diğer şartları ve bunun zararlı sonuçları), 2) fiilin ilgili kişi tarafından işlenip işlenmediği, 3) suçu ve (veya) kabahati işleyen kişinin suçlu sayılıp sayılmadığı, onun suç formu (kast veya taksir[1769]) ve motifi (güdüsü), 4) şüphelinin, sanığın cezasının derecesini ve niteliğini etkileyen şartlar, 5) şüphelinin, sanığın kişiliğini karakterize eden şartlar, 6) suç ve (veya) kabahatin meydana getirdiği maddi ve (veya) manevi zararın niteliği ve boyutu, 7) kişinin işlediği fiilinin hukuka aykırılığını veya işlediği kabahatten cezai sorumluluğunu ortadan kaldıran şartlar, 8) suç veya kabahat için, kişiyi cezai sorumluluktan, yaptırımdan ve ceza çekmekten salıvermeyi sağlayan şartlardır (KCMK m.83).

1765 Bilgi için bkz. Yakimovich Yu.K., Dokazatelstva i Dokazyvanie v Ugolovnom Protsesse Rossii. Uchebnoe Posobie. Izdatelstvo Tomskogo Universiteta, 2015, s. 3, 4.

1766 Lupinskaya P.A., Ugolovno-Protsessualnoe Pravo Rossiyskoy Federatsii (RF). Moskva 2009, s. 282, 295.

1767 Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 89.

1768 Yakimovich, s. 3, 16.

1769 Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 96.

Spesifik olarak ispatın konusunu, "reşit olmayan çocukların işlediği suç" ve "tıbbi nitelikteki zorunlu tedbirlerin uygulanması" gibi hususlar da oluşturmaktadır[1770].

III. DELİL KAVRAMI VE ÖZELLİKLERİ

A. Delil Kavramı

Kırgız Ceza Muhakemesi Hukukunda deliller, kanunda belirlenen kurallara göre toplanan bilgilerdir. Doktrine göre bu bilgiler gerçek bilgilerdir[1771]. İlk soruşturma organı, araştırmacı, savcı ve mahkeme bu bilgilere dayanarak iş (ceza işi ve (veya) kabahat işi) için önemli olan şartların var olup olmadığını belirlemektedir (KCMK m.82/1). Yani Ceza Muhakemesi Hukukunda deliller ispatın temel araçlarıdır[1772].

Rus Ceza Muhakemesi Hukukunda da deliller yetkili makamların elde ettiği bilgilerdir[1773]. Bu bilgilere dayanarak, mahkeme, savcı, araştırmacı ve ilk soruşturma organının yetkili görevlisi, kanunda belirtilen usule göre, ceza işinin yürütülmesinde ispatlanacak şartların var olup olmadığını ve ceza işi için önemli olan diğer şartların gerçekleşip gerçekleşmediğini tespit etmektedir[1774]. Bu ifade Rusya Federasyonu CMK'sının 74. maddesinde belirtilmiştir.

1770 Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 95; Bkz. Vereshagina A.V., Ugolovno-Protsessualnoe Pravo (Ugolovniy Protsess), Uchebnoe Posobie. Vladivostok 2008, s. 141; Bkz. Alferov V.Yu. /Grishin A.İ./İlyin N.İ./Chernyshev B.V., Osnovy Teorii Dokazatelstv v Ugolovnom Sudoproizvodstve Rossii, Saratov 2017, s. 27-29; Bkz. Yakimovich, s. 25-28; Bkz. Belkin A.R., Teoriya Dokazyvaniya. Nauchno-Metodicheskoe Posobie. Norma, Moskva 1999, s. 20.

1771 Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 89.

1772 Bkz. Vereshagina, s. 143; Bkz. Belkin, Teoriya Dokazyvaniya. Nauchno-Metodicheskoe Posobie, s. 10; Bkz. Yakimovich, s. 22.

1773 Yakimovich, s. 21; Smirnov A.V./Kalinovskiy K.V., Ugolovniy Protsess, Moskva 2008, s. 183; Bkz. Vandyshev V.V., Ugolovniy Protsess. Kurs Lektsiy. Sankt-Peterburg 2002, s. 42; Bilgi için bkz. Belkin, Teoriya Dokazyvaniya. Nauchno-Metodicheskoe Posobie, s. 9, 10; Lupinskaya, s. 295; Alferov/Grishin/İlyin/Chernyshev, s. 7; Stepenko V.E./Kosmynin E.S., Ponyatie Dokazatelstv v Ugolovnom Protsesse. Tihookeanskiy Gosudarstvenniy Universitet, Habarovsk 2015, s. 122, 125.

1774 Alferov/Grishin/İlyin/Chernyshev, s. 7; Smirnov/Kalinovskiy, s. 183; Andreeva O.İ./Nazarov A.D./Stoyko N.G./Tuzov A.G., Ugolovniy Protsess. Rostov-na Donu 2015, s. 121; Shatalov A.S., Ugolovno-Protsessualnoe Pravo Rossiyskoy Federatsii (RF) v Shemah. Moskva 2008, s. 85.

B. Delillerin Ortak Özellikleri

Kırgız Ceza Muhakemesi Hukukunda, delillerin iki özelliği bulunmaktadır. "Delillerin olayla ilişkili olması" özelliği ve "delillerin izin verilebilir"[1775] özelliğidir[1776].

Delillerin olayla ilişkili olması özelliği gereği, gerçek bilgilerin ispat konusuna ait olması gerekmektedir. Ceza işinde önemi olmayan [1777]gerçek bilgiler delil olarak kabul edilmemektedir. Delillerin olayla ilişkili olması özelliği, herhangi bir delilde olması gereken bir özelliktir[1778].

Delillerin izin verilebilir özelliği, delillerin kanuna uygunluğunu karakterize eden bir özelliktir. Deliller kanuna uygun olmalıdır[1779].

Rus doktrinine göre, delillerin izin verilebilir özelliği[1780], ispat için kullanılacak gerçek bilgilerin kanuna uygun olarak elde edilmesini ifade etmektedir[1781]. Kanuna uygun olmayan yollarla elde edilen deliller[1782], izin verilemez delillerdir[1783].

IV. DELİLLERİN SINIFLANDIRILMASI

Kırgız Ceza Muhakemesi Hukukunda deliller birkaç sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Bu sınıflandırmaya göre deliller "maddi deliller ve şahsi deliller", "suçlayıcı deliller ve aklayıcı deliller", "ilkel deliller ve ikincil deliller", "doğrudan deliller ve dolaylı deliller"[1784] olarak gruplandırılmaktadır[1785].

Maddi deliller daha sonra inceleneceğinden burada belirtilmeyecektir.

1775 Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 90, 91.

1776 Bkz. Vandyshev, s. 42, 43; Bkz. Yakimovich, s. 35; Bilgi için bkz. Novik V.V., Dokazatelstvennaya Deyatelnost i Formirovanie Dokazatelstv, Sankt-Peterburg 2005, s. 47, 55.

1777 Alferov/Grishin/İlyin/Chernyshev, s. 10; Yakimovich, s. 35; Andreeva/Nazarov/Stoyko/Tuzov, s. 122; Shatalov, s. 86.

1778 Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 90; Smirnov/Kalinovskiy, s. 184.

1779 Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 90, 91; Andreeva/Nazarov/Stoyko/Tuzov, s. 122, 123.

1780 Alferov/Grishin/İlyin/Chernyshev, s. 11.

1781 Yakimovich, s. 36, 37.

1782 Zuev S.V./Sutyagin K.İ., Ugolovniy Protsess, İzdatelskiy Tsentr YUrGU, Chelyabinsk 2016, s. 93, 94; Andreeva/Nazarov/Stoyko/Tuzov, s. 123, 124; Manova N.S./Frantsiforov Yu.V., Ugolovniy Protsess. İzdatelstvoYurayt-İzdat 2007, s. 45.

1783 Vereshagina, s. 142; Bkz. Lupinskaya, s. 300-302; Bkz. Smirnov/Kalinovskiy, s. 185, 186.

1784 Vyshinskiy A.Ya., Teoriya Sudebnyh Dokazatelstv v Sovetskom Prave. İzdanie Tretye, Dopolnennoe. Moskva 1950, s. 695.

1785 Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 93.

Şahsi deliller[1786], insanın olayları aklı ile algılaması, ceza işiyle ilgili bilgileri sözlü veya yazılı bir şekilde iletmesi demektir. Şahsi delillerde[1787] tanık, mağdur[1788], şüpheli ve sanık ifadeleri, soruşturma[1789] ve mahkeme eylemleri tutanakları, eksper raporu[1790] ve diğer belgeler yer almaktadır[1791].

Suçlayıcı deliller[1792], suçun sanık tarafından işlendiğini tasdik eden delillerdir[1793]. Sanığın suçu işlediği[1794] veya sanığın ceza sorumluluğunu ağırlaştıran şartlar hakkındaki delillerdir[1795]. Örneğin, görgü tanığı ifadesi, suç aleti izleri, belgelerin sahteciliği hakkında eksper raporu[1796] bu niteliktedir. Aklayıcı deliller, suçlamayı yalanlayan delillerdir[1797]. Sosyal bakımdan tehlikeli bir fiillin bulunmadığını ya da sanığın suç işlemediğini tasdik eden[1798] ya da sanığın ceza sorumluluğunu hafifleten delillerdir[1799]. Örneğin, suçu işlediğini inkar eden, suçun işlendiği anda başka bir yerde bulunduğunu, alibiyi sunan sanık ifadesi bu kapsamdadır[1800]. Alibi Latince'de "diğer yerde" anlamına gelmektedir. Böylece şüpheli ya da sanık, suçun işlendiği anda olay yerinde bulunmadığını ifade etmektedir[1801].

1786 Kurylev S.V., Osnovy Teorii Dokazyvaniya v Sovetskom Pravosudii. Minsk, İzdatelstvo BGU, 1969, s. 735.

1787 Ayrıntılı bilgi için bkz. Kurylev S.V., Osnovy Teorii Dokazyvaniya v Sovetskom Pravosudii. İzbrannye Trudı, Minsk 2012, s. 452.

1788 Zuev/Sutyagin, s. 101.

1789 Fatkullin F.N., Obshie Problemy Protsessualnogo Dokazyvaniya. İzdatelstvo Kazanskogo Universiteta, 1976, s. 758.

1790 Alferov/Grishin/İlyin/Chernyshev, s. 20, 21.

1791 Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 93; Alferov/Grishin/İlyin/Chernyshev, s. 21.

1792 Smirnov/Kalinovskiy, Ugolovniy Protsess, s. 191.

1793 Gorskiy G.F./Kokorev L.D./Elkind P.S., Problemy Dokazatelstv v Sovetskom Ugolovnom Protsesse. Voronej 1978, s. 773; Lupinskaya, s. 311; Yakimovich, s. 41; Vereshagina, s. 148; Zuev/Sutyagin, s. 102.

1794 Alferov/Grishin/İlyin/Chernyshev, s. 25.

1795 Belkin, Teoriya Dokazyvaniya. Nauchno-Metodicheskoe Posobie, s. 18; Trusov A.İ., Osnovy Teorii Sudebnyh Dokazatelstv (Kratkiy Ocherk). Moskva 1960, s. 701; Strogovich M. S., Kurs Sovetskogo Ugolovnogo Protsessa, t.1. Moskva, İzdatelstvo Nauka 1968, s. 716; Fatkullin, s. 761; Andreeva/Nazarov/Stoyko/Tuzov, s. 129.

1796 Bilirkişi raporu.

1797 Strogovich, s. 716; Gorskiy/Kokorev/Elkind, s. 773; Vereshagina, s. 148; Zuev/Sutyagin, s. 102.

1798 Lupinskaya, s. 311.

1799 Trusov, s. 701, 702; Fatkullin, s. 761; Alferov/Grishin/İlyin/Chernyshev, s. 25; Yakimovich, s. 41; Smirnov/Kalinovskiy, s. 191; Andreeva/Nazarov/Stoyko/Tuzov, s. 130.

1800 Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 94.

1801 Belkin R.F., Kriminalisticheskaya Entsiklopediya, Moskva 1997, s. 12; Bkz.Yakimovich, s. 41; Andreeva/Nazarov/Stoyko/Tuzov, s. 129, 130; Strogovich, s. 723.

Araştırmacı ve mahkemenin bilgileri ilk kaynaktan veya ikinci elden alıp almamasına bağlı olarak, deliller ilkel ve ikincil deliller olarak ayrılmaktadır[1802].

İlkel deliller, ilk kaynaklardan alınan delillerdir[1803]. Örneğin, suç olayını seyreden görgü tanığının ifadelerinden alınan bilgiler bu niteliktedir[1804]. Rus doktrinine göre ilkel delillerde[1805], şüphelinin, sanığın, mağdurun[1806] ve görgü-tanığının ifadeleri[1807], eksperin, uzmanın raporu ve bunların ifadeleri, maddi deliller, soruşturma eylemi ve mahkeme oturumu tutanakları ve diğer belgelerin asılları yer almaktadır[1808].

Soruşturma eylemi, ilk soruşturma organının yetkili görevlisi tarafından, araştırmacı tarafından ve savcı tarafından gerçekleştirilen iş (ceza işi ve (veya) kabahat işi) için önemli bilgilerin toplanması ve incelenmesi eylemidir (KCMK m. 5, f. 40). Bunlar, 1) inceleme (olay yeri, ceset, maddi deliller), 2) muayene (kişinin dış muayenesi,[1809] 3) mezardan çıkarma,4) ekspertizin belirlenmesi[1810] ve atanması, 5) sorgu, 6) yüzleştirme, 7) kimlik tespiti için gösterme,[1811] (örneğin, kişi, hayvan, ceset, kişilerin veya nesnelerin foto resimleri, konut), 8) arama ve el koyma, 9) ifadeleri yerinde kontrol etme[1812]; 10) soruşturma deneyidir[1813].

İkincil deliller ikinci elden alınan delillerdir[1814]. İkincil deliller, ilkel delillere göre ikincildir. Örneğin, olayın tanığı olmamış kişinin, olayı başka birisinden duyarak[1815] ifade etmesi bu niteliktedir. Bu tür bilgiler alınırken, mutlaka ilk kaynaktan da bilgiler alınmalıdır (örneğin görgü tanığını bulma yoluna

---

1802 Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 94.
1803 Strogovich, s. 718; Gorskiy/Kokorev/Elkind, s. 768; Smirnov/Kalinovskiy, s. 186.
1804 Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 94; Trusov, s. 704; Lupinskaya, s. 311; Vereshagina, s. 148; Zuev/Sutyagin, s. 101.
1805 Kurylev, Osnovy Teorii Dokazyvaniya v Sovetskom Pravosudii, s. 740.
1806 Fatkullin, s. 759.
1807 Andreeva/Nazarov/Stoyko/Tuzov, s. 131.
1808 Alferov/Grishin/İlyin/Chernyshev, s. 24; Yakimovich, s. 43.
1809 Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 176.
1810 Kırgız CMK'sında ekspertizin tayin edilmesi olarak verilmektedir. Tayin etme ekspertiz (bilirkişi incelemesi) için de kullanılmaktadır. Ancak Türkçe'de tayin etme eksper (bilirkişi) için kullanıldığı için, tayin etme yerine belirleme sözünü kullandık.
1811 Kimlik tespiti için gösterme ifadesi yer alsa da, bu nesnelerin tespiti için de kullanılabilmektedir.
1812 Türkçe karşılığı yer gösterme. Çalışmanın son parağraflarına bakınız.
1813 Çalışmanın son parağraflarına bakınız.
1814 Trusov, s. 704; Gorskiy/Kokorev/Elkind, s. 768; Vereshagina, s. 148; Zuev/Sutyagin, s. 101.
1815 Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 94.

gidilmelidir)[1816]. İlk kaynaktan bilgiler doğrulanmazsa, alınan bilgiler (ikincil delil) delil olarak önemini kaybetmektedir[1817]. Bu bilgiler (ikincil deliller) reddedilmektedir (Örneğin görgü tanığının bulunamaması veya ölümü ile ilk kaynak bilgilerin elde edilmesi artık imkânsız olmaktadır. Çünkü görgü tanığın ifadesi ilk kaynaktır. Az önce belirtildiği gibi ikincil delilin ilk kaynak ile doğrulanması için, ilk kaynağın belli olması lazımdır). Yani ilk kaynak bilgileri belli olmayan deliller, delil olarak kullanılmayacaktır. Bu kural mağdurun ifadesi için de geçerlidir. Söylentilerden alınmış bilgiler de delil olarak kullanılmayacaktır[1818].

Rus doktrininde ikincil delillerde belgelerin kopyası[1819], bilgi taşıyıcı cihazların elektronik kopyaları da yer almaktadır[1820]. Rus yazarlarına göre, ilkel deliller ilk kaynaktan alınan bilgiler iken (örneğin görgü tanığin ifadesi, maddi deliller, suç aleti), ikincil deliller ise, diğer kaynaklardan alınan bilgilerdir (örneğin görgü tanığından alınmış tanık ifadesi, izlerin kalıbı gibi)[1821].

İspat konusuna bağlı olarak deliller doğrudan ve dolaylı delillere ayrılmaktadır. Doğrudan deliller, belirli bir kişinin suçu işlemiş olduğunu doğrudan gösteren delillerdir. Örneğin, şüpheli tarafından mağdurun bıçaklandığını bizzat görmüş olan görgü tanığının ifadesi doğrudan delildir[1822]. Şüphelinin cesetin tespit edildiği yerden gittiğini görmüş olan tanık ifadesi ise, dolaylı delili oluşturmaktadır[1823]. Rus doktrininde dolaylı delillere örnek olarak olay yerinde şüpheliye ait herhangi bir eşyanın tespit edilmesi, suçun işlenmiş olduğu yerde şüphelinin bulunması, şüpheli tarafından mağdurun tehdit edildiği hakkında bilgiler verilmektedir[1824]. Doğrudan deliller, ispatlanacak şartların mevcut olup olmadığını

1816 Barabash, A.S., Dokazyvanie v Ugolovnom Protsesse, Krasnoyarsk 1998, s. 705; Lupinskaya, Ugolovno-Protsessualnoe Pravo RF, s. 311.

1817 Bkz. Fatkullin, s. 760.

1818 Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 94; Bkz. Lupinskaya, s. 302; Alferov/Grishin/İlyin/Chernyshev, s. 15.

1819 Barabash, s. 704; Smirnov/Kalinovskiy, s. 192; Strogovich, s. 718; Yakimovich, s. 44; Smirnov/Kalinovskiy, s. 191; Andreeva/Nazarov/Stoyko/Tuzov, s. 131.

1820 Alferov/Grishin/İlyin/Chernyshev, s. 24.

1821 Belkin, Teoriya Dokazyvaniya. Nauchno-Metodicheskoe Posobie, s. 17; Bkz. Trusov, s. 705.

1822 Lupinskaya, s. 313.

1823 Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 94, 95; Trusov, s. 705-707; Bkz. Strogovich, s. 720-734; Bkz. Fatkullin, s. 763; Bkz. Gorskiy/Kokorev/Elkind, s. 770; Bkz. Lupinskaya, s. 313, 314; Bkz. Alferov/Grishin/İlyin/Chernyshev, s. 23; Yakimovich, s. 42;
Bilgi için bkz. Hmyrov A.A., Kosvenniye Dokazatelstva. Moskva 1978, s. 778, 783, 784.

1824 Alferov/Grishin/İlyin/Chernyshev, s. 23; Bkz. Strogovich, s. 720.

doğrudan tasdik eden delillerdir[1825]. Örneğin şüphelinin ifadesi, mağdurun ifadesi, görgü tanığın ifadesi bu niteliktedir[1826].

Doktrinde çoğunluk yazar tarafından deliller ilkel ve ikincil deliller, doğrudan ve dolaylı deliller olarak ayrılmaktadır. Ancak bu ayrıma eleştiriler de yöneltilmektedir.

Biz, ilkel ve ikincil delillerin doğrudan ve dolaylı delil niteliğinde değerlendirilmesi, doğrudan ve dolaylı deliller kategorisinde yer alması gerektiğini düşünüyoruz. Çünkü, ilkel ve ikincil delillerde yer alan hususlar, doğrudan ve dolaylı delillerde de yer almakta, iki delil ayrımında da benzer hususların ortaya çıktığı görülmektedir.

V. DELİL ÇEŞİTLERİ

A. Genel Olarak

Kırgız Ceza Muhakemesinde, delillerin türlerine, kaynak terimi kullanılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, "delillerin türü" değil, "delil kaynakları" terimi kullanılmaktadır. Yani, kaynak kelimesi, tür anlamındadır. Böylece, delil kaynaklarında, 1) şüpheli, sanık, tanık ve mağdur beyanı, 2) eksper raporu ve beyanı, 3) uzman beyanı, 4) maddi deliller, 5) özel soruşturma, soruşturma ve mahkeme eylemi tutanakları, 6) diğer belgeler yer almaktadır (KCMK m. 82).

Kırgız Ceza Muhakemesinde deliller, Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda belirtildiği gibi "beyan", "belge" ve "belirti" delilleri şeklinde bir bütün olarak sistemleştirilmemiştir. Her delil ayrı ayrı değerlendirilmektedir. Ayrıca, Kırgız Ceza Muhakemesi Hukukunda belirti delili karşılığında maddi delil kavramı kullanılmaktadır. Biz de çalışmamızda maddi delil kavramını kullanacağız.

Kanaatimizce Kırgız Ceza Muhakemesi Hukukunda delillerin "beyan delili", "belge delili" ve "maddi delil" şeklinde üç kategoride sistemleştirilmesi gerekmektedir. Çünkü delillerin, I. beyan delili (şüpheli, sanık, tanık ve mağdur beyanı; eksper beyanı, uzman beyanı), II. belge delili (özel soruşturma, soruşturma

[1825] Alferov/Grishin/İlyin/Chernyshev, s. 22; Vereshagina, s. 148; Bkz. Andreeva/Nazarov/Stoyko/Tuzov, s. 130.
[1826] Alferov/Grishin/İlyin/Chernyshev, s. 22.

ve mahkeme eylemi tutanakları; eksper raporu ve diğer belgeler) ve III. maddi delil şeklinde sistemleştirilmesi delillerin daha detaylı incelenmesini kolaylaştıracaktır.

Çalışmamızda beyan ve belge delilleri üzerinde detaylı açıklamada bulunmayacağız. Söz konusu deliller üzerinde kısaca duracağız. Maddi deliller ise çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır.

B. Beyan Delili

Beyan delili, ceza işi için önemli olabilecek şartların sözlü olarak açıklanmasıdır. Doktrinde beyan delilinin detaylı sınıflandırılması verilmemiştir. Biz çalışmamızda beyan delilini şüpheli, sanık, tanık ve mağdur beyanı, eksper beyanı, uzman beyanı şeklinde sınıflandıracağız ve bunlar üzerinde kısaca duracağız.

Şüpheli[1827] veya sanık[1828], suç işlediği iddiasıyla hakkında ceza muhakemesi faaliyeti yürütülen ve suçun işlenişindeki şartlar hakkında doğrudan doğruya bilgi sahibi olan kişilerdir. Bu kişilerin beyanları, Ceza Muhakemesi açısından çok önemlidir[1829]. Şüpheli veya sanık beyanı ise, mahkeme öncesi veya mahkemede ceza işi veya kabahat işi hakkında sorguda yaptığı açıklamalarıdır (KCMK m.85, f.1).

Tanık, olay hakkında bilgi sahibi olan kişidir[1830]. Tanık beyanı ise, tanığın dinleme esnasında ceza işi için önemli olabilecek şartları sözlü olarak açıklamasıdır[1831]. Ceza Muhakemesi Kanununda tanık, işe (ceza işi ve (veya) kabahat işi) ait şartlar hakkında, şüphelinin, sanığın, mağdurun kişiliği hakkında ve bu kişilerle ve diğer tanıklarla olan ilişkileri hakkında bilgisine başvurulan kişidir (KCMK m. 84, f.1).

Mağdur, işlenen suç yoluyla kendisine fiziksel, maddi veya manevi zarar verilen kişidir[1832]. Mağdur beyanı ise, mağdurun ceza işi için önemli olabilecek şartlar hakkında sözlü olarak yaptığı açıklamalardır[1833]. Ceza Muhakemesi Kanununda mağdur, işin (ceza işi ve (veya) kabahat işi) yürütülmesinde ispatlanacak

---

1827 Şüpheli, suç ve (veya) kabahat işlediği şüphesiyle tutuklanan kişidir (KCMK m. 44, f.1).

1828 Sanık, suç ve (veya) kabahat işi ile ilgili, kanun düzenine göre kendisine suçlayıcı karar verilen kişidir (KCMK m. 46, f.1).

1829 Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 105; Bilgi için bkz. Kutuev, E. Ugolovno-Protsessualnoe Pravo (Ugolovniy Protsess), Sankt-Peterburg 2019, s. 140, 141.

1830 Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 106, 107; Bkz. Kutuev, s. 141, 142; Bkz. Vereshagina, s. 128.

1831 Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 106, 107; Bkz. Kutuev, s. 141, 142.

1832 Dodonov/Ermakov/Krylova, s. 407; Vereshagina, s. 113.

1833 Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 109.

şartlar hakkında ve şüpheli, sanık ile olan ilişkileri hakkında dinlenmektedir (KCMK m. 84, f.2).

Ceza Muhakemesinde eksper, adli ekspertizi yürütmek için çağrılan, özel bilgilere sahip kişidir[1834]. Eksperle ilgili genel açıklamalar, çalışmanın "Ekperin Hakkı ve Görevleri" başlığı altında verilmektedir. Eksperin beyanı ise, raporun düzenlenmesinden sonra yetkili makam huzurunda eksperin yaptığı açıklamalardır (KCMK m. 86, f.2).

Ceza Muhakemesinde uzman[1835], nesnelerin ve belgelerin tespit edilmesine, kaydedilmesine, toplanmasına ve teknik araçların kullanılmasına yardım eden, özel bilgilere ve becerilere sahip kişidir (KCMK m.60, f.1). Uzmanla ilgili genel açıklamalar, çalışmanın "Uzmanın Hakkı ve Görevleri" başlığı altında yapılacaktır. Uzman beyanı ise, özel bilgileri gerektiren şartların açıklanması veya netleştirilmesi amacıyla uzmanlarca yapılan açıklamalardır (KCMK m. 87).

C. Belge Delili

Kırgız Ceza Muhakemesinde belge delili, beyan delili gibi detaylı sınıflandırmaya tabi tutulmamıştır. Biz çalışmamızda belge delilini, özel soruşturma, soruşturma ve mahkeme tutanakları ve diğer belgeler şeklinde sınıflandıracağız ve bunlar üzerinde kısaca duracağız.

Belge delili, gerçekleşmiş bir eylemin yazılı şekilde açıklanmasıdır. Bu yazılı açıklamalar resmi, resmi olmayan veya elektronik şekilde olabilir[1836].

Özel soruşturma, soruşturma ve mahkeme tutanakları, söz konusu eylemlerin gerçekleştiriliş şekli ve sonucunun kaydedildiği yazılı tutanaklardır. Kanuna göre özel soruşturma eylemini, 1) posta ve telgraf gönderilerini arama ve inceleme ve (veya) el koyma, 2) görüşmeleri dinleme, 3) aboneler ve abone cihazları arasındaki bağlantılar hakkında bilgileri elde etme, 4) bilgisayar, server (sunucu) ve diğer cihazlardan bilgi alma, 5) kişinin veya bir yerin sesini ve videosunu kontrol etme, 6) kişiyi veya bir yeri gözleme, 7) kişinin konut dışı binalarına veya mülküne girme, 8) ekspertizin yapılması amacıyla karşılaştırmalı inceleme için örnek alma, 9) suç

[1834] Dodonov/Ermakov/Krylova, s. 613; Kutuev, s. 142.

[1835] Bkz. Bolychev V.G./Panyushkin V.A., Spetsialist, ego Rol i Naznachenie v Primenenii Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Sobiranii Dokazatelstv po Ugolovnomu Delu (Spetsialist). UDK 343.14. Voronejskiy Gosudarstvenniy Universitet 2011, s. 377.

[1836] Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 115, 116; Bkz. Vereshagina, s. 147.

ortamına girme ve (veya) suç faaliyetlerini taklit etme, 10) kontrollü teslimat[1837], 11) satın alma[1838] kontrolü oluşturmaktadır (KCMK m. 213).

Soruşturama eylemini, 1) inceleme (olay yeri, ceset, maddi deliller), 2) muayene (kişinin dış muayenesi)[1839], 3) mezardan çıkarma, 4) ekspertizin belirlenmesi ve gerçekleştirilmesi, 5) sorgu, 6) yüzleştirme, 7) kimlik tespiti için gösterme[1840] (örneğin; kişi, hayvan, ceset, kişilerin veya nesnelerin foto resimleri, konut), 8) arama ve el koyma, 9) ifadeleri yerinde kontrol etme; 10) soruşturma deneyi[1841] oluşturmaktadır (KCMK m.213).

Mahkeme tutanağında, mahkemede gerçekleştirilmiş tüm eylemler kaydedilmektedir (ekspertizin yapılması hariç)[1842].

Diğer belgelerde, devlet organlarının resmî belgeleri, vatandaşların resmi olmayan belgeleri ve ses kaydı, video kaydı gibi elektronik belgeler yer almaktadır[1843].

Eksperin raporu, çalışmanın Maddi Delillerin Değerlendirilmesi başlığı altında açıklanmıştır.

D. Maddi Delil

1. Tanım

Kırgız Ceza Muhakemesi Kanununun 88. maddesine göre, maddi deliller suçun ve (veya) kabahatin aleti olarak kullanılmış veya kendinde suç izlerini muhafaza etmiş veya hukuka karşı eylemlerin objeleri olmuş nesnelerdir. Keza, suçu ve (veya) kabahati ortaya çıkarmak, işin (ceza işi ve (veya) kabahat işi) gerçek şartlarını belirlemek, suçluları tespit etmek veya suçlamayı yalanlamak veya cezai sorumluluğu hafifletmek için araç olarak kullanılması mümkün olan paralar, nesneler, belgeler ve diğer değerler de maddi delillerdir (KCMK m. 88). Doktrine

---

[1837] Kanunda, serbest teslimi (teslimat), alımı (satın alımı), satışı, taşınması yasaklanmış veya sınırlanmış nesnelerin, eşyaların ve ürünlerin, keza suçun objeleri veya aletleri üzerinde yapılan bir kontroldür (KCMK m. 231, f.1).

[1838] Sahte alışveriş durumu yaratma yoluyla gerçekleşmekte veya gerçekleşmiş suç hakkında gerçek (fiili) bilgilerin elde edilmesi amacıyla yapılan bir kontroldür (KCMK m. 232, f.1).

[1839] Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 176.

[1840] Kimlik tespiti için gösterme ifadesi yer alsa da bu nesnelerin tespiti için de kullanılabilmektedir.

[1841] Çalışmanın son parağraflarına bakınız.

[1842] Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 115; Bkz. Zuev/Sutyagin, s. 99, 100.

[1843] Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 116; Andreeva/Nazarov/Stoyko/Tuzov, s. 132, 133; Vereshagina, s. 147.

göre maddi deliller, maddi objelerdir. Bunlar bilgi taşıyıcılardır[1844]. Maddi delillerin önemli özelliği değiştirilmez olmalarıdır[1845].

Maddi delillerin delil olarak kabul edilebilmesi için diğer deliller ile birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Deliller birbirini tamamlayıcı olmalıdır. Örneğin, parmak veya ayakkabı izi eksperin raporu ile birleştirildiğinde delil olmaktadır[1846].

2. Maddi Delil Türleri

Kırgız Ceza Muhakemesi Hukukunda maddi deliller beş türden oluşmaktadır. Bunlar, 1) suç aleti olarak kullanılan nesnelerden (örneğin bıçak, tabanca (adam öldürme suçunda) ya da maymuncuk, levyeden (hırsızlık suçunda kullanılan nesneler), 2) üzerinde suç izlerini muhafaza eden nesnelerden (örneğin kan izleri olan giysi veya yırtık giysi, ateşli silah hasarı olan nesneler, kırılmış kasa vb.), 3) suç eyleminin objesi olan nesnelerden (örneğin çalınmış para, eşya), 4) suç yoluyla kazanılmış para ve değerlerden, 5) suçun ve suçluların tespit edilmesine, işin (ceza işi ve (veya) kabahat işi) gerçek şartlarının belirlenmesinde, suçlamanın yalanlamasında veya cezai sorumluluğun hafifletilmesinde kullanılabilecek nesnelerden oluşmaktadır (örneğin olay yerinde fail tarafından bırakılmış nesneler)[1847].

Doktrinde maddi delillere yönelik çalışmalar azdır. Genel olarak maddi delillere ilişkin bilgiler Kriminalistik Biliminde yer almıştır. Üstelik bu deliller niteliklerine göre fiziksel, kimyasal ve biyolojik türlere ayrılmamıştır. Ceza Muhakemesi Hukuku bakımından maddi deliller suç eşyası, suç aleti, nesne, iz ve belge olarak ortaya çıkabilmektedir.

Kriminalistik Bilimi bakımından, olay yerinde daha çok izler, silah, patlayıcı cihazlar, maddeler ve materiyaller bulunabilmektedir. Dolaysıyla, maddi delillerin türlerini göz önünde bulundurarak, çalışmamızda izler, silah, patlayıcı cihazlar, maddeler ve materiyaller üzerinde durulacaktır. Çünkü dava konusu olayı belirlemede mahkeme bu delillerden yararlanmaktadır.

[1844] Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 112; Lupinskaya, s. 326.
[1845] Smirnov/Kalinovskiy, s. 202.
[1846] Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 114.
[1847] Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 114, 115; Bkz. Lupinskaya, s. 327; Bkz. Alferov/Grishin/İlyin/Chernyshev, s. 21; Vereshagina, s. 145; Manova/Frantsiforov, s. 56.

VI. MADDİ DELİLLERİ İNCELEYEN KRİMİNALİSTİK BİLİMİ

A. Tanım

Çalışmanın II. Bölümünde Kriminalistik teriminin yerine doktrinde İz Bilimi teriminin kullanılması tercih edilmiştir. Ancak Kırgız doktrininde Türk doktrininden farklı olarak, İz Biliminin yerine Kriminalistik terimi kullanılmaktadır. İz Bilimi teriminin kendisi de Kriminalistiğin bir dalı olan trasoloji için kullanılmaktadır. Trasoloji[1848] terimi Fransızca'dan "la trans"-iz[1849] ve Yunanca'dan "logos"-kelime, öğrenim gibi iki sözcükten türemektedir. Böylece İz Bilimi her türlü izlerin ortaya çıkış mekanizmalarını inceleyen, suçun aydınlatılması ve önlenmesi, izlerin toplanıp incelenmesi için araçları ve yöntemleri geliştiren Kriminalistiğin bir dalı olarak karşımıza çıkmaktadır[1850]. Böylece çalışmanın bu bölümünde Kırgız Ceza Muhakemesi Hukukunda kalıplaşmış olan Kriminalistik terimi kullanılacaktır.

Kriminalistik, Ceza Muhakemesi Hukuku, Ceza Hukuku, İdari Hukuku, Ceza İnfaz Hukuku, Felsefe, Etik, Mantık, Psikoloji[1851], Kriminoloji[1852], Biyoloji[1853], Adli Psikiyatri, Adli Tıp[1854] ile ilişkisi olan bir bilimdir[1855]. Kendi içinde: genel teorilerden; kriminalistik tekniklerden, kriminalistik taktiklerden ve kriminalistik yöntemlerden oluşmaktadır. Kriminalistiğin konusunu: "suç mekanizması";[1856] "suç bilgileri"; "delilleri toplama, inceleme, değerlendirme ve kullanma düzeni"; suçların aydınlatılması, incelenmesi ve önlenmesi için geliştirilmiş kriminalistik araçlar ve yöntemler oluşturmaktadır[1857].

1848 Ayrıntılı bilgi için bkz. Salnikov V.P./Vozgrin İ.A./Sotnikov K.İ., Kriminalistika. Uchebnoe Naglyadnoe Posobie. Moskva 2004, s. 18, 20.

1849 Rossinskaya, E.R., Kriminalistika, Voprosy i Otvety. Moskva 1999, s. 37.

1850 Agafanov V.V./Filippov A.G., Kriminalistika, 5-e İzdanie, İspravlennoe. Moskva, İzdatelstvo Yurayt, 2011, s. 27; Bkz. İshenko E.P./Toporkov A.A., Kriminalistika. İzdanie Vtoroe, İspravlennoe i Dopolnennoe, Moskva 2006, s. 153.

1851 Burtseva E.V./Rak İ.P./Seleznev A.V./Sysoev E.V., Kriminalistika, Chast I. Obshaya Teoriya Kriminalistiki i Kriminalisticheskaya Tehnika, TGTU 2006, s. 7.

1852 Zelenskiy V.D./Meretukov G.M., Kriminalistika, Sankt-Peterburg. İzdatelstvo Yuridicheskiy Tsentr, 2015, s. 19.

1853 Savelev M.V./Smushkin A.B., Kriminalistika, İzdatelskiy Dom Dashkov i K, 2009, s. 10.

1854 Yablokov, N.P., Kriminalistika, 3-e İzdanie, Moskva 2005, s. 31.

1855 Ayrıntılı bilgi için bkz. Salnikov/Vozgrin/Sotnikov, s. 7.

1856 Gadelshin R.İ./Kuznetsov V.K., Kriminalistika, Moskva 2016, s. 7.

1857 Balashov D.N./Balashov N.M./Malikov S.V., Kriminalistika. Moskva, İnfra-M, 2005, s. 3, 4; Bkz. Rossinskaya, s. 6, 7; Agafanov V.V./Filippov A.G., Kriminalistika, Polniy Kurs, Chast 1, Moskva 2018, s. 8.

Kriminalistiğin genel[1858], özel[1859] ve belirli amaçları vardır. Kriminalistiğin genel amacı: suçla mücadelede kendi teknik araçlarıyla ve yöntemleriyle[1860] hukuku koruma organlarına[1861] katkıda bulunmaktır[1862]. Özel amacı: yeni ve var olan kriminalistik teknik araçları ve yöntemleri ile[1863] suçun önlenmesi için kriminalistik teknik araçları ve yöntemlerini geliştirmektir. Ayrıca yurt dışı kriminalistik teknik araçların ve yöntemlerin kullanımını ve uygulamalarını öğrenmektir. Belirli amacı ise Kriminalistik biliminin yapısını geliştirmektir[1864].

B. Kriminalistiğin Kırgız Hukukunda Gelişimi

Kırgız Hukukunda Kriminalistiğin gelişmesi Sovyetler Birliği döneminde başlamıştır. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrası Kriminalistikle ilgili tüm eğitimler ve kaynaklar, Rus kriminalistiğinden ve çalışanlarından alınmıştır.

Kriminalistik biliminin gelişmesine katkı sağlayan ilk ünlü Rus yazarlarından Burinskiy E.F., Tregubov S.N., Brazol B.L.,[1865] Yakimov İ.N ve Gromov V.İ olmuştur. Daha sonra Potapov S.M., Golunskiy S.S., Vinberg A.İ., Sokolovskiy Z.M., Lisiçenko V.İ., Gonçarenko M.V., Saltevskiy M.B., Gramoviç G.İ., Sorokotyagin İ.N., Levi A.A., Şlyahov A.V., Vinberg A.İ., Malahovskaya N.T., Koruhov Yu.G., Aliev İ.A., Rossiyskaya E.R., Averyanova T.V., Bıçkov S.F., Gerasimov İ.F., Drapkin L.Ya., Bayev O.Ya., Savelyev A.V.,[1866] Belkin R.S., Bıhoskiy İ.E., İşenko E.P., Zelenskiy V.D., Zinin A.M., Komissarov V.İ., Obraztsov V.A., Skorçenko P.T., Selivanov V.A., Yablokov N.P. ve diğerleri "kriminalistik", "kriminalistik teknikler ve yöntemler", "olay yeri incelemesi" gibi konularda yoğun

---

1858 Muhin G.H., Kriminalistika, Minsk 2004, s. 9.

1859 Savelev/Smushkin, s. 8.

1860 Eksarhopulo A. A., Kriminalistika v Shemah. 2-İzdanie, İspravlennoei Dopolnennoe, Moskva 2019, s. 22.

1861 Hukuk Koruma Organları devlet organlarıdır. Temel fonksiyonu hukuk düzenini, kanunları, insan hak ve özgürlüklerini korumak ve suçla mücadele etmektir. Dodonov/Ermakov/Krylova, s. 419; Bunlar, iç işleri alanında, ekonomik suçlarla mücadele alanında, ceza infaz alanında, gümrük alanında, ulusal güvenlik alanında ve kanunların denetiminin yerine getirilmesi alanında yetkili devlet organlarıdır. Zakon Kyrgyzskoy Respubliki, O Prohojdenii Slujby v Pravoohranitelhyh Organah Kyrgyzskoy Respubliki, ot 25 iyulya 2019 goda, №102.

1862 Sokolov A.F., Kriminalistika. Uchebno-Metodicheskoe Posobie. Yaroslavl 2017, s. 5.

1863 Gadelshin/Kuznetsov, s. 12.

1864 Ancak bu amaç geçicidir. Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 9; Rossinskaya, s. 8; Bkz. İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 3, 4.

1865 Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 8; Bkz. Zelenskiy/Meretukov, s. 35-37.

1866 Averyanova T.V./Belkin R.S./Koruhov Yu.G./Rossiyskaya E.R., Kriminalistika, Moskva, İzdatelstvo NORMA 2000, s. 21-47.

çalışmaları yürütmüştür. Bugüne kadar kriminalistik bilimi bu yazarların kitaplarından okutulmaktadır. Kırgızistan'da Kriminalistik alanında çalışmaları yürüten yazarlar pek azdır. Kırgız kriminalistiğinin gelişmesine ve okutulmasına katkı sağlayan yazarların İsaeva K.A. ve Kim O.D.[1867] olduğu söylenebilir.

C. Kriminalistik Ekspertiz Kurumları

Rusya'da ilk Kriminalistik Ekspertiz Kurumu laboratuar olarak 1889 yılında çalışmaya başlamıştır. II. Dünya Savaşı sonrası 1950'li yıllarda Bakü'de (Azerbaycan), Vilnius'te (Litvanya), Taşkent'te (Özbekistan) ve Alma-Ata'da (Kazakistan) Bilimsel Araştırma Enstitüleri açılmıştır. Diğer Sovyetler Birliği ülkelerinde Kriminalistik Ekspertiz Kurumları laboratuvar olarak faaliyet yürütmüştür[1868].

Kırgızsitan'da Kriminalistik Ekspertiz Kurumu etkin olarak İç İşleri Bakanlığı'nda, Adli Tıp Ekspertizler Devlet Büroları'nda[1869], Adalet Bakanlığı'nda ve İç İşleri Genel Müdürlüğü'nde faaliyet göstermektedir. Kriminalistik Ekspertiz Kurumları bilimsel ve teknik açıdan modern laboratuvarlarla donatılmış ve bu kurumlar yoğun inceleme faaliyetini yürütmektedirler. Kırgızistan'da ilk Kriminalistik Laboratuvar İç İşleri Bakanlığı altında 1924 yılında kurulmuştur. Bugün ise Kriminalistik Ekspertiz Merkezi (ЭКЦ) adı altında faaliyet göstermektedir. Ayrıca Adalet Bakanlığı'na bağlı Devlet Adli Ekspertiz Hizmetinde (ГСЭС) el yazısı, belge, fotoğraf yüz portresi, foto teknik, trasoloji, balistik, materyal, nesne ve bunların ürünleri, biyoloji, oto tekniği, yangın, patlama, muhasebe, mal, inşaat tekniği alanlarında adli ekspertiz faaliyetleri yapılmaktadır[1870].

Kriminalistik Ekspertiz Kurumlarında personellerin çoğu daktiloskopist (parmak izi tanımlama uzmanı), trasologist (parmaktan başka izleri inceleyen uzman (örneğin ayak, ayakkabı, diş, araç, suç aleti), balist (silah incelemelerini yapan uzman), el yazısını inceleyen uzman, belgeleri inceleyen uzman, fotoportreyi (resim)

[1867] Akhmatalieva G., Kriminalisticheskaya Tehnika i Formy ee İspolzovanya pri Rassledovanii Prestupleniy (Kriminalisticheskaya Tehnika). Magisterskaya Dissertatsiya, Kyrgyzskiy Natsionalniy Universitet im. J. Balasagyna, Bishkek 2013, s. 6.

[1868] Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 47, 48.

[1869] Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 111.

[1870] Akhmatalieva, Kriminalisticheskaya Tehnika, s. 78;
İnstruktsiya o Proizvodstve Sudebnyh Ekspertiz v Gosudarstvennom Tsentre Sudebnyh Ekspertiz pri Ministerstve Yustitsii KR (Sudebnyh Ekspertiz). Bishkek 2000, s. 20-67.

inceleyen uzman, fizikçi, kimyager, oto teknisyeni, yangın tekniklerini inceleyen uzmanlardan oluşmaktadır[1871].

VII. MADDİ DELİLLER

A. İzler

1. Genel Olarak

Yukarıda belirtildiği gibi İz Bilimi izler hakkında inceleme yapan bir bilimdir[1872]. Kriminalistiğin alt dalıdır[1873]. İzler olay yerinde kalan[1874] ve suçun aydınlatılması için önemli olabilecek maddi delillerdir. İzler mekanik oluşumuna göre:1) hacimli[1875] ve yüzeysel izlere, 2) istatistik ve dinamik izlere[1876], 3) lokal ve periferik izlere ayrılmaktadır[1877]. Hacimli izler, izlerin üç boyutta oluştuğu izlerdir (genişlik, derinlik ve uzunluk) (örneğin, plastisin üzerinde parmak izi, toprak yüzeyinde ayakkabı izi, bıçak izi vb[1878]). Yüzeysel izler kendi içinde, katmanlaşmış izler, soyulmuş izler (örneğin kan veya boya ile kirlenmiş ayakkabı izi veya ayakkabıdan soyulmuş kan veya boya parçacıkları) ve renksiz izlere ayrılmaktadır. Renksiz izler ise kendi içinde görünür, az görünür ve görünmez izler olarak ayrılmaktadır. İstatistik izler, noktalar halinde oluşmuş izlerdir (örneğin, duran kişinin ayakkabı izi[1879]). Dinamik izler[1880] kayma sonucu oluşmuş izlerdir[1881] (örneğin sürtünme, kayma ve kesme izleri[1882]). Lokal izler, bir temasın sonucunda nesnenin yüzeyinde oluşmuş izlerdir (örneğin, pencere camında el izi, asfalt üzerinde

---

1871 Skorchenko P.T., Kriminalistika, Tehniko-Kriminalisticheskoe Obespechenie Rassledovaniya Prestupleniy. Bylina, Moskva 1999, s. 119.

1872 Bkz. Yablokov, s. 234, 237; Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 21.

1873 Balashov/Balashov/Malikov, s. 54.

1874 Bkz. Mishin A.V., Sudebnaya Ekspertiza v Dosudebnom Proizvodstve po Ugolovnomu Delu. UchebnoePosobie. Kazanskiy Federalniy Universitet 2017, s. 91.

1875 Martynenko, A.Ya., Osnovy Kriminalistiki. Uchebno-Metodicheskiy Kompleks. Minsk 2010, s. 16; Zelenskiy/Meretukov, s. 150.

1876 Rossinskaya, s. 38; Bkz. Gerasimov İ.F./ Drapkin L.Ya., Kriminalistika, Moskva 2000, s. 67; Bkz. Obraztsov V.A., Kriminalistika, Moskva 1997, s. 134.

1877 Bilgi için bkz. Maylis N.P., Trasologiya i Trasologicheskaya Ekspertiza. Kurs Lektsiy. Moskva 2015, s. 23.

1878 Yablokov, s. 239, 240.

1879 Savelev/Smushkin, s. 37; Bkz. Obraztsov, s. 134.

1880 Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 22.

1881 Obraztsov, s. 134; Demin K. E., Kriminalisticheskaya Tehnika, Moskva 2017, s. 82, 83.

1882 Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 22; İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 153, 154; Bkz. Yablokov, s. 238, 240.

ayakkabı izi). Periferik izler, temas olmadan nesnenin etrafında oluşmuş izlerdir (örneğin duvarda asılı resmin etrafında güneşten yanmış duvar kâğıdı)[1883].

İz Biliminde izler[1884]: insan izleri (antroposkopiya-insan izlerini inceleyen bilim dalı)[1885]; alet izleri (mehanoskopiya-alet izlerini inceleyen bilim dalı)[1886]; oto izleri[1887], koku izleri; giysi izleri[1888], biyolojik izler ve mikro objelerden[1889] oluşmaktadır.

İnsan izleri, el izi (parmak ve avuç izi); ayak (çoraplı ayak izi, çıplak ayak izi) ve ayakkabı izleri; diş izleri, dudak [1890], baş ve diğer vücut kısımların izlerinden oluşmaktadır. Bu tür izlerin aracılığıyla kişinin kimliklendirilmesi yapılmakta, kişinin anatomik, fizyolojik, fonksiyonel ve dinamik nitelikleri tespit edilmektedir (örneğin cinsi, yaşı, mesleki becerileri vb). İzler aracılığıyla suçun işlendiği zaman, suça katılan kişilerin sayısı, aracın hareket yönü de belirlenebilmektedir.

İzler nesnelerde, failin ve mağdurun üzerinde bulunabilmektedir (örneğin kıl, kan, sperm, lif, diş izleri, tükürük izleri, metal parçacıkları, boya parçacıkları). İzler sıvı, katı, gaz, biyolojik, bitkisel, kimyasal ve parçacık şeklinde olabilmektedir[1891].

2. İnsan İzleri

a. El İzi

(1) Genel Olarak

Olay yerinde sık rastlanan izler el izidir. El izi parmak izinden ve avuç izinden oluşmaktadır[1892]. Pamak ve avuç izi papil hatlardan oluşan bireysel izdir. Bu özelliğiyle kişinin kimliği tespit edilmekte ve İz Biliminde önemli rol almaktadır[1893].

1883 Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 22; Savelev/Smushkin, s. 37; Rossinskaya, s. 38, 39.
1884 Ayrıntılı bilgi için bkz. Salnikov/Vozgrin/Sotnikov, s. 20.
1885 Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 22; Gerasimov/ Drapkin, s. 68.
1886 Bkz. Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 27; Bkz. Karlov V.Ya., Kriminalistika. Tezaurus-Slovar Shemy. Alfa-Press 2011, s. 24.
1887 Koldin V.Ya., Veshestvenniye Dokazatelstva. İnformatsionnye Tehnologii Protsesualnogo Dokazyvaniya. Moskva 2002, 53.
1888 Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 28, 29.
1889 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 266; Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 22.
1890 Dvorkin A. İ., Osmotr Mesta Proisshestviya. Prakticheskoe Posobie. Moskva 2001, s. 68-73; Obraztsov, s. 143, 144.
1891 Yablokov, s. 231, 234; Bkz. Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 21.
1892 Martynenko, s. 16.
1893 Balashov/Balashov/Malikov, s. 58.

Papil hatları el yüzeyinde yer alan kabartma hatlardır. Parmak izlerini ve parmakta bulunan papil hatlarını inceleyen bilim[1894] Daktiloskopidir[1895].

Parmakta papil hatlar parmak uçunda yer almaktadır. Bu hatlar[1896] bireysel[1897], kalıcı[1898] ve yenilenebilirdir[1899]. Papil hatları, insanın doğum öncesi döneminde oluşup[1900], yaşam boyunca değişmeden kalmaktadır[1901]. Sadece boyutları değişebilmektedir. Tek yumurta ikizlerinde bile papil hatlar birbirinden farklıdır[1902]. Hatta kesilen veya yanan parmakta papil hatları eski halini yeniden kazanabilmektedir. Bu kalıcılığıyla, papil hatları trasolojinin en önemli özelliğini teşkil etmektedir. Ancak dermis (alt deri tabakası)[1903] hasar görmüşse, papil hatları yenilenememektedir. Yani eski haline gelememektedir. Hasar görmüş yerlerde, yara izi oluşmaktadır[1904].

Parmakta papil hatları nitelikleri bakımından genel ve özel detaylara ayrılmaktadır. Genel nitelikteki papil hatları, yay, ilmik ve kıvrım şeklindedir[1905]. Özel nitelikteki papil hatları; başlangıç ve bitiş hatları, hatların birleşmeleri ve ayrılışları, hattın kopmaları, "çengeller", "küçük köprüler", "gözler", hat noktaları, kavisli hatlar, hat araları ve ince hatlardan oluşmaktadır[1906].

Avuçta papil hatları avucun deri yüzeyinde yer almaktadır. Avuçta bu hatlar düzdür. Ancak belli aralıklarla bükülmektedir. Sonuçta karmaşık çeşitli desenler

---

1894 Zelenskiy/Meretukov, s. 154.

1895 Daktiloskopi Yunanca'dan daktylos-parmak, skopeo-bakmak sözlerinden türemektedir. Bkz. Rossinskaya, Kriminalistika, s. 38; Demin, s. 86.

1896 Bilgi için bkz. Balashov/Balashov/Malikov, s. 59, 60.

1897 Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 22; Yakimov İ.N., Kriminalistika. Rukovodstvo po Ugolovnoy Tehnike i Taktike. Moskva 2003, s. 52.

1898 Martynenko, s. 24; Zelenskiy/Meretukov, s. 150.

1899 Rossinskaya, s. 39.

1900 Kudinova N.S., Kriminalistika: Osnovy Sovremennoy Daktiloskopii. Uchebnoe Posobie (Kriminalistika). Saratov 2018, s. 12.

1901 Gerasimov/Drapkin, s. 68; Savelev/Smushkin, s. 38; Obraztsov, s. 137.

1902 Zelenskiy/Meretukov, s. 155; Yakimov, s. 52; Obraztsov, s. 136.

1903 Balashov/Balashov/Malikov, s. 59; Kudinova, s. 8,9; Obraztsov, s. 136.

1904 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 230; İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 159; Bkz. Yablokov, s. 243-245; Gerasimov/Drapkin, s. 68; Savelev/Smushkin, s. 38; Yakimov, s. 52.

1905 Bkz. Martynenko, s. 17, 18, 19; Zelenskiy/Meretukov, s. 156; Rossinskaya, s. 40; Gerasimov/Drapkin, s. 68; Savelev/Smushkin, s. 38; Moiseev T.O., Kompleksnoe Kriminalisticheskoe İssledovanie Potojirovyh Sledov Cheloveka, Moskva 2000, s. 13; Kudinova, s. 29; Yakimov, s. 54-60; Dvorkin, s. 30, 31; Salnikov/Vozgrin/Sotnikov, s. 23; Obraztsov, s. 137.

1906 Ayrıntılı bilgi için bkz. Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 230-232; Bkz. İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 160, 161; Bkz. Yablokov, s. 245; Bkz. Balashov/Balashov/Malikov, 62,63,65; Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 22, 23.

oluşmaktadır. Avucun deri yüzeyinde papil hatlardan başka, fleksörlü (etrafını dolaşan) hatlar, kırışıklar ve ter gözenekleri de bulunmaktadır. Fleksörlü hatlar avucun en büyük unsurlarıdır. Kırışıklar deride kalıcı unsurlar değildir. Derideki elastikiyetin değişikliğiyle ortaya çıkmakta veya kaybolmaktadır. Ter gözenekleri, deri yüzeyinin en küçük unsurlarıdır. Bunlar papil hatlarında yer alarak, ter bezlerini çıkarmaktadırlar[1907]. Bazen avucun yüzeyinde yara izi de bulunabilmektedir[1908]. Bunun aracılığıyla kişinin kimliklendirilmesi de yapılabilmektedir. Kriminalistikte avuç yüzeyinin incelenmesi[1909] palmoskopi olarak adlandırılmaktadır[1910].

(2) İzlerin Tespit Edilmesi

Olay yerinde parmak veya avuç izleri, kapı üzerinde[1911], kasa üzerinde, ışık anahtarlarda, araba direksiyonu simidinde, camda, fayansta, cilalı mobilyalarda ve diğer nesneler üzerinde kalabilmektedir. Bu izler kanlı, boyalı veya tozlu şeklinde olabilmektedir[1912].

Olay yerinde görünmeyen izlerin tespit edilmesinde ışık yöntemi (aydınlatma)[1913] veya el feneri[1914] kullanılmaktadır. Işık kaynağı farklı yönlerden aydınlatılmaktadır. İz görünür hale geldiğinde fotoğraflanmaktadır[1915]. Ancak izlerin bu yöntemle tespit edilmesi mümkün olmazsa, her tür fiziksel ve kimyasal yöntemler kullanılabilmektedir. Buna göre izler çeşitli tozlarla[1916] veya iyot buharıyla tespit edilebilmektedir[1917]. Siyah yüzeyler için beyaz tozlar (örneğin alüminyum, bronz, çinko oksit, kurşun oksit tozlar), beyaz yüzeyler için siyah tozlar (örneğin demir, grafit, bakır oksit tozlar) kullanılmaktadır[1918].

1907 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 230; Zelenskiy/Meretukov, s. 154.
1908 Volkov V.N./Datiy A.V., Sudebnaya Meditsina. Moskva 2000, s. 194-196.
1909 Yablokov, s. 241, 242.
1910 Balashov/Balashov/Malikov, s. 62.
1911 Yablokov, s. 249.
1912 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 233; Bkz. İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 167; Bkz. Balashov/Balashov/Malikov, s. 66.
1913 Bkz. İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 59; Bkz. Yablokov, s. 249.
1914 Sedova, G.A./Eksarhopulo A.A., Vvedenie v Kriminalistiku i ee Teoreticheskie Osnovy. İzdatelstvo Lan 2001, s. 91.
1915 Bilgi için bkz. Dvorkin, s. 12.
1916 Zelenskiy/Meretukov, s. 121; Savelev/Smushkin, s. 27; Kudinova, s. 19.
1917 Yablokov, s. 249; Rossinskaya, s. 41; Gerasimov/Drapkin, s. 68; Savelev/Smushkin, s. 40; Dvorkin, s. 35.
1918 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 234; Bkz. Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 32; Rossinskaya, s. 41.

Camda, porselende, plastik maddelerde, cilalı ve boyanmış yüzeylerde veya polietilen bandında kalan yağlı parmak izleri renkli manyetik tozlarla (örneğn Sapfir[1919], Topaz[1920], Rubin[1921], Malahit[1922] tozları) veya demir tozlarıyla tespit edilebilmektedir (örneğin PMD-6, PMD-ç, PMLD-s, PD-b, PD-g[1923], PMD-K, PMD-B türlerindeki tozlar[1924]).

Tozlar yüzeylere yumuşak[1925], düz ve doğal fırçayla uygulanmaktadır (örneğin, sincapın doğal kılından yapılmış fırça). Fazla tozlar dikkatlice kaldırılmaktadır. Demir tozlar yüzeylere manyetik fırçayla[1926] uygulanmaktadır. İzler görünebilir hale geldiğinde, yapışkan daktiloskopik banda (parmak izi bandı)[1927] geçirilmektedir (siyah veya beyaz bantlar). İzi almak için, bandın yapışkan yüzeyi ize bastırılmaktadır[1928].

Çok renkli yüzeylerde izlerin tespit edilmesi için izin bulunduğu yüzeye lüminesan tozlar (ışıldayan tozlar)[1929] sürülüp, ultraviyole (UV) ışınları altında incelenmektedir. Lüminesan tozları silisik sodyum, nişasta, çinko sülfürü ve kristal kafurdan hazırlanmaktadır[1930]. Uygulamada lüminesan tozlarının MMDL-S gibi türü bulunmaktadır[1931].

Az görünür izler taşınabilir nesnelerde bulunduğu takdirde (örneğin şişede, bardakta, cam parçalarında, bıçakta) herhangi toz uygulanmadan usulune uygun olarak paketlenip, laboratuvara gönderilmektedir[1932].

Kağıt üzerinde görünmez parmak izlerini veya avuç izlerini tespit etmek için iyot buharı[1933] kullanılmaktadır. İyot izin üzerine uygulanarak bekletilmektedir. İyot

---

1919 Vander M.B., Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy. Sankt-Peterburg 2002, s. 15.
1920 Sedova/Eksarhopulo, s. 92; Bkz. Balashov/Balashov/Malikov, s. 68.
1921 Zelenskiy/Meretukov, s. 157; Gerasimov/Drapkin, s. 68.
1922 Dvorkin, s. 38.
1923 Dvorkin, s. 38; Skorchenko, s. 53.
1924 Sedova/Eksarhopulo, s. 92.
1925 Yablokov, s. 249; Martynenko, s. 24; Gerasimov/Drapkin, s. 68.
1926 Dvorkin, s. 37.
1927 Moiseev, s. 54.
1928 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 234; Bkz. İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 167, 168; Sedova/Eksarhopulo, s. 92.
1929 Sedova/Eksarhopulo, s. 92.
1930 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 167, 168.
1931 Sedova/Eksarhopulo, s. 92.
1932 Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 33.
1933 Bkz. Balashov/Balashov/Malikov, s. 68; Zelenskiy/Meretukov, s. 157, 158.

buharlaştıkça, izler görünür hale gelip, daha sonra fotoğraflanmaktadır[1934]. Görünür hale gelen parmak izlerin kalıbı, K veya U silikon macunuyla alınmaktadır[1935]. Uygulamada çeşitli kalıp malzemeleri vardır. Örneğin, hacimli el izlerinin kalıbını almak için SKTN[1936], sielast[1937], alçıtaşı[1938], kompaund K-18[1939], "K" silikon macunu[1940], U-4 polimeri[1941], KLT-30 markasındaki silikon macunu ve VGO, VGO-4, Kopiya-1, Kopiya-2[1942] çeşidindeki kalıp alma malzemeleri kullanılmaktadır.

Uygulamada görünmez izler, titanyum oksit, kobalt oksit[1943], gümüş nitratın alkol çözeltisi[1944], ninhidrin çözeltisi[1945] veya asetonda alloxan[1946] gibi kimyasal maddelerle de tespit edilebilmektedir[1947]. Kimyasal maddeler yüzeye pulvarizatorun (püskürteç) yardımıyla püskürtülmektedir veya pamuklu çubukla uygulanmaktadır[1948]. Teknik araçlardan karşılaştırmalı mikroskop yöntemi kullanılmaktadır[1949] (örneğin MİS-10, MS-51[1950], MSK-1, MSK-2[1951] çeşidinde mikroskoplar).

Olay yerinde parmak izlerinin (az görünür, yağlanmış, katmanlaşmış) tespit edilmesi için Papillon adlı video bilgisayar kiti de kullanılmaktadır[1952]. Son zamanlarda yurt dışında kağıt üzerinde parmak veya avuç izlerinin tespit edilmesi için "ısı etkisi yöntemi" kullanılmaya başlanmıştır[1953]. Sony firması tarafından da parmaktaki papil hatların incelenmesi için Morfia teknolojisi üretilmiştir[1954].

1934 Zelenskiy/Meretukov, s. 151.
1935 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 168; Savelev/Smushkin, s. 40.
1936 Düşük molekül ağırlıklı ısıya dayanılkı kauçuk.
1937 Pembe elastik malzeme. 1 ve 2 numaralı iki katalizör varlığında vulkanize edilir. Oda sıcaklığında vulkanizasyon süresi 10-15 dakikadır.
1938 Savelev/Smushkin, s. 27.
1939 Kompaund-termoaktiv ve termoplastik polimer katran.
1940 Silikon macun
1941 Polimer-monomer denilen birçok tekrar eden birimi oluşturan uzun zincirli moleküllerdir. Bkz. Sedova/Eksarhopulo, s. 93.
1942 Balashov/Balashov/Malikov, s. 70.
1943 Sedova/Eksarhopulo, s. 92.
1944 Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 32.
1945 Moiseev, s. 45.
1946 Koldin, s. 55.
1947 Ayrıntılı bilgi için bkz. Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 236.
1948 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 168.
1949 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 279, 280.
1950 Sedova/Eksarhopulo, s. 109.
1951 Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 16.
1952 Sedova/Eksarhopulo, s. 114.
1953 TFD-2 otomatik kompleksi Avusturyalı Adam Dj. Braun, Daniel Sommervil ve diğer bilim adamlarının yöntmeliğinde Foster+Freeman İngiliz firması tarafından üretilmiştir. Bilgi için bkz.

b. Ayak ve Ayakkabı İzleri

(1) Genel Olarak

Kriminalistikte, ayak ve ayakkabı izleri aracılığıyla suçlunun tespit edebilmesive suçluya ilişkin bütün bilgilerin elde edilebilmesi mümkün olabilmektedir[1955]. Bunlar aracılığıyla; kişinin psikofizyolojik özellikleri (cinsi, yaşı, boyu[1956], yürüyüşü, engeli, hastalığı); psikolojik durumu (alkol veya uyuşturucu kullanımı, yorgunluğu); hareketindeki özellikleri (ağır yük taşıması vb.)[1957]; ayakkabı türü (sportif, ofis, iş ayakkabısı); ayakkabı özellikleri; hareketi (yönü, hızı); kimlik tespiti yapılabilmektedir (kişinin veya ayakkabının). Ayak izi, çıplak ayak izi[1958], ayakkabı izi[1959], çoraplı ayak izinden oluşmaktadır[1960].

Ayak veya ayakkabı izleri hem hacimli hem yüzeysel olabilmektedir. Yüzeylerde kalan lekeli veya boyalı ayak veya ayakkabı izleri yüzeysel ayak veya ayakkabı izleridir. Bunlar iyi görünen izlerdir. Çoğunlukla, katı olan zeminlerde (örneğin halı, dağınık kağıt, eşya gibi) ve diğer nesnelerde kalabilmektedir (örneğin sandalye, masa, kanepe, çekmece)[1961]. Hacimli izler kum, toprak, çamur, kar gibi yumuşak zeminlerde kalan ayak veya ayakkabı izleridir. Ayak veya ayakkabı izleri mekanik oluşumuna göre istatistik veya dinamik şekilde de olabilmektedir. İstatistik ayak veya ayakkabı izleri, insan ayakta dururken, yürürken veya koşarken oluşan izlerdir. Dinamik ayak veya ayakkabı izleri ise insan kayarken oluşan izlerdir[1962].

Mahlaev A.M./Smirnov A.A., Vozmojnosti Prakticheskogo Primeneniya Teplovogo Viyavleniya Latentnyh Sledov Ruk na Bumage. Sudebnaya Ekspertiza, Rossiyskiyi Mejdunarodniy Opyt. Materialy IV Mejdunarodnoi Nauchno-Prakticheskoi Konferensii.
Vypusk 4. Volgograd VA MVD Rossii 2018, s. 118-121.

1954 Bkz. Holopov A.V., Novoe v Kriminalistike. Kriminalist. Nauchno-Prakticheskiy Jurnal. №1 (6) 2010, s. 102.

1955 Obraztsov, s. 141, 142; İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 169; Zelenskiy/Meretukov, s. 158; Gerasimov/Drapkin, s. 70; Savelev/Smushkin, s. 41.

1956 Bkz. Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 26; Dvorkin, s. 49.

1957 Yablokov, s. 250; Bkz. Balashov/Balashov/Malikov, s. 72, 73, 84.

1958 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 236; Balashov/Balashov/Malikov, s. 73; Yakimov, s. 117.

1959 Demin, s. 112.

1960 Yablokov, s. 251; Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 34; Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 25; Martynenko, s. 25; Rossinskaya, s. 43.

1961 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 236.

1962 Balashov/Balashov/Malikov, s. 56, 73, 74; Bkz. Obraztsov, s. 139, 140.

(2) İzlerin Tespit Edilmesi

Olay yerinde kalan çıplak ayak izleri[1963], parmak izlerinde kullanılan yöntemlerle tespit edilmektedir. Çıplak ayak izleri için çeşitli tozlar (beyaz ve siyah) ve iyot buharı kullanılmaktadır. Örneğin tozlar aracılığıyla ayağın taban ölçüsü[1964], parmakların uzunluğu ve genişliği, tabanın genel şekli, papil hatların genel yapısı, kırışıklıkların var olup olmadığı tespit edilebilmektedir[1965].

Çoraplı ayak izinin tanımlanmasında çorabın özellikleri incelenmektedir. Örneğin, dikişler, iplikler, düzensiz ipler, düğümler, dikişteki hasarlar vb. özellikler değerlendirilmektedir[1966].

Uygulamada aykkabı izlerinin tespit edilmesi için, tabanın[1967] yapısı[1968]; çivi veya vidaların sayısı; ayakkabının markası ve diğer özellikleri incelenmektedir. Ayakkabının bu ve diğer özellikleriyle insanın tahmini boyu ve ayakkabı ölçüsü tespit edilebilmektedir[1969]. Tozlu veya kanlı ayakkabı izlerini tespit etmek için polimer çözeltisi kullanılmaktadır. Polimer çözeltisi izin bulunduğu yüzeye pulvarizatorun (püskürteç) yardımıyla püskürtülerek biraz bekletilmektedir. Çözelti buharlaştıkça yüzeyde ayakabbı izinin elastik bandı oluşmaktadır[1970].

Kişinin kimliğini tespit etmek için, izlerin yolu da incelenmektedir[1971]. İzlerin yoluyla, izlerin bir kadın veya bir erkek tarafından bırakılıp bırakılmadığı belirlenebilmektedir. Bir erkek adımının ortalama uzunluğu 75-78 cm'dir. Kadının ise 5-10 cm. daha kısadır[1972]. İzlerin yolu ile engeli, koltuk değneğinin veya sopanın

---

1963 Bkz. İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 59, 169.
1964 Bkz. Yablokov, s. 251; Balashov/Balashov/Malikov, s. 75.
1965 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 236.
1966 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 237; Agafanov/Filippov, s. 36.
1967 Kitaev E.V., İdentifikatsiya Cheloveka po Sledam Ego Stop na Obuvi. Sudebnaya Ekspertiza, Rossiyskiyi Mejdunarodniy Opyt. Materialy IV Mejdunarodnoy Nauchno-Prakticheskoy Konferensii.
Vypusk 4. Volgograd VA MVD Rossii 2018, s. 78-80; Demin, Kriminalisticheskaya Tehnika, s. 114.
1968 Balashov/Balashov/Malikov, s. 73; Zelenskiy/Meretukov, s. 159; Savelev/Smushkin, s. 42; Dvorkin, s. 50.
1969 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 237, 238; Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 34.
1970 Bkz. Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 34.
1971 Obraztsov, s. 142; Yablokov, s. 251; Balashov/Balashov/Malikov, s. 78,79; Rossinskaya, s. 43; Gerasimov/Drapkin, s. 71; Koldin, s. 56; Demin, s. 113.
1972 Zelenskiy/Meretukov, s. 160; Gerasimov/Drapkin, s. 71; Bkz. Yakimov, s. 119-121.

kullanılıp kullanılmadığı, karanlıkta hareket edilip edilmediği ve diğer hususlar tespit edilebilmektedir. Tüm bu bilgiler, faili bulmak için kullanılmaktadır[1973].

Olay yerinde ayak veya ayakkbı izi tespit edildikten sonra fotoğraflanmaktadır[1974]. Gerekli kurallara göre ölçüsü alınıp, tutanağa kaydedilmektedir. Tutanakta izlerin bulunduğu yer, izlerin türü (yüzeysel vs.) vb. bilgiler yer almaktadır[1975].

Ayak veya ayakkabı izlerin tespit edilmesi için, daktiloskopik bantlar[1976], büyük formatlı yapışkan bantlar ve kalıp malzemeleri de kullanılmaktadır. Hacimli izlerin kalıbını almak için[1977], termoplastik ve sıvı kalıp malzemeleri kullanılmaktadır. Termoplastikte: plastisin, parafin[1978], mum, stens (diş protezi macunu)[1979], eriyebilir metaller yer almaktadır. Sıvı kalıp malzemelerinde: alçıtaşı[1980], sielast[1981], K ve U-1 silikon macunu, lateks[1982], SKTN gibi kalıp malzemeler yer almaktadır[1983]. İzlerin kalıbını almak için perklorvinil aseton çözeltisi ve kauçuk da kullanılabilmektedir[1984]. Tüm kalıp mazlemeleri sıvı, kuru veya karışık şekildedir[1985]. Ayrıca az görünür ayak veya ayakkabı izlerini görünür hale getirmek için, yan ışık[1986] kullanırak izin üzerine karbonil demir daktiloskopik tozu uygulanmaktadır[1987].

1973 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 239; İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 171, 172; Balashov/Balashov/Malikov, s. 83, 84.

1974 Martynenko, s. 25; Yakimov, s. 146; Bilgi için bkz. Dvorkin, s. 12.

1975 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 239; Balashov/Balashov/Malikov, s. 76.

1976 Rossinskaya, s. 28; Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 34.

1977 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 240, 241.

1978 Zelenskiy/Meretukov, s. 122; Savelev/Smushkin, s. 27.

1979 Skorchenko, s. 59.

1980 Zelenskiy/Meretukov, s. 153; Rossinskaya, s. 44; Yakimov, s. 127; Dvorkin, s. 53.

1981 Pembe elastik malzeme. 1 ve 2 numaralı iki katalizör varlığında vulkanize edilir. Oda sıcaklığında vulkanizasyon süresi 10-15 dakikadır.

1982 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 57.

1983 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 240, 241; Balashov/Balashov/Malikov, s. 120; Savelev/Smushkin, s. 43; Gerasimov/Drapkin, s. 72.

1984 Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 35.

1985 Ayrıntılı bilgi için bkz. İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 173; Balashov/Balashov/Malikov, s. 81; Zelenskiy/Meretukov, s. 161; Demin, s. 117, 118.

1986 Bkz. Sysoev E.V./Seleznev A.V./Burtseva E.V./Rak İ.P., Kriminalisticheskoe İssledovanie Materialov, Veshestv i İzdeliy, Tambov 2007, s. 40.

1987 Rossinskaya, s. 44.

Yumuşak malzemelerde bulunan ayakkabı veya ayak izlerini almak için (örneğin kum, tebeşir, çimento, un)[1988], ilk önce iz herhangi bir çözelti ile sabitleştirilmektedir[1989]. İzi sabitleştirmek için, tatlı su, selüloit veya perklorovinil çözeltisi, özel vernikler veya saç spreyi kullanılabilmektedir[1990]. Ayrıca karda ayakkabı izinin kalıbını almak için, kardaki iz (izin erimesini engellemek için) 0° dereceye kadar soğutulmaktadır[1991]. Daha sonra izin üzerine hazır alçı çözeltisi dökülmektedir. Ancak alçı çözeltisi dökülmeden önce, iz diğer nesnelerden arındırılmaktadır (örneğin dal, sigara izmariti vb)[1992]. İzin etrafına bir bariyer oluşturulup, alçı karton veya metal çerçevenin içine dökülmektedir. 20-25 dakika bekletildikten sonra kalıp çıkarılarak, dikkatlice su ile yıkanmaktadır. Kalıbın sonuna, kalıbın nerede, ne zaman, kim tarafından yapıldığını gösteren bir bilgi etiketi yapıştırılıp, incelenmek için laboratuvara gönderilmektedir. Çıplak ayak izini incelemek için laboratuvara, çıplak ayak izin fotoğrafı veya onun kalıbı gönderilmektedir. Ayakkabı izini incelemek için, önce alınmış (olay yerinden) ayakkabı izinin kalıbı ve şüpheliden alınan ayakkabının kendisi gönderilmektedir[1993]. Topraklardan izlerin alınması için sentetik reçine de kullanılmaktadır[1994].

Olay yerinde ayakkabının kalıbını almak için Freon-12 sıvı gazlı balon da kullanılmaktadır. Sıvı gaz izin üzerine püskürtülerek, biraz bekletilip izin sert kalıbı alınmaktadır[1995]. Sıvı gaz balonu oto izlerinin ve yumuşak zeminlerde bulunan nesnelerin kalıbının elde edilmesi için de kullanılmaktadır[1996]. Alınan tüm kalıplar usulune uygun olarak kutulara konularak incelenmek için laboratuvara gönderilmektedir[1997].

1988 Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 35;Balashov/Balashov/Malikov, s. 123; Savelev/Smushkin, s. 43.
1989 Gerasimov/Drapkin, s. 72.
1990 Dvorkin, s. 53.
1991 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 240, 241.
1992 Zelenskiy/Meretukov, s. 161; Gerasimov/Drapkin, s. 72.
1993 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 240, 241.
1994 Sedova/Eksarhopulo, s. 93.
1995 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 57.
1996 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 57.
1997 Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 36.

c. Diş İzleri

(1) Genel Olarak

Diş izlerigenel olarak, gıdalarda[1998] (örneğin peynir, çikolata, meyve), nesnelerde[1999] (örneğin şişenin metal kapakları) ve vücutta (fail, mağdur) kalmaktadırlar[2000]. Diş izleri ile kişinin kimlik tespiti yapılmaktadır[2001]. Isırık izleri ile, dişlerin özellikleri öğrenilmektedir (örneğin, sağ ve sol dişlerin dental sıraları, dişler arasındaki mesafe, diş sayısı, şekli, konumu, boyutu, protezin veya dolgunun var olup olmadığı vs)[2002].

Diş izlerinde diş protezleri de yer almaktadır. Kişinin kimlik tespitinin yapılması için, önce diş protezleri, daha sonra diş protezlerini giyen kişinin tanımlanması yapılmaktadır. Normal olarak bir kişinin üst ve ast çenelerinde simetrik olarak on altı dişi vardır (üst çenede 16, ast çenede 16)[2003].

(2) İzlerin Tespit Edilmesi

Olay yerinde tespit edilen diş izleri fotoğraflanıp, tutanağa kaydedilmektedir[2004]. Tutanakta diş izlerinin nerede bulunduğu, türü, sayısı, genel ve özel nitelikleri belirtilmektedir. Vücutta kalan diş izlerini tespit etmek için[2005], büyük ölçekli fotoğraf ve kalıp alma[2006] yöntemi kullanılmaktadır (örneğin alçıtaşı[2007], polimer malzemesi, K silikon macnunu[2008], Sielast-69, Silika-dent ve Stomafleks[2009] gibi macnunlar[2010]). İncelemede, olay yerinden elde edilen diş izleri şüphelinin diş izleriyle karşılaştırılmaktadır. Deneysel olarak şüpheli kişilerin diş izlerinden kalıp alınmaktadır. Kalıp almak için, krem peynir, saf mum ve diş protezi teknolojisinde

---

1998 Obraztsov, s. 144; Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 33.
1999 Rossinskaya, s. 45; Demin, s. 108.
2000 Savelev/Smushkin, s. 43; Obraztsov, s. 360; Bkz. Tagaev N.N., Sudebnaya Meditsina, Harkov 2003, s. 426; Yakimov, s. 137-139.
2001 Yablokov, s. 253; Balashov/Balashov/Malikov, s. 87, 88; Buromskiy İ.V/Klevno V.A/Pashinyan G.A., Sudebno-Meditsinskaya Ekspertiza. Terminy i Ponyatiya. Moskva 2006, s. 83.
2002 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 242; Bkz. Obraztsov, s. 144, 145.
2003 Demin, s. 107, 108.
2004 Balashov/Balashov/Malikov, s. 90.
2005 Demin, s. 108.
2006 Yablokov, s. 253.
2007 Rossinskaya, s. 45; Savelev/Smushkin, s. 27; Yakimov, s. 139.
2008 Zelenskiy/Meretukov, s. 122.
2009 Zelenskiy/Meretukov, s. 111.
2010 Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 33.

kullanılan plastiklerlerden yararlanılmaktadır. Bu işlemlerin yapılması için diş hekimi veya protez teknisyeni davet edilmektedir. Böylece, inceleme diş hekimi veya protez teknisyeni tarafından yürütülmektedir[2011].

Diş izleri çikolata, tereyağı veya margarin gibi eriyebilecek nesneler üzerinde bulunduğu takdirde, laboratuvara gönderilmeden önce soğutulmaktadır veya dondurulmaktadır. Diş izlerinin bazı meyvelerde (örneğin elma, armut vb.) veya sebzelerde (örneğin turp, salgam, salatalıklar vb.) bulunduğu takdirde, bunların çürümesini veya kurumasını önlemek için laboratuvara gönderilmeden önce birkaç kez buruşuk kağıda sarılarak, su ile veya formalin çözeltisi[2012] ile cam kavanozuna konulmaktadır. Bu yöntem meyvelerdeki veya sebzelerdeki izlerin 10-12 saat boyu korumasını sağlamaktadır[2013].

Ölü kişilerin bedeninde bulunan diş izleri önce fotoğraflanıp[2014], daha sonra cilt bölgesiyle birlikte alınmaktadır. Alınan izler adli tıp eksperi tarafından incelenmektedir. Bu incelemeyle diş izlerinin kimliklendirilmesi[2015] yani kime ait olup olmadığı tespit edilmektedir[2016].

Olay yerinde insana ait diğer izler de kalabilmektedir. Bunlar papil hatları olmayan kulak izi [2017], diz izi, dirsek izi[2018], dudak izi[2019], burun izi[2020] ve alın izidir[2021]. Ayrıca dudak, burun[2022] ve alın izleri, sert bir cisimle temas sonucu oluşmaktadırlar. Özellikle cam, vitrin, cam duvarı veya kapıda bulunmaktadırlar. Bunların fotoğrafı alndıktan sonra, parmak izinde kullanılan yöntemlerle elde edilmesi sağlanmaktadır[2023].

2011 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 242; Bkz. Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 34.
2012 Rossinskaya, s. 45.
2013 Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 33; Bkz. Balashov/Balashov/Malikov, s. 90.
2014 Koldin, s. 57.
2015 Bkz. Demin, s. 109, 110.
2016 Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 33; Balashov/Balashov/Malikov, s. 90; Rossinskaya, s. 45.
2017 Holopov A.V., V Pomosh Kriminalistu. Kriminalist. Nauchno-Prakticheskiy Jurnal. №27(10) 2010, s. 108.
2018 Yablokov, s. 253.
2019 Rossinskaya, s. 45; Savelev/Smushkin, s. 43; Kryukov V.N., Sudebnaya Meditsina, Moskva 1999, s. 426.
2020 Yablokov, s. 253.
2021 Obraztsov, s. 146.
2022 Demin, s. 102.
2023 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 242.

3. Alet İzleri

a. Genel Olarak

Alet izleri[2024] hırsızlık olayında, kapalı alana girmek amacıyla[2025] (örneğin oda, dolap, kasa) kilitli cihazların[2026], duvarın, tavanın, zeminin, pencerenin kırılması sonucu oluşmaktadır. Kriminalistikte suç aletleri üç gruba ayrılmaktadır. Bunlar: özel olarak tasarlanmış aletler[2027] (örneğin, "uistiti", "fomka", "balerina", "gusinaya lapa"[2028]); genel teknik kullanıma sahip aletler (örneğin metal kesiciler); olay yerinde tesadüfen bulunan aletler[2029] (örneğin demir şeridi, metal çubuk, su borusu parçası). Suç aletleri etki yöntemine göre, mekanik ve termal şeklinde de sınıflandırılmaktadır. Birinci grupta (mekanik): bıçak, makas, camkesici, kıskaç, balta, keski, levye, eğe, testere, matkap, burgu yer almaktadır. İkinci grupta (termal): metali kesmek için ve metal kaynağı için gazlı ve elektrikli cihazlar yer almaktadır[2030].

Alet izleri, baskı[2031], kayma ve kesme sonucunda oluşmaktadır[2032]. Bunlar, kapıda, kasanın duvarında, kilit üzerinde, kilit kolunda, tuğla veya ahşap duvarda, pencere çerçevesi üzerinde, tavan ve yerde bulunabilmektedir. Alet izleri, failin giysisinde ve vücudunda da (örneğin pantolonda, ayakkabıda, tırnak altında, kulakta, saçta) bulunabilmektedir[2033].

2024 Mehanoskopi alet izlerini inceleyen Trasolojinin (İz Bilimi) alt dalıdır. Rossinskaya, Kriminalistika, s. 48, 49; Maylis, s. 15.

2025 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 174; Balashov/Balashov/Malikov, s. 93, 94; Zelenskiy/Meretukov, s. 165.

2026 Demin, s. 139, 140.

2027 Yablokov, s. 253; Gerasimov/Drapkin, s. 72.

2028 *Uistiti*-uzun ince uçları var özel kerpetendir. Kilidi açmak için kullanılmaktadır. *Fomka*- bir ucu sivri, diğer ucu düz gelen, kavisili veya düz metal alettir. *Balerina*- metal bariyerleri kesmek için tasarlanmış ve kesici dişleri olan dönen bir alettir. *Gusinaya lapa*-bıçak, destek ve maniveladan oluşan metal alettir. Metal nesneleri açmak için kullanılmakadır (örneğin kapı, dolap, kasa). Bu aletler el yapımı aletlerdir. Hırsızlıkta kullanılmaktadır. Balashov/Balashov/Malikov, s. 96, 97; Zelenskiy/Meretukov, s. 167; Yakimov, s. 159.

2029 Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 27; Savelev/Smushkin, s. 44.

2030 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 245; Bilgi için bkz. Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 37; Balashov/Balashov/Malikov, s. 95, 96.

2031 Yablokov, s. 254.

2032 Balashov/Balashov/Malikov, s. 99, 100; Rossinskaya, s. 49; Obraztsov, s. 146, 150.

2033 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 245, 246.

b. İzlerin Tespit Edilmesi

Olay yerinde bulunan alet izleri fotoğraflandıktan sonra[2034], tutanağa kaydedilmektedir[2035]. Daha sonra incelenmek için laboratuvara gönderilmektedir[2036].

Alet izleri taşınır nesne üzerinde iken, bütünüyle alınması tercih edilmektedir. Ancak bu mümkün olmazsa kalıbı alınmaktadır[2037]. Bu şekilde laboratuvara izin kendisi veya kalıbı, fotoğrafı, şeması ve eskizi, açıklamalı tutanağı ve suç aleti gönderilmektedir[2038]. Olay yerinde alet izlerini tespit etmek için, büyüteç veya optik aletleri kullanılmaktadır[2039].

Alet izlerinin kalıbını almak için alçıtaşı, plastisin[2040], "K-18" ve "U-4-21" silikon macunları[2041], sentetik reçineler, "U-1", "U-4", "K" ve "SKTN" gibi[2042] polimer ve silikon macunlar kullanılmaktadır[2043]. Laboratuvara incelenmek üzere gönderilecek her aletin kalıpları taze kağıda sarılıp, içi yumuşatılmış (örneğin pamuk, köpük vb.) kutuya konulmaktadır. Kutuya da izin bulunduğu yer, türü ve alındığı tarih yazılmaktadır[2044].

4. Oto İzleri

a. Genel Olarak

Trasolojide (İz Bilimi) oto izlerinin birkaç türü bulunmaktadır. Bunlar, araba izi, troleybüs izi, traktör izi[2045], motosiklet izi[2046], scooter izi, at arabası izi, kızak izi, bisiklet izi, demiryolu izi, metro izi ve tramvay izidir. Ancak olay yerinde daha çok araba izlerine rastlanmaktadır[2047]. Çalışmamız araba izleri üzerinde olacaktır.

Oto izleri mekanik oluşumuna göre, istatistik ve dinamik izlere ayrılmaktadır. İstatistik oto izlerinde izler, tekerleğin durması veya hareket etmesi sonucu

---

2034 Gerasimov/Drapkin, Kriminalistika, s. 75; Bilgi için bkz. Dvorkin, s. 12, 13.
2035 Savelev/Smushkin, s. 46.
2036 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 247, 248; İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 178; Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 37; Koldin, s. 57.
2037 Yablokov, s. 254; Balashov/Balashov/Malikov, s. 103; Zelenskiy/Meretukov, s. 169.
2038 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 248.
2039 Rossinskaya, s. 49.
2040 Zelenskiy/Meretukov, s. 153; Gerasimov/Drapkin, s. 75; Yakimov, s. 160.
2041 Dvorkin, s. 254.
2042 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 178; Balashov/Balashov/Malikov, s. 103.
2043 Rossinskaya, s. 49; Yablokov, s. 254.
2044 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 179, 180; Gerasimov/Drapkin, s. 75.
2045 Demin, s. 162.
2046 Savelev/Smushkin, s. 47.
2047 Rossinskaya, s. 52.

oluşmaktadır. Dinamik oto izlerinde ise izler, tekerleğin frenlenmesi veya kayması sonucu oluşmaktadır[2048].

b. İzlerin Tespit Edilmesi

Oto izleri, trafik kazasını belirlemede[2049] veya suç olayında kullanılmış arabayı tespit etmede (örneğin adam kaçırma olayında) önemlidir[2050]. Lastik izleriyle, araçtan kopmuş araba parçalarıyla[2051] (örneğin yan aynalar, anten, far cam parçaları, kapı kolu, ön tampon) ve boya kalıntılarıyla arabanın tanımlanması yapılmaktadır. Örneğin farın, boya parçalarının ve diğer parçaların yardımıyla arabanın türü, markası ve modeli tespit edilebilmektedir. Tanımlama yapmak için[2052], olay yerinden elde edilen maddi deliller ile şüpheli araba karşılaştırılmaktadır. İnceleme laboratuvar ortamında gerçekleştirilmektedir. Gerekirse, araba detaylarının kalıbı alınmaktadır[2053]. Kalıp almak için polimer veya diğer kalıp malzemeleri kullanılmaktadır. Boya parçaları mağdur üzerinde[2054] bulunduğu takdirde[2055], boya parçaları daktiloskopik banda aktarılmaktadır. Olay yerinde tespit edilen araba parçaları, izleri veya kalıpları laboratuvara gönderilmeden önce fotoğraflanıp[2056], tutanağa yazılmaktadır[2057].

Oto izlerinin tespit edilmesi için Freon-12 sıvı gazlı balon, termoplastik (örneğin plastisin, parafin, mum, stens, eriyebilir metaller) ve sıvı kalıp malzemeleri (örneğin alçıtaşı[2058], sielast, K ve U-1 silikon macunu, lateks) kullanılmaktadır[2059]. Ayrıca yumuşak yüzeylerden izlerin kalıbını almak için sentetik reçineler, saç spreyi

---

2048 Obraztsov, s. 148.
2049 Bkz. Demin, s. 16, 160.
2050 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 180; Yablokov, s. 254, 255; Balashov/Balashov/Malikov, s. 106; Gerasimov/Drapkin, s. 76; Obraztsov, s. 147.
2051 Agafanov/Filippov, s. 38; Balashov/Balashov/Malikov, s. 109; Koldin, s. 58.
2052 Yablokov, s. 256; Zelenskiy/Meretukov, s. 164, 165; Bilgi için bkz. Rossinskaya, s. 53, 54, 55; Gerasimov/Drapkin, s. 76.
2053 Sherbakovskiy M.G., Sudebniye Ekspertizy. Uchebno-Prakticheskoe Posobie. Harkov 2005, s. 327.
2054 Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 28.
2055 Koldin, s. 59.
2056 Bilgi için bkz. Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 255-262; Koldin, s. 60; Dvorkin, s. 13, 14.
2057 Balashov/Balashov/Malikov, s. 111,112; Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 29.
2058 Zelenskiy/Meretukov, s. 153.
2059 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 57.

de kullanılmaktadır[2060]. İzlerin kalıbı alındıktan sonra usulüne uygun olarak paketlenip, incelenmek üzere laboratuvara gönderilmektedir[2061].

5. Koku İzleri

a. Genel Olarak

İz Biliminde koku izlerinin insan kokusu[2062]; yanma kokusu (örneğin yangın, patlama, atış); çürüme kokusu; fermantasyon kokusu; ilaç kokusu; parfüm kokusu; boya kokusu, zehir kokusu gibi türleri vardır. Bu izlerden insan kokusu bireyseldir[2063]. Koku izinin diğer izlerden farkı, görünmezdir[2064]. Kriminalistikte koku izlerini inceleyen bilim[2065] odoroloji bilimidir[2066]. Çalışmamız insan kokusu olacaktır.

Koku izleri üç gruba ayrılmaktadır. Bunlar: taze (veya sıcak) koku, normal koku ve soğuk kokudur. Taze (veya sıcak) koku izi kokunun bırakıldığı andan itibaren bir saat içinde tespit edilmektedir. Normal koku izi bir saatten üç saate kadar olan sürede tespit edilmektedir. Soğuk koku izi ise koku bırakıldıktan sonra üç saatten sonra tespit edilebilmektedir[2067]. Koku, çeşitli nesnelerin insan vücudu ile teması sonucunda oluşmaktadır[2068]. İnsan vücuduna temas olunan nesnelerdeki koku 30 dakikadan 60 saate kadar kalabilmektedir[2069].

Kokulu izler havada 2-3 gün kalabilmektedir. Kısa süreli havalandırma bile onları ortadan kaldıramamaktadır. Kokular ayak izlerinde, ayakkabıda, suç

2060 Balashov/Balashov/Malikov, s. 114.

2061 Obraztsov, s.151.

2062 Koysin A.A., Dokazatelstvennoe Znachenie Odorologicheskoy Ekspertizy. Sibirskiy Yuridicheskiy Vestnik. №1, 2000. s. 1.

2063 Saltevskiy M.B., Kriminalisticheskaya Odorologiya (Rabota s Zapahovymi Sledami). Kiev 1976, s. 8; Belkin R.S., Kurs Kriminalistiki. Kriminalisticheskie Sredstva, Priemy i Rekomendatsii. Moskva 1997, s. 82; Rossinskaya, Kriminalistika, s. 59; Parhomenko L.V., Aktualniye Problemy Polucheniya İnformatsii o Lichnosti Prestupnika pri Pomoshi Odorologicheskogo İssledovaniya, UDK 343.98.06, №1 2015, s. 316, 317; Bkz. Fedorov G.V., Odorologiya. Zapahoviye Sledy v Kriminalistike. Amalfeya 2000, s. 48; Moiseev, s. 20.

2064 Yablokov, s. 263, 264.

2065 Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 44; Bkz. Fedorov, s. 10; Saltevskiy, s. 3, 6; Obraztsov, s. 245, 246.

2066 Odoroloji-Latince'den odor-koku, Yunanca'dan logos kelimelerinden türeyerek, koku bilimi anlamına gelmektedir. Balashov/Balashov/Malikov, s. 127; Bkz. Karlov, s. 27.

2067 Obraztsov, s. 246.

2068 Balashov/Balashov/Malikov, s. 27; Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 65; Bkz. Saltevskiy, s. 21.

2069 Yablokov, s. 265; Bkz. Martynenko, s. 25; Fedorov, s. 75; Parhomenko, s. 317.

aletlerinde[2070], olay yeri ortamının açık alanında 20 saat boyunca kalabilmektedir. Özel eşyalarda ve nesnelerde birkaç güne kadar kalabilmektedir [2071]. Vücut sıvısı (örneğin sperm, idrar, kan, tükürük)[2072] ve vücudun herhangi bölümünden kopan parçacıklar da (örneğin saç, deri kabuğu, tırnak) iz kokusunu taşıyabilmektedir[2073].

b. İzlerin Tespit Edilmesi

Koku izleri insan vücudundan, kiyafetinden, belgelerinden, ayağından, elinden, hatta mağdurun kıyafetinden, nesnelerden, suç aletlerinden, şahsın daimi veya geçici olarak bulunduğu konutunun havasından toplanabilmektedir.

Özellikleri dikkate alınarak[2074], olay yerinde koku izlerinin elde edilmesi belli bir kurallara göre gerçekleştirilmektedir. Bunun için koku izlerinin maksimum korunması için gerekli koşullar sağlanmakta, olay yeri incelemesinde katılımcı sayısı sadece gerekli kişilerle sınırlanmakta, izlerin bozulmasını veya diğer kokulu maddelerle karışımını önlemek için olay yerinde hareket kurallarına uyulmakta, olay yeri inceleme ekibi tarafından sadece ayrılmış belli bir alanda inceleme yapılmakta, ekip yöneticisinin izni ile hareket edilmekte, sigara içilmemekte, rüzgar oluşturulmamakta, koku izlerinin aranması ve toplanması ciddi bir sıraya göre gerçekleştirilmektedir[2075].

Koku izlerinin tespit edilmesinde, şırınga[2076] (veteriner, tibbi), cam şişeler[2077], steril tıbbi gazlı bez mendiller, steril tıbbi pamuk, kokuyu emici enstrüman, "Şerşen"[2078] cihazı kullanılmaktadır. Şerşen cihazı iki silindirli el pompasından ve aktiv kömür kapsüllerinden oluşmaktadır[2079].

Olay yerinde fail özel eşyalarını veya nesneleri bırakabilmektedir. Bırakılan her eşya veya nesne cımbızla veya lastik eldivenli ellerle toplanmaktadır[2080]. Toplanan eşyalar veya nesneler, hava geçirmez ve bağlanabilir polietilen torbalara

---

2070 Rossinskaya, s. 60.
2071 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 204, 207; Bkz. Obraztsov, s. 248.
2072 Parhomenko, s. 317; Obraztsov, s. 415.
2073 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 204, 208; Bkz. Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 65; Fedorov, s. 29; Saltevskiy, s. 23; Dvorkin, s. 77.
2074 Yablokov, s. 265.
2075 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 204.
2076 Sedova/Eksarhopulo, s. 96; Savelev/Smushkin, s. 27.
2077 Rossinskaya, s. 28; Saltevskiy, s. 29.
2078 Balashov/Balashov/Malikov, s. 133; Savelev/Smushkin, s. 50; Obraztsov, s. 414.
2079 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 209.
2080 Dvorkin, s. 78.

ayrı ayrı konulmaktadır[2081]. Havanın sızdırılmaması için, çift polietilen torbalar da kullanılabilmektedir. Bu torbalarda kokular bireysel özelliklerini kaybetmeden, aylarca muhafaza edilebilmektedir[2082].

Koku örnekleri pamuk veya gazlı bezle alınmaktadır. Tampon, cımbızın yardımıyla koku taşıyan nesnenin üzerine sürülerek, hava geçirmez siyah cam kabına yerleştirilmektedir. Böyle bir yöntem, şüphelinin kıyafetinden, özel eşyalarından ve ayakkabısından koku örneğini almak için kullanılmaktadır[2083].

Koku izlerinin alınması için adsorpsiyon yöntemi de kullanılmaktadır. Bu yönteme göre, kokulu maddelerdeki koku izi şırıngayla emdirilerek kaba pompalanmaktadır. Bu sırada kabın dibinde sorbent (steril pamuklu veya gazlı bez tamponu) bulundurulmaktadır. Daha sonra hava geçirmez şekilde kapatılmaktadır[2084].

Kokuyu iyi alabilmek için, kokulu iz üzerine sorbent[2085], sorbentin üzerine de alüminyum folyo ve polietilen şeridi konularak yük ile bastırılmaktadır. Koku izi, taşıyıcı nesnenin dikey yüzünde bulunursa, nesnenin o kısmına sorbent, alüminyum folyo[2086] ve polietilen şeridi koyularak, yapışkan bant ile takviye edilmektedir. Yuvarlak veya şekilli yüzeyden koku izini tespit etmek için (örneğin kapı kolu, araba direksiyonu vb.) bu yüzey sorbentin parçasıyla sarılmaktadır. Taşıyıcı nesnelerde bulunan ayak ve el kokularını tespit etmek için, nesne üzerine sorbent, sorbentin üzerine de kutu konulmaktadır. Bu yöntemle, kutu altında kokulu maddenin buharlaşmasını arttıran "mikro iklim" oluşturularak, koku izi alınmaktadır[2087]. İnsanın biyolojik (vücut) sıvıları, nesnelerde olduğu gibi toplanmaktadır. Ancak dikkat edilmesi gereken bazı hususlar bulunmaktadır. Taşınabilir nesne üzerinde bulunan biyolojik sıvılar, nesneyle beraber hava geçirmez kaplara konulmaktadır. Zemin üzerinde bulunan biyolojik sıvılar ise, toprağın bir kısmı ile çıkartılarak, paketlenip kapalı cam kaba konulmaktadır. Taşınmaz nesnelerden koku örnekleri

---

2081 Bkz. Savelev/Smushkin, s. 49, 50.
2082 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 205; Bkz. Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 65.
2083 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 205; Bilgi için bkz. Balashov/Balashov/Malikov, s. 133; Bkz. Rossinskaya, s. 60.
2084 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 205; Bkz. Saltevskiy, s. 30, 31.
2085 Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 44, 45.
2086 Rossinskaya, s. 28; Parhomenko, s. 317.
2087 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 205; Bkz. Yablokov, s. 266; Bilgi için bkz. Fedorov, s. 77, 78.

gazlı bezle toplanıp kaba konulmaktadır. Hatta şırıngayala emdirilerek, hava geçirmez kaba konulmaktadır. Bu tür koku örnekleri şişe[2088], kavanoz ve polietilen torbalara da konulabilmektedir. Koku örnekleri usulüne uygun olarak toplandıktan sonra, etiketlenip mühürlenmektedir. Etikette koku örneklerin alındığı yer, zaman gibi bilgiler yazılmaktadır. Zamanında toplanan koku izi veya örnekleri laboratuvara posta yoluyla da gönderilebilmektedir. Laboratuvar ortamında kokuların kimliklendirmesini sağlamak için, aerosol-kriyojenik metodu uygulanmaktadır[2089]. Araç olarak kromatograflar, gaz analizörleri, kütle spektrometreleri kullanılmaktadır[2090].

Olay yerinde koku izlerin toplanmasında[2091] hizmet köpekleri de kullanılmaktadır[2092]. Bu köpekler Türkçe olarak eğitimli köpekler olarak ifade edilebilir.

6. Giysi İzleri

a. Genel Olarak

Olay yerinde giysi izleri çoğu durumda aracın boyasında (örneğin yayaya çarptığında), yumuşak zeminlerde ve olay yerinin diğer bölgelerinde bulunabilmektedir[2093]. Giyside kişiye ait veya ait olmayan kan, sperm, tükürük, saç, lif, çamur, boya, uyuşturucu madde, atış artığı gibi diğer izler veya maddi deliler de bulmak mümkündür. Bu izlerle veya maddi delillerle işlenmiş fiilin türü, failin veya mağdurun kimliği tespit edilebilmektedir.

Karşılaştırmalı inceleme için, şüpheli ve mağdurun giysileri alınabilmektedir[2094]. Giysiler ile beraber şüpheli ve mağdurun tırnakları da kesilip alınmaktadır. Çünkü tırnakların altında lifler bulunabilmektedir[2095].

2088 Martynenko, s. 26.
2089 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 208, 209.
2090 Savelev/Smushkin, s. 50.
2091 Rossinskaya, s. 59.
2092 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 206; Bkz. Yablokov, s. 266, 267; Balashov/Balashov/Malikov, s. 131, 133; Parhomenko, s. 1; Bkz. Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 45; Martynenko, s. 25; Fedorov, s. 18-20; Savelev/Smushkin, s. 50; Saltevskiy, s. 38; Obraztsov, s. 414.
2093 Sherbakovskiy, s. 301.
2094 Sherbakovskiy, s. 300; Rossiyskaya E.R/Galyashina E.İ., Nastolnaya Kniga Sudi Sudebnaya Ekspertiza. Moskva 2010, s. 444.
2095 Rossiyskaya/Galyashina, s. 285.

b. İzlerin Tespit Edilmesi

Olay yerinde giysi izleri büyük ölçekli çekim yöntemiyle fotoğraflanıp, tutanağa kaydedilmektedir. Araç boyası üzerinde kalan giysi izleri daktiloskopik banda (parmak izi bandı) aktarılıp alınmaktadır. Yerde veya ıslak kumda bulunan hacimli izlerin kalıpları alınmaktadır. Kalıp almak için alçıtaşı kullanılmaktadır. Laboratuvara incelenmek için, izlerin fotoğrafları, kalıpları ve şüphelinin giysisi gönderilmektedir[2096]. Gönderilecek giysi ıslak ise, oda sıcaklığında kurutulmaktadır[2097].

Olay yerinde kan ve diğer izleri (örneğin sperm, tükürk, kıl, doku vb) bulunduran giysiler yıkanmadan bütünüyle alınmaktadır[2098]. İzler birbirine temas etmeyecek şekilde[2099] ayrı ayrı kağıt torbalara konularak laboratuvara gönderilmektedir[2100]. Ayrıca giysi[2101] üzerinde kan, ter, kir, toprak, atış artığı[2102] vb. izlerin varlığını tespit etmek için giysinin ve izlerin özelliklerine göre gerekli işlemler yapılmaktadır. Mikroskopik yöntemle[2103] ve ultraviyole (UV) ışınlarında inceleme yapma; izlerin bulunduğu bölgeye daktiloskopik tozlar uygulama; giysinin üzerine gümüş nitrat veya ninhidrin çözeltisi uygulama; izleri fotoğraflama ve daktiloskopik banda geçirme; "K", "SKTN" ve "Sielast" gibi kalıp alma malzemeleriyle izlerin kalıbı alınmaktadır[2104].

2096 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 243.

2097 Sysoev E.V./Terehov A.V., Kriminalisticheskoe İssledovanie Materialov, Veshestv i İzdeliy v Raskrytii i Rassledovanii Prestupleniy. Jurnal, Voprosy Sovremennoy Nauki i Praktiki. Tambovskiy Gosudarstvenniy Tehnicheskiy Universitet, 2010, UDK 343.98 (075), s. 32; Goncharenko V.İ., Nauchno-Tehnicheskie Sredstva v Sledstvennoy Praktike, Kiev 1984, s. 131.

2098 Savelev/Smushkin, s. 53; İsmailov N.K., Pravila Provedeniya Sudebno-Meditsinskih Ekspertiz v Kyrgyzskoi Respublike. Bishkek 2016, s. 138; Krylov İ.F., Kriminalisticheskoe Uchenie o Sledah, Leningrad 1976, s. 285; Denisenko A.G., Sudebno-Meditsinskaya Ekspertiza Veshestvennyh Dokazatelstv, Vitebsk 2017, s. 5.

2099 Sherbakovskiy, s. 300; Rossiyskaya/Galyashina, s. 444.

2100 Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 26; Rossinskaya, s. 48; Yakimov, s. 189; Koldin, s. 60; Sherbakovskiy, s. 300.

2101 Bkz. Tagaev, s. 403.

2102 Garmonov V.V., Podgotovka i Naznachenie Sudebno-Ballisticheskih Ekspertiz. Kriminalist. Prestuplenie Protiv Lichnosti. Nauchno-Prakticheskiy Jurnal 2009 №2 (5), s. 90; Garmonov V.V., Osobennosti Osmotra Ognestrelnogo Orujiyai Sledov ego Primeneniya na Meste Obnarujeniya. Kriminalist. Prestuplenie Protiv Lichnosti. Nauchno-Prakticheskiy Jurnal.2010 №1 (6), s. 90.

2103 Koldin, s. 58.

2104 Rossinskaya, s. 46.

7. Biyolojik İzler

Biyolojik izler önemli bilgileri taşıyan maddi delillerdendir. Bunların aracılığıyla suçların aydınlatılması, incelenmesi ve önlenmesi gerçekleştirilmektedir. Biyolojik izler insanın, kan[2105], sperm[2106], tükürük[2107], sümük[2108], ter[2109], saç[2110]-kıl[2111], vücud dokuları[2112], vajinal akıntı[2113], dışkı[2114], idrar[2115], mekonyum[2116] ve kemiğinden[2117] oluşmaktadır. Bunlar insanın vücudundan ayrılan veya kopan biyolojik nitelikteki maddelerdir.

Biyolojik izler Adli Tıp Ekspertizler Bürosuna bağlı Adli Biyolojik Bölümde incelenmektedir. Adli Biyolojik ekspertizin amacı, incelenecek olan biyolojik izlerin tanımlanmasını yapmaktır (örneğin izlerin doğası, türü, grubu, cinsiyeti)[2118]. Olay yerinde en çok bulunan izler, kan izleri, sperm izleri, saç-kıl, tırnak izleri, tükürük izi ve ter olarak sayılabilir. Çalışmamızda bu izler üzerinde olacaktır.

a. Kan İzleri

(1) Genel Olarak

Kan izleri olay yerinde bulunabilen[2119] ve renk olarak kırmızı, kahverengi, koyu kahverengi, grimsi yeşil ve bazen siyah gelen sıvıdır[2120]. Bunlar mağdurun tırnak altında, ceplerin ve kolların kenarlarında, dikişlerde[2121], süpürgeliklerin

---

2105 Shamonova T.N., Podgotovka Sudebno-Biologicheskoi Ekspertizy Tkaney i Vydeleniy Cheloveka. Kriminalist. Prestuplenie Protiv Lichnosti. Nauchno-Prakticheskiy Jurnal. 2009 №2 (5). s. 96.

2106 Bkz. Yakimov, s. 150, 151; Sysoev/Terehov, s. 11.

2107 Shpak V.V., Sudebno-Meditsinskaya Ekspertiza Veshestvennyh Dokazatelstv Biologicheskogo Proishojdeniya Gomel 2017, s. 16; Denisenko, s. 17.

2108 İshenko E.P., Kriminalistika. Kurs Lektsiy, Moskva 2007, s. 76.

2109 İsmailov, s. 226; Volkov/Datiy, s. 285; Shpak, s. 17.

2110 Holopov, Novoe v Kriminalistike. Kriminalist. №1 (6) 2010, s. 102.

2111 Savelev/Smushkin, s. 44; Bkz. Yakimov, s. 140, 141; İsmailov, s. 228; Volkov/Datiy, s. 284; Kryukov, s. 421-424.

2112 Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 26; Bkz. İsmailov, s. 138.

2113 Volkov/Datiy, s. 286; Shpak, s. 17,18.

2114 Yakimov, s. 151, 152; Rossiyskaya/Galyashina, s. 443.

2115 Denisenko, s. 18; Volkov/Datiy, s. 285; Krylov, s. 180.

2116 Pigolkin Yu.İ., Sudebnaya Meditsina, 3e-İzdanie, Pererabotonnoe i Dopolnennoe. Moskva 2012, s. 43; Tagaev, s. 1218.

2117 Rossinskaya, s. 47; Bkz. Petrov V.P., İdentifikatsiya Lichnosti po Ostankam Chelovecheskogo Tela. Jurnal Pravovedenie №1, 1993, s. 126, 127.

2118 Pigolkin, s. 82.

2119 Volkov/Datiy, s. 273.

2120 Kryukov, s. 408; Semenov V.V., Sudebno-Biologicheskaya Ekspertiza Veshestvennyh Dokazatelstv (Krovi, Spermy, Volos). Minsk, BGMU 2018, s. 11-13.

2121 Shamonova, s. 95

altında, zeminin yarıklarında, mobilyalarda, kapı kolunda[2122], su musluklarında, suç aletlerinde[2123], araçlarda vb. yerlerde bulunmaktadırlar[2124].

Olay yerinde kan izleri yaralama, öldürme, dövüşme, savunma sonucu oluşmaktadırlar. Oluşum mekanizmasına göre: birikinti, sıçrama, damla, sızıntı, leke[2125] şeklindedir. Kan izleri olay yerinde tespit edildikten sonra fotoğrafa alınmaktadır. Bu izler olay yerinde incelenebildiği gibi laboratuvar ortamında da incelenebilmektedir[2126].

(2) İzlerin Tespit Edilmesi

Kan izinin incelenmesi için optik büyüteçler[2127] ve elektroforez cihazları kullanılmaktadır. DNA (Deoksiribonükleik asit)[2128] incelemesi için aplikatörler ve ekipman kiti[2129], elektronik optik cihazlar, ultraviyole (UV) aydınlatıcı cihazlar[2130] ve lüminoskoplar kullanılmaktadır. Bu araçlardan sperm, tükürük, anne sütü gibi diğer biyolojik izlerin incelenmesinde de yararlanılmaktadır[2131]. Kan izlerini tespit etmek için kimyasal yöntemlerden[2132] gemofan, Fosfotest reaktifi[2133], gidroperit, Voskoboynikov reaktifi[2134] ve luminol[2135] yöntemleri de kullanılmaktadır. Ayrıca luminol yöntemi eski, yıkanmış, silinmiş ve görünmeyen kan izlerini almak için de kullanılmaktadır[2136]. Kan izleriyle insanın kimliklendirilmesi yapılmaktadır[2137].

2122 Shpak, s. 4.
2123 Kryukov, s. 408.
2124 İsmailov, s. 137; Volkov/Datiy, s. 278.
2125 Savelev/Smushkin, s. 44; Bkz.Yakimov, s. 145, 146; Dvorkin, s. 56; Volkov/Datiy, s. 279; Salnikov/Vozgrin/Sotnikov, s. 25.
2126 Bkz. Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 243-245.
2127 Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 26.
2128 DNA (Deoksiribonükleik asit) hakkında bilgiyi çalışmanın I. Bölümüne bakınız.
2129 Zelenskiy/Meretukov, s. 127.
2130 İsmailov, s. 137; Volkov/Datiy, s. 277; Kryukov, s. 410.
2131 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 56.
2132 Shpak, s. 7.
2133 Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 26; Demin, s. 20.
2134 Dvorkin, s. 58; Pigolkin, s. 84.
2135 Savelev/Smushkin, s. 44; Semenov, s. 16; Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, s. 23.
2136 Sedova/Eksarhopulo, s. 93; Bkz. Rossinskaya, s. 48.
2137 Barkova T.V., K Voprosu İspolzovaniya Spetsialnyh Znaniy pri Rassledovanii Prestupleniy, Svyazannyh s Avtotransportom. Materialy IV Mejdunarodnoi Nauchno-Prakticheskoi Konferentsii. Vypusk 4, VA MVD Rossii. 2018, s. 18.

Olay yerinde kar[2138] veya suda bulunan kan izleri gazlı bezle çıkartılarak kurutulmaktadır. Kum, toprak gibi yumuşak zeminlerde bulunan kan izleri, kum veya toprakla beraber alınmaktadır[2139] (10-20 sm[2140]). Duvarda, kapıda ve pencere çerçevesinde kalan kan izleri kazınarak alınmaktadır[2141]. Daha sonra usulüne uygun olarak kağıt torbalara konularak incelenmek için laboratuvara sevk edilmektedir. Paktelemede kan izleri polietilen torbalara koyulmamaktadır[2142]. Kan ve diğer biyolojik izlerin cam kaplara konulması tercih edilmektedir[2143].

b. Sperm İzleri

(1) Genel Olarak

Sperm izleri, tecavüz, cinsel istismar[2144] ve diğer fiiller sonucu mağdurun üzerinde, iç çamaşırında, cinsel bölgelerinde ve diğer nesneler üzerinde oluşmaktadır[2145]. Sperm izleri failin üzerinde, cinsel bölgelerinde de bulunabilmektedir[2146]. Renk olarak beyaz, sarımsı veya grimsidir. Siyah yüzeylerde iyi görülebilmektedir[2147]. Ancak açık yüzeylerde sperm izi grimsi sarı, bazen kahverengidir. Siyah yüzeylerde beyazımsıdır[2148]. Yapışkan ve sümüksüdür[2149].

Sperm iziperhidrol ile işlem görmüşse, hızlı bir şekilde yok olabilmektedir. Ancak deterjan, %20 den daha düşük bir konsantrasyonda asetik asit çözeltisi, benzin, gazyağı ve sıcak ütü bile spremlerin tespit edilmesini engellememektedir[2150].

(2) İzlerin Tespit Edilmesi

Olay yerinde sperm izi ultraviyole (UV) ışını aracılığıyla[2151] ve Fosfotest reaktifi ile[2152] tespit edilmektedir. Kumaş veya nesne üzerinden alınması mümkün

---

2138 Bkz. Yakimov, s. 147; Dvorkin, s. 63.
2139 Volkov/Datiy, s. 281.
2140 Kryukov, s. 411.
2141 Rossinskaya, s. 48; Savelev/Smushkin, s. 44.
2142 Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 26.
2143 Yakimov, s. 191; Bkz. Kryukov, s. 411.
2144 Semenov, s. 17,18; Shpak, s. 13.
2145 Volkov/Datiy, s. 282; Yakimov, s. 150; Romodanovskiy P.O./Barinov E.H./Gridasov E.V./Fokin M.M., Sudebno-Meditsinskaya Ekspertiza Veshestvennyh Dokazatelstv Moskva, 2019, s.15; Obraztsov, s. 419.
2146 Kryukov, s. 425.
2147 Pigolkin, s. 89; Bkz. Rossinskaya, s. 47; Volkov/Datiy, s. 246, 247; Obraztsov, s. 419.
2148 Goncharenko, s. 131; Tagaev, s. 1217; Bkz. Yakimov, s. 140; Denisenko, s. 16; Bkz. Kryukov, s. 178.
2149 Buromskiy/Klevno/Pashinyan, s. 199; Bkz. Volkov/Datiy, s. 283.
2150 Pigolkin, s. 90.

olmayan sperm izi kazınarak veya gazlı bezle veya taze pamuklu çubukla alınmaktadır. İz ıslak ise oda sıcaklığında kurutulmaktadır[2153]. Alınan izler cam kaplara veya kutulara konulmaktadır[2154]. Usulüne uygun olarak paketlendikten sonra, incelenmek için laboratuvara gönderilmektedir[2155]. Son zamanlarda sperm izinin analizi için yeni teknolojilerden çok amaçlı MEKOS-S2 mikroskop analizörü kullanılmaktadır[2156].

Karşılaştırmalı inceleme için, sperm izinin belli bir kişiye ait olup olmadığını tespit etmek için, kişiden kan ve tükürük örneği alınmaktadır. Gerekirse kişiden sperm örneği de alınmaktadır. Mağdurdan da kan ve tükürük örneği alınmaktadır. Ancak her durumda ekspertiz incelemesi için vajinal bölgeden de örnek alınmaktadır[2157].

c. Saç-Kıl

(1) Genel Olarak

Saç veya kıl[2158] çoğunlukla öldürme, tecavüz, yaralama, hırsızlık, trafik vb. fiillerde olay yerinde, mağdurun veya failin üzerinde[2159], tırnaklarının altında, maktulün avucunda, dudağında, dişlerinin arasında[2160], suç aletlerinde veya nesnelerde kalmaktadır[2161].

Ortalama olarak kişiden hergün 20-70 ila 75-200 arası saç dökülmektedir. Saçları kişinin şapkasında veya tarağında da bulmak mümkündür. Dolaysıyla, saçların toplanması sırasında bu nesnelere de özen gösterilmelidir[2162].

2151 Holopov A.V., İssledovanie Veshestvennyh Dokazatelstv v Sudebnom Sledstvii s Pomoshyu Tehnicheskih Sredstv. Kriminalist. Nauchno-Prakticheskiy Jurnal. №1 (14), 2014, s. 56; Semenov, s. 19; Shpak, s. 13, 14; Goncharenko, s. 131; Buromskiy/Klevno/Pashinyan, s. 199.

2152 Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, s. 24.

2153 İsmailov, s. 138.

2154 Shamonova, s. 99.

2155 Volkov/Datiy, s. 283; Bkz. Kryukov, s. 425.

2156 Medoviy V.S., Avtomatizatsiya i İnformatizatsiya Analizov Sudebno-Biologicheskih i Sudebno-Gistologicheskih Ekspertiz pri Primenenii Mnogofunktsionalnogo Skaniruyushego Mikroskopa-Analizatora Mekos-S2. Mejdunarodnaya Nauchno-Prakticheskaya Konferentsiya "Spetsialnaya Kriminalisticheskaya Tehnika". Sbornik Dokladov, Moskva 2017, s. 60.

2157 Kryukov, s. 426; Bkz. Pigolkin, s. 90; Tagaev, s. 1217; Romodanovskiy/Barinov/Gridasov/Fokin, s. 16, 17; Denisenko, s. 17; Volkov/Datiy, s. 283.

2158 Bkz. Semenov, s. 21-25; Buromskiy/Klevno/Pashinyan, s. 43.

2159 Shpak, s. 13; Tagaev, s. 1219; Volkov/Datiy, s. 247.

2160 Kryukov, s. 421.

2161 Denisenko, s. 19; Volkov/Datiy, s. 283, 284.

2162 Pigolkin, s. 93.

(2) İzlerin Tespit Edilmesi

Saç veya kıl olay yerinde büyüteçle[2163] veya aydınlatma cihazı (örneğin Osvetitel cihazı) ile tespit edilmektedir[2164]. Daha sonra herhangi mekanik hasar vermeden parmaklarla veya cımbızla toplanmaktadır[2165]. Ellere eldiven giyilmelidir[2166]. Üzerinde kir veya toz varsa, temizlenmemektedir. Kolay kaybolabilen maddi delildir. Bu nedenle toplanırken özen gösterilmesi gerekmektedir. Toplanan saç veya kıllar zarflara konularak, ağzı iyice kapatılmaktadır. Zarfa saç veya kılların sayısı, bulunduğu yer yazılmaktadır[2167].

Saç veya kılın mağdura veya faile ait olup olmadığını tespit etmek, kimliklendirme yapmak amacıyla vücudun farklı bölgelerinden birkaç tane saç veya kıl örnekleri (30-50 tane) alınmaktadır. Alınan örnekler zarflara ayrı ayrı konularak bilgileri yazılmaktadır[2168]. Usulüne uygun olarak toplandıktan sonra incelenmek için laboratuvara gönderilmektedir[2169].

d. Tırnak İzi

(1) Genel Olarak

Tırnak altında suçun aydınlatılması için önemli olabilecek kan izi[2170], deri parçacıkları, lif, çamur[2171] ve diğer maddi deliller bulunabilmektedir. Bu maddi delilerle ilgili kişinin olayla ilişkisi olup olmadığı ve delil ile ilgili diğer önemli durumlar tespit edilebilmektedir[2172].

Olay yerinde tırnaklar kırılmış veya kesilmiş şekilde de bulunabilmektedir[2173]. Tırnak izleri çoğu durumda savunma[2174], zarar verme ve boğma fiilleri sonucu oluşmaktadır[2175].

2163 Semenov, s. 26.
2164 Prokofeva E.V., İnnovatsionnoe Tehniko-Kriminalisticheskoe Sredstvo Osvesheniya. Mejdunarodnaya Nauchno-Prakticheskaya Konferentsiya. Spetsialnaya Kriminalisticheskaya Tehnika. Sbornik Dokladov, Moskva, 2017, s. 33.
2165 Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 26; Tagaev, s. 1219; Obraztsov, Kriminalistika, s. 420; Rossiyskaya/Galyashina, s. 444.
2166 Shpak, s. 13.
2167 Pigolkin, s. 93; Shamonova, s. 99; Denisenko, s. 19.
2168 Kryukov, s. 422; Goncharenko, s. 132; Bkz. Denisenko, s. 20; Volkov/Datiy, s. 284.
2169 Volkov/Datiy, s. 284; Tagaev, s. 1219.
2170 Volkov/Datiy, s. 246.
2171 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 194.
2172 Goncharenko, s. 132; Rossinskaya, s. 46; Savelev/Smushkin, s. 44; Buromskiy/Klevno/Pashinyan, s. 131.
2173 Savelev/Smushkin, s. 44.
2174 Rossinskaya, s. 46; Obraztsov, s. 146.

(2) İzlerin Tespit Edilmesi

Tırnaklardan maddi delillerin toplanması için, kişinin tırnakları kesilip alınmaktadır. Tırnaklar sağ ve sol ellderden alınarak, iki ayrı zarfa konulmaktadır. Ya da tırnaktaki maddeler önce kazınıp alınmaktadır. Daha sonra tırnaklar tamamen kesilip, alınan maddelerle beraber labortauvara gönderilmektedir[2176]. Tırnaklar faillerden, mağurlardan[2177] ve kimliği belli olmayan ölülerden alınmaktadır[2178].

Bazı durumlarda tırnak izleri yumuşak malzemelerde de kalabilmektedir (örneğin mum). Bu durumda tırnak izleri fotoğraflanıp, kalıbı alınmaktadır. Vücuttaki tırnak izleri[2179] sarı ışık filtesi ile fotoğraflanmaktadır. Tırnak izlerinin kalıbını almak için alçıtaşı[2180], polimer malzemesi ve macnunlar[2181] kullanılmaktadır.

Tırnak izleri fotoğrfalandıktan sonra tutanağa kaydedilmektedir. Tutanakta tırnak izinin bulunuş yeri, şekli ve ölçüsü belirtilmektedir[2182]. Laboratuvar çalışmalarında tırnak iziyle kişinin kimliği tespit edilmektedir. Varsa tırnak üzerinde ojenin üretildiği yer, markası ve rengi de incelenmektedir[2183].

e. Tükürük İzi

(1) Genel Olarak

Tükürük, tükürük bezlerinin ürünüdür[2184]. Ağız boşluğunda bulunan biyolojik sıvıdır. Bu sıvı ağız sıvısı veya karışık tükürük olarak da adlandırılmaktadır[2185]. Tükürük yüzde 98-99% sudan, anyonlardan, çeşitli maddelerin katyonlarından ve proteinlerden oluşmaktadır[2186]. Tükürükte ABO sisteminin grup antijenlerini ve

---

2175 Rossinskaya, s. 46; Savelev/Smushkin, s. 44; Yakimov, s. 140.
2176 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 242; Rossinskaya, s. 46; Bkz. Kryukov, s. 406; Krylov, s. 285.
2177 Yakimov, s. 140.
2178 Goncharenko, s. 132.
2179 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 242.
2180 Rossinskaya, s. 45; Savelev/Smushkin, s. 27; Yakimov, s. 139, 140.
2181 Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 33.
2182 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 242; Rossinskaya, s. 46.
2183 Rossinskaya, s. 45.
2184 Bkz. Buromskiy/Klevno/Pashinyan, s. 196.
2185 Dzasarova M.A./Neelova O.V., Spetsificheskie Svoystva i Funktsii Slyuni kak Mineraliziruyushey Jidkosti. Mejdunarodniy Studentcheskiy Nauchniy Vestnik, №4, 2017, UDK 616.316008.8. s. 945.
2186 Filippov M.B./Gorbulinskaya İ.N., Vydeleniya Cheloveka i ih İspolzovanie v Protsesse Raskrytiya i Rassledovaniya Prestupleniy. Barnaul 2005, s. 10.

sistemin antijenlerini belirlemek mümkündür. Bu antijenlerle tükürüğün belli bir kişiye ait olup olmadığı tespit edilebilmektedir[2187].

Tükürük izleri kağıtlarda ve kumaşlarda hafif sarı ve yeşil renkte olur[2188]. Koyu fonda görünmezdir[2189]. Tükürük izleri sigara izmaritlerinde, sakızlarda, zarfarda, kaplarda ve yiyeceklerde bulunabilmektedir[2190]. Ayrıca tükürük izlerini failin mağdurun ağzını kapattığı malzemelerde de (örneğin tıkaç) bulmak mümkündür [2191].

(2) İzlerin Tespit Edilmesi

Olay yerinde tükürük izleri, yandan ışık, parlak elektrik aydınlatma ve ultraviyole ışını altında tespit edilmektedir[2192]. Tespit edilen tükürük izi, kısa sürede laboratuvara sevk edilmektedir. Kısa sürede sevk edilemeyen tükürük izleri, çevrenin etkisi altında kolayca yok olabilmektedir[2193].

Olay yerinde tükürük izleri olan nesneler cımbızla toplanmaktadır. Islak ise oda sıcaklığında kurutulmaktadır. Daha sonra usulüne uygun olarak paketlenmektedir. Örneğin tükürüğü olan sigara izmaritleri ayrı pakete koyularak[2194] etiketlenmektedir. Sakızlar tüpe veya kutuya konulmaktadır[2195].

Tükürük izleri olan giysiler paketlenmeden önce kurutulmakta, daha sonra temiz kağıtla sarılmaktadır. Tükürük izleri olan diğer eşyalar da ayrı ayrı paketlenmektedir. Ancak taşınması mümkün olmayan büyük eşyalardan tükürük izleri kazınıp alınmaktadır[2196]. Daha sonra incelenmek üzere laboratuvara gönderilmektedir[2197].

Olay yerinde elde edilen tükürük izlerin belli bir kişiye ait olup olmadığı tespit etmek için, karşılaştırmalı inceleme yapılabilmektedir. Karşılaştırmalı inceleme yapmak için şüpheliden kan ve tükürük örneği alınmaktadır[2198].

2187 Denisenko, s. 16, 17.
2188 Tagaev, s. 1217; Bkz. Shpak, s. 16.
2189 Obraztsov, s. 419.
2190 Filippov/Gorbulinskaya, s. 10; Kryukov, s. 426; Denisenko, s. 17; Obraztsov, s. 419.
2191 Shpak, s. 16; Tagaev, s. 1217.
2192 Volkov/Datiy, s. 247.
2193 Filippov/Gorbulinskaya, s. 10; Obraztsov, s. 419.
2194 Dvorkin, s. 73; Goncharenko, s. 131; Tagaev, s. 1218.
2195 Shamonova, s. 99.
2196 Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 26; Bkz. Volkov/Datiy, s. 247.
2197 Filippov/Gorbulinskaya, s. 11.
2198 Krylov, s. 176.

f. Ter

(1) Genel Olarak

Ter, ter bezlerinden ayrılan[2199] renksiz sıvıdır. Ter, yüzde 98% su, üre ve yağ içermektedir[2200]. En sık giysilerde, [2201] şapkada ve nevresimde bulunabilmektedir[2202].

Terin önemli özelliği kendine özgü kokusu vardır. Her kişide birbirine benzemeyen spesifik ter kokusu bulunmaktadır. Bu kokuyla failin veya mağdurun kimliklendirilmesi yapılabilmektedir. Ter kokusunu toplamak için, koku izinde uygulanan yöntemler kullanılabilmektedir[2203]. Ter kokusunu iyi alabilmek için, ter kokusu olan nesne (örneğin giysi) alüminyum kağıt ile birkaç kat paketlenmektedir[2204].

(2) İzlerin Tespit Edilmesi

Olay yerinde, ter izleri olan giysiler ve diğer eşyalar bütünüyle toplanmaktadır. İzlerin kaybolmasını önlemek için, giysiler içeriye doğru yuvarlanmaktadır. Giysilerin yüzeylerinin birbirine temas etmemesi için, aralarına kağıt konulmaktadır. Giysiler ıslak ise, oda sıcaklığında kurutulup, kağıt torbalara veya kutulara konulmaktadır[2205]. Taşınması mümkün olmayan büyük eşyalardan ter izleri kazınıp alınmaktadır[2206].

Ter izleri usulüne uygun olarak paketlendikten sonra mühürlenmektedir. Paketin üzerine ter izlerinin toplandığı zaman, tarih ve durumu hakkında bilgiler yazılmaktadır[2207]. Daha sonra incelenmek üzere laboratuvara gönderilmektedir. Eğer karşılaştırmalı inceleme gerekiyorsa, şüpheli veya mağdurdan kan ve tükürük örneği alınmaktadır[2208].

2199 Buromskiy/Klevno/Pashinyan, s. 163.
2200 Filippov/Gorbulinskaya, s. 18.
2201 Kryukov, s. 426; Denisenko, s. 16, 18; Volkov/Datiy, s. 285.
2202 Tagaev, s. 1217; Shpak, s. 17; Volkov/Datiy, s. 247.
2203 Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 65.
2204 Sergievskiy D.A., K Voprosu o Predstavlenii na Ekspertizu Zapahovyh Sledov Cheloveka Obektov Pokrytyh Plesenyu i Gnilostnymi Obrazovaniyami. Gramota №2 (8): в 3-h ch. Ch III. UDK 343. 983.7, s. 171.
2205 Filippov/Gorbulinskaya, s. 18; Shamonova, s. 98, 99; Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 26; Sherbakovskiy, s. 301.
2206 Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 26; Volkov/Datiy, s. 247.
2207 Pigolkin, s. 48.
2208 Denisenko, s. 18; Bkz. Volkov/Datiy, s. 285.

8. Mikro Objeler

a. Genel Olarak

Uygulamada gittikçe mikrotrasolojik analiz kullanımının arttığı görülmektedir. Mikrotrasoloji Trasolojinin (İz Bilimi) önemli dallarından birisidir[2209]. Mikrotrasoloji mikro izlerin, mikro parçacıkların ve mikro miktarların tespit edilmesi, toplanması, kaydedilmesi ve muhafazası ile bunların incelenmesinde kullanılan yöntemler hakkında bilim dalıdır[2210].

Mikrotrasolojik analizde yer alan konular, mikro izler[2211], mikro parçacıklar ve mikro miktarlardır[2212]. Kriminalistikte bunlar mikro objeler olarak adlandırılmaktadır[2213]. Mikro objelerin boyu 1 mm'dir[2214], kilosu 1mg'dır[2215]. Bunlar mikroanalizin özel teknik araçlarıyla ve yöntemleriyle incelenmektedir[2216]. Aşağıdaki paragraflarda mikro parçacıklara ilişkin daha detaylı açıklama yapılacaktır.

Mikro izler, küçük boyutlu izlerden (örneğin kan, tükürük, boya, yanıcı ve yakıcı maddelerin ufak lekeleri; yakın atış izleri, metal izi)[2217] veya yüzeylerde bırakılan küçük boyutlu çiziklerden[2218] oluşmaktadır (örneğin, metal nesnelerde bıçak uçu çizikleri)[2219]. Mikro miktarlar, miktarları küçük gelen ve yapışkan, ufalanır ve sıvı şeklindeki maddelerden oluşmaktadır. (Örneğin tozun, topragın, yakıt ve yağlayıcıların, kan ve tükürük gibi biyolojik izlerin mikro miktarları[2220]).

Mikro parçacıklar[2221], bütün bir nesnenin çok küçük parçacıklarından oluşmaktadır. Uygulamada bunlar, bütün bir nesneye ait olup olmadığını tespit emek

---

2209 Maylis, s. 21; Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 29.
2210 Obraztsov, s. 241.
2211 Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy s. 40; Krylov, s. 181.
2212 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 262; Savelev/Smushkin, s. 55.
2213 Goncharenko, s. 134; Bilgi için bkz. Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, s. 40-42; Bkz. Karlov, s. 24; Salnikov/Vozgrin/Sotnikov, s. 27; Muhin, s. 74; Bkz. Obraztsov, s. 237.
2214 Koldin, s. 62; Bkz. Obraztsov, s. 238.
2215 Sysoev/Terehov, s. 111; Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 8
2216 Savelev/Smushkin, s. 55; Kokorin P.A., Kriminalisticheskoe İssledovanie Mikroveshestv-Terminologiya i Dokazatelstvennoe Znachenie. Annotatsiya. Sibirskiy Yuridichsekiy Vestnik, №3, 2000, s. 1.
2217 Obraztsov, s. 238.
2218 Gerasimov/ Drapkin, s. 78.
2219 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 262.
2220 Sysoev/Terehov, s. 111, 112.
2221 Muhin, s. 74.

için incelenmektedir. Mikro parçacıkların küçük boyutları incelemeye herhangi bir engel teşkil etmemektedir. Ancak özel araştırma yöntemlerinin ve optik büyütme cihazların kullanılması gerekmektedir[2222]. Bu mikro parçacıklar, boyanın mikro parçacıkları[2223], camın mikro parçacıkları, giysiden kopmuş lif, vücudun herhangi bölümünün mikro parçacıkları, kundaklama aracının, patlayıcı maddelerin, uyuşturucu maddelerin[2224] ve zehirli maddelerin mikro parçacıkları, metal parçacıkları, is parçacıkları, tozlar[2225], atış artıkları[2226] vb'dir.

Maddenin doğasını belirlemek için, mikro parçacıklar kimyasal, fiziksel ve biyolojik yöntemlerle incelenmektedir. Mikro parçacıklar suç aletinde; şüpheli veya mağdur üzerinde[2227] (örneğin giysi, ayakkabı, vücut); taşınabilir nesnelerde (örneğin çanta, evrak çantası, şemsiye vb.); araçlarda; failin geçtiği setlerde (bariyer), tırnak altında[2228] aranmaktadır. Olay yerinin değişik kısımlarında bulunan mikro parçacıklar, failin hareket yönünü (örneğin giysiden kopmuş lif, ayakkabılarda kalan toz), giriş yeri ve yöntemini ve gidiş yolunu da belirleyebilmektedir[2229].

Kimliği belli olmayan bir cesetin giysilerinden elde edilen mikro parçacıklar aracılığıyla[2230], kişinin mesleği, nerede bulunduğu ve nereden taşındığı belirlenebilmektedir. Mikro parçacıklar aracılığıyla şüphelinin giysisi, kullandığı suç aleti ve mesleğide tespit edilebilmektedir[2231].

b. Mikro Objelerin Tespit Edilmesi

Olay yerinde mikro objelerin tespit edilmesi için[2232] farklı büyüteçler, ışıklı büyüteçler, güçlü ışık kaynakları, ultraviyole (UV) ışınları[2233], kızılötesi (IR) ışınlar[2234], yan ışık yöntemi[2235] kullanılmaktadır. Az görünebilir veya görünmeyen mikro objelere yan ışık yöntemi kullanılmaktadır[2236].

2222 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 263; Gerasimov/Drapkin, s. 78.
2223 Dvorkin, s. 80.
2224 Bkz. Yablokov, s. 259; Bkz. Krylov, s. 101.
2225 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 264; Bkz. Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 64.
2226 Gerasimov/Drapkin, s. 80.
2227 Dvorkin, s. 82.
2228 Gerasimov/Drapkin, s. 80
2229 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 264; Bkz. Gerasimov/Drapkin, s. 80.
2230 Gerasimov/Drapkin, s. 79.
2231 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 263; Dvorkin, s. 80, 81.
2232 Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, s. 50-52.
2233 Dvorkin, s. 83; Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 12.
2234 Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 29.

Mikro objeler kapalı alanda incelenmektedir[2237]. Ayrıca yerinden oynatmayacak şekilde incelenmektedir. İnceleme sırasında altına parlak aydınger kağıdı veya kalın kağıt konulmaktadır. Ya da incelenecek mikro objeler, pürüzsüz beyaz kağıda veya selofan kaplı masanın üzerine yerleştirilmektedir[2238].

Toplanması için, yapışkan bant (hatta daktiloskopik bant), yumuşak fırça, köpük süngeri, cımbız[2239], makas, şırınga tüpleri[2240], skalpel[2241] yani küçük cerrahi bir bıçak, değiştirilebilir filtreli portatif[2242] elektrik süpürge, mıknatıs, dielektrik çubuklar kullanılmaktadır[2243]. Ayrıca kullanılacak aletlerin steril olması ve toplanırken ellere lastik eldiven giyilmesi gerekmektedir[2244].

Laboratuvara gönderilecek olan mikro objeler niteliğine göre, taze ve kuru tüplere[2245], şişelere, parlak aydınger kağıtlara, beyaz kalın kağıtlara, selofanlara[2246], plastik kaplara[2247], polietilen torbalara konulmaktadır. Eğer olay yerinde mikro objeleri tespit etmek veya elde etmek mümkün olmazsa, laboratuvara nesne tamamen ve bütün şekliyle (örneğin giysi, ayakkabı, suç aleti) gönderilmektedir[2248]. Laboratuvar incelemesinde mikro objelere optik büyüteçler[2249] (örneğin daktiloskopik büyüteç, tekstil büyüteç, gözlüklü büyüteç, dürbünlü büyüteç, mikrometrik büyüteç[2250]), elektronik optik cihazlar, ultraviyole (UV) aydınlatıcı cihazlar[2251], lümnoskoplar[2252], "MBİ-3", "Biolam-70", "MİSAM L-211" türlerindeki biyolojik mikroskoplar kullanılmaktadır[2253].

2235 Rossinskaya, s. 83.
2236 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 263, 264, 337; Goncharenko, s. 326.
2237 Gerasimov/Drapkin, s. 79.
2238 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 263, 264, 337.
2239 Goncharenko, s. 135.
2240 Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 64.
2241 Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, s. 15.
2242 Taşınabilir elektrik süpürge
2243 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 263; Savelev/Smushkin, s. 55; Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 12.
2244 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 237; Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 29; Bkz. Dvorkin, s. 85, 86; Rossinskaya, s. 83.
2245 Goncharenko, s. 135.
2246 Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 29; Rossinskaya, s. 84.
2247 Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, s. 53.
2248 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 263, 264.
2249 Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 63; Savelev/Smushkin, s. 55.
2250 Sedova/Eksarhopulo, s. 108.
2251 Yablokov, s. 259; Goncharenko, s. 134.
2252 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 56.
2253 Sedova/Eksarhopulo, s. 110.

B. Silah

1. Genel Olarak

Silah, saldırı veya savunma sırasında bir hedefe isabet etmesi için özel olarak tasarlanmış bir araçtır. Genel anlamda silah, canlıları, teknikleri ve yapıları (örneğin bina) yok eden cihazların ve araçların genel adıdır[2254]. Silahın ateşli, ateşsiz, nükleer, kimyasal ve biyolojikgibi türleri vardır[2255]. Doktrinde çoğu yazarlar ateşli ve ateşsiz silahlar üzerinde çalışmaları yapmıştır. Çalışmamızda nükleer, kimyasal ve biyolojik silahları yer almayacaktır. Çalışmamız ateşli ve ateşsiz silahlar üzerinde durulacaktır. Nükleer, kimyasal ve biyolojiksilahlar ile ilgili bilgi çalışmamızın II. Bölümünde yer almaktadır.

Adli balistik, ateşli silah kullanımı ve bunların mühimmatı ile ilgili suçların araştırılmasında ortaya çıkan teknik konuları ve patlayıcı maddeleri ve patlayıcı cihazları inceleyen Kriminalistiğin bir dalıdır. Adli balistik ateşli silahların ve mühimmatların taşınması, saklanması, imali, satışı, çalınmasıyla da ilgilenmektedir. Balistiğin kendisi ise, mermi hareketiyle ilgilenen askeri-teknik bir bilimdir. Kendi içinde iç ve dış balistiğe ayrılmaktadır. İç balistik, namlu kanalındaki mermi hareketini incelerken dış balistik, namlu kanalından çıkan mermi uçuşunu incelemektedir[2256].

Adli balistik[2257] adli tıp (örneğin kıyafet veya vücut üzeinde yaralanmalar) ve trasoloji (örneğin atış izleri) ile yakından ilgilidir. Adli balistiğin konularını: 1) ateşli silah ve parçaları[2258]; 2) fişek, kurşun, mermi, kovan, barut ve diğerleri; 3) ateşli silahın izleri; 4) cephane (örneğin bomba, mayın) ve bunların parçaları ve izleri; 5) patlayıcı cihazlar[2259], patlayıcı maddeler ve bunların izleri oluşturmaktadır[2260].

2254 Belkin R.S., Kriminalistika Kratkaya Entsiklopediya, Moskva 1993, s. 50; Muhin, s. 75; Bkz. Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 30.

2255 Biryukov V.V/Belyakov A.A., Kriminalisticheskoe Orujievedenie, Moskva 2018, s. 21; Bkz. Buromskiy/Klevno/Pashinyan, s. 140.

2256 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 266; Bkz. Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 39, 40; Bkz. Yablokov, s. 276; Bkz. Demin, s. 172.

2257 Bkz. Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 31; Potudinskiy V.P./Potudinskiy M.V./Vorotov, İ. A., Kriminalisticheskoe Orujievedenie. Uchebno-Naglyadnoe Posobie v Strukturno-Logicheskih Shemah s Risunkami i İllyustratsiyami, Stavropol 2015, s. 9.

2258 Zelenskiy/Meretukov, s. 171; Gerasimov/Drapkin, s. 81; Bkz. Obraztsov, s. 219; Bkz. Balashov/Balashov/Malikov, s. 139.

2259 Savelev/Smushkin, s. 56.

2260 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 266, 267; Bkz.İshenko/Toporkov, s. 210, 211.

2. Ateşli Silah

a. Genel Olarak

Ateşli silah belli bir mesafedeki hedefe isabet etmesi için tasarlanmış cihazdır[2261]. Kriminalistik uygulamasında ateşli silahlar oldukça basit bir sınıflandırmaya tabidir. Ateşli silah[2262] kendi içinde: 1) savaş silahı[2263]; 2) av tüfekleri[2264]; 3) eğitim ve spor silahları[2265]; 4) kriminal silah olmak üzere 4 gruba ayrılmaktadır. Savaş silahları kısa, orta ve uzun namlulu silahlar olarak ayrılmaktadır. Kısa namlulu silahlar kapsamında (uzunluğu 20 cm'ye kadar), yarı otomatik tabanca ve revolverler[2266] (örneğin Makarov tabancası)[2267]; orta namlulu silahlarda (20-50 cm uzunlukta) makineli tabanca, otomatik tüfekler, karabinler; uzun namlulu silahlarda (namlu uzunluğu 50 cm'den fazla), tüfek (örneğin Kalashnikov tüfeği[2268]) ve makineli el tüfekleri yer almaktadır[2269].

Av tüfekleri kendi içinde endüstriyel av tüfekleri ve sportif av tüfekleri olarak sınıflandırılmaktadır. Örneğin endüstriyel av tüfeklerinde TOZ-11, TOZ-16, TOZ-17, Olen, Belka ve İj-56-3 av tüfeği yer almaktadır. Sportif av tüfeklerinde ise İj-49, İj-54, TOZ-25 gibi av tüfekleri yer almaktadır[2270].

Eğitim ve spor silahlarında, eğitim (bunlar 5,6 mm gelen küçük kalibreli silahlar), spor ve pnömatik tabancalar, revolverler ve tüfekler yer almaktadır. Örneğin TOZ-8m tüfeği[2271], TOZ-12 tüfeği, Margolina 5,6 mm tabancaları, İj-1 tabancaları, MtS 12-3 tüfeği, Strela (ok), TOZ-35 tabancası vardır[2272].

2261 Potudinskiy/Potudinskiy/Vorotov, s. 11; Bkz. Obraztsov, s. 216; Demin, s. 173.
2262 Bkz. Tagaev, s. 315; Salnikov/Vozgrin/Sotnikov, s. 30.
2263 Bkz. İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 218.
2264 Martynenko, s. 27.
2265 Zelenskiy/Meretukov, s. 172.
2266 Bilgi için bkz. İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 218, 219; Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 32.
2267 Potudinskiy/Potudinskiy/Vorotov, s. 14.
2268 Potudinskiy/Potudinskiy/Vorotov, s. 18; Gerasimov/Drapkin, s. 82; Tagaev, s. 317.
2269 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 269; Yablokov, s. 278; Bkz. Potudinskiy/Potudinskiy/Vorotov, s. 17.
2270 Zelenskiy/Meretukov, s. 172; Gerasimov/Drapkin, s. 82.
2271 Bardachenko A.N., Sravnitelniy Analiz Sledov Primeneniya Ohotnichego i Sportivnogo Orujiya pod Patron Kalibra, 5,6 mm. Sudebnaya Ekspertiza. 2016 №2 (46), UDK a.340.6, s. 47; Bkz. Obraztsov, Kriminalistika, s. 212.
2272 Zelenskiy/Meretukov, s. 172.

Kriminal silahlar kısa namlulu silahlardır. Bunlar kendi içinde el yapımı silahlar[2273], namluları kısaltarak yapılan silahlar (savaş silahının, av tüfeğinin ve eğitim silahının), mermiyle ateşlenmek için tasarlanmış özel cihazlar (örneğin sinyallı ve gazlı tabancalar ve revolverler), başka bir fişek için dönüştürülmüş fabrika silahlarına ayrılmaktadır (örneğin Mauser, Stock, Steyr vb)[2274].

b. İzlerin Tespit Edilmesi

(1) Ateşli Silahın Tespit Edilmesi

Olay yerinde tespit edilen silah elle dokunulmadan fotoğraflanmaktadır[2275]. Daha sonra tutanağa kaydedilmektedir. Tutanakta silahın bulunduğu yer, türü vb. bilgiler yer almaktadır. Silahlar olay yerinden dikkatlice iki elle alınmalıdır. Alınırken mutlaka eldiven giyilmelidir[2276].

Silah ele alınırken veya incelenirken ateş edilebilmektedir. Dolaysıyla, her şeyden önce silah boşaltılıp, daha sonra incelenmeye başlanmalıdır[2277]. Silah incelenirken, üzerinde parmak izlerinin, kan parçacıklarının ve benzeri maddelerin var olup olmadığı tespit edilmektedir[2278]. Daha sonra özellikleri, işaretleri, arızası not edilmektedir. Ayrıca incelemede silahın durumuna, tetik mekanizmasına, içinde merminin bulunup bulunmadığına, namlu içinde toz birikiminin ve yanmamış barut tozlarının var olup olmadığına, namlu kanalında yanmış barut kokusunun bulunup bulunmadığına dikkat edilmektedir. Sonuçta, silah ve diğer maddeler ambalajlanıp, incelenmek için laboratuvara gönderilmektedir[2279]. Ambalajlanırken[2280] silah temizlenmemekte ve kısa sürede laboratuvara sevk edilmektedir. Ancak temzilenmesinin zorunlu olduğu durumda silahın namlusu gazlı bezle üç kez silinmektedir. Gazlı bez ayrı şekilde paketlenmektedir[2281].

2273 Bkz. Obraztsov, s. 220.
2274 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 270.
2275 Potudinskiy/Potudinskiy/Vorotov, s. 75.
2276 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 238.
2277 Garmonov V.V., Osobennosti Osmotra Ognestrelnogo Orujiya i Sledov ego Primeneniya na Meste Obnarujeniya. Kriminalist. Prestuplenie Protiv Lichnosti. Nauchno-Prakticheskiy Jurnal, 2010 №1 (6), s. 86-88.
2278 Balashov/Balashov/Malikov, s. 148; Gerasimov/Drapkin, s. 85.
2279 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 271.
2280 Garmonov, Podgotovka i Naznachenie Sudebno-Ballisticheskih Ekspertiz, s. 89.
2281 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 239.

(2) Mermilerin Tespit Edilmesi

Olay yerinde mermilerin[2282] tespit edilmesi oldukça zordur[2283]. Örneğin, bir sette bulunan mermi, önce tutanağa kaydedilip, sonra fotoğraflanmaktadır. Tutanakta mermi deliğinin konumu, şekli, boyutu, çapı, derinliği, yönü belirtilmektedir. Daha sonra setten çıkartılmaktadır. Tahta setten mermi keski ile kesilip alınmaktadır. Tuğladan ise şlambur ile alınmaktadır (betonda veya taşta delikleri açan bir el aletidir). Mermi alete dokunmayacak ve üzerinde iz bırakmayacak şekilde çıkartılıp alınmaktadır. Mermiler zeminde bulunursa, üzerinde bulunabilecek küçük cam parçacıklarına, boya ve sıvıya dikkat edilmelidir. Çünkü bu maddeler aracılığyla, merminin hangi setten geçtiği veya hangi yüzeyden sektiği belirlenebilmektedir[2284].

Olay yerinde tespit edilen mermiler ayrı[2285] kutulara konulmakta[2286] veya üzerindeki izlere[2287] zarar vermeyecek şekilde[2288] kartona yerleştirilip, selofan ile kaplanmaktadır. Mermi birden fazla ise, her biri numaralandırılarak, bulunduğu yerler belirtilmektedir. Laboratuvar ortamında mermilerin incelenmesinde, karşılaştırmalı mikroskop yöntemi kullanılmaktadır[2289]. Bunlar MİS-10, MS-51, MSK-1 çeşidinde mikroskoplar[2290], stereoskopik dürbünlü mikroskoplar, karşılaştırmalı dürbünlü mikroskoplardır[2291]. Mermilerin incelenmesi için röntgen ışınları ve gamma ışınları da kullanılmaktadır[2292].

(3) Boş Kovanın Tespit Edilmesi

Olay yerinde kalan boş kovanlar[2293] metal arama cihazı ile tespit edilmektedir. Özellikle boş kovanlar su birikintisi, çöp yığınları ve açık kaplarda

---

2282 Balashov/Balashov/Malikov, s. 147; Bkz. Zelenskiy/Meretukov, s. 176; Bkz. Potudinskiy/Potudinskiy/Vorotov, s. 55, 56; Tagaev, s. 325.
2283 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 228, 229, 239.
2284 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 278.
2285 Garmonov, Podgotovka i Naznachenie Sudebno-Ballisticheskih Ekspertiz, s. 90.
2286 Gerasimov/Drapkin, s. 86.
2287 Bkz. Karlov, s. 38, 39; Bkz. Obraztsov, s. 226.
2288 Bkz. Savelev/Smushkin, s. 60.
2289 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 279, 280.
2290 Sedova/Eksarhopulo, s. 114; Gerasimov/Drapkin, s. 87.
2291 Zelenskiy/Meretukov, s. 124.
2292 Sedova/Eksarhopulo, s. 107.
2293 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 225; Bkz. Zelenskiy/Meretukov, s. 176; Gerasimov/Drapkin, s. 83; Muhin, s. 77.

aranmaktadır. Ancak bir odada asılı giysiler arasında veya resmin arkasında da olabilir. Bu bölgeler de dikkatlice aranmalıdır[2294].

Olay yerinde bulunan boş kovan[2295] tunanağa kaydedilip, sonra fotoğraflanmaktadır. Daha sonra usulüne uygun olarak cımbızla[2296] toplanmaktadır. Tutanakta, boş kovanın dış özellikleri[2297], gövde şekli, gövde ve kapsülünün metal rengi, şapkası, boş kovanın boyutu, boş kovanın yüzeyinde yanık ve iç kısımda yanmamış barutun var olup olmadığı belirtilmektedir. Boş kovanda çoğu durumda izler kalabilmektedir. Bu izler aracılığıyla silahın türü[2298] ve tanımlanması yapılabilmektedir. Kalan izler, atış izi[2299] ve atılmış kovanın izidir. İnceleme için boş kovandaki parmak izi de çok önemlidir. Dolaysıyla, boş kovanda parmak izinin bulunup bulunmadığına da dikkat edilmelidir[2300].

Boş kovanlar usulüne uygun olarak paketlenmektedir. Birden fazla boş kovan varsa, her biri[2301] ayrı ayrı paketlenip[2302] numaralandırılmaktadır. Etikette her boş kovanın bulunduğu yer belirtilerek, incelenmek üzere laboratuvara gönderilmektedir[2303]. Laboratuvar ortamında boş kovanın tanımlanması, mikroskop, radyografi, elektrotrografi ve spektral analiz[2304] yöntemleri ile gerçekleştirimektedir[2305].

2294 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 280.
2295 Bkz. Potudinskiy/Potudinskiy/Vorotov, s. 54; Bkz. Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 41; Bkz. Obraztsov, s. 221.
2296 Tagaev, s. 368.
2297 Bilgi için bkz. İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 225, 226.
2298 Bkz. Potudinskiy/Potudinskiy/Vorotov, s. 63.
2299 Rossinskaya, s. 68.
2300 Bkz. Vasilev. B.A./Evstropov D.A./Stanovaya O.V., Obnarujenie Sledov Ruk na Poverhnosti Strelyanyh Gilz. Sudebnaya Ekspertiza, Rossiyskiy i Mejdunarodniy Opyt. Materialy IV Mejdunarodnoi Nauchno-Prakticheskoi Konferentsii. Vypusk 4. Volgograd VA MVD Rossii 2018, s. 31, 32.
2301 Garmonov, Podgotovka i Naznachenie Sudebno-Ballisticheskih Ekspertiz, s. 90.
2302 Gerasimov/Drapkin, s. 86.
2303 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 282.
2304 Eksarhopulo A. A., Kriminalisticheskaya Tehnika, Yurayt 2016, s. 35.
2305 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 284.

3. Atış Artıkları

a. Genel Olarak

Olay yerinde inceleme için önemli olabilecek atış izleri[2306] kalabilmektedir. Bu izler, kıyafette[2307] veya vücut derisinde kalan yanık izleri; kıyafette kumaşın yırtık izleri; atış sonrası birikmiş is izi; yanmamış tozların birikimi (bunlar yanmamış veya yarı yanmış tozlar); yağ izleri ve atış artıklarıdır[2308].

Söz edilen izlerden atış artıkları, atış sonrası şüphelinin elinde[2309] veya yüzünde kalabilmektedir[2310]. Bu artıklar barut tozudur. Tabancayla ateş ederken toz ateş edenin elinde kalabilmektedir. Uzun namlulu silahla ateş ederken barut tozları ateş edenin yanağında kalmaktadır[2311].

Tozlar, kalsiyum (Ca), silisyum (Si), kalay (Sn), demir (Fe), bakır (Cu), çinko (Zn), alüminyum (Al)[2312], kurşun (Pb), antimon (Sb) ve kükürt (S) tozlarından oluşmaktadır[2313]. Atış artığı kendi içinde dumanlı ve dumansız olarak ikiye ayrılmaktadır[2314]. Dumanlı atış artığı potasyum nitrat, kükürt ve kömür bileşiminden oluşmaktadır. Dumansız atış artığı piroksilin bileşiminden (nitroselüloz) meydana gelmektedir. Dumanlı atış artığı siyahtır. Dumansız atış artığı sarı, yeşil ve diğer renkte olabilmektedir. Dumanlı atış artığı küçük tohumlar şeklindedir. Dumansız atış artığı küçük plakalar veya silindir şeklindedir[2315]. Uygulamada daha çok dumansız barut kullanılmaktadır[2316].

2306 Muhin, s. 78; Bkz. Obraztsov, s. 221.
2307 Garmonov, Podgotovka i Naznachenie Sudebno-Ballisticheskih Ekspertiz, s. 90; Kryukov, s. 442.
2308 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 288.
2309 Latyshov İ.V./Vasilev V.A./Zaporotskova İ.V./Ermakova T.A./Afanasev İ.B./Drujinin Yu. A., Vozmojnosti İspolzovaniya Uglerodnogo Nanotrubnogo Materiala pri Proizvodstve Kriminalisticheskih Ekspertnyh İssledovaniy Sledov Vystrela. Sudebnaya Ekspertiza, Rossiyskiyi Mejdunarodniy Opyt. Materialy IV Mejdunarodoy Nauchno-Prakticheskoy Konferentsii. Vypusk 4. Volgograd VA MVD Rossii 2018, s. 105.
2310 Gerasimov/Drapkin, s. 84; Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 32.
2311 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 292.
2312 Latyshov/Vasilev/Zaporotskova/Ermakova/Afanasev/Drujinin, s. 104.
2313 Gerasimov/Drapkin, s. 54, 55.
2314 Yablokov, s. 281; Zelenskiy/Meretukov, s. 177; Tagaev, s. 323.
2315 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 226.
2316 Gerasimov/Drapkin, s. 84.

b. Atış Artıklarının Tespit Edilmesi

Atış artıklarını tespit etmek için, atış artıkları ıslatılmış pamuklu çubuğa geçirilmekte[2317] veya ateş edenin eli ılık ve erimiş parafin ile kaplanmakta veya damıtılmış su çözeltisi ile yıkanmaktadır. Elde edilen örnekler, laboratuvar ortamında optik ve elektronik mikroskopla[2318] incelenmektedir. Ayrıca kişinin elinde atış artıklarını tespit etmek için Korund-İK elektronik-optik cihazı[2319], REM elektron miksroskopu (Scanning Electron Microscope-SEM)[2320] ve röntgen mikroanalizatörü kullanılmaktadır. Bu araçlar aracılığıyla atış artıklarında kurşunun, antimonun, kükürtün veya diğer maddelerin bulunup bulunmadığı, kişinin ateş edip etmediği incelenmektedir. Laboratuvar ortamında atış artıkların incelenmesi için atomik spektroskopi, röntgen, nötron aktivasyonu[2321] ve sülfürik asit analizide kullanılmaktadır[2322]. Atış izlerin incelenmesi için, spektral, röntgen ve kimyasal analizlerden yararlanılmaktadır[2323].

Ateşli silah sonucu kumaşta oluşan deliğin etrafında atış artıkları kızıl ötesi ışınlar ile tespit edilmektedir. Kızıl ötesi ışınların UK-1, UM-1, Taran, Tair gibi türleri vardır. Bunlardan en sık kullanılanı UK-1'dir. Olay yerinde kullanımı kolaydır ve taşınabilir bir cihazdır[2324].

4. Ateşsiz Silah

a. Genel Olarak

Kriminalistikte ateşsiz silahlar bedensel yaralama[2325], saldırı[2326] ve savunma amaçlı imal edilmiş silahlardır. Hareket niteliğine göre ateşsiz silahlar[2327], 1) vurup kesici: örneğin kılıç; 2) delici-vurup kesici:örneğin yatağan, pala, süvari kılıç; 3)

2317 Sherbakovskiy, s. 282.
2318 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 292.
2319 Holopov A.V., İspolzovanie Sovremennyh Vozmojnostey Nekotoryh Poiskovyh Nauchno-Tehnicheskyh Sredstv v Raskrytii i Rassledovanii Prestupleniy Protiv Lichnosti. Kriminalist. Prestuplenie Protiv Lichnosti. Nauchno-Prakticheskiy Jurnal. 2009 №2 (5). s. 74.
2320 Gerasimov/Drapkin, s. 54.
2321 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 62.
2322 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 292.
2323 Yablokov, s. 277.
2324 Sedova/Eksarhopulo, s. 102, 103.
2325 Balashov/Balashov/Malikov, s. 151; Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 45; Yablokov, s. 294.
2326 Zelenskiy/Meretukov, s. 181.
2327 Bkz. Karlov, s. 47; Bkz. Salnikov/Vozgrin/Sotnikov, s. 35; Demin, s. 198-200.

delici:örneğin kortık (kısa kılıç), stilet (haç şeklinde düz, ince ve dar bıçak ağzı var kesici hançer)[2328], süngü, flöre epe kılıç, rapira (uçu keskin dört kenarlı epe kılıç); 4) delici-kesici[2329]:örneğin kinjal (bıçak ağzı düz veya kavisli, kısa gelen (40 cm) iki tarafı keskin hançer)[2330], bıçak süngü, Fin bıçağı, askeri bıçak[2331], av bıçağı[2332], ulusal bıçak, tesak (özellikle büyük boydaki bıçak); 5) vurup parçalayıcı[2333]: örneğin kisten (sopa şeklindeki kısa bir silahtır. Bir ucunda kısa kemerde veya zincirde metal top asılıdır. Türkçe topuz)[2334], savaş kırbaçı, muşta, vurmalı yüzükler (parmağa takılabilir yüzük şeklindeki silahtır. Yüzüğün üzerinde sivri dişler vardır)[2335], dubina (kalın ağır sopa), tonfa, yavara (yumruğa kenetlenmiş çok kısa ve sert metal veya tahta silahtır)[2336]; 6) kombine (parçalayıcı ve delici silahların kombinesi)[2337] silahlara ayrılmaktadır[2338]. Uygulamada ateşsiz silahların maskelenmiş türü de bulunmaktadır. Örneğin şemsiye, tükenmez kalem, tarak, ruj, anahtar bunlardan bazılarıdır[2339].

Kullanım amacına göre ateşsiz silahlar, savaş silahı ve av silahı olarak ikiye ayrılmaktadır. Savaş silahları kişiye zarar vermek ve yakın dövüşmek amacıyla kullanılmaktadır. Örneğin, süngü, kılıç, şaşka (uzun bıçak ağızlı, hafif kavisli bıçak), ulusal bıçak, kinjal[2340] gibi silahlar bu niteliktedir. Av silahı, hayvanları yakalamak amacıyla kullanılmaktadır[2341].

2328 Bilgi için bkz. Potudinskiy/Potudinskiy/Vorotov, s. 136.

2329 Martynenko, s. 26; Bilgi için bkz. Potudinskiy/Potudinskiy/Vorotov, Kriminalisticheskoe Orujievedenie, s. 134; Bkz. Savelev/Smushkin, Kriminalistika, s. 64.

2330 Demin, s. 200.

2331 Bkz. Potudinskiy/Potudinskiy/Vorotov, s. 142.

2332 Bkz. Potudinskiy/Potudinskiy/Vorotov, s. 140.

2333 Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 34; Zelenskiy/Meretukov, s. 183; Rossinskaya, s. 71; Bilgi için bkz. Chernigovskiy V.N., Aktualniye Voprosy Ekspertnogo Eksperimenta pri Opredelenii Prinadlejnosti Obekta k Holodnomu Orujiyu Udarno-Razdrablyayushego Deystviya. Sudebnaya Ekspertiza, Rossiyskiy i Mejdunarodniy Opyt. Materialy IV Mejdunarodnoy Nauchno-Prakticheskoy Konferentsii. Vypusk 4. Volgograd VA MVD Rossii 2018, s. 157-159.

2334 Demin, s. 201.

2335 Demin, s. 203.

2336 Potudinskiy/Potudinskiy/Vorotov, s. 144.

2337 Bilgi için bkz. Potudinskiy/Potudinskiy/Vorotov, s. 146; Gerasimov/Drapkin, s. 87, 88.

2338 Muhin, s. 86, 88.

2339 Potudinskiy/Potudinskiy/Vorotov, s. 147.

2340 Martynenko, s. 26.

2341 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 295, 296; Bkz. Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 45; Bkz. Yablokov, s. 295, 296; Bkz. Balashov/Balashov/Malikov, s. 152.

b. İzlerin Tespit Edilmesi

Olay yerinde tespit edilen ateşsiz silahlar fotoğraflanıp[2342], daha sonra elle dokunulmadan kenarlarından alınıp toplanmaktadır[2343]. Alınan silahlar tutanağa kaydedilmektedir. Tutanakta, ateşsiz silahın yapısı, ölçüsü, hangi malzemeden imal edilmiş olduğu, rengi, dayanıklığı, yüzey nitelikleri (pürüzsüz, pürüzlü, dişli), nerede bulunduğu belirtilmektedir[2344].

Ateşsiz silahalar polietilen torbalara konularak[2345], incelenmek üzere laboratuvara gönderilmektedir. Gerekli gördüğü takdirde, giysiler de gönderilmektedir[2346]. Laboratuvar incelemesinde ateşsiz silahın tanımlanmasını yapmak için element analizi[2347], röntgen ışınları ve gamma ışınları uygulanmaktadır[2348].

C. Patlayıcı Cihazlar

1. Genel Olarak

Patlayıcı cihazlar insanı[2349] veya tekniği yok etmek için yapılmış el yapımı veya endüstriyel (fabrikada üretilen) cihazlardır[2350]. Uygulamada daha çok el yapımı niteliğinde rastlanmaktadır[2351]. Patlayıcı cihazlar genellikle eşyalarla maskelenmektedir[2352]. Örneğin, evrak çantası[2353], paket, el fenerleri, termos gibi araçlar içine yerleştirilmektedir. Bunların taşınması kolaydır. Olay yerinde unutulmuş eşya şeklinde bırakılabilmektedir[2354].

Patlayıcı cihazların[2355], vurmalı (darbe ile tetiklenen), kumandalı (mekanik veya elektrik etkili), temassız (titreşimli, akustik, radarlı), yönetilen (kodlanmış

2342 Bkz. Obraztsov, s. 233.
2343 Tagaev, s. 310.
2344 Bilgi için bkz. Savelev/Smushkin, s. 65.
2345 Skorchenko, s. 73.
2346 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 296.
2347 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 59; Gerasimov/Drapkin, s. 55.
2348 Sedova/Eksarhopulo, s. 107.
2349 Balashov/Balashov/Malikov, s. 156.
2350 Potudinskiy/Potudinskiy/Vorotov, s. 105.
2351 Bkz. Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 29; Bkz. Obraztsov, s. 234.
2352 Yablokov, s. 301; Bkz. Evsyunin, I.N., Ispolzovanie Nauchno-Tehnicheskyh Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, Sovershennyh s Primeneniem Vzrivchatyh Veshestv i Vzrivnyh Ustroystv. Uchebnoe Posobie. Sankt-Peterburg 1997, s. 5.
2353 Balashov/Balashov/Malikov, s. 159.
2354 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 293; Zelenskiy/Meretukov, s. 186.
2355 Salnikov/Vozgrin/Sotnikov, s. 36.

sinyal ile tetiklenen) gibi türleri bulunmaktadır[2356]. Patlayıcı cihazdaki patlayıcı maddeler, trinitrotoluen, tetril, heksojen, oksojen, nitrogliserin, tetranitropentaeritrit (TEN), nitroselüloz ve diğer maddelerden oluşmaktadır. Ancak ana bileşiminde kurşun asid, cıva, trinitrorezorsinat (TNRS) ve tetrazen bulunmaktadır[2357].

2. İzlerin Tespit Edilmesi

Olay yerinde patlayıcı cihazların parçalarının toplanması araştırmacı tarafından gerçekleştirilmektedir. Ancak olay yerinde yapılan incelemeye mutlaka uzman da katılmaktadır[2358]. Olay yerinde, patlayıcı maddelerin izi[2359], mühimmat parçaları, elektrik ekipmanı, kablo, saat mekanizması ve cihazların diğer parçaları kalabilmektedir. Tüm bunlar fotoğraflanıp[2360], tutanağa kaydedilmektedir. Tutanakta, her parçanın bulunduğu yer, dış görünümü, durumu ve izleri belirtilmektedir. Olay yerinde parçalar tahrip olunmuş nesnelerde ve kıyafetlerde bulunabilmektedir. Bunlar usulüne uygun olarak ayrı ayrı paketlenip[2361], incelenmek için laboratuvara gönderilmektedir[2362]. Gerekirse parçalar toprakla beraber alınabilmektedir[2363]. Ayrıca parçalar üzerinde kalan parmak izleri (failin) veya biyolojik izler (örneğin kan, kıl, doku) dikkatlice toplanmaktadır[2364].

Laboratuvar ortamında patlayıcı cihazın ve parçalarının incelenmesinde elektron mikroskopi yöntemi, ultraviyole (UV) ışınında spektrofotometri yöntemi[2365], element analizi[2366] kullanılmaktadır[2367]. Araçlardan röntgen floresan analizörü (örneğin ED 2000)[2368], patlayıcı teknik konteynerler (örneğin ETS-1, ETS-2)[2369]

2356 Zelenskiy/Meretukov, s. 186.
2357 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 293; Bkz. Yablokov, s. 302; Bilgi için bkz. Potudinskiy/Potudinskiy/Vorotov, s. 100.
2358 Zelenskiy/Meretukov, s. 187; Bkz. Evsyunin, s. 9, 10.
2359 Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 31.
2360 Savelev/Smushkin, s. 67.
2361 Bilgi için bkz. Evsyunin, s. 17, 18.
2362 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 293, 294.
2363 Yablokov, s. 303.
2364 Starostin K.D./Gusev S.E./Dashko L.V./Katorov D.V., Provedenie Vzrivotehnicheskoy Ekspertizy po Faktam Vskritiy Bankomatov. Sudebnaya Ekspertiza, Rossiyskiy i Mejdunarodniy Opyt. Materialy IV Mejdunarodnoy Nauchno-Prakticheskoy Konferentsii. Vypusk 4. Volgograd VA MVD Rossii 2018, s. 146, 147.
2365 Evsyunin, s. 16.
2366 Gerasimov/Drapkin, s. 55.
2367 İshenko/Toporkov, s. 59.
2368 Potudinskiy/Potudinskiy/Vorotov, s. 127, 128.
2369 Potudinskiy/Potudinskiy/Vorotov, s. 127.

kullanılmaktadır. Patlayıcı maddelerin incelenmesinde emisyon spektral analizi[2370] kullanılmaktadır. Araçlardan: patlayıcı kamera[2371], ince tabaka kromatografisi[2372], gaz kromatografisi[2373] (örneğin Hewlett Packard 5890 series II Plus), X-ray (röntgen) cihazı[2374], gaz analizörü (örneğin Shelf ve PO-2)[2375] kullanılmaktadır. Son zamanlarda olay yerinde veya laboratuvar ortamında patlayıcı maddelerin (tetril, dinitrotoluen, trinitrotoluen, pikrin asit, nitrogliserin, heksojen, oktojen vb.) incelenmesi için Viraj VV kiti[2376], MO-2M ve SABRE-5000 taşınabilir dedektörleri[2377] de kullanılmaktadır.

Olay yerinde patlayıcı cihazları tespit etmek için, örneğin NR-900 EMS bulucu cihazı[2378], askeri mayın dedektörleri, kriminalistik metal dedektörleri, saatin hareketini dinlemek için stetoskop, gaz analizörleri, röntgen cihazı kullanılmaktadır. Patlayıcı cihazların tespit edilmesinde eğitimli köpeklerden de yararlanılmaktadır. Patlayıcı cihazlar uzmanların katılımıyla etkisiz hale getirildikten sonra[2379] zırhlı battaniyeye sarılmaktadır. Daha sonra laboratuvara incelenmek üzere sevk edilmektedir[2380].

D. Maddeler ve Materyaller

Olay yerinde bulunabilecek maddi delillerin diğer çeşidi de herhangi bir madde ve materyallerdir. Bunlar katı, sıvı ve gaz şeklinde olabilmektedir. Örneğin, boya kaplaması; lif; petrol ürünleri, yakıtlar ve yağlayıcılar; cam parçaları; metal ve metal parçaları[2381] ve uyuşturucu maddelerdir[2382].

2370 Zelenskiy/Meretukov, s. 128.
2371 Zelenskiy/Meretukov, s. 127.
2372 Gerasimov/Drapkin, s. 55.
2373 Demin, s. 31.
2374 Zelenskiy/Meretukov, s. 127.
2375 Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, s. 22.
2376 Ilyin D.V., Komplekt İndikatorov dlya Obnarujeniya Sledovih Kolichestv Vzrivchatyh Veshestv. Mejdunarodnaya Nauchno-Prakticheskaya Konferentsiya "Spetsialnaya Kriminalisticheskaya Tehnika". Sbornik Dokladov. Moskva 2017, s. 54.
2377 Demin, s. 19.
2378 Holopov, İspolzovanie Sovremennyh Vozmojnostey Nekotoryh Poiskovyh Nauchno-Tehnicheskyh Sredstv v Raskrytii i Rassledovanii Prestupleniy Protiv Lichnosti, s. 75.
2379 Sherbakovskiy, s. 339.
2380 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 255, 226.
2381 Demin, s. 315.
2382 Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy s. 36; Vander M.B./Mayorova G.V., Podgotovka, Naznachenie, Otsenka Rezultatov Kriminalisticheskoy Ekspertizy Materialov, Veshestv i İzdeliy. Sankt-Peterburg 1997, s. 4; Bkz. Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 334-336; Rossinskaya, s. 81, 82; Savelev/Smushkin, s. 50.

Bazen maddeler ve materiyaller toksik de olabilmektedir[2383]. Bunlarla çalışırken özel güvenlik tedbirlerin alınması, paketlenmesi sırasında her maddenin özelliğine ve durumuna göre[2384] ambalajlanması gerekmektedir. Örneğin uçucu maddeler su ve hava geçirmez kutulara, yanmış parke parçaları su ve hava geçirmeyen polietilen torbalara konulmaktadır. Bütün işlemler uzmanın katılımıyla gerçekleşmektedir[2385].

1. Boya Kaplaması

a. Genel Olarak

Boya kaplaması, metalleri korozyondan koruyan, ahşap ve kumaşların çürümesini ve şişmesini engellemek amacıyla uygulanan koruyucu maddedir. Boya kaplamaları dekoratif amaçla da kullanılır. Nesnelere estetik bir görünüm verir. Boya kaplamaların diğer özelliği elektrik izolasyonlu, ısıya ve ışığa dayanıklı olmalarıdır[2386].

Olay yerinde boya kaplamaları, parçacık[2387] veya iz şeklinde bulunabilmektedir. Genel olarak trafik kazası sonucu oluşmaktadır. Bu parçacık veya izler mağdurun üzerinde[2388] veya iki aracın dâhil olduğu çarpma olayında arabaların üzerinde bulunabilmektedir[2389].

b. Boya Kaplamasının Tespit Edilmesi

Yüzeylerden boya parçacıkları toplanmadan önce, tutanakta yüzeydeki konumu belirtilmektedir. Her parçacık cımbızla toplanmaktadır[2390]. Hafif ve kolay kaybolabilen maddi delil olmasından dolayı, olay yerinden özenlikle toplanmaktadır[2391]. Toplanan parçacıklar cam kaplara veya tüplere

---

2383 Rossinskaya, s. 83.
2384 Ayrıntılı bilgi için bkz. Vander/Mayorova, Podgotovka, Naznachenie, Otsenka Rezultatov Kriminalisticheskoy Ekspertizy Materialov, Veshestvi İzdeliy, s. 12-18.
2385 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 336, 337; Bkz. Rossinskaya, s. 83, 84.
2386 Shestopalova L.P., Materialovedenie: Lakokrasochniye Materialy i Pokritiya Transportnyh Sredstv na ih Osnovy. Uchebno-Metodicheskoe Posobie. Moskva 2018, s. 5.
2387 Koldin, s. 57; Dvorkin, s. 84; Rossinskaya, s. 84.
2388 Koldin, s. 58.
2389 Gorodkin V.A./Vyazovskiy A.E., Ekspertiza Dorojno-Transportnyh Proisshestviy, Osmotr Mesta DTP, Shema Mesta DTP. Uchebnoe Posobie. Chelyabinsk 2010, s. 4-7.
2390 Savelev/Smushkin, s. 52; Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 17.
2391 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 339; Barkova, s. 17.

konulmaktadır[2392]. Kapların üzerine gerekli bilgiler yazılmaktadır. Paketlenme sırasında yapışkan bantlar kullanılmamaktadır[2393].

Olay yerinde boya izlerini bulunduran giysiler ise yıkanmadan bütünüyle alınmaktadır[2394]. Islak ise, oda sıcaklığında kurutulmaktadır[2395]. İzler birbirine temas etmeyecek şekilde[2396] ayrı ayrı kağıt torbalara konularak[2397] sonra laboratuvara gönderilmektedir[2398].

Laboratuvar ortamında, boya kaplamalarına diyagnostik ve tanımlama analizi yapılmaktadır. Örneğin element analizi[2399], metalografi analizi, röntgen analizi[2400] ve emisyon spektral analizi[2401] kullanılmaktadır. Analizle boyanın niteliği, bileşimi, türü, hacimi ve fonksiyonu tespit edilmekte, boyanın hangi gruba air olduğu belirlenmekte ve nesnenin tek kaynaktan oluşup oluşmadığı tespit edilmektedir[2402].

2. Lif

a. Genel Olarak

Lifler ortaya çıkış şekline göre, doğal ve kimyasal liflere ayrılmaktadır. Doğal lifler, bitkisel (örneğin pamuk, keten), hayvan (örneğin yün, ipek) veya mineral kökenli olabilir (örneğin cam). Kimyasal lifler suni (örneğin viskon, suni yün) ve sentetik lifler (örneğin poliamid, polyester, polivinil klorür) olarak ayrılmaktadır[2403].

Olay yerinde en sık bulunabilecek lifler[2404], el örgü ipliğinden[2405], kumaştan, trikodan, keçeli kumaştan, pamuktan ve halat ipinden[2406] oluşmaktadır. Lifler

---

2392 Sherbakovskiy, s. 296; Rossiyskaya/Galyashina, s. 282.
2393 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 340; Rossiyskaya/Galyashina, s. 282, 283.
2394 Savelev/Smushkin, s. 53; İsmailov, s. 138; Krylov, s. 285; Denisenko, s. 5.
2395 Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 32; Goncharenko, Nauchno-Tehnicheskie Sredstva v Sledstvennoy Praktike, s. 131.
2396 Sherbakovskiy, s. 300; Rossiyskaya/Galyashina, s. 444.
2397 Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 26; Rossinskaya, s. 48; Yakimov, s. 189; Koldin, s. 60; Sherbakovskiy, s. 300.
2398 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 243.
2399 Gerasimov/Drapkin, s. 55.
2400 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 59, 60.
2401 Zelenskiy/Meretukov, s. 128.
2402 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 339; Sherbakovskiy, s. 295, 296.
2403 Savelev/Smushkin, s. 53; Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 18, 19.
2404 Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 18, 19.
2405 Sherbakovskiy, s. 299.
2406 Bkz.Obraztsov, s. 210; Bkz. Rossiyskaya/Galyashina, s. 285.

nesneler üzerinde bulunabileceği gibi, araba, şüpheli[2407] veya mağdur üzerinde de bulunabilmektedir[2408].

b. Liflerin Tespit Edilmesi

Olay yerinde lifler cımbızla toplanarak[2409], polietilen torbalara veya cam kaplara ayrı ayrı konulmaktadır. Nesnelerde bulunan lifler, nesneyle beraber paketlenmektedir. Her nesne polietilen torbalara, aydınger kağıda, kalın kağıda veya selofana ayrı ayrı paketlenmektedir. Ayrıca mağdurun ve şüphelinin kıyafeti silkelenmeden[2410], temizlenmeden ve yıkanmadan paketlenmektedir. İlgili kişilerden kıyafetler çıkartılırken, aynı zamanda mağdurun ve şüplehilin tırnakları da kesilip alınmaktadır. Çünkü tırnak altında da lifler kalabilmektedir[2411].

Tüm bunlar usulüne uygun olarak toplandıktan sonra incelenmek için laboratuvara gönderilmektedir. Laboratuvarda liflere diyagnostik ve tanımlama analizi yapılmaktadır. Bu analizler aracılığıyla, liflerin kaynağı (örneğin kumaş, iplik, pamuk vb), niteliği, üretimi, liflerin mağdurun veya şüphelinin kıyafetleriyle uyup uymadığı ve diğer konular tespit edilmektedir[2412]. Liflerin incelenmesinde REM elektron mikroskobu, element analizi[2413], moleküler spektroskopi yöntemi ve infra kırmızı spektroskopi yöntemleri de kullanılabilmektedir[2414].

3. Petrol Ürünleri, Yakıtlar ve Yağlayıcılar

a. Genel Olarak

Olay yerinde yangın, kundaklama, ateşli silah kullanımı veya trafik kazaları sonucu petrol ürünleri[2415], yakıtlar veya yağlayıcılar bulunabilmektedir [2416]. Bu tür maddi delillerin tespit edilmesi için, yangın ve patlama yeri, trafik kazasının yeri, şüplelinin kıyafeti incelenmektedir[2417].

2407 Savelev/Smushkin, s. 53.
2408 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 341; Rossinskaya, s. 84.
2409 Savelev/Smushkin, s. 53.
2410 Bkz. Sherbakovskiy, s. 300; Bkz. Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 20, 21.
2411 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 341; Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 21.
2412 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 341, 342.
2413 Gerasimov/Drapkin, s. 55.
2414 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 59; Gerasimov/Drapkin, s. 55.
2415 Rossinskaya, s. 85.
2416 Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 24; Sherbakovskiy, s. 354.
2417 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 343.

Petrol ürünleri, yakıtlar ve yağlayıcılar açık veya koyu, kokulu veya kokusuz, sıvı, katı veya gaz şeklindeki maddelerdir. Bu maddelerin kapsamına, benzin, dizel yakıtları, gaz yağları, motor yağları, dişli yağları (transmisyon yağları), enerji yağları, endüstriyel yağlar, parafinler, vazelinler ve bitümler[2418] gibi ürünler girmektedir.

b. Tespit Edilmesi

Üzerinde petrol ürünleri bulunan taşınabilir nesneler, hava geçirmez kaplara konulmaktadır. Sıvı ve yapışkan petrol ürünleri, yakıtlar ve yağlayıcılar kuru cam kaplara konulmaktadır[2419]. Kapın ağzı cam veya plastik tıpaile kapatılmaktadır. Bu tür maddi deliller, kağıt torbalara veya kibrit kutularına konulmamaktadır. Paketlenmede plastik, karton veya ahşap kutular kullanılmamaktadır[2420]. Numuneler (örnekler) laboratuvara gönderilemeden önce buzdolabında veya serin ve karanlık bir yerde muhafaza edilmektedir (örneğin benzinden 200 ml. örnek alınabilmektedir)[2421].

Asfaltta, toprakta, beton ve diğer yerlerde bulunan petrol ürünleri temiz gazlı bez ile toplanarak, hava geçirmeyen cam kutularına konulmaktadır. Karşılaştırmalı inceleme için, yol kaplamaları (asfalt) ve toprak örnekleri de alınabilmektedir. Alınırken taze gaz bezi kullanılmaktadır[2422]. Sıvı izler pipet veya şırıngayla toplanmaktadır. Katı izler kazınarak alınmaktadır[2423]. Kül ve yanmış kalıntılar dikkatlice toplanmaktadır. Bu tür maddi delillerin, hızla değişebilmesi veya kaybolabilmesinden dolayı kısa sürede laboratuvara gönderilmesi gerekmektedir[2424].

Olay yerinde petrol ürünlerini, yakıtları, yağlayıcıları ve bunların izlerini tespit etmek için ultraviyole (UV) ışını kullanılmaktadır[2425]. Laboratuvarda incelenmesinde[2426] moleküler spektroskopi yönteminden, infra kırmızı spektroskopi yönteminden[2427] ve emisyon spektral analizinden yararlanılmaktadır[2428].

2418 Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 23, 24.
2419 Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 25.
2420 Rossinskaya, Kriminalistika, s. 85; Sherbakovskiy, s. 303.
2421 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 344.
2422 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 344; Rossinskaya, s. 85.
2423 Savelev/Smushkin, s. 54.
2424 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 344.
2425 Savelev/Smushkin, s. 54; Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 24.
2426 Bkz. Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 343, 344.
2427 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 59.
2428 Zelenskiy/Meretukov, s. 128.

4. Cam Parçaları

a. Genel Olarak

Olay yerinde bulunabilecek diğer maddi delil, cam parçalarıdır[2429]. Cam parçaları hırsızlık fiilinde pencerenin kırılması sonucu failin üzerinde bulunabilmektedir. Ancak, cam parçaları daha çok trafik kazalarında bulunmaktadır[2430].

Trafik kazasında, arabanın farları, yan lambaları, yan aynaları, ön ve alt camları kırılmaktadır. Cam parçaları sürücünün veya mağdurun üzerinde, vücudunda veya saçlarında kalmaktadır[2431]. Mağdurun üzerinde kalan[2432] cam parçacıkları kiyafetiyle beraber alınmaktadır. Kıyafet silkelenmeden[2433] usulüne uygun olarak paketlenmektedir[2434].

Olay yerinde cam parçaları veya parçacıkları taşınabilir aydınlatma cihazlarıyla, Ultraviyole (UV) aydınlatıcı cihazlarla, büyüteçlerle ve mikroskoplarla tespit edilmektedir[2435].

b. Cam Parçalarının Tespit Edilmesi

Cam parçaları kolay kırılabilir maddelerdir. Bu nedenle toplanırken çok dikkat edilmesi gerekmektedir. Olay yerinde bulunan cam parçalarının yüzeyi temizlenmeden[2436] olduğu şekliyle toplanmaktadır[2437]. Her parça, kağıt veya polietlen torbalara ayrı ayrı paketlenmektedir. Daha sonra incelenmek için laboratuvara gönderilmektedir[2438].

Laboratuvar ortamında, cam parçaları diyagnostik ve tanımlama analiziyle incelenmektedir. İncelemede, elde edilen bulgunun cam parçası olup olmadığı, cam parçasının hangi malzemeye ait olduğu (örneğin bardak, şişe) ve cam parçasının araba camlarından oluşup oluşmadığı tespit edilmektedir. Cam parçasıyla karşlaştırmalı inceleme de yapılabilmektedir. Karşılaştırmalı incelemede olay

---

2429 Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 21, 22.
2430 Vinogradova N.İ./Zavyalova A.A., Predvaritelnoe İssledovanie Stekol. Sbornik Nauchnyh Trudov II Mejdunarodnogo Foruma. Moskva 2019, s. 62.
2431 Vinogradova/Zavyalova, s. 62.
2432 Rossinskaya, s. 85.
2433 Bkz. Sherbakovskiy, s. 300; Bkz. Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 20, 21.
2434 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 341; Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 21.
2435 Vinogradova/Zavyalova, s. 62, 63.
2436 Sherbakovskiy, s. 305; Vinogradova/Zavyalova, s. 63.
2437 Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 23.
2438 Vinogradova/Zavyalova, s. 63.

yerinde elde edilen cam parçacısının, mağdurun vücudundan veya şüphelinin kıyafetinden veya arabadan alınan cam parçacıyla aynı olup olmadığı tespit edilmektedir[2439]. Laboratuvarda cam parçasının incelenmesi için radyoaktif izotopların beta ışınları[2440] kullanılmaktadır.

5. Metal ve Metal Parçaları

a. Genel Olarak

Metal, yüksek ısıya dayanıklı veya eriyebilir, elektrik iletken, sağlam, katı, esnek ve korozyona dayanıklı gelen basit maddedir. Metaller kendi içinde, hafif (örneğin alüminyum, magneziyum, titanyum, berilyum, lityum, sodyum), ağır (örneğin bakır, kurşun, nikel, kobalt, kalay, çinko, cıva), yüksek ısıyla eriyebilir (örneğin volfram, molibden, niyobyum, tantal, renyumum, krom), değerli (örneğin altın, gümüş, platin, paladyum), radyoaktif (örneğin fransiyum, radyum, uranyum, aktinyum, aktinitler), kolay eriyebilir (örneğin galiyum, indiyum, talyum), manyetik (örneğin demir, nikel, kobalt) ve nadir (örneğin skandiyum, itriyum, lanta ve lantanidler) türlere ayrılmaktadır[2441].

Olay yerinde metaller (örneğin bıçak[2442], hançer, kısa kılıç, muşta ve suç aletleri) ve bunların parçaları,[2443] patlayıcı cihazların, mermilerin ve mayınların parçaları ve detayları, araba ve diğer mekanizmaların detayları, metal parçacıkları ve talaşları, tel, kablo ürünleri, metal borular, metal hortumlar ve parçaları, değerli metal ve alaşımlardan elde edilen ürünler bulunabilmektedir[2444].

b. Metal ve Metal Parçalarının Tespit Edilmesi

Olay yerinde metal veya metal parçalarının tespit edilmesi için arama cihazları kullanılmaktadır[2445] (örneğin Dirijer, Sterh-7230, Kolos, Garret[2446], SH-11, SH-111[2447], MİP, Gamma[2448], Kondor, teplovizor[2449], İris, Beta, Kedr[2450] ve

---

2439 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 345.
2440 Sedova/Eksarhopulo, s. 107.
2441 Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 25.
2442 Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 25.
2443 Rossinskaya, Kriminalistika, s. 86.
2444 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 346; Bkz. Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, s. 19, 20; Bkz. Obraztsov, s. 211.
2445 Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 26.
2446 Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, s. 27.
2447 Dvorkin, s. 93.
2448 Zelenskiy/Meretukov, s. 122.

NR900EK Kurşun[2451] gibi metal arama cihazları). Saklama yerinde bulunan metal nesnelerin tespit edilmesi için taşınabilir röntgen cihazı kullanılmaktadır (örneğn RU-760, RU-560 çeşidindeki cihazlar)[2452].

Metal mikroparçacıklar, küçük mıknatıslar[2453] ile tespit edilmektedir. Olay yerinde tespit edilen metal nesneler kağıt paketlere veya karton kutulara ayrı ayrı[2454] konulmaktadır. Üzerinde kan gibi izler varsa veya nesne ıslak ise, paketlenmeden önce oda sıcaklığında kurutulmaktadır. Metal nesneler hava geçirmez kaplara veya polietilen torbalara konulmamalıdır. Çünkü metallerin korozyonu veya ayrışma (çürüme) süreçleri başlayabilmektedir. Bunlar usulune uygun olarak toplanıp, paketlendikten sonra incelenmek için laboratuvara gönderilmektedir[2455].

Laboratuvar ortamında metallerin incelenmesi için metalografi[2456], emisyon spektral analizi[2457] ve röntgen analizleri kullanılmaktadır. Örneğin metalografi analizinde, MİM-6, MİM-7, MİM-8 gibi metalografik mikroskoplar kullanılmaktadır[2458]. Metal talaşlarının incelenmesi için taramalı elektron mikroskobu kullanılmaktadır (örneğin TESCAN LYRA 3 GMH mikroskobu)[2459].

6. Uyuşturucu Maddeler

a. Genel Olarak

Uyuşturucular, kullanımı sırasında kişide özel bir zihinsel durumu uyandıran (uyuşturucu sarhoşluğu), sürekli ihtiyaca ve merkezi sinir sisteminde geri dönüşü olmayan değişikliklere ve uyuşturucu bağımlılığına yol açan maddelerdir[2460].

2449 Holopov, İspolzovanie Sovremennyh Vozmojnostey Nekotoryh Poiskovyh Nauchno-Tehnicheskyh Sredstv v Raskrytii i Rassledovanii Prestupleniy Protiv Lichnosti, s. 74, 77.
2450 Sedova/Eksarhopulo, s. 93.
2451 Holopov A.V., Obzor Kriminalisticheskoy Tehniki. Kriminalist. Prestuplenie Protiv Lichnosti. Nauchno Prakticheskiy Jurnal, №2 (5) 2009, s. 125.
2452 Sedova/Eksarhopulo, s. 107.
2453 Rossinskaya, s. 86.
2454 Sherbakovskiy, s. 313.
2455 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 346, 348.
2456 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 60; Zelenskiy/Meretukov, s. 128.
2457 Zelenskiy/Meretukov, s. 128.
2458 Sedova/Eksarhopulo, s. 107, 110.
2459 Lukashova M.V., Opyt Primeneniya Skaniruyushego Elektronnogo Mikroskopa TESCAN dlya Avtomaticheskogo Poiska Spetsificheskih Chastits v Obrazah Fetra. Sravnenie Raznyh Tipov Obnarujennoy Metallicheskoy Strujki. Mejdunarodnaya Nauchno-Prakticheskaya Konferentsiya "Spetsialnaya Kriminalisticheskaya Tehnika". Sbornik Dokladov, Moskva 2017, s. 101.
2460 Muhin, s. 194.

Uyuşturucu maddeler doğal ve sentetik olmak üzere iki türden oluşmaktadır. Doğal uyuşturucu maddelerin hazırlanmasında ham madde olarak kenevir ve haşhaş kullanılmaktadır. Keneverin yaprağından ve saplarından marihuanna elde edilmektedir (argo isimleri: travka (Türkçe ot), plan (Türkçe plan), klever (Türkçe yonca), bojya travka (Türkçe Tanrı'nın otu), seno (Türkçe saman), dur (Türkçe saçmalık), not, grae, hey (İngilizce). Marihuanadan esrar hazırlanmaktadır[2461] (argo ismi opilka (Türkçe talaş)). Kenevirden esrar yağı da hazırlanmaktadır (argo ismi himka (kimya sözünden türemektedir))[2462].

Haşhaş, afyon alkoidleri içeren doğal uyuşturucudur. Haşhaş saplarından haşhaş samanı hazırlanmaktadır. Haşhaşın kapsüllerinden de afyon elde edilmektedir. Afyondan morfin, kodein, tebain, etilmorfin hazırlanmaktadır. Morfinden eroin hazırlanmaktadır[2463]. Koka yaprağından da kokain hazırlanmaktadır[2464].

Sentetik uyuşturucu maddelerde, amfetamin, metamfetamin[2465], barbamil, hidrokodon, dipidolor, metadon, LSD (Liserjik Asit Dietilamid) yer almaktadır. Tüm uyuşturucu maddeler, toz veya hap şeklindedir[2466].

b. Uyuşturucu Maddelerin Tespit Edilmesi

Olay yerinde uyuşturucu maddeler hap, toz[2467] veya sigara (papiros) şeklinde bulunabilmektedir. Taşınabilir nesnelerde, kıyafette (örneğin cep kısımda) veya çeşitli malzemelerde ise uyuşturucuların mikro parçacıkları bulunabilmektedir[2468]. Bulunan her madde konteynerlere konulmaktadır. Islak ise oda sıcaklığında kurutulmaktadır[2469]. Daha sonra incelenmek için laboratuvara gönderilmektedir[2470].

2461 Kryukov, s. 307.
2462 Obraztsov, s. 420; Bkz. Muhin, s.196, 197; Sherbakovskiy, s. 306; Bkz. Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 15.
2463 Obraztsov, s. 421; Bkz. Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 350, 351; Rossinskaya, s. 86; Bkz. Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 15.
2464 Muhin, s. 197.
2465 Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 15.
2466 Obraztsov, s. 422, 422.
2467 Bkz. Metodicheskoe Posobie po Protivodeystviyu Narkopotrebleniyu i Narkoprestupnosti, po Viyavleniyu Pravonarusheniy v Sfere Nezakonnogo Oborota Narkotikov. Murmansk 2017, s. 6.
2468 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 350, 351; Rossinskaya, s. 87.
2469 Sherbakovskiy, s. 307.
2470 Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 16.

Laboratuvar ortamında uyuşturucu maddelerin incelenmesinde[2471] moleküler spektroskopi yöntemi, metalografi, röntgen analizi[2472] ve element analizi[2473] kullanılmaktadır. Araçlardan taşınabilir ramanovskiy spektrometresi (örneğin TacticİD spektrometresi) kullanılmaktadır[2474]. Olay yerinde uyuşturucuların tespit edilmesi için uyuşturucu maddelerin ekspress-analiz seti (örneğin Politest seti ve Narko-2 seti)[2475] kullanılmaktadır. Uyuşturucu maddelerin ekspress analizi için taşınabilir kimyasal laboratuvar (örneğin Narkotest taşınabilir laboratuvar) kullanılmaktadır[2476].

VIII. MADDİ DELİLLERİN TOPLANMASI

A. Genel Olarak

Olay Yerinde maddi deliller araştırmacı, savcı ve mahkeme tarafından toplanmaktadır. Delillerin toplanması ilk soruşturma ve mahkeme incelemesi aşamasında gerçekleşmektedir[2477].

Maddi delillerin toplanması çoğunlukla bir uzmanlığı gerektirmektedir. Bu nedenle delillerin toplanmasına uzman da katılmaktadır[2478].

Olay yerinde maddi delillerin toplanması üç süreçte gerçekleşmektedir. Bunlar, delillerin bulunması, kaydedilmesi ve toplanmasıdır[2479].

Delillerin bulunması demek, olay yerinde görünmeyen, az görünen veya görünen suç izlerinin veya failce bırakılan veya saklanan suç eşyalarının tespit edilmesi demektir. Örneğin: parmak veya avuç izleri, biyolojik nitelikteki izler

---

2471 Bilgi için bkz. Kuzovlev V.Yu. /Gavrilin Yu.V., Tipologiya Tehniko-Kriminalisticheskih Sredstv Poiska Narkoticheskih Sredstv Psihotropnyh Veshestv i ih Analogov, Dostavlayemyh v Uchrejdeniya Ugolovno-İspolnitelnoy Systemy. Mejdunarodnaya Nauchno-Prakticheskaya Konferentsiya "Spetsialnaya Kriminalisticheskaya Tehnika". Sbornik Dokladov. Moskva 2017, s. 34-36.

2472 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 59, 60.

2473 Gerasimov/Drapkin, s. 55.

2474 Butyaykin S.V., Portativniye Ramanovskie Spektrometry Serii TACTICID dlya İdentifikatsii Neizvestnyh Narkoticheskih, Vzryvoopasnyh i Vrdednyh Veshestv. Mejdunarodnaya Nauchno-Prakticheskaya Konferentsiya Spetsialnaya Kriminalisticheskaya Tehnika. Sbornik Dokladov. Moskva 2017, s. 91.

2475 Sedova/Eksarhopulo, s. 96, 97.

2476 Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, s. 24.

2477 Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 99.

2478 Skorchenko, s. 131, 132; Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 15; İsmailov, s. 12, 13; Denisenko, s. 4.

2479 Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 99; İsmailov, s. 12, 13; Vandyshev, s. 70; Demin, s. 15; Bkz. Andreeva/Nazarov/Stoyko/Tuzov, s. 140, 141; Bkz. Rossinskaya, s. 82, 83; Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 15; Bkz. Zelenskiy/Meretukov, s. 152; Yablokov, s. 431.

(örneğin kan, sperm, tükürük), alet izi, oto izi, atış izi ve diğer izler; silah veya diğer suç aletleridir[2480].

Delillerin kaydedilmesi demek, olay yerinde bulunan suç izlerinin veya nesnelerin kalıbını, fotoğrafını veya video kaydını almak demektir[2481]. Bunların kalıbını almak için kalıp malzemeleri (örneğin alçıtaşı, mum, polimer macunu vb.), kimyasal reaktifler, ses ve video kayıt araçları, fotoğraf makinesi kullanılmaktadır[2482]. Ceza muhakemesi hukuku bakımından kaydetme, suç izlerinin ve objelerin olay yeri inceleme tutanağında açıklanması demektir[2483].

Delillerin toplanması, suç izlerini veya suç eşyalarını bulma, kaydetme ve toplama hareketlerinin bir araya gelmesidir[2484]. Bu hareketler kanunda öngörülen usullerle ve kanunla yetkilendirilmiş süjeler tarafından gerçekleştirilmektedir[2485].

Olay yerinde maddi delillerin toplanması için gereken genel hususlar şu şekilde sayılabilir. Öncelikle maddi delillerin toplanmasında kullanılacak kriminalistik teknik araçlar ve yöntemler kanuna uygun olarak yapılmalıdır. Maddi delilleri toplama prosedürleri kaliteli ve titizlikle gerçekleştirilmektedir. Her maddi delil göz ardı edilmemeli ve zamanında toplanmalıdır[2486]. Özelliklerine göre toplanıp ve paketlenmelidir[2487]. Paketleme, maddi delillerin herhangi bir mekanik zarar görmemesi için ve izlerin korunması için yapılmaktadır[2488].

2480 Demin, s. 15; Bkz. Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 10; Bkz. Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 15, 16; Bkz. Zelenskiy/Meretukov, s. 152, 153.

2481 Muhin, s. 6.

2482 Bkz. Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 11.

2483 Demin, s. 15; Belkin A.R., Teoriya Dokazivaniya v Ugolovnom Sudoproizvodstve, Moskva 2005, s. 68; Andreeva/Nazarov/Stoyko/Tuzov, s. 141, 142; Bkz. Gerasimov/Drapkin, s. 75.

2484 Demin, s. 15; Bkz. Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 10; Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 15; Vandyshev, s. 69.

2485 Belkin, Teoriya Dokazivaniya v Ugolovnom Sudoproizvodstve, s. 72.

2486 Belkin, Teoriya Dokazivaniya v Ugolovnom Sudoproizvodstve, s. 72; Bkz. Demin, s. 16; Bkz. Rossiyskaya/Galyashina, s. 444.

2487 Demin, s. 16; Bkz. Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 12; Sherbakovskiy, s. 142, 143; Volkov/Datiy, s. 247; Obraztsov, s. 416.

2488 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 375; Jidelev G.V./Proshutin V.L./Antonov O.Yu. /Pozdeev A.R., Osmotr Mesta Proisshestviya i Trupa na Meste ego Obnarujeniya. Uchebnoe Posobie. İjevsk 2016, s. 9, 10.

Olay yerinde bulunan maddi deliller toplanmadan önce fotoğraflanmaktadır[2489]. Sonra tutanağa kaydedilmektedir[2490]. Tutanakta maddi dellilerin bulunduğu yer, tarih ve diğer bilgiler yazılmaktadır[2491].

Maddi deliller niteliklerine göre, kutulara[2492], cam kavanozlara[2493], cam şişelere[2494], cam kaplara[2495], torbalara[2496], kağıt torbalara[2497], zarflara[2498], tüplere[2499], polietilen torbalara[2500], karton kağıdına[2501] veya karton kutulara[2502], aydınger kağıdana, kalın kağıda veya selofana[2503], plastik kaplara[2504] konulmaktadır. Maddi deliller toplanırken, özelliklerine göre, tozlar[2505], daktiloskopik bantlar[2506], şırınga (veteriner veya tibbi)[2507], steril gazlı bez[2508], steril tıbbi pamuk[2509], pamuklu çubuk[2510], cımbız[2511], pipet[2512], makas[2513], skalpel[2514] yani küçük cerrahi bir bıçak,

---

2489 Martynenko, s. 25; Yakimov, s. 146; Bilgi için bkz. Dvorkin, s. 12, 13, 14; Rossinskaya, s. 46; Gerasimov/Drapkin, s. 75; Bilgi için bkz. Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 242, 255-262; Koldin, s. 60; Potudinskiy/Potudinskiy/Vorotov, s. 75; Savelev/Smushkin, s. 67.

2490 Savelev/Smushkin, s. 46; Balashov/Balashov/Malikov, s. 111, 112; Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 29; İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 238; Denisenko, s. 4.

2491 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 239, 242; Balashov/Balashov/Malikov, s. 76; Rossinskaya, s. 46; Bilgi için bkz. İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 225, 226; Bkz. Potudinskiy/Potudinskiy/Vorotov, s. 63; Bilgi için bkz. Savelev/Smushkin, s. 65; Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 26; Bkz. Sedova/Eksarhopulo, s. 107; Bilgi için bkz. Evsyunin, s. 17, 18.

2492 Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 36; İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 179, 180; Gerasimov/Drapkin, s. 75, 86.

2493 Agafanov/Filippov, s. 33; Bkz. Balashov/Balashov/Malikov, s. 90.

2494 Rossinskaya, s. 28; Saltevskiy, s. 29.

2495 Martynenko, s. 26; Yakimov, s. 191; Bkz. Kryukov, s. 411; Sherbakovskiy, s. 296; Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 25.

2496 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 205; Bkz. Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 65.

2497 Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 26; Rossinskaya, s. 48; Yakimov, s. 189; Koldin, s. 60.

2498 Pigolkin, s. 93.

2499 Goncharenko, Nauchno-Tehnicheskie Sredstva v Sledstvennoy Praktike, s. 135; Sherbakovskiy, s. 296.

2500 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 263, 264, 346, 348; Bkz. Sherbakovskiy, s. 300; İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 208, 209.

2501 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 279, 280.

2502 Sherbakovskiy, s. 313.

2503 Bkz. Sherbakovskiy, s. 300; Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 29; Rossinskaya, s. 84.

2504 Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, s. 53.

2505 Zelenskiy/Meretukov, s. 121; Savelev/Smushkin, s. 27; Kudinova, s. 19; Sedova/Eksarhopulo, s. 92; İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 167, 168.

2506 Rossinskaya, s. 28; Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 34; Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 243.

2507 Martynenko, s. 26; Savelev/Smushkin, s. 54.

2508 Volkov/Datiy, s. 281; İsmailov, s. 138; Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 344; Rossinskaya, s. 85.

2509 Balashov/Balashov/Malikov, s. 133; Savelev/Smushkin, s. 50.

2510 Volkov/Datiy, s. 283; Bkz. Kryukov, s. 425.

değiştirilebilir filtreli portatif (taşınabilir) elektrik süpürge, mıknatıs, dielektrik çubuklar[2515], kalıp malzemeleri[2516], özel vernikler veya saç spreyi[2517] gibi araçlar kullanılmaktadır. Kullanılan ekipmanların steril olması gerekmektedir[2518].

Olay yerinde bulunan maddi deliller, cımbızla[2519] veya ellere lastik eldivenler giyilerek toplanmaktadır[2520]. Toplanan maddi delillerin birbirine karşılıklı bir şekilde kontamine edebilmesini engellemek için ayrı ayrı[2521] paketlenmektedir[2522]. Bu prosedür, maddi delillerin bozulmasını, değişmesini ve kaybolmasını önlemek için ve küçük parçaların büyük parçalardan ayrı tutulması için yapılmaktadır. Eğer paketlenecek iz veya eşya ıslak ise, oda sıcaklığında kurutulmaktadır[2523]. Maddi deliller toplanırken, uzman koruyucu kıyafet giyilmelidir (örneğin tulum, şapka, eldiven, galoş)[2524].

Toplanan maddi deliller usulüne uygun olarak paketlendikten sonra, mühürlenmektedir. Paketin veya etiket üzerine gerekli bilgiler yazılarak, araştırmacı ve katılanlar (uzman, işlem tanığı[2525]) tarafından imzalanmaktadır[2526]. Daha sonra incelenmek üzere laboratuvara gönderilmektedir[2527].

2511 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 205; Bilgi için bkz. Balashov/Balashov/Malikov, s. 133; Bkz. Rossinskaya, s. 60; Shpak, s. 13; Tagaev, s. 368; Savelev/Smushkin, s. 53; Rossiyskaya/Galyashina, Nastolnaya, s. 444.

2512 Savelev/Smushkin, s. 54.

2513 Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 64.

2514 Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, s. 15.

2515 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 263; Savelev/Smushkin, s. 55; Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 12.

2516 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 168; Savelev/Smushkin, s. 27, 40; Dvorkin, s. 41; Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 236; Sedova/Eksarhopulo, s. 93; Balashov/Balashov/Malikov, s. 70; Zelenskiy/Meretukov, s. 122; Skorchenko, s. 59; Rossinskaya, s. 44; Yakimov, s. 127; Demin, s. 111; Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 33.

2517 Dvorkin, s. 53.

2518 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 237; Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 29; Bkz. Dvorkin, s. 85, 86; Rossinskaya, s. 83.

2519 Tagaev, s. 310, 368; Shpak, s. 13.

2520 Dvorkin, s. 78, 85, 86; Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 237; Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 29; Rossinskaya, s. 83; İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 238.

2521 Gerasimov/Drapkin, s. 86; Kryukov, s. 422; Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 26; Rossinskaya, s. 48; Yakimov, s. 189; Koldin, s. 60; Garmonov, Podgotovka i Naznachenie Sudebno-Ballisticheskih Ekspertiz, s. 90; Bilgi için bkz. Evsyunin, s. 17, 18; Bkz. Sherbakovskiy, s. 300.

2522 Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 33; Volkov/Datiy, s. 283; Bkz. Kryukov, s. 411, 425; Bkz. Yakimov, s. 191; Bkz. Savelev/Smushkin, s. 49, 50.

2523 İsmailov, s. 138; Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 32; Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 340.

2524 Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 12.

2525 İşlem tanığı, Rusça ifadeyle "Ponyatoy" denmektedir. Ponyatoy-inceleme, arama, el koyma, yüzleştirme ve diğer soruşturma eylemine tanık olarak çağrılankişi, en az iki kişiden oluşmaktadır.

Ancak Kırgızistan'da delillerin toplanmasının belli bir hususlara göre gerçekleşmediği görülmektedir. Olay yeri incelemesi sırasında olay yerine ilgisiz kişilerin girmeleri (örneğin araştırmacı ile aynı anda operatif arama faaliyeti memurlarının girmeleri); inceleme sırasında hukuk koruma organı memurlarının uzmanların işine karışmaları; bazı kriminalistik teknik araçların eksikliği (örneğin parmak izi tozu, metal arama cihazı) nedeniyle delillerin toplanmasının usulüne uygun şekilde gerçekleşmediği görülmektedir. Ayrıca araştırmacıların veya uzmanların kriminilastik teknik araçları kullanmada beceriksiz oldukları, inceleme sırasında uzmanların koruyucu kiyafet giymedikleri, ayrıca olay yerine galoşsuz girdikleri görülmektedir. Keza olay yeri incelemesi için yeterli sayıda uzmanın bulunmadığı görülmektedir[2528].

Bu sorunların giderilmesi için, olay yeri incelenmesinin belirli şartlara uygun olarak gerçekleştirilmesi, araştırmacıların ve uzmanların bilgi ve becerilerinin iyileştirilmesi, uzman personellerin yetiştirilmesi, yeni kriminalistik-teknik araçların sağlanması gerekmektedir[2529].

B. Beden Muayenesi (Dış Beden Muayenesi)

Ceza işi ve (veya) kabahat işi için önemli olabilecek kişinin bedenindeki özel belirtileri, suç ve (veya) kabahat izlerini, bedensel yaralanmayı, sarhoşluk durumu veya diğer özellikleri tespit etmek için, şüphelinin, sanığın ve mağdurun beden muayenesi yapılabilmektedir. Muayene, adli ekspertizin yapılmasının gerekmediği durumlarda söz konusu olmaktadır. Muayene yapılırken, kişiye tehlikeli olabilecek veya onurunu aşağılayacak hareketlerin yapılmasına izin verilmemektedir (KCMK m.168, f.1).

Kişinin bedenindeki özel belirtilerde; dövme, doğum lekesi, yara izi, dikiş yeri, ameliyat izleri yer almaktadır. Suç ve (veya) kabahat izlerinde; yaralama izleri,

---

Dodonov/Ermakov/Krylova, s. 402; Ponyatoy, bir gerçeği tasdik etmek amacıyla ilk soruşturma organı, araştırmacı ve savcı tarafından soruşturma eylemine çağrılan kişidir. Ponyatoy, en az iki kişiden oluşmalıdır. Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 82.

2526 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 375; Bkz. Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 76, 77; Goncharenko, Nauchno-Tehnicheskie Sredstva v Sledstvennoy Praktike, s. 50.

2527 Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 33; Volkov/Datiy, s. 283; Bkz. Kryukov, s. 425; İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 178, 239; Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 247, 248; Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 37; Koldin, s. 57, 60; Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 26; Volkov/Datiy, s. 284; Rossinskaya, s. 48; Yakimov, s. 189.

2528 Akhmatalieva, Kriminalisticheskaya Tehnika, s. 73-83.

2529 Akhmatalieva, Kriminalisticheskaya Tehnika, s. 81, 82.

ısırma izleri, sıyrık izleri, çizik izleri ve diğer bedensel yaralama izleri, kan izleri, sperm izleri, boya veya diğer maddelerin parçacıkları yer almaktadır[2530].

Beden muayenesinin yapılması hakkında karar, araştırmacı ve ilk soruşturma organının yetkili görevlisi tarafından verilmektedir. Bu kararda muayenenin sebebi, amacı ve muayene edilecek kişi belirtilmektedir (KCMK m.168, f.2).

Kanunda kişinin dış beden muayenesine yer verilmiştir. İç beden muayenesine ilişkin düzenleme bulunmamaktadır. Kişinin dış beden muayenesi araştırmacı veya ilk soruşturma organın yetkili görevlisi tarafından gerçekleştirilmektedir. Gerektiğinde dış beden muayenesine uzman da dahil edilebilmektedir (KCMK m.168, f.4). Ancak araştırmacı veya ilk soruşturma organının yetkili görevlisi karşı cinsteki kişinin çıplak muayenesinde hazır bulunmamaktadır. Bu durumda muayene hekim tarafından gerçekleştirilmektedir (KCMK m.168, f.5)[2531].

Kırgız ve Rus doktrininde hekimin erkek veya kadın olup olmamasına ilişkin bir belirleme yapılmamaktadır. Rus doktrininde çoğu yazarlar tarafından beden muayenesinin araştırmacı tarafından yapılacağı, ancak karşı cinsteki kişinin çıplak muayenesinde araştırmacının hazır bulunamayacağı, bu durumda muayenenin hekim tarafından yapılacağı ifade edilmektedir[2532].

Dış beden muayenesinde fotoğraf ve (veya) video çekimi kişinin rızasıyla yapılmaktadır. Kişinin onurunu rencide edebilecek nitelikte görülen resimler, mühürlenip muhafaza edilmektedir. Bu resimler mahkeme incelemesi sırasında sadece mahkemeye verilmektedir (KCMK m.168, f.6).

Beden muayenesinden sonra, araştırmacı veya ilk soruşturma organının yetkili görevlisi dış beden muayenesinin yapıldığına ilişkin tutanak hazırlamaktadır (KCMK m.168, f.7). Tutanak, araştırmacı veya ilk soruştuma organının yetkili görevlisi, şüpheli, sanık, mağdur, uzman veya hekim tarafından imzalanmaktadır (KCMK m.163, f.7).

[2530] Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 182; Yablokov, s. 430; İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 382; İshenko, Kriminalistika, s. 215; Bkz. Rossinskaya, s. 102; Bkz. Pigolkin, s. 77, 78.

[2531] Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 182; Bkz. Andreeva/Nazarov/Stoyko/Tuzov, s. 217; Zuev/Sutyagin, s. 233; Manova/Frantsiforov, s. 85; Smirnov/Kalinovskiy, s. 398.

[2532] Zuev/Sutyagin, s. 233; Manova/Frantsiforov, s. 85; Smirnov/Kalinovskiy, s. 398; Bkz. Shatalov, s. 255; Bkz. Belkin, Kriminalistika, Kratkaya Entsiklopediya, s. 50, 51; Lupinskaya, s. 521, 522.

C. Olay Yeri İnceleme

1. Kırgız Ceza Muhakemesi Kanununda Olay Yeri İncelemesi (KCMK m.165)

Farklı maddi objeleri ve üzerinde olan izleri doğrudan doğruya bulmak, tespit etmek ve kaydetmek, olayın durumunu incelemek ve ceza işi için önemli olan diğer durumları saptamak amacıyla araştırmacı tarafından, ilk soruşturma organınınyetkili görevlisi tarafından olay yeri incelemesi yapılmaktadır (KCMK m. 165, f. 1).

Gerektiğinde olay yeri incelemesine katılmak için mağdur, şüpheli, sanık, tanık ve avukat çağrılabilmektedir. Özel bilgiyi gerektiren konularda yardım almak amacıyla, araştırmacı olay yeri incelemesine farklı bilim alanlarından uzmanları da çağırabilmektedir (KCMK m. 165, f. 2).

Araştırmacı olay yerinin incelenmesine tam zamanında gelemediğinde, onun verdiği emir üzerine, olay yerinin incelenmesi ilk soruşturma organının memuru tarafından yapılabilmektedir (KCMK m. 165, f. 4).

İlk soruşturma organı memurları olay yeri incelenmesine yardım etmeye, araştırmacının ve ilk soruşturma organının yetkili görevlisinin verdiği emir üzerine olay yerinin korunması için gerekli tedbirleri almaya, görgü tanıklarını tespit etmeye, suçu veya kabahati işleyen kişileri yakalamaya veya şüphelilerin izini kaybetmeden[2533] (sıcak sıcağına) peşine düşmeyi organize etmeye, mağdurları olay yerinden tahliye etmeye, ölenleri taşıtlarla taşımaya, devam etmekte olan suçları ve (veya) kabahatleri durdurmaya ve tekrarlananları önlemeye ve olayın diğer sonuçlarını ortadan kaldırmaya yükümlüdür (KCMK m. 165, f. 3).

Olay yerinde bulunan izler ve başka nesnelerin incelenmesi olay yerinde gerçekleşir. Şayet incelenme uzun sürerse veya olay yerinde incelenmesi zor olursa, izler ve nesneler toplanır, paketlenir ve mühürlenir. Sonra araştırmacı ve ilk soruşturma organının yetkili görevlisi tarafından imzayla tasdik edilir. Olay yeri fotoğraflanır ve video ile kaydedilir. Daha sonra incelenmesi için yetkili birimlere gönderilir. Olay yeri incelemesi tutanağında izlerin ve nesnelerin bireysel özellikleri gösterilir (KCMK m. 165, f. 10).

[2533] Bkz. Sokolov, s. 73.

a. Tanım

Olay yeri incelemesi, acil soruşturma işlemidir[2534]. Olay yeri incelemesinin amacı[2535] olay yeri durumunu, suç izlerini[2536], suçluyu ve diğer gerçek bilgileri tespit etmek[2537], kaydetmek ve incelemektir. Suç izlerinin bulunduğu alan veya konut[2538] olay yeridir[2539]. Suçun nerede gerçekleştiği önemli değildir[2540]. Suç izlerinin bulunması olay, bu suç izlerinin bulunduğu yer olay yeri, bu yerin incelenmesi ise olay yeri incelemesidir. Olay yeri ve incelenmekte olan suç arasında ayrılmaz bir bağlantı vardır. Olay yerinin genel amacı da bu bağlantıyı tespit etmektir[2541]. Bu genel amaç kendi içinde özel amaçlarada ayrılmaktadır[2542]. Bunlar, olay yeri durumunu incelemek ve kaydetmek, suçlunun çevreye olan etkisini tespit etmek, suçun ve suçlunun izlerini bulmak, kaydemek ve toplamak, suçluyu ve suç motifini tespit etmek, suçun nedenlerini ve koşullarını tespit etmek; sonraki soruşturma eylemleri için ve operatif arama faaliyetleri için gerekli bilgileri almaktır. İncelemenin konuları, a) olay yeri, b) olay yeri durumu, c) ceset (ölü), d) suçun ve suçlunun izi, olay yerinde bulunan diğer nesneler veya belgeler olarak ifade edilebilir[2543].

Operatif arama faaliyeti, Devlet Organlarının operatif arama yoluyla gerçekleştirdiği bir faaliyet türüdür. Faaliyet aleni veya gizli yapılabilmektedir. Amacı, insanın ve vatandaşın hayatını, sağlığını, hak ve özgürlüğünü korumak, mülkiyetini korumak, suç saldırılarından toplumun ve devletin güvenliğini sağlamaktır (Kırgız Cumhuriyeti Operatif Arama Faaliyeti Kanunu m.1)[2544].

2534 Martynenko, s. 35; Balashov/Balashov/Malikov, s. 246; Gerasimov/Drapkin, s. 137; Sokolov, s. 68; Bkz. Karlov, s. 29; Muhin, s. 114; Jidelev/Proshutin/Antonov/Pozdeev, s. 18.

2535 Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 65.

2536 Gerasimov/Drapkin, s. 138; Sokolov, s. 68; Yablokov, s. 430.

2537 Bkz. Karlov, s. 29; İshenko, Kriminalistika, s. 206.

2538 Zelenskiy/Meretukov, s. 260; Rossinskaya, s. 99; Sokolov, s. 67; Shpak, s. 18; Yablokov, s. 430.

2539 Savelev/Smushkin, s. 144; Karlov, s. 29.

2540 Demin, s. 113.

2541 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, Kriminalistika, s. 568; Bkz. Obraztsov, Kriminalistika, s. 398, 399.

2542 Bkz. İshenko, Kriminalistika, s. 207; Bkz. Yablokov, Kriminalistika, s. 431, 432.

2543 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 569.

2544 Zakon KR ob Operativno-Rozysknoy Deyatelnosti. Statya 1. Ot 16 Oktyabrya 1998 goda №131.

Olay yerin incelemesinden sorumlu olan kişi araştırmacıdır. İnceleme onun yönetiminde gerçekleşmektedir[2545]. Araştırmacı incelemeye katılanların eylemini organize etmekte ve koordine etmektedir. Araştırmacının izni olmaksızın kimse olay yerinde hareket etmemekte ve nesnelere dokunamamaktadır[2546]. Uzmanlığı gerektiren konularda, incelemeye uzmanda çağırılabilmektedir[2547].

b. Olay Yeri İncelemesinin Aşamaları

(1) Genel Olarak

Olay yeri incelemesi üç aşamaya ayrılmaktadır[2548]. Bunlar; hazırlık, çalışma ve sonuç aşamasıdır[2549]. Araştırmacı olay yeri durumunu ve olay yerinde bulunan maddi delilleri incelemeye başlamadan önce inceleme için gerekli koşulları yaratması, olay yeri konusunu ve katılımcıları belirlemesi (uzman, ilk soruşturma organı ve operatif arama faaliyeti memurları, tanık, mağdur ve şüpheli, ancak şüphelinin katılımı tercih edilmemektedir)[2550], olay yerinde çalışmayı sağlaması gerekmektedir. Bu aşama hazırlık aşamasıdır. Olay yeri çalışma aşamasında maddi deliller incelenmektedir. Hazırlık aşamasında araştırmacının eylemi düzenleme niteliği taşıyorsa, çalışma aşamasında yapılan işlem inceleme niteliğini taşımaktadır. Olay yeri incelemenin sonuç aşamasında, araştırmacı yapılan tüm çalışmaların sonuçlarını çıkarmaktadır ve kaydetmektedir[2551].

(2) Hazırlık Aşaması

Hazırlık aşamasında[2552] araştırmacının yapması gereken hususlar bulunmaktadır[2553]. Bunlar, kendisi olay yerine gelmeden önce olay yerinin korunmasını sağlamak[2554], olay yerine ilgisiz kişileri sokmamak, olay yeri durumunun ve suç izlerinin korunmasını ve dokunmazlığını sağlamak[2555],suçun

---

2545 Zelenskiy/Meretukov, s. 261; İshenko, Kriminalistika, s. 209; İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 366, 367; Jidelev/Proshutin/Antonov/Pozdeev, s. 11.
2546 Yablokov, s. 433.
2547 Gerasimov/Drapkin, s. 139.
2548 Savelev/Smushkin, s. 146; Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 72; Rossinskaya, s. 99.
2549 Salnikov/Vozgrin/Sotnikov, s. 61; Muhin, s. 114.
2550 Zelenskiy/Meretukov, s. 261.
2551 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 571; Muhin, s. 114-117.
2552 Salnikov/Vozgrin/Sotnikov, s. 62.
2553 Muhin, s. 114-116; Yablokov, s. 437.
2554 Martynenko, s. 34.
2555 İshenko, Kriminalistika, s. 209.

zararlı sonuçlarını önlemek için tedbirleri almak (örneğin, yangın), olay yerine geldiği anda olay yerine yakın kişilerin bulunmasını sağlamak, bu kişilerden önemli bilgileri almak (tanık, görgü tanık),olay yerinin incelenmesi için hangi uzmanların[2556] katılması gerektiğini önceden belirlemek ve gelmelerini sağlamak, olay yerine gidecek operatif arama ekibinin kurulmasını önermek, olay yeri incelemesinde kriminalistik teknik araçlarının hazır olup olmadığını kontrol etmektir[2557].

Polis görevlileri araştırmacının olay yerine gelmesinden önce veya araştırmacı ile beraber olay yerinde kişileri dinler, suçluyu yakalar ve eylemi devam etmekteyse engeller, tanıkları tespit eder, gizlenen suçlunun kimliği ve mağdur hakkında bilgi toplar, gizlenen suçlunun peşine düşer[2558].

Araştırmacının olay yerine gelmesiyle hazırlığın II. aşaması başlamaktadır[2559]. Bu aşamada, mağdura tıbbi yardım sağlamak[2560], olay yerinden ilgisiz kişileri uzaklaştırmak[2561], olay yeri incelemesine işlem tanıklarının katılımını sağlamak, incelemede geriye kalan kişileri belirlemek, hak ve yükümlülüklerini anlatmak[2562], soru sorma yoluyla bilgi toplamak, bazen ses kaydı kullanmak gibi işlemler yapılmaktadır. Hazırlığın I. ve II. aşamasında aynı zamanda arama faaliyetleri de yapılmaktadır. Örneğin**,** suçluyu takip etme, eğitimli köpekleri kullanmak gibi faaliyetler bu nitelikte sayılabilir[2563].

(3) Çalışma Aşaması

Olay yeri çalışma aşaması[2564], genel ve detaylı incelemeden oluşmaktadır[2565]. Genel incelemede yön tayini için olay yerine genel analiz yapılmaktadır. İncelenecek alanın sınırları belirlenmektedir[2566]. İnceleme yöntemleri belirlenmektedir. Fotoğraf

---

2556 Bkz. Bolychev/Panyushkin, s. 337-387.
2557 Zelenskiy/Meretukov, s. 262; Rossinskaya, s. 99; Bkz. İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 573.
2558 Zelenskiy/Meretukov, s. 269; Bkz.Gerasimov/Drapkin, s. 139.
2559 Savelev/Smushkin, s. 146.
2560 Dvorkin, s. 6; İshenko, Kriminalistika, s. 210.
2561 Bkz. Martynenko, s. 36.
2562 Balashov/Balashov/Malikov, s. 248.
2563 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 572; Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 72, 73; Rossinskaya, s. 99.
2564 Muhin, s. 115.
2565 Savelev/Smushkin, s. 146; Salnikov/Vozgrin/Sotnikov, s. 62; Bkz. İshenko, Kriminalistika, s. 210; Bkz. İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 370, 371.
2566 Balashov/Balashov/Malikov, s. 249; Rossinskaya, s. 100; Gerasimov/Drapkin, s. 140; Bkz. Dvorkin, s. 7.

çekimi için[2567] pozisyon seçilmektedir. Daha sonra araştırmacı diğer katılanlar ile birlikte olay yerinde maddi delilleri incelemekte, olay yeri durumuyla ilgili tüm sorunları çözmeye çalışmaktadır. Fotoğraf çekilmektedir[2568]. Şema, plan, çizim yapılmaktadır[2569]. Son zamanlarda olay yerinin genel görünümünü almak için yeni araçlardan pilotsuz hava araçları kullanılmaktadır. Araç havada uçarak olay yerinin genel görünümünü almaktadır. Araç güvenilirdir ve net bilgileri kaydetmektedir[2570].

Olay yerinin genel incelenmesi bittikten sonra araştırmacı olay yerinin detaylı incelenmesine geçmektedir[2571]. Detaylı incelemede: olay yerinde maddi deliller dikkatli ve detaylı incelenmektedir. Olay yerinde ve diğer nesnelerde suçun ve suçlunun izleri aranmakta ve tespit edilmektedir. Üzerinde iz bulunan nesneler bütünüyle toplanmaktadır. Nesnelerden alınması mümkün olmayan izlerin kalıpları alınmaktadır. Genel incelemenin bilgileri kontrol edilmektedir. Esaslı (nesnelerin yakın çekimi) ve detaylı (iz ve nesnelerin büyük ölçekte çekimi) foto çekimi yapılmaktadır[2572].

Olay yeri incelemesinde üç metod kullanılmaktadır[2573]. Bunlar, konsentrik, eksentrik ve frontal metodu. Konsentrik metodu[2574], olay yerinin dıştan merkeze doğru daralan bir şekilde yapılan taramasıdır. Yani tarama kenardan merkeze doğru spiral şeklinde yapılmaktadır[2575]. Eksentrik metodu[2576], olay yerinin merkezden dışa doğru genişleyen bir şekilde yapılan taramasıdır. Yani tarama merkezden kenara doğru spiral şeklinde yapılmaktadır. Tarama tek kişi tarafından yapılabildiği gibi, bir hat üzerinde peş peşe sıralanmış birkaç kişi tarafından da yapılabilmektedir. Frontal

---

2567 Ayrıntılı bilgi için bkz. Dvorkin, s. 10-12.
2568 Bkz. Martynenko, s. 37; Bkz. Obraztsov, s. 402.
2569 Balashov/Balashov/Malikov, s. 250; Rossinskaya, s. 100.
2570 Dehanov D.V., Vozmojnosti Osmotra Mesta Proisshestviya s Primeneniem Bespilotnyh Letalnyh Apparatov i Programnogo Obespecheniya Postroeniya İzmeryaemyh 3D Modeley. Mejdunarodnaya Naucno-Prakticheskaya Konferentsiya "Spetsialnaya Kriminalisticheskaya Tehnika". Sbornik Dokladov. Moskva 2017, s. 74.
2571 Zelenskiy/Meretukov, s. 264; Muhin, s. 116, 117; İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 373.
2572 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 572, 573; Bkz. Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 74; Rossinskaya, s. 100.
2573 Balashov/Balashov/Malikov, s. 249; İshenko, Kriminalistika, s. 211 Yablokov, s. 440.
2574 Zelenskiy/Meretukov, s. 26; Rossinskaya, s. 100; Shpak, s. 24.
2575 Savelev/Smushkin, s. 146.
2576 Shpak, s. 24.

metoda göre[2577], olay yerinde maddi delilleri arayacak personel yan yana dizilerek, olay yeri çizgi şeklinde bir baştan diğerine taranmaktadır[2578].

Bu metodların yanı sıra, olay yeri incelemesinde subjektif ve objektif metodlar da kullanılmaktadır. Subjektif metoda göre, araştırmacı failin hareket ettiği yol üzerinde inceleme yapmaktadır. Objektif metoda göre, olay yeri tümüyle incelenmektedir. Rus kriminalistiğinde objektif metod tercih edilmektedir[2579].

(4) Sonuç Aşaması

Araştırmacı olay yerinde maddi delilleri inceledikten sonra, incelemenin sonuç[2580] aşamasına gelmektedir. Bu aşamada, olay yeri incelemesinin tutanağı[2581] ve gerekli plan[2582], şema, çizimler oluşturulmakta; toplanan maddi deliller paketlenmektedir[2583]. Toplanması mümkün olmayan maddi delillerin muhafazası içinse önemli tedbirler alınmaktadır[2584].Gerekirse ölünün parmak izi alınıp (daktiloskopi) morga gönderilmektedir. Bu aşamadan sonra, araştırmacı ölünün adli tibbi muayenesine katılmaktadır[2585].

Tutanak, olay yeri incelemesinin önemli usul belgesidir. Tutanakta incelemenin tüm bilgileri yer almaktadır[2586]. Tutanak üç bölümden oluşmaktadır. Bunlar, giriş, açıklama ve sonuç bölümüdür. Bu bölümlerde, olay yeri inceleme tarihi (başlama ve bitiş), incelemenin yeri, olay yeri incelemesini yapan kişinin ve incelemeye katılan uzmanın adı-soyadı ve görevi, diğer katılanların adı-soyadı, olay yeri incelemesinin nedeni, olay yerinin genel özellikleri (örneğin konut, park, yol, alanlar vb.), olay yerinin durumu (örneğin dağınık şeyler), olay yerinde elde edilen maddi deliller, fotoğraf çekiminin yapılıp yapılmadığı, planların veya şemaların oluşturulup oluşturulmadığı ve diğer bilgiler kaydedilmektedir[2587].

2577 Muhin, s. 117.
2578 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 573; Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 74; Martynenko, s. 37; Rossinskaya, s. 100.
2579 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 573; Agafanov/Filippov, Kriminalistika s. 74; Rossinskaya, s. 100.
2580 Muhin, s. 117; Yablokov, s. 448.
2581 Balashov/Balashov/Malikov, s. 253; Gerasimov/Drapkin, s. 141.
2582 Savelev/Smushkin, s. 147.
2583 Balashov/Balashov/Malikov, s. 255; Rossinskaya, s. 100; Gerasimov/Drapkin, s. 141.
2584 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 574.
2585 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 574; Bkz. Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 75; Zelenskiy/Meretukov, s. 265.
2586 Bilgi için bkz. Balashov/Balashov/Malikov, s. 253, 254; Zelenskiy/Meretukov, s. 267.
2587 Agafanov/Filippov, Kriminalistika, s. 76, 77.

c. Olay Yeri İncelemesinde Kullanılan Kriminalistik Teknik Araçlar ve Yöntemler

(1) Genel Olarak

Olay yeri incelemesinde, iz ve diğer maddi delillerin tespit edilmesinde çeşitli kriminalistik teknik araçlar ve yöntemler kullanılmaktadır[2588]. Doktrinde bu kriminalistik teknik araçlar, belli hususlara göre sınıflandırılmaktadır. Sınıflandırma kriminalistik teknik araçların ortaya çıkışına[2589] ve kriminalistik teknik araçların kullanım amacına göre yapılmaktadır[2590].

(a) Kriminalistik Teknik Araçların Ortaya Çıkışına Göre Sınıflandırma

Kriminalistik teknik araçlar, ortaya çıkışına göreüç gruba ayrılmaktadır[2591]. Birincisi genel tekniklerden geçmiş ve değişmeden kullanılan araçlardır[2592]. Örneğin, video ve fotoğraf ekipmanları[2593], silikon macunu, ses kaydedici cihazlar, projeksiyon cihazları, kişisel bilgisayarlardır bu kapsamdadır. İkincisi diğer bilim ve teknik dallarından alınmış araçlardır. Örneğin, mikroskoplar, metal tarayıcılar, özel fenerler, özel kameralar bu niteliktedir. Üçüncüsü ise sadece kriminalistik için geliştirilmiş[2594] ve kriminalistikte kullanılan araçlardır. Örneğin, her türlü iz kopyalayıcı bantlar, iyotlu tüpler, manyetik fırçalar, fotorobot (bir suçlunun, tanıkların verdikleri bilgilere göre çizilen yüz resmi), modern parmak izi seti, mikroobjeler ile çalışma seti, uyuşturucu maddelerin ekspres analizleri bu nitelikte sayılabilir[2595].

(b) Kriminalistik Teknik Araçların Kullanım Amacına Göre Sınıflandırma

Kriminalistik teknik araçlar kullanım amacına göre, kendi içinde alt gruplara ayrılmaktadır. Birincisi kaydetme araçlarıdır. Örneğin, fotoğraf makinesi[2596] (örneğin Fujifilm firmasından FinePix İS-1 fotoğraf makinesi)[2597], film çekim cihazı[2598], film

---

2588 Averyanova/Belkin/Koruhov/Rossiyskaya, s. 575.
2589 Sokolov, s. 15.
2590 Skorchenko, s. 13, 17. Bkz. İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 53.
2591 Salnikov/Vozgrin/Sotnikov, s. 14.
2592 Eksarhopulo, Kriminalisticheskaya Tehnika, s. 18.
2593 Rossinskaya, s. 26.
2594 İpatova İ.A., Kriminalistika. Uchebno-Metodicheskiy Kompleks. Moskva 2008, s. 20.
2595 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 53; Skorchenko, s. 15-19.
2596 Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 16.
2597 Holopov A.V., NovoevKriminalistike. Kriminalist. Prestuplenie Protiv Lichnosti. Nauchno-Prakticheskiy Jurnal, №2 (5) 2009, s. 127.
2598 Eksarhopulo, Kriminalisticheskaya Tehnika, s. 32; Sokolov, s. 17.

projektörü, teyp, video ekipmanları bu nitelikte sayılabilir. İkincisi görünmez ve az görünebilir izleri, nesneleri tespit etmeye yarayan araçlardır. Örneğin, büyüteç[2599], özel kriminalistik büyüteçler, çeşitli tozlar (alüminyum, grafit, çinko oksiti gibi normal tozlar ve demir, yakut, safir, akik gibi mıknatıs tozlar), iyot buharı, ninhidrin reaktifleri, gümüş nitrit asit reaktifleri, mikroobjeleri tespit etmek için mikro elektrik süpürge, mikro cımbız, yapışkan bantlar bu gruba girmektedir. Üçüncüsü arama araçlarıdır. Örneğin, İMP ve UMİF tipi mayın dedektörleri, "Gamma" ve "İris"metal arama cihazları, manyetik kaldırma, tral (metal arama cihazı)[2600], şup (yer altı mayın ve mayın tarlalarını, gömülmüş cesedi tarama cihazı, sopa şeklindedir)[2601], UV aydınlatıcı cihazlar (örneğin UK-1, UM-1, Taran, Tair gibi markaları vardır), elektronik-optik cihazlar bu niteliktedir[2602]. Dördüncüsü kalıp alma malzemeleridir (elden, ayaktan, dişten, suç aletinden, araba lastiğinden). Örneğin, plastisin, parafin[2603], alçıtaşı, küçük izleri almak için silikon macunu, aerosol vernikler (kum, toprak gibi yumuşak zeminlerden kalıp almak için) bu grup kapsamına girmektedir. Beşincisi, diri veya ölülerden parmak izini almak için kullanılan araçlardır. Örneğin, tipografik boyası, daktiloskopik yastığı, kauçuk rulo fırçası, daktilo bantları, daktilo kartları bu gruptadır. Altıncısı insan yüz portresini yapmak için yararlanılan araçlardır. Örneğin, "İKR 2", "Kadr" bilgisayar sistemleri bu niteliktedir. Yedincisi kriminalistik teknik markerlardır. Hem doktrinde hem de uygulmada bu tür araçlar "kimyasal tuzak" olarak adlandırılmaktadır[2604]. Bu araçların sayesinde failin üzerinde kaldırılması zor ve iyi görülebilir iz tozu bırakılmaktadır. Yani uygulamada markerlar, faili tuzağa düşürmek için değil, bir suç işlenmesi durumunda failin izini kaybetmeden (sıcak sıcağına) aramayı kolaylaştırmak için ek izler oluşturmak amacıyla kullanılan araçlardır. Bu konu aşağıda açıklanacaktır. Sekizincisi çok fonksiyonlu araçlardır. Örneğin, kriminalistik çantalar[2605] ve hareketli kriminalistik

---

2599 Rossinskaya, s. 26, 27.

2600 Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 15; Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, s. 19.

2601 Ayrıntılı bilgi için bkz. Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, s. 18, 19.

2602 Bilgi için bkz. Sedova/Eksarhopulo, s. 104.

2603 Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 16.

2604 Sokolov, s. 18.

2605 Bkz. Belkin, Kurs Kriminalistiki. Kriminalisticheskie Sredstva, Priemy i Rekomendatsii, s. 5-7; Eksarhopulo, Kriminalisticheskaya Tehnika, s. 26.

laboratuvarlar bu niteliktedir[2606]. Hareketli kriminalistik laboratuvar Türkçede olay yeri inceleme aracı anlamına gelmektedir. Bu araçlar olay yeri incelemesi için üretilmiş araçlardır. Dokuzuncusu kriminalistik bilgilerin verilmesine ve sistemleştirilmesine yönelik araçlardır. Bu araçlar çeşitli kartotekler ve koleksiyonlardır (el, ayak, aykkabı, oto izleri, alet izleri, sahte para ve belgeler). Onuncusu maddi delillerin laboratuvar incelemesinde kullanılan araçlardır. Örneğin, karşılaştırmalı kriminalistik mikroskoplar, makro cihazlar (MRK), ULARUS yani çok fonksiyonlu laboratuvar cihazları, ateşli silah atışını inceleyen "Skorost" cihazı, alet izlerini tespit etmek için "Trasograf" cihazı, banknot, mühür baskısı ve damgaları incelemek için PON optik cihazı, para ve belgeleri incelemek için Regula cihazı bu kapsamda sayılabilir[2607].

Kriminalistik teknik araçlarıar aştırmacı[2608], uzmanlar[2609], savcı, mahkeme, ilk soruşturma organı memurları tarafından kullanabilmektedir. Bu süjeler araçları bağımsız bir şekilde veya uzmanların yardımıyla kullanabilmektedir[2610].

(2) Kriminalistik Teknik Araçlar Kiti

(a) Kriminalistik Çantalar

Kriminalistik Teknik Araçlar[2611] Kitinde, kriminalistik çantalar[2612] ve hareketli kriminalistik laboratuvarlar[2613] yer almaktadır. Kriminalistik çantalar Türkçede kit olarak isimlendirilmektedir. Kriminalistik çantalar taşınabilir kittir. Uygulamada belli amaçlara göre hazırlanmış birkaç türü bulunmaktadır[2614]. Olay yeri incelenmesi için kullanılan birleşik çanta[2615], trafik kazası yerini incelemek için yararlanılan kriminalistik çanta (örneğin Kanat kriminalistik çantası), yangın

---

2606 Demin, s. 23; Zelenskiy/Meretukov, s. 122.
2607 Skorchenko, s. 18-20.
2608 Eksarhopulo, Kriminalisticheskaya Tehnika, s. 18.
2609 Rossinskaya, s. 25.
2610 Skorchenko, s. 15; İpatova, s. 20.
2611 Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, s. 3.
2612 Bkz. Sedova/Eksarhopulo, s. 85, 96, 97, 98; Bkz. Dvorkin, s. 94, 95.
2613 Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 16; Savelev/Smushkin, s. 27; Eksarhopulo, Kriminalisticheskaya Tehnika, s. 28.
2614 Bkz.İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 53; Bkz. Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, s. 12, 13.
2615 Holopov A.V., V Pomosh Kriminalistu. Obzor Kriminalisticheskoy Tehniki. Kriminalist. Nesovershennoletnie v Ugolovnom Sudoproizvodstve. Nauchno-Prakticheskiy Jurnal. 2010, №2 (7), s. 105; Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, s. 15.

yerini[2616] incelemek için kullanılan kriminalistik çanta, koku izini incelemek için yararlanılan kriminalistik çanta (örneğin Odoroloji kriminalistik çantası)[2617], olay yerinde mikro objelerin tespit edilmesi ve toplanması için kullanılan kriminalistik çanta (örneğin Kaplya isimli kriminalistik çantası), kriminalistik çantanın türleridir[2618]. İç İşleri Organında en yaygın kullanılanı birleşik (ing. Unified) kriminalistik çantadır. Çanta çok fonksiyonludur. Araştırmacı[2619], ilk soruşturma organı memurları, uzmanlar[2620] tarafından kullanabilmektedir (örneğin Kremen-M1, Kremen-M2 adlı birleşik kriminalistik çantaları bulunmaktadır[2621]).

Birleşik kriminalistik çantada, parmak izi tozları (örneğin PMD-Ç, PMD-B, PMDL-S tozları), normal fırça, manyetik fırça (demir tozlar için), siyah ve beyaz daktiloskopik bantlar, kriminalistik büyüteç, yapışkan bant, cımbız, skalpel (küçük cerrahi bir bıçak), kalıp alma malzemeleri (örneğin alçıtaşı, sertleştirici sentetik macun, plastisin, "Prelest" spreyi), parmak izini almak için daktiloskopik malzemeler (örneğin tipografik boya, boya rulosu, daktiloskopik kartlar), ölçüm aletleri (örneğin şerit metre (10 m), kumpas, cetvel), aletler (örneğin çekiç, çeşitli tornavidalar, keski, metal ve ağaç testeresi, burgu), fotoğraf teknikleri[2622] (örneğin Zenit fotoğraf makinesi[2623], uzatma halkaları, fotoğraf filmi için kaset, ölçek cetveli), ambalaj malzemeleri (örneğin posta zarfları, çeşitli renkteki polietilen torbalar, plastik konteylerler, cam tüpleri, parlak aydınger kağıdı, kalın beyaz kağıt, selofan, cam kesici, makas, sicim), çizim malzemeleri (örneği pusula, yazı kağıtları),elektrikli fener, tozları toplayıcı elektrik süpürge, lastik eldiven, voltaj göstergesi, gazlı bez peçeteleri, pamuk gibi malzemeler yer almaktadır[2624].

(b) Hareketli Kriminalistik Laboratuvar

Hareketli Kriminalistik Laboratuvar[2625], açık sahada olay yeri incelemesi için geliştirilmiş araba şeklindeki kittir[2626]. Laboratuvar, Gazel[2627], UAZ[2628], GAZ-66,

---

2616 Rossinskaya, s. 28.
2617 Fedorov, s. 83-85; Skorchenko, s. 77; Bkz.Sedova/Eksarhopulo, s. 97.
2618 Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 29; Bkz. Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, s. 15, 43.
2619 Eksarhopulo, Kriminalisticheskaya Tehnika, s. 27.
2620 Zelenskiy/Meretukov, s. 122.
2621 Skorchenko, s. 76.
2622 Bkz. Eksarhopulo, Kriminalisticheskaya Tehnika, s. 28.
2623 Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, s. 15.
2624 Skorchenko, s. 76-78; Bkz. Sedova/Eksarhopulo, s. 85, 92, 93.
2625 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s.53.

Niva model araba üzerine geliştirilmiştir. Son zamanlarda laboratuvarların PAZ otobüsü, GAZ 2705-034 ve FORD TRANSİT[2629] model araba üzerine geliştirilmiş türleri kullanılmaktadır. Laboratuvar olay yerinde maddi delillerin tespit edilmesi, kaydedilmesi ve toplanması için gerekli araçlarla donatılmıştır[2630]. Bu araçlar, el izlerini inceleme çantası, hacimli izleri inceleme çantası, mikro objeleri inceleme çantası, ceset inceleme çantası ve fotoğraf ekipmanı çantasıdır[2631].

Hareketli kriminalistik laboratuvar ile olay yerine birkaç kişiden oluşan soruşturma ekibi[2632] gidebilmektedir. Laboratuvarın içinde masa, sandalye, fotorobot kabini bulunmaktadır[2633]. Laboratuvarın içinde sorgulama yapılmakta[2634], soruşturma eylemi tutanakları hazırlanmaktadır[2635]. Laboratuvarın özel dolabında ve kutularında kriminalistik çantası, mikro paçacıkları toplama cihazı (örneğin Veterok cihazı), ultraviyole (UV) aydınlatıcı cihaz, ekspres inceleme takımları, mikroskop, iki lamba, tripod, flaşlı kamera, fotoğraf makinesi (örneğin Zenit ve Polaroid markasında)[2636], fotoğraf büyütücü, sinema kamerası, video kamera, taşınabilir teyp, manyetik kaldırma aleti, saklanma yerini tespit etme cihazı (örneğin Jasmin cihazı)[2637], elektrikli megafon (olay yeri korunmasında kullanılır), özel kıyafet[2638] (yağmurluk, önlük, eldiven, tulum, şapka, galoş[2639]), yangın söndürücü, olay yeri inceleme şeridi, katlanır merdiven, bomba battaniyesi veya konteynerler (patlayıcı nesneler için)[2640],

---

2626 Sedova/Eksarhopulo, s. 97.
2627 Zelenskiy/Meretukov, s. 122.
2628 Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, s. 11.
2629 Aksamentov G.N., Sovremenniy Kompleks, Kriminalisticheskaya Laboratoriya. Mejdunarodnaya Nauchno-Prakticheskaya Konferentsiya "Spetsialnaya Kriminalisticheskaya Tehnika". Sbornik Dokladov. Moskva 2017, s. 80.
2630 Eksarhopulo, Kriminalisticheskaya Tehnika, s. 29.
2631 Skorchenko, s. 77; Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, s. 11.
2632 Araştırmacıdan, operatif arama faaliyeti memurundan, uzmandan ve eksperden olşan inceleme ekibi. Bkz. Akhmatalieva, Kriminalisticheskaya Tehnika, s. 71; Bkz. Skorchenko, s. 80.
2633 Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, s. 11; Bilgi için bkz. Belkin, Kurs Kriminalistiki. Kriminalisticheskie Sredstva, Priemy i Rekomendatsii, s. 8.
2634 Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, s. 11; Bkz. Belkin, Kurs Kriminalistiki. Kriminalisticheskie Sredstva, Priemy i Rekomendatsii, s. 10.
2635 Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, s. 11.
2636 Sedova/Eksarhopulo, s. 99.
2637 Sedova/Eksarhopulo, s. 94, 95; Demin, s. 19.
2638 Bilgi için bkz. Ryazanov A.S., Zashitnaya Odejda dlya Raboty na Mestah Prestupleniya i v Kriminalisticheskih Laboratoriyah. Mejdunarodnaya Nauchno-Prakticheskaya Konferentsiya "Spetsialnaya Kriminalisticheskaya Tehnika". Sbornik Dokladov. Moskva 2017, s. 78.
2639 Sysoev/Seleznev/Burtseva/Rak, s. 12.
2640 Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, s. 12.

levye, kazıcı kürek, süngü kürek, çekiç, balta, demir testere, metal makas vb. aletler yer almaktadır. Laboratuvarda cesedi muhafaza etmek için branda bezi, aranması için üç çeşid şup[2641]da bulunmaktadır. Laboratuvarın üzerinde (çatısında) maddi delillerin taşınması için büyük boyda bagaj bulunmaktadır[2642]. Çatının üzerinden olay yerinin fotoğrafı da çekilmektedir[2643]. Sürücü kabininin üzerinde ise 360 derece dönerek aydınlatma sağlayabilen fener şeklinde ışık kaynağı bulunmaktadır. Fener, karanlıkta gerekli evin numaralarını bulmak için kullanılmaktadır[2644].

Uygulamada hareketli kriminalistik labotatuvarların, hareketli patlama tekniği laboratuvarı[2645], hareketli yangın tekniği laboratuvarı[2646], hareketli kriminalistik laboratuvar-vagonu, hareketli ekspres-analiz laboratuvarı türü bulunmaktadır. Hareketli patlama tekniği laboratuvarı olay yerindeki patlamayı, hareketli yangın tekniği laboratuvarı olay yerindeki yangını[2647], hareketli kriminalistik laboratuvar-vagonu olay yerindeki tren kazalarını[2648], hareketli ekspres-analiz laboratuvarı gümrük noktalarında inceleme yapmak için geliştirilmiş araç tipindeki laboratuvardır[2649].

d. Ambalaj

Ambalaj malzemesi, olay yerinde maddi delillerin paketlenmesi ve paketlerin hazırlanması için kullanılan malzemelerdir. Kriminalistikte her maddi delil için çeşitli ambalaj malzemeleri bulunmaktadır. Ambalaj malzemeleri genellikle kriminalistik çantalarda ve hareketli kriminalistik laboratuvarda yer almaktadır. Örneğin kriminalistik çantalarda, zarflar, cam tüpleri[2650], çeşitli boyda polietilen

---

2641 Bkz. Sedova/Eksarhopulo, s. 94; Eksarhopulo, Kriminalisticheskaya Tehnika, s. 29; Bkz. Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, s. 18.
2642 Sedova/Eksarhopulo, s. 97.
2643 Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, s. 11.
2644 Skorchenko, s. 80.
2645 Zelenskiy/Meretukov, s. 123.
2646 Geraskin M.Yu. /Dovbnya A.V., Primenenie Sovremennoy Peredvijnoy Pojarno-Tehnicheskoy Laboratorii pri Osmotre Mesta Pojara i Proizvodstve Pojarno-Tehnicheskoy Ekspertizy. Sudebnaya Ekspertiza. Nauchno-Prakticheskiy Jurnal. Vypusk 1 (45) 2016, Volgograd; VA MVD Rossii, s. 119.
2647 Bkz. Geraskin/Dovbnya, s. 119-128.
2648 Vander/Mayorova, Podgotovka, Naznachenie, Otsenka Rezultatov Kriminalisticheskoy Ekspertizy Materialov, Veshestvi İzdeliy, s. 12.
2649 Ayrıntılı bilgi için bkz. Sedova/Eksarhopulo, s. 98.
2650 Vander/Mayorova, Podgotovka, Naznachenie, Otsenka Rezultatov Kriminalisticheskoy Ekspertizy Materialov, Veshestvi İzdeliy, s. 14.

torbalar, cam kesici, çilingir aleti, sicim, plastisin, makas ve diğer araçlar yer almaktadır[2651]. Her maddi delil özelliklerine göre paketlenmektedir[2652].

Zarflar, mermiyi, kovanı, kumaş parçalarını, izmaritleri ve diğer küçük nesneleri paketlemek için kullanılmaktadır. Cam tüpleri[2653], kıl veya saçın, lifin, kanın ve diğer izlerin, boya parçacıklarının ve diğer mikro parçacıklarının konulması için kullanılmaktadır. Çeşitli boydaki polietilen torbaları, silahı, giysiyi, ayakkabıyı, atış izleri olan nesneleri ve diğer nesneleri paketlemek için kullanılmaktadır. Cam kesici[2654], paketleme sırasında parmak izleri bulunan cam parçalarının boyutlarını azaltmak için kullanılmaktadır. Çilingir aleti (örneğin çekiç, testere, tornavida) parmak izi bulunan büyük boydaki ve ağır nesnelerin (örneğin silah, balta, küçük levye, şişe, bardak, cam kavanozu, elektrik ampul, kap, çatal-bıçak takımı vb.) paketlenmesi için konteynerleri ve ahşap kutularını yapmak için kullanılmaktadır. Sicim, plastisin ve makas, toplanan delilleri mühürlemek için kullanılmaktadır[2655].

e. Kriminalistik Teknik Markerler

(a) Genel Olarak

Kriminalistik Teknik Markerler[2656], yukarıda söz edildiği gibi, faili tuzağa düşürmek için değil, rüşvet veya başka bir suçun işlenmesi durumunda failin izini kaybetmeden (sıcak sıcağına) aramayı kolaylaştırmak için ve ek izleri oluşturmak için kullanılan bir araçtır. Bunlar toz, merhem ve boya şeklindedir. Uygulamada daha çok toz şekli kullanılmaktadır. Vücuda[2657] ve kıyafete[2658] temas ettiğinde kolayca görülebilen parlak renkler oluşturmaktadır[2659]. Böylece fail kolayca yakalanabilmektedir. Tozlar çok dayanaklıdır. Vücut veya kıyafet, etkili maddelerle yıkansa bile tozlar uzun süre tırnak altında, deri kıvrımlarında kalabilmektedir.

2651 Skorchenko, s. 73.

2652 Bkz.Vander/Mayorova, Podgotovka, Naznachenie, Otsenka Rezultatov Kriminalisticheskoy Ekspertizy Materialov, Veshestvi İzdeliy, s. 52, 53.

2653 Vander/Mayorova, Podgotovka, Naznachenie, Otsenka Rezultatov Kriminalisticheskoy Ekspertizy Materialov, Veshestvi İzdeliy, s. 12.

2654 Sedova/Eksarhopulo, s. 96.

2655 Bkz. Skorchenko, s. 73-75.

2656 Lavrov V.P./Rahmatullin R.R./Romanov V.İ./Shalimov A.N., Kriminalistika. Konspekt Lektsiy. Kazanskiy (Privoljskiy) Federalniy Universitet. Prospekt 2015, s. 40.

2657 Pleshakov S.M., İspolzovanie Himicheskih Lovushek v Borbe s Prestupnostyu. Tekst Lektsiy. Saransk 2008, s. 4.

2658 Sokolov, s. 18.

2659 Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, s. 24; İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 66; Pleshakov, s. 5.

Ultraviyole ışının etkisiyle kolayca parlatılabilmektedir[2660]. Yalnız kuru temizlemeden sonra tamamen kaybolabilmektedir[2661].

Markerler kendi içinde pasif ve aktiv markerlere ayrılmaktadır[2662]. Bu markerler maddi değere sahip nesneleri (örneğin para, menkul kıymet ve çeşitil nesneler)[2663] bloke etmek için kullanılmaktadır[2664].

(b) Pasif ve Aktiv Markerler

Pasif markerlerde, renkli kimyasal toz karışımları, merhemler, kokulu ilaç maddeleri yer almaktadır. Bunlar nesnelere veya diğer yerlere sürülmekte veya uygulanmaktadır[2665] (örneğin şarap ambalajı, ateşli silah kılıfı, banka paketleri, çanta, telefon ahizesi, hediyelik eşya kutuları, uyuşturucu madde kutuları). Nesneler açıldığında, boya uyanmakta ve renkledirici madde vücuda veya kıyafete bulaşmaktadır[2666]. Pasif markerlerin Kover[2667], M ve K[2668] türlerindeki işaretleyici keçeli kalemleri, Rodenderon reaktifi[2669], Svetlyaçok adlı özel maddesi vardır. Örneğin M ve K, Rodenderon reaktifi ve Svetlaçyok pasif markerleri banknotlara, belgelere ve diğer objelere uygulanmaktadır. Gözle görünmezdir. İnce ışıldayan madde tabakası oluşturmaktadır. Ultraviyole (UV) aydınlatıcı cihazı ile tespit edilmektedir[2670]. Kover pasif markeri paspas şeklindedir. Paspasın altında kokulu mikrokapsüller bulunmaktadır. Fail bunun üzerine bastığında kapsüller kırılıp, ayakkabanın tabanına girmektedir. Bu, eğitimli köpeklerin çalışma kapasitesini önemli ölçüde arttırmaktadır[2671].

Aktiv markerler pasif markerlerden farklıdır. Bu markerler, herhangi bir hareketin veya temasın aracılığıyla çalışmaktadır[2672]. Pasif markerler sessiz iken,

---

2660 Pleshakov, s. 5; Obraztsov, s. 346.
2661 Skorchenko, s. 83.
2662 Obraztsov, s. 347.
2663 Bkz. Pleshakov, s. 5, 6.
2664 Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, s. 24; Pleshakov, İspolzovanie Himicheskih Lovushek v Borbe s Prestupnostyu, s. 9,11; Akhmatalieva, Kriminalisticheskaya Tehnika, s. 30.
2665 Pleshakov, s. 11; Obraztsov, s. 347.
2666 Skorchenko, s. 87; Bkz. Pleshakov, s. 12.
2667 Skorchenko, s. 88.
2668 Pleshakov, s. 10.
2669 Pleshakov, s. 7; Akhmatalieva, Kriminalisticheskaya Tehnika, s. 29.
2670 Skorchenko, s. 84; Obraztsov, s. 349.
2671 Skorchenko, s. 88.
2672 Pleshakov, s. 10; Akhmatalieva, Kriminalisticheskaya Tehnika, s. 30; Obraztsov, s. 347.

aktiv markerler seslidir[2673]. Cihaz çalışınca etrafa ve kişinin üzerine renkli boyayı atmaktadır. Uygulamada bunların Kern, Kupel, Koşolek[2674], Kredit, Kapral, Kukla-MG[2675], Mini-kredit gibi çeşidi vardır. Bütün bu tür markerler cüzdan veya on paketlik para paketi şeklindedir. Ayrıca hırsızlık fiilinde kullanılmaktadır[2676].

f. Kriminalistik Kayıtlar

Kriminalistik kayıt[2677], kişiler (şüpheli ve sanık), cesetler, kayıp insanlar, çalınan eşyalar, maddi deliller, izler ve suçun incelenmesinde önemli olabilecek diğer objeler hakkında sistematize olarak oluşturulmuş bir veri tabanıdır[2678].

Kriminalistik kayıtların önemi, şüpheli ve sanık hakkındaki önemli bilgilerin hızlı ve doğru bir şekilde alınmasını sağlamasıdır. Suçların aydınlatılmasına, çalınan eşyaların bulunmasına ve ele geçirilmesine katkıda bulunmaktadır. Kayıp vatandaşların ve kimliği belli olmayan cesetlerin[2679] belirlenmesine yardımcı olmaktadır. Soruşturma ve arama işlemini hızlandırmaktadır[2680].

Uygulamada kriminalistik kayıtların birkaç kaydetme şekli bulunmaktadır[2681]. Örneğin, kişilerin ve cesetlerin kayıtları[2682], tehlikeli suçların kayıtları (örneğin adam öldürme, yağma, uyuşturucu maddeleri imal ve ticaret, rüşvet vb), çalınan eşyaların[2683] ve araçların (oto) kayıtları şeklinde kaydetme işlemi yapılabilmekte ve bunlar maddi delil kayıtları teşkil etmektedir. Maddi delil kayıtları kendi içinde de birkaç kayıttan oluşmaktadır. Örneğin mermi, kovan ve silah izi kayıtları, el izi kayıtları, suç aleti kaydı, ayakkabı izi kaydı, sahte belge kaydı, sahte para kaydı, sahte tıp reçeteleri kaydıdır[2684].

2673 Obraztsov, s. 347.
2674 Vander, Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, s. 24; Bkz. Pleshakov, s. 10, 11.
2675 Akhmatalieva, Kriminalisticheskaya Tehnika, s. 30.
2676 Skorchenko, s. 86, 87.
2677 Bkz. Karlov, s. 18, 19.
2678 Skorchenko, s. 94; Bkz. Sedova/Eksarhopulo, s. 124, 126; Bkz. İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 307.
2679 Demin, s. 415, 416.
2680 Skorchenko, s. 94.
2681 Burtseva/Rak/Seleznev/Sysoev, s. 48; Bkz. Gerasimov/Drapkin, s. 112-114; Demin, s. 390, 391; İpatova, s. 33, 34; Bkz. Salnikov/Vozgrin/Sotnikov, s. 53.
2682 Yablokov, s. 380.
2683 İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 308.
2684 Skorchenko, s. 97; Bkz. İshenko/Toporkov, Kriminalistika, s. 305; Bkz.Zelenskiy/Meretukov, s. 218; Bkz. Rossinskaya, s. 87, 88, 89.

Rusya'da otomatik bilgi arama sisteminde (kısaca AİPS)[2685] silah bilgileri için "Rujye"; mermiler için[2686] "Patron"; izler için "Sapog" ve "Fara"; metal ve alaşımlar için "Metallı"[2687]; arabalar için "Transport"; yivli av tüfekleri için "Kleymo", "Boepripası" ve "Plamya"; sözlü ve yazılı konuşma kayıtları için "Avtor" ve "Dialekt"; lifler için "Volokno"[2688] gibi bilgi tarama programları yer almaktadır. Çalınan, alıkonulan, kayıp ve bulunan eşyalar için de otomatik veri tabanları vardır. Örneğin "Orujiye" (silahlar için), "Antikvariat" (eski sanat eserleri için)[2689] ve "Bullet proof" (mermi ve kovanlar için) bunlardan birkaçıdır[2690]. Hatta uygulamada otomatik parmak izi arama sistemleri de yer almaktadır. Örneğin "Papillon"[2691], "Sonda-fres", "Kojent" ve "Uzor" bu niteliktedir[2692]. Ağır suç işleyenler için ise "Dosye" ve "Nasilie" gibi otomatik veri tabanları da bulunmaktadır (örneğin adam öldürme, terör eylemi, uyuşturucu maddeleri imal ve ticaret, yağma)[2693].

Kırgızistan'da tüm kriminalistik kayıtlar İç İşleri Organında yürütülmektedir. Kriminalistik kayıtlar arasında en önemli olanları Otomatik Parmak İzi Tanımlama Sistemi, kısaca ADİS Sonda ve Otomatik Balistik (silah) Tanımlama Sistemidir. Kısaca TAİS olarak isimlendirilir. ADİS Sonda evrenesel bir bilgi arama sistemidir. Bu sistemde aranan kişilerin fotoğraf kayıtları ve parmak izleri bulunmaktadır[2694].

TAİS Otomatik Balistik (silah) Tanımlama Sisteminde mermi, kovan ve silahların elektronik bilgileri yer almaktadır[2695]. Bu sistem, balistik (silah) incelemelerini yürütmek, olay yerinden alınan mermi ve kovanların otomatik kayıtlarını yapmak, ele geçirilen mermi ve kovanların bilgisayar üzerinde

---

2685 Belkin, Kurs Kriminalistiki. Kriminalisticheskie Sredstva, Priemy i Rekomendatsii, s. 42. Ayrıntılı bilgi için bkz. Savelev/Smushkin, s. 90; Muhin, s. 96.
2686 Demin, s. 409.
2687 Zelenskiy/Meretukov, s. 251.
2688 Belkin, Kurs, Kriminalistiki. Kriminalisticheskie Sredstva, Priemy i Rekomendatsii, s. 65.
2689 Bkz. Savelev/Smushkin, s. 29.
2690 Sedova/Eksarhopulo, s. 12, 125, 130; Bkz. Yablokov, s. 387, 391.
2691 Bkz. Habibullin G.R., Programmno-Tehnicheskie Resheniya AO "Papillon" Ekspertno-Kriminalisticheskoy Deyatelnosti. Mejdunarodnaya Nauchno-Prakticheskaya Konferentsiya "Spetsialnaya Kriminalisticheskaya Tehnika". Sbornik Dokladov. Moskva 2017, s. 88.
2692 Zelenskiy/Meretukov, s. 125.
2693 Yablokov, s. 388.
2694 Akhmatalieva, Kriminalisticheskaya Tehnika, s. 30.
2695 Akhmatalieva, Kriminalisticheskaya Tehnika, s. 30.

tanımlanmasını yapmak, bulunan ve gönüllü olarak teslim edilen silahların otomatik kayıtlarını yapmak amacıyla geliştirilmiştir[2696].

D. Karşılaştırmalı İnceleme İçin Kişilerden Örnek Alınması (KCMK m.184)

Kırgız Ceza Muhakemesi Hukukunda, ilk soruşturma organının yetkili görevlisi ve araştırmacı tarafından ekspertiz[2697] için gerekli olan sorunların çözülmesi için, kişilerden örnekler alınabilmektedir (KCMK m. 184, f.1). Örneklerin alınması soruşturma hakiminin kararıyla gerçekleşmektedir (KCMK m. 184, f.7). Bu örnekler: kan, saç-kıl, tükürük, salgı (ter, idrar) gibi biyolojik örnekler, el yazısı gibi psikofiziksel örnekler, derideki papil hatları (parmak izi, avuç izi, el izi, ayak izi), diş kalıbı ve ses özellikleri gibi anatomik örneklerdir (KCMK m. 184, f.5). Yani kişilerden örnek alınması, biyolojik, psikofiziksel veya anatomik olmak üzere üç türde gerçekleşmektedir.

Örnekler şüpheliden, sanıktan, mağdurdan, tanıktan ve kendisine tıbbi nitelikteki zorunlu tedbirler uygulanan kişiden de alınabilmektedir (örneğin akıl hastaları, KCK m.118). Şüpheliden, sanıktan, mağdurdan ve tanıktan örnekler kural olarak onların rızasıyla alınmaktadır. Ancak reddederlerse, bu örnekler soruşturma hakimin kararıyla alınabilmektedir. Örnekler kişilerin onuru ve haysiyetine olan saygı hakkı ihlal edilmeyecek şekilde alınmalıdır (KCMK m. 184, f.3, f.4).

Örnekler, araştırmacı ve ilk soruşturma organının yetkili görevlisi tarafından bizzat alınmaktadır. Ancak özel bilgiyi gerektiren konularda ve örneklerin karşı bir cinsten alınması gerektiği durumda, örnek alma işlemi doktorun veya uzmanın katılmıyla gerçekleşmektedir (KCMK m. 184, f.8, f.10). Yani örnek alma, doktor tarafından veya uzman tarafından da yapılabilmektedir (KCMK m. 184, f.10). Doktor veya uzman tarafından alınan örnekler, usulüne uygun olarak paketlenip ve imzalanıp, araştırmacıya ve ilk soruşturma organının yetkili görevlisine gönderilmektedir (KCMK m. 184, f.11). Araştırmacı ve ilk soruşturma organının yetkili görevlisi de alınan örnekleri paketleyip ve mühürleyip, tutanak ile beraber ilgili ekspere göndermektedir (KCMK m. 184, f.17).

[2696] Zelenskiy/Meretukov, s. 124.
[2697] Bilirkişi incelemesi.

Eksper (eksperler) gerekli incelemelerden sonra, sonuçları göz önüne alarak kendi adına yazılmış rapor hazırlamakta, daha sonra raporu imzasıyla tasdik edip mühürlemektedir. Sonra ekspertizi yaptıran organa göndermektedir (KCMK m.186, f.1).

Örnek alma yöntemleri ve bilimsel teknik araçlar, kişinin hayatı ve sağlığı için güvenli olmalıdır. Çok acı verici, ağır tıbbi prosedürlerin veya yöntemlerin kullanımı ancak kişinin yazılı rızasıyla gerçekleşmektedir. Eğer kişi reşit olmayan birisi veya akıl hastası ise, örnek alma kanuni temsilcisinin rızasıyla gerçekleşmektedir (KCMK m. 184, f.16).

KCMK'nın 184. maddesine göre, kişilerden biyolojik örnekler, psikofiziksel örnekler ve anatomik örnekler alınabilmektedir (KCMK m. 184, f.5). Söz konusu maddede, kişilerin anatomik özelliklerini diğer ifadeyle, fiziki özelliklerini tespit etmek için, kişinin derideki papil hatları (parmak izi, avuç izi, el izi, ayak izi), diş kalıbı ve ses özellikleri alınabilmektedir. Kanunda, kişinin fizik kimliğin tespiti için ayrı bir madde öngörülmemiştir. Bu işlem de KCMK m.184'ün kapsamında yer almaktadır.

E. Arama ve Elkoyma

1. Arama

a. Genel Olarak

Arama ceza işi ve (veya) kabahat işi için önemli olabilecek suç aletlerinin, eşyaların, belgelerin, değerlerin ve elkonulacak malların aranması için yapılan bir soruşturma işlemidir. Arama konutta veya diğer yerde veya arınılan şeyi bulunduran kişinin üstünde yapılmaktadır. Arama, aranmakta olan kişileri ve cesetleri arayıp bulmak için de yapılabilmektedir. (KCMK m.205, f.1).

Arama soruşturma hakiminin kararıyla, araştırmacı ve ilk soruşturma organın yetkili görevlisi tarafından gerçekleştirilmektedir (KCMK m.205, f.3, f.4). Mahkeme öncesi, herhangi bir zamanda yapılabilmektedir (KCMK m.205, f.5).

İstisnai hallerde, aranacak ve elde edilecek objenin kaybolabilmesi, bozulabilmesi veya suç amaçlı kullanılabilmesi veya aranmakta olan kişinin gizlenebilmesi gibi gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, arama soruşturma hakiminin kararı olmaksızın da yapılabilmektedir. Ancak 24 saat içinde soruşturma hakimine aramanın yapıldığına ilişkin bildirim gönderilmektedir. Soruşturma hakimi

yazılı bildiriyi aldıktan sonra, gerçekleşmiş aramanın yasal olup olmadığını kontrol etmekte ve yasal olup olmadığı hakkında karar vermektedir. Eğer soruşturma hakimi, aramanın kanuna aykırı bir şekilde gerçekleştiği hakkında karar verirse, bu işlem sonucu elde edilenler, işte (ceza işi ve (veya) kabahat işi) bir delil olarak kullanılamayacaktır (KCMK m.205, f.8).

Aramaya başlanmadan önce, araştırmacı ve ilk soruşturma organının yetkili görevlisi, arama yapılacak kişiye arama kararını göstermektedir. Kişiye aranan eşyaları ve belgeleri gönüllü teslim etmesini önermektedirler (KCMK m.205, f.9).

Eşyalar ve belgeler gönüllü olarak teslim edildiğinde artık arama işlemi yapılmamaktadır. Arama sırasında kişinin gönüllü olmadığı, açılmasını reddettiği kilitli konut ve depolar açılabilmektedir. Açılırken gerek olmadıkça, kapı kollarına ve diğer nesnelere hasar verilmemelidir (KCMK m.205, f.9).

Arama konutta veya mülkiyette bulunan veya üzerine hak sahibi olunan bir yapıda yapılmakta ise, arama esnasında bu yerde yaşayan ergin birisi bulunmalıdır. Şayet bulunamazsa yerel yönetim organının temsilcileri çağırılmaktadır. Arama sırasında konutu aranacak kişinin avukatı da hazır bulunabilmektedir (KCMK m.205, f.11).

Elde edilen tüm eşyalar ve belgeler aramaya katılan kişilere gösterilip, paketlenip mühürlenmektedir ve ilgili kişilerin imzalarıyla tasdik edilmektedir (KCMK m.205, f.18).

b. Şahsi Arama

Şahsi aramanın Türkçe karşılığı, üst aramasıdır. İş (ceza işi ve (veya) kabahat işi) için önemli olabilecek eşyaları ve belgeleri arayıp bulmak ve elde etmek için şüpheli ve sanığa yönelik şahsi arama yapılmaktadır (KCMK m.206, f.1). Arama kişinin yakalanması veya tutuklanması esnasında, soruşturma hakiminin kararı olmaksızın da yapılabilmektedir. Keza kişinin bulunduğu konutta veya başka bir yerde, yanında iş (ceza işi ve (veya) kabahat işi) için önemli olabilecek eşyaları veya belgeleri gizlediği yönünde yeterli sebep varsa, arama soruşturma hakiminin kararı olmaksızın da yapılabilmektedir **(**KCMK m.206, f.2).

Kişinin şahsi araması, sadece aynı cinsteki kişi tarafından yapılmaktadır. Eğer aramaya uzmanlar da katılıyorsa, arama aynı cinsteki uzmanların hazır bulunmasıyla yapılmaktadır. Arama yapılırken, aranacak kişinin güvenliğinin ve

sağlığının sağlanması, kişinin onurunu rencide edebilecek hareketlerin yapılmaması gerekir (KCMK m.206, f.3).

2. Elkoyma

Elkoyma, iş (ceza işi ve (veya) kabahat işi) için önemli olabilecek belirli bir eşyaların ve belgelerin, nerede ve kimde olduğunun bilindiği durumlarda yapılan bir soruşturma işlemidir (KCMK m.205, f.2). Ayrıca elkoyma, malvarlığı değerlerinin elkonulması amacıyla da yapılmaktadır (KCMK m.205, f.2). Elkoyma soruşturma hakiminin kararıyla araştırmacı ve ilk soruşturma organının yetkili görevlisi tarafından gerçekleştirilmektedir (KCMK m.205, f.3, f. 10).

İstisnai hallerde, aranacak ve elde edilecek objenin kaybolabilmesi, bozulabilmesi veya suç amaçlı kullanılabilmesi veya aranmakta olan kişinin gizlenebilmesi gibi gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, elkoyma soruşturma hakiminin kararı olmaksızın da yapılabilmektedir. Ancak 24 saat içinde soruşturma hakimine elkoymanın yapıldığına ilişkin bildiri gönderilmelidir. Soruşturma hakimi yazılı bildiriyi aldıktan sonra, gerçekleşmiş elkoymanın yasal olup olmadığını kontrol etmektedir. Daha sonra onun yasal olup olmadığı hakkında karar vermektedir. Eğer soruşturma hakimi, elkoymanın kanuna aykırı bir şekilde gerçekleştirildiği yönünde karar verirse, bu eylem sonucu elde edilenler, işte (ceza işi ve (veya) kabahat işi) bir delil olarak kullanılamayacaktır (KCMK m.205, f.8).

Elkoyma başlamadan önce, araştırmacı ve ilk soruşturma organının görevlisi, kişiye elkoyma kararını göstermektedir. Kişiye elde edilecek eşyaları ve (veya) belgeleri gönüllü olarak teslim etmesini önermektedir. Eşyalar ve (veya) belgeler gönüllü teslim edildiğinde, elkoyma sona ermektedir. Şayet reddedilirse zorunlu olarak elkoyma yapılmaktadır (KCMK m.205, f.10).

Elde edilen tüm eşyalar ve belgeler elkoymaya katılan kişilere gösterilip, paketlenip mühürlenmekte ve ilgili kişilerin imzalarıyla tasdik edilmektedir (KCMK m.205, f.18).

IX. MADDİ DELİLLERİN MUHAFAZA ALTINA ALINMASI

Delillerin muhafazası, delillerin kendisinin veya özelliklerinin korunması için alınan tedbirlerdir[2698]. Delillerin muhafazası bir süreçtir. Bu süreçle delillerin

[2698] Belkin, Kriminalistika, Kratkaya Entsiklopediya, s. 78.

korunması sağlanmaktadır[2699]. Olay yerinde deliller, hava koşullarından[2700] veya çevre etkilerinden değişebilmekte veya kaybolabilmektedir. Örneğin biyolojik nitelikteki maddi deliller[2701], sıcaktan, güneş ışığından, yüksek nemden, ultraviyole veya röntgen ışınından değişebilmekte veya bozulabilmektedir. Bu durumda deliller, güneş ışığından uzak tutulup, oda sıcaklığında kurutulmaktadır. Herhangi kurutma cihazı kullanılmamaktadır[2702]. Olay yerinde bulunan biyolojik maddi deliller kuru ise, temiz kağıtla kapanmaktadır. Etrafı kurşun kalemle veya tebeşirle işaretlenmektedir. Biyolojik izler olan nesneler, karanlık ve kuru yerde muhafaza edilmektedir[2703].

Olay yerinde maddi delillerin muhafaza altına alınması için ilk önce olay yeri emniyet altına alınmaktadır. Maddi delillerin bozulmasına ve tamamen yok olmasına neden olabilecek ilgisiz kişilerin girilmesi engellenmektedir. Suç izlerinin korunmasını ve dokunmazlığını sağlamak ve suçun zararlı neticelerini önlemek için gerekli tedbiler alınmaktadır (örneğin yangın)[2704]. Olay yerinden toplanan maddi deliller niteliklerine göre, buzdolabında veya serin ve karanlık bir yerde muhafaza edilmektedir[2705].

X. MADDİ DELİLLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. Eksper (KCMK m.59)

1. Genel Olarak

Eksper, bilim, teknik, sanat ve zanaat alanlarında özel bilgiye sahip kişidir (KCMK m.59, f.2). Eksper hukuki sorunların çözümüne karışmamaktadır. Yalnızca

---

2699 Muhin, s. 7.

2700 Trubchik İ.S./Kuznetsova T.S., Osobennosti Obnarujeniya i İzyatiya Sledov Biologicheskogo Proishojdeniya na Meste Proisshestviya, Biblioteka Kriminalista. Nauchniy Jurnal. №2(31) 2017, Moskva, s. 348.

2701 İshenko, Kriminalistika, s. 207.

2702 Baybarin A.A./Loktionova O.Yu., Problemniye Aspekty Obnarujeniya i İzyatiya Sledov Biologicheskogo Proishojdeniya, (Sledov Krovi) s Mesta Prestupleniy pri Osmotre Mesta Proisshestviya, İzvestiya Yugo-Zapadnogo Gosudarstvennogo Universiteta, UDK 343.9, T.21, №5(74) 2017, s.186; Shamonova, s. 98.

2703 Tagaev, s. 1186; Bkz. Denisenko, s. 5.

2704 Bkz.Bolychev/Panyushkin, s. 337-387; Bkz. Zelenskiy/Meretukov, s. 262; Rossinskaya, s. 99; Bkz. Martynenko, s. 36.

2705 Rossinskaya, s. 85.

hukuk dışında özel bilgi gerektiren sorunları çözmektedir[2706]. Eksperin Türkçe karşılığı bilirkişi, ekspertizin karşılığı bilirkişi incelemesidir.

Eksper, mahkeme, araştırmacı, ilk soruşturma organının yetkili görevlisi tarafından atanmaktadır. Söz konusu kişilerin ve makamların talebiyle Eksper Örgütü yöneticisi tarafından da atanmaktadır (KCMK m.59, f.1).

Eksper Örgütü, ekspertizi organize etmek ve gerçekleştirmek için kurulan uzmanlaşmış örgüt olup yetkili bir devlet organıdır (KCMK m.5, f.56).

Eksper, muhakemeye katılanların önerdiği kişilerdenda atanabilmektedir (KCMK m.59, f.1). Muhakemeye katılan kişiler; mağdur, vekil, şüpheli, sanık, müdafii ve kanuni temsilcidir[2707].

Eksperin çağrılması, ekspertizin belirlenmesi ve gerçekleştirilmesi Kırgız Ceza Muhakemesi Kanununda öngörülen hükümlere göre yapılmaktadır (KCMK m.59, f.5).

2. Eksperin Hakkı ve Görevleri

Eksper, ekspertizin konusuna ait ceza işi materiyallerini görebilir. Karşılaştırmalı inceleme yapmak ve rapor düzenlemek[2708] için gerekli objeleri ve örnekleri alır. Rapor düzenlemek veya diğer eksperlerin katılımıyla ekspertizi yürütmek için kendisine gerekli ek materiyallerin verilmesini talep eder. Uzmanlığına başvurulan konular özel bilgisinin dışındaysa, eksper rapor düzenlemekten vazgeçer. Soruşturma eylemlerinde hazır bulunur ve yürüttüğü ekspertiz konusuna ait soruları sorar, eksper incelediği konuya ait sorunlara yönelik mahkeme incelemesine katılır (KCMK m. 59, f.6).

Eksper mahkemenin, araştırmacının ve ilk soruşturma organının yetkili görevlisinin çağrısına uymalıdır. Mazeretsiz olarak gelmediğinde disiplin cezası uygulanabilir. Soruşturma eylemlerinde ve mahkeme oturumu sırasında düzene uymalıdır. Mahkeme öncesi prosedürün materyallerini ifşa etmemelidir (KCMK m. 59, f.7, f.8).

[2706] Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 110.
[2707] Bkz. Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 47, 48.
[2708] Kırgız CMK'sında rapor düzenlemek değil, rapor vermek olarak verilmektedir. Ancak çalışmamızda rapor düzenlemek şeklinde kullandık.

3. Eksper Raporu

Eksper raporu, adli eksper incelemelerini ve bunların sonuçlarını içeren resmi bir belgedir. (KCMK m. 86, f.1). Rapor yazılı bir şekilde sunulmaktadır. Rapor, giriş bölümü, inceleme bölümü ve sonuç bölümü olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, ekspertizin adı, eksper (eksperler) hakkında bilgi ve ekspertize gelen materiyaller yer almaktadır. İnceleme bölümünde, inceleme süreci anlatılmaktadır**.** Sonuç bölümünde, ekspere sorulan soruların cevapları yer almaktadır[2709].

Eksper raporunda anlaşılamayan veya eksik bir husus olursa eksper sorguya çekilebilmektedir. Amaç, eksperin raporundaki anlaşılamayan kısımların açıklanması veya eksikliklerin tamamlanmasını sağlamaktır. Eğer ek inceleme yapılması gerekiyorsa ek ekspertiz incelemesi yapılması istenmektedir[2710].

B. Uzman (KCMK m.60)

1. Genel Olarak

Ceza Muhakemesinde uzman, nesnelerin ve belgelerin tespit edilmesine, kaydedilmesine, toplanmasına ve teknik araçların kullanılmasına yardım eden, özel bilgilere ve becerilere sahip kişidir (KCMK m.60, f.1). Eksper gibi, hukuki sorunların çözümüne karışmamaktadır, yalnızca hukuk dışında özel bilgi gerektiren sorunları çözmektedir[2711]. Mahkeme, araştırmacı, ilk soruşturma organının yetkili görevlisi tarafından atanmaktadır (KCMK m.60, f.2). Muhakemeye katılanların önerdiği kişilerden da atanabilmektedir[2712].

2. Uzmanın Hakkı ve Görevleri

Uzman, çağırılırken çağrılma amacı bildirilerek çağrılır. Mahkemenin, araştırmacının veya ilk soruşturma organının yetkili görevlisinin izniyle, muhakemeye katılanlara soru sormaktadır. Katıldığı soruşturma işlemi tutanağını görebilir. Tutanağa bildiklerini ve düşüncelerini geçirir. Mahkemenin, araştırmacının veya ilk soruşturma organının yetkili görevlisinin eylemlerine itiraz edebilir (KCMK m. 60, f.2).

[2709] Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 111.
[2710] Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 112.
[2711] Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 110.
[2712] Bkz. Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 47, 48.

Uzman, mahkemenin, araştırmacının, ilk soruşturma organının yetkili görevlisinin çağrısına uymalıdır. Özel bilgi, beceri ve bilimsel teknik araçları kullanarak soruşturma eylemlerine ve mahkeme incelemesine katılmalıdır. Gerçekleşterdiği eylemler hakkında açıklama yapmalıdır. Soruşturma eylemlerinde ve mahkeme oturumu sırasında düzene uymalıdır.

İşin (ceza işi ve (veya) kabahat işi) şartları hakkında bilgileri ve bu işte (ceza işi ve (veya) kabahat işi) kendisince bilinen diğer bilgileri ifşa etmemelidir. Görevlerini yapmaktan mazeretsiz vazgeçmesi veya kaçması durumunda kendisine disiplin cezası uygulanabilir (KCMK m. 60, f. 3).

C. Maddi Delille İlgili Bazı Ekspertiz İşlemleri

1. EkspertizinYapılması İçin Kişilerin Sağlık Kurumuna Yerleştirilmesi

Ekspertizin yapılması için kişilerin sağlık kurumuna yerleştirilmesinin Türkçe karşılığı gözlem altına almadır. Adli tıp veya adli psikiyatrik ekspertizin yaptırılması veya yürütülmesi esnasında şüphelinin veya sanığın muayene edilmesi ihtayacı ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda şüpheli veya sanık hastaneye yerleştirilebilmektedir (KCMK m.179, f.1). Ekspertiz, araştırmacı ve ilk soruşturma organının yetkili görevlisi tarafından yaptırırılır (KCMK m.179, f.4).

Adli tıp veya adli psikiyatrik ekspertizin yapılması için tutuklu olmayan şüpheli veya sanık mahkeme kararıyla, tıbbi veya psikiyatrik hastaneye yerleştirilmektedir (KCMK m.179, f.2).

Tıbbi veya psikiyatrik hastanede kalma, tutuklama ile aynı etkiyi doğurmaktadır. Aynı zamanda adli tıbbi veya adli psikiyatrik ekspertiz süresi 30 günü geçmemektedir (KCMK m.179, f.3).

Eksper veya eksperler komisyonu, kişinin hastanede kalma süresinin uzatılması hakkında resmi talepte bulunur (ing. Petition). Talep, belirlenen sürenin bitiminden en geç 7 gün önce, hastanenin bulunduğu yerdeki mahkemeye sunulur. Hakim talebi aldığı tarihten itibaren, 3 gün içinde inceler ve sürenin uzatılıp uzatılmayacağı hakkında karar verir. Kararın fotokopisi ekspere veya eksperler komisyonuna gönderilir. Sürenin uzatılmayacağı hakkında karar verilmesi durumunda, şüpheli veya sanık taburcu edilir (KCMK m.179, f.4).

Hastane yöneticisi, hastanedeki kişiye, onun müdafisine, kanuni temsilcisine, araştırmacıya, ilk soruşturma organının yetkili görevlisine talep hakkında ve hakimin verdiği karar hakkında bilgilendirme yapmak zorundadır (KCMK m.179, f.4).

Kişi hastaneye zorla yerleştirildiğinde, araştırmacı veya soruşturma hakimi, 24 saat içinde kişinin yakın akrabalarına, eşine (karı veya koca) veya kişinin istemiyle diğer kişilere bilgi vermek zorundadır (KCMK m.179, f.6).

2. Moleküler Genetik İnceleme

Moleküler genetik inceleme, kişinin kimliğini, kan bağını[2713], bireysel özelliklerini ve genetik yapısındaki özel belirtileri tespit etmek amacıyla yapılan bir işlemdir[2714].

Moleküler genetik incelemenin yapılması için kişilerden örnek alınır[2715]. Bu örnekler, kan, saç-kıl, tükürük, salgı (ter, idrar) gibi biyolojik örneklerdir (KCMK m. 184, f.5). Örnekler şüpheliden, sanıktan, mağdurdan, tanıktan ve kendisine tıbbi nitelikteki zorunlu tedbirler uygulanan kişilerden de alınabilir (örneğin akıl hastaları, KCK m.118) (KCMK m. 184, f.3). Örnekler KCMK'nın 184. maddesinde öngörülen usul uyarınca elde edilir. Örneğin, kişiden alınan kan örneği üzerinde[2716], olay yerinden elde edilen bulgunun kişiye ait olup olmadığını tespit etmek için, moleküler genetik inceleme yapılır[2717].

Kırgızsitan'da kriminalistik ve adli tıp incelemeleri için moleküler genetik inceleme yapılacak devlet laboratuvarları bulunmamaktadır[2718]. Biyolojik örneklerin incelenmesi için Kırgız uzmanları komşu ülke Kazakistan'a başvurmaktadır[2719].

2713 Komarovskiy Yu. A., Primenenie Molekulyarno-Geneticheskih Metodov v Sudebno-Meditsinskoy Ekspertize. Sankt-Peterburg 1998, s. 6.

2714 Borodulin V.B./Radionova M.P., Primenenie Molekulyarno-Geneticheskih Metodov v Raskrytii Prestupleniy, Nauchno-Prakticheskiy Jurnal Informatsionnaya Bezopastnost Regionov, 2 (7) 2010, s. 115.

2715 Komarovskiy, s. 6.

2716 Komarovskiy, s. 9; Bkz. Kushpel E.V/Shuvalov D.N., Takticheskie Osobennosti Polucheniya Obraztsov dlya Sravnitelnogo Issledovaniya pri Podgotovke k Naznacheniyu Ekspertizy DNK, Jurnal Nauchnoe Obozrenie, UDK 343.985.2. №2, FGKOU Volgogradskaya Akademiya MVD Rossii, 2015, s. 4-6; Filippov/Gorbulinskaya, s. 22.

2717 Komarovskiy, s. 10; Kushpel/Shuvalov, s. 4; Filippov/Gorbulinskaya, s. 22; Baybarin/Loktionova, s. 190.

2718 İsaeva K./Alisherov A., Problemniye Aspekty Naznacheniya i Proizvodstva Sudebnyh Ekspertiz pri Rassledovanii Zakaznyh Ubiystv Kyrgyzskoy Respubliki// Politseyskaya Deyatelnost. Statya №2. C.24-33. Bishkek, 2018.

2719 Akhmatalieva, Kriminalisticheskaya Tehnika, s. 76.

Ülkede moleküler genetik inceleme yapacak laboratuvarların kurulmasıyla ilgili çalışmalar hala devam etmektedir[2720].

3. Ölünün Muayenesi (KCMK m.167)

Ölünün muayenesinin Türkçe karşılığı ölünün adli muayenesi ve otopsidir. Araştırmacı, ölünün muayenesini ölünün bulunduğu yerde KCMK'nın 165. maddesinde öngörülen hükümlere göre yapar. Muayene adli tıp eksperinin katılımıyla gerçekleşir. Eğer eksperin katılımı imkansız olursa, tıp alanında başka bir uzman dahil edilir. Gerektiğinde ölünün muayenesi için diğer uzmanlar da dahil edilebilir (KCMK m. 167, f. 1).

Kimliği belli olmayan ölüler mutlaka fotoğraflanır, parmak izi alınır ve sonraki kimlik tespiti için doku örnekleri alınır (KCMK m. 167, f. 3). Ölünün ek veya tekrar muayenesi gerektiğinde, muayeneye adli tıp eksperi mutlaka katılır (KCMK m. 167, f. 4).

Ölünün dış ve iç muayanesi yapılmaktadır. Ölünün dış muyanesinde önce kıyafeti ve ölünün biyolojik özellikleri (boyu, kilosu, yaşı vb.) incelenmektedir. Varsa sıvı örnekler toplanmaktadır (örneğin kan, sperm, tükürük). Anatomik ve bireysel özellikleri (örneğin dikiş yeri, yara izi, doğum lekeleri, dövme[2721]) fotoğrafa alınmaktadır. Daha sonra, baş, diş, boyun, göğüs, karın, arka, genital kısımları incelenmektedir. Ölünün iç muayenesinde kafa tası, göğüs ve karın boşlukları açılmaktadır. Bu işlemlerden sonra adli tıp eksperi rapor hazırlamaktadır[2722].

Gömülmüş bir ceset inceleme amacıyla mezardan çıkarılabilmektedir. Ölünün mezardan çıkarılması, gömülmüş bulunan cesedin muayenesini yapmak, kimliğininin tespiti için kişilere göstermek, ekspertizin yapılması için cesedin dokusundan, organından veya parçalarından örnek almak, ceza işi için önemli olabilecek diğer şartları tespit etmek için yapılmaktadır (KCMK m. 169, f.1).

[2720] Kak v Kyrgyzstane Provodyat Analiz DNK. rus.azattyk.org (E.T.01.06.2020); V KR Vperviye Nachnut Delat DNK-Analizy. Budut li Opredelyat Otsovstvo? ru.sputnık.kg (E.T.01.06.2020).

[2721] Bkz. Davydov E.V./Finogenov V.F., Tatuirovki: ih Klassifikatsiya i Rol v Raskrytii i Rassledovanii Prestupleniy Sudebnaya Ekspertiza Rossiyskiy i Mejdunarodniy Opyt. Materialy IV Mejdunarodnoy Nauchno-Prakticheskoy Konferentsii. Vypusk 4. Volgograd VA MVD Rossii 2018, s. 42-45; Bkz. Poryvaeva P.S./Prokofeva E.V., Motivy Naneseniya Tatuirovok i Kriminalisticheski Znachimaya İnformatsiya, Soderjashayasya v Etom. Sudebnaya Ekspertiza, Rossiyskiy i Mejdunarodniy Opyt. Materialy IV Mejdunarodnoy Nauchno-Prakticheskoy Konferentsii. Vypusk 4. Volgograd VA MVD Rossii, 2018, s. 133, 134.

[2722] İsmailov, s. 149, 150-167; Rossinskaya, Bkz. s. 101.

Gömülmüş bulunan bir cesedin mezardan çıkarılması gerektiğinde, araştırmacı resmi talepte bulunur ve ölünün yakın akrabalarına, eşine (karı veya kocaya) bildirir (KCMK m. 170, f.1). Soruşturma hakimi 24 saat içinde resmi talebi inceler. Cesedin mezardan çıkarılıp çıkarılmayacağı hakkında karar verip, kararı talepte bulunan araştırmacıya gönderir (KCMK m. 170, f.3). Cesetin mezardan çıkarılma işlemi adli tıp uzmanının, gerektiğinde diğer uzamanın da hazır bulundurulmasıyla mezar yeri yönetimi tarafından gerçekleştirilir (KCMK m. 170, f.5).

D. Soruşturma Deneyi

Soruşturma deneyinin Türkçe karşılığı keşiftir. Soruşturma deneyi bir soruşturma eylemidir. Soruşturma deneyinin amacı, iş (ceza işi ve (veya) kabahat işi) için toplanan delillerin kontrol edilmesi, yeni delillerin elde edilmesi, iş (ceza işi ve (veya) kabahat işi) için önemli olabilecek olayların ve gerçeklerin var olup olmadığı hakkında soruşturma versiyonlarının kontrol edilmesi ve değerlendirilmesidir (KCMK m. 210, f.1).

Soruşturma deneyi birden çok kez yapılabilir. Bu durumda her defasında tutanak düzenlenmelidir. Tutanakta yapılmış deneyin şartları yansıtılmalıdır (KCMK m. 210, f.2).

Gerektiğinde, araştırmacının, ilk soruşturma organının yetkili görevlisinin kararıyla, soruşturma deneyine mağdur, tanık, uzman ve eksper dahil edilebilir. Şüpheli ve sanık, onların rızasıyla dahil edilebilir. (KCMK m. 210, f.3).

Şüphelinin, sanığın ve müdafisinin resmi talebiyle yapılan soruşturma deneyine, söz konusu kişilerin katılımı zorunludur. Kanunda öngörülen durumlarda, soruşturma deneyine tercümanın, uzmanın, pedagogun veya psikologun da katılması zorunludur (KCMK m. 210, f.4).

Soruşturma deneyi başlamadan önce, araştırmacı, ilk soruşturma organının yetkili görevlisi, deneyin yapılacağı yeri, zamanı ve hareketlerin sırasını belirler, deney yapılacak yerin durumunu önceden öğrenir. Deneye katılan kişilere hak ve yükümlüklerini anlatır (KCMK m. 211, f.1, f.2). Gerekli olan durumlarda soruşturma deneyi yapılacak yerin korunması düzenlenir ve deneye katılanların güvenliğini sağlamak için tedbirler alınır (KCMK m. 211, f.4). Soruşturma deneyinde fotoğraf

çekilir, ses ve video kaydı alınır, plan ve kroki yapılır ve diğer bilimsel teknik araçlar kullanılır. Bunlar zorunludur (KCMK m. 210, f.7).

Katılanların yaşamı ve sağlığı bakımından tehlikeli olabilecek, onur ve haysiyetini aşağılayabilecek ve maddi zarar verilebilecek soruşturma deneyinin yapılmasına izin verilmemektedir (KCMK m. 210, f.5).

Soruşturma deneyinden sonra araştırmacı, ilk soruşturma organının yetkili görevlisi tutanak düzenler (KCMK m. 211, f.3). Tutanakta deneyin gerçekleştiriliş şekli ve sonucu detaylı bir şekilde anlatılır. Tutanağa resim, ses ve video kayıtları, plan ve kroki eklenip, tutanak araştırmacı ve deneye katılan tüm kişiler tarafından imzalanır[2723].

E. İfadeleri Yerinde Kontrol Etme

İfadeleri yerinde kontrol etme, bağımsız bir soruşturma eylemidir. Türkçe karşılığı yer göstermedir. Bu, araştırmacı, ilk soruşturma organı yetkili görevlisi tarafından önceden ifadeleri alınmış kişilerin ifadelerini (KCMK m.208, f.2) kontrol etmek için onların huzurunda yapılan bir eylemdir[2724].

Kontrolün yapılması için, kişi incelenmekte olan olayın durumunu ve şartlarını yerinde canlandırır. (KCMK m.208, f.2). Bu kişiler, şüpheli, sanık, mağdur veya tanıktır[2725].

Kontrol şüphelinin, sanığın rızasıyla yapılır. Tanığın, mağdurun kontrole katılmaktan vazgeçme hakkı yoktur. (KCMK m.208, f.4).

Gerektiğinde, kontrole tercüman, uzman, eksper, keza müdafi ve vekil de dahil edilebilir (KCMK m.208, f.5).

Kontrolden önce araştırmacı, ilk soruşturma organının yetkili görevlisi kontrole katılan kişilere hak ve yükümlüklerini, kontrolün amacını ve düzenini anlatır (KCMK m.209, f.2).

Kontrol, kişilerin onur ve haysiyetini aşağılayabilecek nitelikte yapılmamalıdır (KCMK m.209, f.5).

[2723] Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 183.
[2724] Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 183.
[2725] Kulbaev, Ugolovniy Protsess KR, s. 183.

Kontrol sırasında, iş (ceza işi ve (veya) kabahat işi) için önemli olabilecek bulunmuş olan nesneler ve belgeler, toplanıp, paketlenip ve mühürlenir. Bunlar tutanakta belirtilir (KCMK m.209, f.4).

Kontrolde, fotoğraf çekilir, video ve ses kaydı alınır, plan, kroki ve ölçüm yapılır (KCMK m.209, f.6). Bütün işemlerden sonra, tutanak düzenlenir. Tutanakta, kontrolün amacı, gerçekleşmiş şekli ve bulunan herşey anlatılır (KCMK m.209, f.7). Tutanak araştırmacı, ilk soruşturma organı yetkili görevlisi ve katılan kişiler tarafından imzalanır (KCMK m.163, f.7).

XI. KANUNA AYKIRI DELİLLER (DELİL YASAKLARI)

Delillerin elde edilmesi noktasında Ceza Muhakemesi Kanununun getirdiği hükümlere aykırı olarak toplanan deliller kanuna aykırı delil olarak isimlendirilmektedir. Kanuna aykırı delillerin hukuki bir gücü yoktur (KCMK m. 82, f.3). Kanuna aykırı olarak elde edilen deliller kullanılmasına izin verilmeyen delillerdir.

Rus Ceza Muhakemesinde de delillerin kanuna uygun olarak elde edilmesi, kanunda kullanılmasına izin verilmiş olması lazımdır. Kanunun öngördüğü hükümleri ihlal ederek alınmış delillerin, yalnız Ceza Muhakemesi Kanunu bakımından değil, Anayasa bakımından da kabul edilmeyeceği belirtilmektedir[2726].

Kırgız Ceza Muhakemesi Kanununda kullanılmasına izin verilmeyen delillere, şüpheli veya sanığın müdafisi bulunmaksızın alınan ifadesi, mahkeme öncesi prosedür esnasında işkence, şiddet, tehdit, aldatma ve başka yasa dışı eylemlerin ve acımasız muamelenin kullanılmasıyla alınmış şüphelinin, sanığın ve tanığın ifadesi, tahminlere, varsayımlara ve söylentilere dayanılarak verilmiş olan mağdur ve tanık ifadeleri, keza kendi bilgi kaynağını gösteremeyen tanık ifadesi, sorgu anında, ceza işi için önemli olan şartları doğru algılama veya irade yeteneği olmayan kişinin verdiği ifadeler, ceza işi prosedürünü gerçekleştirme hakkı olmayan kişi tarafından alınan bilgiler, keza bu prosedüre katılımı esnasında uzaklaştırılmış kişi tarafından alınan bilgiler, bilimsel bilgilere aykırı yöntemler kullanarak elde edilen bilgiler, Ceza Muhakemesi Kanununun öngördüğü hükümleri ihlal ederek iddia makamının elde elde ettiği diğer deliller girmektedir (KCMK m. 82, f.4).

[2726] Smirnov/Kalinovskiy, Ugolovniy Protsess, s. 184; Bkz.Yakimovich, Dokazatelstva i Dokazyvanie v Ugolovnom Protsesse Rossii, s. 39, 40.

SONUÇ

Belirti delili, suç araştırılmasında kullanılabilecek herhangi bir iz, eşya gibi bir takım dış dünyada varlığı olan maddi bulgulardır. Olayın aydınlatılması bakımından önemli rolü alan, kendisi delil olan iz veya eşyalardır.

Bu çalışmada Türkiye ve Kırgızistan Ceza Muhakemesi Hukukunda Belirti Delili üzerinde inceleme yapılmıştır. İncelemede iki hukuk sisteminde birtakım farklılıkların ve hukuki sorunların ortaya çıktığı görülmüştür. Aşağıda bunlardan bahsedilecektir. Önce iki hukuk sisteminde karşılaşılan farklılıklardan bahsedeceğiz.

Kriminalistik kelimesi, Latincede suç anlamına gelen "crimen", sözlük anlamı olarak İngilizce'de suç anlamına "crime" ve suçla ilgili anlamına gelen "criminal" sözcüğünden gelmektedir. İngilizce'deki "criminalistics", Avusturya'daki "kriminalistik" ve Fransızca'daki "la crime" kelimesi yanlış olarak Türkiye'de de aynen kullanılmıştır. Bu kelimeyle Türkiye'de anlatılmak istenen de suçla ilgili izler ve bunların incelenmesidir. Bu bağlamda Türk Ceza Muhakemesi doktrininde, en anlamlı kelime İz Bilimi olup, incelemede Kriminalistik değil, İz Bilimi teriminin kullanılması tercih edilmiştir. Ancak Kırgız Ceza Muhakemesi doktrininde, Türk Ceza Muhakemesi doktrininden farklı olarak, İz Bilimi teriminin kendisi, Kriminalistiğin bir dalı olan trasoloji için kullanılmaktadır. Trasoloji terimi Fransızca'dan "la trans"-iz ve Yunanca'dan "logos"-kelime, öğrenim gibi iki sözcükten türemektedir. Böylece İz Bilimi her türlü izlerin ortaya çıkış mekanizmalarını inceleyen, suçun aydınlatılması ve önlenmesi, izlerin toplanıp incelenmesi için araçları ve yöntemleri geliştiren Kriminalistiğin bir dalı olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla incelemede, Kırgız Ceza Muhakemesi Hukukunda kalıplaşmış olan Kriminalsitik terimi kullanılmıştır.

Ceza muhakemesi hukukunda, birkaç iz türünden bahsedilmektedir. Bunlar somut olayda ayrı şekilde bulunabilecekleri gibi, birlikte de bulunabilmektedirler. Türk İz Biliminde, izler kendi arasında 1) materiyal izleri, 2) şekil izleri, 3) baskı izleri ve 4) durum izleri olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır Materiyal izleri, makro ve mikro hacimli olan vekatı, sıvı yada gaz biçimindeki izlerdir. Bunlardan mikro izler, ceza muhakemesi hukukunda diğerlerine oranla daha önemli role sahiptir. Bu

izler gözle görülmeyen izler olup kişinin olumlu ya da olumsuz etkisi olmasa da ortaya çıkabilmektedir. Faillerin çoğu olay yerinde bıraktıkları makro izleri yok etmek için, olay mahalline tekrar gelerek makro izleri sildiklerinde farkında olarak veya olmadan daha çok mikro izleri bırakabilmektedirler. Ancak fail, mikro izleri ortadan kaldırmak için çalışsa da onları kolay bir şekilde yok edememektedir. Çünkü mikro izlerin yok edilmesi zor olduğu için, onlar makro izlere göre kriminalistik açıdan daha yararlıdır.

Makro izler, kendi aralarında organik, inorganik ve zehir olmak üzere çeşitli gruplara ayrılmaktadır. Organik izler, yaşayan canlıların tırnak, saç, kıl, yaprak, dal gibi büyüyen kısımlarının bir parçasını oluşturmaktadır. Organik izlere insan, hayvan, bitki ve su ile havada bulunan mikro organizmalar girmektedir. Kum, taş, cam, kül, metal, plastik gibi kimyasal izler ise inorganik izleri oluşturmaktadır. Organizmaya girince hayati fonksiyonunu bozan maddelere zehirler girmektedir.

Şekil veya diğer adıyla form izleri kırılmış, parçalanmış şeylerin parça şekilleri, damla, sıçrama, silme yada leke şeklindeki izlerinden meydana gelmektedir. Örneğin, yerde bulunan kanın oluşturmuş olduğu sıçrama veya dağılma, bir izi yok etmek amacıyla o izin silinmesi sonucu oluşan silinme veya lekenin durumu, yine bir bombalama olayındaki şekil izlerinin görüntüleri şekil izlerini meydana getirmektedir.

Baskı izleri el, ayak, parmak, lastik, daktilo basması gibi izler ile başka şekilde basmak suretiyle ortaya çıkan izlerden meydana gelmektedir. Bu biçimdeki izlerde materiyal izi, iz taşıyıcısına aktarılmış bulunmaktadır. Örneğin, parmak veya ayak izindeki ter ile cilt yağı, parmağın basılmış olduğu yere aktarılmaktadır.

Durum izleri, olay yerinin genel durumunu yansıtan izlerdir. Örneğin, olay yerinde bulunan eşyaların pozisyonu, öldürme suçunda cesedin konumu, hırsızlıkta eşyaların dağınık olması, bunlara benzer diğer suçlarda kapı, pencere, kilit, elektrik şalterin durumu bu niteliktedir. Bu görüntüler, İz Bilimi açısından önemli bir role sahiptir.

Kırgız Kriminalistiğinde, izler mekanik oluşumuna göre, 1) hacimli ve yüzeysel izlere, 2) istatistik ve dinamik izlere, 3) lokal ve periferik izlere ayrılmaktadır. Hacimli izler, izlerin üç boyutta oluştuğu izlerdir (genişlik, derinlik ve uzunluk) örneğin, plastisin üzerindeki parmak izi, toprak yüzeydeki ayakkabı izi, bıçak izi gibi izler bu niteliktedir. Yüzeysel izler kendi içinde, katmanlaşmış izler, soyulmuş izler (örneğin kan veya boya ile kirlenmiş ayakkabı izi veya ayakkabıdan soyulmuş kan veya boya parçacıkları) ve renksiz izlere ayrılmaktadır. Renksiz izler ise kendi içinde görünür, az görünür ve görünmez izler olarak ayrılmaktadır. İstatistik izler, noktalar halinde oluşmuş izlerdir (örneğin, duran kişinin ayakkabı izi). Dinamik izler kayma sonucu oluşmuş izlerdir (örneğin sürtünme, kayma ve kesme izleri). Lokal izler, bir temas sonucunda nesnenin yüzeyinde oluşmuş izlerdir (örneğin, pencere camında el izi, asfalt üzerinde ayakkabı izi). Periferik izler, temas olmadan nesnenin etrafında oluşmuş izlerdir (örneğin duvarda asılı resmin etrafında güneşten yanmış duvar kağıdı).

Türk İz Biliminde belirti delilleri niteliklerine göre fiziksel, kimyasal ve biyolojik olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Fiziksel belirti delillerinde parmak izleri, avuç izleri, eldiven izleri, ayak ve ayakkabı izleri, diş izleri, alet izleri, tekerlek izleri, silah ve cam parçaları yer almaktadır. Kimyasal belirti delillerinde uyuşturucu veya uyarıcı maddeler, zehir, atış artıkları, patlayıcı maddeler, yanıcı maddeler, boya, lif, kumaş parçaları, giysiler ve koku bulunmaktadır. Biyolojik belirti delillerinde ise kan, kıl, mekonyum, gaita, idrar, meni, tükürük, ter, kemik, tırnak ve doku yer almaktadır.

Kırgız Kriminalistiğinde ise, belirti delili niteliklerine göre herhangi bir gruba ayrılmamıştır. Belirti delillerinde izler, silah, patlayıcı cihazlar, maddeler ve materiyaller yer almaktadır. Bunlardan izler, maddeler ve materiyaller, kendi içinde de sınıflandırılmıştır. İzlerin kapsamına insan izleri (el izi -parmak ve avuç izi- ayak ve ayakkabı izleri, diş izleri); alet izleri; oto izleri; koku izleri; giysi izleri; biyolojik izler (kan izleri, sperm izleri, saç-kıl, tırnak izi, tükürük izi, ter) ve mikroobjeler girmektedir. Maddeler ve materyallerde ise boya kaplaması, lif, petrol ürünleri, yakıtlar ve yağlayıcılar, cam parçaları, metal ve metal parçaları, uyuşturucu maddeler

yer almaktadır. Ayrıca Kırgız Ceza Muhakemesinde belirti delili karşılığında maddi delil kavramı kullanılmaktadır

Suçların aydınlatılmasında, insanlardan örnekler toplanabilmektedir. Örnek, bir suça ilişkin delil elde etmek amacıyla, inceleme yapmak üzere ilgili kişilerden alınan biyolojik ve diğer materyaldir. Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda kişilerden kan, saç, tükürük, tırnak ve benzer nitelikteki biyolojik örnekler, kişinin fotoğrafı, beden ölçüleri, parmak ve avuç izleri, bedeninde yer alan ve teşhisini kolaylaştıracak diğer özellikleri, sesi ve görüntüleri alınmaktadır. Buna benzer, Kırgız Ceza Muhakemesi Hukukunda da kişiden kan, saç-kıl, tükürük, salgı (ter, idrar) gibi biyolojik maddi deliller, el yazısı gibi psikofiziksel örnekler, derideki papil hatları (parmak izi, avuç izi, el izi, ayak izi), diş kalıbı ve ses özellikleri gibi anatomik örnekler toplanabilmektedir. Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda insanlardan örneklerin alınması, Ceza Muhakemesi Kanununda (CMK m.75, m.76, m.81) ve Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Genetik İncelemeler ve Fizik Kimliğinin Tespiti Hakkında Yönetmelikte (Beden Muayenesi Yönetmeliği m.6, m.8, m.15) ayrı maddelerde ve ayrı başlıklarda yer almışken, Kırgız Ceza Muhakemesi Hukukunda kişilerden örneklerin alınması Kırgız Muhakemesi Kanununda (KCMK m. 184) tek maddede ve tek başlıkta yer almıştır.

İncelemede, her iki ülke Ceza Muhakemesi Hukukunda yer alan belirti delillerinin tanımlanması, tespit edilmesi veya kendi içinde sınıflandırılması bakımından farklı hususların ortaya çıktığı görülmüştür. Örneğin, Türk Ceza Muhakemesinde ateşsiz silahlara sustalı çakı, hançer, pala, kılıç, kama, kasatura, çift tarafı keskin (çif ağızlı) ucu sivri ve oluklu bıçaklar (kesici), süngü, şiş, baston (delici), muşta, topuz, topuzlu kamçı, boğma teli, boğma zinciri gibi (bereleyici) aletler girildiği öngörülmüşken, Kırgız Ceza Muhkemesinde, ateşsiz silahlara geniş bir sınıflandırma yapılmıştır. Buna göre, ateşli silahlar hareket niteliğine göre, 1) vurup kesici, örneğin kılıç 2) delici-vurup kesici, örneğin yatağan, pala, süvari kılıç 3) delici, örneğin kortık (kısa kılıç), stilet (haç şeklinde düz, ince ve dar bıçak ağzı var kesici hançer), süngü, flöre epe kılıç, rapira (uçu keskin dört kenarlı epe kılıç) 4) delici-kesici, örneğin kinjal (bıçak ağzı düz veya kavisli, kısa gelen (40 cm) iki tarafı keskin hançer), bıçak süngü, Fin bıçağı, askeri bıçak, av bıçağı, ulusal bıçak, tesak

(özellikle büyük boydaki bıçak) 5) vurup parçalayıcı, örneğin kisten (sopa şeklindeki kısa bir silahtır. Bir ucunda kısa kemerde veya zincirde metal top asılıdır. Türkçe topuz), savaş kırbaçı, muşta, vurmalı yüzükler (parmağa takılabilir yüzük şeklindeki silahtır. Yüzüğün üzerinde sivri dişler vardır), dubina (kalın ağır sopa), tonfa, yavara (yumruğa kenetlenmiş çok kısa ve sert metal veya tahta silahtır); 6) kombine (parçalayıcı ve delici silahların kombinesi) silahlara ayrılmıştır.

İncelemede, Türk ve Kırgız Ceza Muhakemesi terimlerinin isimlendirilmesinde de farklılıklar tespit edilmiştir. Örneğin Türkçe'de keşif terimi Kırgızca'da soruşturma deneyi, Türkçe'de yer gösterme, Kırgızca'da ifadeleri yerinde kontrol etme, Türkçe'de üst arama Kırgızca'da şahsi arama, Türkçe'de ölünün adli muayenesi terimi, Kırgızca'da ölünün muayenesi, Türkçe'de bilirkişi ve bilirkişi incelemesi, Kırgızca'da eksper ve ekspertiz, Türkçe'de gözlem altına alma terimi Kırgızca'da ekspertizin yapılması için kişilerin sağlık kurumuna yerleştirilmesi şeklinde isimlendirilmektedir

Türk ve Kırgız Ceza Muhakemesi Hukukunda bahsettiğimiz farklılıklar dışında, belirti deliliyle ilgili hukuki sorunların da ortaya çıktığı görülmüştür. Ayrıca, çalışma sırasında karşılaştığımız en önemli sorun hem Türkiye hem de Kırgızistan Ceza Muhakemesi Hukukunda, belirti deliliyle ilgili çalışmaların yetersizliği ve bu alanda kaynakların eksikliğidir. Diğer hukuki sorunlar ise aşağıda belirtilmiştir.

Olay yerinde belirti delillerinin bulunduğu yer tespit edildikten sonra delilleri toplama faaliyeti başlamaktadır. Delillerin toplanması, ceza muhakemesinde karar verme yetkisine sahip kişilerin karar vermelerini sağlayabilmek için delillerin hazır edilmesi ya da delillerin soruşturma için hazır bulundurulması anlamına gelmektedir. Olay yerinde kalan herhangi bir kan, sperm, tükürük, parmak izi, saç, elbise parçası, ayak izleri, fren izi gibi belirti delillerinin doğru bir şekilde toplanıp çözümlenmesi, olayın aydınlatması bakımından çok önemlidir. Ancak her iki hukuk sisteminde belirti delillerinin toplanmasının yeterli ve bilinçli şekilde gerçekleştirilmediği tespit edilmiştir. Örneğin Türkiye'de, polisin olay yerine geç ulaşması, ulaşan personelin de olay yeri incelemesinde uzman olmaması nedeniyle delillerin toplanmasında hatalar söz konusu olmaktadır. Yapılan hatalar da olayın aydınlatılması açısından

önemli olan belirti delillerinin kaybına yol açmaktadır. Özellikle belirti delillerinin toplanmasında, yeterli sayıda uzmanlaşmış kolluk görevlisine ihtiyaç bulunmaktadır. Belirti delilleri toplanırken bazı temel hak ve hürriyetlere müdahale edilmekte veya olay yerinden toplanan belirti delillerinin çok az kısmının inceleme laboratuvarlarına gönderilmesi nedeniyle mahkeme ile laboratuvar arasında bilgi alışverişi ve sonuçların değerlendirilmesi bakımından eksiklikler ortaya çıkmaktadır. Kırgızistan'da olay yeri incelemesi sırasında olay yerine ilgisiz kişilerin girmeleri, bazı kriminalistik teknik araçların eksikliği nedeniyle delillerin toplanması yeterli şekilde gerçekleşmemekte, yetkili kişilerin kriminilastik teknik araçları kullanmada tecrübe eksikliği bulunduğu, inceleme sırasında uzmanların koruyucu kıyafetlerinin bulunmadığı, olay yerine galoşsuz girdikleri tespit edilmektedir. Özellikle belirti delillerinin toplanmasında yeterli sayıda uzmana ihtiyaç duyulduğu görülmektedir

Olay yerinde bulunan veya şüpheliden, sanıktan ya da diğer kişilerden alınan kan, saç, tükürük, tırnak ve benzeri biyolojik maddeler moleküler genetik inceleme yoluyla incelenmektedir. Moleküler genetik incelemenin amacı, suçun gerçekleştiği yerden elde edilen kanıtların şüpheliye, sanığa ya da mağdura ait olup olmadığını veya soybağının söz konusu kişilere ait olup olmadığını saptamaktır. İncelemeler DNA analizleri yöntemiyle gerçekleşmektedir. Türkiye'de DNA analizi için yeterli laboratuvarlar gelişmişken, Kırgızistan'da DNA analizi için laboratuvarlar gelişmemiştir.

Bahsettiğimiz konuların sorunlu hususlarının göz önünde bulundurularak, her iki hukuk sisteminde belirti deliliyle ilgili çalışmaların ve kaynakların geliştirilmesi, olay yerinde delillerin toplanmasında yetkili kişilerin bilgi ve becerilerinin iyileştirilmesi, ihtiyaç duyulmakta olan uzman personellerin yetiştirilmesi ve olay yerinde belirti delillerinin eksiksiz toplanabilmesi için kriminalistik teknik araçların geliştirilmesi gerekmektedir. Çünkü dava konusu olayı belirlemede ve maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasında belirti delilinin önemli rol oynadığı görülmektedir.

Çalışmamızda elde ettiğimiz sonuç, belirti delilinin ne kadar adaletin tecellisine katkı sağladığı ve davanın tüm evrelerini etkileyebilen bir delil türü

olduğudur. Bu delilin Ceza Muhakemesi Hukukundaki önemi göz ardı edilmeden, diğer delillerle (beyan ve belge), eşit değerde görülmesi gerekir. Belirti delilinin rolünün ve öneminin arttırılması için, önceki parağrafta belirtildiği gibi literatürün geliştitilmesi, belirti deliline yönelik kurs ve sempozyumların yapılması gerekmektedir. Bu hususların yerine getirilmesiyle iki ülke Ceza Muhakemesi Hukukunda, belirti delilinin sorunlu yönlerinin çözüleceği kanısındayız.

KAYNAKÇA

Türkçe Kaynaklar

Abanoz, Can, "1. Dünya Savaşı'ndan Günümüze Hardal Gazı ve Etkileri: Örnek Savaşlar ve Sonuçları", Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi, 2020, C.18, S.2, s. 49-51.

Açıkgöz, Nihal/Hancı, I. Hamit/Çakır, A. Hadi, "Olay Yerinden DNA Analizi İçin Biyolojik Örnek Toplama ve Örneklerin Laboratuvara Gönderilme Usulleri", AÜHFD, 2002, C.51, S.2, s. 199-206.

Afşin, Hüseyin/Günçe, Elif, "Adli Diş Hekimliği Açısından Olay Yeri İncelemesi", ATD, 2002, C.16, S.2-4, s. 94-105.

Afşin, Hüseyin/Karaman Afşin, Feryal/Biçer, Ümit/Whittaker D.K, "Sanığa Ulaşmada Bilimsel İncelemenin Rolü Kimliklendirme Isırık İzi-Bir Olgu Sunumu", Adli Tıp Dergisi, 2001, C.15, S.1, s. 60-65.

Aka, P. Sema, Adli Diş Hekimliği (ed.Oğuz, Karakuş). Adli Bilimler, Ankara 2011.

Akaoğlu, Serdar, "Ayakkabı İzinden Failin Tespiti", CHD, 2007, C.2, S.3, s. 169-178.

Akbulut, Berrin, "Delil Değerlendirme Yasakları", Fasikül Hukuk Dergisi, 2010, C. 2, S. 13, s. 6-25.

Akbulut, Berrin, "Dış Beden Muayenesi", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Temmuz 2016, Y. 7, S. 27, s. 83-124.

Akıncıoğlu, N. Umut/Hancı, Hamit/ Doğan, Yeşim/Sevim Erol, Ayla, "Olay Yerindeki İnsan İskeletlerinin Sistematik Analizi", MASROP-Edergi, 2018, C.12, S.2, s. 92-100.

Akıncıoğlu, Niyazi Umut, "Kimliklendirmede Parmak İzi İncelemeleri", Polis Dergisi, 2017, S. 92.

Akkaplan, Sedef, "Yangın ve Kundaklama Olayları", Adli Bilimler Dergisi, 2002, C. 1, S. 1, s. 29-32.

Aksoy İpekçioğlu, Pervin, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alma", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 2012, C.70, S. 1, s. 19-38.

Aksoy İpekçioğlu, Pervin, "Gözaltında Alınan İfadenin Önemi ve Delil Değeri", AÜHFD, 2008, C. 57, S. 3, s. 51-82.

Akyürek, Güçlü, "Ceza Yargılamasında Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Sorunu", TBBD, 2012, C.25, S.101, s. 61-82.

Alaboğa, Abdullah, "Organ veya Doku Ticareti Suçu Üzerine Düşünceler", Konya Barosu Dergisi, 2018, C.2, S.1, s. 245-256.

Alakoç, Yeşim Doğan/Kayabaşı, Öcal, "Kadavra Köpekleri", ABD, 2004, C.3, S.1, s. 27-33.

Alan, Esra, "Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alınması, Uğur Alacakaptan'a Armağan", Cilt 1, 1.Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Haziran 2008.

Alkış, Saadet, "Otomobil Yangınlarının İncelenmesi", Adli Bilimler Dergisi, 2002, C.1, S.2, s. 67-74.

Altaş, Ebru, "Bir Koruma Tedbiri Olarak Moleküler Genetik İncelemeler ve DNA Verileri ve Türkiye Milli DNA Veri Bankası Kanunu Tasarısı", AÜEHFD, 2007, C. 2, S. 3, s.77-110.

Anayurt, Ömer, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında İşkence Kavarmı", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2008, C. 12, S. 1, s. 421-460.

Apiş, Özge, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Şüpheli/Sanığın Beden Muayenesi ve Vücudundan Örnek Alınması", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 2012, C. 18, S. 1, s. 267-296.

Arıcan, Mehmet, "Ceza Muhakemesi Hukukunda İfade Alma ve Sorgu", SÜHFD, 2009, C. 17, S. 1, s. 43-66.

Arslan, Murat Nihat/Melez, Deniz Oğuzhan, "Adli Bilimler Profesyonellerinin Kan Lekesi Model Analizi Bilgi Düzeyi", ATD, 2015, C.29, S.2, s.131-140.

Arslan, Sadettin, "Şüpheli veya Sanığın Beden Muayenesi", Terazi Hukuk Dergisi, 2007, C. 2, S. 9, s. 107-110.

Aşçıoğlu, Çetin, "Yargılama Çalışmalarında Bilirkişi Sorunu ve (Hukuk Davalarında) Nitelendirmede Bilirkişinin Görevi", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 1992, C. 4, S. 3, s. 349-368.

Aşıcıoğlu, Faruk, Kan Lekesi Model Analizi (ed. Oğuz, Karakuş). Adli Bilimler, Ankara 2011,

Aşıcıoğlu, Faruk, "Kan Lekesi Model Analizi", ATD, 2004, C.18, S. 2, s. 12-22.

Atalay, Ayşe Özge, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Moleküler Genetik İncelemelerin Özel Nitelikli Kişisel Verilerin Korunması Açısından Değerlendirilmesi", Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, 2019, C. 7, S. 7, s. 127-184.

Aydın, Ahmet, "Uygulamada Hukuka Aykırı Deliller", İstanbul Barosu Dergisi, 2013, C. 87, S.2.

Aydın, Murat, "Ceza Muhakemesinde Basit Elkoyma Koruma Tedbiri", Fasikül Hukuk Dergisi, 2011, C. 3, S. 21, s. 45-51.

Aydın, Murat, "Genel Güvenliği Kasten Tehlikeye Düşürmek Suçu, Silah Kavramı ve Yargıtay Uygulaması", THD, 2006, C.2, S. 6, s. 50-59.

Aygün, Aydın, "Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alma", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 2016, S.8, s. 49-73.

Aykaç, Mehmet, "Adli Tıpta Materiyal Alma, Gönderme", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 1983, C.48, S. 1-4, s. 319-324.

Bahar, Atalay, "Uyuşturucu Madde Kullanımının Nedenleri ve Bağımlılık Oluşum Sürecinde İletişimsel Yaklaşımların Rolü ve Önemi: Polis Kayıtları Üzerinden Olgusal Bir İnceleme", İstanbul University Journal of Communication Sciences, 2018, S. 55, s. 1-36.

Bakuer, Ahmet, "Fotoğraflarla Olay Yerinin Tespiti", Polis Dergisi, 2001, S.28, Yıl:7, s. 11-14.

Batur, Necat, "Ceza Yargılamasında Moleküler Geneteik İnceleme", TBB Dergisi, 2016, C.29, S.126, s. 69-94.

Bayraktar, Bülent, "Muhakemelerde Delillerin Önemi", Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S. 25, Bişkek 2011, s. 33-43.

Bayraktar, Köksal, "Uyuşturucu Maddeler ve Suç Siyaseti", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 1985, C.51, S.1-4, s. 45-64.

Bıçak, Vahit, Ceza Muhakemesi Hukuku, Gözden Geçirilmiş 4. Baskı, Ankara, 2018.

Bıkmaz, Raif, "Uyuşturucu ve Uyarıcı Madde Ticaret Suçu", Fasikül Hukuk Dergisi, 2019, C.11, S.111, s. 579-600.

Birtek, Fatih, "Cumhuriyet Savcısı'nın Delilleri ve Fiili Takdir Yetkisi, Prof. Dr. Nur Centel'e Armağan", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 2013, C.19, S. 2, s. 953-990.

Bora, Taner, Kimyasal İncelemeler (ed. Oğuz, Karakuş). Kriminalistik, Ankara 2013.

Bora, Taner/Nurcan, Üresin/Ataç, Yasin, "Taramalı Elektron Mikroskobu Kullanılarak Bazı Kumaş Liflerinin İncelenmesi", ABD, 2012, C. 11, S. 2, s.19-24.

Bostancı Bozbayındır, Gülşah, "Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil Değerlendirme Yasağı", Terazi Hukuk Dergisi, 2019, C.14, S.158, s. 1926-1937.

Bozdağ, Ahmet, "Ceza Muhakemesinde Telefon ve Telsizle Yapılan İletişimin Kayda Alınması Tape ve Dökümlerinin Delil Niteliği ve Mahkumiyete Esas Alınması Üzerine Bir İnceleme", YÜHFD, 2016, C. 11, S. 2-12, s.751-764.

Bozdağ, Ahmet/Sarıusta, Kader, "Ceza Yargılamasında Mağdurun Beyanı ve Delil Değeri", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2017, C. 8, S. 2, s. 573-602.

Büken, Erhan/Büken, Bora/Yazıcı, Canan A/Bacanlı, Didem/Tahmazoğlu, Burak/Bahadır, Kutay/Yücemen, Uğurum/Öztoprak, Yağmur/Sezgin, Gökçe, "Damlama Yüksekliği ve Çarpma Açısının Kan Lekelerinin Saçılma Özellikleri Üzerine Etkisi", ABD, 2011, C. 10, S. 2, s. 16-24.

Büker, Hasan, "Ayakkabı İzlerinin Delil Olarak Değeri, O.J. Simpson Davasında Ayakkabı İzi Delilleri", Polis Dergisi, 2002, C. 4, S. 3-4, s. 155-170.

Büker, Hasan, Baskı İzi İncelemeleri (ed. Oğuz, Karakuş). Kriminalistik, Ankara 2013.

Büker, Hasan, "Faili Meçhul Trafik Kazaları Olay Yerinde Bulgular", ABD, 2002, C.1, S.1, s. 37-41.

Büker, Hasan, "Gözden Kaçırılan Deliller: Ayakkabı İzleri", Polis Dergisi, 2002, C.8, S. 30, s. 48-55.

Büyük, Yalçın/Aşıcıoğlu, Faruk, "Kan Lekesi Analizinde İhtimali Reaktifler: Özgüllük, Özgünlük ve Kontaminasyonun Etkisi", ABD, 2006, C. 5, S. 2, s. 13-21.

Çakmut Yenerer, Özlem, "Cinsel Taciz Suçu ve Ceza Muhakemesi Kanunu'na Göre Bilirkişilik Kurumu", CHD, 2009, C. 4, S. 11, s. 129-160.

Çalı, Hasan Hüseyin, "Türkiye'de Kentsel Mekânda Mağdursuz Suç Örneği Olarak Uyuşturucu ve Uyarıcı Madde Kullanımı", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2012, C.16, S.1, s. 37-56.

Çalı, Hasan Hüseyn, "Boya ve Mürekkep Analizi", Çağın Polisi Dergisi, 2002, S. 20.

Candar, Sabri/Açıkgöz, H. Nihal, "Kan Lekelerinde Adler Reaktifinin Hassasiyeti İle İlgli Bir Çalışma", ABD, 2002, C. 1, S. 1, s. 43-46.

Canoğlu, Veysel Candan, "Disiplin Soruşturmasında Delil ve İspat", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2018, C. 31, S. 1, s. 232-272.

Cansunar, Nuray/Albek, Emre Murat/Altuğ, Mehtap, "Ölüm Olaylarında Olay Yeri İnceleme Önemi", İstanbul Üniversitesi Hukuk Falültesi Mecmuası (İÜHFM), 1997, C. 55, S. 4, s. 299-312.

Cantürk, Nergis/Cantürk, Gürol, "Karışık Madde Kullanımı Olan Bir Ası Olgusu", Adli Psikiyatri Dergisi, 2005, C.2, S.1, s. 5-7.

Cavlak, Gülay Özel/Müslümanoğlu, Ömer H.A/Akyüs, Fatih/Türker, Aybars/Çetinkaya, Ümit, "Asit Fostataz, PS Testleri ve Mikroskobik İnceleme İle Meni Lekelerinin Hassasiyetlerinin, Seçiciliğinin ve Tespit Sınırının Belirlenmesi", ATD, 2016, C.30, S.1, s. 103-109.

Cavlak, Mehmet/Aşıcıoğlu, Faruk, "Kılın Morfolojik Karşılaştırılması", ATD, 2014, C.28, S.2, s. 121-130.

Caymaz, Ayşegül, "Yangın ve Kundaklama Olaylarında Olay Yeri İncelemesi ve Önemi", ATD, 2001, C. 15, S. 1, s.73-83.

Çebi, İsmail, Parmak İzi İncelemeleri (ed. Oğuz, Karakuş). Kriminalistik, Ankara 2013.

Çelik, Adem, "AİHS ve Türk Hukukunda Masumiyet Karinesi (Suçsuzluk Karinesi)", Terazi Hukuk Dergisi, 2009, C. 4, S. 36, s. 65-73.

Centel, Nur/Zafer, Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, İstanbul, 2018.

Çetin, Beytullah, "Cinsel Dokunmazlığa Karşı İşlenen Suçlarda Deliller ve Delillerin Değerlendirilmesi", Konya Barosu Dergisi, 2017, C. 1, S. 1, s. 109-132.

Çetin, Soner Hamza, "Kullanmak İçin Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Satın Almak, Kabul Etmek, Bulundurmak ya da Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanmak Suçu (TCK m. 191)", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2016, C.65, S.4, s. 1353-1480.

Çiftçioğlu, Cengiz Topel, "Türk Ceza Kanunu'nda Organ veya Doku Ticaret Suçu", İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2015, C.14, S.2, s. 107-146.

Cin, Onursal, Ceza Muhakemesi Hukuku Temel Bilgiler, Konya 2015.

Çınar, Tuncay, "Olay Yerinde Tespit Edilen Ayak İzlerinin Değerlendirilmesi; İki Olgu Sunumu", Adli Tıp Dergisi, 2004, C.18, S. 3-4, s. 21-26.

Danışman, Mustafa, "Trafik Kazalarında Bilirkişilik", THD, 2009, S. 38, C.4, s. 165-170.

Davut, Zeki, "Adli Tıpta Yaş Tayini ve Yaş Tayininde Dişlerden Faydalanılması", Polis Dergisi, 2002, C. 8, S. 33, s. 106-107.

Değirmenci, Olgun, "Askeri Ceza Kanunu Uygulamasında Silah Kavramı", Ankara Barosu Dergisi, 2016, S. 1, s. 83-123.

Değirmenci, Olgun, "Bilgi Toplumunun Delil Türü:Sayısal Deliller ve Bilimselliği", Terazi Hukuk Dergisi, 2014, C. 9, S. 97, s. 14-28.

Değirmenci, Olgun, Ceza Muhakemesinde Sayısal (Dijital) Delil, I.Kitap, Seçkin 2014.

Delice, Murat/Duman, Ali/Özel, Şaban Ali, "Parmak İzi Tipi İle Suç Türü Arasındaki İlişkisinin İncelenmesi", Akademik Bakış Dergisi, İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız-Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Calal-Abad, Kırgızistan, 2014, S.43.

Demirbaş, Timur, "Soruşturma Evresinde Şüphelinin İfadesinin Alınması ve Müdafilik", Ceza Hukuku Dergisi, 2007, C. 2, S. 4, s. 79-95.

Demirci, Sadat, "Nükleer Terörizm ve Tehdit Boyutlarına Yönelik Çıkarımlar", Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, 2012, C.3, S.1, s. 59-84.

Demren Dönmez, Burcu, Ceza Muhakemesi Hukukunda Çarpaz Sorgu, 1.Baskı, Ankara, 2007.

Dener, Yücel, Adli Kimya (ed. Oğuz, Karakuş). Adli Bilimler, Ankara 2011,

Denk, Erdem, "Bir Kitle İmha Silahı Olarak Nükleer Silahların Yasaklanmasına Yönelik Çabalar", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 2011, C.66, S.3, s. 93-136.

Deryal, Yayhya, "Türk Hukukunda Özel Bilirkişilik Uygulaması (CMK, m.67/6; HMK m.293)", Zirve Ünivresitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2012, C.1, S.1, s. 31-39.

Dilek, Battal, "Adli Toksikoloji Analizlerinde Biyolojik Örnek ve Analitik Yöntem Seçimleri", ATD, 2013, C.27, S.1, s. 44-53.

Dizdar, Emre, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi", Fatih Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2015, C. 3, S. 2, s. 143-174.

Doğan, Duygu Çağlar, "Ceza Muhakemesinde Adli Arama", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2011, C. 23, S. 92, s. 157-180.

Doğan, Koray, Ceza Muhakemesinde Belirsizlik Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi, "in dubio pro reo", 2. Baskı, Ankara 2018.

Dönmez, Burcu, "Yeni CMK'da Bilirkişi Kavramı", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2007, C.9, s. 1145-1177.

Dönmez, Gökdemir/Sarıkaya, Yüksel, "Baskı Yöntemi İle Kumaş Üzerinden Atış Artıklarının Selülozhidratlı Plastik Üzerine Aktarılması ve Atış Uzaklığının Belirlenmesi", ABD, 2005, C. 4, S. 1, s. 17-22.

Dönmez, Kezban Gökdemir/Sarıkaya, Yüksel, "Polivinil Alkol (PVAL) Yöntemi İle Metal Yüzeylerde Atış Uzaklığının Belirlenmesi", ABD, 2005, C. 4, S. 2, s. 15-18.

Dügler, H. Ergin/Ege, Beyhan/Ertürk, Süheyla, "Laten Parmak İzlerinin İyot-Naftoflavon İle Tespiti", Adli Tıp Dergisi, 1996, C. 12, S.1-4, s. 43-47.

Dülger, İbrahim, "Ceza Muhakemesi Kanunundaki Bilirkişi İncelemesine İlişkin Düzenlemelerin Değerlendirilmesi", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2007, C. 11, S. 1-2, s. 657-678.

Dülger, İbrahim/Akbulut, Berrin/Cin, Onursal/Aydın, Murat, Beden Muayenesi, Genetik- Moleküler İncelemeler ve Fizik Kimliğin Tespiti, 11. Ceza Hukuku Günleri, Koruma Tedbirleri ve Türk Anayasaları ile Yeni Anayasa Önerilerinde Koruma Tedbirlerine İlişkin Düzenlemeler (1-3 Haziran 2016), Editör Adem Sözüer, İstanbul, 2016.

Duran, Gökhan Yaşar, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Ölünün Kimliğinin Belirlenmesi, Adli Muayene ve Otopsi (CMK 86-89)", Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, C.14, S. 177, s. 1089-1164.

Durmuş, Kürşat, Olay Yeri İnceleme Uygulamalarında Dokümantasyon Standartlarının Oluşturulması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul 2010.

Eker, Mehmet Akif/Gülekçi, Yakup, "Sualtı Olay Yeri İncelemsi-Sualtı Kriminalistiği", ABD, 2013, C.12, S.1, s. 49-65.

Ekşi, Ali, "Nükleer Kazalarda Olay Yeri Yönetimi", Hastane Öncesi Dergisi, 2017, C.2, S.1, s. 51-62.

Er, Cüneyd, Biyometrik Yöntemler ve Özel Hayatın Gizliliği Hakkı (Parmak İzi, Göz ve DNA Tarama gibi Teknolojik Kimlik Denetleme Usullerinin Hukuki Statüsü), Ankara 2007.

Erdem, Mustafa Ruhan, "Türk Ceza Kanunda Silah", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2003, C.7, S.2, s. 181.

Ergin, Metin, "Bubi Tuzakları", ABD, 2003, C. 2, S. 3, s. 61-65.

Ergün, Suzan/Polat, Melike Atay, "Nükleer Enerji ve Türkiye'ye Yansımaları", İnönü University İnternational Journal of Sciences (İNİJOSS), 2012, C.1, S.2, s. 35-58.

Erkekoğlu, Pınar/Koçer-Gümüşel, Belma, "Kimyasal Savaş Ajanları: Tarihçeleri, Toksitleri, Saptanmaları ve Hazırlıklı Olma", Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi, 2018, C.38, S.1, s. 24-38.

Erman, Barış, "Ceza Muhakemesinde Belirti ve İspat Değeri. Prof. Dr. Köksal Bayraktar'a Armağan". Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2010, C. 9, S. 1-1, s. 697-701.

Erturhan, Sabri, "İslam Hukukunda Şüpheden Sanığın Yararlanması İlkesi (in dubio pre reo)", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2002, C. 6, S. 2, s. 179-206.

Esen, Kasım, "Kriminal Polis Laboratuvarlarının Tarihçesi, Çalışma Yöntemleri ve Alanları", Türk İdare Dergisi, 1997, S. 417, s. 173-178.

Esenboğa, Oğuz/Yavuz, Fatih/Üner, H. Bülent/Karaca, Cengiz, "G3 ve Kalashnikov Marka Tüfeklerde Atış Mesafesi Tayini", ABD, 2002, C.1, S.2, s. 43-51.

F. Garraud, Çev. Doç. Dr. Devrim, Aydın, "Kıta Avrupası Delil Sistemi Tarihi", CHD, 2016, C. 11, S. 32, s. 197-203.

Fedakâr, Recep, "Akut Arsenik Zehirlenmesi: Bir İntihar Olgusu", ATD, 2002, C.16, S. 1, s. 50-55.

Feyzioğlu, Metin, "Belirtilen Şüphenin Yenilemesindeki İşlevi ve Benzer İsnadlara Ait Delil Araçlarının Somut Olayın Çözümünde Birlikte Değerlendirilmesi", Ankara Barosu Dergisi, 2000, S. 1, s. 19-46.

Gödekli, Mehmet, "Türk Ceza Muhakemesinde Maddi Gerçeğe Ulaşmanın Ön Koşulu Olarak Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Yasağı", AÜHFD, 2016, C. 65, S. 4, s. 1815-1924.

Gökcan, Hasan Tahsin, "Gizli Kamera Kaydı Delil Olarak Kabul Edilebilir mi?" Terazi Hukuk Dregisi, 2010, C. 5, S. 42, s. 73-86.

Gökcen, Ahmet/Balcı, Murat/Alşahin, M. Emin/Çakır, Kerim, Ceza Muhakemesi Hukuku II, Ankara 2018.

Gökcen, Ahmet/Çakır, Kerim, "Ceza Muhakemesinde Delil, Delillerin Muhafazası, Toplanması, Değerlendirilmesi ve Delil Yasakları", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, C.21, Özel S, s. 2991-2951.

Gökdal, İ. İkbal/Cantürk, Nergis/Teke, Hacer Yaşar/Erkol, Zemin, "Adli Mikrobiyoloji: Biyoterörizmin Önemini Arttırdığı Bilim Dalı", Adli Bilimler Dergisi, 2008, C.7, S.4, s. 49-57.

Gökler, Rıza/Koçak, Recep, "Uyuşturucu Madde Bağımlılığı", Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 2008, C. 3, S.1, s. 89-104.

Göksu, Mustafa, Hukuk Yargılamasında Elektronik Delil, Ankara 2011.

Görücü, Baycan/Atakan, Cemal/Cantürk, Güral, "Siyah Manyetik Parmak İzi Tozunun Farklı Yüzeyler Üzerinde Etkinliği Konusunda Bir Araştırma", ABD, 2014, C.13, S. 4, s. 13-19.

Gülekçi, Yakup/Zorlu, Tolga/Kolusayın, Melek Özlem/Cengiz, Salih/Yüksekoğlu, Emel Hülya, "Sualtı Olay Yeri İncelemesinde Elde Edilen Parmak İzi Delillerinin Modelleme Yolu İle Değerlendirilmesi", PBD, 2014, C.16, S.1, 43-61.

Gültekin, Öztekin, "Olay Yerinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri", TAAD, 2011, C.2, S.4, s. 473-508.

Gündoğmuş, Ümit Naci/Kurtaş, Ömer/Boz, H/Biçer, Ümit/Çolak, Başar, "Kusur ve Kusur Oranının Belirlenmesinde Bilirkişilerin Fonksiyonu", Adli Bilimler Dergisi, 2002, C. 1, S. 1, s. 63-67.

Güneş, İsmail, "Suçların Aydınlatılmasında Parmak İzi", YÜHFD, 2006, C. 3, S. 2, s. 425-433.

Güney, Ümüt/Hancı, Hamit, "K-9, ABD", 2002, C. 1, S. 1, s. 11-14.

Güngör, Devrim, "Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Delil Değeri Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2015, C. 6, S. 2, s. 307-318.

Güngör, Devrim/Bakşi, Okan, "Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi, Bedenden Örnek Alınması ve Genetik İncelemeler", Adli Bilimler Dergisi, 2009, C. 8, S. 3, s. 63-71.

Güngör, Dilek, "Sentetik Uyuşturucular:Amfetamin Örneği", Güvenlki Çalışmaları Dergisi, 2018, C.20, S.1, s. 105-112.

Hafızoğulları, Zeki, "Hukuka Aykırı Surette Elde Edilen Deliller Meselesi", Yeni Türkiye, Yargı Reformu Özel Sayısı, 1996, Yıl:2, S.10.

Hancı, Hamit/Kaplan, Ender/Güney, Ümit, "Trafik Kazalarında Olay Yeri İncelemesi ve Adli Tahkikat", ABD, 2003, C.2, S.3, s. 67-76.

Hancı, Hamit/Tuğ, Ayşim/Doğan, Yeşim, "Kriminalistik Kriminoloji Değildir!" TBBD, 2003, C.15, S. 48, s. 261-265.

İbiloğlu, Aslıhan Okan/Atlı, Abdullah/Güneş, Mehmet, "Sentetik Kannabinoidler, Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar", 2017, C.9, S.3, s. 317-328.

İçli, Tülin, "Uyuşturucu Madde Suçlarında Bazı Sosyal Faktörler", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 1983, C.3, S.2, s. 115-127.

İmamoğlu, Osman, "Sporda Doping", Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1991, C. 6, S. 1, s. 97-100.

İnci, Özen, "Şüpheli ve Sanığa Rağmen Bir Ceza Muhakemesi Hukuku Mu? Şüpheli ve Sanığın Ceza Muhakemesi İşlemlerine Katlanma Yükümlülüğü ve Bu Yükümlülüğün Sınırları Hakkında Düşünceler", Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 2017, C.7, S.2, s. 119-168.

İpekçioğlu, Pervin Aksoy, "Vücuttan Örnek Alma İşleminin Hukuki Niteliği ve Anayasaya Uygunluğu", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 2013, C. 19, S. 2, s. 1157-1176.

Kale, Mehmet/Mor, Firdevs, "Biyolojik Silah Olarak Hemorajik Fever Virusları: Teşhis, Tedavi ve Kontrol", Uludağ Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi, 2005, C.24, S.1-2-3-4, s. 111-116.

Kanbur, Mehmet Nihat, "Yeni Anayasa Reformu Çerçevesinde Anayasaya Delil Yasaklarına İlişkin Hüküm Konulması Gereği Üzerine", CHD, 2011, C. 6, S. 17, s. 21-60.

Kaplan, Mahmut/Aydın, Özgür, "Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alınması", Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2016, C. 2, S. 3, s. 113-134.

Karabulut, Ferhat/Karapazarlıoğlu, Ersin/Tosun, Hamza, "Ceza Muhakemesinde Delil Kavramı ve Kovuşturma Sürecinde Hakimlerin Delil Algısı", TBBD, 2015, C. 28, S. 120, s. 385-422.

Karadayı, Beytullah/Afşin, Hüseyn/Bekcan, Melda, "Adli Diş Hekimliğinin Adli Bilimlerdeki Rölü-Bölüm:2, Isırık İzleri, Cinsyet Tespiti, Dişten DNA Analizi, Dudak-Damak İzleri ve Travma Zararları", ADT, 2015, C.29, S.1, s. 38-47.

Karakehya, Hakan/Arabacı, Murat, "Cumhuriyet Savcısının Hukuki Statüsü, Muhakemedeki Taraf Pozisyonu ve İspat Yükünün Bulunması Üzerine", AÜHFD, 2016, C. 65, S. 4, s. 2059-2081.

Karakurt, Mustafa/Ataç, Yasin, "Bilirkişi Raporlarının Dil Yapısı", Adli Bilimler Dergisi, 2015, C. 14, S. 2, s. 43-47.

Karakuş Oğuz/Ünal, Bülent, Olay Yeri İnceleme (ed. Oğuz, Karakuş). Kriminalistik, Ankara 2013.

Karakuş, Oğuz, Adli Bilimler, Ankara 2011.

Karakuş, Oğuz, Adli Yangın İncelemeleri (ed. Oğuz, Karakuş). Adli Bilimler, Ankara 2011.

Karakuş, Oğuz/Atmaca, Yalçın/Karapazarlıoğlu, Ersin, Adli Tekstil, (ed. Oğuz, Karakuş). Adli Bilimler, Ankara 2011,

Karakuş, Oğuz/Atmaca, Yalçın/Karapazarlıoğlu, Ersin, Adli Tekstil, ABD, 2008, C. 7, S. 2, s. 40-49.

Karakuş, Oğuz/Koç, Fatih/Aka, P. Sema/Atakan, Cemal/Bozkaya, Serkan, "Tek Yumurta İkizlerinin Parmak İzleri", ABD, 2008, C.7, S. 2, s. 24-36.

Kaşıkara, M. Serhat, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil Elde Etme Yasakları", CHD, 2009, C. 4, S. 10, s. 177-208.

Kaya, Betil/Kaya, Yunus, "Elektrik Kaynaklı Yanma ve Yangın", Bayburt Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 2019, C.2, S.1, s. 152-157.

Kaya, Muhittin, "DNA'nın Elde Ediliş Tekniği", Hukuk Gündem Dergisi, Yıl 2005-3, s. 152-157.

Kaygısız, Mustafa, "Suç Soruşturmasında Olay Yerinde Personel ve İşlevleri", Polis Bilimler Dergisi (PBD), 2003, C.5, S. 3, s. 13-22.

Kaygısız, Mustafa, Temel Kriminalistik. Kavram-Teori-Uygulama, 4. Baskı, Ankara 2017.

Kaygısız, Mustafa/Dönmez, Mustafa/Çelik, Adnan, "Kriminal Yangınlarda Suç Analizi", Polis Dergisi, 2004, S. 39, Yıl:10, s. 326-339.

Kaygısız, Mustafa/Yılmaz, İsmail, "Ceza Adalet Sistemi ve Suç Analizi", Polis Dergisi, 2004, S.39, Yıl:10, s. 340-345.

Kaygusuz, Ziyaettin, "İdari Soruşturmalarda Olay Yeri İncelemesi", ABD, 2012, C. 11, S. 4, s. 24-37.

Kaygusuz, Ziyaettin, "Kimlik Sorma ve Kimlik Tespiti", Polis Bilimleri Dergisi, 2008, C. 10, S. 1, s. 81-116.

Kaygusuz, Ziyaettin, "Olay Yeri İnceleme Çalışmalarının İnsan Hakları ve Bilimsel Açıdan Değerlendirilmesi", Polis Degisi, 2001, S. 29, Yıl:7, s. 147-149.

Kaygusuz, Ziyaettin, "Olay Yeri Koruma Şeridi", Polis Dergisi, 2003, S. 36, Yıl: 9, s. 548-550.

Kaygusuz, Ziyaettin, "Olay Yerinde Personel ve Delil Güvenliği", Polis Dergisi, 2002, C. 8, S. 32, s. 80-83.

Kazaker, Gözde, "Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alınması", Ceza Hukuku Dergisi, 2016, C. 11, S. 31, s. 173-201.

KCM, Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlara Mücadele Daire Başkanlığı, Eylül 2005, KEM Köpek Eğitim Merkezi.

Keçelioğlu, Elvan, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Gözlem Altına Alma", Ankara Barosu Dergisi, 2015, S. 3, s. 223-245.

Keskin-Kiziroğlu, Serap, "5171 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Basit Arama (Adli Arama)", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2009, C. 58, S. 1, s. 139-168.

Keskin-Kiziroğlu, Serap, "Türk Hukukunda Arama ve Elkoyma", Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2008, C. 7, S. 1, 143-162.

Kılıç, Fatma Sultan, "Bağımlılık ve Uyarıcı Maddeler", Osmangazi Tıp Dergisi, 2016, C. 38, S.1, s.55-60.

Kılıç, Mehmet Serkan, "Elektronik Delillerin Hukuken Geçerliliği Açısından İlk Müdahalenin Önemine İlişkin Bir İnceleme", Terazi Hukuk Dergisi, 2015, C.10, S.102, s. 34-41.

Kılıç, Selçuk, "Biyolojik Silahlar ve Biyoterörizm", Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi, 2006, C.63, S. 1-20, s. 1-20.

Kiper, Osman, Hukuk Davalarında Kanıtlar, Ankara 1995.

Kiremitçi, İlker, "Küresel Boyutta Biyolojik Terör Tehdidi", Savunma Bilimleri Dergisi, 2014, C.13, S.2, s. 27-58.

Kızıl, Muhammet, "Tanık İfadesi ve İnandırıcılık", Ankara Barosu Dergisi, 2014, S. 2, s. 397-407.

Kızılarslan, Hakan, Ceza Muhakemesi, Adli Tıp, Adli Bilimlerde Vücudun Muayenesi & Örnek Alma, Doktrin ve Uygulama, Ankara, 2007.

Kızılarslan, Hakan, "Organ ve Doku Naklinin Hukuki Yapısı", Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2010, C.9, S.1-1, 1003-1025.

Kızılpınar, İlginç/Özmen, Edibe/Bursalt, Burcu/Doğan, Cahit, "Kriminal Olaylarda Palinomorfların Kullanımı", ABD, 2004, C.3, S. 3, s. 75-81.

Koç, Sermet, "Bilirkişilik ve Adli Tıp Kurumu", TBBD, 2004, C. 17, S. 50, s. 144-151.

Koca, Mahmut, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller", 2006, CHD, C.1, S.2, s. 207-225.

Koca, Mahmut, "Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği Hakkında Genel Bir Değerlendirme", Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1999, C. 3, S. 1, s. 61-88.

Koçak, Mehmet Faruk, "Bir Ceza Yargılamasına Eleştirel Bakış: Yalan Tanıklık Suçu İncelemesi", Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, C. 9, S. 1, s. 196-231.

Konrat, Merve, "Ceza Yargılamasında İç ve Dış Beden Muayenesi", Adli Bilimler Dergisi, 2011, C.10, S.4, s. 43-49.

Köse, Metin, "Amerikan Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuka Aykırı Delillerin Dışlanması", Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, C. 9, S. 1, s. 159-195.

Köse, Metin, "Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Delil Olarak Değerlendirilmesi", Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, C. 14, S. 1, s. 175-209.

Kozacı, Leyla Didem/Şenat Aydın, Almila, "Koku Moleküllerinin Sudaki Hareketi", ABD, 2017, C. 16, S. 3, s. 13-19.

Küme, Tuncay/Can, İsmail Özgür/Şişman, Ali Rıza, "Klinik Laboratuvarlarda Adli Örnek İşlemleri", Türk Klinik Biyokimya Dergisi, 2009, C.7, S.3, s. 101-113.

Kunt, Veysel, "Adli Vakalarda Atışın Yeniden Yapılandırılması", ABD, 2013, C.12, S.2, s. 55-56.

Kunter, Nurullah/Yenisey, Feridun/Nuhoğlu, Ayşe, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, 17. Baskı, İstanbul 2009.

Mahmutoğlu, Fatih Selami, "Beden Muayenesi", Fasikül Aylık Hukuk Dergisi, 2010, Y. 2, S. 7, s. 25-28.

Mahmutoğlu, Fatih Selami, Moleküler Genetik İncelemenin Ceza Yargılaması Hukuku Bağlamında Analizi, Türk Tıp Etiği ve Hukuku Araştırmaları Yıllığı, Ekim 2008.

Mehder, Özlem, "Adli Vakalarda Arkeolojik Tekniklerin Kullanılmasının Avantajları", AMİSOS, 2019, C.4, S.6, s. 85-96.

Mergen, A. Bahar/İşcan, Mehmet Yaşar, "Kitle Mezarlarında Bulunan Uzun Kemiklerden Cinsiyet Tayini", Adli Bilimler Dergisi, 2007, C.6, S.1, s.7-16.

Meydan, Uygur, "Uyuşturucu Madde Ticareti Suçunda Madde Miktarının Önemi", Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 2019, S. 37, s. 321-351.321-351.

Nuhoğlu, Ayşe, "Beden Muayenesi", YÜHFD, 2006, C.3, S.2, s. 326-336.

Öğünç, Gökhan İ., Balistik İncelemeleri (ed. Oğuz, Karakuş). Kriminalistik, Ankara 2013.

Öğünç, Gökhan İ., Adli Balistik (ed. Oğuz, Karakuş). Adli Bilimler, Ankara 2011.

Ömeroğlu, Ömer, "Beden Muayenesi Konusunda Ceza Muhakemesi Kanunu İle Biyotıp Sözleşmesi'nin Çatışması Sorunu", Legal Hukuk Dergisi, 2016, C.14, S.164, s. 4133-4160.

Ömeroğlu, Ömer, "Ceza Muhakemesinde Şüpheli ve Sanığın Fizik Kimlik Tespiti", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2014, C. 27, S. 115, s. 61-102.

Osmanoğlu, Kerem, "Polis ve Mağdur İlişkisi", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 2013, C. 71, S. 1, s. 891-917.

Osmanoğlu, M. Kerem, "Ceza Muhakemesi Açısından Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi", CHD, 2012, C. 7, S, s. 137-172.

Öz, Talat Vasfi, Adli Tıp, 1.Bası, Ankara 1945.

Özbek, Veli Özer, Cmk İzmir Şerhi Yeni Ceza Muhakemesi Kanununun Anlamı (Gerekçeli- İçtihatlı), Ankara, 2005.

Özbek, Veli Özer, "Elektronik Ortamda Saklı Bulunan Verilerin Ceza Muhakemesinde Delil Niteliği ve Değerlendirilmesi", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 2001, C. 59, S. 1-2, s. 181-202.

Özbek, Veli Özer, "Tıbbi Deliller ve Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu", Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2006, C. 3, S. 2, s. 357-406.

Özbek, Veli Özer/Bacaksız, Pınar, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Arama", Ceza Hukuk Dergisi, 2006, C. 1, S. 1, s. 145-206.

Özbek, Veli Özer/Doğan, Koray/Bacaksız, Pınar, Ceza Muhakemesi Hukuku, 12. Baskı, Ankara 2019.

Özboyacı, Alper, "Yasak İfade Alma ve Yasak Sorgu", Terazi Hukuk Dergisi, 2007, C. 2, S. 16, s. 69-78.

Özcan, Ender, "El Bombalarının Çalışma Prensipleri", ABD, 2004, C.3, S. 1, s. 15-21.

Özdikmen, Tayfun, "Terör Amaçlı Kullanılan Patlayıcılar, Etkileri ve Alınacak Önlemler", ABD, 2009, C.8, S.3, s. 72-80.

Özen, Cahid, Adli Tıp, 2. Baskı, İstanbul 1955.

Özen, Cahit, "Kıllarla Hüviyet Tesbiti", ATD, 2006, C.20, S. 3, s. 29-31.

Özen, Muharrem/Özocak, Gürkan, "Adli Bilişim, Elektronik Deliller ve Bilgisayarlarda Arama ve El Koyma Tedbirinin Hukuki Rejimi (CMK m. 134)", Ankara Barosu Dergisi, 2015, S.1, s. 43-77.

Özeren, Süleyman, "Kan İzlerinin Analizi", Polis Dergisi, 2001, C. 7, S.27, s. 183-185.

Özgenç, İzzet/ Şahin, Cumhur, "İşkence Suçu", Ankara Hacı Bayram Veli Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2000, C. 4, S. 2.

Özkan, Ceren, Ceza Muhakemesi Hukukunda Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alınması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yaşar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

Öztürel, Adnan, Adli Tıp, Ankara 1983.

Öztürk, Bahri, Yeni Yargıtay Kararları Işığında Delil Yasakları, Ankara 1995.

Öztürk, Bahri, Ceza Muhakemesi Hukukunda Koğuşturma Mecburiyeti (Hazırlık Soruşturması), Ankara 1991.

Öztürk, Bahri/Kazancı, Behiye Eker/Güleç, Sesim Soyer, Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri, Ankara, 2019.

Öztürk, Bahri/Tezcan, Durmuş/Erdem, Musatafa Ruhan/Sırma gezer, Özge/Saygılar Kırıt, Yasemin/Alan Akcan, Esra/Özaydın, Özdem/Erden Tütüncü, Efser/Altınok Vıllemın, Derya/Tok, Mehmet Can, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Ders Kitabı, 13. Baskı, Ankara 2019.

Öztürk, Cemal, "Ceza Muhakemesi ve Silah İncelemesi (Balistik)", THD, 2007, C. 2, S. 5, s. 121-134.

Öztürk, Cemal, Ceza Muhakemesinde İz Bilimi, Kriminalistiğin Gerçeği, Ankara, 2006.

Öztürk, Cemal, "Delillerde Farklı Bir Sınıflandırma Anlayışı", Terazi Hukuk Dergisi, 2006, C. 1, S. 2, s. 71-79.

Öztürk, Cemal, "İz İncelemede Adli Tıp Fizik İhtisas Dairesinin Yetki Sorunu", CHD, 2007, C.2, S.3, s. 153-168.

Öztürk, Cemal, "Veri Delili İhtivası-Karşılaştırmalı Kolluk Hukuku", Ceza Hukuku Dergisi, 2014, C. 9, S. 24, s. 289-304.

Öztürk, Furkan/Hancı, Hamit/Cantürk, Nergis, Su Altı Olay Yeri İnceleme, Ankara 2017.

Öztürk, İlhan/Guneren, Ethem/Mayadağlı, Alpaslan/Erdoğan, Ozcan, "Afet Tıbbı Açısından Kimyasal Silah Yaralılarının Yönetimi", Afet Risk Dergisi, 2020, C.3, S.1, s. 20-30.

Palut, Âdem, "Kasten Öldürme Suçunun Yangın, Su Baskını, Tahrip, Batırma veya Bombalama ya da Nükleer, Biyolojik veya Kimyasal Silah Kullanmak Suretiyle İşlenmesi (TCK m. 82/1,-c)", Marmara Üniversitesi Hukuk Falültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 2018, C. 24, S. 2, s. 784-803.

Parlar, Ali/Hatipoğlu, Muzaffer/Yüksel, Erol Güngör, Açıklamalı-İçtihatlı Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller Çapraz Sorgu ve İspat, 1. Baskı, Ankara 2008.

Pekdemir, Şevket, "Hırsızlık ve Cinayet Suçlarında Parmak İzinin İspat Değeri", HÜİFD, 2016, C.15, S. 30, s. 449-473.

Pekdemir, Şevket, "İslam Ceza Hukukuna Göre Olay Yeri İnceleme", İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, 2017, C.15, S.30, s. 139-155.

Polat, Oğuz, Adli Tıp, 1.Baskı, İstanbul, 1997.

Polat, Oğuz, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerinde Notlar, Güncellenmiş 3. Baskı, Ankara 2017.

Postacıoğlu, Rahime, "Milletlerarası Tahkimde Tanıkların Dinlenmesi Usulü", İstanbul Barosu Dergisi, 2017, C. 9, S. 1, s. 248-264.

Poyraz, Raşit, "Parmak İzi Kullanımının Ülkemizdeki Gelişimi (2)", Adli Bilimler Dergisi, 2006, C.5, S.1, s. 55-62.

Şafak, Ali/Bıçak, Vahit, Ceza Muhakemesi Hukuku ve Polis, Tümüyle Yenileştirilmiş ve Genişletilmiş 6. Baskı, Ankara 2005.

Şahbaz, İbrahim, İletişimin Denetlenmesi ve Yasak Deliller, Ankara 2009.

Şahin, Cumhur, Ceza Muhakemesinde İspat (Delillerin Doğrudan Doğruyalık İlkesi), Ankara 2001.

Şahin, Cumhur/Göktürk, Neslihan, Ceza Muhakemesi Hukuku-1(CMH-1), Ankara, 2019.

Şahin, Cumhur/Göktürk, Neslihan, Ceza Muhakemesi Hukuku-2 (CMH-2), 10. Bası, Ankara, 2020.

Şam, Pınar, Adli Tıp Kurumu Trafik İhtisas Dairesi'ne Kusur Durumu Tespiti İstemiyle Gönderilen Adli Dosyaların Olay Yeri İncelemesi Parametreleri Açısından Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul 2013.

Sarıbey, Aylin Yalçın, "Uzun Namlulu Yivli Silahlarda Cam Yüzeylere Yapılan Atışlarda Mermi Çekirdeği Giriş Deliği Karakteristikleri", ABD, 2016, C.15, S.3, s. 7-13.

Sarıbey, Aylin Yalçın/Tarımcı, Çelik, "Tabancalara Cam Yüzeylere Yapılan Atışlarda Mermi Çekirdeği Giriş Deliği Karakteristikleri", ABD, 2009, C.8, S.3, s. 33-39.

Sarıbey, Yalçın/Aşangil, Derya, "Kısa Namlulu Silahlarla Kumaş Yüzeylere Yapılan Atışlar Sonrasında Hedef Yüzeyde Oluşan Atış Artıklarının GFAAS İle İncelenmesi", ABD, 2010, C. 9, S. 4, s. 7-17.

Sarıbey, Yalçın/Aşangil, Derya/Tarımcı, Çelik, "Kurusıkı Tabanca İle Yapılan Atışlarda Karton ve Kumaş Yüzeyler Üzerinde Atış Artığı İncelenmesi", ABD, 2007, C. 6, S. 3, s. 6-12.

Sarsıkoğlu, Şenel, "Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Beden Muayenesi ve Vücuttan Örnek Alınması", Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2013, C. 8, S. 2, s. 692-722.

Seçer, Volkan/Bağrıaçık, Safiye Nur, "Beden Muayenesi", Fasikül Aylık Hukuk Dergisi, 2010, C. 2, S. 7, s. 30-31.

Semizoğlu, İbrahim, Biyolojik İncelemeler (ed. Oğuz, Karakuş). Kriminalistik, Ankara 2013.

Şen, Ersan, "İletişimin Denetlenmesi Tedbiri", Ceza Hukuku Dergisi, 2007, Yıl 2, S. 4, s. 97-135.

Şen, Ersan, Türk Ceza Yargılaması Hukukunda Hukuka Aykırı Deliller Sorunu, İstanbul 1998.

Şentürk, Candide, "Ceza Muhakemesinde İfade ve Sorgu", CHD, 2012, C. 7, S. 19, s. 173-233.

Sevdiren, Öznur, "Gelişmeli Yargılama ve Silahların Eşitliği İlkeleri Bağlamında Teşhis İşlemi ve Bu İşlemde Müdafiin Hazır Bulunma Yetkisi", Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, C.18, S.1, s. 15-56.

Seyhan, Ercan, Delil. Kavram-Teori-Uygulama-Strateji-Taktik, Ankara 2019.

Seyhan, Ercan, "Patlamanın Etkileri", Adli Bilimler Dergisi, 2012, C.11, S. 3, s. 33-38.

Sezigen, Sermet/Kenar, Levent, "Hardal Gazına Maruz Kalmış Kimyasal Yaralıların Tıbbi Yönetiminin Retrospektif Değerlendirilmesi ve Öneriler", Osmangazi Tıp Dergisi, 2020, C.42, S. 1, s. 93-102.

Şimşek, Ümit/Eraslan, Fatih, "2014-2018 Yılları Arasında Tokat'ta Uyuşturucu Madde Kullanımı ve Uyuşturucu Madde Bağlantılı Suçlar", Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Ekonomi ve Siyaset Özel Sayı, 2019.

Sırma Gezer, Özge, "Hukuka Aykırı Delillerin Türk Ceza Muhakemesi Kanunu Kapsamında Değerlendirilmesi", İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2017, C. 16, S. 1, s. 189-201.

Sırma, Özge, "Güncel Olaylar Çerçevesinde 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Arama", Terazi Hukuk Dergisi, 2009, C. 4, S. 34, s. s. 29-39.

Solmaz, Ahmet/Okumuş, Meryem, "Yeni Bir Uyuşturucu Madde Olan Bonzai Haberlerinin İnternetten Sunumu: www.milliyet.com.tr Örneği", Selçuk İletişim, 2015, C. 8, S. 4, s. 341-356.

Sönmez, Çilem, "Suç Mahallinin Aydınlatılmasında Ayak ve Ayakkabı İzlerinin Önemi", ABD, 2012, C. 11, S. 2, s. 33-39.

Soyaslan, Doğan, "Hukuka Aykırı Deliller", Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, Cumhuriyetimizin 80. Kuruluş Yılına Armağan, Erzincan 2003, C. VII, S. 3-4, s. 9.

Soyaslan, Doğan, Ceza Muhakemesi Hukuku, Güncelleştirilmiş 3. Baskı, Ankara 2007.

Söylemezoğlu, Tulin, Adli Toksikoloji (ed. Oğuz, Karakuş). Adli Bilimler, Ankara 2011.

Su, Hakkı, Delillerin Şifresi, Aydın, 2012.

Süvari, Kahraman, "Türkiye'nin Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi (NSYÖ) Antlaşmasına Katılımı: Nedenleri ve Etkileri", Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2017, C.17, S.2, s.167-194.

Taşkın, Ahmet, "Ceza Muhakemesinde Bilirkişiye Başvurma Zorunluluğu", CHD, 2007, C. 2, S. 3, s. 111-152.

Taşpinar, Sema, "Fiili Karinelerin İspat Yükünün Dağılımındaki Rolü", AÜHFD, 1996, C.45, S.1, s. 533-572.

Tekdemir, Faruk, "İspat Yükü ve İkrar", İstanbul Barosu Dergisi, 2017, C. 91, S. 4, s. 200-213.

Tezcan, Durmuş, "Uyuşturucu Madde Kaçakçılığını Önleme Tedbirleri", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 1982, C. 37, S.3, s. 205-215.

Tırtır, Filiz Gültekin/Tırtır, Mustafa, "Adli Otopsi", İstanbul Barosu Dergisi, 2007, C. 81, S.5, s.
1983-1996.

Tok, Mehmet Can, "14 Eylül 2005 Tarihi Nükleer Terörizmin Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşme", Fasikül Hukuk Dergisi, 2018, C.10, S.102, s. 6-16.

Toroslu, Nevzat/Feyzioğlu, Metin, Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara, 2018.

Tosun, Öztekin, Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri, 4.Baskı, İstanbul 1984.

Tuğ, Ayşim/Hancı, Hamit, "Cinayet Olgularında Olay Yeri İncelemesinin Önemi", Bursa Barosu Dergisi, 2003, C. 27, S. 72, s. 32-33.

Tunali, İbrahim, Adli Tıp, Ankara 2001.

Turan, Fatih, "İslam Muhakeme Hukukunda İz Bilimi (Kriminalistik) ve Adli Tıp Çalışmalarını Anımsatan Bazı Uygulamalar", AÜİFD, 2010, S. 33, s. 145-169.

Turhan, Faruk, Ceza Muhakemesi Hukuku, 1. Baskı, Ankara 2006.

Turhan, Faruk, "Ceza Muhakemesinde Beden Muayenesi ve Tıp Hukuku (Özellikle AİHM Kararları Işığında Şüpheli veya Sanığın Zorla Muayenesi Konusunun Değerlendirilmesi)", Tıp Ceza Hukukunun Güncel Sorunları, V. Türk Alman Tıp Hukuku Sempozyumu, 28 Şubat-1 Mart 2008.

Türkay, İmdat, "Bilirkişilik Müessesesi ve Bilirkişi Ücretinin Vergilendirilmesi", Terazi Hukuk Dergisi, 2014, C. 9, S. 100, s. 682-693.

Tutumlu, Mehmet Akif, "İspat Yükünün Tayininde Yanılgılar", Terazi Hukuk Dergisi, 2010, C.5, S.46, s. 173-178.

Umar, Bilge/Yılmaz, Ejder, İspat Yükü, Büyükçekmece 1980.

Üner, Bülent/Aşıcıoğlu, Faruk, "Fiziksel Delil Olarak Cam", İÜHFM, 1998, C. 56, S. 1-4, s. 281-289.

Ünver, Yener, "Ceza Muhakemesinde İspat, CMK ve Uygulamamız", CHD, 2006, C. 1, S. 2, s. 103-205.

Ünver, Yener/Hakeri, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, 14. Baskı, 2018.

Üzün, İbrahim/Büyük, Yalçın/Yüksekbaş, Özlem/Özata, Bülent, "Batına Kesici Delici Alet Saplayarak İntihar: Olgu Sunumu", ABD, 2006, C.5, S.1, s. 51-54.

Vural, Nevin, Toksikoloji, Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Yayınları No:73, 2005.

Yağmuroğlu, Ozan/Diltemiz, Sibel Emir, "Kimyasal Silahlarda Kullanılan Sinir Ajanlarının Tespitine Yönelik Nano AChE Enzim Sistemi Temelli Sensör Geliştirilmesi", Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi Part C: Tasarım ve Teknoloji, 2020, C.8, S.1, s. 205-223.

Yaşar, Yusuf/İçer, Zafer/Yazıcılar Tarık T., "Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanılmasını Özendirme Suçu (TCK m.190/2)", İstanbul Hukuk Mecmuası, 2018, C.76, S. 2, s. 691-724.

Yayla, Mehmet, "Ceza Yargılamasında İspat İçin Yenilmesi Gereken Şüphe;Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri Sistemlerinin İncelenmesi", Ankara Barosu Dergisi, 2013, S.3. s. 291-313.

Yazıcı, Samet, "Tanık Koruma", Terazi Hukuk Dergisi, 2011, C. 6, S. 61, s. 28-41.

Yenisey, Feridun, "Ceza Muhakemesi Hukukunda (Hukuka Uygun Bir Şekilde Elde Edilmiş Delil) Delil", CHD, 2007, C.2, S.4, s. 5-60.

Yenisey, Feridun, "Örgüt Suçu, Muhakemesi ve Gizli Tanık", Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2010, C. 9, S. 1-1, s. 397-420.

Yenisey, Feridun, "Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu'na Göre Tıbbi Deliller ve Bilirkişi İncelemesi", YÜHFD, 2006, C. 3, S, s. 309-321.

Yenisey, Feridun/Nuhoğlu, Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, Güncellenmiş 7. Baskı, Ankara 2019.

Yeşilyurt, Hamdi, "Adli Bilişim Soruşturma Metotlarının Standartlaştırılması ve Etkinlik-Verimlik Perspektifinde Değerlendirilmesi", ABD, 2014, C. 13, S. 3. s. 22-32.

Yıldırım, Akif, "Anayasa Mahkemesi ve AİHM Kararları Işığında Masumiyet Karinesi", Terazi Hukuk Dergisi, 2015, C. 10, S. 111, s. 118-126.

Yıldırım, Akif, "Yargılamada Hakim (Heyet) Değişiklikleri ve Adli Yargılanma Hakkı", Terazi Hukuk Dergisi, 2016, C. 11, S. 118, s. 190-191.

Yıldız, Ali Kemal, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Keşif ve Yer Gösterme", İÜHFM, 2007, C. 65, S. 1, s. 127-173.

Yildiz, Ali Kemal, "Ses ve/veya Görüntü Kayıtlarının İspat Fonksiyonu", 2006, CHD, C. 1, S. 2, s. 253-264.

Yıldız, Ali Kemal, "Trafik Suçları Bağlamında Bilimsel Delillerin İspat Fonksiyonu", YÜHFD, 2006, C. 3, S. 2, s. 407-424.

Yıldız, Ferhat, "Ceza Değil Koruma Tedbiri: Gözaltı-Arama-Elkoyma", Ceza Hukuk Dergisi, 2010, C. 5, S. 13, s. 197-224.

Yılmaz, Eren, "Güvenlik ve Ekonomik Boyutuyla Nükleer Enerji Tartışmaları: Akkuyu Nükleer Santrali Örneği", Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2015, C.39, S.1, s. 227-245.

Yılmaz, Yeşim, "Bir Ceza Muhakemesi İşlemi Olarak Adli Arama", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 2016, C. 29, S. 124, s. 248-304.

Yüksekoğlu, Hülya/Özcan, Ş. Şebnem/Ceylan, Beyhan, "Olay Yeri İncelemesi ve Türkiye'deki Uygulamalar", PBD, 2008, C.10 (1), s. 68-81.

Yüksel, Bayram/Eroğlu, Arzu/Kayaaltı, Zeliha/Söylemezoğlu, Tülin, "Arsenik Toksisitesi ve Biyolojik Örneklerden Analiz", ATD, 2015, C. 29, S. 3, s.179-186.

Yüksel, Bayram/Özler Yiğitler, Aynur/Bora, Taner/Bozkurt, Aydın/Çavuş, Murat, "Grafit Fırınlı Atomik Absorpsiyon Spektrometresi ile Atış Artıkları El Svaplarında Antimon Elementinin Belirlenmesi", ATD, 2016, C. 30, S. 2, s. 110-116.

Yükseloğlu, Hülya/Özcan, Şebnem/Ceylan, Beyhan, "Olay Yeri İncelemesi ve Türkiye'deki Uygulamalar", Polis Bilimler Dergisi, 2008, C.10, S.1, s. 61-80.

Yurtcan, Erdener, Ceza Yargılaması Hukuku, 16. Baskı, Ankara, 2019.

Zengin, Burcu Yasemin/Alkan, Nevzat, "Türkiye'de Otopsi Uygulamaları", İstanbul Barosu Dergisi, 2010, C. 84, S. 4, s. 2113-2123.

İnternet Kaynakları

https://www.hukukihaber.net/karine-nedir-makale,7910.html (E.T. 17.01.2019).

mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5188.pdf (E.T.05.05.2020).

Türk Dil Kurumu Sözlükleri. sozluk.gov.tr (E.T.19.12.2019).

Kırgızca ve Rusça Kaynaklar

Agafanov V.V./Filippov A.G., Kriminalistika, 5-e İzdanie, İspravlennoe. İzdatelstvo Yurayt, Moskva, 2011.

Agafanov V.V./Filippov A.G., Kriminalistika, Polniy Kurs, Chast 1, Moskva 2018.

Akhmatalieva G., "Kriminalisticheskaya Tehnika i Formy ee İspolzovanya pri Rassledovanii Prestupleniy". Magisterskaya Dissertatsiya, Kyrgyzskiy Natsionalniy Universitet im. J. Balasagyna, Bishkek 2013.

Aksamentov G.N., Sovremenniy Kompleks, Kriminalisticheskaya Laboratoriya. Mejdunarodnaya Nauchno-Prakticheskaya Konferentsiya "Spetsialnaya Kriminalisticheskaya Tehnika". Sbornik Dokladov. Moskva 2017.

Alferov V.Yu./Grishin A.İ./İlyin N.İ./Chernyshev B.V., Osnovy Teorii Dokazatelstv v Ugolovnom Sudoproizvodstve Rossii, Saratov 2017.

Andreeva O.İ./Nazarov A.D./Stoyko N.G./Tuzov A.G., Ugolovniy Protsess. Rostov-na Donu 2015.

Averyanova T.V./Belkin R.S./Koruhov Yu.G./Rossiyskaya E.R., Kriminalistika, Moskva, İzdatelstvo NORMA 2000.

Balashov D.N./Balashov N.M./Malikov S.V., Kriminalistika. İnfra-M, Moskva, 2005.

Barabash, A.S., Dokazyvanie v Ugolovnom Protsesse, Krasnoyarsk 1998.

Bardachenko A.N., "Sravnitelniy Analiz Sledov Primeneniya Ohotnichego i Sportivnogo Orujiya pod Patron Kalibra, 5,6 mm". Sudebnaya Ekspertiza. 2016 №2 (46) UDK a.340.6.

Barkova T.V., "K Voprosu İspolzovaniya Spetsialnyh Znaniy pri Rassledovanii Prestupleniy, Svyazannyh s Avtotransportom". Sudebnaya Ekspertiza: Rossiyskiy i Mejdunarodniy Opyt. Materialy IV Mejdunarodnoy Nauchno-Prakticheskoy Konferentsii. Vypusk 4. Volgograd VA MVD Rossii, 2018.

Baybarin A.A./Loktionova O.Yu., "Problemniye Aspekty Obnarujeniya i İzyatiya Sledov Biologicheskogo Proishojdeniya, (Sledov Krovi) s Mesta Prestupleniy pri Osmotre Mesta Proisshestviya", İzvestiya Yugo-Zapadnogo Gosudarstvennogo Universiteta, UDK 343.9, T.21, №5(74) 2017.

Belkin A.R., Teoriya Dokazivaniya v Ugolovnom Sudoproizvodstve, Moskva 2005.

Belkin A.R., Teoriya Dokazyvaniya. Nauchno-Metodicheskoe Posobie. Norma, Moskva 1999.

Belkin R.F., Kriminalisticheskaya Entsiklopediya, Moskva 1997.

Belkin R.S., Kriminalistika Kratkaya Entsiklopediya, Moskva 1993.

Belkin R.S., Kurs Kriminalistiki. Kriminalisticheskie Sredstva, Priemy i Rekomendatsii. Moskva 1997.

Biryukov V.V/Belyakov A.A., Kriminalisticheskoe Orujievedenie, Moskva 2018.

Bolychev V.G./Panyushkin V.A., "Spetsialist, ego Rol i Naznachenie v Primenenii Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Sobiranii Dokazatelstv po Ugolovnomu Delu". UDK 343.14. Voronejskiy Gosudarstvenniy Universitet 2011.

Borodulin V.B./Radionova M.P., "Primenenie Molekulyarno-Geneticheskih Metodov v Raskrytii Prestupleniy", Nauchno-Prakticheskiy Jurnal Informatsionnaya Bezopastnost Regionov, 2 (7) 2010.

Buromskiy İ.V/Klevno V.A/Pashinyan G.A., Sudebno-Meditsinskaya Ekspertiza. Terminy i Ponyatiya. Moskva 2006.

Burtseva E.V./Rak İ.P./Seleznev A.V./Sysoev E.V., Kriminalistika, Chast I. Obshaya Teoriya Kriminalistiki i Kriminalisticheskaya Tehnika, TGTU 2006.

Butyaykin S.V., "Portativniye Ramanovskie Spektrometry Serii TACTICID dlya İdentifikatsii Neizvestnyh Narkoticheskih, Vzryvoopasnyh i Vrdednyh Veshestv". Mejdunarodnaya Nauchno-Prakticheskaya Konferentsiya Spetsialnaya Kriminalisticheskaya Tehnika. Sbornik Dokladov. Moskva 2017.

Chernigovskiy V.N., "Aktualniye Voprosy Ekspertnogo Eksperimenta pri Opredelenii Prinadlejnosti Obekta k Holodnomu Orujiyu Udarno-Razdrablyayushego Deystviya". Sudebnaya Ekspertiza, Rossiyskiyi Mejdunarodniy Opyt. Materialy IV Mejdunarodnoy Nauchno-Prakticheskoy Konferentsii. Vypusk 4. Volgograd VA MVD Rossii 2018.

Davydov E.V./Finogenov V.F., "Tatuirovki: ih Klassifikatsiya i Rol v Raskrytii i Rassledovanii Prestupleniy, Sudebnaya Ekspertiza Rossiyskiy i Mejdunarodniy Opyt". Materialy IV Mejdunarodnoy Nauchno-Prakticheskoy Konferentsii. Vypusk 4. Volgograd VA MVD Rossii, 2018.

Dehanov D.V., Vozmojnosti Osmotra Mesta Proisshestviya s Primeneniem Bespilotnyh Letalnyh Apparatov i Programnogo Obespecheniya Postroeniya İzmeryaemyh 3D Modeley. Mejdunarodnaya Naucno-Prakticheskaya Konferentsiya "Spetsialnaya Kriminalisticheskaya Tehnika". Sbornik Dokladov. Moskva 2017.

Demin K.E., Kriminalisticheskaya Tehnika, Moskva 2017.

Denisenko A.G., Sudebno-Meditsinskaya Ekspertiza Veshestvennyh Dokazatelstv, Vitebsk 2017.

Dodonov V.N./Ermakov V.D./Krylova M.A., Bolshoi Yuridicheskiy Slovar. Izdatelstvo Infra-M, 2001.

Dvorkin A. İ., Osmotr Mesta Proisshestviya. Prakticheskoe Posobie. Moskva 2001.

Dzasarova M.A./Neelova O.V., “Spetsificheskie Svoystva i Funktsii Slyuni kak Mineraliziruyushey Jidkosti”. Mejdunarodniy Studentcheskiy Nauchniy Vestnik, №4, 2017, UDK 616.316008.8.

Eksarhopulo A.A., Kriminalistika v Shemah. 2-İzdanie, İspravlennoei Dopolnennoe, Moskva 2019.

Eksarhopulo A.A., Kriminalisticheskaya Tehnika, Yurayt 2016.

Evsyunin, I.N., Ispolzovanie Nauchno-Tehnicheskyh Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy, Sovershennyh s Primeneniem Vzrivchatyh Veshestv i Vzrivnyh Ustroystv. Uchebnoe Posobie. Sankt-Peterburg 1997.

English-Russian And Russian-English Dictionary, Edited by O.S. Akhmanov and Elizabeth A.M. Wilson, Kyrgyzstan Bishkek, 1993.

Fatkullin F.N., Obshie Problemy Protsessualnogo Dokazyvaniya. İzdatelstvo Kazanskogo Universiteta, 1976.

Fedorov G.V., Odorologiya. Zapahoviye Sledy v Kriminalistike. Amalfeya 2000.

Filippov M.B./Gorbulinskaya İ.N., Vydeleniya Cheloveka i ih İspolzovanie v Protsesse Raskrytiya i Rassledovaniya Prestupleniy. Barnaul 2005.

Gadelshin R.İ./Kuznetsov V.K., Kriminalistika, Moskva 2016.

Garmonov V.V., “Osobennosti Osmotra Ognestrelnogo Orujiya i Sledov ego Primeneniya na Meste Obnarujeniya”. Kriminalist. Prestuplenie Protiv Lichnosti. Nauchno-Prakticheskiy Jurnal №1 (6), 2010.

Garmonov V.V., “Podgotovka i Naznachenie Sudebno-Ballisticheskih Ekspertiz”. Kriminalist. Prestuplenie Protiv Lichnosti. Nauchno-Prakticheskiy Jurnal №2 (5), 2009

Gerasimov İ.F./ Drapkin L.Ya., Kriminalistika, Moskva 2000.

Geraskin M.Yu./Dovbnya A.V., “Primenenie Sovremennoy Peredvijnoy Pojarno-Tehnicheskoy Laboratorii pri Osmotre Mesta Pojara i Proizvodstve Pojarno-Tehnicheskoy Ekspertizy”. Sudebnaya Ekspertiza. Nauchno-Prakticheskiy Jurnal. Vypusk 1 (45) 2016, Volgograd; VA MVD Rossii.

Goncharenko V.İ., Nauchno-Tehnicheskie Sredstva v Sledstvennoy Praktike, Kiev 1984.

Gorodkin V.A./Vyazovskiy A.E., Ekspertiza Dorojno-Transportnyh Proisshestviy, Osmotr Mesta DTP, Shema Mesta DTP. Uchebnoe Posobie. Chelyabinsk 2010.

Gorskiy G.F./Kokorev L.D./Elkind P.S., Problemy Dokazatelstv v Sovetskom Ugolovnom Protsesse. Voronej 1978.

Habibullin G.R., Programmno-Tehnicheskie Resheniya AO “Papillon” Ekspertno-Kriminalisticheskoy Deyatelnosti. Mejdunarodnaya Nauchno-Prakticheskaya Konferentsiya “Spetsialnaya Kriminalisticheskaya Tehnika”. Sbornik Dokladov. Moskva 2017.

Hmyrov A.A., Kosvenniye Dokazatelstva. Moskva 1978.

Holopov A.V., “Obzor Kriminalisticheskoy Tehniki”. Kriminalist. Prestuplenie Protiv Lichnosti. Nauchno-Prakticheskiy Jurnal, №2 (5) 2009.

Holopov A.V., “İspolzovanie Sovremennyh Vozmojnostey Nekotoryh Poiskovyh Nauchno-Tehnicheskyh Sredstv v Raskrytii i Rassledovanii Prestupleniy Protiv Lichnosti”. Kriminalist. Prestuplenie Protiv Lichnosti. Nauchno-Prakticheskiy Jurnal. 2009 №2 (5).

Holopov A.V., “İssledovanie Veshestvennyh Dokazatelstv v Sudebnom Sledstvii s Pomoshyu Tehnicheskih Sredstv”. Kriminalist. Nauchno-Prakticheskiy Jurnal. №1 (14), 2014.

Holopov A.V., “Novoe v Kriminalistike”. Kriminalist. Nauchno-Prakticheskiy Jurnal. №1 (6) 2010.

Holopov A.V., “Novoe v Kriminalistike”. Kriminalist. Prestuplenie Protiv Lichnosti. Nauchno-Prakticheskiy Jurnal, №2 (5) 2009.

Holopov A.V., “V Pomosh Kriminalistu”. Kriminalist. Nauchno-Prakticheskiy Jurnal. №27(10) 2010.

Holopov A.V., “V Pomosh Kriminalistu”. Obzor Kriminalisticheskoy Tehniki. Kriminalist. Nesovershennoletnie v Ugolovnom Sudoproizvodstve. Nauchno-Prakticheskiy Jurnal. 2010, №2 (7).

Ilyin D.V., “Komplekt İndikatorov dlya Obnarujeniya Sledovih Kolichestv Vzrivchatyh Veshestv”. Mejdunarodnaya Nauchno-Prakticheskaya Konferentsiya “Spetsialnaya Kriminalisticheskaya Tehnika”. Sbornik Dokladov. Moskva 2017.

İnstruktsiya o Proizvodstve Sudebnyh Ekspertiz v Gosudarstvennom Tsentre Sudebnyh Ekspertiz pri Ministerstve Yustitsii KR. Bishkek 2000.

İpatova İ.A., Kriminalistika. Uchebno-Metodicheskiy Kompleks. Moskva 2008.

İsaeva K./Alisherov A., “Problemniye Aspekty Naznacheniya i Proizvodstva Sudebnyh Ekspertiz pri Rassledovanii Zakaznyh Ubiystv Kyrgyzskoy Respubliki//Politseyskaya Deyatelnost”. Statya №2. C.24-33. Bishkek, 2018.

İshenko E.P., Kriminalistika. Kurs Lektsiy, Moskva 2007.

İshenko E.P./Toporkov A.A., Kriminalistika. İzdanie Vtoroe, İspravlennoe i Dopolnennoe, Moskva 2006.

İsmailov N.K., Pravila Provedeniya Sudebno-Meditsinskih Ekspertiz v Kyrgyzskoi Respublike. Bishkek 2016.

Jidelev G.V./Proshutin V.L./Antonov O.Yu./Pozdeev A.R., Osmotr Mesta Proisshestviya i Trupa na Meste ego Obnarujeniya. Uchebnoe Posobie. İjevsk 2016.

Karlov V.Ya., Kriminalistika. Tezaurus-Slovar Shemy, Kriminalistika, Moskovskaya Akademiya Ekonomiki i Prava, Alfa-Press 2011.

Kutuev, E. Ugolovno-Protsessualnoe Pravo (Ugolovniy Protsess), Sankt-Peterburg 2019.

Kitaev E.V., "İdentifikatsiya Cheloveka po Sledam Ego Stop na Obuvi". Sudebnaya Ekspertiza, Rossiyskiyi Mejdunarodniy Opyt. Materialy IV Mejdunarodnoy Nauchno-Prakticheskoy Konferensii. Vypusk 4. Volgograd VA MVD Rossii 2018.

Kokorin P.A., "Kriminalisticheskoe İssledovanie Mikroveshestv-Terminologiya i Dokazatelstvennoe Znachenie". Annotatsiya. Sibirskiy Yuridichsekiy Vestnik , №3, 2000.

Koldin V.Ya., Veshestvenniye Dokazatelstva. İnformatsionnye Tehnologii Protsesualnogo Dokazyvaniya. Moskva 2002.

Komarovskiy Yu. A., Primenenie Molekulyarno-Geneticheskih Metodov v Sudebno-Meditsinskoy Ekspertize. Sankt-Peterburg 1998.

Koysin A.A., Dokazatelstvennoe Znachenie Odorologicheskoy Ekspertizy. Sibirskiy Yuridicheskiy Vestnik. №1, 2000.

Krylov İ.F., Kriminalisticheskoe Uchenie o Sledah, Leningrad 1976.

Kryukov V.N., Sudebnaya Meditsina, Moskva 1998.

Kudinova N.S., Kriminalistika: Osnovy Sovremennoy Daktiloskopii. Uchebnoe Posobie. Saratov 2018.

Kulbaev A., Ugolovniy Protsess Kyrgyzskoy Respubliki, Bishkek 2010.

Kurylev S.V., Osnovy Teorii Dokazyvaniya v Sovetskom Pravosudii. Minsk, İzdatelstvo BGU, 1969.

Kurylev S.V., Osnovy Teorii Dokazyvaniya v Sovetskom Pravosudii. İzbrannye Trudı, Minsk 2012.

Kushpel E.V/Shuvalov D.N., "Takticheskie Osobennosti Polucheniya Obraztsov dlya Sravnitelnogo Issledovaniya pri Podgotovke k Naznacheniyu Ekspertizy DNK", Jurnal Nauchnoe Obozrenie, UDK 343.985.2. №2, FGKOU Volgogradskaya Akademiya MVD Rossii, 2015.

Kuzovlev V.Yu./Gavrilin Yu.V., Tipologiya Tehniko-Kriminalisticheskih Sredstv Poiska Narkoticheskih Sredstv Psihotropnyh Veshestv i ih Analogov, Dostavlayemyh v Uchrejdeniya Ugolovno-İspolnitelnoy Systemy. Mejdunarodnaya Nauchno-Prakticheskaya Konferentsiya "Spetsialnaya Kriminalisticheskaya Tehnika". Sbornik Dokladov. Moskva 2017.

Latyshov İ.V./Vasilev V.A./Zaporotskova İ.V./Ermakova T.A./Afanasev İ.B./Drujinin Yu. A., "Vozmojnosti İspolzovaniya Uglerodnogo Nanotrubnogo Materiala pri Proizvodstve Kriminalisticheskih Ekspertnyh İssledovaniy Sledov Vystrela". Sudebnaya Ekspertiza, Rossiyskiyi Mejdunarodniy Opyt. Materialy IV Mejdunarodoy Nauchno-Prakticheskoy Konferentsii. Vypusk 4. Volgograd VA MVD Rossii 2018.

Lavrov V.P./Rahmatullin R.R./Romanov V.İ./Shalimov A.N., Kriminalistika. Konspekt Lektsiy. Kazanskiy (Privoljskiy) Federalniy Universitet. Prospekt 2015.

Lukashova M.V., Opyt Primeneniya Skaniruyushego Elektronnogo Mikroskopa TESCAN dlya Avtomaticheskogo Poiska Spetsificheskih Chastits v Obrazah Fetra. Sravnenie Raznyh Tipov Obnarujennoy Metallicheskoy Strujki. Mejdunarodnaya Nauchno-Prakticheskaya Konferentsiya "Spetsialnaya Kriminalisticheskaya Tehnika". Sbornik Dokladov, Moskva 2017.

Lupinskaya P.A., Ugolovno-Protsessualnoe Pravo Rossiyskoy Federatsii. Moskva 2009.

Mahlaev A.M./Smirnov A.A., "Vozmojnosti Prakticheskogo Primeneniya Teplovogo Viyavleniya Latentnyh Sledov Ruk na Bumage". Sudebnaya Ekspertiza, Rossiyskiyi Mejdunarodniy Opyt. Materialy IV Mejdunarodnoi Nauchno-Prakticheskoi Konferensii. Vypusk 4. Volgograd VA MVD Rossii 2018.

Manova N.S./Frantsiforov Yu.V., Ugolovniy Protsess. İzdatelstvo Yurayt-İzdat 2007.

Martynenko, A.Ya., Osnovy Kriminalistiki. Uchebno-Metodicheskiy Kompleks. İzdatelstvo MİU, Minsk 2010.

Maylis N.P., Trasologiya i Trasologicheskaya Ekspertiza. Kurs Lektsiy. Moskva 2015.

Medoviy V.S., "Avtomatizatsiya i İnformatizatsiya Analizov Sudebno-Biologicheskih i Sudebno-Gistologicheskih Ekspertiz pri Primenenii Mnogofunktsionalnogo Skaniruyushego Mikroskopa-Analizatora Mekos-S2". Mejdunarodnaya Nauchno-Prakticheskaya Konferentsiya "Spetsialnaya Kriminalisticheskaya Tehnika". Sbornik Dokladov, Moskva 2017.

Metodicheskoe Posobie po Protivodeystviyu Narkopotrebleniyu i Narkoprestupnosti, po Viyavleniyu Pravonarusheniy v Sfere Nezakonnogo Oborota Narkotikov. Murmansk 2017.

Mishin A.V., Sudebnaya Ekspertiza v Dosudebnom Proizvodstve po Ugolovnomu Delu. Uchebnoe Posobie. Kazanskiy Federalniy Universitet 2017.

Mirenskiy, B/Asamutdinov, A/Kamalhodjaev, D. Problemy Teorii Dokazatelstv v Ugolovnom Prosesse, Tashkent 2003.

Moiseev T.O., Kompleksnoe Kriminalisticheskoe İssledovanie Potojirovyh Sledov Cheloveka, Moskva 2000.

Muhin G.H., Kriminalistika, Minsk 2004.

Novik V.V., Dokazatelstvennaya Deyatelnost i Formirovanie Dokazatelstv, Sankt-Peterburg 2005.

Obraztsov V.A., Kriminalistika, Moskva 1997.

Obzor Sydebnyh Sistem Stran Tsentralnoy Azii, Pod Redaktsiey G. Dikova, Yurisprudentsiya Moskva 2015.

Parhomenko L.V., "Aktualniye Problemy Polucheniya İnformatsii o Lichnosti Prestupnika pri Pomoshi Odorologicheskogo İssledovaniya", UDK 343.98.06, №1 2015.

Petrov V.P., İdentifikatsiya Lichnosti po Ostankam Chelovecheskogo Tela. Jurnal Pravovedenie №1, 1993.

Pigolkin Yu.İ., Sudebnaya Meditsina, 3e-İzdanie, Pererabotonnoe i Dopolnennoe. Moskva 2012.

Pleshakov S.M., İspolzovanie Himicheskih Lovushek v Borbe s Prestupnostyu. Tekst Lektsiy. Saransk 2008.

Poryvaeva P.S./Prokofeva E.V., "Motivy Naneseniya Tatuirovok i Kriminalisticheski Znachimaya İnformatsiya, Soderjashayasya v Etom". Sudebnaya Ekspertiza, Rossiyskiy i Mejdunarodniy Opyt. Materialy IV Mejdunarodnoy Nauchno-Prakticheskoy Konferentsii. Vypusk 4. Volgograd VA MVD Rossii, 2018.

Potudinskiy V.P./Potudinskiy M.V./Vorotov, İ. A., Kriminalisticheskoe Orujievedenie. Uchebno-Naglyadnoe Posobie v Strukturno-Logicheskih Shemah s Risunkami i İllyustratsiyami, Stavropol 2015.

Prokofeva E.V., "İnnovatsionnoe Tehniko-Kriminalisticheskoe Sredstvo Osvesheniya". Mejdunarodnaya Nauchno-Prakticheskaya Konferentsiya. Spetsialnaya Kriminalisticheskaya Tehnika. Sbornik Dokladov, Moskva, 2017.

Romodanovskiy P.O./Barinov E.H./Gridasov E.V./Fokin M.M., Sudebno-Meditsinskaya Ekspertiza Veshestvennyh Dokazatelstv Moskva, 2019.

Rossinskaya, E.R., Kriminalistika, Voprosy i Otvety. Moskva 1999.

Rossiyskaya E.R/Galyashina E.İ., Nastolnaya Kniga Sudi Sudebnaya Ekspertiza. Moskva 2010.

Ryazanov A.S., "Zashitnaya Odejda dlya Raboty na Mestah Prestupleniya i v Kriminalisticheskih Laboratoriyah". Mejdunarodnaya Nauchno-Prakticheskaya Konferentsiya "Spetsialnaya Kriminalisticheskaya Tehnika". Sbornik Dokladov. Moskva 2017.

Russko-Kyrgyzskiy Slovar. Pod Redaktsiey K.K.Yudahina, İzdatelstvo "Sham". Kyrgyzstan, Bishkek 2000.

Salnikov V.P./Vozgrin İ.A./Sotnikov K.İ., Kriminalistika. Uchebnoe Naglyadnoe Posobie. Moskva 2004.

Saltevskiy M.B., Kriminalisticheskaya Odorologiya (Rabota s Zapahovymi Sledami). Kiev 1976.

Savelev M.V./Smushkin A.B., Kriminalistika, İzdatelskiy Dom Dashkov i K, 2009.

Sedova,G.A./Eksarhopulo A.A., Vvedenie v Kriminalistiku i ee Teoreticheskie Osnovy. İzdatelstvo Lan 2001.

Semenov V.V., Sudebno-Biologicheskaya Ekspertiza Veshestvennyh Dokazatelstv (Krovi, Spermy, Volos). Minsk, BGMU 2018.

Sergievskiy D.A., "K Voprosu o Predstavlenii na Ekspertizu Zapahovyh Sledov Cheloveka Obektov Pokrytyh Plesenyu i Gnilostnymi Obrazovaniyami". Gramota №2 (8): в 3-h ch. Ch III. UDK 343. 983.7.

Shamonova T.N., "Podgotovka Sudebno-Biologicheskoi Ekspertizy Tkaney i Vydeleniy Cheloveka". Kriminalist. Prestuplenie Protiv Lichnosti. Nauchno-Prakticheskiy Jurnal. 2009 №2 (5).

Shatalov A.S., Ugolovno-Protsessualnoe Pravo Rossiyskoy Federatsiiv Shemah. Moskva 2008.

Sherbakovskiy M.G., Sudebniye Ekspertizy. Uchebno-Prakticheskoe Posobie. Harkov 2005.

Shestopalova L.P., Materialovedenie: Lakokrasochniye Materialy i Pokritiya Transportnyh Sredstv na ih Osnovy. Uchebno-Metodicheskoe Posobie. Moskva 2018.

Shpak V.V., Sudebno-Meditsinskaya Ekspertiza Veshestvennyh Dokazatelstv Biologicheskogo Proishojdeniya Gomel 2017.

Skorchenko P.T., Kriminalistika, Tehniko-Kriminalisticheskoe Obespechenie Rassledovaniya Prestupleniy. Bylina, Moskva 1999.

Smirnov A.V./Kalinovskiy K.V., Ugolovniy Protsess, Moskva 2008.

Sokolov A.F., Kriminalistika. Uchebno-Metodicheskoe Posobie. Yaroslavl 2017.

Starostin K.D./Gusev S.E./Dashko L.V./Katorov D.V., "Provedenie Vzrivotehnicheskoy Ekspertizy po Faktam Vskritiy Bankomatov". Sudebnaya Ekspertiza, Rossiyskiy i Mejdunarodniy Opyt. Materialy IV Mejdunarodnoy Nauchno-Prakticheskoy Konferentsii. Vypusk 4. Volgograd VA MVD Rossii 2018.

Stepenko V.E./Kosmynin E.S., Ponyatie Dokazatelstv v Ugolovnom Protsesse. Tihookeanskiy Gosudarstvenniy Universitet, Habarovsk 2015.

Strogovich M.S., Kurs Sovetskogo Ugolovnogo Protsessa, t.1. Moskva, İzdatelstvo Nauka 1968.

Sysoev E.V./Seleznev A.V./Burtseva E.V./Rak İ.P., Kriminalisticheskoe İssledovanie Materialov, Veshestv i İzdeliy, Tambov 2007.

Sysoev E.V./Terehov A.V., "Kriminalisticheskoe İssledovanie Materialov, Veshestv i İzdeliy v Raskrytii i Rassledovanii Prestupleniy". Jurnal, Voprosy Sovremennoy Nauki i Praktiki. Tambovskiy Gosudarstvenniy Tehnicheskiy Universitet, 2010, UDK 343.98 (075).

Tagaev N.N., Sudebnaya Meditsina, Harkov 2003.

Trubchik İ.S./Kuznetsova T.S., "Osobennosti Obnarujeniya i İzyatiya Sledov Biologicheskogo Proishojdeniya na Meste Proisshestviya", Biblioteka Kriminalista. Nauchniy Jurnal. №2(31) 2017, Moskva.

Trusov A.İ., Osnovy Teorii Sudebnyh Dokazatelstv (Kratkiy Ocherk). Moskva 1960.

Vander M.B., Primenenie Nauchno-Tehnicheskih Sredstv pri Rassledovanii Prestupleniy. Sankt-Peterburg 2002.

Vander M.B./Mayorova G.V., Podgotovka, Naznachenie, Otsenka Rezultatov Kriminalisticheskoy Ekspertizy Materialov, Veshestv i İzdeliy. Sankt-Peterburg 1997.

Vandyshev V.V., Ugolovniy Protsess. Kurs Lektsiy. Sankt-Peterburg 2002.

Vasilev. B.A./Evstropov D.A./Stanovaya O.V., "Obnarujenie Sledov Ruk na Poverhnosti Strelyanyh Gilz". Sudebnaya Ekspertiza, Rossiyskiyi Mejdunarodniy Opyt. Materialy IV Mejdunarodnoi Nauchno-Prakticheskoi Konferentsii. Vypusk 4. Volgograd VA MVD Rossii 2018.

Vereshagina A.V., Ugolovno-Protsessualnoe Pravo (Ugolovniy Protsess), Uchebnoe Posobie. Vladivostok 2008.

Vinogradova N.İ./Zavyalova A.A., "Predvaritelnoe İssledovanie Stekol". Sbornik Nauchnyh Trudov II Mejdunarodnogo Foruma. Moskva 2019.

Volkov V.N./Datiy A.V., Sudebnaya Meditsina. Moskva 2000.

Vyshinskiy A.Ya., Teoriya Sudebnyh Dokazatelstv v Sovetskom Prave. İzdanie Tretye, Dopolnennoe. Moskva 1950.

Yablokov, N.P., Kriminalistika, 3-e İzdanie, Moskva 2005.

Yakimov İ.N., Kriminalistika. Rukovodstvo po Ugolovnoy Tehnike i Taktike. Moskva 2003.

Yakimovich Yu.K., Dokazatelstva i Dokazyvanie v Ugolovnom Protsesse Rossii. Uchebnoe Posobie. Izdatelstvo Tomskogo Universiteta, 2015.

Zakon KR ob Operativno-Rozysknoy Deyatelnosti. Statya 1. Ot 16 Oktyabrya 1998 goda №131.

Zakon Kyrgyzskoy Respubliki, O Prohojdenii Slujby v Pravoohranitelhyh Organah Kyrgyzskoy Respubliki, ot 25 iyulya 2019 goda, №102.

Zelenskiy V.D./Meretukov G.M., Kriminalistika, Sankt-Peterburg. İzdatelstvo Yuridicheskiy Tsentr, 2015.

Zuev S.V./Sutyagin K.İ., Ugolovniy Protsess, İzdatelskiy Tsentr YUrGU, Chelyabinsk 2016.

İnternet Kaynakları

V KR Vperviye Nachnut Delat DNK-Analizy. Budut li Opredelyat Otsovstvo? ru.sputnık.kg (E.T.01.06.2020).

Kak v Kyrgyzstane Provodyat Analiz DNK. rus.azattyk.org (E.T.01.06.2020).